K. MARX

B. ENGELS

SPISY

27

DOPISY

1

PROLETÁŘI VŠECH ZEMÍ, SPOJTE SE!

VYDÁVÁ SE NA ZÁKLADĚ

USNESENÍ ÚSTŘEDNÍHO VÝBORU

KOMUNISTICKÉ STRANY ČESKOSLOVENSKA

K. MARX
B. ENGELS

SPISY

27

(DOPISY SVAZEK 1)

1968

NAKLADATELSTVÍ
SVOBODA
PRAHA

Ze svazku Karl Marx-Friedrich Engels, Werke, Band 27, vydaného Institutem marxismu-leninismu při ÚV SED, Dietz Verlag Berlin, 1965, a podle fotokopií rukopisů přeložili Miluše Svatošová, Zbyněk Sekal, Dana Starnovská a Jiří Pechar. Uspořádáno podle ruského vydání K. Marx i F. Engels, Sočiněnija, tom 27, vydaného Institutem marxismu-leninismu při ÚV KSSS, Gospolitizdat, Moskva 1962. Předmluvu k českému vydání napsala Miluše Svatošová.

PŘEDMLUVA K ČESKÉMU VYDÁNÍ

Dvacátý sedmý svazek Marxových a Engelsových Spisů tvoří první svazek jejich dopisů. Dopisy zabírají ve Spisech celkem třináct svazků, sv. 27 až 39. Dopisy jsou ve svazcích řazeny chronologicky, podle data vzniku, ovšem v každém svazku je nejprve uvedena vzájemná korespondence mezi Marxem a Engelsem a teprve za ní, v druhé části jsou znovu chronologicky seřazeny dopisy adresované jiným osobám; ve formě příloh jsou pak připojeny některé dopisy napsané členy Marxovy rodiny anebo výňatky z dopisů jiných osob.

Marxova a Engelsova korespondence, zařazená v těchto třinácti svazcích, vznikala v letech 1842 až 1895, zabírá tedy přibližně druhou polovinu 19. století. Bylo to období — stručně řečeno — rozmachu kapitalismu a vzniku organizovaného dělnického hnutí v Evropě a Severní Americe, období významných politických změn, revolucí i reakčních zvratů, válečných střetnutí především v Evropě, ale i v Indii a v Severní Americe. Bylo to ovšem i období prudkého rozvoje věd, především tzv. exaktních, a vzniku různých nových myšlenkových a politických proudů a hnutí, v polemice s nimiž se utváří Marxova a Engelsova ekonomicko-filosofická koncepce vývoje lidské společnosti, analýza současného stavu i výhled do budoucnosti spojený s výzvou k aktivnímu revolučnímu přetváření nevyhovujícího daného stavu společnosti.

Vzájemná korespondence mezi Marxem a Engelsem zabírá o něco kratší období než jejich ostatní korespondence; začíná v roce 1844, kdy se šestadvacetiletý Marx a čtyřiadvacetiletý Engels seznámili v Paříži, kde Marx tehdy žil a kudy Engels projížděl, zjistili, že jsou

si názorově velmi blízcí, a ihned zahájili svou filosoficko-kritickou spolupráci kritikou mladohegelovské filosofie — dílem „Svatá rodina". Převážnou a nejvýznamnější část jejich vzájemné korespondence tvoří však dopisy z období anglické emigrace, dopisy vyměňované mezi Londýnem, kde Marx žil od srpna 1849 do konce svého života (1883), a mezi Manchesterem, kde Engels pracoval v obchodní správě textilní továrny, která patřila zčásti jeho otci, od konce roku 1850 do září 1870, kdy se přestěhoval do Londýna. Engels, jak je vidět z korespondence, po celé toto období ze svého platu, resp. ze svých příjmů finančně podporoval Marxovu rodinu, neboť Marxovi se dařilo jen občas si zajistit příjmy z novinářské činnosti nebo z vydání svých děl a neměl vlastně zajištěnou existenci. Tato stránka jeho života velmi silně zabarvuje korespondenci. Jakmile se Engelsovi podařilo zajistit finančně nejen svou další existenci, ale i existenci Marxovy rodiny, zanechal práce v podniku, která ho nikdy netěšila a navíc mu znemožňovala věnovat se plně teoretické a publicistické práci, a brzy nato se přestěhoval z Manchesteru do Londýna.

Tímto životopisným zarámováním korespondence je dáno, že dopisy nejsou do třinácti svazků Spisů rozděleny nějak rovnoměrně, že jednotlivé svazky zabírají různě dlouhá časová období. Různými dalšími okolnostmi, ať už historickými, politickými, nebo zas spíše osobního či soukromého rázu, je ovlivněno už samo kvantum korespondence v různých letech, ať už vzájemné nebo s jinými osobami. Předěl mezi jednotlivými svazky korespondence tvoří buď prostě konec jednoho roku a začátek dalšího, anebo některé významné události, jako bylo založení První internacionály koncem září 1864, začátek prusko-francouzské války v září 1870 nebo Marxovo úmrtí v březnu 1883.

První svazek dopisů (27. svazek Spisů) se od všech dalších svazků korespondence odlišuje především tím, že obsahuje dopisy z poměrně dlouhého časového období, a to deseti let, první je datován v únoru 1842 a poslední v prosinci 1851. Zahrnuje tedy jednak dobu, kdy se Marx a Engels ještě neznali, dále období jejich společné filosoficko-kritické práce a začátků jejich politické spolupráce, i dobu intenzívního politického spolupůsobení v revolučním roce 1848 až 1849, včetně prvních dvou let emigrace v Anglii.

Bylo to desetiletí předehry, průběhu i dozvuků bouřlivého osmačtyřicátého roku, kdy v centru Evropy ze scény dějin definitivně odcházela aristokracie a politické moci se ujímala buržoazie, zatímco dělnická třída, proletariát neměl ještě dost sil, aby sehrál samostatnou úlohu a mohl jen tlačit buržoazii k důslednému uskutečňování demokratických programů. Revoluce roku 1848 nesplnila však očekávané naděje, buržoazie se vzdala některých už dobytých pozic a pomsta reakce stihla především ty, kdo stáli nejvíc nalevo a došli nejdál kupředu — představitele revolučního a demokratického hnutí. Byli nuceni emigrovat ze svých zemí, Německa, Polska, Itálie, Francie, Belgie, a uchylovali se do zemí, které nebyly zachváceny revolučními bouřemi osmačtyřicátého roku, a proto emigranty nepronásledovaly, do Anglie a do Severní Ameriky. Ti, kteří zůstali ve své zemi, byli souzeni a vězněni. Nastalo období odlivu revoluční vlny.

Tyto významné historické události se v Marxově a Engelsově korespondenci obrážejí, i když ne v rozsahu úměrném závažnosti té které události. Tak je např. v korespondenci bohatě zachyceno Engelsovo působení v dělnických kroužcích v Paříži a Bruselu v letech předcházejících rok 1848, zatímco Marxovy dopisy z té doby se nezachovaly. Naproti tomu období jejich společné práce při vydávání kolínské „Neue Rheinische Zeitung" (červen 1848 až květen 1849) není v korespondenci téměř zachyceno, protože oba žili a pracovali v jednom místě, a tak neměli — až na krátké období, kdy vydávání novin bylo násilně přerušeno — důvod k výměně dopisů.

Naproti tomu korespondence z prvních dvou let londýnské emigrace je velmi bohatá a zabírá přes polovinu tohoto svazku Spisů. A převážnou část této korespondence tvoří vzájemná korespondence mezi Marxem a Engelsem. Obrážejí se v ní zhruba tři tematické okruhy: události v okolním světě, ať už ve světě v pravém slova smyslu, anebo jen v mikrosvětě londýnské maloburžoazní i dělnické emigrace, dále — a to především — jejich vlastní práce, politická činnost, studium, četba, kritika událostí i prostudované literatury, vlastní názory i nápady, stručná i obšírnější sdělení o vlastní literární i žurnalistické činnosti, a konečně soukromý, rodinný život se všemi radostmi i strastmi.

V Marxově a Engelsově korespondenci se samozřejmě obráží i jejich politická činnost ve veřejných a dělnických organizacích, neúnavné úsilí při organizování a výchově revolučních kádrů dělnické třídy z nejrůznějších zemí. Nejdůležitější z těchto dopisů jsou ovšem zařazeny už mezi jejich vlastním literárním dílem ve svazcích 1 až 22 Spisů. Také dopisy zařazené ve svazcích korespondence obsahují závažná a zajímavá bližší sdělení o jejich politické činnosti.

Ale nejzajímavější a nejcennější složkou těchto dopisů je právě všechno, co se týká Marxovy a Engelsovy teoretické práce, jejich názorů, jejich myšlenkového světa vůbec, ona výměna názorů, která byla vlastním motivem této bohaté korespondence. Zajímavá jsou tato sdělení nejen jako velice důležitý doplněk jejich vlastního literárního díla určeného pro veřejnost, neboť ukazují ať už bleskurychlý zrod, nebo zas zdlouhavou genezi některých děl, ale i proto, že nám oba autory velmi přibližují po lidské stránce, že se tu Marx a Engels objevují jako lidé z masa a krve se svými různými přednostmi i nedostatky a nezůstávají utajeny ani rozdíly v jejich charakteru. Také jiné známé postavy dělnického hnutí a maloburžoazní politikové, jejichž jména se objevují v Marxových a Engelsových dílech, ožívají před námi při četbě této korespondence a přibližuje se nám celé prostředí, v němž Marx a Engels žili a tvořili.

Důležitým námětem vzájemné korespondence v tomto svazku jsou zprvu ohlasy a kritika názorů mladohegelovských filosofů, Feuerbacha a pravých socialistů v Engelsových dopisech z roku 1844 až 1846. Zdaleka nejvýznamnějším tématem jsou tu však od ledna 1851 Marxovy ekonomické studie, jeho práce na „Ekonomii", jak původně nazýval souhrnné dílo obsahující kritiku dosavadní politické ekonomie a jeho vlastní ekonomickou teorii, dílo, které v plném rozsahu vlastně nikdy nedokončil; jeho první část vyšla až o 16 let později jako první díl „Kapitálu". Tomuto tématu jsou v korespondenci z londýnského období věnovány buď jen zmínky, anebo celé obšírnější dopisy, v nichž si Marx u Engelse ověřoval správnost svých názorů. Engelse udivovala hloubka a výstižnost Marxových vědeckých poznatků, pomáhal mu na základě svých znalostí a zkušeností z tovární a obchodní praxe a žádal Marxe, aby toto dílo brzy dokončil a co nejdřív zveřejnil. V této Marxově vě-

decké práci, která se měla stát teoretickým základem politické doktríny proletariátu, viděl Engels Marxovo hlavní poslání a jemu ochotně obětoval vlastní volný čas i všechny finanční prostředky, které mohl postrádat.

Marxova a Engelsova vzájemná korespondence je svým způsobem jedinečným literárním dědictvím, neboť tvoří organický doplněk jejich literárního díla, které z valné části vznikalo za nejužší spolupráce obou autorů, jedinečným především pro úroveň obou pisatelů a pro historický význam díla, které společně vytvořili a které se stalo východiskem jedné z nejdůležitějších etap v lidských dějinách — přestavby společnosti podle zásad komunistického učení.

Třebaže dopisy nebývají zpravidla psány pro veřejnost a prostý lidský takt brání zveřejňovat některá nejsoukromější sdělení (a to se zdá na místě i u obou našich autorů), jsou Marxovy a Engelsovy dopisy především obrazem jejich duševní dílny a jako takové nezůstaly ležet v archívech. První souborné vydání Marxovy a Engelsovy vzájemné korespondence vyšlo v roce 1913 ke 30. výročí Marxovy smrti; uspořádali je August Bebel a Eduard Bernstein, jimž Engels ve své závěti svou korespondenci s Marxem odkázal. Toto čtyřsvazkové vydání, které mělo mnoho nedostatků a bylo neúplné, prostudoval už na podzim roku 1913 Lenin, který tu sledoval především otázky strategie a taktiky dělnické třídy, přípravu revoluce a otázku spojenců dělnické třídy. Lenin vysoce ocenil význam studia Marxových a Engelsových dopisů a pořídil si při něm konspekt, který byl také už vydán. Po Marxově a Engelsově smrti vycházela v časopisech i knižně také korespondence mezi Marxem a Engelsem a jinými činiteli v německém dělnickém hnutí (Sorge, Kugelmann, Bebel atd.). Tato vydání obsahovala však většinou dopisy zkracované, respektive upravované.

Teprve když byl v roce 1920 v Sovětském Svazu založen Institut Marxe a Engelse, z něhož se vyvinul dnešní Institut marxismu-leninismu při ÚV KSSS, byla zahájena soustavná vědecká práce na shromažďování a vydávání Marxovy a Engelsovy literární pozůstalosti. Už v roce 1922 vyšel z Leninova popudu výbor z Marxovy a Engelsovy korespondence. V rámci vědeckého zpracovávání a vydávání Marxových a Engelsových děl v originále, o které pečoval

Institut (tehdy Institut Marxe-Engelse-Lenina) a které vycházelo pod názvem Marx-Engels, Gesamtausgabe, vyšly v letech 1929 až 1931 jako třetí oddíl čtyři svazky Marxovy a Engelsovy vzájemné korespondence v plném rozsahu a v počtu tehdy dostupném. Zároveň vycházela vzájemná korespondence v ruském překladu jako svazky XXI až XXIV prvního souborného ruského vydání Spisů, Marx-Engels, Sočiněnija. Toto vydání obsahovalo i svazky s Marxovými a Engelsovými dopisy adresovanými jiným osobám, a to svazky XXV až XXIX, které vyšly v letech 1934—1946.

V češtině vyšly dosud jen dva menší výbory — Marxovy a Engelsovy „Vybrané dopisy" (1952) a „Dopisy o Kapitálu" (1957) — kromě dopisů zařazených do jiných publikací, jako např. do sborníku „K dějinám ČSSR a československého dělnického hnutí". V rámci českého vydání Marxových a Engelsových Spisů vycházejí tedy dopisy souborně poprvé. Jak už bylo řečeno, tvoří tu plných třináct svazků. Protože české vydání je pořádáno podle druhého ruského vydání z let 1955 až 1966 (Sočiněnija) a německého vydání (Werke), vycházejícího od roku 1956, která mají jako svazky 23 až 25 zařazeny tři díly Marxova „Kapitálu" a jako trojsvazek 26 tři části „Teorií o nadhodnotě", bylo i v českém vydání ponecháno stejné číslování svazků jako v těchto vydáních, takže za svazky 1 až 22, které obsahují Spisy a články, následuje svazek 27 jako první svazek Dopisů. Toto souborné vydání doplní svazek Marxových a Engelsových raných prací a dopisů z doby před rokem 1842.

Na závěr uvádíme, že všechny dopisy jsou přeloženy z originálů a že redakce českého vydání má u cizojazyčných dopisů a také u většiny německy psaných dopisů k dispozici fotokopie rukopisů. Protože české vydání vychází později než ruské a německé, bylo možné doplnit sem překlad dopisů, které byly objeveny teprve po vydání příslušných svazků ruského a německého vydání. V tomto svazku jde např. o Marxův dopis Lassallovi zařazený na str. 543. V koncovkách (edičních údajích za každým dopisem) je uvedeno, kdy a kde byl příslušný dopis poprvé uveřejněn. Další nezbytné informace obsahují poznámky vzadu za textem.

Miluše Svatošová

KAREL MARX

A

BEDŘICH ENGELS

DOPISY

ÚNOR 1842 — PROSINEC 1851

PRVNÍ ČÁST

KORESPONDENCE MEZI MARXEM A ENGELSEM

ŘÍJEN 1844 — PROSINEC 1851

1844

1

Engels Marxovi

do Paříže[1]

[Barmen počátkem října 1844]

Milý Marxi,

divíš se asi, a právem, že jsem se už dříve neozval, jenže ani dnes Ti ještě nemohu povědět, kdy se vrátím. Sedím tu v Barmenu už tři týdny a bavím se, jak se dá, s několika málo přáteli a se spoustou příbuzných, mezi nimiž je naštěstí půl tuctu roztomilých žen. Na práci tu není pomyšlení, tím spíš, že se má sestra* zasnoubila s londýnským komunistou Emilem Blankem, kterého zná Ewerbeck, a teď je doma samozřejmě velikánský shon. Vidím ostatně, že se svým návratem do Paříže narazím ještě na značné potíže a že se asi budu muset půl roku nebo rok potloukat po Německu; udělám samozřejmě všechno, abych se tomu ubránil, ale nevěřil bys, jaké malicherné zřetele a pověrčivé obavy se mi tu stavějí do cesty.

Byl jsem tři dny v Kolíně a žasl jsem, jakou ohromnou propagandu jsme tam udělali. Lidé jsou velmi aktivní, ale přece jen je hodně znát, že jim chybí náležitá opora. Dokud se principy nevyloží v několika spisech logicky a historicky z dosavadního způsobu nazírání a z dosavadních dějin a jako jejich nutné pokračování, bude to všechno pořád ještě poloviční dřímota a u většiny slepé tápání. Později jsem byl v Düsseldorfu, kde máme také několik zdatných hochů. Nejlíp se mi ostatně zamlouvají moji Elberfelďané, kterým už lidský způsob nazírání přešel opravdu do krve; tihle chlapci začali skutečně revolucionovat poměry ve svých rodinách

* Marie Engelsová.

a čtou svým tatíkům levity, jakmile se opovážíjednat velkopansky se služebnictvem nebo s dělníky — a to už je co říct v patriarchálním Elberfeldu. Ale kromě této skupinky je v Elberfeldu ještě i další, také velmi dobrá, jenže trochu zmatenější. V Barmenu je policejní komisař komunista. Předevčírem za mnou přišel bývalý spolužák, učitel na gymnasiu*, také hodně načichl, i když nijak nepřišel do styku s komunisty. Kdybychom mohli působit přímo mezi lidem, brzy bychom měli navrch, ale to je takřka nemožné, zvláště proto, že my publicisté musíme být zticha, aby nás nenachytali. Jinak je tu velmi bezpečno, pramálo se o nás starají, dokud jsme potichu, a myslím, že Hess trošku přehání se svými obavami. Mne tu ještě ani dost málo neobtěžovali, a jenom vrchní prokurátor se na mě jednou příležitostně vyptával jednoho z našich lidí, to je všechno, co jsem se zatím doslechl.

Psalo se tu v novinách, že prý tam Bernayse zdejší vláda žalovala a že byl před soudem.[2] Napiš mi, jestli je to pravda, a také co je s tou brožurou**, teď už snad přece bude hotová. O Bauerech tu není nic slyšet, nikdo o nich nic neví. Zato po „Jahrbücher"[3] je dodnes velká sháňka. Můj článek o Carlylovi*** mi u „masy" získal náramnou pověst, což je k smíchu, kdežto článek o ekonomii† četl jen málokdo. To je přirozené.

Také v Elberfeldu proti nám kázali páni pastoři, alespoň Krummacher; prozatím jen proti ateismu mladých, doufám ovšem, že přijde brzy na řadu i filipika proti komunismu. Loni v létě mluvil celý Elberfeld jen o těchto bezbožnících. Vůbec tu je podivuhodný ruch. Za tu dobu, co jsem byl pryč,[4] udělal Wuppertal v každém ohledu větší pokrok než za posledních padesát let. Společenský tón je už civilizovanější, kdekdo se zajímá o politiku, kdekdo je v opozici, průmysl se úžasně vzmohl, vystavěly se nové čtvrti, pokácely se celé lesy a celý kraj je teď přece jen spíš nad úrovní německé civilizace než pod ní, kdežto ještě před čtyřmi lety jí ani zdaleka nedosahoval — připravuje se tu zkrátka skvělá půda pro náš princip, a jen až budeme moci rozhýbat naše prudké,

* Gustav Wurm.
** K. Marx a B. Engels, „Svatá rodina".
*** „Situace Anglie. ‚Minulost a přítomnost' od Thomase Carlyla".
† „Nástin kritiky politické ekonomie".

horkokrevné barvíře a běliče, podivíš se ještě, co dokáže Wuppertal. Dělníci se tím už před několika lety octli na posledním stupínku staré civilizace, jejich protest proti staré organizaci společnosti se projevuje v tom, že prudce přibývá zločinů, loupeží a vražd. Na ulicích je k večeru velmi nejisto, každou chvíli dostane nějaký buržoust výprask, pobodají ho a oberou; a jestli se budou zdejší proletáři vyvíjet podle stejných zákonů jako angličtí, brzy poznají, že když budou proti sociálnímu řádu protestovat tímto způsobem, jako *jednotlivci* a násilím, k ničemu to nepovede, a budou jako *lidé* celou svou silou protestovat komunismem. Jen kdyby se těm chlapíkům mohla ukázat cesta! Ale to je nemožné.

Můj bratr* teď vojančí v Kolíně a dokud na něho nepadne podezření, dají se na jeho adresu posílat dopisy pro Hesse atd. Ale zatím ještě sám přesně neznám jeho adresu a nemohu Ti ji tedy ani napsat.

Od té doby, co jsem psal tyto řádky, jsem byl v Elberfeldu a zase jsem narazil na několik komunistů, které jsem předtím vůbec neznal. Ať se octneš kde chceš, všude Ti přijde nějaký komunista do cesty. Jeden velmi zuřivý komunista, karikaturista a nastávající malíř historických scén, Seel, pojede za dva měsíce do Paříže, dám mu vaši adresu, určitě se vám bude líbit jeho nadšená povaha i jeho malování a záliba v hudbě, mimoto se vám bude výborně hodit jako karikaturista. Možná, že se tam už sám do té doby dostanu, ale zatím je to velmi nejisté.

„Vorwärts“[5] sem přichází v několika výtiscích, staral jsem se, aby se přihlásili další odběratelé; zařiď v expedici, aby poslali ukázkové výtisky: do Elberfeldu Richardu Rothovi, kapitánu W. Blankovi *mladšímu*, F. W. Strückerovi, bavorskému hospodskému Meyerovi ve Funkenstrasse (komunistická hospoda), a to všechny přes komunistického knihkupce Baedekera tamtéž a v obálkách. Až ti chlapi uvidí, že sem časopis přichází, objednají si ho také. Do Düsseldorfu W. Müllerovi, dr. med.; do Kolína dejme tomu dr. med. d'Esterovi, hostinskému Löllchenovi,** Tvému švagru*** atd. Všechno samozřejmě přes knihkupce a v obálkách.

* Hermann Engels.
** J. A. Loellgenovi.
*** Edgarovi von Westphalen.

Postarej se teď, aby materiál, který jsi nashromáždil, uviděl brzy světlo světa.[6] Je už zpropadeně na čase. Pustím se také jaksepatří do práce a hned dneska zase začnu. Všem Germánům je ještě velice nejasné, jak by se dal komunismus provádět v praxi; aby se s touhle mizerií skoncovalo, napíšu malou brožurku, že se to už provádí, a populárně vylíčím současnou komunistickou praxi v Anglii a v Americe.[7] Celá ta věc si vyžádá asi tak tři dny a určitě lidem hodně objasní. To jsem viděl už při svých rozmluvách se zdejšími lidmi.

Tedy: pustit se do práce a rychle to vytisknout! Pozdravuj Ewerbecka, Bakunina, Guerriera a ostatní, samozřejmě i svou ženu, a hodně brzy mi o všem napiš. Jestli tento dopis dojde v pořádku a neotevřený, piš na adresu „J. W. Strücker a spol., Elberfeld", v obálce, adresu napiš pokud možná po obchodnicku, jinak piš na některou jinou adresu z těch, které jsem dal Ewerbeckovi. Jsem náramně zvědav, dají-li se čmuchalové na poště zmýlit dámským vzezřením tohoto dopisu.

Buď zdráv, milý Karle, a napiš co nejdřív. Vždyť mi od té doby ještě nebylo tak veselo a necítil jsem se tak lidsky, jako těch deset dní, co jsem pobyl u Tebe. Pokud jde o chystaný podnik, neměl jsem ještě pořádně příležitost něco udělat.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", svazek I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

2

Engels Marxovi

do Paříže

čís. 2

Milý M.,

asi před 14 dny jsem dostal od Tebe a od Bernayse pár řádek s datem 8. října a s poštovním razítkem Brusel 27. října. Přibližně v téže době, kdy jsi psal ten lístek, jsem Ti poslal dopis na adresu Tvé ženy; doufám, žes ho dostal. Abychom napříště měli jistotu, že se s našimi dopisy nedějí žádné nepravosti, můžeme je číslovat; dnešní můj dopis je tedy čís. 2, a až mi budeš psát, uveď, které číslo jsi naposledy dostal a jestli některý z nich nechybí.

Před několika dny jsem byl v Kolíně a v Bonnu. V Kolíně jde všecko dobře. Grün Ti asi vyprávěl, co tam naši lidé dělají. Hess hodlá také asi za 14 dní až 3 týdny přijet tam k vám, sežene-li na to potřebné peníze. Bürgerse tam teď také máte, a tak tam máte úplné koncilium. Tím méně budete potřebovat mne, a tím víc je mne zapotřebí tady. Teď ještě nemohu přijet, to je jasné, jinak bych se musel pohádat s celou svou rodinou. Kromě toho tu mám jednu milostnou záležitost, kterou musím také napřed dát do pořádku. A jeden z nás musí přece teď být tady, protože tady všichni potřebují někoho, kdo by je pobízel, aby nepřestali pořádně pracovat, nesklouzli k všelijakým tlachům a nedostali se na scestí. Tak např. Jung a spousta jiných si nechtějí dát říct, že my a Ruge se zásadně rozcházíme, a stále ještě si myslí, že je to jen osobní hádanice.[8] Když jim řekneš, že Ruge není žádný komunista, tak tomu nechtějí věřit a říkají, že je to přece jen škoda, že se ukvapeně odmrštila taková „literární autorita" jako Ruge! Co má člověk na to říct? Musí se počkat, až Ruge zas provede nějakou kolosální hloupost, aby se jim to mohlo demonstrovat ad oculos. Nevím,

ale s tím Jungem se přece jen asi nic pořádného nedokáže, není dost rozhodný.

Pořádáme teď všude veřejné schůze, kde se mají zakládat spolky pro povznesení dělnictva[9]; Germány to pěkně rozhýbává a pozornost šosáctva se obrací na sociální otázky. Tyhle schůze svoláváme beze všech okolků, policie se neptáme. V Kolíně jsme polovinu výboru pro návrh stanov obsadili svými lidmi, v Elberfeldu jsme tam dostali aspoň jednoho a s pomocí racionalistů jsme na dvou schůzích připravili pěknou porážku svatouškům; obrovskou většinou bylo ze stanov vyloučeno všechno křesťanské.[10] Měl jsem velkou legraci z toho, jak se tihle racionalisté pořádně zesměšnili s tím svým teoretickým křesťanstvím a praktickým ateismem. V zásadě dávali plně za pravdu křesťanské opozici, ale v praxi neměla být o křesťanství, které podle jejich vlastního výroku je přece základnou spolku, ve stanovách ani zmínka; stanovy měly obsahovat všechno možné, jen ne hlavní zásadu spolku! Ti výtečníci setrvávali ale na tomhle směšném stanovisku tak tvrdošíjně, že jsem nemusel říci ani slovo, a dostali jsme takové stanovy, že si za současných poměrů lepší ani nemůžeme přát. Příští neděli je zase schůze, nemohu se jí ale zúčastnit, protože zítra odjíždím do Vestfálska.

Zahrabal jsem se teď až po uši do anglických novin a knih a dávám z toho dohromady svou knihu o postavení anglických proletářů*. Chci s tím být hotov asi tak do poloviny nebo do konce ledna, protože nejsvízelnější práci, uspořádání materiálu, mám už asi týden až 14 dní za sebou. Spočítám hezky Angličanům všechny jejich hříchy; obžalovávám anglickou buržoazii před celým světem z hromadné vraždy, loupeže a všech ostatních zločinů, píšu k tomu anglickou předmluvu a dám od ní udělat zvláštní otisk, který pak rozešlu předákům anglických stran, literátům a členům parlamentu.** Ti budou panečku na mne vzpomínat. Všude samozřejmě biji vlčka a míním vlka, tj. německou buržoazii, které říkám dost zřetelně, že není o nic lepší než anglická, jen není při svém odírání tak troufalá, tak důsledná a tak obratná. Jakmile s tím budu hotov,

* „Postavení dělnické třídy v Anglii".
** „Dělnické třídě Velké Británie".

pustím se do dějin sociálního vývoje Angličanů[11], které mi dají ještě míň práce, protože materiál k nim mám už hotový a v duchu uspořádaný a protože je mi to všechno úplně jasné. Mezitím napíšu asi několik brožur, zejména proti *Listovi*[12], jen co budu mít čas.

O Stirnerově knize „Der Einzige und sein Eigenthum"[13] jsi už asi slyšel, i když ještě není venku. Wigand mi poslal vývěsky, vzal jsem je s sebou do Kolína a nechal jsem je u Hesse. Principem šlechetného Stirnera — znáš berlínského Schmidta, který psal v Buhlově sborníku o tajnostech[14] — je Benthamův egoismus, jenže po jedné stránce zastávaný důsledněji a po druhé stránce méně důsledně. Důsledněji, protože Stirner jako ateista také staví jednotlivce nad boha nebo lépe řečeno ukazuje ho jako to nejposlednější, zatímco podle Benthama bůh ještě existuje někde tam nahoře v mlhavé dálce, zkrátka protože Stirner stojí na německém idealismu, protože je idealista trochu obeznámený s materialismem a empirismem, kdežto Bentham je prostý empirik. Méně důsledný je Stirner proto, že by se rád vyhnul rekonstrukci společnosti rozložené na atomy — kterou provádí Bentham — ale přece jen nemůže. Tento egoismus je jen podstata dnešní společnosti a dnešního člověka, která dospěla k uvědomění, to poslední, co dnešní společnost dovede proti nám říci, vrchol veškeré teorie uprostřed stávající hlouposti. Proto je ale ta věc důležitá, důležitější, než za jakou ji pokládá např. Hess. Nesmíme to přejít bez povšimnutí, musíme to právě jako dokonalý výraz stávající bláhovosti využít tak, *že to obrátíme naruby* a na tom pak budeme stavět dál. Tento egoismus je tak vyhnán na ostří, je tak bláhový a zároveň tak sebevědomý, že se při své jednostrannosti nemůže ani chvilku udržet, ale rovnou se musí zvrátit v komunismus. Předně je maličkost dokázat Stirnerovi, že se jeho egoističtí lidé musí ze samého egoismu nutně stát komunisty. Tak se mu musí odpovědět. Za druhé se mu musí říct, že lidské srdce je už a priori, bezprostředně, ve svém egoismu nezištné a obětavé a že tedy on sám dochází zas jen k tomu, proti čemu bojuje. Několika takovými banálnostmi se dá odmítnout *jednostrannost*. Ale to, co je na tom principu pravdivé, to musíme také přijmout. A pravdivé je na něm ovšem to, že z věci musíme nejprve udělat svou vlastní, egoistickou věc, a teprve pak pro ni můžeme něco udělat — že

tedy v tomto smyslu, nehledě na případné materiální naděje, jsme komunisty také z egoismu, z egoismu chceme být *lidmi*, ne pouhými individui. Nebo abych se vyjádřil jinak: Stirner má pravdu, když zavrhuje Feuerbachova „člověka", přinejmenším toho z „Das Wesen des Christentums"; feuerbachovský „člověk" je odvozen od boha, Feuerbach došel k „člověku" od boha, a tak je ovšem „člověk" ještě ověnčen teologickou aureolou abstrakce. Pravá cesta, jak dojít k „člověku", je opačná. Musíme vycházet z Já, z empirického, tělesného individua, ne abychom u něho jako Stirner zůstali trčet, ale abychom se od něho povznesli k „člověku". „Člověk je vždycky tak trochu přízrak, dokud nemá základnu v empirickém člověku. Zkrátka mají-li naše myšlenky a zejména náš „člověk" být něco pravdivého, musíme vycházet z empirismu a materialismu; musíme odvozovat obecné z jednotlivého, a ne ze sebe sama anebo ze vzduchu à la Hegel. Jsou to všecko banality, které se rozumějí samy sebou a které už porůznu řekl Feuerbach, a neopakoval bych je, kdyby Hess — patrně ze staré oddanosti idealismu — tak strašně nestrhal empirismus, zejména Feuerbacha a teď Stirnera. Hess má pravdu v mnoha věcech, které říká o Feuerbachovi, ale na druhé straně má, jak se zdá, ještě různé idealistické mouchy — jakmile začne mluvit o teoretických věcech, tak vždycky napřed přijdou kategorie, a proto také nedovede psát populárně, protože je příliš abstraktní. Proto také nenávidí jakýkoli egoismus a hlásá lásku k člověku atd., a to zase vyúsťuje v křesťanské sebeobětování. Je-li ale tělesné individuum pravou základnou, pravým východiskem pro našeho „člověka", pak je samozřejmě také egoismus — přirozeně že ne *jen* stirnerovský, rozumový egoismus, nýbrž i *egoismus srdce* — východiskem pro naši lásku k člověku, jinak by visela ve vzduchu. Protože Hess brzy přijede tam k vám, můžeš si s ním o tom promluvit sám. Mne ostatně všechno tohle teoretické žvanění den ze dne víc otravuje, a rozčiluje mě každé slovo, které se ještě musí ztratit o „člověku", každý řádek proti teologii a abstrakci i proti hrubému materialismu, který se ještě musí napsat nebo přečíst. Je to přece něco docela jiného, když se člověk místo všech těch přeludů — a tím je přece i dosud nerealizovaný člověk až do své realizace — zabývá skutečnými, živými věcmi, historickým vý-

vojem a jeho výsledky. To je alespoň to nejlepší, dokud jsme odkázáni jedině na své pero a nemůžeme své myšlenky bezprostředně realizovat rukama nebo, když to musí být, pěstmi.

Stirnerova kniha ale znovu ukazuje, jak hluboko tkví abstrakce v berlínské nátuře. Stirner je zřejmě nejnadanější, nejsamostatnější a nejpilnější ze všech „svobodných“[15], ale při tom všem dělá kotrmelce z idealistické abstrakce do materialistické a nedospívá nikam. Dovídáme se o pokrocích socialismu ve všech koutech Německa, jen z Berlína pranic. Tihle velemoudří Berlíňané si ještě založí na Hasenheide svou démocratie pacifique[16], až už celé Německo odstraní vlastnictví — dál to ti chlapi jistě nedotáhnou. Oč, že se v Ukerské marce[17] co nevidět vynoří nový mesiáš, který narazí Fouriera na hegelovské kopyto, zkonstruuje falanstéru z věčných kategorií a jako věčný zákon ideje přicházející k sobě samé bude razit, že na výnosu se mají určitými částmi podílet kapitál, talent a práce. To bude Nový zákon hegelovštiny, starý Hegel bude Starým zákonem, „stát“, zákon, bude „udržovatelem křesťanské kázně“, a falanstéra, v níž budou záchody rozmístěny podle logické nutnosti, bude „novým nebem“ a „novou zemí“, novým Jeruzalémem, který se snáší z nebes vystrojený jako nevěsta, jak se o tom všem dopodrobna dočteme v nové apokalypse. A až to všechno bude dokonáno, přijde Kritická kritika, prohlásí, že ona je všechno ve všem, že ve své hlavě spojuje kapitál, talent i práci, že všechno, co je vyrobeno, je tu prý díky *ní*, a ne díky bezmocné mase — a zabere to všechno pro sebe. To bude konec berlínské hegelovské pokojné* demokracie.

Až bude „Kritická kritika“** hotová, pošli mi několik výtisků v zapečetěném obalu přes knihkupectví — mohly by být zkonfiskovány. Pro případ, žes nedostal*** můj poslední dopis, dodávám ještě jednou, že mi můžeš psát buď...*** F. E. *junior Barmen*, nebo v obálce na adresu F. W. Strücker a spol., Elberfeld. Tenhle dopis Ti dojde oklikou.

* Na tomto místě je rukopis poškozen, zůstala jen část slova — „-lichen“, patrně „friedlichen“.
** „Svatá rodina“.
*** Na tomto místě je rukopis poškozen.

Napiš ale brzy — už přes dva měsíce nemám od Tebe ani řádku — co dělá „Vorwärts“[5]? Pozdravuj tam všechny.

Tvůj

Barmen 19. listopadu 1844

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx“, sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

1845

3

Engels Marxovi

do Paříže[18]

[Poštovní razítko:
Barmen 20. ledna 1845]

Milý Marxi,

neodpověděl jsem Ti dříve hlavně proto, že jsem čekal na „Vorwärts", který jsi mi slíbil. Protože ale tady dosud není, přestal jsem čekat, stejně jako jsem přestal čekat na „Kritickou kritiku"*, o které teď nic bližšího nevím. Co se týče Stirnera, jsem s Tebou naprosto zajedno. Když jsem Ti psal, podléhal jsem ještě příliš bezprostřednímu dojmu z knihy, ale od té doby, co jsem ji dočetl a mohl si to víc promyslet, dívám se na to stejně jako Ty. Hess, který je stále ještě tady a s nímž jsem mluvil před 14 dny v Bonnu, došel po jistých rozpacích ke stejnému názoru jako Ty; četl mi článek, který o té knize napsal a který dá brzy do tisku, a tam, ačkoli nečetl Tvůj dopis, říká totéž.[19] Nechal jsem mu tam Tvůj dopis, protože chtěl ještě něco z toho použít, a musím Ti teď na něj odpovídat zpaměti. Pokud se týká mého příjezdu, je naprosto nepochybné, že tam asi tak za dva roky budu a také jsem rozhodnut přijet stůj co stůj na 4 až 6 týdnů letos na podzim. Jestli mě policie bude tady otravovat, přijedu stejně, a jak to tady všechno vypadá, může té sebrance kdykoli napadnout, že začne našince obtěžovat. Uvidíme na Püttmannově „Bürgerbuchu"[20], jak daleko asi smí člověk zajít, aby nebyl lapen nebo vypovězen. — Moje láska skončila hrozně. Odpusť, že ti to široce a dlouze nevykládám, stejně to nepomůže a už jsem s tím tak jako tak dost zkusil. Jsem rád, že

* „Svatou rodinu".

mohu alespoň zase pracovat, a kdybych Ti celou tu ubohost vypravoval, nestál bych celý večer za nic.

Poslední novinka je, že Hess a já začneme od 1. dubna vydávat u Thiema a Butze v Hagenu měsíčník „Gesellschaftsspiegel"[21], kde vylíčíme sociální bídu a vládu buržoazie. Prospekt atd. příště. Prozatím bude dobře, když si poetický „řemeslník"[22] dá práci a pošle nám materiál o *tamější* bídě. Zvlášť jednotlivé případy, to jde na tělo šosákovi, kterého je třeba připravovat na komunismus. Něco takového se dá redigovat celkem snadno, na materiál, aby se měsíčně zaplnily 4 archy, se najde dost spolupracovníků — nám to dá málo práce a můžeme hodně zapůsobit. Kromě toho bude Püttmann vydávat u Leska čtvrtletník „Rheinische Jahrbücher" v nadcenzurovém rozsahu[23]; má v něm vycházet samý komunismus. Mohl by ses toho taky zúčastnit. Nemůže být ostatně na škodu, když část našich prací vyjde dvakrát — nejprve v nějakém časopise a pak jako separát a souvisle; vždyť zakázané knihy kolují méně volně, a tak budeme mít dvojnásobné vyhlídky, že zapůsobíme. Jak vidíš, máme tu v Německu dost co dělat, chceme-li dodat látku pro všechny tyhle podniky a přitom ještě zpracovat větší věci — ale musíme se přece ohánět, chceme-li něco dokázat, a to je dobře, když člověka něco přímo pálí pod rukama. Moje kniha o anglických dělnících* bude hotová za 14 dní až 3 týdny, potom si udělám asi 4 týdny čas na menší věci a pak se dám do historického vývoje Anglie a anglického socialismu[11].

Z čeho mám zvlášť radost, je to, jak se ujala komunistická literatura v Německu, což je teď fait accompli. Před rokem se začala ujímat, vlastně teprve vznikat mimo Německo, v Paříži, a teď už pěkně prohání německého Michla. Noviny, týdeníky, měsíčníky a čtvrtletníky a blížící se záloha těžkého kalibru — všechno v nejlepším pořádku. Šlo to ale zatraceně rychle! Tajná propaganda také přinesla své ovoce — pokaždé když přijedu do Kolína, pokaždé když tady zajdu do hospody, nové pokroky, noví proselyté. Kolínská schůze** udělala divy — postupně přicházíme na jednotlivé komunistické skupiny, které se vytvořily pěkně potichu a bez našeho

* „Postavení dělnické třídy v Anglii".
** Viz tento svazek, str. 22.

přímého přičinění. — Také „Gemeinnütziges Wochenblatt", který byl dříve vydáván společně s „Rheinische Zeitung"[24], je teď v našich rukou. D'Ester se ho ujal a uvidí, co se dá dělat. Co teď ale především potřebujeme, je pár větších děl, aby se dal náležitý opěrný bod těm mnoha lidem, kteří už něco znají, kteří do toho mají chuť, ale sami to nesvedou. Hleď dokončit tu svou ekonomickou knihu,[6] i když třeba sám s lecčím ještě nejsi spokojen, to je jedno, mysli jsou zralé, a musíme kout železo, dokud je žhavé. Moje anglické věci se asi také neminou účinkem, fakta jsou příliš pádná, ale přesto bych si přál mít volnější ruce, abych mohl rozvést některé věci, které by za nynější situace a na německou buržoazii ještě víc zapůsobily. My teoretičtí Němci — je to* k smíchu, ale je to znamení doby a rozkladu toho německého nacionálního svinstva — nemůžeme ještě* vůbec přikročit k rozvinutí naší teorie, ještě jsme ani nemohli uveřejnit kritiku nesmyslů. Teď je ale nejvyšší čas. Tak si pospěš, abys byl hotov *do* dubna, udělej to jako já, stanov si dobu, do kdy *chceš být určitě hotov*, a starej se, aby to brzy vyšlo tiskem. Když to nemůžeš otisknout tam, tak to otiskni v Mannheimu, Darmstadtu nebo někde jinde. Ale vyjít to musí brzy.

Že jsi „Kritickou kritiku" rozšířil až na 20 archů, tomu jsem se samozřejmě dost divil. Je to ale docela dobře, alespoň se dostane ven ledacos, co by ještě kdovíjak dlouho leželo v Tvém psacím stole. Jestli jsi ale nechal na titulní stránce mé jméno, bude se to vyjímat podivně, vždyť jsem napsal sotva $1^1/_2$ archu. Jak už jsem řekl, o Löwenbergovi** jsem ještě neslyšel, ani o tom, že vyšla ta kniha, na kterou ovšem netrpělivě čekám. — Včera jsem dostal „Vorwärts", který jsem od svého odjezdu vůbec neviděl. Báječně jsem se pobavil několika Bernaysovými vtipy, ten chlap dovede člověka opravdu upřímně rozesmát, to se mi jinak při čtení stává málokdy. Jinak je ovšem „Vorwärts" špatný a nezajímavý a dost mentorský, takže ho asi mnoho Němců natrvalo odebírat nebude. Jak to teď vypadá navenek, je to pravda, co jsem zaslechl v Kolíně, že se má změnit na měsíčník? My jsme tu tak strašně zavaleni prací, že odsud mohou příspěvky docházet jen občas. Musíte také vy tam

* Na tomto místě je rukopis poškozen.
** Tím je míněn Löwenthal.

přiložit ruku k dílu. Napiš pro něj jednou za 4—6 týdnů článek, nedej si nic „předpisovat" svou náladou. Proč nenapíše něco Bakunin, a proč se nedá Ewerbeck pohnout, aby napsal aspoň nějaké banálnosti? Chudák Bernays teď asi sedí v chládku, pozdravuj ho ode mne a ať si takovou volovinu nebere tak k srdci, dva měsíce taky utečou, i když je to sakra dost. Co vůbec dělají kluci? Nic o tom nepíšeš. Je tam zas už Guerrier, píše Bakunin francouzsky? Co dělá celá ta banda, která se v srpnu každý večer scházela na Voltairově nábřeží? A co děláš vlastně Ty? Jak je to tam s Tvým postavením? Bydlí Kuna* ještě pod Tebou? Kuna se nedávno pěkně utrhl v „Telegraphu"[25]. Samozřejmě že v otázce patriotismu. To je úžasné, jak si na něj zalezl, všecko je mu fuk, jen když se mu podaří zničit patriotismus. To asi byla ta pravá příčina, proč to nechtěl dát Fröbelovi. Německé noviny se nedávno daly slyšet, že prý se Kuna chce vrátit do Německa. Jestli je to pravda, tak Ti gratuluji, ale nemůže to být pravda, musel by se podruhé snížit k tomu, že by si opatřil omnibus se záchodem, a to přece nejde.

Nedávno jsem mluvil s jedním člověkem, který se vrátil z Berlína. Rozklad caput mortuum „svobodných"[15] je, jak se zdá, úplný. Kromě Bauerů se s nimi zřejmě už nestýká ani Stirner. Malý zbytek, Meyen, Rutenberg a spol. se nedají ničím rušit, chodí stejně jako před šesti lety každý den ve 2 hodiny odpoledne ke Stehelymu a tam cancají nad novinami. Teď už ale přece jen došli k „organizaci práce"; a tím to zhasne. Také pan Nauwerck se zřejmě odvážil udělat tento krok, neboť horlí na lidových shromážděních. Vždyť jsem Ti říkal, že se z nich ze všech stanou démocrates pacifiques[16]. Přitom ale velmi „oceňují" jasnost atd. našich článků v „Jahrbücher"**. Až mě to zas příště dožere, začnu si dopisovat s mrňousem Meyenem, člověk může mít alespoň legraci *z* těch troubů, když už ne *s* nimi. Ostatně tady člověk nemá vůbec žádnou příležitost občas se vyřádit, protože tady Ti vedu život, že by si lepší nemohl přát ani ten nejbezvadnější šosák, tichý a poklidný život ve vší bohabojnosti a počestnosti, sedím ve svém pokoji a pracuji,

* V originále francouzsky Fouine — přezdívka Arnolda Ruga.
** „Deutsch-Französische Jahrbücher".

skoro ani nevycházím, jsem spořádaný jako Němec; půjde-li to tak dál, začnu se bát, že mi milý Pánbůh promine mé psaní a pustí mě do nebe. Věř mi, že začínám mít tady v Barmenu dobrou pověst. Ale taky toho mám dost, o velikonocích chci odjet, pravděpodobně do Bonnu. Dal jsem se znovu pohnout domluvami svého švagra* a zkormoucenými obličeji obou svých rodičů, abych to ještě jednou zkusil s kšeftováním a [14]** dní jsem trochu pracoval v kanceláři, i vyhlídky s mou láskou mě k tomu vedly — ale měl jsem toho dost, ještě než jsem začal pracovat, kšeftování je hnusné, v Barmenu je to hnusné, maření času je hnusné, a hlavně je hnusné zůstat nejen buržoou, ale dokonce továrníkem, buržoou aktivně vystupujícím proti proletariátu. Pár dní v otcově továrně mi znovu názorně ukázalo tenhle hnus, který jsem trochu přehlížel. Počítal jsem přirozeně s tím, že zůstanu u kšeftu jen tak dlouho, dokud by se mi to hodilo, a pak že napíšu něco, co se nebude líbit policii, aby mě mohli ve vší slušnosti vystrčit za hranice, ale ani do té doby to nevydržím. Kdybych nebyl musel denně zaznamenávat do své knihy ty nejhnusnější historky z anglické společnosti, byl bych už asi málem zvad', ale to aspoň udržovalo můj vztek ve varu. A člověk může snad být jako komunista svým postavením navenek buržoa a kšeftsman, když *nepíše*, ale dělat komunistickou propagandu ve velkém a zároveň provozovat kšeft a průmysl, to nejde. Dost, o velikonocích odjedu. K tomu ten ubíjející život ve vyhraněně křesťansko-pruské rodině — tak to dál nejde, mohl by se ze mne stát natrvalo německý šosák a vnášel bych šosáctví do komunismu.

Nenech mě čekat na dopis od Tebe stejně dlouho, jako jsem Tě nechal tentokrát čekat já, pozdravuj svou ženu, kterou neznám, a všechny, kdo si to zaslouží. Zatím piš ještě sem, budu-li už pryč, pošlou dopisy za mnou.

Tvůj

B. E.

Poprvé otištěno v knize
„Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Emila Blanka.
** Na tomto místě je rukopis poškozen.

4

Engels Marxovi

do Bruselu[26]

Barmen 22.—26. února [a 7. března] 45

Milý Marxi,

právě jsem po dlouhém shánění a psaní dostal konečně z Kolína Tvou adresu a hned Ti píšu. Jakmile sem přišla zpráva, žes byl vypovězen[27], pokládal jsem za nutné zahájit ihned sbírku, abychom si všichni mezi sebou komunisticky rozdělili mimořádné výdaje, které Ti z toho vzešly. Sbírka se pěkně vydařila a před třemi týdny jsem poslal Jungovi něco přes padesát tolarů; vyzval jsem také düsseldorfské, kteří sebrali stejný obnos, a pověřil jsem Hesse, aby v tom směru náležitě agitoval i ve Vestfálsku. Ale tady ještě subskripce neskončila, malíř Köttgen to prozatím zdržel, a tak ještě nemám pohromadě všechny peníze, které se dají očekávat. Ale doufejme, že za několik dní se všechno sejde, a potom Ti pošlu směnku do Bruselu. Ostatně protože nevím, bude-li to stačit, aby ses za to mohl v Bruselu zařídit, rozumí se samo sebou, že Ti dávám s radostí k dispozici honorář za tu první anglickou věc*, který snad brzy aspoň zčásti dostanu a který mohu zatím postrádat, protože mě táta musí založit. Ti holomci se nesmějí aspoň radovat, že Tě svým hanebným jednáním dostali do peněžních nesnází. Že Tě donutili zaplatit ještě činži dopředu, to je přece vrchol sprostoty. Ale obávám se, že Ti nakonec ani v Belgii nedají pokoj, takže Ti potom zbude už jenom Anglie.

* „Postavení dělnické třídy v Anglii".

Karel Marx v době studií (Bonn 1836)

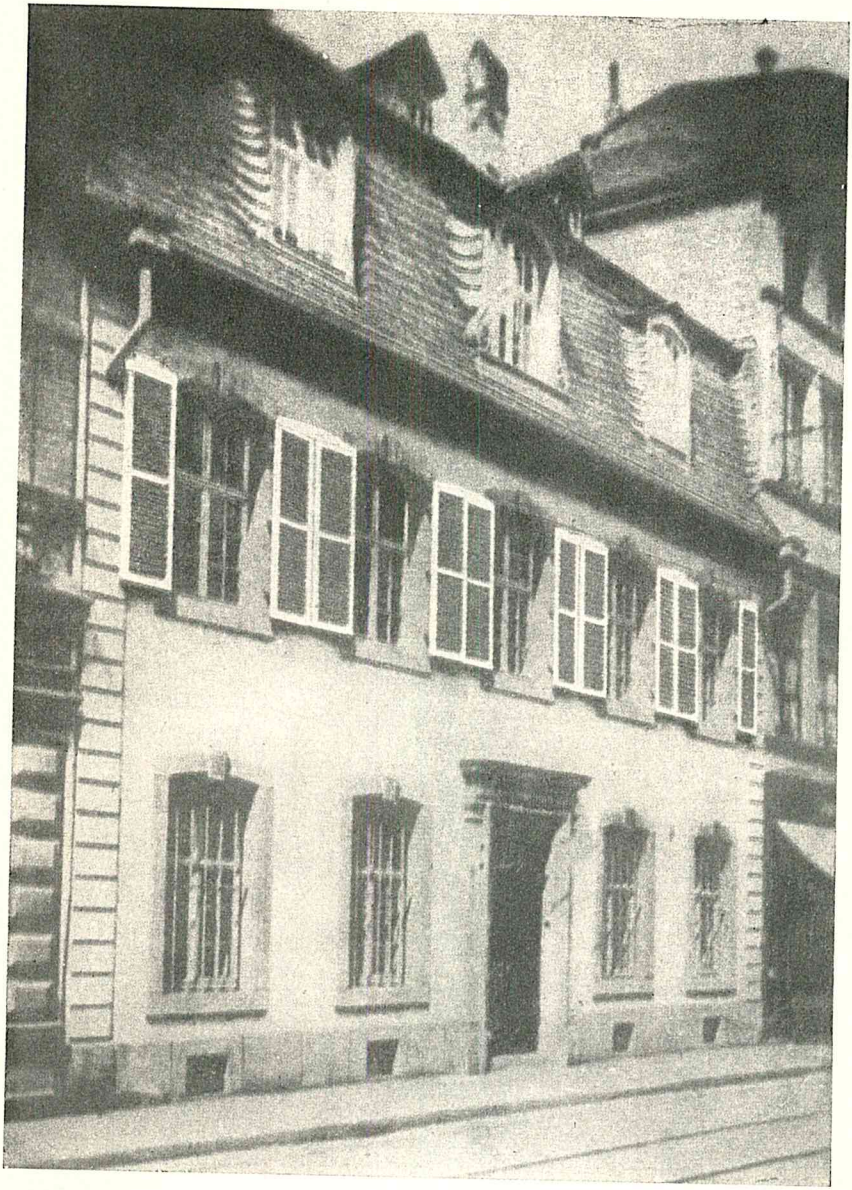

Marxův rodný dům v Trevíru

Ale už ani slovo o celé té podlé historii. Až dostaneš tento dopis, bude už Kriege u Tebe. Ten chlap je báječný agitátor. Poví Ti hodně o Feuerbachovi — den po jeho odjezdu odsud jsem dostal od Feuerbacha dopis, napsali jsme mu totiž. Feuerbach říká, že prý se nejdříve musí důkladně vypořádat s náboženským neřádstvem, než se bude moci zabývat komunismem tak, aby ho zastával literárně. Je prý také v Bavorsku příliš izolovaný od všeho života, než aby se k tomu mohl dostat. Je prý ostatně komunista, a jde mu jen o to, jak komunismus provádět. Letos v létě přijede, bude-li to možné, do Porýní, a potom se musí podívat i do Bruselu, my už ho tam dostaneme.

Tady v Elberfeldu se dějí učiněné zázraky. Včera jsme v největším sále prvního hostince ve městě uspořádali naši třetí komunistickou schůzi. Na první přišlo čtyřicet, na druhou sto třicet, na třetí přinejmenším dvě stě lidí. Byl zastoupen celý Elberfeld a Barmen, od peněžní aristokracie až po hokynáře, jen proletáři chyběli. Hess měl přednášku. Četly se Müllerovy a Püttmannovy básně a výňatky ze Shelleyho, mimoto i články o existujících komunistických osadách* z „Bürgerbuchu“[20]. Potom se diskutovalo až do jedné hodiny. Má to všechno ohromnou přitažlivost. Nemluví se o ničem jiném než o komunismu, a každý den se k nám přidávají noví stoupenci. Wuppertálský komunismus je une vérité**, a skoro už síla. Nemáš zdání, jak příznivá je tu půda. Nejhloupější, nejnetečnější, nejšosáčtější lidé, kteří se vůbec o nic nezajímali, začínají málem horovat pro komunismus. Jak dlouho se to bude jen tak trpět, to nevím, ale policie je rozhodně velmi v úzkých, sama neví, na čem je, a ten hlavní mizera, zemský rada, je zrovna v Berlíně. Ale i když to zakážou, zákaz obejdeme, a když ani to nepůjde, vzbudili jsme rozhodně tak ohromný zájem, že se tu hltá všechno, co vychází o naší věci. Protože o velikonocích odjedu, hodí se výborně, že se sem přistěhoval Hess a vydává u Baedekera v Elberfeldu měsíčník[21], jehož ukázkové číslo má myslím Kriege. Jak jsem ti už asi psal, pojedu určitě do Bonnu.*** Z mé plánované

* B. Engels, „Popis komunistických osad vzniklých v nedávné době a dosud trvajících“.

** skutečnost.

*** Viz tento svazek, str. 31.

cesty do Paříže teď sešlo, protože tam teď už nemám co pohledávat, ale zato přijedu určitě do Bruselu, tím spíš, že matka a obě sestry pojedou v létě do Ostende. Musím mimoto ještě jednou do Bielefeldu mezi tamější komunisty, a nepřijede-li Feuerbach, vypravím se za ním, a potom, budu-li mít peníze a čas, podívám se také znova do Anglie. Vidíš, že to mám dobře naplánované. Také Bergenroth mi vyprávěl, že prý se pravděpodobně tak za několik týdnů vydá do Bruselu. Byl spolu s několika düsseldorfskými na naší druhé schůzi a vystoupil na ní. Mimochodem je to něco docela jiného stát tu před skutečnými lidmi z masa a krve a přímo, z očí do očí, upřímně k nim mluvit, než se obírat tímhle zatraceným abstraktním spisováním a mít nějaké abstraktní obecenstvo před „duchovním zrakem".

Mám Tě ještě jednou vyzvat Hessovým jménem — dělám to i za svou osobu — abys něco poslal Püttmannovi pro jeho čtvrtletník[23]. Musíme mít všichni články rozhodně hned v prvním sešitě, aby to vypadalo jaksepatří. Beztak se to bez nás vůbec ani neuskuteční.

25. února

Včera večer přišla zpráva, že prý naši příští schůzi mají četníci rozehnat a řečníky zatknout.

26. února

Včera ráno zakázal vrchní starosta paní Obermeyerové, aby dovolovala ve svém lokále takové schůzky, a mně se doneslo, že prý bude-li se schůze přesto konat, čeká mě zatčení a soud. Samozřejmě jsme toho teď nechali a musíme čekat, jestli na nás podají žalobu, ale to se sotva dá očekávat, protože jsme byli natolik mazaní, že jsme k tomu nezavdali žádný podnět, a celá ta pitomost by mohla skončit jen náramnou blamáží vlády. Beztak tam byli i státní návladní a celý zemský soud, a vrchní prokurátor se sám zúčastnil diskuse.

7. března

Mezitím, co jsem dopsal tyto řádky, byl jsem týden v Bonnu a v Kolíně. Kolíňané teď mohou uspořádat schůzi kvůli spolku[10]. V naší zdejší záležitosti došel výnos krajské správy v Düsseldorfu, kterým se další schůze zapovídají. Hess a Köttgen protestovali. Nic to samozřejmě nebude platné, ale z toho, co se v protestu říká, ti lidé uvidí, že proti nám nemohou nic podniknout. Hess se zase dostal náramně do varu, protože jinak všechno tak báječně klape a naše pokroky jsou opravdu ohromné, jenže ten dobrák si vždycky dělá iluze. — Náš „Gesellschaftsspiegel" bude skvělý, první arch už byl u cenzury a všechno prošlo. Příspěvků spousta. Hess bydlí v *Barmenu, „U města Londýna"*. Bergenroth se tam asi přece jen hned tak nedostane, ale zato někdo jiný, koho nejmenuji, protože tento dopis bude asi otevřen. Jestli to jen trochu půjde, vypravím se tam také znova v dubnu. Hlavní věc jsou teď u mne peníze, protože kvůli té schůzi jsem měl doma opletačky, a papínek se potom rozhodl, že mě bude podporovat jen v mých *„studiích"*, ale ne když půjde o nějaké komunistické cíle.

Napsal bych Ti toho ještě spoustu, kdybych věděl o nějaké bezpečné adrese do Bruselu, tu mi musíš rozhodně opatřit. Hodně z toho, co se tu událo, by mohlo leckomu uškodit, kdyby o tom četli v cabinet noir[28]. Zůstanu tu teď ještě čtyři týdny a začátkem dubna pojedu do Bonnu. Rozhodně mi předtím ještě napiš, abychom věděli, jak se Ti vede. Peníze jsou už skoro pohromadě, ještě jsem se nedověděl, kolik to je, co nejdříve je pošlu. Rukopis* odešlu v nejbližších dnech. — „Kritická kritika" *tu ještě pořád není*! Nový titul: *„Svatá rodina"* mi asi způsobí rodinné nesnáze s mým zbožným fotrem, který je teď krajně podrážděný, Tys to ovšem nemohl vědět. Jak vysvítá z oznámení, uvedl jsi mé jméno na prvním místě, proč? Vždyť jsem na tom skoro nic neudělal, a kdekdo přece pozná [Tvůj]** styl.

Napiš mi teď obratem, jestli ještě potřebuješ peníze. Wigand mi asi za čtrnáct dní určitě něco pošle, a potom stačí jenom napsat, kolik potřebuješ. Obávám se, že zbytek sbírky nebude dělat víc než asi 120—150 franků.

* „Postavení dělnické třídy v Anglii".
** Rukopis je na tomto místě poškozen.

Apropos. Máme tu v úmyslu přeložit Fouriera a vůbec pokud možno založit „Knihovnu nejznamenitějších zahraničních socialistických autorů". Fourier by byl pro začátek nejlepší. Už jsme našli lidi, kteří by to překládali. Hess mi právě vyprávěl, že ve Francii vyšel slovník k Fourierovi od nějakého Fourierova stoupence. Asi o tom víš. Hned mi, prosím Tě, napiš, jaký je to slovník, a pokud možno mi pošli poštou jeden výtisk. Zároveň nám doporuč knihy francouzských autorů, které by se podle Tvého mínění hodily k překladu pro tuto knižnici. Ale rychle, spěchá to, protože už jednáme s jedním nakladatelem.* Jak daleko jsi se svou knihou?[6] Musím se teď pustit do svého rukopisu. Buď tedy zatím zdráv a hned mi o tom všem napiš.

Tvůj

B. E.

Pozdravuj Kriega a Bürgerse. Je tam Bernays?

Barmen 7. března 1845

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Juliem Theodorem Baedekerem.

5

Engels Marxovi

do Bruselu

Milý Marxi,

včera mi dal Hess Tvůj dopis. Co se týče překladů, není to všechno ještě vůbec zorganizováno. Chtěl jsem dát přeložit Fouriera některým lidem v Bonnu, za mého dohledu a vedení, kosmogonické nesmysly[29] by se samozřejmě vynechaly, a kdyby nakladatel souhlasil, mělo to vyjít jako první svazek takové knižnice. Mluvil jsem o tom jednou s Baedekerem, vydavatelem „Gesellschaftsspiegelu", a zdálo se, že do toho má docela chuť, ačkoli na nějakou *větší* knižnici nemá prostředky. Vydáme-li to ale v téhle podobě, pak bude ovšem lepší dát to Leskovi nebo někomu takovému, kdo na to také může něco vynaložit. Abych to překládal *sám*, na to nemám letos v létě vůbec čas, protože musím dokončit ty anglické věci. Tu první* jsem tento týden poslal Wigandovi, a protože jsem si s ním vyjednal, že mi vyplatí sto tolarů, jakmile dostane rukopis, doufám, že za 8 až 12 dní dostanu peníze a budu Ti je moci poslat. Prozatím je k dispozici 122 franků 22 centimů, které se mají převést k 26. březnu na Brusel.[30]

Přikládám zbytek vybraných peněz; nebýt toho, že to tak hrozně protahovali Elberfelďané, kteří mohli sehnat u svých amis-bourgeois ještě aspoň dvacet tolarů — bylo by to přišlo dřív a mohlo toho být víc.

Abych se vrátil k té knižnici: nevím, bude-li *historické* pořadí těch věcí zrovna nejlepší. Museli by se přece jen střídat Francouzi

* „Postavení dělnické třídy v Anglii."

a Angličané, a tak by se ustavičně přerušovala souvislost vývoje. Stejně si myslím, že by bylo lepší obětovat tentokrát *teoretický* zájem praktické účinnosti a začít těmi věcmi, které poskytnou Němcům nejvíc látky a jsou našim zásadám nejbližší; tedy nejlepší věci od Fouriera, Owena, saint-simonovců atd. — Morelly by taky mohl přijít celkem brzy na řadu. Historický vývoj by se mohl podat docela stručně v úvodu k celé knižnici, a tak by se i při takovém uspořádání každý snadno orientoval. Úvod bychom mohli udělat spolu. Ty by sis vzal Francii, já Anglii —, snad by to šlo, jestli za tři týdny přijedu, jak mám v úmyslu — přinejmenším bychom si mohli o tom promluvit — ale rozhodně si myslím, že je naprosto nutné začít rovnou s věcmi, které prakticky, účinně zapůsobí na Němce, a tak se vyhnout tomu, abychom znovu říkali to, co už řekli jiní před námi. Obávám se, že kdybychom chtěli vydat sborník pramenů k dějinám socialismu nebo lépe řečeno tyto dějiny v pramenech a na základě pramenů, nebyli bychom s tím dlouho hotovi, a navíc by to bylo nudné. Jsem tedy pro to, abychom zařadili jen takové věci, které svým pozitivním obsahem mají alespoň z větší části ještě dnes co říci. Godwinova „Political Justice" jako kritika politiky z politického a občansko-společenského stanoviska — přes spoustu báječných věcí, v nichž se Godwin téměř stýká s komunismem — by se tam nedala, protože Ty přece napíšeš *úplnou* kritiku politiky. Tím spíš, že Godwin na *konci* svého spisu dochází k závěru, že člověk se má od společnosti co možná emancipovat a užívat jí jen jako luxusního artiklu („Political Justice", II, kniha 8, dodatek ke kapitole 8), a vůbec je ve svých závěrech takhle vysloveně anti*sociální*. Udělal jsem si ostatně z té knihy výpisky už dávno, když mi ještě hodně věcí bylo nejasných, a musím si ji rozhodně znovu projít, takže je docela možné, že je v ní víc, než jsem v ní tenkrát našel. Dáme-li tam ale Godwina, pak nesmíme vynechat ani jeho protějšek — Benthama, ačkoli je hodně nudný a teoretický. — Napiš mi o tom něco, a pak uvidíme, co se dá dělat. Protože jsme ten nápad měli oba, musíme ho rozhodně uskutečnit — myslím tu knižnici. Hess se toho určitě rád zúčastní a já rovněž, jakmile budu mít trochu čas — Hess ho má, protože prozatím kromě redakce „Gesellschaftsspiegelu" nemá nic za

lubem. — Jakmile se dohodneme o tom hlavním, můžeme hned po mém příjezdu, který kvůli téhle věci ještě víc uspíším, všechno úplně vyjasnit a hned se dát do práce.

„Kritická kritika“* — myslím, že jsem Ti napsal, že už přišla — je prostě báječná. Tvoje výklady o židovské otázce, k dějinám materialismu a k tajnostem[14] jsou skvělé a výborně zapůsobí. Ale při tom všem je to příliš rozsáhlé. Svrchované pohrdání, s jakým oba vystupujeme vůči „Literatur-Zeitung“, je v příkrém protikladu k těm 22 archům, které jí věnujeme. Navíc nebude většina kritiky spekulativnosti a abstraktnosti vůbec pro širší veřejnost srozumitelná a nebude ani všechny zajímat. Jinak ale je celá kniha skvěle napsaná a přímo k popukání. Bauerové nebudou moci říct ani slovo. Ostatně Bürgers, až o tom bude psát do prvního Püttmannova sešitu[28], se může mimochodem zmínit, z jakého důvodu jsem zpracoval jen málo a jen to, co se dalo napsat bez hlubšího rozboru: protože jsem se zdržel v Paříži jen krátce, jen 10 dní. Vypadá to tak jako tak komicky, ode mne je tam snad 1 ½ archu a od Tebe víc než 20. To o „bordelových poměrech“ jsi snad měl raději škrtnout. Je toho moc málo a nemá to vůbec žádný význam.

Je zajímavé, jak jsem se s Tebou kromě té knižnice shodl ještě v dalším plánu. Také já jsem chtěl pro Püttmanna napsat kritiku Lista** — naštěstí jsem se od Püttmanna včas dověděl o Tvém záměru. Ostatně protože jsem chtěl Lista rozebrat z *praktické* stránky, vyložit *praktické* důsledky jeho systému, rozšířím trochu jeden ze svých elberfeldských projevů[31] (zápisky vyjdou tiskem v Püttmannově časopise), kde jsem to udělal stručně mezi jiným — beztak podle Bürgersova dopisu Hessovi a podle toho, jak Tě znám, soudím, že se asi budeš víc zabývat jeho *předpoklady* než jeho důsledky.

Jinak teď žiji doopravdy pod psa. Ty záležitosti se schůzemi a „nevázanost“ některých našich zdejších komunistů, s nimiž se samozřejmě stýkám, rozdmýchaly znovu všechen náboženský fanatismus mého otce, moje prohlášení, že se jednou provždy vzdávám kšeftu, to ještě zhoršilo, a protože otevřeně vystupuji jako komunista, probudil se v něm ještě navíc báječný buržoazní fanatismus.

* „Svatá rodina“.
** Viz tento svazek, str. 23.

Představ si teď mé postavení. Protože asi tak za 14 dní odjíždím, nechci dělat žádné kravály a házím všechno za hlavu; na to oni nejsou zvyklí, a tak si stále víc troufají. Když mi přijde dopis, ze všech stran se očmuchá, ještě než ho dostanu. Protože se ví, že jsou to samé dopisy od komunistů, tak se přitom vždycky dělá bohabojný ztrápený obličej, že by se z toho člověk zbláznil. Když jdu ven, zas ten obličej. Když zůstanu ve svém pokoji a pracuji, samozřejmě na komunismu, to je jim jasné — zas ten obličej. Ať jím, ať piju, ať spím, ať se třeba uprdnu — pořád vidím před sebou ten zatracený ježíškovský obličej. Ať jdu ven nebo ať jsem doma, ať mlčím nebo mluvím, ať čtu nebo píšu, ať se směju nebo nesměju, ať dělám, co chci, hned se fotr začne takhle hnusně šklebit. Navíc je táta tak hloupý, že hází komunismus a liberalismus do jednoho pytle jako „revoluční" a mně například, ať si říkám co chci, ustavičně dává za vinu hanebnosti anglické *buržoazie* v parlamentě! A teď je tak jako tak u nás doma zbožná sezóna. Před týdnem byli dva moji sourozenci* u konfirmace, a dnes si to celé příbuzenstvo hasí k přijímání — tělo Páně vykonalo své, tak ztrápené obličeje jako dnes ráno tu ještě nebyly. K dovršení vší té smůly jsem byl včera večer s Hessem v Elberfeldu, kde jsme až do dvou hodin přednášeli o komunismu. Dnes samozřejmě kyselé obličeje, že jsem se vrátil pozdě, narážky, že jsem asi byl v bordelu. Konečně si dodávají kuráže a zeptají se, kde jsem byl. — U Hesse. — „U Hesse! Panebože!" — — Pauza, ještě víc křesťanského zoufalství ve tváři — — „Jakou společnost sis to vybral!" — Vzdechy atd. Je to dočista k zbláznění. Nemáš ponětí, jak záludná je tahle křesťanská štvanice na mou „duši". A kdyby navíc táta objevil, že existuje „Kritická kritika"**, je s to vyhodit mě z domu. Přitom se člověk musí ustavičně zlobit, když vidí, jak těmhle lidem není pomoci, jak se prostě *chtějí* týrat a trápit svými pekelnými přeludy a že se jim nedají vpravit do hlavy ani ty nejkoženější zásady spravedlnosti. Kdyby nebylo maminky, která má krásné lidské vlastnosti a je jen naprosto závislá na otci a kterou mám opravdu rád, nikdy by mě ani nenapadlo dělat svému fanatickému a despotickému otci sebemenší ústupky.

* Hedvika a Rudolf.
** „Svatá rodina".

Ale takhle se maminka stejně pořád souží, až je z toho nemocná, a pokaždé, když se rozčilí, zvlášť kvůli mně, hned ji celý týden bolí hlava — to se už nedá vydržet, musím odsud a ani si nedovedu představit, jak těch pár týdnů, které tu budu, ještě vydržím. Ale nějak už se to snese.

Jinak tu není nic nového. Buržoazie politizuje a chodí do kostela, proletariát, co ten dělá, nevíme a stěží to můžeme vědět. Adresa, na kterou jste poslali svůj poslední dopis, je zatím ještě spolehlivá. Doufám, že dnes večer dostanu peníze — Köttgen mě právě ujišťuje, že ještě něco sežene, jakmile bude mít trochu víc času — za několik dní. Já tomu ale moc nevěřím, Köttgen se vždycky vyskytuje tam, kde se může nějak ukázat, jinak není k ničemu a nic neudělá. Adios.

Tvůj

E.

Barmen 17. března 45

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

1846

6

Engels Marxovi

do Bruselu

Milý Marxi,

běhal jsem několik dní a sháněl jsem pro Tebe byt, ale mnoho jsem toho nenašel. Buď moc velké, nebo moc malé. Zřídka *dva* obytné pokoje pohromadě, ložnice většinou strašně úzké. Konečně včera jsem objevil dva byty na vybranou: 1. dva velké pokoje, první a druhé poschodí; v každém postel, 95 franků měsíčně, za třetí postel 30 franků navíc, snídaně ½ franku denně na hlavu či žaludek. 2. malý domek, který patří témuž majiteli, obytný pokoj dole, nahoře dvě ložnice spojené dveřmi, jedna z nich slušně velká, a pokojíček, po 150 francích měsíčně, snídaně même prix*. Když se ten domek najme, dostane se k tomu služka pro úklid. Ty dva první pokoje jsou v restauraci, au duc de Brabant, rue du lait battu, kde by se tedy přinejhorším dostalo i jídlo. Ale budete tam po této stránce úplně nezávislí. Rozhodně bys udělal dobře, jestliže na některý z těch bytů reflektuješ, kdyby ses ubytoval u duc de Brabant, je to levnější než v hotelu, a když se Ti ty pokoje nebudou líbit, můžeš si od té paní dát ukázat ten domek; je v rue des soeurs blanches, čís. 5, a jestli ani ten nebude vyhovovat, najdeš si jiný. Byty ostatně proti loňsku hanebně zdražily, jako všecko, nebo lépe řečeno „a tak je to se vším". Oběd budeš moci pořídit za 5 franků pro celou rodinu, bifteky 1 frank, kotlety rovněž, víno 2—3 franky. Pivo špatné. Doutníky špatné a drahé, uděláš dobře, když si jich pár stovek přivezeš s sebou z Bruselu; jestliže to uděláš, můžeš počítat asi s takovýmto rozpočtem:

* za tutéž cenu.

na měsíc	byt	fr. 125	— 150	
	snídaně	fr. 45	— 45	
	obědy	fr. 150	— 175	/budeš-li občas jíst na pláži/
	večeře 2—3 bifteky	fr. 60	— 90	/tady se moc žere/
	káva odpoledne na pláži, velmi nutné 2 šálky	fr. 18	— 18	
	prádlo je velmi drahé, nejméně	fr. 20	— 30	k tomu koupání po 1,30-1,50 fr. asi 40 fr.
		fr. 418	— 508	

Kromě toho by bylo dobře mít ještě 100 franků na příležitostné výdaje, protože jinak se tu člověk moc nudí. Víc než měsíc tu nemusíš zůstávat. Jen ten, kdo je chromý nebo úplný mrzák, zůstává déle. Při najímání si musíš ale vymínit, že dobu, po kterou se snad zdržíš déle než měsíc, zaplatíš à tant *par jour**, jinak Ti započítají celého půl měsíce, když se zdržíš o dva dny déle.

Jinak se tu žije velmi nudně. První dny jsem se tu stýkal jen s rodinou a s jedním nudným barmenským filistrem, kterého mi naši vnutili, la bête des bêtes**. Včera přijel z Londýna Blank (toho znáš), jeho prostřednictvím jsem se konečně seznámil s jedním Francouzem, je velmi duchaplný a vůbec šikovný hoch, přestože žil 15 let v Elberfeldu a mluví tedy německy.

„Nakonec se ještě zmíním" o té věci s paní Hessovou. Je to zlé, ale nemůže se přece nechat pykat za blbosti ctěného Hesse. Pokusím se ji tedy propašovat přes hranice, totiž dostanu-li od otce peníze na cestu do Paříže, což ještě není jisté. Přiložený papír pošli do Kolína drahému muži božímu***, ať se potěší. Panička je tedy už v Bruselu?

Významní lidé tu žádní nejsou. Ti přijedou až v srpnu. Ještě se nic neproslýchá o jménech významných Němců, kteří sem přijedou. Zatím se tedy musím spokojit s pruským bankovním plánem[32]. To je skvělé, ti pánové si myslí, že tím získají hodně peněz. Pár takových velkých bankéřů, kteří chtějí být „většinovými po-

* tolik a tolik *za den*.
** korunovaným hlupákem.
*** Mosesu Hessovi; viz tento svazek, str. 501.

dílníky" a uzavřou tajné smlouvy s byrokraty, například že jejich akcie se nedají odkoupit zpět, že budou propašováni do ústředního vedení apod., ti se snad k tomu dají pohnout. Ale jinak nikdo. Skvostné, „že ani *upisovatelé*, ani *upsané částky* nebudou zveřejněny". Čekají tedy zatraceně málo peněz a chtějí se trochu zajistit před blamáží; ryze byrokratické.

Napiš mi brzy, zda přijedeš a kdy.

Tvůj

E.

Ostende, 11, rue St. Thomas,
27. července 46

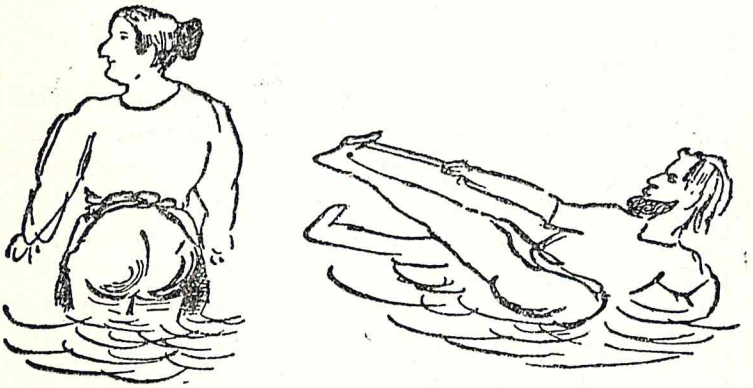

Tyhle obrázky bylo včera vidět v moři, pro mužské i ženské publikum.

Poprvé otištěno
v Marx-Engels, Gesamtausgabe,
třetí oddíl, sv. 1, Berlín 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

7

Engels Marxovi

do Bruselu

Cercle Valois, Palais Royal
[Paříž] 19. srpna 1846

Milý Marxi,

v sobotu večer po úmorném cestování a dlouhé nudě jsem konečně dorazil.[33] Hned jsem se sešel s Ewerbeckem. Je to veselý chlapík, naprosto snášenlivý, přístupnější než kdy jindy, zkrátka doufám, že s ním budu ve všem — při troše trpělivosti — docela dobře vycházet. Na stranické spory si už nenaříká — z toho prostého důvodu, že byl sám postaven před nutnost vylít perka několika zdejším weitlingovcům.* Co vlastně bylo mezi ním a Grünem, jak došlo k roztržce s ním, o tom se dosud celkem nic neví; jisté je, že si Grün střídavě podlízavým a střídavě nadutým chováním udržoval jakousi uctivou náklonnost. Ewerbeck má úplně jasno, pokud jde o Hesse, nemá pro toho člověka sebemenší sympatie. Nesnášel ho ostatně už dříve, od doby, kdy spolu bydleli. Kvůli Vestfálcům[34] jsem mu dal co proto. Weydemeyer, ten bídák, napsal Bernaysovi po vestfálsku ubrečený dopis, v němž vylíčil šlechetného Meyera a Rempela jako mučedníky za dobrou věc, kteří prý byli ochotni všechno obětovat, ale které jsme prý pohrdavě odmítli atd.; a oba lehkověrní Germáni, Ewerbeck a Bernays, si spolu sednou, naříkají, jak jsme zatvrzelí a hádaví, a věří poručíkovi na slovo. Člověk by neřekl, že je možná taková lehkověrnost. — Grün ošulil dělníky

* Viz tento svazek, str. 49.

asi o 300 franků, pod záminkou, že za to dá ve Švýcarsku vytisknout brožurku o — **1 ½** archu[35]. Teď se za to získávají peníze, ale dělníci z toho nedostali ani halíř. A tak mu začínají kvůli tomu šlapat na paty. Ewerbeck teď vidí, jakou hloupost udělal, když zavedl tohohle Grüna mezi řemeslníky. Bojí se teď Grüna před nimi veřejně obvinit, protože si o něm myslí, že je s to udat všecko policii. Je to ale lehkověrný člověk, tenhle Ewerbeck! Grün, jak už je mazaný, vyprávěl Ewerbeckovi *sám* všechny své lumpárny — ovšemže jako ryzí hrdinské činy sebeobětování, a Ewerbeck mu to všechno do puntíku věří. O dřívějších svinstvech toho chlapa nevěděl tedy nic kromě toho, co mu pachatel sám uznal za dobré vypravovat. Ewerbeck ostatně varoval před Grünem Proudhona. Grün je zase tady, bydlí tam někde na Ménilmontantu a smolí ty nejodpornější články pro „Trier'sche". Mäurer přeložil Cabetovi příslušná místa z Grünovy knihy[36], dovedeš si asi představit, jak Cabet zuřil. Ani u „Nationalu" nemá naprosto žádný kredit.

U Cabeta jsem byl. Stařík byl velmi srdečný, bral jsem všechny jeho tlachy vážně, vypravoval jsem mu všecko možné atd. Zajdu k němu častěji. Ale s korespondencí[37] mu musíme dát pokoj. Předně má hodně práce a za druhé je příliš nedůvěřivý. Viděl by v tom léčku, kterou se má zneužít jeho jméno.

V „Epigonen" jsem si trochu prolistoval Feuerbachovo „Das Wesen der Religion". Kromě několika pěkných postřehů tam není vůbec nic nového. Ze začátku, kde se omezuje čistě na přírodní náboženství, je nucen držet se víc na empirické půdě, ale později to jde páté přes deváté. Zase samá podstata, člověk atd. Přečtu to podrobně a co nejdřív Ti vypíšu hlavní místa, budou-li zajímavá, abys to mohl ještě použít pro Feuerbacha.[38] Zatím jen dvě věty. Celé — asi 60 stran — to začíná touto definicí přírody na rozdíl od lidské podstaty:

„Podstata odlišná od lidské podstaty *nebo boha* (!!), vyložených v ‚Das Wesen des Christentums', a na nich nezávislá" (1), „podstata *bez* lidské podstaty" (2), „lidských vlastností" (3), „lidské individuality" (4), „*není* **vpravdě nic jiného**, než — *příroda.*"

To je přece mistrovská ukázka tautologie vytrubované hromovým hlasem. K tomu ale ještě přistupuje to, že v této větě naprosto

a veskrze ztotožňuje náboženský, pomyslný *fantóm* přírody se skutečnou přírodou. Comme toujours.* — A o kousek dál pokračuje:

„Náboženství je uznání a přiznání toho, čím jsem (!)... Povznést se k vědomí závislosti na přírodě, představit si ji, uznat ji, přiznat ji, znamená *povznést se k náboženství.*"

V těchto dnech byl ministr Dumon přistižen v košili u ženy jednoho presidenta. „Corsaire-Satan" vypravuje: Jedna dáma, která o něco žádala Guizota, prý řekla — škoda, že takový výtečný muž jako Guizot je vždycky tak přísný a upjatý až ke krku**. A žena jednoho úředníka v ministerstvu veřejných prací na to povídá: To se o panu Dumonovi nedá říci; všeobecně se soudí, že je na ministra až příliš neupjatý***.

O pár hodin později; hnal jsem se totiž kvůli Weillíkovi† marně do kavárny Cardinal — Weillík je trochu nabručený, protože mu „Démocratie pacifique" nevyplácí honoráře, asi 1000 franků, zdá se, že tam došlo k jakési vážné krizi a zastavení výplat v hotovosti, a Weillík je příliš Židem, než aby se dal odbýt bankovkami splatnými v první falanstéře budoucnosti. Ostatně páni fourierovci jsou den ode dne nudnější. „Phalange" obsahuje samé nesmysly. Novinky z Fourierovy pozůstalosti se vesměs omezují na mouvement aromal†† a na páření planet, které — jak se zdá — se děje víceméně odzadu. Ze spáření Saturna a Urana vznikají hovniválové, což jsou ostatně sami fourierovci — hlavní hovnivál je ale pan Hugh Doherty, Ir, ten vlastně ještě ani není hovnivál, ale teprve hovniválská larva, ponrava — ten ubohý živočich se už po desáté (10. článek) válí v náboženské otázce [39] a ještě nepřišel na to, jak se z toho se ctí dostat.

Bernayse jsem ještě neviděl. Jak ale říká Ewerbeck, není to s ním přece jen tak zlé a jeho největší neduh je dlouhá chvíle. Je prý teď velmi silný a zdravý, jeho hlavní zaměstnání, zahradničení, zvítězilo zřejmě vzhledem k jeho nanicovatému stavu nad jeho

* Jako vždycky.

** V dopise citováno francouzsky: „...toujours si sévère et boutonné jusqu'au cou.

*** Ve francouzském citátu výraz „déboutonné" — doslova: s nezapjatými knoflíky."

† Alexandru Weillovi; v německém originále Weillchen.

†† aromatické hnutí, pohyb.

žalem. Dokonce prý — jak se povídá — drží kozy za rohy, když je jeho — ?manželka? — kterou si lze představit jen mezi dvěma otazníky — dojí. Chudák, cítí se ovšem ve svém okolí nesvůj, nestýká se s živou duší kromě Ewerbecka, který tam každý týden jezdí, chodí v selské kazajce, nevytáhne paty ze Sarcelles, což je nejubožejší vesnice na světě a nemá ani hospodu, zkrátka nudí se tam k smrti. Musíme se pokusit dostat ho do Paříže, pak bude do měsíce zase jako dřív. Protože Börnstein ve své funkci špicla nesmí vědět, že jsem tady, napsali jsme Bernaysovi napřed, že se sejdeme v Montmorency nebo někde poblíž, pak s ním proklouzneme do Paříže a obětujeme pár franků, abychom ho zase jednou pořádně rozveselili. Pak už bude jiný. Mimochodem, neprozraď mu, že jsem Ti takhle o něm psal, při svém přepjatém romantickém rozpoložení by se mohl cítit morálně dotčen.

Nejlepší na tom je, že v tom domě v Sarcelles jsou 2 ženy, 2 muži, několik dětí, z toho jedno pochybného původu, a přece se z toho nedělají žádné tragédie. Ani se tady chlapci neprzní. Prostě — německý román.

Madame Hessová hledá manžela. Hesse má už dost. Kdo by věděl o něčem vhodném, ať se obrátí na Madame Gsellovou, Faubourg St. Antoine. Žádný spěch, konkurence není velká. Odpověz brzy.

Tvůj

E.

Adresa: 11, rue de l'arbre sec.

Samozřejmě že co Ti tady píšu i co Ti později napíšu o Ewerbeckovi, Bernaysovi a jiných známých, je přísně důvěrné.

Dopis nefrankuji, protože jsem na tom špatně s penězi a do 1. října nemohu nic čekat. Toho dne ale pošlu směnku, abych uhradil svůj díl poštovních výloh.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

Bedřich Engels jako jednoroční dobrovolník (Berlín 1841)

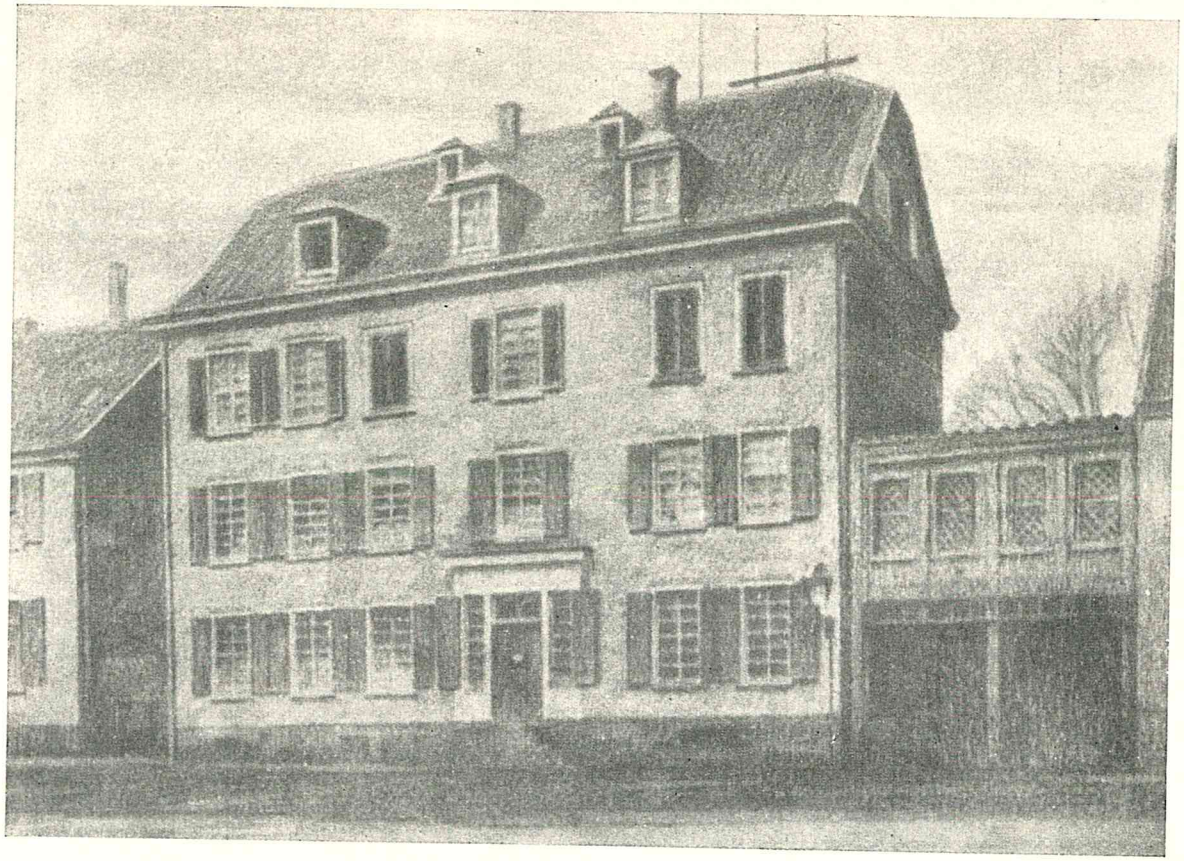

Engelsův rodný dům v Barmenu

8

Engels Komunistickému korespondenčnímu výboru

v Bruselu[40]

Dopis výboru čís. 1

Výboru

Carissimi* — Naše věc tady půjde velmi dobře. Ewerbeck je toho plný a jen si přeje, aby se s oficiálním organizováním výboru příliš nespěchalo, protože co nejdříve dojde k rozkolu. Zbytek weitlingovců, malá krejčovská klika[41], tu bude totiž co nevidět vyhozen a Ewerbeck myslí, že by bylo lepší, aby se nejdřív vyřídilo tohle. Ewerbeck se však nedomnívá, že by se ze zdejších lidí dalo ke korespondenci přizvat víc než 4—5, a to také úplně postačí. Doufám, že příště budu moci oznámit ustavení.

Ti krejčí jsou skutečně hoši k pohledání. Nedávno docela vážně diskutovali o tom, zda by se nože a vidličky neměly raději dávat na řetěz. Není jich ale mnoho. — Weitling sám neodpověděl na poslední, velmi hrubý dopis Pařížanů, který jsme mu obstarali. Požadoval 300 franků za svůj vynález k praktickým experimentům, ale rovnou jim napsal, že ty peníze jsou pravděpodobně vyhozeny oknem. Dovedete si asi představit, jak mu odpověděli.

Truhláři a koželuzi jsou prý naproti tomu skvělí hoši. Ještě

* Drazí.

jsem je neviděl, Ewerbeck to všecko dělá se známou rozvážností.

Teď bych vás chtěl informovat o některých věcech z francouzských novin, samozřejmě z těch, které nedocházejí do Bruselu.

Měsíčník P. Lerouxe obsahuje téměř výhradně články o Saint-Simonovi a Fourierovi od samotného P. Lerouxe.[42] Saint-Simona v nich vynáší do nebes a Fouriera se snaží ukázat v co nejhorším světle jako Saint-Simonova epigona, který ho překrucuje a kazí. Tak se pachtí, aby dokázal, že „Quatre Mouvements" jsou prý jen pomaterialističtělý plagiát „Lettres d'un habitant de Genève". Ten chlap se dočista zbláznil. Protože se tam říká, že systém, který encyklopedicky shrnuje všechny vědy, se dá nejlépe uskutečnit převedením všech jevů atd. na pesanteur universelle*, musel z toho Fourier převzít celé své učení o přitažlivosti. Přitom ovšem všechny důkazy, citáty atd. nestačí ani na důkaz, že Fourier „Lettres" vůbec četl, když psal „Quatre Mouvements". Naproti tomu celý Enfantinův směr se označuje za fourierismus propašovaný do této školy. Ten časopis se jmenuje „Revue Sociale ou solution pacifique du problème du prolétariat".

„Atelier" referuje dodatečně o novinářském sjezdu za reformu: Prý tam nebyl a proto velmi užasl, když se našel na listině časopisů, které tam byly zastoupeny. Vylučovali prý *novinářský lid*** tak dlouho, dokud nebyla stanovena základna reformy, a když pak dělnickým časopisům otevřeli dveře, aby mohly říci „ano", bylo prý pod jeho důstojnost, aby tam šel. „Atelier" vypráví dále, že 150 dělníků, pravděpodobně buchezovců[43] — tato strana prý má, jak tvrdí Francouzi, asi 1000 členů — oslavilo 29. července banketem červencové dny[44] bez svolení policie. Policie zasáhla, a protože se nechtěli zavázat, že se nebudou pronášet politické projevy a zpívat bérangerovské písně, byli rozpuštěni.

„Die Epigonen" pana Wiganda jsou už tady. Pan Wigand se tam náramně hlučně naparuje. „A. Rugovi".[45] Připomíná mu smůlu, kterou oba měli v posledních čtyřech letech. Ruge — v Paříži — nemohl „jít ruku v ruce s *fanatickým komunismem*". Komunis-

* všeobecnou tíži.

** V dopise francouzsky: *le peuple de la presse*, což doslova znamená „lid od tisku", dnes „lidé od tisku", „novináři vůbec".

mus je stav „vymyšlený ve vlastním domýšlivém mozku, *omezené a domýšlivé barbarství*, které má být lidstvu násilně vnuceno". Nakonec se chvástá, co všechno chce ještě udělat, „dokud je na světě ještě dost olova na tiskařské písmo". Vidíte tedy, že kandidát šibenice se ještě nevzdal naděje, že to dotáhne na kandidáta na lucernu.

Upozorňuji Vás na článek v dnešním „Nationalu" (středa 19.) o úbytku voličů v Paříži z více než 20 000 roku 1844 na 17 000.

[Paříž] 11, rue de l'arbre sec,
19. srpna 1846

Váš
E.

Paříž hluboko klesla. Danton prodává dříví na boulevardu Bourdon. Barbaroux má krám s kartounem na ulici Saint-Honoré, „Réforme" už nemá sílu požadovat Rýn, opozice hledá schopné lidi a nenachází je, páni buržousti chodí tak brzy spát, že ve 12 hodin musí být všude zavřeno, a la jeune France* si to klidně nechává líbit. Policie by to jistě nebyla prosadila, ale časné úřední hodiny v kancelářích pánů principálů, kteří se řídí příslovím: Ranní ptáče atd... Brožura pana Grüna vytištěná za peníze dělníků, to je ta, kterou jsem jednou viděl u Seilera: „Die preussischen Landtags--Abschiede. Ein Wort zur Zeit" (anonymně), obsahuje hlavně plagiáty z Marxových statí („Deutsch-Französische Jahrbücher") a úžasné nesmysly. „Ekonomické" a „socialistické" otázky, to je pro něho *totéž*. Takhle vykládá absolutní monarchii:

„Panovník si vytvořil *abstraktní doménu* a tato duchovní doména se nazývala — stát. Stát se stal doménou všech domén; jako ideál domény ruší jednotlivou doménu právě tak, jako ji zachovává, ruší ji vždycky tenkrát, když se chce stát absolutní, samostatnou atd."

Tato „duchovní" doména „Prusko" se hned nato proměňuje v doménu, „na které se lidé modlí, v doménu *duchovenstva*"!! Vý-

* mladá Francie.

sledek toho všeho: Liberalismus je v Prusku *teoreticky* už *překonán, a proto* se říšské stavy nebudou už vůbec zabývat buržoazními otázkami, ale přímo sociální otázkou.

„Daň z porážek a mletí je *pravou zrádkyní podstaty daně*, prozrazuje totiž, *že každá daň je daň z hlavy*. Kdo však vybírá *daň z hlavy, ten říká*: Vaše hlavy a těla jsou moje, jste *poddaní hlavou i tělem*... Daň z porážky a mletí *příliš odpovídá absolutismu* atd."

Hlupák, platil tady dva roky místní daně a ještě to neví, myslí si, že něco takového existuje jen v Prusku. Konec konců ta brožurečka, odmyslíme-li si několik plagiátů a frází, je skrz naskrz *liberální*, a to německo-liberální.

Dělníci tady všeobecně soudí, že Weitling *nepsal* „Garantien"[46] *sám*. Kromě S. Schmidta, Beckera* aj. mu prý dali materiál nějací Francouzi, a zejména prý měl rukopisy nějakého Ahrense z Rigy, pařížského dělníka, který je teď v Americe a od něhož je prý také ta hlavní věc o „lidstvu, jaké je a jaké má být". Zdejší lidé jednou napsali Weitlingovi do Londýna, načež se velmi rozzlobil a odpověděl jen, že prý jsou to pomluvy.

[Adresa na rubu dopisu]

Monsieur Charles Marx, 19, Plaine Ste Gudule, Bruxelles

Poprvé otištěno v knize
„Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Augusta Beckera.

9

Engels Komunistickému korespondenčnímu výboru

v Bruselu

Dopis výboru č. 2

Výboru — čís. 2

Milí přátelé,

vaše zprávy o Belgii, Londýně a Vratislavi byly velmi zajímavé. Sdělil jsem z nich Ewerbeckovi a Bernaysovi, co je mohlo zajímat. Průběžně mě také trochu informujte o úspěchu našeho podnikání a o horlivější nebo méně horlivé účasti různých míst, abych se tu o tom, pokud to bude vhodné, mohl zmínit před dělníky. Co dělají Kolíňané? — Odsud všelicos:

1. Se zdejšími dělníky jsem se sešel několikrát, tj. s předáky truhlářů z Faubourg St. Antoine. Mají svéráznou organizaci. Kromě své spolkové záležitosti[47], která se — v důsledku velkých neshod s weitlingovskými krejčíky[41] — velmi zamotala, se tihle hoši, tj. asi 12 až 20 z nich, scházejí jednou týdně a až dosud diskutovali; protože jim ale došla látka, a jinak to ani nemůže být, byl Ewerbeck nucen přednášet jim o německých dějinách — ab ovo — a pak jakousi krajně zmatenou politickou ekonomii — jakési zlidštěné* „Deutsch-Französische Jahrbücher". Do toho jsem

* V originále „vermenschentümlicht" — narážka na oblíbenou frázi o „lidství" (Menschentum) u pravých socialistů, zejména u Grüna.

přišel já. Dvakrát jsem jim vykládal — abych se s nimi trochu sblížil — o poměrech v Německu po francouzské revoluci, vycházel jsem z ekonomických vztahů. Co si z těchto týdenních schůzek odnesou, to se pak v neděli přetřásá na schůzích za branou, kam přichází pestrá směsice lidí, se ženami i dětmi. Tady se diskutuje — všechna politika přitom zůstává stranou — o čemsi, co by se dalo nazvat „sociální otázky". Je to dobrá věc, přivádí nám to nové lidi, protože schůze jsou docela veřejné; před 14 dny přišla policie, chtěla schůzi zakázat, dala se ale uchlácholit a nic už nepodnikla. Často se sejde přes 200 lidí.

Jak celá ta věc teď vypadá, tak to rozhodně nemůže zůstat. Těch lidí se zmocnila jakási ospalost, vyplývající z toho, že jsou znudění sami sebou. Co oni totiž stavějí proti krejčovskému komunismu[48], to jsou jen grünovské fráze o „lidství"[49] a pogrünovštěný Proudhon, kterého jim těžce a pracně vtloukl do hlavy jednak pan Grün sám osobně, jednak starý nafoukaný mistr truhlář a Grünův otrok, papá Eisermann, jednak ale také amicus Ewerbeck. S tím ovšem byli brzy u konce, pak přišlo věčné opakování, a aby jim zabránil *usnout* (doslovně, to se na schůzích strašně rozmohlo), trápí je Ewerbeck důvtipnými rozklady o „pravé hodnotě" (kterou mám částečně na svědomí já) a otravuje je germánskými pralesy, Arminiem Cheruskem a těmi nejhroznějšími staroněmeckými etymologiemi podle — Adelunga, které jsou vesměs falešné.

Ostatně vlastním vůdcem těchto lidí není Ewerbeck, ale Junge, který byl v Bruselu; ten člověk velmi dobře chápe, co se musí změnit, a mohl by mnoho dokázat, protože je má všechny v hrsti a má desetkrát víc rozumu než oni všichni dohromady, ale je příliš vrtkavý a dělá stále nové plány. Už jsem ho asi 3 týdny neviděl — ani jednou nepřišel a není nikde k nalezení — a to je důvod, proč je tak málo zařízeno. Bez něho je většina lidí skleslá a nerozhodná. Člověk ale musí mít s nimi trpělivost; nejdřív se musí vystrnadit Grün, pod jeho přímým i nepřímým vlivem skutečně hrozně ochabli, a pak, až jim tyhle fráze vyženeme z hlavy, doufám, že s nimi něco dokážu, protože ti hoši všichni velmi touží po ekonomickém poučení. Protože Ewerbecka, který při své známé, teď přímo skvostné zmatenosti má tu nejlepší vůli, mám úplně v hrsti, a Junge je také

úplně na mé straně, tak se to brzy podaří. Pokud jde o korespondenci, radil jsem se se šesti lidmi, plán byl velmi dobře přijat, zejména Junge ho uvítal, a uskuteční se tady. Dokud ale nebude zlomen Grünův osobní vliv a dokud nebudou vymýceny jeho fráze a nevleje se tím do lidí zase energie, do té doby se při velkých materiálních překážkách (především skoro všechny večery zadané) nedá nic dělat. Nabídl jsem jim, že Grünovi v jejich přítomnosti vyčtu do očí jeho osobní podlosti, a Bernays chce také přijít — Ewerbeck s ním má také své účty. Dojde k tomu, jakmile si s Grünem vyřídí své věci, tj. až se jim zaručí, že vrátí peníze, které mu půjčili na tisk té jeho voloviny o pruském sněmu[35]. Protože ale Junge nepřišel a ostatní se ke Grünovi chovali víceméně jako děti, není ani to ještě v pořádku, ačkoli při trošce energie by se to dalo vyřídit za 5 minut. Smůla je, že ti hoši jsou většinou ze Švábska.

2. Teď něco pro pobavení. Proudhon má ve své nové, dosud nevytištěné knize, kterou překládá Grün, velký plán — dělat peníze z ničeho a přiblížit všem dělníkům říši nebeskou.[50] Nikdo nevěděl, oč jde, Grün se s tím velmi tajil, ale nesmírně se holedbal svým kamenem mudrců. Všeobecné napětí. Konečně minulý týden byl papá Eisermann u truhlářů, já taky, a tam s tím ten starý frajer pomaloučku úžasně naivně a tajuplně vyrukoval. Pan Grün mu celý ten plán svěřil. Teď si poslechněte ten velkolepý plán na spasení světa: nic víc a nic míň než labour-bazars čili labour-markets[51], v Anglii už dávno známá a desetkrát zkrachovalá sdružení všech řemeslníků všech oborů, velký sklad, všechny práce dodané členy sdružení se oceňují přesně podle nákladů na surovinu plus na práci a platí se jinými výrobky sdružení, které jsou oceňovány stejným způsobem. Oč se dodá víc nad to, co se spotřebuje uvnitř sdružení, má se prodat na světovém trhu a výtěžek se vyplatí výrobcům. Tímto způsobem — špekuluje mazaný Proudhon — obejdou on i jeho spolusdruženci zisk zprostředkujícího obchodníka. Že ale přitom obchází i zisk z *kapitálu svého sdružení*, že tento kapitál a tento zisk musí být *právě tak velké* jako kapitál a zisk obcházených zprostředkujících obchodníků, že tedy pravou rukou vyhazuje to, co levou bere, na to ta chytrá hlava nepomyslela. Že jeho dělníci nikdy nemohou sehnat potřebný kapitál, protože jinak by se stejně dobře

mohli zařídit pro sebe, že eventuální úspora nákladů, která by vyplynula ze sdružení, je víc než vyvážena obrovským rizikem, že celá ta věc směřuje k tomu, aby se z dnešního světa odčaroval zisk a všichni výrobci zisku se tu ponechali, že je to pravá straubingerovská[52] idyla, která předem vylučuje jakýkoli velký průmysl, stavebnictví, zemědělství atd., že dělníci mají nést jen *ztráty* buržoů, a nepodílet se na jejich ziscích, na to všecko a tucty jiných úplně samozřejmých námitek zapomíná, zaslepen svou přijatelně vypadající iluzí. Z toho aby se člověk zbláznil. Patriarcha Grün ovšem věří v nové spasení a už se v duchu vidí v čele sdružení 20 000 dělníků (chtějí začít rovnou *ve velkém*), přičemž ovšem celá jeho rodina se krmí, obléká a bydlí zadarmo. Jestli s tím ale Proudhon vyjde ven, bude na věky blamovat sebe i všechny francouzské socialisty a komunisty před buržoazními ekonomy. Proto ty nářky a ty polemiky proti revoluci,[53] protože měl in petto pokojný léčebný prostředek. Proudhon je úplně stejný jako John Watts. Ten vidí své poslání v tom, aby si přes svůj neúctyhodný ateismus a socialismus získal úctu buržoů. Proudhon dělá všechno možné, aby se přes svou polemiku proti ekonomům stal velkým, uznávaným ekonomem. *To jsou ti sektáři.* A přitom to ani není nic nového!

3. A teď zase jedna nanejvýš podivná záležitost. — Augsburská „Allgemeine Zeitung" z 21. července, Paříž 16. července. Článek o *ruském* vyslanectví...

„To je oficiální vyslanectví — ale úplně mimo nebo spíše *nad* ním stojí jistý pan von **Tolstoj**, který nemá žádný titul a všeobecně se označuje jako ‚*pověřenec dvora*'. Dříve byl zaměstnán v ministerstvu vyučování, pak přijel do Paříže s *literárním posláním*, napsal tu několik memorand pro své ministerstvo, poslal několik přehledů francouzského tisku, pak už nic nepsal, ale zato tím víc dělal. Vede skvělý dům, navštěvuje kdekoho a kdekdo chodí k němu, zabývá se vším, všechno ví a leccos dovede zařídit. Zdá se mi, že to je *pravý ruský velvyslanec* v Paříži,... jeho zákrok dělá divy" (— všichni Poláci, kteří žádají o prominutí trestu, se obrátili na něho —) „— na vyslanectví *se mu všichni klanějí a v Petrohradě se těší velké vážnosti.*"

Tenhle Tolstoj není nikdo jiný než náš Tolstoj, šlechtic, který

nám nalhal, že chce prodat své statky v Rusku.[54] Ten člověk měl kromě bytu, kam nás zavedl, ještě nádherné sídlo v rue Mathurin, kde přijímal diplomaty. Poláci a *mnoho* Francouzů to dávno věděli, jen němečtí radikálové ne, před těmi považoval za lepší vydávat se za radikála. Ten článek napsal jeden Polák, kterého zná Bernays, a hned jej převzaly „Corsaire-Satan" a „National". Tolstoj, když si ten článek přečetl, neřekl nic, jen se zasmál a vtipkoval, že ho konečně odhalili. Teď je v Londýně a bude zkoušet svoje štěstí tam, protože tady svou úlohu dohrál. Škoda že se nevrátí, to bych se byl pokusil trochu si z něho vystřelit a nakonec bych byl odevzdal svou navštívenku v rue Mathurin. Po tom všem je jasné, že i Anněnkov, kterého nám doporučil, je ruský špicl. Dokonce i Bakunin, který o celé té věci *musel vědět*, když o ní věděli ostatní Rusové, je velmi podezřelý. Nedám před ním samozřejmě nic znát, ale Rusům se pomstím. I když tihle špióni nejsou pro nás nebezpeční, nesmí jim to přece jen tak projít. Jsou to dobré objekty k experimentům in corpore vili* pokud jde o intriku. K tomu se docela dobře hodí.

4. Otec Hess. Když jsem šťastně pustil z hlavy, tj. zanechal na nejzazším konci Faubourg St. Antoine, kde se brečí a skřípe zuby (Grün a Gsell), manželku téhož, na téhož lající a nadávající, dostanu nedávno prostřednictvím jistého Reinhardta další dopis od komunistického papá za účelem znovunavázání styků. To jsem se tedy zas jednou nasmál. Samozřejmě jako by se nic nestalo, úplně in dulci jubilo**, a navíc celý starý Hess. Napřed konstatuje, že se zase do jisté míry smířil se „stranou" (šitovsky kchroušek zřejmě zkrachoval) — že „má zase chuť pracovat" (to by se mělo oznámit vyzváněním všech zvonů), načež následuje tato historická noticka (datovaná 19. srpna):

„Zde v Kolíně před několika týdny *jen tak tak* že nedošlo ke *krvavé vzpouře*, **velmi mnozí** už byli ozbrojeni" (Moses mezi nimi jistě nebyl). „Vzpoura nepropukla, protože vojáci *se neukázali*" (úžasný triumf kolínského šosáka — hrdiny od hospodského stolu) atd. atd. ...

Potom o shromážděních občanů, kde jsme „my", to jest

* na bezcenném těle.
** v utěšené pohodě.

„strana" a pan Moses, jinak řečeno komunisté, „*tak dokonale zvítězili*, že jsme" atd.

„Nejprve jsme skvěle *zahnali z bojiště* peněžní aristokraty... a pak malé měšťáky" (protože mezi nimi nejsou žádné talenty). „**Byli bychom** (!) *mohli* na těch shromážděních nakonec *všechno prosadit*" (např. Mosese udělat vrchním starostou); „byl přijat program, který shromáždění uložilo svým kandidátům a který" (slyšte, slyšte) „*by angličtí a francouzští komunisté nebyli bývali mohli* (!!!) *radikálněji sestavit*" (a nikdo ho nemohl nesmyslněji chápat než Mose)... „**Obhlédni**" (sic) „se občas po mé (ženě)*" (přejí si to obě strany, abych se na vlastní účet a vlastní nebezpečí ujal jeho drahé polovičky, mám pro to důkazy)... „a sděl tohle všechno Ewerbeckovi, *ať' ho potěšíš*."

Pánbu požehnej za tohle „potěšení", za tu manu nebeskou. Samozřejmě že toho lumpa úplně ignoruji — teď napsal také Ewerbeckovi (a jen proto, aby své drahé poloviče mohl poslat dopis na jeho útraty) a vyhrožuje, že sem za dva měsíce přijede. Jestli mě navštíví, tak myslím, že mu také budu moci sdělit něco, co ho „potěší".

Když už jsem v ráži, tak vám chci na závěr ještě sdělit, že Heine je zase tady a že jsem ho předevčírem s Ewerbeckem navštívil. Chudák, je na tom hrozně bídně. Je na kost vyhublý. Měknutí mozku pokračuje, ochrnutí obličeje rovněž. Ewerbeck říká, že může docela dobře najednou zemřít na ochrnutí plic nebo na mozkovou mrtvici, ale že také může ještě tři čtyři roky takhle živořit, občas líp, občas hůř. Je samozřejmě trochu skleslý, roztesknený, a co je nejpříznačnější, nanejvýš blahovolný (a to vážně) ve svých úsudcích — jen z Mäurera si stále utahuje. Jinak v plné duševní svěžesti, ale jeho vzezření, díky prošedivělému vousu ještě podivnější (nemůže se už dát holit kolem úst), musí hrozně rozesmutnit každého, kdo ho vidí. Je to strašný dojem, vidět tak báječného člověka takhle po kouscích odumírat.

* Na tomto místě je rukopis poškozen.

Také velkého Mäurera jsem viděl. „Človíčku, človíčku, jak to, že tak málo vážíte!" Je to opravdu pozoruhodný člověk, dopustil jsem se vůči němu největších hrubostí, a ten hlupák si mě z vděčnosti za to zvlášť oblíbí a říká o mně, že mám příjemnou tvář. Vypadá ovšem jako Karl Moor šest týdnů po smrti. Odpovězte mi brzy!

Váš

E.

[Paříž] ve středu 16. září 46

Pro pobavení: „Journal des Économistes" ze srpna t.r. v článku o Biedermannových statích[55] o* komunismu obsahuje: nejprve komicky pofrancouzštěné Hessovy plácaniny, potom se praví, že další je pan Marx.

„Pan Marx je *obuvník*, tak jako jiný německý komunista, Weitling, je krejčí. Nemá" (Marx) „valné mínění o francouzském komunismu (!), který se mu poštěstilo studovat na místě. M. ostatně nejde vůbec nikterak" (nepoznáváš podle této alsaské fráze pana Fixe?) „dál než k abstraktním formulím a dává si pozor, aby se nedotkl nějaké skutečně praktické otázky. Podle něho" (dávej pozor na ten nesmysl) „bude emancipace německého lidu signálem k emancipaci všeho lidstva; hlavou této emancipace má být filosofie a srdcem proletariát. Až bude všechno připraveno, galský kohout oznámí svým zakokrháním německé obrození...

Marx říká, že v Německu *je třeba vytvořit* univerzální proletariát (!!), aby se mohla uskutečnit filosofická myšlenka komunismu." Podepsán T. F. (mezitím umřel).**

To bylo jeho poslední dílo. Předešlý svazek přinesl stejně komickou kritiku mé knihy.[56] Zářijový sešit obsahuje kritiku Julia***, kterou jsem ještě nečetl.[57]

Ve „Fraternité" proběhl velký spor mezi materialisty a spi-

* Na tomto místě je rukopis poškozen.

** Oba odstavce obsahující citáty článku jsou v Engelsově dopise uvedeny francouzsky.

*** Gustava Juliuse.

ritualisty. Materialisté, přehlasovaní v poměru 23 ku 22, odešli z redakce. To však „Fraternité" nezabránilo, aby přinesla velmi pěkný článek o různých stupních civilizace a o jejich schopnosti dále se vyvíjet ke komunismu.

Napište mi brzy, protože za 14 dní odsud....* takovém případě... dopis snadno ležet...* nebo bude na starém místě odmítnut.

[Adresa na rubu dopisu]

Monsieur Charles Marx au Bois Sauvage, Plaine Ste Gudule, Bruxelles

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Na těchto místech je rukopis poškozen.

10

Engels Marxovi

do Bruselu[58]

Milý Marxi,

spousta věcí, které jsem Ti chtěl napsat soukromě, se mi dostala do oficiálního dopisu, protože jsem ho psal dřív. Tentokrát nevadí, že si ty hlouposti přečtou i ostatní.

Dosud jsem se neodhodlal k tomu, abych Ti pořídil ty výpisky z Feuerbacha; mám z toho nějak hrůzu. Tady v Paříži se člověku ty věci zdají úplně hloupé. Teď ale mám tu knihu[59] doma a co nejdřív se do ní dám. Ta Weydemeyerova nasládlá slátanina je dojemná. Napřed prohlašuje, že chce sepsat manifest, ve kterém nás prohlásí za darebáky, a pak si přeje, aby to nevyvolalo žádné osobní neshody. Něco takového je i v Německu možné jen na hanoversko-pruských hranicích. Že jsi na tom pořád špatně s penězi, to je škandál. Pokud jde o naše rukopisy*, nevím o jiném nakladateli než o Leskovi, ale ten by se při vyjednávání nesměl dovědět, jak kritizujeme jeho nakladatelství. Löwenthal to určitě nevezme, ten odmítl Bernaysovi pod všelijakými hanebnými záminkami *velmi dobrý* podnik (život zdejšího starého, ve dvou svazcích, I. se může rovnou tisknout a po smrti starého ihned expedovat, II. vydat hned nato). Je také zbabělý, říká, že by mohl být vypovězen z Frankfurtu. Bernays má naději, že se uchytí u Brockhause, který se ovšem domnívá, že kniha je napsána v buržoazním duchu. — Poslali Vestfálci rukopisy Danielsovi?[60] — Dověděl ses něco bližšího o kolínském plánu? psal o něm Hess[61], vždyť víš. — Báječné jsou ale především

* „Německá ideologie".

Lüningovy žvásty. Člověk vidí toho chlapa úplně živě před sebou, jak je čacky odhodlán nadělat si do kalhot. Když kritizujeme celou jejich ubohost, tak to tenhle ušlechtilý muž prohlásí za „*sebe*-kritiku".[62] Ale brzy se těmhle lidem přihodí, jak stojí psáno: „A když nemá zadek, na čempak chce ten šlechetný muž sedět?"[63] A Vestfálsko si začíná pomalu všímat, že nemá zadek, čili, abych se vyjádřil jako Moses, nemá „materiální základnu" pro svůj komunismus.

Pokud jde o *mne*, neměl Püttmann tak docela nepravdu, když řekl, že na „Prometheovi" spolupracovali bruselští. Teď si poslechni, jak chytře to ten mizera navlékl. Protože jsem taky potřeboval peníze, napsal jsem mu, aby konečně vyklopil honorář, který mi dluží už kdoví jak dlouho. Nato mi odpoví, že co se týče honoráře za jednu stať, kterou otiskl v „Bürgerbuchu",* pověřil prý Leska, aby mi to zaplatil (samozřejmě to ještě nemám), ale pokud jde o honorář za tu druhou stať, v 2. „Rheinisches Jahrbuch",** — ten prý už sice od nakladatele dostal, ale protože prý němečtí takzvaní komunisté Jeho, velkého P, nechali s jeho druhým velkým P, „Prometheem", prachhanebně ve štychu — byl On, P číslo 1, nucen použít těch honorářů (mimo jiné i jakéhosi honoráře pro Ewerbecka aj.) na vytištění P číslo 2, a bude nám je prý moci vyplatit teprve za x týdnů!! Pěkní ptáčci, když jim nedáš rukopis, šlohnou ti peníze. Tak se člověk stane spolupracovníkem a akcionářem „Promethea".

Londýnskou adresu[64] jsem včera večer četl už vytištěnou u zdejších dělníků. Úplný škvár. Obracejí se k „lidu", tj. k předpokládaným proletářům ve Šlesviku-Holštýnu, kde se potloukají nanejvýš dolnoněmečtí selští balíci a cechovní straubingeři[52]. Tohle blábolení, naprosté ignorování všech skutečně existujících vztahů, neschopnost pochopit nějaký historický vývoj — to se naučili právě od Angličanů. Místo aby odpověděli na otázku, chtějí, aby ji „lid", který v jejich smyslu tam vůbec neexistuje, ignoroval, aby se choval pokojně, pasívně; neberou ani v úvahu, že buržoové si

* „Popis komunistických osad vzniklých v nedávné době a dosud trvajících".

** „Svátek národů v Londýně".

přece dělají, co chtějí. Odmyslíme-li si ty nadávky na adresu buržoů, které jsou celkem zbytečné a vůbec nesouvisí s jejich závěry (a které by se klidně mohly nahradit freetraderskými frázemi), tak ta věc mohla docela dobře vyjít v londýnském freetraderském tisku, kterému se nelíbí účast Šlesviku-Holštýna v Celním spolku.

Že Julius je v pruském žoldu a píše pro Rothera, to už bylo naznačeno v německých novinách. Bourgeois*, který byl tak unesen jeho ušlechtilými díly, jak vypravoval d'Ester, bude mít radost, až se to doví. — Ještě něco k Šlesviku-Holštýnu; kočí** napsal předevčírem Ewerbeckovi pár řádek, že si teď máme dát při korespondenci pozor, protože prý Dánové všechny dopisy otvírají. Domnívá se, že by mohlo docela dobře dojít k válce. Dubito***, ale je dobře, že starý Dán tak pěkně prohání Šlesvičany-Holštýňany.[65] Četl jsi, mimochodem, slavnou báseň „Šlesvik-Holštýn v moře stínu" v „Rheinischer Beobachter"? Působí asi takovýmhle dojmem, slova jsem si za živého boha nemohl zapamatovat:

Šlesvik-Holštýn, v moře stínu, Šlesvik-Holštýn,
rodný náš,
Šlesvik-Holštýn, z Němek klínu, Šlesvik-Holštýn,
Němců stráž,
Šlesvik-Holštýn, s tebou splynu, Šlesvik-Holštýn,
k nám se hlaš,
Šlesvik-Holštýn, touhou hynu, Šlesvik-Holštýn,
jak se máš,
Šlesvik-Holštýn, smyj svou vinu, Šlesvik-Holštýn,
hřích svůj smaž,
Šlesvik-Holštýn, znej se k činu, Šlesvik-Holštýn,
příklad dáš,
Šlesvik-Holštýn, zdál' Ti kynu, Šlesvik-Holštýn,
jednou, až —
Šlesvik-Holštýn, prkotinu, Šlesvik-Holštýn,
na kuráž...

* Heinrich Bürgers.
** Georg Weber.
*** Pochybuji.

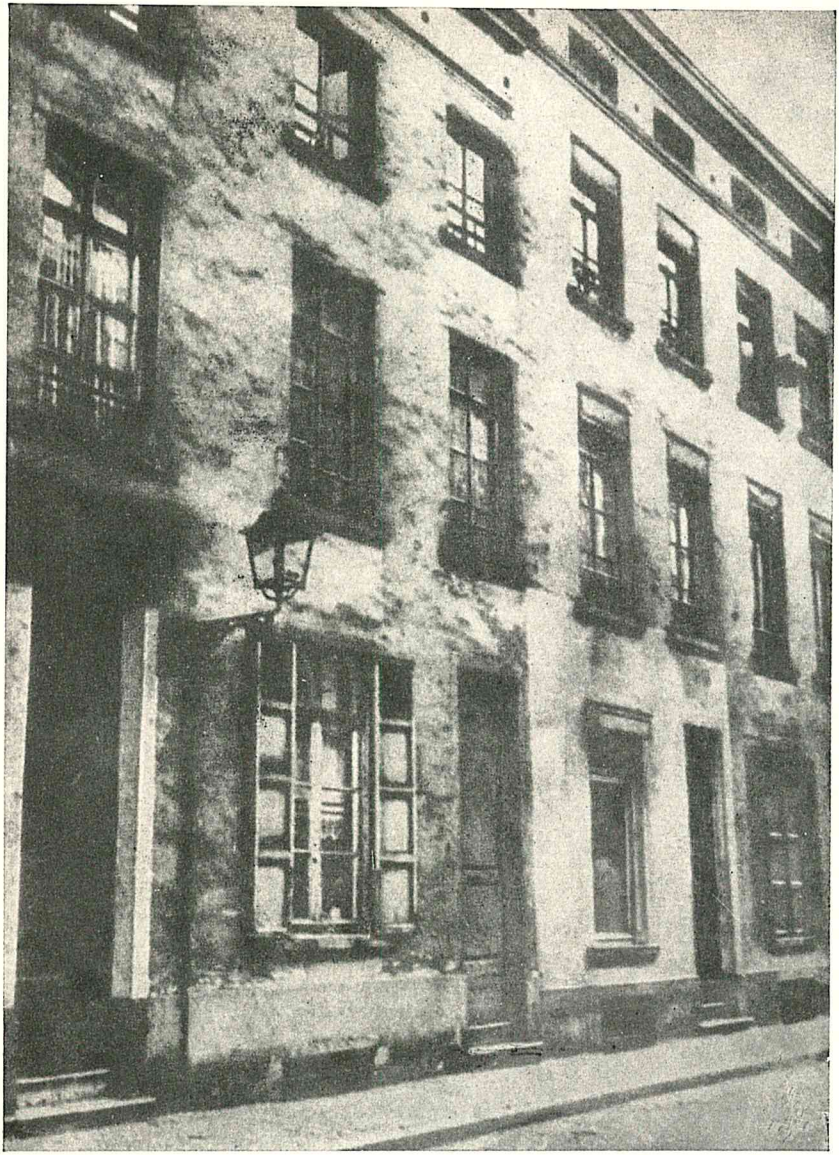

Dům v Bruselu, kde žil Marx od května 1845 do května 1846

vykoupit s pomocí proletářských úspor a tím, že se vzdají zisku a úroků ze svého kapitálu, prozatím *celou Francii*, později snad i celý svět. Vymyslel si už někdy někdo tak báječný plán a není snad daleko jednodušší, když už se chce udělat nějaké kouzlo, razit raději rovnou pětifranky z měsíčního stříbrosvitu? A ti hloupí dělničtí hoši tady, myslím tím Němce, v tuhle pitomost *věří*; oni, u nichž se v kapse neohřeje ani šesťák, aby si mohli večer po schůzi zajít na skleničku vína, chtějí za své úspory skoupit — toute la belle France*. Rothschild a spol. jsou proti těmhle velkorysým vykupovačům hotoví břídilové. To by se člověk zfanfrněl. Tenhle Grün ty chlapce tak zmagořil, že ta nejnesmyslnější fráze má pro ně víc smyslu než nejjednodušší fakt, použitý jako ekonomický argument. A je to bída, že člověk musí ještě mlít pantem proti takovým nemožným nesmyslům. Ale je nutné mít trpělivost, a já ty hochy nenechám, dokud nevyhodím Grüna ze sedla a dokud jim neprovětrám ty jejich zaneřáděné palice. Jediný z nich, kdo má jasno a kdo také chápe, jaký to je všechno nesmysl, je náš Junge, který byl v Bruselu. Ewerbeck jim taky cpal do hlavy všelijaké nesmysly. Ten je Ti teď popletený, že to nejde dál, chvílemi skoro začíná bláznit, není už ani s to vypravovat dnes o tom, co včera na vlastní oči viděl. Natož pak, co slyšel. Nakolik si ho Grün osedlal, o tom jen tohle: Když si loni v zimě trevírský Walthr neustále všude stěžoval na cenzuru, vylíčil ho Grün jako mučedníka cenzury, který prý vede velmi ušlechtilý a neohrožený boj atd., a přiměl Ewerbecka a dělníky, aby sepsali a podepsali honosnou pozdravnou adresu tomu hlupákovi Walthrovi a poděkovali mu za jeho hrdinskost v boji za svobodu slova!!!! Ewerbeck se teď za to stydí až do krve a má na sebe hrozný vztek; ale blbost byla spáchána, a teď se musí jemu i dělníkům zase vytloukat z hlavy těch pár *slov*, která si tam sám v potu tváře vpravil a která pak rovněž v potu tváře vtloukal do hlavy dělníkům. Protože on nepochopí nic, dokud se to nenaučí nazpaměť, a pak to ještě pochopí většinou špatně. Kdyby neměl tak obrovskou dobrou vůli a kdyby to navíc nebyl tak příjemný člověk, a teď je příjemnější než kdy jindy, tak by se

* celou krásnou Francii.

s ním nedalo nic pořídit. Až se divím, jak dobře s ním vycházím; občas dělá docela šikovné poznámky, ale hned nato zas plácne hrozný nesmysl — tak například při jeho teď už blahé paměti přednáškách z německých dějin se člověk musel pořád kousat do rtů, aby se nesmál těm botám v každém druhém slově a naivnostem. Ale jak už jsem řekl, je nesmírně horlivý a pouští se do všeho s pozoruhodnou ochotou, je neustále v dobré náladě a ironizuje sám sebe. Mám ho přes všechny jeho hlouposti ještě raději než dřív.

O Bernaysovi není celkem co vyprávět. Byl jsem několikrát za ním, on byl jednou tady. Pravděpodobně přijede na zimu, jenže nemá dost peněz. Vestfálci mu poslali 200 franků, aby ho podplatili, peníze vzal, ale jinak se na ně samozřejmě vykašlal. Weydemeyer mu nabízel peníze už dřív, on mu ale napsal, že potřebuje *2000 franků*, jinak že mu to není nic platné; řekl jsem mu, co mu asi Vestfálci odpovědí, že nemají nic k dispozici atd. — a bylo to do puntíku tak. Místo poděkování si nechal těch 200 franků. Žije si docela dobře, celou tou svou tragickou historií se před nikým netají, s lidmi vychází dobře, žije jako sedlák, pracuje na zahradě a dobře baští; podezírám ho, že si tam něco začal s nějakým vesnickým děvčetem, přestal také vystavovat na odiv svůj žal. Dospěl už taky tak daleko, že má jasnější a rozumnější názory na stranické spory, ačkoli by si pokaždé, když se něco takového naskytne, rád zahrál tak trochu na Camilla Desmoulinse a není valný straník; pokud jde o jeho názory na právo, není teď tak snadné dostat se mu na kobylku, protože se pokaždé snaží ukončit rozhovor námitkou, že ekonomie, průmysl apod. není jeho obor, a při těch občasných schůzkách se ani nerozvine pořádná debata; myslím ale, že už se mi podařil jistý průlom, a až sem přijede, podaří se mi snad definitivně ho vyvést z omylu. — Co dělají lidé tam u vás?

Tvůj

E.

[Paříž] 11, rue etc., 18. září 46

Query*: Nemá se ta věc s tím Tolstým, která je *naprosto pravdivá*, sdělit londýnským? Němci, kdyby nadále hrál svou úlohu mezi nimi, by mohli ošklivě kompromitovat některé Poláky. A co kdyby se ten chlap *odvolával na Tebe*?

Bernays napsal brožuru do rothschildovské polemiky[67], vyjde německy ve Švýcarsku a za několik dní tady francouzsky.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 1, Berlín 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Dotaz.

11

Engels Marxovi

do Bruselu[68]

[Paříž v září 1846]

...7. paragrafy o rozdělování dividend by se měly změnit na paragrafy o rozdělování ztrát, protože *kdyby pro nic jiného*, zkrachují už pro tu báječnou zásadu, že ztrátu ponesou celou, ale zisk se rozdělí. Museli by tedy dělat dvakrát lepší obchody než *kterýkoli jiný* nakladatel, aby se udrželi; je ale fakt, že všichni dosavadní nakladatelé, kteří obchodovali buď výhradně, nebo převážně se zakázanou literaturou — Fröbel, Wigand, Leske — se *časem* zruinovali v důsledku: 1. konfiskace, 2. vyloučení z trhu, které přece jen víceméně existuje, 3. podfuků ze strany komisionářů a sortimentářů, 4. policejních výhrůžek, procesů atd., 5. konkurence těch nakladatelů, kteří vydávají něco podezřelejšího jen občas, takže u nich policie nezasahuje tak často a přitom mají přece jen víc naděje, že dostanou rukopisy, které potáhnou, zatímco těm stereotypním zůstane brak a nepřitažlivé knihy. Boj nakladatelů s policií může být veden úspěšně jen tehdy, když se na něm podílí mnoho nakladatelů; je to v podstatě gerilová válka, a vydělat může jen ten, kdo něco takového riskuje jen *občas*. Trh není dost velký, aby bylo možné specializovat se na tento artikl.

Je to ostatně úplně jedno, jestli ta společnost zkrachuje, vždyť zkrachuje stejně, ať to bude dělat tak nebo tak; ale při ručení zkrachuje příliš rychle, bude z toho něco jako prudká horečka s třemi krizemi, z nichž ta třetí bude jistě smrtelná. Protože se nedá

očekávat, že se nahrne příliš mnoho rukopisů, byly by vhodnější pomalé úbytě. Zlé je, že bude-li sama tisknout, bude se její kapitál příliš rychle odčerpávat. Musela by mít tolik, aby mohla tisknout asi jedenapůl roku; za předpokladu, že kapitál, který vynaloží v *prvním roce*, = 3000 tolarů, vynese jí vyúčtování po velikonočním veletrhu při slušných obchodech přibližně $^2/_3$, tedy přinejmenším 2000 tolarů. Pro druhý rok musí tedy mít ještě nejméně 1000 tolarů kromě těch 3000 tolarů. Tak bude stále asi $^1/_3$ a $^1/_4$ kapitálu vázána, v remitendě, u neplatičů atd. Snad by se ta částka dala sehnat od akcionářů navíc pod rouškou postupně splatné zálohy. Ostatně je třeba promluvit si napřed s některým nakladatelem a dovědět se přesně, kolik z vloženého kapitálu bude ke konci prvního roku vázáno, čili za jakou dobu se může vrátit celý kapitál. Nevím to docela přesně, ale mám důvody se domnívat, že v uvedených propočtech předpokládám spíš příliš málo než příliš mnoho stále vázaného kapitálu.

Pan odpovědný vydavatel se svými 20% zisku zbohatne. Přijde-li do rezervního fondu i 10% eventuálních ztrát, bude z toho pěkný schodek.

Jaké následky bude mít toto ručení pro *autory*, o tom raději ani nemluvím. Jsem toho názoru, že ručení se musí *zamítnout*, má-li se týkat větších děl. Jakmile bychom ustavili společnost na takové základně, nemohli bychom už nikdy nic nabídnout některému jinému nakladateli, aniž by se mohl domnívat, že to společnost *odmítla*. Nemluvě o tom, že tytéž důvody, pro které jsme zamítli záruku Vestfálcům,[69] existují i tady. Naše čest ani náš zájem nám nedovolují s tím souhlasit.

K jednotlivostem: 7 v tendenčním výboru je příliš mnoho. Tři, nanejvýš 5 stačí. Jinak se tam dostanou hlupáci nebo dokonce intrikáni. Členové tendenčního výboru musí přece bydlet většinou v Bruselu. Dalo by se tu při 7 členech vůbec *vybírat*? Není také žádný důvod, aby jich bylo tolik. Stejně budeme muset tu práci udělat my, a já si své odpracuji, tak k čemu nám budou všichni ti, kteří tam budou jen sedět? Ostatně bude-li to s posudky tendenčního výboru dopadat podobně jako s posudky provinčních sněmů, co pak? Bude to pěkná lopota ty písemné posudky, ale abychom se jí vyhnuli,

na to není ani pomyšlení. Jak jsem už řekl, já si své odpracuji. — Otázka: A co když buržoové sestaví *pravě* socialistickou dozorčí radu, která se nebude ohlížet na naše posudky, co potom?

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

12

Engels Marxovi

do Bruselu

[Paříž 18. října 1846]

Milý M.,

konečně jsem se pustil — dlouho se mi do toho nechtělo — do čtení těch Feuerbachových volovinek a jsem toho názoru, že se tím v naší kritice* nemůžeme zabývat. Proč, to uvidíš hned, až Ti v hlavních rysech povím obsah.

„Das Wesen der Religion", „Epigonen", sv. 1, str. 117—178. — „*Pocit závislosti* u člověka je základem náboženství", str. 117. Protože člověk je nejprve závislý na přírodě, „je prvním původním předmětem náboženství příroda", str. 118. („Příroda je jen obecné slovo k označení podstat, věcí atd., které člověk odlišuje *od sebe a svých produktů.*") První náboženské projevy jsou slavnosti, jimiž se znázorňují přírodní procesy, střídání ročních dob apod. Speciální přírodní poměry a produkty, v jejichž blízkosti kmen nebo lid žije, přecházejí do jeho náboženství. — Člověk byl ve svém vývoji podporován jinými bytostmi, nebyly to však bytosti *vyšší*, andělé, nýbrž bytosti nižší, *zvířata*. Odtud kult zvířat (následuje apologie pohanů proti útokům židů a křesťanů, triviální). — Příroda zůstává trvale, i u křesťanů, skrytým pozadím náboženství. Vlastnosti, na nichž je založena odlišnost boha od člověka, jsou vlastnosti přírody (původně, jako základna). Tak např. všemohoucnost, věčnost, univerzálnost apod. Skutečným obsahem boha je

* „Německé ideologii".

jen příroda; tj. pokud se bůh ukazuje jen jako tvůrce přírody, a ne jako ten, kdo dává politické a morální zákony. — Polemika proti stvoření přírody rozumnou bytostí, proti stvoření z ničeho atd. — většinou „zlidštěný", tj. do sentimentální, srdce měšťáků jímající němčiny přeložený materialismus vulgaris. — Příroda v přírodním náboženství není předmětem jakožto příroda, nýbrž „jako osobní, živá, vnímající podstata... jako citová podstata, to jest subjektivní, lidská bytost", str. 138. Proto je uctívána, proto je tu snaha ovlivnit ji lidskými pohnutkami apod. To je způsobeno hlavně tím, že je proměnlivá. „Pocit závislosti na přírodě ve spojení s představou přírody jako svévolně si počínající, osobní podstaty je základem oběti, nejpodstatnějšího aktu přírodního náboženství", str. 140. Protože však účel oběti je *sobecký*, je *konečným cílem* náboženství člověk, jeho konečným účelem božskost člověka. — Následují triviální glosy a slavnostní rozklady o tom, že primitivní národ, který ještě má přírodní náboženství, dělá bohy i z věcí, které jsou mu nepříjemné, jako mor, horečka atd. „Tak jako se člověk" stává „z podstaty jen fyzické podstatou *politickou*, naprosto se odlišující od přírody a soustřeďující se na sebe samu" (!!!), tak se i jeho bůh stává politickou podstatou odlišnou od přírody. „**Proto**" dochází „člověk k odlišení své podstaty od přírody a tudíž k bohu odlišnému od přírody zprvu jen tím, že se spojuje s jinými lidmi ve *společenství*, v němž se mu předmětem jeho pocitu závislosti... stávají **moci** odlišné od přírody, **existující jen v myšlence nebo v představě** (!!!), moc zákona, mínění, cti, ctnosti." (Tahle děsně sestylizovaná věta je na str. 149.) Přírodní moc, moc nad životem a smrtí, se snižuje na atribut a nástroj politické a morální moci. Na str. 151 intermezzo o konzervativních orientálcích a pokrokových okcidentálcích. „V Orientu člověk *nezapomíná* pro člověka na přírodu... Sám král je mu předmětem ne jako pozemská bytost, nýbrž jako nebeská, božská bytost. Vedle boha však mizí člověk, teprve když se Země odbožští... teprve pak mají lidé dost prostoru a místa pro sebe." (Krásné vysvětlení, proč jsou orientálci strnulí. Kvůli mnoha bůžkům, kteří zabírají moc místa.) Orientálec se k okcidentálci chová jako venkovan k obyvateli města, venkovan je závislý na *přírodě*, obyvatel města na *člověku* atd., „jen obyvatelé

měst dělají proto dějiny" (zde jediný nesmělý, ale trochu zavánějící nádech materialismu). Jen kdo je s to obětovat moc *přírody* moci *mínění*, svůj *život* svému *jménu*, svou *tělesnou* existenci své existenci v ústech a myslích budoucího pokolení, jen ten je schopen historických činů." Vida! Všechno, co není příroda, je představa, mínění, výmysl. A proto je „principem dějin jen lidská ‚**ješitnost**'"! str. 152. „Jako člověk dospívá k uvědomění, že... neřest a bláhovost má za následek neštěstí atd., kdežto ctnost a moudrost... štěstí, že tudíž *moci určující osud lidí* jsou rozum a vůle... tak je mu také příroda podstatou závislou na rozumu a vůli." (Přechod k monoteismu — Feuerbach sdílí ono iluzorní „vědomí" o moci rozumu a vůle.) S nadvládou rozumu a vůle nad světem přichází supernaturalismus, tvoření z ničeho, a monoteismus, který se ještě vysvětluje speciálně z „jednoty lidského vědomí". Že by se jediný bůh nebyl nikdy zrodil bez *jediného krále*, že jedinost boha kontrolujícího množství přírodních jevů a držícího pohromadě protichůdné přírodní síly je jen odrazem jediného orientálního despoty, který zdánlivě či skutečně drží pohromadě protichůdné jedince s kolidujícími zájmy — to považoval Feuerbach za zbytečné konstatovat. — Následuje dlouhé povídání proti teleologii, opsané od starých materialistů. Přitom se Feuerbach dopouští téže hrubé chyby vůči skutečnému světu, kterou vytýká teologům vzhledem k přírodě. Dělá špatné vtipy na to, že teologové tvrdí, že bez boha se prý příroda musí rozložit v anarchii (tj. bez víry v boha by se rozpadla na padrť), že boží *vůle*, *rozum*, *mínění* je prý poutem světa; a on sám si přece myslí, že teď drží svět pohromadě *mínění*, strach z veřejného *mínění*, ze *zákonů* a jiných *idejí*. — Při jednom argumentu proti teleologii vystupuje Feuerbach úplně jako laudator temporis praesentis*: obrovská úmrtnost dětí v prvních letech života prý vyplývá z toho, že „*příroda* při svém bohatství bez rozmyslu obětuje tisíce jednotlivých článků";... „je to důsledek přirozených příčin, že... např. v prvním roce umírá *jedno* dítě ze 3 až 4, v pátém *jedno* z 25 atd.".

Kromě těch několika zde uvedených vět nic pozoruhodného.

* chvalořečník času přítomného (Horác, Ars poetica).

O historickém vývoji různých náboženství se člověk nedoví nic. Nanejvýš se z nich uvádějí příklady na důkaz citovaných trivialit. Hlavní náplň stati tvoří polemika proti bohu a křesťanům, vedená naprosto stejným způsobem, jako to dělal dosud, jenže teď, kdy se už vyčerpal, přestože opakuje ty staré žvásty, vyniká daleko nápadněji závislost na materialistech. Kdyby chtěl člověk něco říci o těch trivialitách o přírodním náboženství, polyteismu, monoteismu, musel by proti tomu postavit skutečný vývoj těchto forem náboženství, a to by je musel nejprve prostudovat. To se nás ale v souvislosti s naší prací netýká, stejně jako jeho vysvětlení křesťanství. Pokud jde o Feuerbachovo pozitivně filosofické stanovisko, nepřináší tato práce nic nového, a těch pár vět, které jsem Ti shora vypsal pro kritiku, jen potvrzuje to, co už jsme řekli. Podívej se, jestli Tě ten člověk dál zajímá, snaž se dostat od Kiesslinga přímo nebo nepřímo I. svazek jeho sebraných spisů, k tomu napsal ještě něco jako předmluvu, kde by mohlo ještě něco být. Viděl jsem výňatky, kde Feuerbach mluví o „neduzích hlavy" a „neduzích žaludku", jakási slabá apologie, proč se nestará o skutečné zájmy. Tak, jak mi to napsal před 1½ rokem.

Právě jsem dostal Tvůj dopis, který zůstal ležet několik dní ve starém bytě, když jsem se přestěhoval. S těmi švýcarskými nakladateli to zkusím. Ale celkem si nemyslím, že uspěji. Ti všichni také nemají peníze, aby mohli vydat 50 archů. Jsem toho názoru, že se nám nepodaří něco otisknout, jestliže to *nerozdělíme* a nepokusíme se vydat to jednotlivě, napřed filosofickou partii, ta spěchá nejvíc, a pak to ostatní. 50 archů najednou je příliš riskantní, mnoho nakladatelů to nevezme už proto, že to prostě nejsou s to vydat. — Je tu také ještě ten brémský Küttmann* nebo jak se jmenuje, kterého nám přebrali Moses a Weitling; ten chtěl vydávat knihy, kterým hrozí zákaz, ale nechtěl moc platit; s tímhle rukopisem se na něj *můžeme* docela dobře obrátit. Co myslíš, kdyby se ta věc rozdělila a první svazek se nabídl jednomu a druhý jinému? Vogler zná adresu toho Küttmanna v Brémách. List je celkem hotový.**

Ty věci ve „Volkstribun"[70] jsem viděl, asi před 3 týdny. S ně-

* Kühtmann.
** Viz tento svazek, str. 23 a 39 a poznámku 12.

čím tak směšně hloupým jsem se ještě nesetkal. Podlost bratra Weitlinga dosahuje v tomhle dopise Kriegovi vrcholu. Ostatně pokud jde o podrobnosti, už si to dost nepamatuji, abych o tom mohl něco říci. Jsem ale toho názoru, že se má na Kriegovo prohlášení i na prohlášení těch straubingerů[52] odpovědět, strčit jim pod nos, jak popírají, že řekli to, co jim vytýkáme, a jak zároveň tytéž popírané hlouposti zase proklamují ve své odpovědi; a že hlavně ten Kriege se svým vysoce mravním patosem a se svým rozhořčením nad naší ironií má dostat pořádně co proto. Protože ale ta čísla teď právě kolují mezi zdejšími straubingery, nemohu si je opatřit dříve než asi za 4 až 5 dní.

Zdejší straubingeři na mne strašně soptí. Hlavně tak 3 nebo 4 „vzdělaní" dělníci, které Ewerbeck a Grün zasvětili do tajemství pravé lidskosti. Ale s troškou trpělivosti a terorizování jsem prorazil, většina je na mé straně. Grün se zřekl komunismu, a tihle „vzdělanci" měli sto chutí se k němu přidat. Tu jsem do toho vpadl já, starého Eisermanna jsem tak postrašil, že se už neukázal, a dal jsem diskutovat o protikladu: *komunismus*, nebo *nekomunismus*. Dnes večer se bude hlasovat o tom, zda je shromáždění komunistické, nebo, jak říkají vzdělanci, zda je „pro blaho lidstva". Většinou jsem si jist. Prohlásil jsem, že nejsou-li *komunisté*, mohou mi být ukradeni a už mě neuvidí. Dnes večer budou definitivně svrženi Grünovi žáci, a pak budu muset začít úplně od Adama. — Jaké požadavky měli vůči mně tihle „vzdělaní" straubingeři, to bys nevěřil. „Mírnost", „jemnost", „vřelá bratrskost". Ale vytmavil jsem jim to pořádně, každý večer jsem umlčel celou jejich opozici, tak 5, 6, 7 lidí (protože na začátku byla proti mně celá ta banda). Příště víc o celé téhle historii, která vrhá všelijaké světlo na pana Grüna.

Proudhon sem má přijet za 14 dní. To bude mela.

Tady se teď plichtí jakýsi časopis*. Mužíček s doutníkem, Mäurer, tvrdí, že je s to získat na to peníze. Já tomu chlapovi ale nevěřím, dokud ty peníze neuvidím. Bude-li z toho něco, je už všecko zařízeno tak, že celá ta věc bude v *našich* rukách. Mäurerovi, redaktorovi pro veřejnost, jsem ponechal právo otiskovat si tam ty

* „Pariser Horen".

jeho nesmysly, jinak to nešlo. Všechno ostatní bude procházet mýma rukama, mám absolutní veto. Co napíšu, bude samozřejmě pod pseudonymem nebo anonymně. Rozhodně se ale ta věc, jestli se uskuteční, nedostane do rukou ani Hessovi, ani Grünovi, ani nějakému jinému zmatenému směru. Bylo by to docela dobré, aby se trochu *pročistil* vzduch. Nemluv o tom ale s nikým, dokud se to neuskuteční, má se to rozhodnout ještě tento týden.

Měj se dobře a brzy napiš.

E.

23, rue de Lille,
Fbg. St. Germain

Poprvé otištěno v knize
„Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

13

Engels Komunistickému korespondenčnímu výboru

do Bruselu

Dopis výboru čís. 3

O zdejších straubingerovských[52] historiích se toho nedá moc povídat. Hlavní je, že ty různé sporné věci, které jsem s těmi hochy musel probojovávat, jsou teď rozhodnuty: Grünův hlavní stoupenec a žák, papá Eisermann, vyletěl, ostatní naprosto ztratili jakýkoli vliv na masu, a prosadil jsem proti nim jednomyslné usnesení:

Stručný průběh byl takovýto:

O Proudhonově plánu asociace se diskutovalo 3 večery. Napřed proti mně byli skoro všichni, nakonec už jen Eisermann a ostatní 3 grünovci. Hlavní věcí při tom bylo dokázat nutnost násilné revoluce a vůbec odmítnout grünovský pravý socialismus, který načerpal nové síly k životu z Proudhonova všeléku, odmítnout jej jako protiproletářský, maloburžoazní, straubingerovský. Nakonec jsem už zuřil, když moji protivníci do nekonečna opakovali stále tytéž argumenty, a zaútočil jsem na straubingery přímo, což u grünovců vzbudilo velké rozhořčení, ale vyprovokoval jsem tím ušlechtilého Eisermanna k *otevřenému útoku* na komunismus. Nato jsem ho tak nemilosrdně ztepal, že se už vůbec neukázal.

Pak jsem se chopil páky, kterou mi poskytl Eisermann — útok

proti komunismu, — tím spíš, že Grün v jednom kuse intrikoval, obíhal dílny, zval lidi v neděli k sobě apod., a tu neděli po schůzi se *sám* dopustil té nehorázné hlouposti, že asi před 8 či 10 straubingery napadl komunismus. Prohlásil jsem proto, že než se pustím do dalších diskusí, musí se odhlasovat, zda jsme se tu sešli jako komunisté nebo ne. V prvním případě je třeba se postarat o to, aby se neopakovaly takové útoky na komunismus jako ty Eisermannovy, v druhém případě, jsou-li tu jen ledajací jedinci, kteří diskutují o všeličems, co je napadne, pak mi mohou být ukradeni, já už mezi ně nepřijdu. To vzbudilo velké rozhořčení u grünovců, že prý se tu sešli „pro blaho lidstva", aby se osvítili, že prý jsou lidé pokroku a ne jednostranní, otroci nějakého systému apod., a takové poctivce prý rozhodně nelze nazývat „ledajakými lidmi". Ostatně prý *by museli napřed vědět*, co to komunismus vlastně je (mizerové, po léta se nazývali komunisty a odvrátili se od něho jen ze strachu před Grünem a Eisermannem, když se tihle dva mezi ně vetřeli pod záminkou komunismu!). Nedal jsem se samozřejmě zaskočit jejich roztomilou prosbou, abych jim, neinformovaným, několika málo slovy řekl, co je to komunismus. Dal jsem jim krajně jednoduchou definici, která nešla dál než* sporné otázky, jež byly na pořadu, trvala na společenství statků a tím *vylučovala* mírnost, jemnost a ohledy vůči buržoům, resp. straubingerovštinu a konečně i proudhonovskou akciovou společnost včetně zachování individuálního *majetku* a všechno, co s tím souvisí; jinak neobsahovala nic, co by umožňovalo uchýlit se k vytáčkám a obejít navržené hlasování. Definoval jsem záměry komunistů takto: 1. prosazovat zájmy proletářů v protikladu k zájmům buržoů; 2. provést to tak, že se odstraní soukromé vlastnictví a nahradí se společenstvím statků; 3. neuznávat žádný jiný prostředek k uskutečnění těchto úmyslů než násilnou, demokratickou revoluci. — O tom se diskutovalo dva večery. Druhý večer přešel nejlepší ze 3 grünovců, když zpozoroval náladu většiny, plně na mou stranu. Ostatní dva si ustavičně navzájem odporovali, aniž si to uvědomovali. Několik chlapíků, kteří ještě nikdy nepromluvili, najednou rozvázalo a prohlásilo zcela

* Zde je papír poškozen.

jasně, že jsou na mé straně. Do té doby to udělal jen Junge. Někteří z těchto homines novi* mluvili docela pěkně, i když se třásli strachem, že se zakoktají, zdá se, že jsou vůbec docela rozumní. Zkrátka když došlo k hlasování, bylo shromáždění prohlášeno za komunistické ve smyslu oné výše zmíněné definice 13 hlasy proti dvěma hlasům obou grünovců, kteří zůstali věrni svému přesvědčení — z nich jeden dodatečně také prohlásil, že měl tisíc chutí obrátit se na naši víru.

Tím se konečně udělal čistý stůl, a teď se můžeme pokusit něco z těch hochů udělat, pokud to půjde. Grün, který se snadno dokázal vyvléci z té své peněžní aféry, protože hlavní věřitelé byli právě grünovci, jeho hlavní přívrženci, teď velmi ztratil v očích většiny a dokonce u části svých stoupenců a přes všechny intriky a experimenty (např. že přišel na shromáždění na hradbách v čepici apod.) úplně propadl se svou proudhonovskou societou. Kdybych tu nebyl, byl by ovšem asi náš přítel Ewerbeck na to têtе baissée** přistoupil.

Jak krásnou válečnou lest si Grün vymyslel! Protože nedoufá v inteligenci svých lidí, omílá jim ty své tlachy tak často, až je umějí nazpaměť. Po každé schůzi — nebylo ovšem nic snazšího než umlčet takovou opozici — klusal celý ten poražený spolek ke Grünovi, vypravovali mu, co jsem řekl — ovšem všechno překrouceně — a nechali se znovu vyzbrojit. Když pak otevřeli hubu a pronesli dvě slova, člověk pokaždé hned předem věděl, jak bude znít celá věta. Při tomhle donášení jsem si ovšem dával dobrý pozor, abych těm hochům neřekl něco obecného, co by panu Grünovi mohlo posloužit k novému vyšňoření jeho pravého socialismu; přesto ale ten bídák nedávno, když došlo k ženevské revoluci[71], využil v „Kölner Zeitung" všelijak zkomoleně věci, které jsem řekl straubingerům, zatímco on tady do nich hustil *opak*. Teď pěstuje ekonomii, ten zdatný muž.

O Proudhonově knize[50] víte asi z inzerátů. V nejbližších dnech ji dostanu, stojí 15 franků, koupit si ji člověk nemůže, je moc drahá.

* nových lidí.
** slepě.

Publikum, o němž tu píšu, se skládá asi z 20 truhlářů, kteří se jinak stýkají s jinými lidmi jen při schůzích na hradbách; vyjma pěvecký kroužek nemají nějakou uzavřenou společnost, jinak jsou to ale zčásti pozůstatky Svazu spravedlivých[47]. Kdybychom se mohli scházet veřejně, měli bychom brzy víc než 100 lidí jen z řad truhlářů. Z krejčích znám jen některé, ty, kteří také chodí na schůze truhlářů. Kovářů a koželuhů se člověk v celé Paříži nedopátrá. Nikdo o nich nic neví.

Kriege jako muž spravedlivý poslal v těchto dnech svou zprávu „hale" (ústřednímu vedení). Samozřejmě že jsem ten přípis četl; protože to ale bylo porušení přísahy a na to je trest smrti, dýka, provaz a jed, nesmíte o tom nikam napsat. Ten dopis je důkazem, stejně jako jeho replika na náš útok*, že mu ten útok velmi prospěl a že se teď přece jen víc stará o věci tohoto světa. Líčil tam velmi obšírně jejich potíže. První část téhle americké straubingerovské historie byla plná nezdarů — Kriege zřejmě stál v čele a v peněžních záležitostech se řídil srdcem, do něhož se vejde celý svět, „Tribun" se rozdával, a ne prodával, fondy se skládaly z milodarů, zkrátka chtěli zopakovat III. až VI. kapitolu Skutků apoštolských, ani Ananiáš a Safina nechyběli, a nakonec se ukázalo, že jsou samý dluh. Druhé období, kdy se Kriege stává pouhým „registrátorem" a jak se zdá, ke správě peněžních záležitostí se dostávají jiní lidé, je období vzestupu. Místo aby se apelovalo na hluboké city lidí, apelovalo se na jejich tancechtivé nohy a vůbec na víceméně nekomunistické stránky, a s úžasem se shledalo, že s pomocí bálů, výletů apod. se potřebné peníze sehnaly a že se pro komunismus dá těžit i z lidské špatnosti. Teď prý jsou na tom s penězi výborně. K „překážkám", které museli překonávat, počítá statečný Tecklenburčan** také všelijaké pomluvy a podezírání, které prý museli snášet mimo jiné „nakonec i od ‚komunistických' filosofů v Bruselu". Jinak jsou tam nějaké otřepané žvásty proti koloniím, doporučuje jim (tj. svým nejrozhodnějším nepřátelům) „bratra Weitlinga", ale celkem se drží dost při zemi, i když poněkud nadneseně, a jen občas trochu těch stenů o bratrství atd.

* „Oběžník proti Kriegovi".
** Hermann Kriege.

Máte tam „*Réforme*"? Jestli ji nečtete, napište mi, budu Vás pak informovat, když tam bude něco zvláštního. Teď už 4 dny má v prádle „National", protože odmítl bezvýhradně se připojit k petici o volební reformě, která tu koluje. Tvrdí o něm, že to dělá jedině z oddanosti k Thiersovi. Nedávno se tu povídalo, že Bastide a Thomas odešli z „Nationalu" a že tam zůstal jen Marrast, a ten prý uzavřel alianci s Thiersem. „National" to vyvracel. Změny v jeho redakci ovšem byly, bližšího nic nevím; že už asi rok zvlášť nadržuje Thiersovi, to je známé; „Réforme" mu teď objasňuje, jak hrozně se těmito sympatiemi blamoval. „National" ostatně provedl v poslední době jen a jen z opozice proti „Réforme" několik hloupostí, například portugalskou kontrarevoluci[72], o které přinesla první zprávy „Réforme", z pouhé zlomyslnosti popíral, až už to nebylo možné atd. „Réforme" se teď do úmoru namáhá vést stejně brilantní polemiku jako „National", ale nejde to.

Když jsem dopsal až sem, zašel jsem ještě k straubingerům, kde vyšlo najevo toto: Grün, protože nemá možnost nějak mi uškodit, dává mě teď denuncovat na hradbách. Eisermann napadá komunismus na veřejných shromážděních na hradbách, kam chodí špiclové a kde mu samozřejmě nemůže nikdo odpovědět, aby se nevystavil nebezpečí, že bude vypovězen. Junge mu odpověděl velice vztekle, ale včera jsme ho varovali. Nato Eisermann prohlásil, že Junge je hlásnou troubou někoho jiného (to jsem ovšem já) a ten prý vpadl mezi ty lidi jako puma, a on prý dobře ví, jak se to tam do lidí hustí, aby byli vyzbrojeni pro diskuse na hradbách atd. Zkrátka vyžvanil tam takové věci, že se to rovná *úplné denunciaci* u policie; vždyť hostinský, u kterého se to stalo, řekl ještě před měsícem: „Mezi vámi jsou vždycky špiclové," a tenkrát tam byl také zrovna policejní komisař. Junga bez obalu napadl jako „revolucionáře". Pan Grün tam byl po celou tu dobu a naváděl Eisermanna, co má říct. To je přece vrchol sprostoty. Pro mne je Grün, jak to znám, plně odpovědný za všechno, co říká Eisermann. Proti tomu se ovšem nedá zhola nic dělat. Toho pitomce Eisermanna není možné na hradbách napadnout, protože to by se zase denuncovaly týdenní schůze, Grün je příliš zbabělý, aby něco

udělal *sám* svým jménem. Jediné, co se dá dělat, je říci lidem, aby na hradbách prohlásili, že o komunismu se nedebatuje, protože by to mohlo ohrozit celé shromáždění u policie.

Napište mi konečně.

Váš

E.

Paříž 23. října 1846

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

14

Engels Marxovi

do Bruselu

[Paříž asi 23. října 1846]

Milý M.!

Tu věc proti Kriegovi[73] jsem dostal. Docela dobré. Kriege sice teď bude — když jsi tam podepsán sám — připisovat odmítavý tón prvního dokumentu* jenom mně a po tomhle druhém poleze ke křížku, ale to je mi fuk. Ať si mě ve své osobní zlobě vylíčí americkým straubingerům[52] sebečerněji, když mu to dělá dobře.

Z dopisu pro výbor** uvidíš, jak jsem prorazil u zdejších straubingerů. Vůbec jsem je nešetřil, ať mě vezme ďas, jestli ano, potíral jsem jejich nejhorší předsudky, řekl jsem jim rovnou, že nejsou vůbec žádní proletáři. Ale Grün mi také pěkně hrál do rukou.

Nefrankujte, proboha vás prosím, dopisy pro mne. Kdyby mě ten zatracený Leske, který mi nakonec poslal za tu starou volovinu poslanou Püttmannovi*** bezcennou směnku, kterou jsem musel vrátit — kdyby mě ten bídák nebyl nechal na holičkách, poslal bych vám okamžitě 25 franků pro pokladnu výboru. Prozatím ale na sebe beru výdaje alespoň za korespondenci se *mnou*. Jestliže jsem poslední dopis nefrankoval, bylo to proto, že už bylo moc pozdě a mohl jsem ho odeslat jen tak, že jsem ho hodil do schránky. Jakmile mi Leske pošle peníze, dostanete z toho svůj díl.

* K. Marx a B. Engels, „Oběžník proti Kriegovi".
** Viz tento svazek, str. 77–82.
*** „Popis komunistických osad vzniklých v nedávné době a dosud trvajících".

Odpověď Kriegovi neukážu nikomu ze straubingerů. Jinak by nebylo jisté, že se to nedonese Grünovi. Musíme totiž před tím chlapem všechno zatajovat, dokud nebude hotov se svým zpracováním Proudhonovy knihy[50] včetně poznámek K. Grüna. Pak se sám chytí. Úplně tam odvolává spoustu věcí, které dříve řekl, a odevzdává se tělem i duší proudhonovskému spásnému systému. Pak bude konec s exploatováním, nechce-li zase otočit na čtyráku. — Je Weitling ještě v Bruselu?

Myslím, že to se zdejšími straubingery svedu. Jsou samozřejmě hrozně nevědomí a díky své životní situaci naprosto nepřipravení, konkurence mezi nimi není žádná, mzda se pořád motá na stejné úrovni, boj s mistrem se vůbec netýká mzdy, ale „tovaryšské pýchy" atd. Na krejčí má teď revolucionující vliv obchod s hotovými oděvy. Jen kdyby to nebylo tak pitomé řemeslo.

Grün napáchal hrozné škody. Proměnil těm lidem všechno určité v pouhé mlhavé sny, snažení o lidskost apod. Pod záminkou, že vyvrací weitlingovský a ostatní komunistické systémy, nasadil jim do hlavy plno neurčitých krasořečnických a maloměšťáckých frází a všechno ostatní prohlásil za lpění na systému. Dokonce i truhláři, kteří *nikdy* nebyli weitlingovci — a když, tak jen sem tam některý — mají pověrečnou hrůzu ze strašidla „lžícového komunismu" a raději se přidávají — alespoň *před* prosazením usnesení — k tomu nejhoršímu fantazírování, k plánům na pokojné nastolení štěstí atd., než k tomuhle „lžícovému komunismu". Panuje tu nekonečný zmatek.

Harneymu jsem tyto dny poslal mírný útok na mírumilovnost bratrských demokratů[74]; napsal jsem mu také, že má s vámi nadále udržovat písemný styk.

Tvůj

E.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

15

Engels Marxovi

do Bruselu[75]

Kdepak je ten dlouho slibovaný obšírný dopis? *Pošli, prosím Tě, Bernaysovi rukopis*, potřebuje jen to, co máš Ty; to vytištěné ještě má. Do Ameriky nic neposlal, co tam bylo otištěno, to se stalo bez jeho vůle a vědomí. Bylo však vytištěno* mnoho výtisků, které mohl Leske rozdat po všech koutech světa. Budeme se to snažit vyzkoumat. Možná prostřednictvím Grüna nebo Börnsteina. Do Švýcarska jsem kvůli rukopisům** napsal, ale zdá se, že mi ten mizera nehodlá odpovědět. Kromě něho zbývá už jen Jenni; z toho jsem si dělal legraci a nerad bych mu psal, přilož do příštího dopisu pár řádek pro něho, já mu to pošlu, ale je to jen pro forma, ten chlap to jistě nevezme. První, komu jsem napsal, je nakladatel, který Bernaysovi vydal tu malou brožuru, ale i kdyby to vzal, stejně se už položil, podle toho, co píše Püttmann. Voilà. Na Švýcarsko se už nespoléhám. Teď je dobrá rada drahá. V té dnešní mizérii určitě neudáme 2 svazky pohromadě. Nanejvýš dva svazky u 2 různých nakladatelů. Napiš mi o tom také něco.

Tvůj

E.

[Paříž] 23, rue de Lille, 2. listopadu [1846]

* Na tomto místě je rukopis poškozen.
** Viz tento svazek, str. 74.

Teprve teď si čtu, co napsal mrňous* o svém útěku ze samoty. Dobře, že ho máme tady, pomalu se zase rozveselí. Pozdravuj tam všechny.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Karl Ludwig Bernays.

16

Engels Marxovi

do Bruselu[76]

[Paříž v prosinci 1846]

Milý Marxi,

nedávno jsem napsal krátký dopis Gigotovi[77], a to z těchto důvodů: Při vyšetřování říjnových nepokojů ve Faubourg St. Antoine[78] byla vyslýchána také spousta zatčených Němců, celá druhá várka byli straubingeři[52]. Někteří hlupáci, teď už vyexpedovaní za hranice, napovídali zřejmě o Ewerbeckovi a o mně pěkné nesmysly; při ubohosti straubingerů se opravdu nedalo ani nic jiného čekat, než že budou strachy celí bez sebe a že prozradí, co vědí i co nevědí. Navíc ti straubingeři, které jsem znal, třebaže se svými lumpárnami dělají takové tajnosti, kolem mých schůzek s nimi natropili halasu až hrůza. Takoví jsou to hoši. Na schůzích za hradbami, jak jsem vám asi už napsal, na mne šlechetný Eisermann špicly také přímo upozorňoval. Junge taky provedl pár pěkných hloupostí; ten člověk trpí trochu velikášstvím, chce se dát dopravit na útraty vlády do Calais a Londýna. Prostě monsieur Delessert posílal mně a Ewerbeckovi, dávno podezřelému a už podmíněně vypovězenému, na krk jednoho špicla za druhým a těm se podařilo sledovat nás až do vinárny, kde jsme se občas scházeli s těmi pařezy z Faubourg. Tím bylo prokázáno, že stojíme v čele nebezpečné skupiny, a brzy nato jsem se dověděl, že monsieur Delessert se u pana Tanneguy Duchâtela přimlouval za vypovídací příkaz pro mne a Ewerbecka a že k téhle záležitosti mají už hezkou řádku spisů na prefektuře, hned vedle místnosti, kde se

prostitutky podrobují lékařské prohlídce. Neměl jsem samozřejmě sebemenší chuť nechat se vypovědět kvůli straubingerům. Tušil jsem, že by něco takového mohlo přijít, když jsem si všiml, s jakou nonšalancí straubingeři do všech koutů světa vytrubují a všude debatují o tom, kdo má pravdu, jestli Grün nebo já. Měl jsem těch neřádů plné zuby, polepšit se stejně nedali, dokonce ani při diskusi nebyli upřímní, zrovna jako ti londýnští, a svého hlavního cíle, triumfu nad Grünem, jsem už dosáhl. Byla to pěkná příležitost, jak se straubingerů se ctí zbavit, i když celá ta věc byla k zlosti. Vzkázal jsem jim tedy, že teď už jim nemohu dělat pana učitele a ostatně že by si měli dávat pozor. Ewerbeck se rozhodl ihned odcestovat, a jak se zdá, hned také odjel, alespoň jsem ho od té doby neviděl. Ani nevím, kam zmizel. Po mrňousovi (Bernaysovi) se policie také pídila, ale ten se kvůli všelijakým dobrodružstvím (pozoruhodné, jaké ten má divoké aféry, sotva vkročí do civilizovaného světa) stáhl zase na staré místo. Kdy zas přijede do Paříže, nevím, rozhodně se ale nenastěhuje do bytu, kam se chtěl nastěhovat, a tak *adresa, kterou jsem Ti dal, neplatí.* Svůj rukopis šťastně dostal. Prozatím jsem vzácné policii vděčný, že mě vytrhla z té straubingerovštiny a připomněla mi, že existují světské požitky. Jsou-li ta podezřelá individua, která už mě 14 dní sledují, skutečně špiclové — a o některých z nich to bezpečně vím — tak prefektura v poslední době vydala hodně peněz za vstupenky na plesy v Montesquieu, Valentinu, Pradu atd. Panu Delessertovi vděčím za seznámení s hezoučkými grizetkami a za mnohé potěšení, protože jsem chtěl užít dní a nocí, které mohly pro mne být v Paříži poslední. Ale nakonec, protože mě až dosud nechali na pokoji, zdá se, že to zas všechno utichlo. Posílejte ale napříště všechny dopisy na adresu Monsieur A. F. Körner, artiste-peintre*, 29, rue neuve Bréda, Paris. Dovnitř obálku s mými iniciálkami, ale aby to neprosvítalo.

Jistě chápeš, že za těchto okolností jsem musel W. Weitlinga nechat úplně plavat. Nikoho z těch lidí jsem neviděl a ani nevím, zda tu byl nebo ještě je. Je to taky úplně jedno. Weitlingovce vůbec

* malíř.

neznám, a u těch, které znám, by pohořel; mají na něj hroznou zlost kvůli těm věčným tahanicím s jeho přáteli krejčíky.

Ta věc s londýnskými[79] je trapná právě kvůli Harneymu a také proto, že byli ze všech straubingerů jediní, s nimiž se dalo přímo, bez skrytých výhrad, navázat spojení. Když ale nechtějí, tak prosím, ať si jdou po svém! Stejně si nikdy nemůžeš být jist, že zase nevydají takové mizerné adresy, jako byla adresa panu Rongovi nebo Šlesvičanům-Holštýňanům.[80] K tomu ta věčná žárlivost na nás „vzdělance". Existují ostatně dva způsoby, jak se jich zbavit, když jsou vzpurní: buď otevřený rozchod, anebo nechat jednoduše korespondenci usnout. Byl bych pro to druhé, jestliže jejich poslední dopis umožňuje odpověď, která by se jich nedotkla příliš hrubě, ale byla natolik vlažná, aby neměli chuť honem odpovídat. Pak dlouho čekat s odpovědí — a protože jsou líní psát, během 2—3 dopisů všechno pěkně usne. Vždyť proč a nač se těm chlápkům posmívat? Orgán nemáme, a i kdybychom ho měli, oni nejsou žádní spisovatelé, nýbrž vydají jen sem tam nějaké to provolání, které nikdy nikdo nevidí a po kterém ani pes neštěkne. Vysmějeme-li se ale straubingerům *vůbec*, můžeme do toho vždycky zahrnout i jejich krásné dokumenty; jakmile korespondence usne, půjde to docela dobře, roztržka nastane pozvolna a bez rámusu. Mezitím s Harneym v klidu dohodneme, co je třeba, a postaráme se, aby nám *oni* zůstali dlužni poslední dopis (a to udělají, jakmile je necháme 6—10 týdnů čekat na odpověď), a pak ať si křičí. Přímý rozchod s těmi lidmi by nám nepřinesl žádný prospěch ani slávu. *Teoretické* neshody nejsou s nimi celkem možné, protože žádnou teorii nemají a až na své eventuální nevyslovené pochybnosti se chtějí dát od nás poučit; své pochybnosti také nedovedou ani formulovat, a tak diskuse s nimi není možná, leda snad ústně. Při otevřené roztržce by toto všeobecné blábolení o touze po komunistickém poučení obrátili proti nám: my bychom se byli ale od těch vzdělaných pánů dali rádi poučit, kdyby měli něco pořádného atd. *Praktické* neshody ve straně by se brzy — protože jich je ve výboru málo, a nás také není mnoho — omezily na pouhé osobní rozmíšky a hádky nebo by alespoň tak vypadaly. Proti literátům můžeme vystupovat jako strana, proti straubingerům ne. Je jich

přece jen nějaká ta stovka, díky Harneymu mají důvěru Angličanů, díky „Rheinischer Beobachter" a jiným jsou v Německu vychvalováni jako zuřivá a rozhodně ne bezmocná komunistická společnost; navíc jsou ze všech straubingerů stále ještě nejsnesitelnější a určitě to nejlepší, co se dá ze straubingerů udělat, dokud v Německu nenastane nějaká změna. Právě z téhle věci jsme získali poučení, že se straubingery se nedá nic pořídit, ani s těmi nejlepšími ne, dokud v Německu neexistuje pořádné hnutí. Pořád je ještě lepší nechat je, napadat je jen hromadně, en bloc, a nevyvolat spor, z něhož bychom jen tak nevybředli. Proti *nám* se tihle hoši prohlašují za „lid", „proletáře", a my se můžeme dovolávat jen komunistického proletariátu, který se má v Německu teprve vytvořit. K tomu přistoupí brzy pruská ústava a pak by se jich snad dalo použít k podpisování apod. — Přicházím ostatně se svou moudrostí asi už pozdě a vy už jste patrně v té věci udělali nějaké usnesení a provádíte je. Byl bych ovšem napsal dříve, ale čekal jsem, jak dopadne ta záležitost s policií.

Právě jsem dostal odpověď od švýcarského nakladatele*. Dopis, který přikládám, je pro mne další důkaz, že ten chlap je lump. Normální nakladatel nedává takhle přívětivě souhlas, když Tě nechal x týdnů čekat. Můžeme teď počkat, co napíše ten z Brém**, a pak teprve udělat, co budeme chtít. Je tu ještě ten člověk z Bellevue u Kostnice, snad by se dalo něco pořídit s ním; když ten z Brém nechce, mohu to ještě jednou zkusit u tohohle. Mezitím se znovu vyptám na Herisau — kdybychom tak měli ve Švýcarsku někoho spolehlivého, komu bychom mohli poslat rukopis*** s příkazem, aby jej nedával z rukou jinak než za hotové. Ale je tam jen ten žíznivý otec rodiny Püttmann!

Abych měl nevinné vedlejší potěšení, zabýval jsem se v poslední době nejen děvčaty, ale také trochu Dánskem a ostatním Severem. To Ti je svinstvo! To je mi milejší ten nejmenší Němec než ten největší Dán! Takový stupeň mravní, cechovní a stavovské ubohosti nikde jinde neexistuje. Dán pokládá Německo za zemi,

* Johanna Michaela Schläpfera.
** Kühtmann.
*** „Německou ideologii".

kam se jezdí, aby si člověk „vydržoval metresy a prohýřil s nimi své jmění" (imedens at han reiste i Tydskland, havde han en Maitresse, som fortärede ham den bedste del af hans Midler* — praví se v dánské učebnici!) — Němce nazývá „tydsk"** větroplachem a sebe pokládá za pravého představitele germánství — Švéd zase pohrdá Dánem jako „poněmčencem" a odrodilcem, upovídaným a změkčilým — Nor se dívá spatra na pofrancouzštělého Švéda a jeho šlechtu a raduje se z toho, že u něho v Norge stále ještě panuje totéž stupidní selské hospodaření jako za časů šlechetného Kanuta, a zato zas s *ním* jedná pohrdavě Islanďan, který užívá ještě docela téhož jazyka jako ukoptění Vikingové z léta páně 900, chlastá rybí tuk, bydlí v chatrči z hlíny a pojde v každém ovzduší, kde to nesmrdí po shnilých rybách. Už jsem byl několikrát v pokušení být hrdý na to, že aspoň nejsem ani Dán, ani dokonce Islanďan, ale jen Němec. Redaktor nejpokrokovějšího švédského listu „Aftonblad" byl dvakrát tady v Paříži, aby si ujasnil otázku organizace práce, po léta měl předplaceny „Bon Sens" a „Démocratie pacifique"[16], slavnostně rozprávěl s Louis Blancem a Considérantem, ale nic z toho nebyl s to pochopit, a tak odjel stejně chytrý, jako sem přijel. Teď zas už káže o svobodné konkurenci, čili — jak se to po švédsku říká — svobodě *obživy* nebo také själfförsörjningsfrihet, svobodě sebezaopatření (to je ještě hezčí než svoboda *živnosti*). Samozřejmě ti tam u nich vězí dosud až po uši v cechovním nařádstvu a na zasedáních jejich říšského sněmu jsou nejhorší konzervativci právě buržoové. V celé zemi jsou jen 2 pořádná města, 80 000 a 40 000 obyvatel, třetí, Nörrköping, má jen 12 000, všechna ostatní tak asi 1000, 2000, 3000. Na poštovních stanicích bydlí po jednom člověku. V Dánsku to není o moc lepší, tam mají jen jediné město, kde se provádějí ty nejneuvěřitelnější cechovní obřady, ještě bláznivější než v Basileji nebo v Brémách, a kde se na promenádu nemůže jít bez vstupenky. Tyhle země jsou dobré jedině k tomu, že je na nich vidět, co by asi dělali Němci, kdyby měli svobodu tisku, totiž to, co Dánové skutečně udělali: hned založili „Společ-

* Když cestoval po Německu, měl metresu, která prohýřila většinu jeho jmění.

** německým.

nost pro správné užívání svobodného tisku" a dali natisknout křesťansky loajální kalendáře. Švédský „Aftonblad" je krotký asi jako „Kölner Zeitung", ale pokládá se za „demokratický v pravém smyslu slova". Zato mají Švédové romány od fröken* Bremerové a Dánové od pana etatsraad** Oehlenschlägera, komandör af Dannebrogsordenen***. Taky je tam strašná spousta hegelovců, a řeč, ve které je každé třetí slovo vykradeno z němčiny, se báječně hodí k filosofické spekulaci.

Zpráva je už dávno rozepsaná a bude následovat v příštích dnech. Napiš mi, máte-li tam Proudhonovu knihu[50].

Chceš-li Proudhonovu knihu, která je špatná, nějak použít pro svou knihu†, mohu Ti poslat svoje velice podrobné výpisky. Ta kniha nestojí za těch 15 franků, které se za ni utratí.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 1, Berlín 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* slečny.
** státního rady.
*** komandéra Dánského řádu.
† „Bídu filosofie".

1847

17

Engels Marxovi

do Bruselu[81]

[Paříž] 15. ledna 1847

Milý Marxi,

byl bych Ti napsal už dřív, kdyby mě Barnays nebyl nechal až do teďka na suchu. Toho zatraceného Börnsteina, jehož jsem se mezi jiným ptal i na Tvůj příjezd, nebylo možné nikdy zastihnout, a tak jsem tu záležitost svěřil Bernaysovi, který mi měl už v *pondělí* přinést do města dopis pro Tebe. Místo toho jsem dostal včera pozdě večer čmáranici, kterou přikládám a kterou ten chlap líná sesmolil předevčírem večer v Sarcelles; vysvětlení v ní obsažená nejsou opravdu toho druhu, že by si snad byla vyžádala 5 až 6denní studium. Ale to je celý on. Promluvím si ostatně s Börnsteinem *sám*, protože mně toto vysvětlení rozhodně nestačí a upřímně řečeno, Bernays rozhodně není ten, komu bych na slovo věřil. Ten chlap do mne už 6 měsíců v jednom kuse hučí, že můžeš kdykoli přijet se vším všudy, a když jde do tuhého, začne najednou dělat ciráty s nějakým pasem. Jako kdybys nějaký pas potřeboval! Na hranici si na to živá duše nevzpomene, i Moses přijel, aniž se ho kdo na něco ptal, stejně tak já, a když budeš bydlet u mne, tak bych rád věděl, kdo se bude po něm ptát. Nanejvýš belgický pas pro vnitrozemí, aby ses mohl popřípadě legitimovat, nebo známý přípis pana Leopolda: Cabinet du Roi* — to pro všechny případy stačí. Heine je téhož názoru, a jakmile zastihnu Börnsteina, zeptám se ho na to také. — Bernays si také vykonstruoval tu historku

* Královský kabinet.

s Tolstým* nebo lépe řečeno, dal si ji nakukat od Börnsteina, protože ten *mu nakuká všecko, co bude chtít.* Všecky ty rozličné zprávy, které nám Bernays dřív dodával, pocházejí z téhož pramene, a když jsem se při různých příležitostech sám přesvědčil, s jakou sebejistotou Börnstein našeptává Bernaysovi své dohady, klepy i vlastní výmysly a jak je Bernays má za bernou minci, nevěřím teď *ani jedinému slovu* ze všech těch důležitých zpráv, které před časem dodával „z nejlepšího pramene".

Byl jsem při tom, když Börnstein jen předstíráním všestranné informovanosti způsobil, že Bernays uvěřil (a Ty víš, jak nadšeně Bernays *věří*, jestliže uvěří) že „National" se i s chlupy, tělem i duší prodal Thiersovi, víceméně za hotové. Náš mrňous by na to byl dal krk, že je to pravda. V tom je nenapravitelný, stejně jako ve své hned přehnaně jásavé, hned zas k smrti chmurné náladě. Za posledních čtrnáct dnů byl šestnáctkrát na pokraji zoufalství.

To jen tak mezi námi. Pokud jde o Tvůj příjezd, zeptám se tedy ještě jednou Börnsteina; Heine — jak jsem už řekl — tvrdí, že můžeš směle přijet. Nebo chceš zajít k francouzskému vyslanci a požádat o pas na základě *svého pruského vystěhovaleckého průkazu*?

Byl jsem velmi rád, žes mi oznámil, že přijede Moses. Ten šlechetný muž mě vyhledal, ale nebyl jsem doma, tak jsem mu napsal, aby určil schůzku. Včera jsme se sešli. Změnil se k nepoznání. Kolem hlavy se mu vlní mladistvé kadeře, ostré bradě dodává půvab pěkné vousisko, tváře mu zdobí panenský ruměnec, ale v jeho krásných očích se zračil žal nad ztracenou slávou a projevoval nezvyklou skromnost. Zvykl jsem si tady v Paříži na značně drzý tón, protože vytahovat se, to patří k věci, a taky se tím hodně dosáhne u žen. Ale skleslý zevnějšek kdysi tak světoborného výtečníka Hesse mě skoro odzbrojil. Hrdinské činy pravých socialistů, jeho apoštolů (o tom dále) a jeho vlastní nezměněné jádro mi ale zase dodaly odvahy. Zkrátka jednal jsem s ním tak chladně a výsměšně, že ho přejde chuť znovu přijít. To jediné, co jsem pro něj udělal, bylo pár dobrých rad stran kapavky, kterou si přivezl z Německa. I u několika německých malířů, které částečně znal

* Viz tento svazek, str. 56—57.

z dřívějška, úplně pohořel. Jen Gustav Adolf Köttgen mu zůstal věrný.

Ten člověk z Brém* je rozhodně výhodnější než Švýcar**. Švýcarovi nemohu napsat, 1. protože jsem zapomněl jeho adresu, 2. protože tomu chlapovi nemohu navrhnout*** nižší archový honorář, než jaký navrhuješ Brémanovi. Napiš tedy své návrhy pro Brémana a zároveň adresu toho člověka. Bernaysovi za tu jeho špatnou brožuru o Rothschildovi dobře zaplatil, ale Püttmanna ošidil, otiskl mu to, ale výplatu honoráře do nekonečna protahoval, pod záminkou, že nemá volné prostředky.

To je výborné, že píšeš proti Proudhonovi francouzsky. Předpokládám, že ta brožura† bude už hotová, až dostaneš tenhle dopis. Samozřejmě že můžeš z naší publikace†† předem použít cokoli chceš, *nemám námitky*. Taky si myslím, že Proudhonova asociace vyúsťuje v Brayův plán[82]. Docela jsem na chudáka Braye zapomněl.

Snad jsi četl v „Trier'sche Zeitung" o novém lipském socialistickém časopisu, nazvaném „Veilchen", listy pro *neškodnou* moderní kritiku!!, kde pan Semmig řve jako Sarastro: Zde v světla zářném chrámu vás pomsta nečeká, zde proti lsti a klamu bdí láska odvěká. Zde kráčí přítel s pří-í-í-telem a bratr s bratrem v krasší zem[83] — nemá ale bohužel takový bas jako nebožtík Reichel. Sarastro-Semmig tu obětuje třem božstvům: 1. Hessovi — 2. Stirnerovi — 3. Rugovi — všecko jedním dechem. První dva prozkoumali hlubiny vědy. Tenhle plátek, tahle fialinka je to nejšílenější, co jsem kdy četl. Takové tiché a přitom nestoudné bláznovství je možné jen v Sasku. Snad bychom přece jen mohli předělat kapitolu o „pravém socialismu"[84], teď, kdy se tak rozvinuli všemi směry, kdy se vedle osamělých hvězd Püttmanna atd. vytvořila zvláštní vestfálská škola, saská škola, berlínská škola aj. Dali by se rozdělit podle nebeských souhvězdí. Püttmann Velký medvěd a Semmig Malý, nebo Püttmann Býk a Plejády jeho 8 dětí. Rohy si stejně zaslouží, jestli

* Kühtmann.
** Johann Michael Schläpfer.
*** Na tomto místě je rukopis poškozen.
† „Bída filosofie".
†† „Německá ideologie".

už nemá tak jako tak parohy. Grün Vodnář atd. Ostatně pokud jde o Grüna — článek o Grünovu Goethovi předělám, zkrátím to na ½ až ¾ archu a přizpůsobím naší knize, *pokud* to pokládáš za správné;[85] napiš mi brzy, co o tom soudíš. Ta Grünova kniha je pro něj velice charakteristická, vychvaluje všecko Goethovo *šosáctví* jako *lidské*, ukazuje Goetha Frankfurťana a *úředníka* jako „pravého člověka", přitom pomíjí nebo dokonce poplivává všechno kolosální a geniální. A to takovým způsobem, že ta kniha podává nejskvělejší důkaz, že *člověk = německý maloměšťák*. To jsem jen naznačil, ale mohl bych to rozvést a zbytek článku hodně proškrtat, protože se to nehodí k našemu dílu. Co myslíš?

Tvůj

Engels

[Na rubu dopisu]

Monsieur Charles Marx, 42, rue d'Orléans, Faubg. de Namur, Bruxelles

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 1, Berlín 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

18

Engels Marxovi

do Bruselu[86]

Milý Marxi,

Junge mi dnes ráno odevzdal přiloženou brožurečku; Ewerbeck ji prý k nim přinesl před několika dny. Prohlédl jsem si ji a prohlásil jsem, že je od Mosese, a bod po bodu jsem to Jungovi rozebral. Dnes večer jsem se setkal se Ewerbeckem, přiznal, že ji přinesl, a když jsem ji jaksepatří strhal, vychází najevo, že on sám, Ewerbeck, je autorem té vykutálené slátaniny. Tvrdí, že ji napsal v prvních měsících mého zdejšího pobytu. Nadchlo ho k tomu první opojení z novinek, které se ode mne dověděl. Takoví jsou tihle mládenci. Vysmíval se Hessovi, že se chlubí cizím peřím, které mu nesluší, a zakázal straubingerům[52] donášet Grünovi, co jsem jim přednášel, aby to Grün neudělal zrovna tak, a zatím si sám sedne a — s tím nejlepším úmyslem, jako vždycky — nepočíná si ani o chlup líp. Moses a Grün by ty věci nezpackali víc než tenhle lidový kapavkový felčar. Samozřejmě jsem se mu nejdřív trochu vysmál a nakonec jsem mu zakázal nadělat ještě někdy takové svinstvo. Ale ti lidé už to mají v těle. Minulý týden jsem si sedl a částečně z nerozumu, částečně proto, že zkrátka potřebuju peníze, jsem napsal děkovný list Lole Montezové[87], který se má vydat anonymně a hemží se oplzlostmi. V sobotu jsem mu něco z toho přečetl a dnes večer mi vypráví s obvyklou prostoduchostí, že prý ho to inspirovalo k podobnému výtvoru, který prý hned příštího dne zplodil o stejném předmětu a doručil Mäurerovi pro jeho inkognito vydávaný časopis* (vychází

* „Pariser Horen".

opravdu úplně tajně a jen pro redakci pod cenzurou madam Mäurerové, která už vyškrtla jednu Heinovu báseň). Oznamuje mi to prý už teď, aby zachránil svou poctivost a aby se nedopustil plagiátu! Tenhle nový mistrný výtvor toho chtivého a divého spisovatele bude samozřejmě pouhý překlad mého vtipu do obřadně nabubřelého stylu. Na téhle poslední ukázce, jak jsou slabí v kramflecích, sice jinak houby záleží, ale přesto je z toho dobře vidět, jak je naléhavě zapotřebí, aby co nejrychleji vyšla buď Tvá kniha* nebo naše rukopisy**. Ti holomci jsou všichni samá starost, že prý tak báječné myšlenky tak dlouho zůstávají skryty lidu, a nakonec nevědí o jiném prostředku, jak by si ulevili, než že sami udělají pěkné hovno ze všeho, co podle svého mínění jak takž strávili. Nenechávej tedy toho Brémáka*** plavat. Neodpoví-li, napiš mu znovu. V krajním případě přijmi sebemenší možnou nabídku. Tyhle rukopisy ztrácejí za každý měsíc, co zůstávají ležet, 5—10 franků ze své exchangeable value†. Ještě několik měsíců, v pruském sněmu začne rozprava, v Berlíně se strhne pěkná pranice, a Bauera ani Stirnera už nebude možné prodat ani po 10 francích za arch. U takového příležitostného spisu se ponenáhlu dospěje k tomu, že vysoký honorář jako požadavek spisovatelské cti musí jít úplně stranou.

Byl jsem asi týden u Bernayse v Sarcelles. Ten taky dělá hlouposti. Píše do „Berliner Zeitungs-Halle" a raduje se jako dítě, že tam tisknou jeho takzvaně komunistické výlevy proti buržoustům. Redakce i cenzura nechávají samozřejmě nedotčeno to, co je pouze proti buržoustům, a škrtnou těch několik narážek, které by i jim mohly být nepříjemné. Nadává na porotu, na „buržoazní svobodu tisku", na zastupitelský systém atd. Vykládám mu, že to doslova znamená pracovat pour le roi de Prusse†† a nepřímo proti naší straně — vřelé srdce jak známo vzkypí, nedá se tu nic pořídit; vysvětluji, že „Zeitungs-Halle" je placena vládou — tvrdošíjně to popírá, dovolává se příznaků, které pro kdekoho potvrzují právě

* „Bída filosofie".
** „Německá ideologie".
*** Kühtmanna.
† směnné hodnoty.
†† pro pruského krále.

mé tvrzení, jen ne pro cituplné osazenstvo Sarcelles. Výsledek: čacký zápal, vřelé srdce nemůže psát proti svému přesvědčení, nemůže pochopit politiku, která šetří lidi, jež doposud vždycky na smrt nenávidělo. „Tohle nepěstuju!" — věčný poslední argument. Četl jsem bezpočet těchto článků datovaných z Paříže; jsou co možná nejvíc v zájmu vlády a ve stylu pravého socialismu. Nechám Bernayse víceméně plavat a nebudu se už plést do toho velkodušně odporného rodinného galimatyáše, ve kterém si hraje na hrdinu dévouement, neskonalého sebezapření. To bys musel sám zažít. Smrdí to všechno jako pět tisíc nevyvětraných peřin a k tomu ještě nesčíslné prdy — z rostlinné stravy rakouské kuchyně — které se do nich vypouštějí. A kdyby ten chlap ještě třebas desetkrát utekl od té sebranky a přišel do Paříže, desetkrát zase poběží zpátky. Můžeš si pomyslet, jaké moralistní pitomosti ho z toho všeho napadají. Rodina mode composé*, v níž žije, z něho dělá načisto úzkoprsého šosáka. Už mě taky nikdy do té své díry nedostane, a v dohledné době po mně, bezcitném individuu, ani nezatouží.

Brožuru o ústavě[88] dostaneš co nejdříve. Napíšu ji na jednotlivé listy, abys mohl vkládat dodatky nebo něco vypustit. Když bude naděje, že Vogler něco zaplatí, zeptej se ho, jestli by nepřijal tu legraci o Lole Montezové — asi půldruhého až dva archy — nemusíš mu ale říkat, že jsem to psal já. Odpověz mi na to *obratem*, jinak bych to zkusil v Bellevue. Četl jsi asi v „Débats" nebo v „Constitutionnelu", že tomu lotříku Schläpferovi z Herisau znemožnila Velká rada kvůli stížnostem z Württemberska tisknout dál revoluční věci, sám to v dopisech zdejším lidem potvrdil a vyprosil si, aby se mu cokoli posílalo. Tedy o důvod víc držet se toho Brémáka. Nepůjde-li to s ním, zbývá už jen „Knižní vydavatelství" v Bellevue u Kostnice. Konec konců, kdyby se umístění našich rukopisů křížilo s umístěním Tvé knihy, hoď ksakru ty rukopisy někam do kouta, protože je mnohem důležitější, aby vyšla Tvá kniha. Ani Ty, ani já z těch našich prací moc nevytlučeme.

Snad jsi ve včerejší (pondělní) „Kölner Zeitung" četl rozšafný článek o skandální historii Martina du Nord. Ten článek je od Bernayse — občas píše zprávy místo Börnsteina.

* na komplikovaný způsob.

Zdejší policie je teď velmi zavilá. Zdá se, že chtějí v souvislosti s hladem mermomocí vydupat nějakou vzpouru nebo hromadné spiknutí. Nejdříve roztrušují všelijaké tiskoviny a vylepují paličské plakáty, a teď dokonce vyrobili a rozhodili pekelné stroje, které však *nebyly zapáleny*, aby mohli hokynáři v celém rozsahu poznat tu ďábelskou zlomyslnost. K tomu ještě začali pěknou historii s materialistickými komunisty[89], zatkli spoustu lidí, z nichž první zná druhého, druhý třetího, třetí čtvrtého atd., a pak ze všech těch lidí, kteří se mezi sebou většinou neznají, udělali na základě této známosti a několika tvrzení svědků „bandu". Proces s touto „bandou" bude brzo zahájen, a přibude-li k tomuto novému systému stará complicité morale*, bude velmi snadné odsoudit kteréhokoli jednotlivce. Zavání to Hébertem. Takhle by docela snadno mohl klidně něco slíznout i tatík Cabet.

Jestli můžeš, podívej se sem někdy v dubnu. Až do 7. dubna budu někde venku — ještě nevím kde — a v tu dobu také budu mít nějaké peníze. Mohli bychom si potom spolu báječně zaflámovat. Policie je teď ovšem protivná (kromě Sasíka, o kterém jsem psal, vyhnali i mého starého protivníka Eisermanna, oba zůstali tady, srov. K. Grüna v „Kölner Zeitung"), a tak bude jistě nejlíp řídit se Börnsteinovou radou. Zkus to u francouzského vyslance, jestli bys *na svou emigraci* nedostal pas; nepůjde-li to, uvidíme, co se tu dá pořídit — jistě tu ještě bude nějaký konzervativní poslanec, který by se dal všelijakými oklikami pohnout. Musíš se zkrátka zase jednou dostat z toho nudného Bruselu a do Paříže, a já za svou osobu se také moc těším, že si trochu zaflámujeme. Buďto zhýralec, nebo školomet, to je všechno, čím tu člověk může být; zhýralec mezi prostopášnými šibeničníky, a to je hodně obtížné, když nejsou prachy, anebo školomet jako Ewerbeck, Bernays a spol. Anebo přijímat moudré rady od vůdců francouzských radikálů, které potom ještě musíš hájit proti těm ostatním oslům, aby se moc nenafukovali s tím svým dutým německým. Kdybych měl 5000 franků renty, nedělal bych nic jiného, než pracoval a bavil se se ženskými, až by mě to oddělalo. Kdyby nebylo Francouzek, život by vůbec

* morální spoluvina.

nestál za námahu. Ale dokud jsou na světě grizetky, ó jé! To nemění nic na tom, že si člověk někdy rád pohovoří o něčem pořádném anebo že rád občas užívá života trochu rafinovaně, a ani jedno, ani druhé není možné s celou tou bandou mých známých. Musíš sem přijet.

Viděl jsi Blancovu „Revoluci“[90]? Bláznivá míchanice správných předtuch a bezmezných pitomostí. Četl jsem v Sarcelles teprve polovinu prvního dílu. Dělá to směšný dojem. Sotva člověka překvapí pěkným názorem, hned Tě ohromí nějakou hrozitánskou zmateností. Ale L. Blanc má docela dobrý nos a rozhodně není na špatné stopě, přes všechnu zmatenost. Přesto se ale nedostane dál, než je už teď, „jakéhosi kouzlo mu brání“, a to ideologie.

Znáš Achilla de Vaulabelle „Chute de l'Empire, Histoire des deux Restaurations“? Vyšlo to loni, je to republikán z „Nationalu“, píše na způsob dějepisců staré školy — z doby před Thierrym, Mignetem atd. Naprostý nedostatek pochopení těch nejobyčejnějších vztahů — dokonce i Capefigue ve svých „Cent Jours“ je v tom neskonale lepší — ale je zajímavý díky špinavostem Bourbonů a spojenců, které všechny vypočítává, a díky dost přesnému podání a kritice faktů, pokud mu nebrání jeho národní a politické zájmy. Ale vcelku je to nudně napsané, právě proto, že tomu chybí jakýkoli rozhled. „National“ je špatný historik, a Vaulabelle je prý Marrastův amicus.

Moses se úplně propadl. U „dělníků“, s kterými nejsem „ve styku“, *slibuje*, že bude mít přednášky, vydává se za Grünova odpůrce a mého důvěrného přítele! Ví Bůh a Moses jak by smet, že při našem druhém a posledním setkání u pasáže Vivienne jsem ho nechal stát s otevřenou hubou a odvedl jsem si s malířem Körnerem dvě děvčata, která Körner ulovil! Od té doby mě potkal už jen na mardi gras*, kdy v nejpustší nudě vláčel své životem znavené Já strašným lijákem k burze. Ani jsme se nepoznali.

Dopis Bakuninovi pošlu, jakmile budu znát bezpečně jeho adresu — doposud je to ještě na pováženou.

Apropos: napiš, prosím Tě, Ewerbeckovi kvůli té brožurce a

* masopustní úterý.

trochu si z něho utahuj, nastaví Ti pokorně ambas posaderas* a bude chtít, abys mu napráskal — vždyť to znáš.

Napiš tedy brzy a snaž se, aby ses tu objevil.

Tvůj

B. E.

[Paříž] v úterý 9. března [1847]

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 1, Berlín 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* obě zadní tváře.

19

Marx Engelsovi

do Paříže[91]

[Brusel] 15. května [1847]

Milý Engelsi!

Jak víš, Vogler byl počátkem května v Cáchách zatčen. To prozatím znemožnilo vydání brožury*, kterou jsi poslal. První třetina té věci se mi velmi líbila. Na dalších dvou je rozhodně třeba leccos změnit. O tom příště podrobněji.

Posílám otisk Tvé karikatury[92]. Poslal jsem ji do „Brüsseler-Zeitung“[93].

Co se týká toho opravdu odporného článku Grünova nebo spol. v „Trier'sche Zeitung“, je teď už ovšem pozdě; zpočátku bys byl ale udělal dobře, kdybys byl v témže plátku otiskl dvouřádkové dementi.

Do Londýna nemohu.[94] Peněžní prostředky to nedovolují. Wolffa** tam ale doufám dostaneme. A pak, když tam budete vy dva, bude to stačit.

*Voce*** *peníze*:

Vzpomínáš si patrně, že *Hess* dluží mně a mému švagrovi Edgarovi† peníze už od „Gesellschaftsspiegelu“. Vystavuji na něj proto odsud *směnku* splatnou na *předložení* do 30 dnů.

Bernays mi také dluží od loňského května *150* franků. Předložím mu tedy také směnku.

* „Ústavní otázka v Německu“.
** Wilhelma Wolffa.
*** K otázce.
† von Westphalen.

Žádám Tě tedy o toto:

1. Za prvé mi napiš adresu těch dvou;

2. sděl oběma tuto skutečnost a řekni těm pitomcům

3. že i když si nemyslí, že by mohli příslušné částky zaplatit do 15. června, mají přesto směnku *akceptovat.* Postarám se pak o *krytí* v Paříži. Samozřejmě, že *tohle* těm pitomcům prozradíš *jen* v tom případě, když to jinak nepůjde.

Jsem teď právě v takové peněžní tísni, že jsem se musel uchýlit k vydání těch směnek, a pak, těm dvěma pitomcům bych nerad něco daroval. Jestliže ti pitomci budou chtít akceptovat směnky jen *naoko,* musím to samozřejmě hned vědět.

Protože to *velmi spěchá,* očekávám, že nepromeškáš ani den a všechno zařídíš a podáš mi o tom *zprávu.*

Tady v Bruselu jsme sehnali eskontního bankéře.

Víc už psát nemohu. Asi před 12 dny mi Breyer pustil *žilou,* ale na *pravé* paži místo na *levé.* Protože jsem pracoval dál, jako by se nic nestalo, rána zhnisala, místo aby se zacelila. Mohlo to být nebezpečné, mohl jsem přijít o celou paži. Teď už je to skoro zahojeno. Ale ruka je ještě slabá. Nesmím ji namáhat.

Tvůj

Marx

[Douška Philippa Gigota]

Milý Fricku,

právě pročítám Tvou brožuru — zatím jsem se tím dobře bavil — a jsem hrozně rád, že *nejsem nikoli* Němec. Nechť nás bůh nebo rozum nebo rod ochrání před maloměšťáctvím!

Avec laquelle j'ai l'honneur d'être*

Yours most truly**

Philippe

P.S. Napiš mi brzy pár slov.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 1, Berlín 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* S tím se uctivě poroučím.
** Tvůj oddaný.

20

Engels Marxovi

do Holandska[95]

[Brusel] v úterý 28. [-30.] září 47

Milý Marxi,

v těchto dnech se tu sběhla velmi podivná historie. Všechny živly mezi zdejšími Němci, které jsou s námi a s naším vystupováním nespokojeny, se totiž spolčily, aby Tebe, mne a vůbec komunisty svrhly a aby konkurovaly Dělnickému spolku[96]. *Bornstedt* je krajně nespokojený; povídačka, která pochází od Otterberga, kterou předával dál a utvrzoval Sandkuhl a které využili Crüger a Moras, že prý jsme jeho, Bornstedta, jenom využívali, ta ho proti nám všem popudila; *Moras* a *Crüger*, kteří tu chodí a lamentují, že prý s nimi jednáme svrchu, ho ještě víc popíchli. *Seiler* má zlost kvůli tomu, že se na něho neodpustitelně zapomnělo při zakládání Dělnického spolku a že spolek dobře prospívá, což vyvrací všechny jeho předpovědi. *Heilberg* baží po okázalé, i když nekrvavé pomstě za hrubosti, které zakusil a stále ještě denně zakouší. Bornstedt taky běsní, že si s pomocí darovaných knih a map nedokázal koupit postavení vlivného demokrata, čestné členství a umístění své busty ve spolku, ale že o něm naopak jeho sazeč dá zítra večer hlasovat jako o docela obyčejném člověku. Zlobí ho také, že on, aristokratický homme d'esprit*, nachází u dělníků mnohem méně příležitosti k posměchu, než si sliboval. Potom se zlobí Moras, že nezískal „Brüsseler-Zeitung" pro Heinzena. Nakonec se všechny tyto heterogenní živly spojily k úderu, který nás měl všechny vůči Imbertovi a bel-

* duchaplný muž.

gickým demokratům snížit k podružné úloze a vyvolat v život společnost mnohem velkolepější, univerzálnější, než je náš mizerný Dělnický spolek. Všichni pánové dychtili, aby také jednou měli v něčem trochu iniciativy, a ta zbabělá holota došla k názoru, že se k tomu znamenitě hodí chvíle, kdy tu nejsi. Ale hanebně se přepočítali.

Usnesli se pěkně potichu, že uspořádají kosmopoliticko-demokratickou večeři a tam docela bez příprav navrhnou vytvořit společnost na způsob Bratrských demokratů[74] včetně dělnických shromáždění atd. atd. Vytvořili jakýsi výbor, do něhož pro forma přibrali Imberta, který je pro ně úplně neškodný. Po všelijakých mlhavých pověstech jsem se o tom teprve v neděli večer ve spolku dověděl od Bornstedta něco pozitivního, a v pondělí už byla ta hostina. Nemohl jsem z Bornstedta vytáhnout podrobnosti, až na to, že tam přijde Jottrand, generál Mellinet, Adolf Bartels, Kats atd, atd., Poláci, Italové atd. Ačkoli jsem o celé té koalici nic netušil (teprve v pondělí ráno jsem se dověděl, že Bornstedt je trochu popuzený a že Moras a Crüger bědují a intrikují; o Seilerovi a Heilbergovi jsem neměl tušení), přece jen mi to připadalo podezřelé. Ale bylo nutné tam jít kvůli Belgičanům a také proto, abychom nedopustili, že by se v malém Bruselu podnikalo něco demokratického, na čem bychom se nepodíleli. A bylo nutné se postarat o to, abychom tam byli jaksepatří zastoupeni. Wallau a já jsme tedy tu věc přednesli, hodně jsme ji podporovali, a hned se našlo asi třicet lidí, kteří slíbili, že tam půjdou. V pondělí ráno mi řekl Lupus, že kromě président d'honneur*, starého Mellineta, a skutečného předsedy Jottranda potřebují ještě dva místopředsedy, z nichž jeden bude Imbert a druhý Němec, pokud možná dělník. Wallau to bohužel nemůže být, protože nemluví francouzsky. To prý mu řekl Bornstedt. On, Lupus, mu odpověděl, že to potom musím být já. Řekl jsem mu, že by to měl být on, ale rozhodně nechtěl. Já také nechtěl, protože vypadám tak hrozně mladě, ale nakonec jsem si pomyslel, že pro všechny eventuality bude přece jen nejlíp, když to přijmu.

* čestného předsedy.

Večer jsme tam přišli.[97] Bornstedt se tvářil, že o ničem neví, jako by ještě nebylo nic připraveno, pouze funkcionáři (stále ještě bez Němců) a několik zapsaných řečníků, jejichž jména jsem se kromě Crügera a Morase nemohl dovědět; každou chvíli zmizel pod záminkou, že je třeba připravit místnost, každou chvíli za někým odběhl, chytračil, intrikoval, lichotil se, co mu síly stačily. Ale zatím jsem ještě neviděl žádné příznaky nějakých zvláštních intrik, to vyšlo najevo teprve později. Byli jsme v Estaminet Liégeois, Place du Palais de justice. Když došlo k volbě funkcionářů, navrhl Bornstedt proti všem dohodám Wallaua. Ten ale požádal Wolffa (Lupuse), aby ho zamítl a navrhl mne, což také slavně prošlo. Tím se celá intrika zhroutila a ztroskotala. Teď víceméně ztratili rozvahu a prozradili se. Po Imbertovi, který pronesl zdravici na počest mučedníků svobody, jsem přednesl francouzsky přípitek na památku revoluce 1792 a dodatečně na anniversaire du Ier vendémiaire an I de la république[98]. Po mně proslovil Crüger směšnou řeč, při které uvízl a musel vytáhnout koncept. Potom Moras, který odříkal z papíru slavnostní projev, v němž se mluvilo skoro výhradně o jeho maličkosti. Oba německy. Jejich přípitky byly tak zmatené, že už si je vůbec nepamatuji. Potom Pellering vlámsky, advokát Spilthoorn z Gentu francouzsky au peuple anglais*, potom k mému velikému úžasu hrbatý pavouk Heilberg s dlouhým, školometským banálním francouzským projevem, v němž se 1. holedbal jako redaktor „Atelier Démocratique"; 2. prohlásil, že prý *On*, maximus** Heilberg, sleduje už několik měsíců — mais cela doit se dire en français: L'association des ouvriers belges, voilà le but que Je poursuis depuis quelques mois (c.à.d. depuis le moment où J'ai daigné prendre connaissance du dernier chapitre de la „Misère de la philosophie")***. Tedy On, a ne Kats a ostatní Belgičané. „Nous entrerons dans la carrière quand nos âinés n'y seront plus"† atd. atd. On vykoná to, co Kats

* anglickému lidu.

** veliký.

*** ale to se musí říci francouzsky: sdružení belgického dělnictva, toť cíl, který Já sleduji už několik měsíců (tj. od chvíle, kdy jsem Já ráčil vzít na vědomí poslední kapitolu „Bídy filosofie").

† „Až starších nebude již více, pak nastoupit jich dráhu nám" (z Marseillaisy).

a Jottrand nedokázali. 3. navrhl, aby byla založena jakási bratrská demokracie[74] a aby se znovu pořádaly mítinky; 4. uložit zvolenému byru, aby obojí organizovalo.

Takový zmatek! Jednak zamíchat ten kosmopolitní nápad na jednu hromadu s belgickými mítinky o belgických záležitostech, a za druhé tenhle návrh, místo aby se od něho úplně upustilo, protože jim přece všechno plave pod rukama, předložit existujícímu byru! A jestli si myslel, že odejdu, copak nevěděl, že není ani pomyšlení, aby se do byra dostal někdo jiný než Ty? Ale ten beran měl už svou řeč hotovou a napsanou a ješitnost mu nedovolovala, aby upustil od něčeho, při čem se mohl nějak chopit iniciativy. Ta věc samozřejmě prošla, a při tom nadšení, sice už velmi strojeném, ale přece jen hodně hlasitém, nebylo pomyšlení, aby se zmatený návrh trochu líp formuloval. Potom mluvil A. Bartels (Jules* tam nebyl), a nato požádal o slovo Wallau. Jak jsem ale užasl, když najednou vyskočil Bornstedt a velmi horlivě žádal slovo pro Seilera, který prý byl už dříve zapsán mezi řečníky. Seiler dostal slovo a odříkával nekonečně dlouhou, upovídanou, hloupou, směšně jalovou, opravdu blamující řeč (francouzsky), v níž mluvil příšerné nesmysly o „zákonodárné, správní *a* výkonné moci", dával demokratům všelijaké moudré rady (stejně jako Heilberg, který bájil hotové divy o vzdělání a školské otázce), v níž dále vystupoval Seiler en grand homme**, mluvil o demokratických společnostech, na nichž „jsem se podílel a *které jsem snad dokonce řídil*" (doslova takhle) a nakonec tam také, jak se dalo čekat, vpravil svou vzácnou kancelář[99] s posledními zprávami došlými z Paříže. Bylo to zkrátka ohavné. Potom jich ještě mluvilo několik, jakýsi osel ze Švajcar Pellering, Kats (velmi dobře) atd. atd., a v deset hodin Jottrand (který se hrozně styděl za Němce) skončil zasedání. Zčista jasna si Heilberg vyžádal ticho a oznámil: Weerthova řeč na kongresu o svobodném obchodu[100] vyjde zítra v příloze „Atelieru", *která se bude prodávat zvlášť!!!* Zalewski také něco kňučel o svazku toho nešťastného Polska s tím velikým, šlechetným a poetickým Německem — nakonec všichni odcházeli velmi pokojně, ale velmi nespokojeně domů.

* Jules Bartels.
** jako veliký muž.

Čtvrtek 30. září

Od té doby, co jsem tohle napsal, se už zatím stalo zase všelicos nového a leccos se rozhodlo. V úterý ráno, když už mi byla celá ta intrika jasná, jsem běhal a organizoval protiopatření; ještě ve dvě hodiny v noci jsem se hnal za Lupusem do kanceláře: jestli by nešlo vystrnadit Bornstedta z Dělnického spolku? Ve středu jsem oběhl kdekoho, ale všichni říkali, že to neprosadíme. Ve středu večer jsem přišel do spolku, Bornstedt už tam byl, mluvil dvojsmyslně; konečně přinesl Thomis čerstvé noviny*, můj článek proti Heinzenovi**, který jsem mu donesl už v pondělí, a když jsem ho (ve dvě hodiny odpoledne) nezastihl, zanesl jsem ho do tiskárny, *tam nedali*. Zeptal jsem se ho, řekl, že prý nebylo místo. Připomněl jsem mu, co jsi s ním domluvil.[101] Popřel to; počkal jsem, až přijde Wallau, který mi řekl, že místa bylo dost, ale že Bornstedt *dal přinést* v úterý článek z tiskárny a už ho tam neposlal. Šel jsem za Bornstedtem, a řekl jsem mu to velmi zhurta. Snažil se lhát a vykrucovat. Znova jsem připomněl dohodu, kterou, až na docela povšechné žvásty, zase popřel. Hrubě jsem mu vynadal — seděli tam přitom Crüger, Gigot, Imbert atd. atd. — a zeptal jsem se: Zařadíte článek v neděli, ano nebo ne? — O tom si teprve musíme promluvit. — S vámi o tom vůbec mluvit nebudu. — A s tím jsem od něho odešel.

Zasedání začalo. Bornstedt si podepřel hlavu rukou a díval se na mne s podivuhodnou jistotou, že vyhraje. Oplatil jsem mu pohled a čekal jsem. Vystoupil pan Thomis, který, jak víš, žádal o slovo. Vytáhl z kapsy napsanou řeč a četl řadu nejpodivnějších výpadů proti naší liché šarvátce. Tak to pokračovalo nějakou dobu, ale když to nebralo konce, začalo se ozývat mručení, spousta přítomných se hlásila o slovo a Wallau Thomise napomenul. Thomis potom přečetl několik zmatených slov o té otázce a odstoupil. Potom vystoupil Hess a docela dobře nás hájil. Pak Junge. Potom pařížský Wolff***, který se sice třikrát zarazil, ale sklidil velký potlesk. Potom jich ještě promluvilo několik. Wolff prozradil, že

* „Deutsche-Brüsseler-Zeitung".
** „Komunisté a Karl Heinzen".
*** Ferdinand Wolff.

jsme oponovali jen pro forma. Musel jsem tedy vystoupit. Mluvil jsem — velice to zarazilo Bornstedta, který si myslil, že jsem příliš zaměstnán osobními patáliemi — mluvil jsem tedy o revoluční stránce ochranářského systému, kterou pan Thomis samozřejmě úplně ignoroval, a navrhl jsem novou otázku. Přijato. — Přestávka. — Bornstedt, velmi otřesený tím, že jsem proti němu tak prudce vystoupil, že Thomis úplně odpadl (z jeho řeči se ozýval Bornstedt) a tím, jak prudce jsem hovořil ještě ke konci, přišel ke mně: Ale, chlapče, vy jste ale hrozně prudký atd. Měl jsem zkrátka článek podepsat. — Ne. — Pak bychom se tedy měli aspoň dohodnout o krátkém redakčním úvodu. — Dobrá, tedy zítra o jedenácté v Café Suisse.

Potom následovalo přijímání Bornstedta, Crügera, Wolffa*. Nejprve vstal Hess a položil Bornstedtovi dvě otázky o pondělní schůzi. Bornstedt se vytáčel a Hess si nevěděl rady, takže prohlásil, že mu to stačí. Junge napadl Bornstedta osobně pro jeho vystoupení ve Sdružení a proto, že uvedl Sandkuhla pod nepravým jménem. Fischer velmi energicky vystoupil proti Bornstedtovi, aniž se o tom s někým předem dohodl, ale velmi dobře. Podobně jich vystoupilo ještě několik. Zkrátka pan von Bornstedt, který už byl opilý vítězstvím, dostal doslova na frak od dělníků. Hanebně ho pošramotili a byl tak zničený — on, který si myslel, že si je samozřejmě úplně koupil, když jim rozdal nějaké knihy — že dokázal odpovídat jen vyhýbavě, slabě, povolně — přestože Wallau stál fanaticky na jeho straně, mizerně předsedal a každou chvíli mu dovoloval přerušovat řečníky. Ještě bylo všechno na vážkách, když Wallau vyzval navržené, aby odstoupili, a dal o nich hlasovat. *Crüger*, kterého jsem navrhl jako *krajně nevinného člověka, který Sdružení nemůže škodit*, a kterého Wolff** naprosto jasně podporoval, byl zvolen. Když se mělo hlasovat o Bornstedtovi, vystoupil Wallau s dlouhou prudkou řečí v jeho prospěch. Nato jsem vystoupil já, vyložil jsem celou intriku, pokud se týkala Sdružení, vyvrátil jsem Bornstedtovy vytáčky jednu s pomocí druhé a nakonec jsem prohlásil: Bornstedt proti nám intrikoval, chtěl nám konkurovat, ale my jsme zvítězili,

* Ferdinanda Wolffa.
** Wilhelm Wolff.

a proto ho teď můžeme ve Sdružení nechat. Během projevu — byl to ten nejlepší, jaký jsem kdy pronesl — mě velmi často přerušovali potleskem; zvláště když jsem řekl: ti pánové si mimoto mysleli, že všechno vyhráli, protože já, místopředseda, odcházím, ale nepomysleli na to, že je mezi námi někdo, komu to místo právem náleží, kdo jediný může zde v Bruselu zastupovat německé demokraty, a to je Marx — tu se ozval ohromný potlesk. Prostě po mně už nikdo nemluvil, a tak se Bornstedtovi nedostalo té cti, aby byl vyhozen. Stál za dveřmi a všechno poslouchal. Byl bych to raději řekl, dokud byl ještě v sále, ale nešlo to, protože jsem si to musel schovat na poslední úder a Wallau ukončil diskusi. Ale on, stejně jako Wolff* a Crüger, slyšel každé slovo. Ve srovnání s ním byl Wolff přijat skoro skvěle.

Zkrátka, na včerejším zasedání sklidili Bornstedt, Crüger atd. takovou ostudu, že už ze slušnosti nemohou přijít do Sdružení a nadlouho mají dost. Ale přece přijdou; nestydatého Bornstedta tolik zdrchala naše ještě větší drzost, úplné selhání všech jeho výpočtů, naše rozvášnění, že nedokáže nic jiného než pobíhat po Bruselu a všude bědovat nad svou ostudou — poslední stupeň ponížení. Vrátil se do sálu zuřivý, ale bezmocný, a když jsem se pak rozloučil se Sdružením a byl jsem propuštěn se všemi možnými poctami, nakvašen odešel. Rozpravě o něm byl přítomen Bürgers, který je tu od předvčerejšího večera.

Naši dělníci si při tom všem počínali *úplně báječně*; o darovaných šestadvaceti knihách a sedmadvaceti mapách nepadla ani zmínka, k Bornstedtovi se chovali naprosto chladně a bezohledně, a když jsem mluvil a došel jsem k závěru, byl bych mohl docela klidně dosáhnout toho, aby velkou většinou hlasů propadl. To přiznává dokonce i Wallau. Ale naložili jsme s ním hůř, přijali jsme ho s potupou. Na Sdružení to udělalo výborný dojem; poprvé hráli nějakou úlohu, poprvé ovládli přes všechny intriky nějaké shromáždění a chlapa, který chtěl vůči nim získat postavení, odkázali do patřičných mezí. Jen někteří příručí atd. jsou nespokojení, většina stojí nadšeně na naší straně. Pocítili, čím jsou, když drží pohromadě.

* Ferdinand Wolff.

Dnes ráno jsem šel do Café Suisse, a kdo nepřišel, byl Bornstedt. — Ale potkali mě Weerth a Seiler, právě s Bornstedtem mluvili, a Seiler byl samá podlízavost a lichocení. Samozřejmě jsem si ho vůbec nevšímal. Včerejší zasedání bylo ostatně tak dramatické, probíhalo a vyvíjelo se tak báječně, že pařížský Wolff* z čistě estetického cítění přešel v tu chvíli na naši stranu. Dnes jsem byl také za A. Bartelsem a prohlásil jsem mu, že německé Sdružení nezodpovídá za nic, co se v pondělí stalo, že Crüger, Bornstedt, Moras, Seiler, Heilberg atd. nebyli ani členy a že cílem celé té historie uspořádané bez vědomí německého Sdružení bylo naopak ustavení konkurence proti němu. Dopis stejného obsahu, podepsaný všemi členy výboru, bude zítra odeslán také Jottrandovi. Za Imbertem zajdu zítra s Lupusem. Dále jsem napsal Jottrandovi, pokud jde o místo v organizačním výboru bruselských Bratrských demokratů[74], uprázdněné mým odjezdem:

„Vážený pane! Protože jsem nucen odjet na několik měsíců z Bruselu, nebudu moci vykonávat funkce, kterými mě pověřila schůze z 27. t. m. — Prosím Vás tedy, abyste vyzval některého z německých demokratů žijících v Bruselu, aby se zúčastnil práce komise, pověřené organizovat mezinárodní demokratické sdružení. — Dovoluji si navrhnout Vám toho z německých demokratů v Bruselu, jehož by schůze, kdyby se jí býval mohl zúčastnit, jmenovala do funkce, kterou vzhledem k jeho nepřítomnosti poctila mne. Mám na mysli pana Marxe, který podle mého nejvnitřnějšího přesvědčení má největší právo zastupovat v komisi německou demokracii. Pan Marx by tedy vlastně nezastupoval mne, ale spíše já jsem na schůzi zastupoval pana Marxe. Dovolte, atd.**

Domluvil jsem totiž už předtím s Jottrandem, že mu svůj odjezd oznámím písemně a že Tě navrhnu do komise. Jottrand také odjel a vrátí se za čtrnáct dní. Jestli z toho všeho nebude nic, jak si myslím, pak propadne Heilbergův návrh; jestli z toho něco bude, pak se ta věc uskuteční naší zásluhou. Rozhodně jsme dosáhli toho, že Tebe a po Tobě mne uznali za představitele německých demokratů v Bruselu a že jinak celá ta intrika hanebně pohořela.

* Ferdinand Wolff.
** Viz tento svazek, str. 526.

Dnes večer byla schůze obce.[102] Předsedal jsem. Kromě Wallaua, který se ostatně dal přesvědčit a jehož včerejší vystupování se dá ovšem omluvit všelijakými důvody, které jsem mu také uznal, tedy kromě něho byli všichni do jednoho nadšení, jak to dopadlo s Bornstedtem. Ti chlapíci začínají mít sebevědomí. Konečně vystoupili jako společnost, jako síla proti jiným lidem, a jsou ohromně hrdí, že to všechno šlo tak báječně hladce, že tak na celé čáře zvítězili. Junge je v sedmém nebi, Riedel je radostí celý bez sebe, dokonce i malý Ohnemans triumfuje jako rozčepýřený kohout. Opakuji ostatně, že tahle historie Sdružení vnitřně i navenek báječně pomohla a ještě pomůže. Lidé, kteří jindy neotevřou hubu, se navezli do Bornstedta. A pomohla nám dokonce i ta intrika: zaprvé Bornstedt všude šířil, že mítink pořádá Německé demokratické dělnické sdružení, a za druhé jsme to všechno desavuovali, a obojí způsobilo, že se všude mezi belgickými demokraty začalo o Sdružení mluvit a že je všude pokládají za krajně významnou, více méně tajemnou sílu. Němečtí demokraté se v Bruselu velmi vzmáhají, řekl dnes ráno Bartels.

Dostaneš se ostatně také do dopisu, který pošle výbor Jottrandovi. Gigot napíše: tajemník v Marxově nepřítomnosti.

Vypořádej se teď do nejrychleji se svými peněžními záležitostmi a zase se vrať. Nemám žádné stání, chtěl bych pryč a musím nejdříve vyčkat, jak proběhnou ty intriky. Teď rozhodně nemohu odjet. Čím dříve tedy přijedeš, tím líp. Jen si napřed uspořádej své peněžní záležitosti. Zůstanu rozhodně na svém místě co nejdéle; jestliže to půjde, dokud nepřijedeš. Ale právě proto je záhodno, abys přijel brzy.

Tvůj

Engels

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny a francouzštiny

21

Engels Marxovi

do Bruselu

Milý Bartoloměji,

teprve dnes Ti mohu napsat, protože se mi teprve dnes podařilo setkat se s mrňavým Louisem Blancem — po strašlivých bojích s domovnicí. Výsledkem mé dlouhé rozmluvy s ním je, že ten mužík je ke všemu ochoten. Byl učiněná zdvořilost a vlídnost a zdá se, že si nic nepřeje naléhavěji, než aby s námi navázal co nejužší styk. Nevyznačuje se vůbec ani příslovečným francouzským protektorstvím. Psal jsem mu, že k němu přijdu s mandat formel* londýnské, bruselské a porýnské demokracie a zároveň i jako pověřenec chartistů. Podrobně se na všechno vyptal; vylíčil jsem mu situaci naší strany jako ohromně skvělou, hovořil jsem o Švýcarsku, Jacobym, Bádenských jako o spojencích atd. — Ty že jsi vůdce: Můžete pana Marxe pokládat za vůdce naší strany (tj. nejvyspělejší frakce německé demokracie, kterou jsem vůči němu zastupoval) a jeho nejnovější knihu proti panu Proudhonovi za náš program. To si vzal velmi ad notam. Potom mi nakonec slíbil, že se v „Réforme" o Tvé knize vysloví. Napovídal mi toho spoustu o podzemním hnutí, které se teď šíří mezi dělníky; dělníci prý levně vytiskli jeho „Organisation du travail" ve 3000 výtisků a za čtrnáct dní muselo vyjít 3000 výtisků nového vydání — řekl, že dělníci jsou revolučnější než kdy jindy, ale naučili se prý čekat na vhodnou chvíli, nebouřit se, zasazovat jen velké údery s *jistým* úspěchem atd. Zdá se ostatně, že i vůči dělníkům si odvykl chovat se protektorsky.

* s výslovným pověřením.

Je mi k smíchu, když vidím takové věci, jako je ten nový program pana de Lamartina! Aby člověk správně posoudil současnou situaci francouzské společnosti, musí mít takové postavení, které dovoluje mít přehled tak trochu o všem, hovořit dopoledne s ministrem, odpoledne s obchodníkem a večer s dělníkem. Nastávající revoluce bude úplně jiná a mnohem pronikavější než všechny dřívější, a je prý učiněná hloupost povykovat jen ustavičně proti králům atd. Nakonec byl velmi milý a docela srdečný. Jak vidíš, s tím člověkem je všechno v pořádku, má ty nejlepší úmysly. O Tobě mluvil s velkými sympatiemi; litoval, že jste se rozešli trochu chladně atd. Zvláště mu pořád ještě leží na srdci, aby se v Paříži vydávala německá *a* francouzská revue. Snad se to dá později použít. — Pokud jde o Ruga, na kterého se ptal, nasadil jsem mu brouka do hlavy: začal pět chvalozpěvy na pruský sněm, a to dokonce i potom, když se sněm rozešel bez výsledku.[103] To tedy znamená, že udělal krok zpátky? Ano.

Také u tatíka Flocona jsem na nejlepší cestě. U něho jsem vystupoval nejdříve jako Angličan a ptal jsem se ho jménem Harneyho, proč se chová k časopisu „Star" tak nevšímavě. Řekl, že prý je mu to opravdu líto, že by o časopisu velmi rád referoval, jenže v redakci není nikdo, kdo by uměl anglicky! Nabídl jsem mu, že každý týden o tom napíšu článek, přijal to s velkou radostí. Když jsem mu řekl, že jsem dopisovatelem „Star", byl úplně dojat. Jestli to takhle půjde dál, pak za čtyři neděle budeme mít celý tenhle směr na své straně. Flocon chce, abych mu napsal pro jeho osobní potřebu článek o chartismu, nemá o tom ani páru. Půjdu hned k němu a budu ho dále zaplétat do našich osidel. Řeknu mu, že mi „Atelier" dělá nabídky (což je pravda, půjdu tam ještě dnes večer) a že je odmítnu, zachová-li se on, Flocon, jaksepatří. To dojme jeho poctivé srdce. — Jen až se tu dostanu trochu dál a naučím se trochu líp psát francouzsky, přijde na řadu „Revue Indépendante".

Docela jsem zapomněl zeptat se L. Blanca, proč nepřijal Tvůj článek o kongresu[104]. Předhodím mu to co nejdříve, až za mnou přijde. Ostatně pochybuji, že *vůbec dostal* Tvou knihu*.

* „Bídu filosofie".

Dnes se na to vůbec nemohl upamatovat. Také před mým odjezdem o tom mluvil *velmi neurčitě*. Dozvím se to za několik dní. Jestli ji nemá, dám mu svůj výtisk.

Představ si, ten mrňavý Bernays, který tu pobíhá a hraje si na „mučedníka", na všemi zrazeného, „který všem pomáhal, penězi nebo dobrou radou" (doslova), ta potvora má a horse and gig, bělouška a kabriolet! Samozřejmě patří Börnsteinovi, ale to je fuk. Tentýž chlap, který se dnes tváří jako utištěný, chudičký mučedník, chvástá se zítra, že je jediný, *kdo dovede vydělávat peníze*. Přežvýkal 21 archů! o Praslinově aféře[105], které právě vyšly ve Švýcarsku. Jádrem věci je, že mučedníkem není la duchesse, ale le duc*!! Jako odpověď na jeho chvástání s mučednictvím jsem mu vzkázal, aby mi vrátil 60 franků, které mi už dávno dluží. Stává se z něho dočista fabrikant a chlubí se s tím. Je ostatně blázen. — Dokonce i Ewerbeck se na něho naštval. —

Cabeta jsem ještě neviděl. Těší se patrně, že odjede. Pozoruje, že se to tu začíná drolit a trouchnivět. Flocon chce vyrazit, Louis Blanc ne, to je docela správné, ačkoli L. Blanc je také v lecčems namočený a předem se raduje, že to buržousty zčista jasna vyburcuje z jejich bezpečí, až znenadání vypukne revoluce.

Byl jsem u tatíka Flocona. Ten dobrák byl ohromně srdečný, a když jsem mu se vší poctivostí vyprávěl svou historii s „Atelierem", málem měl slzy v očích. Po „Atelieru" jsem začal hovořit o „Nationalu": Když jsme se v Bruselu dohadovali o otázce, na kterou frakci francouzských demokratů se máme obrátit, shodli jsme se jednomyslně, že hned od samého začátku navážeme styk s „Réforme"; neboť v cizině vládne silná a odůvodněná nechuť k „Nationalu". Především brání jakémukoli sblížení národnostní předsudky tohoto listu. — Ano, ano, to je pravda, řekl Flocon, a právě z toho důvodu byla založena „Réforme"; hned první den jsme prohlásili, že nechceme žádné výboje — a potom, pokračoval jsem, pokud mohu věřit, co o tom říkají moji předchůdci, protože sám jsem nikdy v „Nationalu" nebyl, tihle pánové se vždycky tváří, že chtějí

* vévodkyně, ale vévoda.

ochraňovat cizince, což je ostatně naprosto v souhlasu s jejich národnostními předsudky; a my jejich ochranu nepotřebujeme, nestojíme o protektory, potřebujeme spojence. — Ovšem, ale s nimi je to docela jinak, nám to ani nenapadne. — To je pravda, vždyť také mohu o chování pánů z „Réforme" říci jen samou chválu.

Ale jak to pomohlo, že jsem mrňavému Blancovi připomněl naše patálie. Tvá řeč na kongresu se mu, jak se aspoň zdá, docela vykouřila z hlavy; dnes ji hned vyhledal a poslal ji Floconovi s velmi naléhavým lístkem, aby ji hned otiskl. Vysvětlil jsem Floconovi, oč jde; ten člověk nepochopil cur, quomodo, quando*, protože Blanc mu ji poslal bez jakéhokoli dalšího vysvětlení. Flocon velmi litoval, že ta věc už tolik zastarala; řekl, že s ní úplně souhlasí, ale teď že je už pozdě. Ale podívá prý se, jestli by se to nedalo použít pro nějaký článek. Udělá prý, co jen bude v jeho silách.

Článek o Lamartinových zbožných přáních v „Réforme" je od L. Blanca, jak jsi asi zjistil. Není špatný, v každém ohledu tisíckrát lepší než ten věčný Flocon. Byl by určitě Lamartina velmi ostře napadl, kdyby teď právě nebyl jeho konkurentem.

Jak vidíš, ti lidé mají tak dobré předpoklady, jak si jen můžeme přát. Jsem už teď s nimi mnohem víc zadobře, než s nimi byl kdy Ewerbeck. Tomu teď úplně zakážu psát pro „Réforme". Ať si jen škrábe do „Nationalu" a tam ať konkuruje Venedeyovi a spol.; tam nic nepokazí a nic mu přece neotisknou.

Potom jsem byl ještě v „Atelieru". Donesl jsem tam opravu kvůli článku z minulého čísla o anglických dělnících**, kterou také otisknou. Byli velice slušní; vyprávěl jsem jim kupu anekdot o anglických dělnících atd. Naléhavě mě zvali, abych s nimi spolupracoval, ale to bych udělal, jen kdyby to bylo nezbytné. Představ si, šéfredaktor mínil, že prý by bylo dobře, kdyby angličtí dělníci poslali francouzským adresu a vyzvali je, aby se postavili proti hnutí svobodného obchodu a vytyčili heslo travail national***. Jaká hrdinná obětavost! Ale s tím neuspěl ani u vlastních lidí.

* proč, nač a zač.
** „Továrníci a dělníci v Anglii".
*** národní práce.

Těm lidem jsem ostatně nemusel vůbec v ničem ustupovat. L. Blancovi jsem řekl, že ve všech praktických a aktuálních otázkách s nimi souhlasíme a že v čistě teoretických otázkách nám jde o stejný cíl; že zásady vytyčené v prvním svazku jeho díla se v mnoha ohledech shodují s našimi zásadami a pokud jde o to ostatní, že o tom může najít podrobnější výklad v Tvé knize. Co se týče náboženské otázky, pokládáme ji za naprosto podřadnou, za otázku, která nikdy nesmí být záminkou k nějakému sporu mezi lidmi jedné strany. Při tom všem je docela dobře možné přátelsky diskutovat o teoretických otázkách a dokonce by to bylo záhodné, s čímž naprosto souhlasil.

Lupus měl docela pravdu, když předvídal, že se brzy setkám s vedením[106]. Byl jsem tu sotva tři dny a srazil jsem se na Boulevard des Italiens se Seilerem. Asi už dávno víte, že už vzal načisto roha a ani ho nenapadne, aby se vrátil. Pobíhá po všelijakých francouzských zpravodajských kancelářích a snaží se někde uchytit. Od té doby jsem se s ním vždycky minul a nevím, v jaké je situaci. Jestli bude chtít zasahovat v „Réforme", bude třeba ho dezavuovat.

Řekni, prosím Tě, tomu zatracenému Bornstedtovi, co to má znamenat, že mi neposílá své noviny*. Nemohu se po nich pokaždé shánět u těch straubingerů[52]. Jestli předstírá, že nezná mou adresu, dej mu ji, 5, Rue Neuve Saint-Martin. Pošlu mu nějaké články, jak jen to bude trochu možné.

U straubingerů pekelný zmatek. Poslední dny před mým příchodem vyhodili poslední grünovce, celou obec, ale polovina se jich vrátí. Je nás teď jen třicet. Zřídil jsem hned propagační obec a příšerně pobíhám a řečním. Hned mne zvolili do kraje a dali mi na starost dopisování. Je navrženo na přijetí asi 20—30 kandidátů. Brzy zase budeme silnější. Mózeskovi, *čistě mezi námi*, jsem provedl pekelný kousek. Prosadil, jen co je pravda, bohabojně opravený katechismus[107]. Minulý pátek jsem to dal na pořad v kraji, otázku za otázkou, a ještě jsem se nedostal do poloviny, už lidé prohlásili, že jim to stačí. *Bez jakéhokoli odporu* jsem dosáhl toho, že mě pověřili, abych navrhl nový**, o němž se teď příští pátek bude na kraji disku-

* „Deutsche-Brüsseler-Zeitung".
** „Zásady komunismu".

tovat a *za zády obcí* se to pošle do Londýna. Toho si ovšem nikdo nesmí všimnout, jinak by nás všechny sesadili a byl by z toho hrozný poprask.

Přijede k vám do Bruselu Born, jede do Londýna.[108] Bude tam možná ještě dříve než tento dopis. Cestuje, dost riskantně, po Rýně přes Prusko, jen jestli ho nechytí. Až přijede, musíš ho ještě trochu nahustit, ten chlapík je našim věcem ze všech nejpřístupnější a vykoná i v Londýně dobré služby, jestli ho ještě trochu zpracujeme.

Bože, vždyť bych byl málem zapomněl na tu lavinu špíny, kterou na mne z alpských výšin spustil velký Heinzen.[109] Velké štěstí, že to je všechno v jednom čísle; nikdo se tím neprokouše, sám jsem musel několikrát udělat přestávku. Je to kus hovada! Jestli jsem dřív tvrdil, že nedovede psát, musím teď dodat, že nedovede ani číst, a zdá se, že ani neumí jaksepatří počítat. Ať jen si ten osel přečte v posledním „Star" dopis F. O'Connora radikálním listům,[110] který začíná: you ruffians* a končí you ruffians, a uvidí, jaký je ve spílání ubohý břídil. Nu, však Ty si toho sprostého hloupého mamlasa náležitě vypůjčíš. Je moc dobře, že odpovíš docela *stručně*. *Já* bych na takový útok vůbec neuměl odpovědět, to by vůbec nešlo — leda fackami.

Úterý

Můj článek** vyšel v „Réforme". Kupodivu na něm Flocon nezměnil ani slovíčko, což mě velmi udivuje.

U starého Heina jsem ještě nebyl. Můžeš si představit, jakou spoustu práce mám se všemi těmihle věcmi a co se jen naběhám a napíšu. — Do Elberfeldu jsem kvůli té otázce svobodného obchodu a ochranářských cel napsal a každý den čekám odpověď. Napiš zase brzy. Pozdravuj ženu a děti.

Tvůj

Engels

Paříž [25.—] 26. října 1847

* vy raubíři.
** „Obchodní krize v Anglii. — Chartistické hnutí. — Irsko".

Přečti si, prosím Tě, O'Connorův článek v posledním „Star" proti šesti radikálním listům, je to mistrovský kousek geniálního nadávání, často je lepší než Cobbett a skoro se vyrovná Shakespearovi.

Co to jen toho chudáka Mosesa posedlo, že ustavičně vykládá v novinách své fantazie o důsledcích proletářské revoluce?[111]

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny a francouzštiny

22

Engels Marxovi

do Bruselu

Milý Marxi,

včera jsem se zčista jasna konečně dověděl, když už jsem několikrát poslal pana Reinhardta k Frankovi kvůli Tvé knize*, že ten mizera Frank poslal ze začátku několik volných výtisků Francouzům, od každého žádal 15 sous za výlohy a odevšad dostal výtisky zpátky. Nato prý jak vrácené, tak i ty ostatní, ještě vůbec neodeslané výtisky *klidně nechal ležet doma a teprve teď, před několika dny*, je poslal adresátům a už nežádal 15 sous. Conspiration de silence** bylo tedy dílem pana Franka! Běžel jsem hned k L. Blancovi, kterého jsem několik dní předtím zase nezastihl, byl na stráži (ten človíček v gardistické čepici!); tentokrát jsem ho zastihl, a *výtisk ještě nepřišel*! Můj vlastní výtisk už mi konečně vrátili, s tím si vypomůžeme, bude-li to nutné. Dnes, v neděli, se nedá nic dělat. S Reinhardtem jsem si na zítra sjednal schůzku, má se mnou hned jít k Frankovi, což se mělo stát už dřív, ale nestalo se jen pro Reinhardtovu liknavost. Musí mě uvést k Frankovi, protože jinak se u toho chlapa nemám vůbec čím prokázat. Požádám ho, aby mi dal výtisk pro L. Blanca, a hned ho tam donesu. Je ten Flocon ale kus osla! L. Blanc mi včera řekl, že Flocon proti Tvému článku o svobodném obchodu[112] namítal, že prý je *trochu zmatený*!!!! Ten zmatenec! Já to samozřejmě vyvracel, a mrňous řekl: Ale na to jsem nepřišel já, právě naopak, článek se mi moc líbil, a opravdu nevím, co pan Flocon... ale konec konců (s trochu dvojsmyslným úšklebkem na

* „Bídě filosofie".
** zapřisáhlé mlčení.

adresu Flocona) tohleto mi řekl. Vůbec je redakce „Réforme" složená jen co je pravda ze samých všiváků. Článek o anglické krizi a vůbec všechny ekonomické věci vyrábí jakýsi nešťastný důstojný penny-a-liner*, který se patrně vyučil na burzovních článcích nějaké zpravodajské kanceláře a na všechno se dívá očima pařížského příručího třetího řádu u bankéře čtvrtého řádu a všechno posuzuje s neomylností takového „empirika", jak říkají Angličané. Flocon ničemu z toho nerozumí a připadá mi den ode dne zabedněnější. Má snad leda dobrou vůli. L. Blanc jím také zřejmě opovrhuje.

Pondělí

Toho zatraceného Reinhardta jsem nezastihl. Dnes večer za ním půjdu ještě jednou. Do zítřka musím celou tu záležitost skoncovat, ať už to dopadne jak chce. Jestli Ti hned zase nenapíšu, je všechno v pořádku. — Včera večer byla volba delegátů.[113] Po velice zmateném zasedání jsem byl zvolen dvoutřetinovou většinou. Tentokrát jsem vůbec neintrikařil, ani k tomu nebyla valná příležitost. Opozice byla jen zdánlivá; na oko byl navržen jeden dělník, ale ti, kdo ho navrhli, hlasovali pro mne. — Peníze se scházejí. Napiš, jestli tam Ty a Tedesco pojedete. Kdyby to nešlo, nemohu tam přece jít sám a sjezdovat, to by byl nesmysl. Nemůžete-li ani jeden, bude s tou historií amen a musí se odložit o několik měsíců. V tom případě tedy napiš do Londýna, aby se to mohlo ještě včas všude oznámit.

Flocon také řekl L. Blancovi, že prý na Tvém článku, aby mohl být přijat, bude nutné nějakou maličkost změnit, aby se mu totiž dodalo „jasnosti". L. Blanc mě žádal, abych Floconovi jeho jménem ještě jednou článek připomněl; ale za těchto okolností si myslím, že bude mnohem lepší nechat to plavat. Flocon aby dodával článku jasnosti, to by tak ještě chybělo! Vůbec nechápu tu zarytou zabedněnost, a jak jsem řekl, Blanc se přede mnou víceméně styděl za svého pana kolegu. Ale co se dá dělat! Nechám Flocona, ať si dělá, co chce, nebudu se s ním dohadovat a hlavně se zaměřím na L. Blanca, ten je přece jen ze všech nejrozumnější. U „Nationalu" se už nedá vůbec nic pořídit, ten je den za dnem zabedněnější a víc a víc

* pisálek.

se paktuje s Barrotem a Thiersem, jak to dokazuje banket v Lille[114].

Seiler Ti asi psal, že Tvá kniha tu jde velmi špatně na odbyt. To není pravda. Frank řekl Reinhardtovi, že je s prodejem vcelku docela spokojen. I když si počíná tak nechutně, udal už myslím asi čtyřicet výtisků. Příště o tom podrobněji. Seiler tvrdí — byl nedávno u mne, dostalo se mu velmi chladného přijetí a podruhé už ani nepřišel — že prý tam nechal peřiny a nábytek a papír atd., což postačí, aby byli Wolff a Heilberg kryti. Podívej se, jestli je to tak, aby Heilberg přitom aspoň nevzal ještě Lupuse na hůl. Ale je to asi také jen chvástání.

Rothschild vydělal na nové půjčce 10 miliónů franků — 4 procenta netto.

Do Londýna nemohu jet přes Brusel, nestačí na to peníze. Budeme si muset dát schůzku v Ostende — 27. (v sobotu) večer, a v neděli pojedeme na druhou stranu, abychom mohli v pondělí začít. V pondělí 29., na polské výročí, se bude možná pořádat něco bratrsky demokratického, to tam zrovna budeme muset jít.[115] To by bylo docela dobře. Proneseš v Londýně francouzskou řeč, tu potom dáme do „Réforme". Němci musí rozhodně něco *dělat*, aby mohli vystupovat u Francouzů. Jediná řeč pomůže víc než deset článků a sto návštěv.

Četl jsi asi v „Northern Star" z 2. října výzvu Harneyho a bratrských demokratů[74] k jakémusi demokratickému kongresu. Podporuj to. Budu to podporovat u Francouzů. Půjde-li to, můžeme se pokusit konat ho napřesrok v Londýně, možná zároveň s naším. Dojde-li k němu, bude to mít na Francouze velmi blahodárný účinek a trochu je to srazí. Nesejde-li se, ztroskotá to na Francouzích, a přinejmenším budou nuceni vyjít s barvou ven. Kdyby to šlo v Bruselu, bylo by to ještě lepší, v Londýně by Feargus* mohl přece jen natropit nějaké nesmysly.

Jinak nic nového. Odevzdej Bornstedtovi, co přikládám, a napiš mi brzy, jestli pojedeš do Londýna.

Tvůj

[Paříž 14.—] 15. listopadu 1847 *E.*

* Feargus O'Connor.

Piš na malířovu* adresu, máš-li ji ještě. Je to lepší. Heine Tě pozdravuje. Je velice slabý a trochu skleslý. Kdo vlastně poslal Tvůj článek L. Blancovi? Říká, že prý byl dopis podepsán dočista cizím jménem. To byl asi také důvod, proč s tím nic neudělal.

[Na rubu dopisu]

Monsieur Charles Marx, 42, rue d'Orléans, Faubourg d'Ixelles, Brusel.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* A. F. Körnera.

23

Engels Marxovi

do Bruselu

[Paříž 23.—24. listopadu 1847]

Milý Marxi,

teprve dnes večer se rozhodlo, že přijedu.* Tedy v sobotu večer v Ostende. Hôtel de la Couronne, hned proti železniční stanici u přístaviště a v neděli ráno přes vodu. Jestli pojedete vlakem, který vyjíždí mezi čtvrtou a pátou, přijedete asi ve stejnou dobu jako já.

Kdyby snad v neděli náhodou nejel vůbec poštovní parník do Doveru, napiš mi to obratem. Tj. protože tento dopis dostaneš ve čtvrtek ráno, musíš to hned zjistit, a pokud bude nutné psát, musíš ještě ve čtvrtek večer — myslím, že před pátou hodinou — podat dopis na hlavní poště. Jestli tedy chceš ještě něco změnit na té schůzce, je ještě čas. Nedostanu-li v pátek ráno dopis, počítám s tím, že se s Tebou a s Tedescem setkám v sobotu večer v Couronne. Zbude nám potom dost času, abychom si promluvili; tento sjezd musí být rozhodující, *protože tentokrát to všechno půjde po našem.*[116]

Už dávno jsem vůbec nemohl pochopit, proč jsi Mosesovi nezakázal jeho žvanění. Tady mi to dělá pekelné zmatky a musím to dělníkům sáhodlouze vyvracet. Padlo na to několik krajských zasedání a v obcích se ani nedá zakročit proti těm „vyčichlým" žvástům, zvláště před volbami na to nebylo ani pomyšlení. L. Blanca zastihnu, myslím, ještě zítra. Jestli ne, rozhodně se s ním uvidím pozítří. Pokud nebudu moci něco napsat ještě na konci dopisu, uslyšíš o dalším v sobotu.

* Viz tento svazek, str. 123.

Mimochodem, Reinhardt úplně popletl počet prodaných výtisků — ne 37, ale *96* se prodalo už před týdnem. Ještě týž den jsem Tvou knihu* sám zanesl L. Blancovi. Všechny výtisky byly rozeslány, až na Lamartina (není tu), L. Blanca a Vidala, jehož adresa se nedala zjistit. Dal jsem ji zanést do „Presse". — Frank ovšem zařídil rozeslání opravdu hrozně.

Postarej se aspoň, aby Moses za naší nepřítomnosti nedělal žádné hlouposti. Tedy au revoir!

Tvůj

E.

Verte**.

Úterý večer.

Prosím Tě, uvažuj trochu o tom vyznání víry. Myslím, že uděláme nejlíp, když upustíme od formy katechismu a nazveme to: Komunistický *manifest*. Protože se tam musí víceméně vyložit dějiny, dosavadní forma se vůbec nehodí. Přinesu s sebou, co jsem tu napsal,*** má to formu prostého vyprávění, ale napsáno je to mizerně, v hrozném chvatu. Začínám: Co je komunismus? a potom hned proletariát — historie vzniku, čím se liší od dřívějších dělníků, vývoj protikladu mezi proletariátem a buržoazií, krize, důsledky. Mezi tím všelijaké vedlejší věci a nakonec politika strany komunistů, pokud patří před veřejnost. Zdejší rukopis nebyl ještě celý předložen ke schválení, ale myslím, že až na několik docela drobných maličkostí jej prosadím tak, že tam aspoň nebude nic, co by odporovalo našim názorům.

Středa ráno.

Právě jsem dostal Tvůj dopis, na který Ti už vlastně vpředu odpovídám. U L. Blanca jsem byl. Mám s ním podivnou smůlu — odcestoval, *snad* se dnes vrátí. Půjdu tam znova zítra, a bude-li třeba, pozítří. — V pátek večer nemohu být ještě v Ostende, protože peníze budou pohromadě teprve v pátek.

* „Bídu filosofie".
** Obrať.
*** „Zásady komunismu".

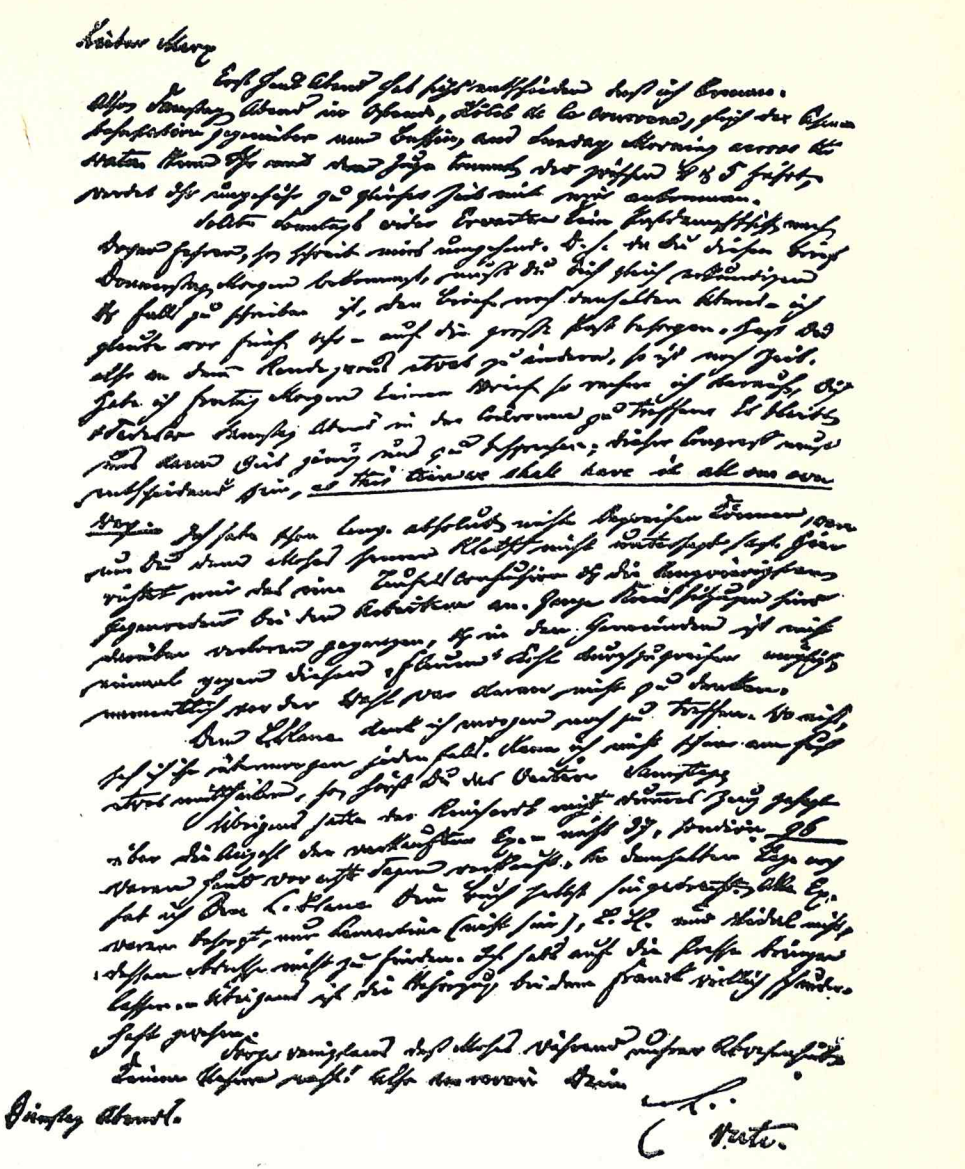

První strana Engelsova dopisu Marxovi z 23.–24. listopadu 1847

Tvůj bratranec Philips byl u mne dnes ráno.

Born bude mít docela dobrou řeč, jestli ho trochu nahustíš. Dobře, že Němce zastupuje dělník. Ale z Lupuse musíme rozhodně vyhnat tu přehnanou skromnost. Ten dobrák je jeden z mála, které musíme *strkat* do popředí. Weertha proboha ne jako delegáta! To je člověk, který byl vždycky moc líný, až s ním zahýbal jeden úspěšný den na kongresu[117]! A který chce být navíc ještě nezávislým členem. Je ho třeba držet v mezích.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

24

Engels Marxovi

do Bruselu[118]

Milý Marxi,

jestliže jsem Ti nepsal, bylo to proto, že se mi dodnes stále ještě nepodařilo zastihnout toho zatraceného Louis Blanca. Určitě je v tom i zlá vůle. Ale já ho chytím — chodím tam každý den nebo na něj číhám v kavárně. S tatíkem Floconem je naproti tomu dobré pořízení. Je nadšen způsobem, jakým „Brüsseler-Zeitung" a „Northern Star" hájily „Réforme" proti „Nationalu".* Dokonce ani výtky na adresu L. Blanca a Ledru-Rollina ho nezarazily, ani moje prohlášení, že jsme se teď v Londýně rozhodli vystupovat otevřeně jako komunisté. Namítal ovšem pěkné věci: směřujete k despotismu, zabijete revoluci ve Francii, máme jedenáct miliónů drobných rolníků, kteří jsou zároveň nejzarytějšími vlastníky atd., ačkoli na rolníky taky nadával — ale budiž, řekl, naše zásady jsou si navzájem tak blízké, že musíme postupovat společně; pokud jde o nás, my vás budeme podporovat ze všech svých sil atd.

Ta věc s Mózesem** mě ohromně pobavila, ačkoli mě mrzelo, že se to rozneslo. V Bruselu o tom věděli kromě Tebe jen Gigot a Lupus — a Born, kterému jsem to jednou vypravoval v Paříži, když jsem byl pod parou. Ale to je konečně jedno. Moses hrozící pistolemi, vystavující po celém Bruselu na odiv své parohy, a ještě k tomu u Bornstedta!! — no to muselo být pro bohy. Tomu výmyslu Ferdinanda Wolffa s protokolem jsem se musel upřímně zasmát —

* B. Engels, „Listy ‚Réforme' a ‚National' " a „ ‚Uspokojená' většina. — Guizotův návrh ‚reformy'. — Podivné názory pana Garniera-Pagès. — Demokratický banket v Chalonu. — Řeč pana Ledru-Rollina. — Demokratický kongres. — Řeč pana Flocona. — Listy ‚Réforme' a ‚National' ".

** Mosesem Hessem.

a Moses tomu věří! Jestli ostatně ten osel bude trvat na své nechutné lži o znásilnění, tak mu mohu posloužit dřívějšími, nynějšími i pozdějšími detaily, až mu bude přecházet zrak i sluch. Vždyť mně ta Bileamova oslice ještě loni v červenci tady v Paříži udělala in optima forma* vyznání lásky, promísené rezignací, a svěřila mi ta nejdůvěrnější noční tajemství své domácnosti! Její vztek na mne není nic jiného než zhrzená láska. Ve Valenciennes jsem ostatně myslel na Mosese až v druhé řadě, především jsem se chtěl pomstít za sprostoty, kterých se dopustili vůči Mary**.

Ty „*spousty vína*" se scvrkly na $^1/_3$ láhve bordeauxského. Škoda že tenhle parohatý Siegfried nedal svůj nešťastný stav veřejně zaprotokolovat v dělnickém spolku. Má ostatně možnost pomstít se na všech mých nynějších, dřívějších i příštích milenkách a k tomu mu doporučuji: 1. vlámskou obryni, která bydlí v mém bývalém bytě na chaussée d'Ixelles 87, první poschodí, a jmenuje se mademoiselle Josephine, 2. jistou Francouzku, mademoiselle Félicii, která v neděli 23. tm. přijede prvním vlakem z Kolína nad R. do Bruselu a pak pojede dál do Paříže. Byla by to smůla, kdyby u žádné z nich neměl úspěch. Sděl mu laskavě tyto informace, aby mohl ocenit mou upřímnost. Chci s ním hrát fair hru.

Heine je na tom mizerně. Byl jsem u něho před 14 dny, ležel v posteli, měl předtím nervový záchvat. Včera neležel, ale vede se mu prachbídně. Není s to udělat ani tři kroky, plíží se kolem zdi, které se přidržuje, od křesla k posteli a zpátky. Navíc je v domě, kde bydlí, hluk, který mu jde na nervy, lomoz truhlářů, bušení kladiva atd. I duševně je poněkud skleslý. Heinzen ho chtěl navštívit, ale nepustili ho k němu.

Včera jsem byl také u Herwegha. Má s celou rodinou chřipku a navštěvuje ho plno bab. Říkal mi, že druhý svazek L. Blanca je úplně zastíněn obrovským úspěchem 2. svazku Micheleta.[119] Nečetl jsem ještě ani jedno, ani druhé, protože jsem neměl dost peněz, abych mohl zaplatit předplatné v čítárně. Micheletův úspěch se ostatně dá vysvětlit jedině jeho sesazením a jeho měšťáckostí.

Se Svazem[94] to tu vypadá bídně. Takovou netečnost a mali-

* podle všech pravidel.
** Mary Burnsové.

chernou řevnivost, jako u těch lidí tady, jsem ještě nezažil. Weitlingovština a proudhonovština jsou skutečně nejdokonalejším výrazem poměrů, v nichž žijí tihle pitomci, a proto se nedá nic dělat. Jedni jsou praví straubingeři[52], stárnoucí sukovití chasníci, ti druzí příští maloburžoové. Kategorie lidí, kteří se živí tím, že jako Irové stlačují Francouzům mzdu, není vůbec k ničemu. Udělám teď ještě poslední pokus, a jestli se to nepodaří, tak tuhle propagandu pověsím na hřebík. Doufám, že brzy dojdou ty londýnské dokumenty* a že to tu všechno zas trochu ožije; pak využiji vhodné chvíle. Ti lidé, protože dosud nevidí žádný výsledek sjezdu, jsou naprosto laxní. Udržuji spojení s několika novými dělníky, které mi přivedli Stumpf a Neubeck, zatím se ale nedá říct, zda to někam povede.

Řekni Bornstedtovi: 1. Ať si se svým předplatným nepočíná u zdejších dělníků tak obchodnicky stroze, nebo je všecky ztratí; 2. agent, kterého mu sehnal Moses, je ubrečená bačkora a hrozně ješitný, ale je jediný, kdo se tím ještě chce a může zabývat, tak ať ho neuráží; ten člověk se mimoto dost staral, nemůže ale dosazovat peníze, což ostatně *už udělal*. Vždyť musí z peněz, které dostane, hradit náklady spojené s korespondencí atd.; 3. když sem posílá jednotlivá čísla**, tak vždycky nanejvýš 10—15 výtisků každého čísla najednou, a to *příležitostně*. Balíčky [jdou]*** přes Duchâtelovo ministerstvo, a tam se musí vyzvedávat, což znamená ztrátu času, a pak, ministerstvo vybírá obrovskou přirážku k poštovnému, aby tento styk zmařilo. Jeden takový balíček stojí 6—8 franků, a co se dá dělat, když to na tobě chtějí? Esselen v Lutychu chtěl najít nějakého vlakového průvodčího, který by to obstarával; napiš prosím Tě do Lutychu, aby to zařídili. 4. Čísla, která tu zbyla, byla příležitostně poslána do jižního Německa. Naskytne-li se příležitost, ať Bornstedt pošle ještě několik nových čísel pro propagaci v kavárnách. 5. V nejbližších dnech dostane Bornstedt jeden článek† a stručnou historii pruských financí. Musíš se ale ještě podívat na to

* „Manifest Komunistické strany".
** „Deutsche-Brüsseler-Zeitung".]
*** Na tomto místě je rukopis poškozen.
† B. Engels, „Hnutí roku 1847".

s těmi výbory z roku 1843[120] a změnit, co je třeba, protože jsem to psal na základě velmi matných vzpomínek.

Jestliže ta záležitost s naším Mózesem povede k tomu, že se do něho pustíš v „Brüsseler-Zeitung", budu z toho mít velkou radost. Nechápu, jak může ještě zůstávat v Bruselu. Další důvod vypovědět ho do Verviers. To s „Réforme" se zařídí.*

Tvůj

E.

Paříž 14. ledna 48

Poprvé otištěno
v Marx-Engels, Gesamtausgabe,
třetí oddíl, sv. 1, Berlín 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 134.

25

Engels Marxovi

do Bruselu

Milý Marxi,

konečně jsem zastihl L. Blanca a zároveň přišel na to, proč jsem ho nemohl nikdy chytit. Tak poslouchej: tenhle mrňavý literární velmož přijímá jen ve čtvrtek! Což mi nikdy nedal vědět, ani přímo, ani prostřednictvím svého domovníka. Samozřejmě že u něho bylo spousta hlupáků, mj. Ramon de la Sagra, ten mi dal brožuru, kterou přikládám.[121] Ještě jsem ji nečetl. Nakonec jsem přece jen mohl s L. Blancem pár minut mluvit o naší záležitosti. Přiznal — se zdráháním — že dosud neměl čas přečíst si Tvou knihu*... Prolistoval jsem ji a viděl jsem, že se tam dost ostře útočí na pana Proudhona... Nu a jak, zeptal jsem se, budete teď moci napsat článek pro „Réforme", jak jste mi slíbil? — Článek, proboha ne, moji vydavatelé na mne tolik naléhají — ale víte co, uděláme to takhle: napište ten článek sám a já ho dám do „Réforme". A na tom jsme se pak dohodli. Vlastně nepřijdeš nijak zkrátka. Já přinejmenším vyložím naše názory správněji, než by to byl učinil on. Budu je přímo porovnávat s jeho názory — to je všechno, co se dá udělat, závěr *proti* „Réforme" se ovšem nedá vyvodit v „Réforme" samé. Hned ten článek napíšu.

Proč jsi neřekl Bornstedtovi, aby *on* sám *ne*psal do „Réforme" kvůli té Tvé věci? Můj článek byl už hotov, když vyšel Bornstedtovi v „Réforme" jeho článek zároveň s těmi chartistickými věcmi[122], na jejichž otištění jsem čekal, abych ho tam dostal. Byl mnohem delší než ta krátká noticka, kde bylo navíc zkomoleno Tvé jméno. Řekl jsem Floconovi, aby provedl opravu tiskové chyby; včera to

* Tím se myslí „Bída filosofie".

neudělal, dneska jsem „Réforme" neviděl. Na tom celkem nesejde. Až vyjde Tvá řeč*, pošli mi ihned 4 až 5 výtisků pro „Réforme", L. Blanca, de La Sagru (pro „Démocratie pacifique") atd., teď z toho mohu udělat delší článek, když ta noticka byla tak hanebně krátká.

Pokud jde o L. Blanca, ten si zaslouží, aby byl ztrestán. Napiš kritiku té jeho „Revoluce" do „Deutsche-Brüsseler-Zeitung" a dokaž mu prakticky, oč stojíme výš než on; přátelským tónem, ale po obsahové stránce rozhodně zdůrazňovat naši převahu. Pak mu to pošleme. Musíme tomu mrňavému sultánovi nahnat trochu strachu. Teoretická stránka je bohužel zatím naše jediná síla, ale na tyhle borce za science sociale, za loi de la production suffisante** atd. to platí. Jsou přímo skvělí ve své honičce za tím neznámým zákonem. Chtějí najít zákon, s jehož pomocí by zdesateronásobili výrobu. Jako ten vozka v bajce hledají Herkula, který by za ně vytáhl sociální káru z bláta. Ten Herkules je ale v jejich vlastních rukou. Zákon dostatečné výroby záleží v tom, aby se dostatečně vyrábělo. A když to nedokážou, nepomůže jim žádné zaříkadlo. Vynálezci, kteří získají patent, dělají pro dostatečnou výrobu víc než celý L. Blanc se svým hlubokomyslným, přehnaným pachtěním za vědou.

Bernaysovi jsem na jeho poslední přípis odpověděl velmi ironickým dopisem, v němž jsem vyslovil své politování nad tím, že mě jeho nezaujatost připravila o poslední útěchu — a to tu, že jsem zneuznaná krásná duše — à la Praslinová. S bolestným pohledem k nebesům mi tento lístek posílá zpět s poznámkou, že tím skončila naše korespondence. Amen.

Jinak nic nového. Piš brzy.

Tvůj

E.

Paříž, pátek večer [21. ledna 1848]

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* „Řeč o svobodě obchodu".
** za sociální vědu, za zákon dostatečné výroby.

26

Engels Marxovi

do Paříže[123]

Milý Marxi,
doufám, že zítra od Tebe dostanu dopis.

Tady je všude klid. V neděli večer vyprávěl Jottrand v Demokratickém sdružení, co se přihodilo Tobě a Tvé ženě.[124] Přišel jsem pozdě, takže jsem to neslyšel celé, zaslechl jsem už jen pár zuřivých vlámských poznámek Pelleringových. Také Gigot mluvil a vrátil se k tomu. Lubliner o tom napsal článek do „Émancipation". Zdejší advokáti jsou rozzuřeni. Maynz chce, aby se to dalo soudně vyšetřit, máš prý podat civilní žalobu pro porušení domovní svobody atd. Gigot má také podat žalobu. Bylo by moc dobře, kdyby se to udělalo, přestože vláda dala na srozuměnou, že ten chlap bude sesazen. Maynz včera Castiauovi dodal potřebné listiny, aby mohl kvůli tomu interpelovat, dojde k tomu patrně zítra nebo pozítří. Ta věc vzbudila velkou senzaci a hodně to pomohlo zmírnit nenávist vůči Němcům.

Lupuse v neděli v 11 hodin dopoledne dopravili na dráhu a doprovodili do Valenciennes, odkud už napsal a kde asi ještě je. Souzen nebyl. Nezavedli ho ani domů, aby si mohl vzít své věci!

Mně se nestalo nic. Podle různých řečí, které se proslechly, bojí prý se mě vykázat, protože mi tenkrát dali pas, a to by se dalo uplatnit proti nim.

Ta věc v Kolíně je nepříjemná. Tři nejlepší lidé sedí.[125] Mluvil jsem s člověkem, který se toho aktivně zúčastnil. Chtěli udeřit, ale místo aby si obstarali zbraně, což bylo celkem snadné, táhli před radnici, neozbrojeni, a nechali se obklíčit. Říká se, že valná většina

vojska byla pro ně. Začalo se ale s celou tou věcí nerozumně a hloupě; je-li to tak, jak to ten člověk líčí, mohli klidně spustit a za 2 hodiny mohlo být všechno vyřízeno. Ale počínali si ve všem hrozně hloupě.

Naši *staří* přátelé v Kolíně[126] se, jak se zdá, drželi velmi zpátky, ačkoli měli také podíl na rozhodnutí, že se do toho má jít. Malý d'Ester, Daniels, Bürgers tam chvilku byli, ale hned zase odešli, ačkoli doktůrka* zrovna potřebovali v městské radě.

Jinak jsou zprávy z Německa báječné. V Nassavsku dokonalá revoluce, v Mnichově úplné povstání studentů, malířů a dělníků, v Kasselu revoluce přede dveřmi, v Berlíně bezmezný strach a nerozhodnost, v celém západním Německu vyhlášena svoboda tisku a národní garda; prozatím to stačí.

Jen ať Bedřich Vilém IV. zůstane tak tvrdošíjný! Tím bude vyhráno, a za pár měsíců máme německou revoluci. Jen ať se drží svých feudálních forem! Ale čert ví, co tohle vrtošivé a potřeštěné individuum udělá.

V Kolíně je celá maloburžoazie pro připojení k francouzské republice; vzpomínky na rok 1797 zatím převládají.[127]

Tedesco stále ještě sedí.[128] Kdy přijde před soud, nevím.

Do „Northern Star" odeslán rozhořčený článek** o tom, co se Ti stalo.

V neděli večer bylo zasedání Demokratického sdružení nápadně klidné. Bylo usneseno podat petici sněmovnám, aby se okamžitě rozešly a aby byly provedeny nové volby podle nového censu. Vláda nechce rozpuštění provést, ale bude muset. Zítra večer bude petice přijata a během zasedání podepsána. — Na Jottrandovu petici adresovanou starostovi a městské radě přišla velmi zdvořile odmítavá odpověď.

Nedovedeš si představit, jaký tu panuje klid. Včera večer karneval, úplně jako jindy; o francouzské republice už skoro nikdo nemluví. Francouzské noviny se dostanou v kavárnách celkem bez obtíží a bez čekání. Kdyby člověk nevěděl, že *musejí*, tant bien que mal***, skoro by si myslel, že tady je po všem.

* d'Estera.
** B. Engels, „Dopis redaktorovi listu ‚Northern Star' ".
*** ať chtějí nebo nechtějí.

Jottrand pronesl v neděli — v tom vzteku nad Tvým pronásledováním — docela dobrý projev; Rogierovy násilnosti ho přiměly k tomu, že uznal třídní protiklady. Nadával hodně na velké buržoy a zacházel do — sice hodně povrchních a iluzorních, ale přece jen ekonomických podrobností, aby maloburžoazii dokázal, že dobře placená a hodně konzumující dělnická třída v republice by pro ni byla lepším zákaznictvem než dvůr a nepočetná aristokracie. Úplně à la O'Connor.

Už je pozdě dát dopis na poštu — dokončím ho zítra.

Čtvrtek.

Nic nového — viděl jsem Tvůj článek v „Réforme"* — v Anglii jsou tedy také nepokoje, tím líp.

Pokud jsi mi ještě nenapsal, napiš mi hned, jakmile dostaneš tento dopis.

Právě — jaká ironie! — došla moje zavazadla z Paříže — stojí mě to 50 franků! se clem atd.

Adieu.

Tvůj

Engels

[Brusel] 13, rue Neuve Chaussée de Louvain, 9. března [1848]

Policejní adjunkt, který k Tobě přišel, je prý už sesazen. Celá ta věc vyvolala velké pobouření mezi zdejší maloburžoazií.

[Adresa na rubu dopisu]

Monsieur Charles Marx aux soins de Madame Gsell, 75, Boulevard Beaumarchais, *Paris*

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* „Dopis redaktorovi listu ‚Réforme' ".

27

Marx Engelsovi

do Bruselu

Paříž [kolem 12. března 1848]
10, rue neuve Ménilmontant
(Boulevard Beaumarchais)

Milý Engelsi!

Ať Ti Breyer vyplatí těch *100 franků*, které mi svatosvatě přislíbil do týdne vrátit, Gigot ať Ti dá *30*, Hess *10*. Doufám, že Breyer teď dodrží svůj slib.

Maynz si dá proplatit u Cassela směnku na 114 franků, které vyplatí Tobě. Všechny tyto částky vyber a spotřebuj. V „Réforme" o Tobě mluvili příznivě. Flocon je nemocný, ještě jsem ho neviděl. Pověst, kterou rozšířil Seiler, koluje mezi všemi Němci. Allarda revoluce dosud neodstavila. Radím Ti, přijeď sem.

Ústřední výbor[129] byl ustaven tady, protože jsou tu Jones, Harney, Schapper, Bauer*, Moll. Jmenovali mě předsedou a Schappera tajemníkem. Členy jsou Wallau, Lupus, Moll, Bauer a Engels.

Jones odjel včera do Anglie; Harney je nemocný.

Salut.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno v knize
„Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. 1, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Heinrich Bauer.

28

Marx Engelsovi

do Bruselu

[Paříž] 16. března 1848

Milý Engelsi!

V těchto dnech nemám ani chvilku čas, abych mohl psát obšírněji. Omezuji se jen na to nejnutnější.

Flocon má o Tobě velmi dobré mínění.

Zdejší straubingeři[52] na Tebe mají větší či menší vztek. (Rvačka se Scherzerem atd.)

Pokud jde o mé věci, vezmi je s sebou do Valenciennes a tam je dej zaplombovat. Všechno mi to zase uvolní. Pokud jde o *stříbro*, dostalo punc už tady v Paříži. Ve Valenciennes musíš ale určitě zajít za mužem, jehož adresu přikládám. Moje žena mu poslala na Voglerovu radu klíče od kufrů (které jsou v Bruselu), ale bez průvodního dopisu. Ty klíče musíš u něho vyzvednout, jinak nám na zdejší celnici vypáčí všechny zámky.

Co se týče peněz, řekni *Casselovi*, že Ti má směnku vydat, když ji nechce proplatit. Snad ji pak proplatí Baillut.

A Gigot ať vyúčtuje a pošle aspoň zbytek.

Co se týče Breyera, musíš za ním ještě jednou zajít a vyložit mu, jaká je to *sprosťárna*, když využívá mé smůly k tomu, aby neplatil. Aspoň část Ti musí sehnat. Revoluce ho nestála ani šesták.

Tady buržoazie zas už začíná být hnusně drzá a reakční, ale však ještě uvidí!

Bornstedt a Herwegh si počínají jako darebáci. Založili tady černo-červeno-zlatý spolek[130] proti nám. Bornstedta z něho dnes vyhodili.

Tvůj

M.

Průvodní list nemohu najít a tenhle dopis už musím odeslat.

Gigota sesaď, když nic nedělá. Právě teď by ten chlap měl být energičtější. Pozdravuj ode mne srdečně Maynze, a také Jottranda. Poslední „Débat social" jsem dostal.

Pozdravuj také Voglera.

Maynzovi a Jottrandovi napíšu víc. Buď zdráv.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

29

Engels Marxovi

do Paříže

Milý Marxi,

Tvé záležitosti vyřídím.

Napiš pár řádek p. Victoru Faiderovi, advokátovi, buď přímo, nebo jako vložku do dopisu pro Blosse; poděkuj mu tam za kroky, které podnikl v Tvém zájmu a v zájmu Tvé ženy, a zmocni ho, aby podnikl další. Faider, z kterého se najednou vyklubal horlivý republikán, se totiž sám ustanovil Tvým obhájcem a chce z toho titulu odpovědět listu „Moniteur Belge“[131] a vzít si celou věc na starost. Doufá, že ho nebudeš dezavuovat, a aby mohl vystupovat rozhodně, bude dobré, když dostane ten lístek od Tebe. Bude lepší, že tu věc bude vyřizovat Belgičan, než kdyby to dělal Maynz, a poněvadž se k tomu sám nabídl, udělá to asi také důkladně.

Pošli už konečně ten průvodní list. Už to velmi potřebujeme, Maynz se po něm denně ptá.

Tedesco je na svobodě a okamžitě odjel do Lutychu, aniž se s někým sešel. Esselen tu byl pár dní, ale neviděl ho.

Tady propukla finanční, burzovní, průmyslová a obchodní krize, jakou svět neviděl. Páni obchodníci vysedávají v Café Suisse a naříkají, že není do čeho píchnout, pánové Kauwerz, Lauffs a spol. pobíhají sem tam jako zmoklí pudlíci, dělníci svolávají schůze a podávají petice, všude velký nedostatek. Nikdo nemá hotové peníze, a přitom nucená půjčka 60 miliónů! Tady jim ještě nakonec burza vnutí republiku.

Lüning měl už při návratu zprávu, že v Prusku je soudně stíhán; chce, aby sem za ním přijela žena, a pak s ní odjet do Paříže.

Dronka, ještě než utekl, přijali Willich a spol. do Svazu. Znovu jsem si ho tady vzal na paškál, vyložil jsem mu naše názory, a protože prohlásil, že s nimi souhlasí, potvrdil jsem jeho přijetí. Stejně by se nedalo nic jiného dělat, i kdyby člověk měl nějaké pochybnosti. Je to skromný člověk, velmi mladý a zdá se velmi přístupný, takže si myslím, že dohlédne-li se na něj trochu a bude-li trochu studovat, může být docela dobrý. Odvolal přede mnou všechno, co předtím napsal. Bydlí bohužel u Mosese, který ho tedy zatím bude zpracovávat, ale to jak známo ještě nic neznamená. U Lüninga, na kterého se děsně přilepil, stačila dvě slova, a byl vyhozen ze sedla.

Moses se ostatně chová přátelštěji než kdy jindy — a pak se v něm vyznej!

U Cassela nemohu *já* nic dělat, protože příkaz má Maynz, a ne já. Breyer se odvolává na finanční krizi, na to, že teď není možné, aby dal prolongovat své staré dlužné směnky, na to, že všichni jeho klienti se teď opožďují s placením. Prohlašuje dokonce, že chce prodat svého jediného koně. Ale přesto se podívám, co se dá sehnat, protože s penězi od Maynze asi nevystačím, a peníze od Hesse, který zaplatil nejdřív, jsou už tytam. Gigot je také v úzkých. Zajdu dnes ještě jednou k Breyerovi.

V „Débat social" vyjde zítra podrobné vyvrácení — mot pour mot* — „Moniteuru".

Faiderovi napiš také toto: potřebuje-li zvláštní plnou moc, že mu ji pošleš.

Napiš také pár řádek panu Bricourtovi, členu poslanecké sněmovny, který ve sněmovně velmi dobře vystoupil v Tvé záležitosti, na Maynzovu žádost ostře interpeloval ministra a prosadil vyšetření celého případu. Je poslancem za Charleroi a po Castiauovi nejlepší. Castiau byl právě v Paříži.

Přiloženou čmáranici** si přečti a pošli ji do „Réforme". Musíme ty chlapy tady pořád dopalovat.

Bude-li to možné, vydám se zítra na cestu.[132] Ale s penězi jsem pořád na štíru.

* slovo za slovem.
** B. Engels, „Situace v Belgii".

Z Anglie nemám vůbec žádné zprávy, ani dopisy, ani „Star".

V Německu jde všecko opravdu velmi dobře, všude nepokoje, a Prušáci nechtějí povolit. Tím líp. Doufejme, že v Paříži dlouho nezůstaneme.

Že vyhazujete Bornstedta, to je výborné. Ten chlap se ukázal tak nespolehlivý, že se opravdu musí ze Svazu odstranit. On a Weerth jsou teď samé....* a Weerth tu pobíhá jako zuřivý republikán.

Lamartine je den ze dne ubožejší. Ve všech svých řečech se obrací jen na buržoy a snaží se je uklidnit. I volební provolání prozatímní vlády se plně obrací na buržoy a snaží se je povzbudit. Není divu, že jim zase narůstá hřebínek.

Adios, au revoir.

B. E.

Všechny dopisy sem posílej na udanou adresu; nebudu-li tady, odevzdá je Bloss Gigotovi.

[Brusel] v sobotu [18. března 1848]

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Na tomto místě je rukopis poškozen.

Dům v Paříži, kde žil Engels od listopadu 1846 do března 1847

Engelsova karikatura pruského krále Bedřicha Viléma IV. z roku 1848

30

Marx Engelsovi

do Barmenu[133]

Kolín [před 25. dubnem 1848]
Apostelnstrasse, čís. 7

Milý Engelsi!

Tady bylo už hodně upsáno a snad budeme moci brzy začít.[134] Teď je ale nutné, abys svému otci předložil požadavky a abys *definitivně* oznámil, co se dá dělat v Barmenu a Elberfeldu.

Heckerovi se odsud poslal do Elberfeldu prospekt (napsaný Bürgersem)[135] atd.

Nemáš adresu na Dronka? Tomu se musí ihned napsat.

Odpověz obratem. Zajel bych někdy za Tebou, kdyby to u Vás nevypadalo tak hrozně.

Tvůj
M.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

31

Engels Marxovi

do Kolína

Milý Marxi,

právě jsem dostal prospekt i s Tvým dopisem. S akciemi se odsud dá pramálo počítat. Z Blanka, kterému jsem už dříve kvůli tomu psal a který je ještě ze všech nejlepší, se prakticky stal buržoa; z těch ostatních ještě víc, jakmile se zavedli a dostali se do konfliktu s dělníky. Ti lidé se všichni jako čert kříže bojí diskusí o společenských otázkách; podle nás je to pobuřování. Vyplýtval jsem si všechen svůj řečnický um, vynaložil jsem všechnu možnou diplomacii, ale pokaždé mi odpovědí vyhýbavě. Udělám teď ještě poslední pokus, a jestli i ten selže, pak je se vším konec. Za dva za tři dny dostaneš jasnou odpověď, jak to dopadlo. V jádře jde o to, že i tihle radikální buržoové tady v nás vidí své budoucí úhlavní nepřátele a že nám nechtějí dát do ruky zbraně, které bychom velmi brzy obrátili proti nim.

Z mého táty se nedá vůbec nic vyrazit. Pro toho je už i „Kölner Zeitung" vrchol podvratnictví a místo 1000 tolarů by nám raději poslal na krk 1000 kartáčových kulí.

Nejpokrokovější zdejší buržoové si myslí, že jejich stranu docela uspokojivě zastupuje „Kölnische Zeitung". Co chceš potom dělat?

Mosesův agent Schnaake tu byl minulý týden, patrně nás také osočoval.

Na Dronka nemám jinou adresu, než snad tuhle: obchodník Adolf Dominicus v Koblenzi (jeho strýc). Jeho otec žije ve Fuldě, myslím, že je tam ředitelem gymnasia. Je to malé hnízdo. Dr. E. Dronke

junior ve Fuldě, to by mu asi došlo, jestli je tam. Je ale nemožné, že aspoň nenapíše, kde je.

Ewerbeck mi poslal dopis, ptá se, jestli jsme od něho dostali prý důležitý dopis, který poslal do Mohuče na známou adresu. Jestli jsi ho nedostal, napiš to do Mohuče (učitelský praktikant Philipp Neubeck, Rentengasse (Heiliger Geist) Mainz).

Ewerbeck dal v Paříži přeložit „Manifest"* do italštiny a španělštiny a chce, abychom mu na to poslali 60 franků. Zavazuje se, že je zaplatí. To je zase jedna taková jeho historie. Ty překlady budou asi vypadat.

Dělám na anglickém překladu, který je obtížnější, než jsem si myslel. Ale přes polovinu už mám a brzy bude celý překlad.

Kdyby se sem byl dostal jediný výtisk našich sedmnácti bodů**, bylo by tu pro nás všechno ztraceno. Nálada mezi buržoy je opravdu mizerná. Dělníci se začínají trochu hýbat, hnutí je ještě úplně v plenkách, je ale masové. Hned vytvořili koalice. To *nám* ale právě stojí v cestě. Elberfeldský politický klub posílá adresy Italům, vyslovuje se pro přímé volby, ale rozhodně odmítá jakoukoli debatu o sociálních otázkách, ačkoli mezi čtyřma očima pánové přiznávají, že tyto otázky teď *přicházejí* na pořad, a přitom podotýkají, že prý v tom nesmíme předbíhat dobu!

Adios. Ozvi se brzy trochu víc. Šel ten dopis do Paříže a měl nějaký výsledek?

Tvůj

E.

[Barmen] 25. 4. 48

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* „Manifest Komunistické strany".
** „Požadavky Komunistické strany v Německu".

32

Engels Marxovi

do Kolína

Milý Marxi,
přikládám:

1. Seznam dosud upsaných akcií, počtem čtrnáct.
2. Plnou moc pro Tebe.[136]
3. Ještě jednu pro d'Estera (Bohnstedt je jeho známý).
4. Jednu pro Bürgerse.

Nedalo se zabránit tomu, aby Bohnstedt a Hecker dali své plné moci svým osobním známým.

Hühnerbein se tam za sebe a za dva zdejší dostaví sám.

Seznam ještě není uzavřen. Laverrièra a Blanka jsem nezastihl, ačkoli jsem za nimi byl nevím kolikrát. Zulauff si vzal na starost Laverrièra.

Druhé dva, u kterých jsem nic nepořídil, zpracuje Hecker.

Dnes půjde Zulauff do Ronsdorfu, kde má dobré vyhlídky.

Dva druhy lidí, s kterými jsou největší potíže, jsou především mladí républicains en gants jaunes*, kteří se bojí o majetek a větří komunismus, a za druhé místní veličiny, které nás pokládají za konkurenty. Ani Nohl, ani Bracht se nedali pohnout. Z právníků se dalo něco pořídit jedině s Bohnstedtem. Vůbec jsme dost často nepochodili.

* republikáni v rukavičkách.

Zítra půjdu na dva dny do Engelskirchenu. Oznamte mi hned výsledky schůze akcionářů. — Se svazovou obcí* už se také začalo.

Tvůj
Engels

[Barmen] 9. května 48

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* obec Svazu komunistů.

33

Marx Engelsovi

do Ženevy[137]

[Kolín 26. října 1848]

Milý Engelsi!

Protože Tvůj dopis přišel teprve dnes večer, není už čas shánět nějaké směnky. Nemám už ani čas, abych zašel domů. Posílám Ti v příloze, co je zrovna po ruce, a navíc poukázku na 50 tolarů od Schulze na jednoho občana v Ženevě, kde Ti i jinak mohou pomoci.

Už před časem jsem pro Tebe a Dronka poslal do Paříže 50 tolarů a zároveň jsem poslal do Bruselu Gigotovi Tvůj pas.

Noviny už zase od 11. října tale quale* vycházejí.[138] Teď není vhodná chvíle, abych Ti o tom psal podrobněji, musím spěchat. Jakmile to bude trochu možné, piš zprávy a delší články. Protože všichni kromě Weertha jsou pryč a Freiligrath nastoupil teprve před několika dny, mám teď práce nad hlavu, k rozsáhlejším věcem se vůbec nedostanu a navíc dělají soudy všechno možné, aby mě okrádaly o čas.

Mimochodem, Tvůj otec psal Gigotovi, kde prý jsi. Říká, že Ti chce poslat peníze. Poslal jsem mu Tvou adresu.

Tvůj
K. Marx

Napiš obratem. Mám Ti poslat prádlo atd.? Plasman by to ihned zařídil. Tvůj otec mu ostatně zaplatil.

* jakž takž.

[Douška Louise Schulze]

P.S. Přiložený dopis pro J. Köhlera u jezera nebo v rue du Rhône laskavě otevřete a předejte, načež Vám adresát po předložení vista směnky na mé jméno vyplatí na můj vrub 250 franků. S přátelským pozdravem

Louis Schulz

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

34

Marx Engelsovi

do Lausanne

[Kolín v polovině listopadu 1848]

Milý Engelsi!

Jsem opravdu překvapen, žes ode mne ještě nedostal žádné peníze. *Já* (ne expedice) jsem Ti už strašně dávno poslal do Ženevy 61 tolarů, 11 v bankovkách, 50 ve směnce, v obálce na udanou adresu. Přeptej se tedy na to a ihned napiš. Mám stvrzenku z pošty a mohu peníze reklamovat.

Poslal jsem pro vás dále 20 tolarů Gigotovi a později 50 tolarů Dronkovi, pokaždé z vlastní kapsy. Úhrnem — asi 130 tolarů.

Zítra Ti zase něco pošlu. Ale poptej se po těch penězích. Ve směnce bylo pro Tebe zároveň doporučení k jednomu lausannskému zazobanci.

S penězi jsem dost v úzkých. 1850 tolarů jsem si přivezl z cesty; 1950 jsem dostal od Poláků[139], 100 jsem spotřeboval ještě cestou. 1000 tolarů jsem vložil do novin* (počítaje v to zálohy Tobě a ostatním emigrantům), 500 mám ještě tento týden zaplatit za stroj. Zbývá 350. A přitom jsem ještě nedostal od novin ani halíř.

Co se týče vaší účasti na redakci, tedy 1. hned v prvním čísle jsem oznámil, že složení redakce zůstává stejné, 2. prohlásil jsem těm pitomým reakčním akcionářům, že to je jejich věc, chtějí-li se na vás dívat tak, jako byste už nepatřili k personálu redakce, ale že je moje věc, budu-li *vyplácet tak vysoké honoráře, jaké chci*, a že proto finančně nic nezískají.

* „Neue Rheinische Zeitung".

Moudřejší by bývalo, kdybych nevkládal tak velkou částku do novin, protože se může stát, že budu mít na krku tři čtyři tiskové procesy,[140] že mě mohou kdykoli zavřít a potom budu žíznit po penězích jako jelen po čisté vodě. Ale šlo o to uhájit stůj co stůj tuto *pevnost* a nevzdat se politické pozice.

Nejlepší bude—až si v Lausanne vyřídíš ty peněžní záležitosti — když odjedeš do Bernu a provedeš svůj plán, jak jsi o něm hovořil. Můžeš mimoto psát, kam chceš. Tvé dopisy přicházejí vždycky celkem včas.

Že bych Tě byl mohl třeba jen chvíli nechat na holičkách, to je úplný nesmysl. Zůstaneš pro mne vždycky můj nejlepší přítel, jako doufám já pro Tebe.

K. Marx

Tvůj táta je sprosťák, a tak mu napíšeme pořádně sprostý dopis.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

35

Marx Engelsovi

do Bernu

Kolín 29. listopadu 48

Milý Engelsi!

Noviny se Ti poslaly. Že se to nestalo dřív, za to může jedině ten pitomec Korff, který dosud nesplnil mé příkazy, ačkoli mám práce nad hlavu a navíc ještě každou chvíli dostanu předvolání. Zatím zůstaň v Bernu. Jakmile budeš moci přijet, napíšu Ti. Zapečeťuj lépe dopisy. Jeden byl otevřen, jak jsem oznámil v novinách* (Tebe jsem samozřejmě nejmenoval)[141].

Napiš podrobně o *Proudhonovi*, a protože se dobře vyznáš v zeměpise, o té uherské mizérii (o tom hemžení národů). Při Proudhonovi nezapomeň na mne,[142] protože teď se naše články otiskují v mnoha francouzských novinách.

Napiš také proti federativní republice, Švýcarsko Ti k tomu poskytne tu nejlepší příležitost.[143]

K. Heinzen uveřejnil svou starou slátaninu proti nám.[144]

Náš list je trvale ve stavu vzpoury, ale přes všechna předvolání obeplouvá code pénal[145]. Je teď velmi v módě. Vydáváme také denně plakáty.[146] La révolution marche.** Pilně piš.

Vypracoval jsem spolehlivý plán, jak z Tvého táty vymáčknout peníze, když teď žádné nemáme. Napiš peněžní dopis (adresovaný mně, pokud možno drsně), vyprávěj v něm o svých dosavadních

* „Neue Rheinische Zeitung".
** Revoluce je na pochodu.

osudech, ale tak, abych to mohl sdělit Tvé matce. Otec ponenáhlu dostane strach.

Doufám, že se brzy zase uvidíme.

Tvůj
Marx

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

36

Engels Marxovi

do Kolína

Milý Marxi,

jak to vypadá? Nemohl bych se teď brzy vrátit, když už byli Gottschalk a Anneke osvobozeni[147]? Vždyť ty prušácké psy teď jistě brzy přejde chuť začínat si něco s porotou. Jak jsem řekl, kdybych určitě věděl, že mi nehrozí vyšetřovací vazba, přijedu ihned. Potom ať si mě postaví třeba před deset tisíc porotců, ale ve vyšetřovací vazbě se nesmí kouřit, a proto tam nepůjdu.

Z celé té zářijové historie[148] už beztak nic nebude. Jeden za druhým se vracejí. Napiš tedy.

Apropos, asi v půli ledna bych velmi uvítal trochu peněz. Do té doby jich přece dostanete spoustu.

Tvůj

E.

Bern 28. prosince [1848]

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

1849

37

Engels Marxovi

do Kolína

Milý Marxi,

za těch několik týdnů hříšného živobytí jsem se zotavil ze svých trampot a dobrodružství a teď cítím především potřebu zase pracovat (pádným důkazem toho je přiložený článek o maďarsko-slovanských záležitostech*), a za druhé potřebu peněz. Ta druhá je velice naléhavá, a jestli jste mi snad do té doby, než dostanete tento dopis, ještě nic neposlali, udělejte to ihned, protože už několik dní jsem sans le sou** a v tomhle mizerném městě není koho pumpnout.

Kdyby se jen v tomhle mizerném Švýcarsku aspoň něco stalo, o čem by se dalo psát. Ale je to jen samé nejmizernější lokální svinstvo. Přesto o něm brzy pošlu několik všeobecných článků***. Jestli budu muset zůstat ještě dlouho v cizině, pojedu do Lugana, zvláště jestli něco, jak se zdá, propukne v Itálii.

Ale stále doufám, že se brzy budu moci vrátit. Takhle líně dřepět v cizině, kde člověk přece nemůže dělat nic kloudného a je úplně mimo hnutí, to není vůbec k vydržení. Brzy dojdu k názoru, že dokonce i ve vyšetřovací vazbě v Kolíně je líp než ve svobodném Švýcarsku. Napiš mi přece, jestli opravdu nejsou vůbec žádné vyhlídky, že to se mnou dopadne stejně příznivě jako s Bürgersem, Beckerem† atd.

* „Boj v Uhrách".
** bez groše.
*** „Švýcarský tisk".
† Hermannem Beckerem.

Raveaux má pravdu: i v oktrojovaném Prusku[149] je člověk svobodnější než ve svobodném Švýcarsku. Každý šosák je tu zároveň fízl i zabiják. Viděl jsem ukázku toho na Silvestra.

Který moula to nedávno dal do novin* ten nudný umravňující nábožný článek z Heidelberku o Březnovém spolku?[150] Že Henricus čas od času zplodí nějaký článek, to jsem rovněž s potěšením zjistil z lamentací nad Ladenbergovým oběžníkem, které se táhnou přes dvě čísla.[151]

Z našich novin se teď ve Švýcarsku velmi často cituje; „Berner Zeitung" hodně přebírá a „Nationalzeitung" také, a potom to proběhne všemi novinami. Také francouzské listy ve Švýcarsku je hodně citují, po „Nationalu" atd., víc než Kölnische.

Oznámení jste už asi zařadili.[152] V příloze posílám naše oznámení otištěné v „Berner Zeitung". Pozdravuj všechny vespolek.

Tvůj

E.

Bern 7. [—8.] ledna 49

Včera jsem na poštu přišel pozdě. Dnes tedy ještě poznamenávám, že „Neue Rheinische Zeitung" *sem už nedochází* od 1. ledna. Zjisti si, jestli se pravidelně odesílá. Informoval jsem se, s předplatným nebude nic. Musel bych si předplatit na *půl roku*, tak dlouho tu nezůstanu a nemám ani peníze. Jak jsem řekl, je důležité, aby sem noviny docházely, nejen kvůli mně, ale hlavně také proto, že „Berner Zeitung", která je nám nakloněna a kterou rediguje komunista,** dělá všechno, aby jim tu získala popularitu.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* „Neue Rheinische Zeitung".
** Jakob Stämpfli.

38

Marx Engelsovi

do Kolína[153]

Hamburk 23. dubna 49

Milý Engelsi!

Tvůj dopis jsem dostal teprve dnes, protože jsem z Brém odjel už ve středu ráno. V Brémách nic. Rösing se před rokem položil a žije už jen z úroků z kapitálu, který zůstal jeho ženě. Tedy nic.

Zato tady určitě něco splaším.

Co se týče toho podpisu, nemůže to podepsat *Werres*?

Co se týče prostředků, které jsou prozatím k dispozici po dobu mé nepřítomnosti, tak je třeba mít na paměti toto: Než jsem odjel, slíbil mi Plasman rukoudáním, že poskytne jakoukoli nezbytnou půjčku. Je možné, že St. Naut se ze svědomitosti neuchýlí k tomuto prameni. Bude-li zapotřebí, udělej *to sám*.

Noviny* jsou po celý tenhle týden velmi špatné, a to nejde dost dobře dohromady s mým nynějším posláním.

Pozdravuj ode mne srdečně mou ženu a všechny ostatní.

Napiš mi určitě obratem a nevěste hlavu. To se poddá.

Tvůj
K. Marx

[Uvnitř obálky]

Adresa: Kupec Rohde, Bleichenbrücke

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* „Neue Rheinische Zeitung".

39

Marx Engelsovi

do Kolína

[V druhé polovině dubna
až počátkem května 1849]

Milý Engelsi!

Ten článek o B. Dietzovi vyndej, dokud nebudou *zjištěna fakta.* Napíšeme v té věci do Bruselu sami.

Snaž se ovšem dovědět jméno toho sazečského učně, který to bez pověření pověděl Dietzovi.

Tvůj
Marx

Poprvé otištěno v knize
v Marx-Engels, Gesamtausgabe,
třetí oddíl, sv. 1, Berlín 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

40

Marx Engelsovi

do Kaiserslauternu[154]

Piš mi na adresu
M. Ramboz, 45, rue de Lille

Paříž 7. června [1849]
45, rue de Lille

Milý Engelsi!

Nepíšu Ti v tomto dopise příliš podrobně. Nejdřív mi prosím odpověz, jestli dopis *bez úhony* došel. Myslím, že dopisy zase s oblibou otevírají.

Tady vládne roajalistická reakce, nestoudnější než za Guizota, srovnat se dá leda s reakcí po roce 1815. Paříž je ponurá. K tomu hrozně řádí cholera. Přesto ještě nikdy nebylo tak blízko k obrovskému výbuchu revoluční sopky jako teď v Paříži. Podrobnosti o tom později. Scházím se s celou revoluční stranou a za několik dní budu mít k dispozici *všechny* revoluční noviny.

Co se týče zdejších falcko-bádenských vyslanců[155], tedy Blind se polekal skutečného nebo domnělého záchvatu cholery a přestěhoval se na venkov několik hodin od Paříže.

S Schützem to vypadá takto:

1. Prozatímní vláda ho uvádí do pochybného postavení, protože mu neposílá žádné zprávy. Francouzi žádají fakta, a kde je má vzít, když mu nikdo nenapíše? Je třeba, aby mu docházely co nejčastěji depeše. Zatím samozřejmě nemůže nic pořídit. Může dosáhnout jedině toho, že se bude pruské vládě sypat písek do očí, když mu umožní, aby se často scházel s vůdci montagnardů.[156]

2. Druhá neodpustitelná chyba, které se falcká prozatímní vláda dopouští, je to, že za zády oficiálního vyslance pověřuje

spoustu německých mizerů tím či oním posláním. To musí jednou provždy přestat, má-li Schütz vůči montagnardům uhájit aspoň důstojnost svého postavení, a v tom přece spočívá v tomto okamžiku — vzhledem k Prusku — celý smysl jeho poslání.

Že se jinak málo dozví, rozumí se samo sebou, protože se schází jen s několika *oficiálními* montagnardy. Budu ostatně stále dbát na to, aby byl au courant*.

Za sebe Tě chci požádat, abys mi aspoň dvakrát týdně pravidelně napsal, a jakmile se stane něco důležitého, napiš okamžitě.

Ve fejetonu v „Kölnische Zeitung" o falckém hnutí, který je datován v Dürkheimu pod Hardtem, se praví mimo jiné:

„Pana Marxe, redaktora časopisu ‚Neue Rheinische Zeitung', tu nemají v lásce. Prohlásil prý prozatímní vládě, že jeho čas ještě nenastal, že zatím ustoupí stranou." Jak to spolu souvisí? Ti mizerní zdejší Němci, s kterými se ostatně raději vůbec nestýkám, se to budou snažit rozmazat po celé Paříži. Proto si myslím, že by bylo dobře, abyste buď v „Karlsruher" nebo v „Mannheimer Abendzeitung" rovnou oznámili v nějakém dopisovatelském článku, že jsem v Paříži jako představitel *demokratického ústředního výboru*[157]. Pokládám to za užitečné i proto, že zatím, když se tu momentálně nedá dosáhnout bezprostředně žádného výsledku, je třeba Prusům nabulíkovat, že se tu osnují příšerné intriky. Musí se nahnat strach aristokratům.

Ruge je tu úplná nula.

Co dělá Dronke?

Musíš se mimochodem postarat, abys *pro mne někde sehnal peníze*. Víš, že jsem poslední obnosy, které jsem obdržel, spotřeboval, abych dostál závazkům „Neue Rheinische Zeitung", a za nynějších okolností není možné, abych bydlel a žil docela v ústraní, natož abych se dostal do peněžních nesnází.

Budeš-li mít trochu možnost, pošli mi nějaký francouzský článek, kde shrneš celou uherskou záležitost.

Dej tento dopis přečíst d'Esterovi. Srdečně ho pozdravuj. Mám-li psát na jinou adresu, udejte mi ji.

M.

* náležitě informován.

[Adresa na rubu dopisu]

Panu *B. Engelsovi*, k doptání u dr. d'Estera

V plném znění otištěno poprvé rusky v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 1, Berlín 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

41

Marx Engelsovi

do Vevey[158]

[Paříž kolem 1. srpna 1849]

Milý Engelsi!

Byl jsem kvůli Tobě velmi znepokojen a měl jsem opravdu radost, když jsem včera dostal dopis psaný Tvou rukou.* Požádal jsem Dronka (ten je tady), aby napsal Tvému švagrovi**, abychom měli o Tobě zprávy. Ten ovšem nic nevěděl.

Jsem tu s celou rodinou; vláda mě chtěla vypovědět do Morbihanu, což jsou Pontinské bažiny Bretaně. Až dosud jsem se tomu ubránil. Kdybych Ti ale měl napsat něco víc jak o své situaci, tak o situaci vůbec, musel bys mi poslat bezpečnější adresu, protože tady je to hrozné.

Teď máš nejlepší příležitost napsat historii bádensko-falcké revoluce nebo pamflet na ni.[159] Kdyby ses nebyl sám zúčastnil té války, nebyli bychom mohli vystoupit se svými názory na tu komedii. Můžeš s tím báječně vyklopit stanovisko „Neue Rheinische Zeitung" k demokratické straně vůbec. Jsem přesvědčen, že to bude zajímavé a že Ti to vynese.

Zahájil jsem jednání o vydávání politickoekonomického časopisu (měsíčníku) v Berlíně, do něhož bychom museli psát hlavně my dva.[160]

Lupus je také ve Švýcarsku, myslím že v Bernu. Weerth byl včera zde, zařizuje agenturu v Liverpoolu. Rudý Wolff*** tady bydlí

* Viz tento svazek, str. 565–566.
** Emilu Blankovi.
*** Ferdinand Wolff.

u mne. Finanční poměry jsou samozřejmě velmi neuspořádané.

Freiligrath je i nadále v Kolíně. Kdyby moje žena nebyla v état par trop intéressant*, docela rád bych — jakmile to bude finančně možné — z Paříže odjel.

Buď zdráv. Pozdravuj pěkně Willicha a napiš mi obratem na adresu M. Ramboz, rue de Lille 45.

Tvůj

K. M.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* ve vysokém stupni těhotenství.

42

Marx Engelsovi

do Vevey

Paříž 17. srpna [1849]

Milý Engelsi!

Nevím, jestli jsi v pořádku dostal můj první dopis — odpověď na Tvůj první dopis, který jsi poslal mé ženě — protože Tvá adresa byla velmi neurčitá. Byl bych Ti už odpověděl i na druhý dopis, kdyby mi to nebyla překazila má rodina, která je tu se mnou a celá se rozstonala. Opakuji Ti ještě jednou, jaký strach jsme kvůli Tobě s mou ženou zakusili a jak jsme byli rádi, když jsme od Tebe dostali najednou spolehlivou zprávu.

Podle data vidíš, že mě ministerstvo vnitra na mé odvolání nechalo zatím v Paříži na pokoji. Departement Morbihan, kam mě vykázali, je v této roční době zabiják — jsou to Pontinské bažiny Bretaně. Kdybych Ti teď písemně líčil srážku ze 13. června[161], bylo by to neopatrné. Nemyslím si, že by se zachovávalo listovní tajemství, aspoň o tom nevím.

Celkovou zdejší situaci Ti mohu vylíčit několika slovy: Rozklad většiny na její původní, vzájemně nepřátelské elementy,[162] bonapartismus navždy kompromitován, rolníci rozhořčeni kvůli zachování 45 centimů,[163] vinaři zuří, protože hrozí zachování daně z nápojů, ve veřejném mínění se už zase obrací vítr proti reakci, v odročené sněmovně[164] a ve vládě začíná reakce úplně převládat a snaží se odstranit Barrotovu a Dufaurovu kliku z kabinetu. Jakmile se to stane, můžeš doufat, že dojde brzy k vzkříšení revoluce.

Nevím, jestli máš ve Švýcarsku příležitost sledovat hnutí v Anglii. Angličané je znovu obnovili právě tam, kde je přerušila

únorová revoluce. Mírová strana není, jak víš, nic jiného než freetraderská strana v novém převlečení. Ale tentokrát si průmyslová buržoazie počíná ještě revolučněji než při agitaci Ligy proti obilním zákonům[165]. V dvojím směru: 1. Aristokracie zasažená vnitropoliticky v samých kořenech odstraněním obilních zákonů a zákonů o námořní plavbě[166] má být rozdrcena i ve své zahraniční politice, ve svých evropských svazcích. Opak Pittovy politiky. Protiruská, protirakouská, protipruská, slovem pro Itálii a Uhry. Cobden výslovně pohrozil bojkotem bankéřům, kteří by půjčili Rusku, zahájil učiněné tažení proti ruským financím. 2. Agitace pro všeobecné hlasovací právo, aby byli pachtýři úplně politicky odloučeni od pozemkové šlechty, aby města dostala absolutní většinu v parlamentu a aby byla úplně odstavena Horní sněmovna. Finanční reforma, aby byla zkrácena církev a politické důchody šlechty.

V obojí agitaci postupují chartisté a freetradeři společně. Harney a Palmerston zdánlivě jedna ruka. Na posledním mítinku pořádaném v Londýně úplná jednomyslnost mezi O'Connorem a plukovníkem Thompsonem.

Toto ekonomické tažení proti feudalismu a Svaté alianci bude mít nedozírné následky.

Uhry skvělé. Ale tohle prašivé Prusko? Co tomu říkáš? Ta bledá holota[167] se teď vykrmuje v Sasku, Bádensku, ve Falci. Jestli pošlou armádu na pomoc Rakušanům, udělají to tak, aby sami zůstali v Čechách a nechali se tam krmit. Ale ubohé Prusko — obávám se jen, že je moc zbabělé — je ztraceno, jakmile se bude podílet na uherské záležitosti, která rozhodně vyústí ve všeobecnou válku.

Ale co teď máme dělat my, můj milý? Musíme se pustit do nějaké literární a výnosné akce. Čekám, co navrhneš.

Rudý Lupus* je tu se mnou v jednom domě; Dronke je také v Paříži, ale to je úplná nicka ze školy E. Meyena. Lupus** je v Curychu, adresa: Dr. Lüning. Není třeba, abys psal zvlášť panu Rambozovi. Je to mé krycí jméno.

* Ferdinand Wolff.
** Wilhelm Wolff.

Adresa je prostě:
Monsieur Ramboz, 45, rue de Lille.
Salut!

K. M.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

43

Marx Engelsovi

do Lausanne

[Paříž] 23. srpna [1849]

Milý Engelsi!

Jsem vypovězen do departementu Morbihan, do Pontinských bažin Bretaně. Chápeš jistě, že na tenhle maskovaný vražedný úklad nepřistoupím. Opouštím tedy Francii.

Do Švýcarska pas nedostanu, musím tedy do Londýna, a to zítra. Švýcarsko bude ostatně brzy hermeticky uzavřeno a myši by byly naráz v pasti.

Mimoto: v Londýně mám **pozitivní** vyhlídky na založení německého časopisu*. Část peněz už mám *zajištěnou*.

Ty tedy musíš rovnou do Londýna. Kromě toho je to nutné kvůli Tvé bezpečnosti. Prušáci by Tě zastřelili dvakrát: 1. za Bádensko, 2. za Elberfeld.[168] A k čemu bys byl v *tom* Švýcarsku, kde nemůžeš nic dělat?

Do Londýna se dostaneš bez obtíží, ať už pod jménem Engels, nebo pod jménem Mayer. Jakmile prohlásíš, že chceš do Londýna, vydá Ti francouzské vyslanectví nucený cestovní pas až do Londýna.

Počítám s tím *pozitivně*. Ve Švýcarsku *nemůžeš* zůstat. V Londýně něco podnikneme.

Moje žena zůstane prozatím tady. Můžeš jí psát stále na tutéž adresu: 45, rue de Lille, M. Ramboz.

Tak ještě jednou: počítám určitě s tím, že mě nenecháš ve štychu.

Tvůj

K. M.

* „Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue".

Lupus je u dr. Lüninga v Curychu. Napiš mu také, jaký mám plán.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

44

Marx Engelsovi

do Manchesteru[169]

[Londýn] 19. listopadu 1850

Milý Engelsi!

Píšu Ti jen pár řádek. Dnes ráno v 10 hodin *umřel* náš povstaleček Foxík[170]. Docela nenadále, při křeči, které často míval. Chvilku předtím se ještě smál a dováděl. Přišlo to naprosto neočekávaně. Dovedeš si představit, jak to tu vypadá. Připadáme si právě teď tím osamělejší, že nejsi s námi.

V příštím dopise Ti napíšu něco o Harneym, abys viděl, v jak svízelné je situaci.

Tvůj

K. Marx

Máš-li náladu, napiš pár řádek ženě. Je úplně zdrcená.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

45

Marx Engelsovi

do Manchesteru[171]

Londýn 23. listopadu 1850

Milý Engelsi!

Tvůj dopis mé ženě velmi ulevil. Je skutečně nebezpečně podrážděná a vyčerpaná. Sama dítě kojila a vykupovala si jeho existenci ohromnými oběťmi v nesmírně těžkých podmínkách. K tomu ještě to pomyšlení, že ten malý chudáček byl obětí měšťácké mizérie, ačkoli jemu samému se věnovala všechna péče.

Pan Schramm* se úplně poseilerovštil** a prodělává jedno ze svých nejhnusnějších období. Dva dny, tj. 19. a 20. listopadu, se tu u nás vůbec neukázal, potom přišel na minutu a po několika jalových frázích hned zase zmizel. V den pohřbu ohlásil, že pojede s námi, pak si přijde těsně před stanovenou hodinou, nepromluví o pohřbu ani slovo, ale zato vypráví mé ženě, že bude muset co nejdřív odejít, aby nepřišel pozdě k bratru*** na oběd. Pochopíš, jak při nynější ženině podrážděnosti nás chování toho člověka musí urážet, vždyť jsme ho přijímali tak přátelsky.

Jones mi vyložil, jak vlastně vypadá Harneyho situace. Vznáší se nad ním rameno spravedlnosti. Jeho list nepochybně podléhá kolkovnému celým svým obsahem.[172] Vláda jen čeká, až se trochu víc rozšíří, aby Harneyho drapla. Proces s Dickensem byl zahájen jen jako precedens proti Harneymu. Jestli ho potom drapnou,

* Conrad Schramm.
** Narážka na Sebastiana Seilera.
*** Rudolfu Schrammovi.

může kromě faktického trestu sedět třeba 20 let, protože nesežene ručitele.

Bauer a Pfänder svou při vyhráli.[173] Jejich obhájcem byl Roberts.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno
v Marx-Engels, Gesamtausgabe,
třetí oddíl, sv. 1, Berlín 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

46

Engels Marxovi

do Londýna[174]

Milý Marxi,

píšu dnes, jen abych Ti oznámil, že Ti dnes bohužel ještě nemohu poslat 2 libry šterlinků, které jsem Ti na dnešek slíbil v posledním dopise. Ermen na pár dnů odcestoval, a poněvadž nikdo není u bankéře pověřen jako prokurista, nemůžeme vystavovat žádné poukázky a musíme se spokojit těmi několika malými platbami, které příležitostně docházejí. V pokladně jsou všeho všudy asi 4 libry, tak jistě pochopíš, že musím chvilku počkat. Jakmile se Ermen vrátí, ihned Ti peníze pošlu. Doufám, že první poukázka došla v pořádku.

Schrammovo* chování je opravdu sprosté.

Harneyho situace je nesporně velmi svízelná. Jestli ho chtějí drapnout, nepomůže ani, když změní název listu[172]. Přestat ho úplně vydávat také nemůže, a jestli *tento* list spadá do kategorie podléhající kolkovnému, pak nevím, zda vůbec se dá vydávat politický týdeník, který by kolkovnému nepodléhal. Jistě by udělal líp, kdyby vypustil svého dělnického zpravodaje z 8. strany, to jsou zprávy a na ty se kolkovné bezesporu vztahuje. Jenže se zdá, jak píšeš, že podle Jonesova mínění by měl podléhat kolkovnému i obsah jeho úvah. A to je konec.

Podle upomínky pana Seilera to vypadá, že rozhořčený Schramm je se svým bratrem** zase jedna ruka a že dokonce vůči němu zachovává jisté ohledy!

* Conrada Schramma.
** Rudolfem Schrammem.

Doufám, že se Tvé ženě už vede lépe. Srdečně ji i celou Tvou rodinu zdraví

Tvůj
B. E.

[Manchester] 25. listopadu 1850

Během týdne dám Tvé ženě poslat bavlněnou přízi a myslím, že se jí bude líbit.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 1, Berlín 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

47

Marx Engelsovi

do Manchesteru[175]

2. prosince [1850]
64, Dean Street, Soho, Londýn

Milý Engelsi!

Byl jsem několik dnů vážně nemocen, a tak dostaneš tenhle dopis i potvrzení o přijetí obou poštovních bonů později, než jsem si přál. Seilerovi jsem poslal 7,5 šilinku. Pokud jde o „Indépendence", nedlužíme mu my oba prozatím nic, neboť se v příhodnou dobu dal od svého domácího vyhodit a jako náhradu za 10 liber, které mu dluží, mu nechal jen nezaplacenou „Indépendence", movitého majetku v ceně 18 pencí a 2 či 3 knihy, které si vypůjčil ode mne a od jiných. Má opravdu značně vyvinutý talent likvidovat po americku přebytek svých výdajů nad příjmy.

Velký *Heilberg* sem přijel prý s mladou ženou. Ještě jsem neměl tu čest spatřit pověstného Tucka, který se, přirozeně náramně nafouklý, vrátil přes oceán — je to nebezpečný konkurent pro Seilera. Úplně si otočil Bambergera kolem prstu, říká mu „bratříčku" a té staré rašpli „tetinko".

Po naší „Revue" není ani vidu, ani slechu. Vyjednávám s Kolínem o vydávání čtvrtletníku.

Jednak proto, že mi nebývá dobře, jednak záměrně se setkávám s ostatními v Pulteney stores už jen při oficiálních příležitostech. Tito pánové se tolik nadiskutovali o tom, zda je tahle společnost nudná či není, a já samozřejmě přenechávám jim samotným, aby se o příjemnostech své zábavy dohodli mezi sebou. Já sám se tam moc nevyskytuji. Oba jsme udělali zkušenost, že si tito lidé

váží člověka tím méně, čím ochotněji mezi ně přichází. Navíc mě unavují a já chci svůj čas využít co nejproduktivněji. Přítel Schramm*, který si několik týdnů hrál na nespokojence, se nakonec přesvědčil, že rozhodně nikdo nehodlá bránit přirozeným změnám jeho nálad, a dostává se pomalu zase do rozpoložení, které je ve vzorném nájemném domě snesitelné.

Na Great Windmill[176] se všichni strašně zlobí, že přišli soudním výrokem o 16 liber šterlinků. Nejvíc to vře v Lehmannovi**. Vztek ho nepřejde, dokud nebudou Bauera*** a Pfändera pranýřovat veřejně jako zloděje a zločince všechny evropské noviny. Malý Bauer teď ovšem se zarytým mravním rozhořčením tvrdí, že vyplacení byť jen jediného feniku, ať už na Great Windmill nebo do veřejné pokladničky chudých, by bylo neodpustitelnou urážkou anglických soudů a „uznáním buržoazie".

Zatím velikáni z Great Windmill Street triumfovali, jak vyplývá z následujícího:

„*Demokratům všech národů!*

Občané! Jako vypovězení uprchlíci v Anglii a postaveni *právě tím* do lepších podmínek, *abychom* posoudili politická hnutí na kontinentě" (všichni si! V téhle *jediné* větě, kde si troufli obejít se bez podmětu, spony a přísudku, což je vyložená mluvnická bota, by se alespoň muselo říci: jsme tak postaveni do lepších podmínek *než* vy ostatní, *abychom*) „mohli jsme sledovat a aktivně bdít nad všemi kombinacemi koaličních mocností, jež se připravují k nové invazi do *Francie*, kde" (móc pěkný!) „kozáci ze severu jsou očekávaní svými pomahači, *aby* (zase očekávaní, aby) „udusili přímo v ohnisku" (rodiště Barthélemyho a Pottiera) „vulkán světové revoluce. — Evropští králové a aristokraté pochopili, že je čas vztyčit hráz, aby se zastavil lidový příboj" (správnější by bylo lidový marasmus†) „hrozící pohltit jejich otřesené trůny. — Početná vojska zmobilizovaná v Rusku, Rakousku, Prusku, Bavorsku, Hannoversku, Württembersku, Sasku a konečně ve všech německých státech

* Conrad Schramm.
** Albertu Lehmannovi.
*** Heinricha Bauera.
† slovní hříčka: příboj je francouzsky „marée" a marasmus „marasme".

jsou už shromážděná." (Vojska... jsou už shromážděná!) „V Itálii ohrožuje 130 000 mužů švýcarské hranice. Vorarlberg je obsazen 80 000 muži. Na horním Rýnu je rozloženo 80 000 Württemberčanů, Bádeňanů a Prusů. Mohan střeží 80 000 Bavořanů a Rakušanů. Zatímco 370 000 mužů okupuje místa, jež jsme právě uvedli, zmobilizovalo Prusko 200 000 vojáků, které držejí" (sic) „pohotově, aby je mohlo vrhnout na hranice Belgie a Francie. Holandsko a Belgie, tlačené koalicemi, budou podporovat invazi armádou o 150 000 mužů. V Čechách je připraveno 150 000 mužů a čekají jen na rozkaz, aby se spojili s armádou na Mohanu, jež by pak měla 230 000 mužů. Kolem Vídně je soustředěno 80 000 mužů. 300 000 Rusů se utábořilo v Polsku a 80 000 v okolí Petrohradu: tyto spojené armády mají milión tři sta třicet tisíc vojáků čekajících jen na povel k útoku. Za těmito vojáky je také (!) připraveno 180 000 Rakušanů, 200 000 Prusů, 100 000 mužů, které dodala německá knížectví, a 220 000 Rusů. Tato vojska tvoří dohromady rezervní armádu o 700 000 mužů, a to ani nepočítáme nesčetné hordy" (sic) „barbarů, které by moskevský Attila nechal vynořit z hlubin Asie a vrhl jako kdysi (!) proti evropské civilizaci. Z německých novin" (v poznámce se totiž cituje jedna mizerná věta z „Neue Deutsche Zeitung", aby příznivě naladila Lüninga) „i z našich *zvláštních zpráv* se *dovídáme o tajných záměrech mocností*, jejichž zmocněnci se sešli 25. října ve Varšavě. V této (!) konferenci *bylo usneseno*, že předstíraná válka" (hrom do toho, to jsou ale diplomati!) „mezi Pruskem a Rakouskem má posloužit za záminku k pohybu vojáků, jež carova *vůle* proměňuje ve slepý nástroj a v kruté úkladné vrahy proti obhájcům svobody." (Bravo!) „Tváří v tvář těmto faktům už nelze pochybovat: v této chvíli se organizuje už započatý masakr (!!) všech republikánů. Červnové dny z roku 1848 se svými krvavými exekucemi a proskripcemi, jež následovaly po nich — Uhry zpustošené a zotročené Rakouskem — Itálie vydaná všanc papeži a jezuitům, po zardoušení Římské republiky vojáky francouzské vlády, to všechno ani v nejmenším nezmírnilo zuřivost našich nepřátel: sní o porobení všech národů, které bojují za vítězství všeobecné svobody. Nebude-li se demokracie mít na pozoru, padne Polsko, Uhry, Německo, Itálie a Francie brzy znovu za

oběť zuřivosti Mikulášovy divoké soldatesky, jenž, aby povzbudil barbary k boji, jim slíbí, že budou moci zpustošit a vyplenit Evropu.

Tváří v tvář tomuto hrozícímu nebezpečí *vzhůru! Vzhůru*... Francouzští, němečtí, italští, polští a maďarští republikáni, vzchopme se z této ochablosti" (bařtipáni Schapper a Willich!), „jež vyčerpává naše síly a připravuje snadné vítězství našim utlačovatelům. *Vzhůru!*... Ať po dnech nynější nečinnosti a hanby následují dny tvrdé práce a slávy, které nám připravuje svatá válka za svobodu! Až se zamyslíte nad nebezpečenstvími, na něž vás zde upozorňujeme, pochopíte stejně jako my, že by bylo šílenství čekat dále na útok společného nepřítele; musíme všechno připravit a jít vstříc obklopujícímu nás nebezpečí." (Jen to jednou zkuste jít vstříc něčemu, co vás *obklopuje*!) „Občané socialističtí demokraté, naše spása je jedině v nás samých: musíme spoléhat jedině na své vlastní síly; a poučeni příklady z minulosti, musíme se předem zajistit proti budoucím zradám. Chraňme se, chraňme se hlavně léček, které nám nastražují zmije (!) diplomacie. Následovníci Metternichů a Talleyrandů uvažují v této chvíli, jak uhasit pochodeň revoluce tím, že chtějí ve Francii, pomocí invaze, kterou připravují, rozpoutat nacionální válku, v níž by se národy povraždily ku prospěchu nepřátel svého osvobození. Nikoli, občané! Už žádnou nacionální válku! Bariéry, které despotové zbudovali mezi národy, jež si rozdělili, pro nás od nynějška padly a smíchané *národy*" (to jistě: *smíchané*) „mají už jen jediný prapor, na nějž jsme zúrodňující krví našich mučedníků vepsali: *Světová demokratická a sociální republika.*"

Za *své spolky*: „Členové výboru spolku proskribovaných francouzských socialistických demokratů v Londýně: Adam (Cambreur), Barthélemy (Emm.), Caperon (Paulin), Fanon, Gouté, Thierry, Vidil (Jules); delegáti stálé komise sekce polské demokracie v Londýně: Sawaszkiewicz, Warskiroski; členové demokratického socialistického výboru německých emigrantů a německého dělnického spolku[177]: Dietz (Oswald), Gebert (A.), Mayer (Adolphe), Schärttner (A.), Schapper (Charles), Willich (Auguste). Delegáti maďarské demokratické společnosti v Londýně: Molikoy, Simonyi. Londýn 16. listopadu 1850."

Jestli tohle není dobré leda pro kočku, tak už nic. Když jsem četl manifest Rollina*, Mazziniho, Ruga atd. k Němcům[178], který je vyzývá, aby zapěli bardský zpěv a připomíná jim, že jejich předkové se jmenovali „Frankové", podle něhož se pruský král už rozhodl, že si dá od Rakouska naklepat, myslel jsem, že nic hloupějšího ani nemůže existovat. Mais non!** Objeví se manifest Fanona, Caperona a Goutého, jak jej nazývá „Patrie", manifest dii minorum gentium***, stejného obsahu, jak správně poznamenává „Patrie", jenže bez vkusu, bez stylu a s těmi nejubožejšími řečnickými perlami o zmijích, úkladných vrazích a rdoušení. „Indépendence" cituje některé věty z tohoto mistrovského díla a přitom sděluje, že bylo sepsáno těmi *nejbezvýznamnějšími* vojáky demokracie a tito chudinkové je poslali jejímu dopisovateli do Londýna, přestože tento list je konzervativní. Tolik prahli po otištění. Za trest neuvádí „Indépendence" *ani jedno* jméno a „Partie" jen 3 výše uvedená. K dovršení celé té bídy posílají po nějakém zdejším straubingerovi[52] (a ten vypravoval onu žalostnou historii včera Pfänderovi) 50 výtisků do Francie. Kousek před Boulogne hodí 49 kusů do moře a z Boulogne vracejí milého straubingera zpátky do Londýna, protože nemá pas. Říká, „že teď půjde do Bostonu".

Buď zdráv a napiš obratem.

Tvůj

K. Marx

Apropos! Napiš konečně jednou slovutnému Dronkovi, aby odpověděl, co se děje ve Svazu a nepsal jen, když potřebuje peníze. Kolínští páni[179] o sobě ještě nedali vědět. Weydemeyer říká o „Haudovi", který dostal v Německu co proto a teď je zase tady, že „jinak je to dobrý kluk".

Musíš si vážně promyslet, o čem chceš psát. O Anglii to nejde, protože o tom už existují 2 témata, s Eccariem možná 3. O Francii se toho také mnoho říci nedá. Třeba bys mohl navázat na nejnovější

* Ledru-Rollina.
** Ale kdepak!
*** druhořadých veličin.

věci Mazziniho a vzít si jednou na paškál ty zatracené Italy i s jejich revolucí. (Jeho „Republiku a monarchii atd." a také jeho náboženství, papeže atd.)

[Douška paní Jenny Marxové]

Milý pane Engelsi,

Vaše přátelská účast nad krutou ranou, kterou nám zasadil osud ztrátou našeho maličkého miláčka, mého malého ubožáčka*, který mě stál tolik utrpení, mi byla velkou posilou, tím spíše, že jsem si v posledních bolestných dnech musela hodně trpce stěžovat na našeho přítele Schramma. Můj muž i my všichni jsme Vás moc postrádali a často se nám po Vás stýskalo. Přesto mě velmi těší, že jste odtud pryč a na nejlepší cestě stát se bavlnářským magnátem. Jen se hodně pevně vkliňte mezi oba znesvářené bratry; tento boj bude nutně znamenat, že se stanete nepostradatelným pro svého ctěného pana otce, a já už Vás v duchu vidím jako Bedřicha Engelse juniora, seniorova společníka. Nejlepší na tom ovšem je, že přes obchod s bavlnou a přes všechno ostatní zůstanete naším starým Frickem a že se, řečeno slovy 3 ultrademokratů, Bedřicha Viléma Prvního, Kinkela a Mazziniho, „neodcizíte *svaté věci svobody*". Karel už Vám napsal leccos o té zdejší špíně, já k tomu připojím ještě nějaká nova. Neotesaný tlusťoch Haude dostal na svém pomlouvačném turné po německých krajích za vyučenou a neví kudy kam, když člověka potká. U diktátora Hippopotama** prý dostali malého Hippopotama podezřelého původu a rytíř Willich Hohenzoller z Great Windmill rozšířil svou šlechtickou svitu o několik kvalifikovaných rošťáků a lumpů. Naši vlastní lidé se protloukají ze dne na den s několika pencemi, které z někoho vymáčknou. Rings si teď něco vydělá jako klakér u vévody brunšvického, který zase káže u soudu.

Na poslední polské slavnosti, kde se sdružili francouzští, němečtí, maďarští a polští ropucháči[180] (Willich, Fieschi, Adam atd.) došlo až ke rvačce. Jinak jsme o té bandě neslyšeli nic. Včera večer jsme byli na první přednášce Ernesta Jonese o dějinách papeženectví. Byla velmi pěkná a na Angličany velmi pokroková; pro nás Němce honěné v Hegelovi, Feuerbachovi atd., nebyla zcela na výši. Chudák Harney byl na smrt nemocen, měl vřed na průdušnici. Ještě nesmí mluvit. Jeden anglický lékař ho dvakrát operoval, ale napadené místo nenašel. Jeho „Red Republican" se změnil ve „Friend of the People". Nu, pro dnešek už dost. Děti toho napovídají spoustu o strýčkovi Endělovi a malý Till*** zpívá,

* Heinricha Guida (Foxíka).
** Karla Schappera.
*** Edgar Marx.

milý pane Engelsi, náramně pěkně písničku o „neotesanci a hbitém smetáku", kterou jste ho laskavě naučil.

Doufám, že Vás o vánocích uvidíme.

Vaše

Jenny Marxová

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. I, Berlín 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny a francouzštiny

48

Engels Marxovi

do Londýna

Milý Marxi,

v poslední době jsem měl mimořádně hodně práce a navíc mě ještě jiné překážky vytrhly z běžných kolejí a znemožnily mi psát. Proto odpovídám tak pozdě.

Manifest Fanona, Caperona a Goutého je opravdu mistrovský kousek, jak co do obsahu, tak co do formy. Chvastounství tu dosáhlo svého vrcholného výrazu a pan Barthélemy konečně jednou ukázal světu, co to znamená mluvit bez obalu. Vojenské expozé tohoto muže z kamene je neméně veselé. Ten poctivec počítal většinu sborů rakouské armády dvakrát, jak je zřejmé při sebepovrchnějším srovnání s novinami. Jenže už zachází se svou drzostí trochu daleko, když po všech blamážích od roku 1848 a za současné mírumilovné nálady všech národů, na prvním místě ropucháčů[180], hovoří o lidovém příboji hrozícím pohltit trůny. Ale opravdu nejlepší na tom všem je sbírka jmen pod manifestem. Takový evropský kongres jsem ještě nezažil. Ledru-Rollin, Mazzini a spol. nabývají vskutku tímto dětinstvím do jisté míry na významu. Taky bych rád věděl, čím se ta bačkora Sawaszkiewicz, který je na manifestu podepsán, liší od ledruovského Poláka Darasze a jak dalece by se měla oběma podepsaným Maďarům dávat přednost před Mazzinim. Schapper a Ruge si samozřejmě nemají co vyčítat a jestli kakrlák Dietz pořádně nezváží misky vah ve prospěch nového evropského výboru, obstojí páni jen stěží v konkurenci se svým originálem.

Nedávno jsem byl u Johna Wattse; zdá se, že v tom umí chodit, má teď daleko větší obchod o něco výš na Deansgate. Stal

se z něho učiněný radikální šosák, nestará se o nic než o educational movement*, horuje pro moral force[181] a pana Proudhona si vybral za svého pána a učitele. Přeložil „Contradictions économiques"[50] a ještě nějaké jiné věci a přišel přitom o spoustu peněz, poněvadž angličtí dělníci nejsou ještě tak „vzdělaní", aby tyto báječné věci pochopili. Uváděl mi různé případy, z nichž je patrné, že umí moc dobře fedrovat své krejčovství okázalým měšťáckým liberalismem. V osvětářských výborech zasedá v bratrské jednotě se svými někdejšími úhlavními nepřáteli, disenterskými duchovními[182], a čas od času si od nich nechává odhlasovat poděkování za velmi pěkný proslov pronesený toho večera. Připadá mi, že touhle metamorfózou ztratil všechen vtip, od té doby jsem u něho už nebyl. Pro lidi, kteří se takto mění k měšťácké solidnosti, je Proudhon přirozeně pravý poklad; zdánlivě jde nejdál, dál než Owen, a přesto je naprosto „solidní".

Nemám nic proti tomu napsat něco o panu Mazzinim a italských dějinách. Chybí mi jen — kromě té věci v „Red Republican" — všechno, co Mazzini napsal. Před vánoci se ale stejně k ničemu nedostanu, protože za osm dní budu přece v Londýně. Co bude potřeba, si vezmu s sebou pak. Možná, že nás do té doby napadne ještě něco jiného.

Tvé ženě mockrát děkuji za přátelské řádky.** S bavlnářským magnátem to nebude tak žhavé, táta nevypadá na to, že by mě tady držel déle, než je absolutně nezbytné. Ostatně uvidíme. Peter Ermen tu běhá kolem dokola jako liška, která se chytla za ocas do železa, a snaží se mě vypíchat pletichami; myslí si, hlupák, že by mě *on* mohl rozzlobit!

Dronkovi jsem napsal.

Pozdravuj ženu a děti.

Manchester, 17. prosince 50 Tvůj *B. E.*

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. 1, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* osvětářství.
** Viz tento svazek, str. 181—182.

49

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 6. ledna [1851]

Milý Engelsi!

Budu Ti velice zavázán, pošleš-li mi pokud možná obratem peníze. Moje domácí je hrozný chudák; už druhý týden nedostala zaplaceno a počíná si strašně energicky.

Včera se na krajském zasedání ukázal Wolff*, ale nebyl tam Liebknecht a Schramm**. Jakmile byly přijaty nové stanovy[183], odložil jsem tu prkotinu na neurčito.

Tvůj

K. M.

Naše „Revue" bude pravděpodobně znovu vycházet ve Švýcarsku. Zpracuj tedy něco, abych v případě potřeby měl rukopis po ruce.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Ferdinand Wolff.
** Conrad Schramm.

50

Marx Engelsovi

do Manchesteru

Londýn 7. ledna 1851

Milý Engelsi!

Píšu Ti dnes, abych Ti předložil jednu questiuncula theoretica*, samozřejmě naturae politico-economicae**.

Abych začal ab ovo: víš, že podle Ricardovy teorie renty není renta nic jiného než rozdíl mezi výrobními náklady a cenou produktu půdy čili, jak to také Ricardo vyjadřuje, rozdíl mezi cenou, za kterou musí prodávat nejhorší půda, aby uhradila své náklady (zisk a úroky pachtýře se vždy započítávají do nákladů), a cenou, za kterou může prodávat nejlepší půda.

Podle Ricarda, jak on sám svou teorii vykládá, růst renty dokazuje toto:

1. Sahá se k stále horším druhům půdy, čili totéž množství kapitálu, vynakládané postupně na tutéž půdu, nedává týž produkt. Zkrátka: půda se zhoršuje tou měrou, jak od ní musí obyvatelstvo stále víc žádat. Stává se relativně neúrodnější. Právě v tom našel Malthus reálný podklad pro svou populační teorii a toho se teď také v nejvyšší nouzi chytají jeho žáci.

2. Renta může stoupat jen tehdy, jestliže stoupá cena obilí (alespoň podle *ekonomických zákonů*); musí klesat, jestliže cena obilí klesá.

3. Jestliže *úhrn renty celé země* roste, dá se to vysvětlit jen tím, že se začalo obdělávat velké množství relativně horší půdy.

* teoretickou otázečku.
** politicko-ekonomického rázu.

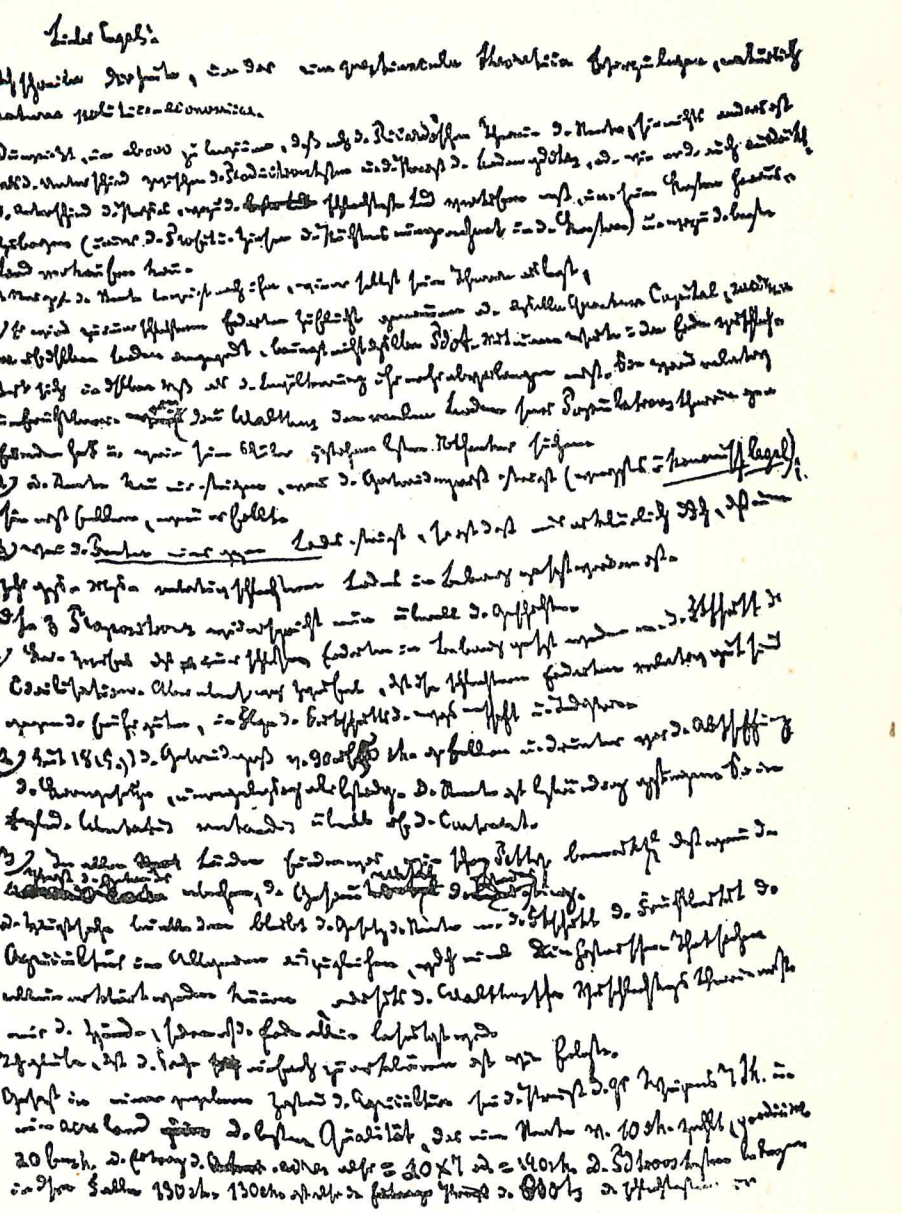

První strana Marxova dopisu Engelsovi ze 7. ledna 1851

Jenže dějiny těmto třem poučkám všude odporují.

1. Je nesporné, že s pokrokem civilizace se obdělávají stále horší druhy půdy. Ale stejně nesporné je i to, že díky pokroku vědy a průmyslu jsou tyto horší půdy poměrně dobré ve srovnání s těmi, které se považovaly za dobré dříve.

2. Od roku 1815 klesala cena obilí před zrušením obilních zákonů z 90 šilinků na 50 i níže — klesala nepravidelně, ale vytrvale. Renta neustále stoupala. Tak tomu bylo v Anglii a mutatis mutandis všude na kontinentě.

3. Ve všech zemích pozorujeme, jak si všiml už Petty, že při poklesu cen obilí úhrn renty v zemi roste.

Hlavní věcí při tom všem zůstává uvést v soulad zákon renty se vzestupem produktivity zemědělství vůbec. Jen tak bude možné na jedné straně objasnit historické skutečnosti, na druhé straně vyvrátit Malthusovu teorii o zhoršování nejen pracovních sil,ale i půdy.

Myslím, že to lze vysvětlit prostě takto:

Dejme tomu, že za daného stavu zemědělství by 1 kvarter pšenice stál 7 šilinků a 1 akr nejlepší půdy, která nese 10 šilinků renty, by dával 20 bušlů. Výnos 1 akru dělá tedy 20×7 čili 140 šilinků. Výrobní náklady činí v tomto případě 130 šilinků. 130 šilinků je tedy cena produktu nejhorší obdělávané půdy.

Dejme tomu, že pak nastane všeobecné zlepšení zemědělství. Tím už ovšem zároveň předpokládáme, že se rozvíjí věda a průmysl a vzrůstá obyvatelstvo. Tyto podmínky jsou předpokladem všeobecného zvýšení úrodnosti půdy dosaženého zlepšením, na rozdíl od úrodnosti způsobené pouze náhodnou okolností — příznivým počasím.

Dejme tomu, že cena pšenice klesne ze 7 na 5 šilinků za kvarter. Nejlepší půda čís. 1, která dříve dávala 20 bušlů, nechť nyní dává 30 bušlů. Vynáší tedy nyní místo 20×7 čili 140 šilinků — 30×5 čili 150 šilinků. To znamená rentu 20 šilinků místo dřívějších 10 šilinků. Nejhorší půda, která nenese žádnou rentu, musí dávat 26 bušlů, protože podle našeho dřívějšího předpokladu činí nutná cena jejího produktu 130 šilinků a $26 \times 5 = 130$. Není-li toto zlepšení, tj. všeobecný pokrok vědy kráčející ruku v ruce s všeobecným pokrokem společnosti, růstem lidnatosti atd., tak všeobecné, aby

nejhorší půda, která ještě musí být obdělávána, mohla dát 26 bušlů, nemůže cena obilí klesnout na 5 šilinků za kvarter.

Těch 20 šilinků renty vyjadřuje stejně jako předtím rozdíl mezi výrobními náklady a cenou obilí na nejlepší půdě, čili rozdíl mezi výrobními náklady na nejhorší a na nejlepší půdě. Relativně zůstává jedno pole vzhledem k druhému stále stejně neúrodné jako dříve. Ale *všeobecná úrodnost* stoupla.

Předpokládá se jen, že klesne-li cena obilí ze 7 na 5 šilinků, vzroste úměrně spotřeba, poptávka, čili že produktivita nepřevýší poptávku, která se dá očekávat při ceně 5 šilinků. Tento předpoklad by byl úplně nesprávný, kdyby cena klesla ze 7 šilinků na 5 následkem výjimečně bohaté sklizně, zato však je nutný, jestliže se úrodnost zvyšuje postupně a ovlivňují ji výrobci sami. V každém případě tu ovšem jde jen o ekonomickou možnost této hypotézy.

Z toho plyne:

1. Renta může stoupat, i když cena produktu půdy klesá, a přece *zůstává Ricardův zákon správný.*

2. Zákon renty, jak jej razí ve formě nejjednodušší teze bez dalšího rozvádění Ricardo, nepředpokládá klesající úrodnost půdy, nýbrž jen to, že *ačkoli úrodnost půdy s rozvojem společnosti všeobecně vzrůstá,* je výnos pozemků *různý*, čili že postupné vynakládání kapitálu na týž pozemek má různý výsledek.

3. Čím je zlepšování půdy všeobecnější, tím více druhů pozemků se bude týkat, a úhrn renty v zemi může stoupat, i když cena obilí vcelku klesá. Vezmeme-li například uvedený případ, rozhodující bude jen to, kolik je pozemků vynášejících více než 26 bušlů po 5 šilincích, přičemž jich ani nemusí vynášet zrovna těch 30, tj. záleží na tom, nakolik je odstupňována jakost pozemků od nejhoršího k nejlepšímu. Výše renty z nejlepší půdy se to nedotýká. Vůbec se to výše renty přímo nedotýká.

Hlavní vtip, jak víš, je u renty v tom, že renta vzniká vyrovnáním ceny produktů, dosažených s různými výrobními náklady, ale že tento zákon tržní ceny není nic jiného než zákon buržoazní konkurence. Jenomže i po odstranění buržoazní výroby by tu pořád ještě byl jeden háček: že by se totiž půda stávala relativně neplodnější, že by se stejnou prací postupně dosahovalo stále menších

výnosů, ačkoli na rozdíl od buržoazního řádu by nejlepší půda už nedávala stejně drahý produkt jako půda nejhorší. Ale tím, co jsem uvedl, tato pochybnost odpadá.

Napiš mi, prosím Tě, co o tom soudíš.

Za to, že jsem Tě takhle otravoval, posílám Ti pro obveselení svazek dopisů od dr. *Magnuse Grosse* (dvojnásob veliký Gross! Převeliký Gross!)* z Cincinnati.[184] Zjistíš, že není-li pan Gross veliký, je rozhodně tlustý. Tellering II. in nuce**. Všichni Koblenčani[185] jsou ostatně stejní. Pošli mi to zpátky a budeš-li mít čas a chuť, připoj pár řádek pro Dronka.

Tvůj

K. M.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Slovní hříčka: jméno a příjmení Magnus Gross vypadá jako spojení latinského „magnus" (veliký) a německého „gross" (veliký).

** v zárodečném stavu.

51

Engels Marxovi

do Londýna

Milý Marxi,

přikládám poštovní bon na 1 libru, podrobnosti jako dřív. Zdá se, že můj kupec — náš obchodní cestující — měl v poslední době mnoho vydání a od firmy nechce brát příliš mnoho peněz najednou. Zřejmě se mu do toho nechce — pochopitelně na něj nijak zvlášť nenaléhám. Já sám jsem se značně vydal s tou svou londýnskou cestou,[186] jinak bych Ti s radostí poslal celou částku; takhle se musím pro dnešek omezit na to, že splním povinnost obyčejného příjemce zboží a pošlu Ti polovinu hodnoty jako splátku. Druhá polovina bude následovat — nejpozději — v prvních únorových dnech, možná i dříve, podle toho, kdy odešle firma mému otci dopis o tom, co mi vyplatila.

Byl tu Jones a vystoupil proti svým nepřátelům na veřejném shromáždění v jejich vlastním sále.[187] Leach a Donovan mu oponovali. Diskuse nebyla docela taková, jak jsem očekával. Drobné podtrhy na obou stranách; mnoho klepů, které skýtaly vděčnou náhradu za leckterou londýnskou slast. Jones nad ně vyniká řečnickým talentem. Leache naproti tomu nic nevyvede z míry, ale místy je strašně absurdní. Donovan je obyčejný intrikán lokálního významu. Ostatně „Neue Rheinische Zeitung“* a moje přítomnost přiměly Jonese k tomu, že se prohlásil za rudého republikána a stoupence nacionalizace pozemkového vlastnictví, kdežto Leach naopak vystupoval jako bezvýhradný zastánce co-operative societies**, a to i pokud zavrhují politickou agitaci. Mimochodem,

* „Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue“.
** kooperativních sdružení, družstev.

těchto sdružení je teď v Lancashiru zřejmě hodně a Jones a jeho přátelé se bojí, že kdyby se nějak spojila s chartisty, mohla by chartistické hnutí strhnout na sebe. Touto okolností lze vysvětlit mnohé z ústupků, které Harney považoval za vhodné jim udělat.

Úspěch Jonesova vystoupení tady — to bylo všechno, co se dalo očekávat; za rozhodující otázku mezi sebou a manchesterskou chartistickou radou navrhl uznání exekutivy v Londýně; hlasy se rozdělily rovnoměrně, přestože Leach a spol. měli skoro 3 hodiny času, aby mohli na shromáždění přivést své lidi, a přišlo jich opravdu spousta. Zpočátku, kdy bylo publikum vyloženě náhodné (Leach počítal, že Jones tu nemůže být před devátou hodinou, jenže on už tu byl v osm, což mu Leach měl velice za zlé), byl Jones přijat s nadšením.

Ve společnosti chartistů, které chce získat nebo těsněji k sobě připoutat, se Jones zdaleka nechová tak naivně, jako když je mezi námi. Má se na pozoru. Snad až moc — našinec v tom alespoň „tuší záměr"*.

Z přátel Harneyho tady je jeden nudný Skot, bezmezně citový a proto také bezmezně upovídaný; druhý je malý, rezolutní a popudlivý chlapík, o jehož intelektuálních kapacitách nemám ještě docela jasno; třetí, Robertson, o němž se mnou Harney nemluvil, mi připadá ze všech nejrozumnější. Budu hledět zorganizovat s nimi malý klub nebo pravidelné schůzky a diskutovat o „Manifestu". Harney i Jones zde mají spoustu přátel a O'Connor spoustu skrytých nepřátel; dokud se ale něčím kolosálně neblamuje před veřejností, nepodaří se ho zde — oficiálně — porazit. Ostatně Jones mluvil na shromáždění o něm i o Reynoldsovi s pramalým respektem.

Dobrou zprávu, která se týká mne, mi v těchto dnech sdělil švagr**: můj proponovaný americký společník byl v Londýně, a když pohovořil se švagrem, vyšlo najevo, že nejsem člověk, jakého by

* Parafráze slov z Goethova dramatu „Torquato Tasso", druhé jednání, první výstup.

** Emil Blank.

mohl ve svém obchodě potřebovat. Amerika se tak odkládá na neurčito, poněvadž bez mého souhlasu se teď nic nového nedá projektovat.

Pěkný pozdrav ženě a dětem.

Tvůj

B. E.

Manchester 8. ledna 51

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

52

Marx Engelsovi

do Manchesteru[188]

[Londýn] 22. ledna 1851

Milý Engelsi!

Mlčíš jako hrob. Přiloženě Ti posílám 1. prohlášení Oswalda Dietze proti Pfänderovi a Bauerovi* z basilejské „National-Zeitung“;[189] 2. pomlouvačný článek, který proti nám sesmolil pan A. Ruge se Struvem a Willichem.[190] Nejpozději do dvou dnů mi musíš to svinstvo poslat zpátky a říct mi, co bychom měli proti čís. 2 dělat. Chceš-li načrtnout nějaké prohlášení, pošli mi je rovněž.

C. Schramm uveřejní vlastní prohlášení.

Co říkáš tomu mistrovskému kousku Atty Trolla** a za ním se kryjícího „skvělého a rozhodného muže Struva“, jakož i „chrabrého Willicha“? To je trochu silné. Noviny se mi dostaly do ruky náhodou u Bambergera. Kdopak jiný ještě čte a zná „Bremer Tages-Chronik, Organ der Demokratie“?

Bauer a Pfänder pochopitelně nebudou odpovídat a zdá se, že mlčení je v tomhle okamžiku to nejlepší, co mohou udělat.

Nemám ještě žádnou zprávu ani od Schabelitze, který se chtěl ujmout dalšího vydávání naší „Revue“, ani od Beckera, který se chtěl ujmout vydání mých prací.[191] U pana Schubertha jsem dosud nepořídil. Jestli Haupt najde advokáta, který by se toho chopil, zahájí proti němu proces.[192]

* Heinrichu Bauerovi.

** Arnolda Ruga (přezdívka podle Heinovy satirické básně s tímto názvem).

Co dělá Mary a Lizzy?* A především, co děláš Ty? Jednou večer tady u mne byl Harney s Pieperem, Eccariem atd. a byl náramně veselý, až byl „drahou manželkou" zpola násilím — „půl tažen tam, půl kles tam sám"[193] — odtud odvlečen.

Tvůj

K. M.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 1, Berlín 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Mary a Lizzy Burnsovy.

53

Engels Marxovi

do Londýna

Milý Marxi,

to je pěkné říkat mi, že mlčím jako hrob, ale raději se zdržím a nebudu Ti to oplácet.

Ta sprostá věrolomnost Pomořana Ruga už opravdu přesahuje všechny meze. Nejjednodušší by bylo, kdybys napsal prohlášení, které bychom oba podepsali. Jednotlivé osobní narážky — kdyby byly krajně nutné — by se mohly připojit ve formě poznámek a podepsali bychom je každý zvlášť.* Nevím, je-li nutné, abych k tomu osobně ještě něco dodával, leda tolik, že jsem si ve svém obchodním postavení zachoval úplnou nezávislost a stojím si tak, že si od svých „principálů" nemusím dávat poroučet, abych podepisoval dojemné výzvy k pánbíčkovi, jako si to pan Ruge přes všechny svoje dřívější chvástavé ateistické řeči dává poroučet od svého představeného Mazziniho;[194] a že jsem se dal touhle cestou proto, abych se nedostal do situace, v níž si hoví jiní výtečníci, které proti nám staví pan Ruge, že bych se totiž musel živit demokratickou žebrotou nebo tak podobně. Řekni mi, jestli to pokládáš za nutné.

Ten článek se svým mravním horlením a nehoráznými lžemi poskytuje ostatně znamenitou látku k posměchu. Přitom uvádí na stopu Rugových intrik. Že pan Ruge a Mazziniho evropský výbor[195] šli jistě čackému reverendovi Dulonovi náramně pod nos a že mezi těmihle severogermánskými dolnosaskými hurá-demokraty s brémskou užvaněnou beletristickou omáčkou se mohla najít jediná vhodná půda pro vznešené mazziniovské manifesty v Německu, je naprosto přirozené. Jako přátelé světla[196] museli tito pánové v Rongovi, Mazzinim a Rugovi navrátivším se k bohu najít vytou-

* K. Marx a B. Engels, „Prohlášení proti A. Rugovi".

žené spojence a pocta oficiálně si dopisovat jako „německý výbor" s evropskou čackou demokracií musela dojmout toho bačkoru faráře Dulona do té míry, aby povolně trpěl ta největší sprosťáctví vůči „frivolním" a bezbožným lidem z „Neue Rheinische Zeitung". Ruge taky má kuráž teprve od té doby, co si namlouvá, že s „Revue" je konec. Já si ale myslím, že se mýlí a že nebude dlouho trvat a nad jeho šaškovskou palicí se strhne pěkná bouřka.

Nebylo by dobré — když se nedá dělat kvůli tomu článku nějaký velký povyk a nemůžeme odpovědět jinak než v „Tages--Chronik" — zpracovat potají zmíněného Dulona prostřednictvím jeho přítele, rudého Beckera*? Jinak po těch sprosťárnách není ani jisté, zda by naše odpověď byla přijata.

Nad slunce jasnější je ale to, že teprve Schrammovo hloupé chování a jeho neuvážené chvástavé řeči, které — soudě podle toho článku — vedl u svého bratra**, dodaly těm troubům odvahy, aby si na nás, „osamocené a všemi opuštěné", tak sprostě vyjeli. Ten chlap jeden přijde teď sám na to, jaké lumpárně posloužil za nástroj, a přijde jistě i na to, že svou hloupostí škodí víc sobě než jiným. Velký Ruge se mu nedvoří ani zpoloviny tolik jako Telleringovi. „C. Schramm, nezaměňovat!"[197] Co teď ten člověk dělá? Na té věci valně nesejde. Vylhané a špatně chápané klepy, těžkopádné a nesrozumitelné insinuace a naduté moralizování — už jsme chvála bohu vydrželi jinší věci! Nepříjemné je ale, že to všechno hodně rozruší Tvou ženu, a to rozhodně není za daných okolností žádoucí.

Evropský výbor si vezmu jaksepatří na paškál příští týden ve „Friend of the People";[198] už jsem na to připravil Harneyho. Teď už toho musím nechat, v kanceláři se končí a za chvíli i na poště. Příště víc.

Tvůj

B. E.

[Manchester] v sobotu [25. ledna 1851]

Poprvé otištěno
v Marx-Engels, Gesamtausgabe,
třetí oddíl, sv. 1, Berlín 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Hermanna Beckera.
** Rudolfa Schramma.

54

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 27. ledna 1851

Milý Engelsi!

Přikládám Ti prohlášení k podpisu. Dulonovi se *v žádném případě poslat nedá*, protože Ruge se stal *spolumajitelem* „Bremer Chronik". Musí se poslat do konzervativního listu, do „*Weser-Zeitung*"[199] v Brémách. Až budeš prohlášení posílat, tak do redakce napiš; řekni jim, aby nám dva výtisky poslali do Londýna na mou adresu, 28, Dean Street, a současně ať nám dají vědět, kolik oznámení stojí a jak se má zaplatit. Nezapomeň ale dopis vyplatit.

Protože pošta už už odjede, ještě tohle:

1. Zařídil jsi odeslání dopisu *Weerthovi*, který Ti poslala žena s několika řádky pro Tebe*?

2. Co můj dopis, ve kterém jsem Ti poslal tu *mazanici dr. Magnuse Grosse* atd. a na který bych rád znal Tvou odpověď, dostal jsi ho?** Pokud jsi ho nedostal, *reklamuj ho prosím Tě ihned na poště*. Posílal jsem Ti ten dopis den *potom*, co jsem dostal *Tvůj*, *to znamená asi tak před 14 dny*.

Odpověz brzy a napiš, jestli s prohlášením souhlasíš.

Tvůj

K. M.

Zvláštní poznámky k prohlášení považuji za zbytečné.

* Viz tento svazek, str. 687.
** Viz tento svazek, str. 186–191.

P. S.

Nezapomeň napsat také brémské redakci, tj. redakci „Weser-Zeitung", aby dodržela správné pořadí a Schrammovo* prohlášení umístila až *za* naše, a ne *před* ně. Apropos! Jestli jsi ty dva dopisy opravdu nedostal, tak se na to napřed sám vyptej v Manchesteru, a pak mi napiš *anglicky*, co mám napsat řediteli pošt. Před 14 dny jsem Ti sděloval v dopise svůj nový názor na pozemkovou rentu a musím nutně vědět, co o něm soudíš.

Tvůj

K. M.

[Douška Wilhelma Piepera]

Milý Engelsi, musím Ti v rychlosti napsat, jak Marxe na nejvyšší míru rozhořčuje, že tak zarytě mlčíš k jeho nové teorii pozemkové renty, o níž Ti nedávno psal. Velice se straní lidí, jeho jedinými přáteli jsou John Stuart Mill a Loyd a když k němu člověk přijde, uvítá ho místo pozdravem ekonomickými kategoriemi.

Ostatně žít se dá jedině s Tebou a chce-li někdo žít neekonomicky, jak to mám rád, musí se dát na tichou extravaganci, protože teď už tady není s kým se scházet. Pokouším se mimo jiné něco kopírovat, tu a tam napíšu i nějaké to slohové cvičení, ale ještě silně pochybuji, že to přivedu k něčemu solidnímu. Rád slyším, že jsi veselé mysli a příště si udělám čas, abych Ti mohl napsat něco souvislejšího.

Srdečně Tě zdraví

W. Pieper

Poprvé otištěno
v Marx-Engels, Gesamtausgabe,
třetí oddíl, sv. 1, Berlín 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Conrada Schramma.

55

Engels Marxovi

do Londýna

Milý Marxi,

Tvé mlčení i Tvůj podiv nad mým mlčením jsem samozřejmě rázem pochopil, když mi dneska moje hospodyně, ta stará čarodějnice, po ostrém křížovém výslechu vyhledala z hromady knih v mém pokoji Tvůj dopis ze 7. tm., který tam klidně odpočíval od 8. ledna.* Tu noc jsem totiž nebyl doma a ta osoba položila jednoduše dopis na knihy, potom při uklízení na něj ve spěchu položila jinou knihu, a protože se té hromady knih po celou dobu nikdo nedotkl, byl by tam Tvůj dopis, nebýt Tvého upozornění, mohl dřímat až do soudného dne. Kdybych se byl tento měsíc zabýval ruštinou místo fyziologií, tak se to nestalo.

Tvůj nový výklad pozemkové renty je rozhodně naprosto správný. Že neúrodnost půdy roste s růstem obyvatelstva, to mi u Ricarda nikdy nešlo na rozum, a také pro jeho stále stoupající cenu obilí jsem nikdy nemohl najít doklady, ale při své známé lenosti v teoretických otázkách jsem se vždycky spokojil jen vnitřním reptáním svého lepšího já a nikdy jsem nešel věci na kloub. Není nejmenší pochyby, že Tvé řešení je správné, a z tohoto titulu by sis zasloužil titul ekonoma pozemkové renty. Kdyby bylo ještě na světě právo a spravedlnost, všechna pozemková renta by teď aspoň rok patřila Tobě, a to by bylo ještě to nejmenší, nač by sis mohl dělat nárok.

Nikdy mi nešlo do hlavy, že Ricardo ve své jednoduché poučce

* Viz tento svazek, str. 186–191.

vykládá pozemkovou rentu jako rozdíl mezi úrodností různých druhů půdy, ale při dokazování této poučky 1. nezná žádný jiný moment, než že se přibírají stále horší druhy půdy, 2. úplně ignoruje pokroky zemědělství a 3. nakonec skoro úplně nechává stranou přibírání horších druhů půdy, zato pořád operuje tvrzením, že kapitál vynakládaný postupně na totéž pole stále méně přispívá ke zvyšování výnosu. Nakolik jasná byla teze, která se měla dokázat, natolik cizí byly této tezi motivy uváděné na její důkaz, a snad si vzpomínáš, že už v „Deutsch-Französische Jahrbücher" jsem se proti teorii rostoucí neúrodnosti dovolával pokroku vědecky provozovaného zemědělství* — ovšem jen velmi zhruba a nijak jsem to souvisle nerozvedl. Tys teď tu otázku rozlouskl, a to je další důvod, proč by sis měl pospíšit s dokončením a vydáním Ekonomie. Kdyby se tak podařilo dostat nějaký Tvůj článek o pozemkové rentě do některé anglické revue, vzbudilo by to ohromný rozruch. Přemýšlej o tom, překlad si vezmu na starost.

Přiloženě vracím dopisy pana Velkého Grosse. Příště Ti pošlu pár řádek pro drahouška Dronka, dnes už jsem příliš ospalý, než abych mohl ještě něco udělat. Je to pěkná banda lumpů, ten Gross, Wilhelmi a ten pamfletový pokrokář** z Cincinnati! Ti chlapi si doopravdy musí myslet, že fyzicky, morálně i intelektuálně meleme z posledního, když od nás čekají něco takového.[184] Je to ale legrační a já jsem se těm zálesáckým spasitelům společnosti a jejich nabídkám s honorářem pro Dronka upřímně zasmál. „Ostrého a štiplavého" doktora Siegfrieda Weisse[200] překonává tenhle „rudý, pikantní, sarkastický a všestranný Adonis dávno zapomenuté krásy". Bůh mu buď milostiv!

Prohlášení budou zítra s nezbytnými instrukcemi odeslána do Brém. Pan Schramm*** měl to své rozhodně opsat; je to napsáno ledabyle a pravděpodobně z toho vznikne zmatek.

Zdejší O'Connorova konference není nic než holý humbuk.[201] Této konference, která je údajně představitelkou veškerého anglického chartismu, se zúčastní všeho všudy *8* lidí zastupujících 4 měs-

* „Nástin kritiky politické ekonomie".
** L. A. Hine.
*** Conrad Schramm.

ta: Manchester, Bradford, Warrington a Sowerby. Z toho Warrington a Bradford jsou v opozici a souhlasí s výkonným výborem. Mantle, který zastupuje Warrington, si tropí z většiny náramný smích a jednání zahájil návrhem, aby se konference, když vidí, že je naprosto bezvýznamná a že ji nikdo neuznává, usnesla okamžitě jít domů; zítra na nich bude vymáhat, aby odhlasovali vótum důvěry výkonnému výboru, tzn. Harneymu a Jonesovi, a pro to bude muset hlasovat i O'Connor. Když se hlasovalo o tom, zda by se měli připojit k stoupencům finanční reformy[202], byli 3 pro, 2 proti a 3 se zdrželi, mezi nimi O'Connor, jehož naneštěstí zastrašil Mantle svým drzým vystupováním; jinak by byl hlasoval pro a byl by se provždycky nehorázně blamoval. Většinu konference tvoří O'Connor, Leach, McGrath, Clark a jakýsi Hurst. Pan Thomas Clark pronesl na pondělním obědě dávaném na O'Connorovu počest následující přípitek: Královně: její práva a nic víc; lidu: jeho práva a ne méně. Mantle, vznětlivá, nediplomatická horká hlava, i tady O'Connorovi znemožnil, aby povstal a pozvedl číši.

Dopis Weerthovi už odešel a v několika dnech ho musí mít v rukou, nezapadl-li nějak zvlášť hluboko do nitra Maroka.

„Pro dnešek všechno."

Tvůj

B. E.

[Manchester] ve středu večer 29. ledna [1851]

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

56

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 3. února 1851

Milý Engelsi!

Studuješ tu fyziologii na Mary* nebo někde jinde? V prvním případě chápu, že to není žádná *tatarština*, ani *ruština*.

Zatím mi moje nová teorie renty přinesla jen hrdý pocit sebevědomí, po jakém nutně baží každý pořádný chlap. Ale jsem samozřejmě rád, že Ty jsi s ní spokojen. Nepřímá úměrnost mezi plodností země a plodností lidskou se mne jako otce rodiny, zdatného v bedrech, musela hluboce dotýkat, a to tím spíš, že mon mariage est plus productif que mon industrie**.

Teď Ti předkládám jen jakousi ilustraci k teorii oběživa, jejíž studium by se u mne dalo po hegelovsku charakterizovat jako studium „jinobytí", něčeho „cizího", zkrátka „svatého".

Teorie pana Loyda a tutti frutti***, počínaje Ricardem, v jádře praví:

Předpokládejme, že bychom měli čistě kovové oběživo. Kdyby ho u nás bylo příliš mnoho, ceny by stoupaly, a vývoz zboží by tudíž klesal. Dovoz zboží z ciziny k nám by stoupal. Tak by dovoz překračoval vývoz. Tedy nepříznivá obchodní bilance. Nepříznivý směnečný kurs. Ražená mince by se vyvážela, oběživa by ubylo, ceny zboží by klesly, dovoz by se zmenšil, vývoz zvětšil, peníze by se hrnuly opět zpátky k nám, zkrátka nastala by stará rovnováha.

* Mary Burnsové.
** mé manželství je produktivnější než mé řemeslo.
*** všech ostatních.

V opačném případě právě tak, mutatis mutandis.

Z toho plyne naučení: Protože papírové peníze musí napodobovat pohyb kovového oběživa, protože u papírových peněz je nutno uměle regulovat, co u kovu řídí přirozený zákon, musí Anglická banka rozšířit emisi svých papírů (např. nákupem státních cenných papírů, pokladničních poukázek), když nastane příliv drahých kovů, a když drahých kovů ubývá, snížit emisi omezením eskontních operací nebo prodejem státních papírů. Ale já tvrdím, že banka musí dělat pravý opak, rozšiřovat eskontní operace, když drahých kovů ubývá, a ponechat jim volný průběh, když jich přibývá. Jinak by zbytečně zostřovala hrozící obchodní krizi. Ale o tom až někdy jindy.

To, co tu chci vyložit, jde až na samý kořen věci. Tvrdím totiž toto: *Ani při čistě kovovém oběživu nemá jeho množství, jeho růst a úbytek nic společného s odlivem a přílivem drahých kovů, s příznivou či nepříznivou obchodní bilancí, s příznivým nebo nepříznivým směnečným kursem,* leda v krajních případech, k nimž prakticky nikdy nedochází, třebaže teoreticky jsou jistě možné. Tooke tvrdí totéž, ale v jeho „History of prices" za léta 1843 až 1847 jsem pro to žádný důkaz nenašel.

Jak vidíš, je to důležitá věc. Předně se tím od základu popírá celá teorie oběhu peněz. Za druhé se ukazuje, že na průběh krizí — jakkoli je *úvěrová soustava* jednou z jejich podmínek — má *oběživo* vliv jen potud, že ztřeštěné zásahy státní moci do jeho regulace mohou stávající krizi ještě prohloubit, tak jako roku 1847.

K následující ilustraci je nutno podotknout, že se tu předpokládá: *Příliv* drahých kovů souvisí s čilým obchodem, ještě ne vysokými, ale stoupajícími cenami, s přebytkem kapitálu, převahou vývozu nad dovozem. Odliv zlata vice versa, mutatis mutandis. Ale to všechno předpokládají i ti, proti nimž je polemika namířena. Nemohou proti tomu nic namítat. Ve skutečnosti může nastat tisíc a jeden případ, kdy zlato odplývá, přestože v zemi, která je vyváží, jsou ceny ostatního zboží daleko nižší nežli tam, kam se zlato dováží. Tak tomu bylo např. s Anglií v letech 1809 až 1811 a 1812 atd. atd. Avšak tento *všeobecný předpoklad* je předně in abstracto správný, za druhé jej přijímají i zastánci teorie oběhu peněz. Prozatím tu tedy není, oč se přít.

Předpokládejme tedy, že by bylo *v Anglii čistě kovové oběživo*. Tím ovšem nepředpokládáme, že by přestal existovat *úvěrový systém*. Anglická banka by se spíše proměnila v *depozitní a zápůjční banku*. Jenomže by poskytovala půjčky pouze v hotovosti. Bez tohoto předpokladu by to, co se jeví jako *depozitum Anglické banky, byly thesaurace soukromých osob*, a co je půjčkou banky, by byla půjčka soukromých osob. *Co se tu tedy říká o depozitech Anglické banky*, to je jen určitá *zkratka, abychom proces nelíčili roztříštěně*, nýbrž abychom ho soustředili do určitého ohniska.

Případ I. *Příliv drahých kovů*. Zde je to velmi jednoduché. Mnoho volného kapitálu, tudíž růst vkladů. Aby jich banka mohla použít, sníží *úrokovou sazbu*. Tedy rozkvět obchodu v zemi. *Oběh peněz* by stoupl *jen tehdy*, kdyby se obchod rozrostl natolik, že by k němu bylo zapotřebí více oběživa. Jinak by se zbytečně vydané oběživo v důsledku splatnosti směnek atd. vracelo jako vklady apod. zpátky do banky. *Oběživo* tu tedy nepůsobí jako *příčina*. Jeho růst je konec konců *důsledek* toho, že bylo dáno do oběhu víc kapitálu, a ne naopak. (V uvedeném případě by tedy byl *prvním* důsledkem *růst vkladů*, tj. volného kapitálu, nikoli oběhu peněz.)

Druhý případ. Tady věc vlastně začíná. Předpokládá se *vývoz drahých kovů*. Počátek období deprese. Směnečný kurs nepříznivý. Přitom špatná úroda atd. (nebo i zdražení surovin pro průmysl) vyvolává nutnost dovážet stále víc zboží. Dejme tomu, že bilance Anglické banky by na počátku takového období vypadala takto:

a)	kapitál	14 500 000 £	státní cenné papíry	10 000 000 £
	zůstatek	3 500 000 £	směnky	12 000 000 £
	vklady	12 000 000 £	prutové zlato nebo mince	8 000 000 £
		30 000 000 £		30 000 000 £

Za *předpokladu*, že neexistují *bankovky*, dluží banka jen 12 milionů *vkladů*. Podle její zásady (společné depozitním i emisním bankám, že nemusí mít v hotovosti víc než třetinu svých závazků) je její zlatá zásoba 8 miliónů o polovinu větší, než je třeba. Aby dosáhla většího zisku, *sníží úrokovou sazbu*, a rozšíří své eskontní operace např. o 4 milióny, které se vyvezou za obilí atd. Bilance banky vypadá pak takto:

b)	kapitál	14 500 000 £	státní cenné papíry	10 000 000 £
	zůstatek	3 500 000 £	směnky	16 000 000 £
	vklady	12 000 000 £	prutové zlato nebo mince	4 000 000 £
		30 000 000 £		30 000 000 £

Z tohoto přehledu vyplývá:

Jakmile musí obchodníci vyvážet *zlato*, vrhnou se *nejdřív* na *zlatou zásobu banky*. Tento vývoz zlata *zmenší* její zásobu (zásobu banky), ale ani v nejmenším nepůsobí na *oběživo*. Zda ty 4 milióny leží ve sklepích banky nebo na lodi plující do Hamburku, to je, pokud jde o oběživo, *úplně jedno*. Ukáže se nakonec, že může nastat značný *odliv prutového zlata*, tady 4 miliónů liber št., a že ani v nejmenším neovlivní ani oběh peněz, ani obchod v zemi. Totiž po celou tu dobu, co se *zlatá zásoba*, která byla oproti platebním závazkům příliš *velká*, redukuje pouze na *patřičnou proporci* k těmto závazkům.

c) Ale dejme tomu, že okolnosti, které vyvolaly nutně odliv 4 miliónů, totiž nedostatek obilí, růst ceny surové bavlny atd., trvají dál. Banka se začne strachovat o svou jistotu. *Zvýší úrokovou sazbu* a omezí *eskontní operace*. Proto deprese v obchodním světě. Jaký vliv bude mít tato deprese? Nastane vybírání *vkladů* z banky, její zlatá zásoba úměrně tomu klesne. Klesnou-li vklady na 9 miliónů, tj. zmenší-li se o 3 milióny, ubudou nutně 3 milióny ze zlaté zásoby banky. Ta by tedy klesla (4 milióny minus 3 milióny) na 1 milión proti 9 miliónům vkladů, což by byl pro banku nebezpečný poměr. Chce-li si tedy uchovat zlatou rezervu ve výši jedné třetiny vkladů, musí své eskontní operace snížit o 2 milióny.

Bilance bude potom vypadat takto:

c)	kapitál	14 500 000 £	státní cenné papíry	10 000 000 £
	zůstatek	3 500 000 £	eskontované směnky	14 000 000 £
	vklady	9 000 000 £	prutové zlato nebo mince	3 000 000 £
		27 000 000 £		27 000 000 £

Z toho vyplývá: Jakmile je odliv tak velký, že zlatá zásoba bude v patřičné proporci oproti vkladům, zvýší banka úrokovou sazbu a omezí eskontní operace. Ale to začne *ovlivňovat vklady* a

v důsledku omezování vkladů se zmenšuje i zlatá zásoba, ale ještě větší měrou eskont směnek. *Oběživa* se to netýká ani v nejmenším. Část odčerpaného zlata a vkladů *zaplní* vakuum vzniklé ve vnitřním oběhu tím, že banka omezila poskytování úvěru, druhá část putuje do ciziny.

d) Dejme tomu, že dovoz obilí atd. trvá dál a že vklady klesnou na 4 500 000, tu banka, aby si udržela nutnou rezervu vzhledem ke svým závazkům, zredukuje ještě eskontní operace o 3 milióny, a bilance by potom vypadala takto:

kapitál	14 500 000 £	státní cenné papíry	10 000 000 £
zůstatek	3 500 000 £	eskontované směnky	11 000 000 £
vklady	4 500 000 £	prutové zlato nebo mince	1 500 000 £
	22 500 000 £		22 500 000 £

Banka by za těchto předpokladů zredukovala své eskontní operace ze 16 na 11 miliónů čili o 5 miliónů. Nutná potřeba oběhu peněz se nahrazuje staženými vklady. Ale současně nedostatek kapitálu, vysoké ceny surovin, pokles poptávky, tedy i obchodu, čili *nakonec* i oběhu peněz, nutného *oběživa*. Přebytečná část oběživa by se poslala ve formě prutového zlata do ciziny na zaplacení dovozu. Na oběživo dojde *až nakonec*, a *kleslo* by pod nezbytné množství teprve tehdy, až by zlatá rezerva nedosahovala už ani nejnutnější proporce vzhledem ke vkladům.

K uvedenému je ještě třeba poznamenat:

1. Místo aby omezovala eskontní operace, mohla by banka střelit své státní papíry, a to by za daného předpokladu bylo nevýhodné. Ovšem výsledek by byl stejný. Místo aby zmenšila svou vlastní rezervu a eskontní operace, snížila by rezervu soukromníků, kteří vkládají peníze do státních papírů.

2. Předpokládal jsem tady u banky odliv ve výši 6 500 000. Roku 1839 byl odliv 6 až 10 miliónů.

3. Předpokládaný proces při čistě kovovém oběživu i při pa-

pírovém může vést k zastavení plateb, jako se to stalo dvakrát v Hamburku v 18. století.

Napiš brzy.

Tvůj

K. M.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

57

Engels Marxovi

do Londýna

Milý Marxi,

přikládám zbývající libru za atlas, kterou jsem Ti bohužel nemohl poslat dříve.

Řekni Harneymu, až ho uvidíš, že koncem tohoto týdne dostane ode mne aspoň první polovinu série článků o kontinentální demokracii[198] — články budou rozvrženy tak, aby každý z nich zabral nanejvýš dva až dvaapůl sloupce v jeho „Friend of the People". Pod touto záminkou odrovnám všechny oficiální demokraty a mezi anglickým proletariátem vyvolám proti nim podezření tím, že je včetně Mazziniho, Ledru-Rollina atd. postavím naroveň stoupencům finanční reformy[202]. Evropský výbor to pěkně dostane. Proberu ty pány každého zvlášť, Mazziniho spisy, Ledru-Rollinovy skvělé hrdinské činy od února do června 1848, a samozřejmě nezapomenu ani na pana Ruga. Italům, Polákům a Maďarům řeknu dostatečně zřetelně, aby byli pěkně zticha, pokud jde o soudobé problémy. Pokud jde o ten humbuk, který spustil Harney s žebravými dopisy Mazziniho a spol., zachází už moc daleko, a protože ho nelze jinak přivést k rozumu, budu asi nucen ukázat jalovost a sprostotu těch lidí v jeho vlastním listě a odhalit anglickým chartistům tajnosti kontinentální demokracie. Podrobný polemický článek pomůže u Harneyho vždycky víc než všechny debaty. Bohužel tu mám nemožně málo materiálu.

Mám tu teď knihu Sarranse mladšího „Lafayette et la révolution de Juillet". Kdybych dokázal sehnat ještě několik jiných pramenů, mohl bych pro naši „Revue" udělat článek o červencové

revoluci a dál až do únorové revoluce a podrobit přitom přátelské kritice „Histoire des dix ans“[203]. Těchto „10 let“ se stále ještě nesetkalo s radikálnější kritikou a tvoří v Německu i ve Francii velmi významný prvek uvědomění pro celou revoluční stranu. Myslím, že by vůbec neškodilo, kdyby se vliv této knihy redukoval na patřičnou míru; dosud je to nedotčená autorita.

Pan Russell, ten zbabělec, se zase jednou nádherně blamoval. Nejdřív dští oheň a síru proti papežské agresi[204], potom vidí, že manchesteriáni se s tím rozhodně nechtějí špinit, a zplodí tedy to své hrdinské opatření, kterým chce katolickým biskupům zakázat používání anglických titulů. A potom prostřednictvím pana Peta dává pěkně na srozuměnou, že by sice bylo velmi žádoucí rozšířit hlasovací právo už během tohoto zasedání, ale protože se tentokrát projednává právní reforma, musí se hlasovací právo odložit až na příští rok! Pravý vzor whigovské logiky. Členové parlamentu jsou ostatně hrozně šťouraví a nestálí, volby se blíží, musí mávat liberálním nebo ochranářským praporem, a kdyby výstava[205] nepadla zrovna do nejživější doby zasedání, kdy jde o vysokou politiku, pak by se možná tomu mužíčkovi vedlo zle. A stejně, qui sait*!

Politický chléb vezdejší je vůbec čím dál trpčí. Ten krásný postoj, v jakém si teď libuje la belle France**, je také velmi poučný. Nedá se ostatně popřít, že pánové purkrabí[206] stále víc přestávají být představiteli buržoazních frakcí, anebo lépe řečeno, buržoové se stále víc odpoutávají od svých starých legitimistických a orleanistických vůdců. Za prvé významná menšina pro Baroche na zasedání, kde ho koalice svrhla a které se také skládalo z velmi mnoha nebonapartistů, bývalých orleanistů atd.; potom zjevná nálada konzervativní buržoazie vcelku, která je pro Napoleona daleko příznivější než dříve. Spousta těchto lidí teď rozhodně nechce ani orleanistické, ani legitimistické restaurační intriky; nestojí o žádné řešení a chtějí právě šlendrián presidentské přítomnosti. Nejsou ani pro roajalisty, ani pro republikány, ani pro císařství, ale pro presidenta; a nejkrásnější na tom je, že tato sladká neurčitost je možná jen u masy samé a že každý, kdo by se chtěl uplatňovat jako oficiální

* kdo ví!
** krásná Francie.

představitel tohoto směru, by byl během půl roku zase vyhnán ze své neutrality a zahnán do nějaké určité roajalistické nebo imperialistické frakce. Mám tu ostatně z francouzských listů jen „Débats" a „Charivari", který tu člověku bohužel zase začíná připadat vtipný, díky vybroušenému vtipu zdejších lidí.

Od jednoho hrozně omezeného maďarského emigranta, který se mi tu před několika dny připletl do cesty, jsem slyšel, že tihle výtečníci zase fantazírují o dalekosáhlých spiknutích a vzpourách při příležitosti velké výstavy. Skoro se mi zdálo, že v tom povyku slyším hrdinný hlas dobyvatelů Londýna, Willicha a Barthélemyho. Té sebrance ostatně člověk neunikne: nedávno mě na ulici osloví nějaký chlapík, a vida, byl to jeden emigrant z Great Windmill Street[176], který má zaměstnání v Liverpoolu. „A kdybych měl červánků jitřních křídla a odlét až na světa kraj,"[207] té sebrance bych neunikl.

Zdejší freetradeři využívají prosperity nebo poloprosperity, aby si koupili proletariát, a John Watts přitom dělá prostředníka. Znáš ten nový Cobdenův plán: National Free School Association*, aby byl prosazen návrh zákona, který má dát městským správám právo ukládat místní daně na zřizování škol. Úžasně se to popohání. V Salfordu je už mimoto zřízena veřejná knihovna a muzeum — půjčovna knih a čítárna gratis. V Manchesteru zakoupil jeden výbor z výnosu veřejných sbírek (dohromady je to asi 7000 liber št.) Hall of Science** — a zde, jak ráčil uznat manchesterský pan starosta, byl Watts skutečně prostředníkem — který se přemění rovněž ve veřejnou knihovnu. Koncem července se má otevřít — pro začátek se 14 000 svazky. Na všech schůzích a shromážděních svolaných za tímto účelem se pěje chvála na dělníky a zejména na hodného, skromného, užitečného Wattse, který je teď jedna ruka s manchesterským biskupem. Už se těším na ten výbuch rozhořčení nad nevděčností dělníků, který propukne na všech stranách při srážce.

Můj otec mi v těchto dnech napsal dopis, který mě potěšil, přeje si totiž, abych tu zůstal na neurčitou dobu, tj. dokud potrvají

* Národní sdružení svobodné školy.
** Dům vědy.

tahanice s Ermenovými (a to může trvat do roku 1854). Mně je to samozřejmě velmi příjemné, jestli mi dobře zaplatí mou nudu. Nedám to ovšem vůbec najevo, přinesu „obchodu" tuto „oběť" a prohlásím, že jsem ochoten „vyčkat tu prozatím, jak se poměry vyvinou." Napřesrok v létě sem přijede, a pak budu hledět, abych se mu stal tak nepostradatelný, že bude muset na všechno přistoupit.

Pozdravuj ode mne srdečně ženu a děti.

Tvůj

B. E.

Manchester 5. února 51

Podrobnosti při poštovním bonu jako dříve.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

58

Marx Engelsovi

do Manchesteru[208]

[Londýn] 10. února 1851
28, Dean Street, Soho

Milý Engelsi!

Když jsi psal, že bude brzy načase napadnout Louis Blanca, byl jsi přinejmenším jasnovidec.

Poslechni teď, co Ti povím.

Před několika dny, asi před týdnem, mě potká Landolphe, a z toho, jak rozpačitě mne a mou ženu pozdravil, jsem poznal, že je něco „shnilého" ve stavu našeho rytířského přítele, našeho Bayarda z Hory. Eh bien*! *Landolphe a Louis Blanc* se spojili s *Willichovým* a *Schapperovým* výborem, odkud vystoupil pan Adam! A čtrnáct dní předtím Landolphe ještě notně nadával na Barthélemyho a já jsem mu vyprávěl o záležitosti pánů Willicha a Schappera. Co tomu říkáš? Ani slovem mě ti poctivci předem neinformovali.

Věc se má takhle.

Church Street[209] pořádá 24. února [210] banket, na který pozvala Blanca a Ledru-Rollina a mimo jiné i Landolpha. Louis Blanc, aby ukázal Ledru-Rollinovi, že i za ním stojí kosmopolitní výbor, a aby potrestal Church Street za to, že pokládá jeho i Ledruho za „stejně významné", verbuje svou armádu z Great Windmill Street[176] a z putyky zchátralých polských darmošlapů.

Další rána! Co tomu říkáš?

Church Street dostala před několika dny tištěný oběžník

* A vida!

s pozváním (zároveň *manifest*) na monstrbanket 24. února, podepsán primo* Landolphe a hned za Schapperem: L. Blanc. Velké rozhořčení v Church Street! Velké nadšení v Great Windmill Street!

Louis Blanc v oběžníkovém manifestu nemluví jménem jednoho národa, nýbrž jménem a v duchu věčné formule: liberté, égalité, fraternité**! Nepříjemné je mi na tom jedině to, že ještě dlužím Landholphovi 1½ libry, a ty mu teď ovšem musím obratem po Wolffovi poslat.

Snadno si představíš, jak Willich a Schapper ve své představě vyrostli a jak už nás vidí zdeptané!

Ale my je zdeptáme jinak. Jsme na nejlepší cestě, jak dohnat poddůstojníka a tesaře Willicha[211] k *šílenství*, literaliter*** k šílenství.

Vzpomínáš si jistě na dopis, který napsal Schramm Beckerovým† jménem Willichovi, kde mu nabídl vojenskou diktaturu, ztrhal tisk a poněkud černě vylíčil Schapperovu morálku.

Eh bien!†† Willich, ten nevzdělanec, ten korunovaný osel, na to naletěl. Bombarduje Beckera dopisy, připravuje se už také, že vyšle emisara, jedná se Schapperem de haut en bas†††, intrikuje, uráží všemožně toho poctivce, docela si už osvojil pánovitost jakéhosi Cromwella II., začal být popudlivý, nesnáší už odmluvy a pověřil Beckera, aby v Kolíně provedl revoluci, a prohlašuje, že je potom ochoten převzít vrchní velení.

Před nějakým časem najednou ve společnosti vyskočil, křičel, že prý jeho dopisy z Paříže a z Kolína ještě nedošly — bylo to v souvislosti s poslední francouzskou vládní krizí — naříkal, že prý v jeho (volské) hlavě je zmatek, zmatek, zmatek, vyřítil se na Bond Street a dal si vylít na hlavu vědro vody. Teď jsem pro něj přichystal sprchu, která snad zapůsobí opačně. Dostanu od Beckera za několik dní Willichovy dopisy, a potom to spustím.

* za prvé.
** Svoboda, rovnost, bratrství!
*** doslova.
† Hermanna Beckera.
†† Nuže!
††† svrchu.

Tady je celé hejno nové demokratické sebranky, Francouzi vypovězení z Bruselu, Heise z Kasselu, Oppenheim z Bruselu, Günther z Frankfurtu atd. Z těch posledních jsem ale naštěstí nikoho neviděl.

Doufám, žes dostal můj poslední dopis?

Tvůj

K. M.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 1, Berlín 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

59

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 11. února 1851

Milý Engelsi!

Iterum Crispinus![212]

Právě se dovídám, že se dnes večer konal mítink v Tottenham Court Road k *Bemovu* úmrtí. Na tribuně seděli: *předseda* Schapper atd., Louis Blanc a ostatní členové nového výboru společnosti národů. V nejpřednějších řadách mezi posluchači seděl Harney se ženou. Velkou většinou to byla Great Windmill Street[176]. Schapper pronesl za potlesku, anglicky, svou nezbytnou řeč: war to the knife!* Louis Blanc nemluvil líp. Vive la guerre!** *Tausenau* tam také byl, mluvil o Bemovi. *Harney* měl dlouhý a prý dobrý proslov, v němž nakonec provolal slávu Blanquimu, Barbèsovi a naposled Louis Blancovi jako socialistickému mesiáši.

Co tomu říkáš?

Kdybys vystoupil na mítinku, kterému by předsedal *Th. Clark* Esq., a svou přítomností a svým projevem bys vlastně teprve *dodal* mítinku váhu, pokládal by to přítel Harney za loajální?

Nestačí tedy, že ve svém „Friend of the People" podporuje Ruga, musí nepřímo podporovat ještě i Schappera s Willichem.

Minulou neděli pro mne vzkázal. Chtěl totiž přimět Jonese, aby souhlasil s názvem „Friend of the People". Nešel jsem tam. Ať se kvůli tomu obrátí na L. Blanca, Landolpha, Schappera nebo Willicha. Už mám dost toho kadidla, kterým Harney na veřejnosti neúnavně podkuřuje těm malým velikánům.

* Válka na život a na smrt!
** Ať žije válka!

Nebýt té okolnosti, že i ty Brute (Harney), nestavíš-li se přímo proti nám, alespoň si hraješ na nestranného, zatímco Engels pro tebe pracuje v Manchesteru, Eccarius píše do tvého listu a já pro tebe příležitostně zpracovávám Jonese — nebýt toho, tak se mi ta veřejná, autentická izolace, v níž jsme teď my dva, Ty a já, velmi líbí. Odpovídá úplně našemu postoji a našim zásadám. Systém vzájemných ústupků, ze slušnosti trpěných polovičatostí, a povinnost sloužit svým podílem před veřejností za terč posměchu spolu se všemi těmi osly, s tím je teď konec.

Prosím Tě, odpověz mi brzy i na tyto řádky. Scházím se tu skoro jen s Pieperem a žiji úplně v ústraní. Pochopíš tedy, jak Tě tu tím víc postrádám a jakou mám potřebu pohovořit si s Tebou.

Zítra se dovíš z novin, že dotace byla většinou 102 hlasů zamítnuta.[213]

Tvůj

K. M.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

60

Engels Marxovi

do Londýna[214]

Milý Marxi,

právě jsem doma našel Tvůj dopis a používám hned dnešní pošty, abych Ti oznámil, že koncem tohoto nebo nejpozději začátkem příštího týdne Ti budu moci poslat £ 1.10 pro Landolpha, aby se už beze všech průtahů skoncovalo s touto záležitostí. Náš přítel Landolphe znovu dokázal, že je stará baba, a hloupá pidimuží ješitnost velemoudrého L. Blanca nabývá takové podoby, že to tomu vznešenému skrčkovi opravdu dává pečeť učiněného blázna. C'est bien.* Člověk stále víc dochází k názoru, že emigrace je instituce, kde se nutně stane blázen, osel a sprostý ničema z každého, kdo se od ní úplně nedistancuje a komu nestačí postavení nezávislého spisovatele, který se čerta stará o takzvanou revoluční stranu. Je to učiněná škola pomluv a podlosti, v níž se poslední osel stává předním zachráncem vlasti. Rozhodně si to ten mrňous chtivý popularity vypije, jen až budeme mít zase nějaký orgán. Víš, že tu s sebou vůbec nemám své papíry, obstarej mi tedy ještě nějaké prameny o francouzských dějinách z let 1830—1848, které zrovna znáš, a já se pokusím zavařit to trochu panu pretendentovi aspoň literárně. Ve svých článcích pro „Friend of the People" ho beztak vyzvu — nemáš-li nic proti tomu, protože Ti vyprávěl tu historii — aby uveřejnil, co mu pan Mazzini sdělil o charakteru Evropského ústředního výboru a o jeho postoji vůči socialistům a komunistům, a budu dělat patřičné narážky, aby bylo jasné, oč jde. Proč bychom se měli na něco ohlížet?

* Moc hezké.

Harney dnes dostane tři články, jako úvod, trochu obšírné, tu a tam prošpikované mírnou narážkou. Mrzuté na tom je, že je těžké napadnout Ledru-Rollina a spol. před anglickými proletáři a před Harneyho čtenáři a aspoň částečně se přitom neztotožnit s Willichovou a Barthélemyho klikou. Nezbude než věnovat nakonec této klice několik zvláštních článků. Tyto první tři články neobsahují ještě nic, psal jsem je spíš kvůli Harneymu, abych ho přivedl na správnou cestu, než k nějakému jinému účelu. Ale ve čtvrtém až devátém článku zaútočím ráz na ráz na Ledruho, Mazziniho, Ruga atd., a to co nejvíc přímo a osobně.

Historie s Willichem je za všechny prachy. *Jenom se snaž, abys dostal ty dopisy.* Rád bych viděl to mravní rozhořčení, až bomba vybuchne. Zdá se, že máte už zase nějakou dobu dobré špicly v Great Windmill Street[176], cela ne fait pas de mal*, a aspoň je postaráno o zábavu. Přiznávám se, že bych byl toho chlapa sotva pokládal za takového hlupáka. Ostatně teď teprve se jaksepatří rozohní, když se podle pruských vládních listů dá počítat s válkou proti Švýcarsku a gardové zálohy, jak jim bylo řečeno na přehlídce, jsou právě proto udržovány ve zbrani. Vlády Svaté aliance[215] opravdu nezodpovědně nahrávají těmto nehorázným hlupákům, a kdyby nebylo Palmerstona, mohla by příští „emancipace všeobecné hlouposti" přijít na svět opravdu o šest měsíců předčasně.

O Tvém nejnovějším ekonomickém objevu teď velmi vážně přemýšlím. Dnes nemám čas vyslovit se k tomu podrobněji, ale myslím, že je to docela správné. Ale s čísly nejsou žerty, a promyslím to proto důkladně.

Ten Ludvík Napoleon je ale hlupák! Prodá své pochybnosti o volebním zákonu parlamentu a sám sebe Montalembertovi za 1 800 000 franků, a nakonec je přece nedostane.[216] Vždyť s takovým dobrodruhem není vůbec pořízení. Jestli se čtyři týdny nechá komandovat mazanými intrikány, pak pátý týden musí docela jistě všechno, co bylo prosazeno, zase tím nejhloupějším způsobem zkazit. Aut Caesar aut Clichy![217]

Nedávno jsme založili novou chartistickou místní pobočku.

* to nemůže škodit.

Tihle Angličané jsou, pokud jde o demokratické formy, mnohem nesvědomitější než my poctiví nesmělí Němci. Bylo nás třináct, a ihned bylo usneseno zvolit radu skládající se ze třinácti členů, totiž z přítomných. Nato každý navrhl jednoho z přítomných, a protože já jsem se samozřejmě poděkoval, navrhl někdo místo mne někoho nepřítomného, a ani ne v pěti minutách se private gentlemen* proměnili v council**, a přece byl každý zvolen, a toto kratochvilné jednání probíhalo velmi vážně jako něco samozřejmého. Co z toho vzejde, uvidím příště. Pro dnešek prosit

Tvůj

B. E.

[Manchester] ve středu [12. února 1851]

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 1, Berlín 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* soukromé osoby.
** radu.

61

Engels Marxovi

do Londýna

Milý Marxi,

čekal jsem celkem najisto, že to s Harneym takhle dopadne. Našel jsem oznámení o mítinku na paměť Bema ve „Friend of the People", kde se píše, že prý se ho účastní Němci, Francouzi, Poláci a Maďaři i bratrští demokraté[74], a bylo jasné, že to musí být Windmill Street[176] a spol. Zapomněl jsem Tě na toto oznámení upozornit. Dnes už je vyloučené, abych v té věci podnikl nějaké další kroky. Ale zítra napíšu Harneymu dopis, kde mu oznámím, že nemá tisknout rukopis, který jsem mu poslal, protože v něm nebudu pokračovat,[198] a zároveň mu zevrubně vyložím celou tu historii. Jestli ten dopis nepomůže, musíme celou tu nestydatost nechat plavat, dokud pan Harney sám zase nepřijde, což se stane velmi brzy. Pokládám za velmi pravděpodobné, že sem přijde co nevidět, a pak si ho vezmu jaksepatří na paškál. Musí konečně poznat, že i s ním se to myslí doopravdy. Rozhodně, abych ušetřil čas a dvojí psaní, pošlu Ti ten dopis, a až si ho přečteš, co nejrychleji mu ho odešli.

Osobně mne tato Harneyho pošetilost a beztaktnost mrzí víc než cokoli jiného. Ve skutečnosti ani na tom nesejde.

Teď máme konečně zase — poprvé za dlouhou dobu — příležitost ukázat, že nepotřebujeme žádnou popularitu, žádnou podporu od jakékoli strany z kterékoli země a že naše postavení naprosto nezávisí na takových ubohostech. Od nynějška jsme už odpovědni jen sami za sebe, a až přijde chvíle, kdy nás ti pánové budou potřebovat, budeme v takové situaci, že si můžeme diktovat

vlastní podmínky. Do té doby máme aspoň pokoj. Znamená to ovšem i určitou osamělost — bože, té už jsem si tu za tři měsíce v Manchesteru užil a zvykl jsem si na ni, a navíc jako cudný mládenec, což je tady rozhodně velmi nudné. V zásadě ostatně ani nemůžeme moc naříkat, že se nás ti malí velikáni bojí; což se už tolik let netváříme, jakoby ti a oni lidé byli naše strana, a zatím jsme žádnou stranu neměli a lidé, s kterými jsme počítali, že patří k naší straně, alespoň oficiálně, s tou výhradou, že jsme je mezi sebou pokládali za nenapravitelné hlupáky, nepochopili ani první základy naší věci? Což se do nějaké „strany" hodí lidé jako my, kteří se vyhýbají oficiálním funkcím jako čert kříži? Jaký význam by pro nás, kteří kašleme na popularitu a ztrácíme víru v sebe, když začneme být populární, jaký význam by pro nás měla „strana", tj. tlupa oslů, která na nás přísahá, protože nás považuje za sobě rovné? Není to věru žádná ztráta, nejsme-li už pokládáni za „správný a adekvátní výraz" těch zabedněnců, s nimiž nás svedla dohromady poslední léta.

Revoluce je čistě přírodní úkaz, který se řídí spíše fyzikálními zákony než pravidly, jež určují vývoj společnosti v normálních dobách. Anebo spíš nabývají tato pravidla v revoluci mnohem fyzikálnějšího rázu, materiální síla nutnosti se projevuje výrazněji. A jakmile člověk vystupuje jako představitel nějaké strany, strhne ho to do tohoto víru nezadržitelné přírodní nutnosti. Jenom tím, že si udržuje nezávislost, že je co do *věci* revolučnější než ostatní, může si aspoň na nějakou dobu zachovat samostatnost vůči tomuto víru, nakonec ho to do něho ovšem také strhne.

Tento postoj můžeme a musíme zaujmout v nejbližších dějinách. Nejen žádné oficiální *státní* funkce, ale pokud to bude možné, ani žádné oficiální funkce *stranické*, žádné místo ve výborech atd., žádnou odpovědnost za hlupáky, nemilosrdnou kritiku vůči všem, a navíc humor, o který nás přece všechna spiknutí těch pitomců nemohou připravit. A to dokážeme. Dokážeme být co do věci vždycky revolučnější než ti tlučhubové, protože jsme se něčemu naučili, kdežto oni ne, protože víme, co chceme, a oni ne, a protože po tom, co jsme zažili za poslední tři roky, to budeme přijímat mnohem chladněji než ten, kdo se na tom přímo podílí.

To hlavní v této chvíli je: možnost dostat naše věci do tisku; buďto v nějakém čtvrtletníku, kde budeme přímo útočit a obhájíme svou pozici vůči *osobám*; anebo v tlustých knihách, kde budeme dělat totéž, a přitom se o komkoli z té havěti nebudeme muset ani zmínit. Mně je obojí vhod; natrvalo a za sílící reakce se mi zdá, že možnost toho prvního bude stále menší a to druhé bude stále víc naším útočištěm, kterého se musíme chytit. Co zbude ze všeho toho povyku, který může na Tvůj účet natropit celá ta emigrační cháska, když jim na to odpovíš Ekonomií?

Zítra dopis pro Harneyho. Zatím salut.

Tvůj

B. E.

[Manchester] 13. února 1851 [čtvrtek]

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

62

Marx Engelsovi

do Manchesteru[218]

Londýn 23. února [1851]

Milý Engelsi!

Týden jsi ode mne nedostal žádnou zprávu, jednak proto, že jsem čekal na dokumenty z Kolína, o nichž jsem Tě chtěl zpravit, a pak, že jsem musel počkat na bližší podrobnosti o našem „expříteli". Ty první ještě nedošly. O tom druhém mám teď bližší informace.

Harney dostal Tvůj dopis v pořádku.

Jak mi vypravoval Tessier du Mothay, který je nyní tady, má se ta historie s Louis Blancem původně takhle:

Společnost na Church Street[209] se vydávala za filantropickou společnost pro podporu francouzských politických uprchlíků. Ledru-Rollin, L. Blanc, Adam, zkrátka všichni v ní byli pod touhle záminkou. Politika se podle stanov vylučovala. Tu se přiblížil 24. únor. Víš, že Francouzi se na takovou příležitost, kdy se mohou vytáhnout, chystají zrovna tak dlouho a zrovna tak slavnostně, jako těhotná žena na šťastnou událost. I když je společnost jen filantropická, říkalo se, musejí přece její členové jako Francouzi 24. únor oslavit. Na diskusi o této velké události byl vyhrazen určitý večer. Ledru-Rollin i Blanc se toho večera zúčastnili. Blanc pronesl dlouho připravovanou, chytře složenou jezuitskou řeč, ve které se snažil dokázat, že politický banket odporuje stanovám společnosti, že jenom ukáže Francii její rozpory atd. A s velkými vzdechy o bratrství dal korzický pidimužík průchod svému hněvu nad tím, že ho Ledru-Rollin a Mazzini nevzali do prozatímní vlády[219].

Odpověděli mu. Přes jeho řeč, kterou sám velmi upřímně obdivoval, usneseno banket konat.

A co teď udělá la blanche Louise*? Napíše, že společnost se tímto usnesením rozpadla, vrátila každému jeho osobní svobodu a on použije tohoto obnovení své „svobodné vůle" a zorganizuje banket bez frakčního ducha, ryzí bratrství a jiné krásné věcičky.

Jeho zrak padl přirozeně na Barthélemyho, poněvadž věděl, že Němci, Poláci atd. jsou s ním jedna ruka. Zároveň dostal hezoun Landolphe za úkol zmocnit se drahého Harneyho. L. Blanc byl dokonce tak milostivý, že Harneyho, po němž on a Landolphe půl roku ani nevzdechli, pozval na oběd. Jaká velkomyslnost!

Vedle toho vypracoval L. Blanc manifest, který je, jak by řekl náš Drahý, out and out**. Jistě sis jej přečetl ve „Friend of the People". Zavrhuje dokonce „*aristokracii ducha*", čímž se má na jedné straně zdůvodnit, proč se snižuje k dii minorum gentium***, na druhé straně se tím pak pro Schappera a spol. přibližuje světlá perspektiva „*aristokracie hlouposti*". Tento manifest — přirozeně samé nejapné fráze — považuje L. Blanc za „vrchol moudrosti", jakého jen může lidský duch za těch nejpříznivějších okolností dosáhnout. Měl nejen uvést v úžas celou Evropu, ale navíc ještě zasadit ránu zvlášť Ledru-Rollinovi a u blanquistů ve Francii vzbudit zdání, že ten neúplatný hoch se rozešel s Church Street z ryzí zásadovosti.

Tak se dobrák Harney stal nástrojem sprosté intriky, a to intriky proti Ledru-Rollinovi, k němuž přitom běhá a jehož banket zítra rovněž poctí svou přítomností. Aby tohoto milého a solidního, ale *dojmům přístupného plebejce* — dojem na něho dělají zejména známá jména, v jejichž stínu se cítí poctěn a dojat — ještě víc napnul na skřipec a ukázal zároveň lidem jako Ledru a Mazzini, že nelze beztrestně překážet Napoleonovi socialismu, dává si mrňous blahopřát od pařížských dělníků. Tito „pařížští dělníci", při jejichž pouhé představě musela našemu Drahému stoupnout krev do hlavy, nejsou pochopitelně nikdo jiný než oněch pověstných 25 delegátů z Lucemburského paláce[220], kteří nikdy nebyli nikým delegováni a které

* bílá Louisa (míní se Louis Blanc).
** naprosto dokonalý.
*** druhořadým veličinám (doslova: nižším božstvům).

ostatní dělníci v celé Paříži buď nenávidí, nebo se jim smějí, lidé, kteří jsou stejně důležití jako členové předparlamentu a komise padesáti v Německu[221]. Potřebují mít nějakého malého bůžka, nějaký fetiš, a ten mrňous má v sobě cosi monstrózního, co bylo vždycky vhodným předmětem kultu. On je zase ujišťuje, že jsou největší mužové a nejopravdovější socialisté na světě. Což z nich už nezkonstituoval *pairy* budoucí dělnické republiky? Jakmile jen pohne prstem, už mu blahopřejí, a jakmile mu blahopřejí, vyslovuje jim veřejně a s dojetím své díky. I tentokrát pohnul prstem. Harney přirozeně vidí v těchto profesionálních gratulantech Paříž, celou Paříž.

Než nechám pidimužíka pidimužíkem, ještě dvě poznámky, které jsem se dověděl od Tessiera a které jsou obě náramně příznačné pro tuhle falešnou plačku.

Louisa nikdy nemluví improvizovaně. Píše si své řeči slovo za slovem a před zrcadlem se je učí *nazpaměť*. Ledru-Rollin zase improvizuje vždycky a v důležitých případech si dělá jen několik faktických poznámek. Už proto, nehledě ani na rozdílnost zjevu, není Louisa vůbec s to udělat *vedle* Ledru-Rollina sebemenší dojem. Jak by mu tedy nepřišla vhod každá záminka, aby se mohl vyhnout srovnání s tímto nebezpečným sokem!

Pokud jde o jeho historické práce, psal je jako A. Dumas své fejetony. Pokaždé studuje materiál jen k příští kapitole. Takovým způsobem vycházejí knihy jako „Histoire des dix ans". Na jedné straně to dodává jeho líčení jistou svěžest, neboť to, co sděluje, je pro něho přinejmenším stejně nové jako pro čtenáře, ale na druhé straně je celek chabý.

Tolik o L. Blancovi. A teď k našemu Drahému!

Zdaleka se nespokojil účastí na schůzi těchto lidí. Ani nápad. Z jejich banketu 24. února, který by byl dopadl prabídně, udělal *londýnskou událost*. Na banket, který se koná v City, se už prodalo tisíc lístků. *Většinu lístků* rozprodal Harney, jak mi říkal předevčírem Jones. Budou tam O'Connor, Reynolds a stovky chartistů. Sehnal je Harney. Celý den běhá, aby vyplnil rozkazy L. Blanca, jak mi rovněž říkal Jones.

Dopustil se dokonce malé věrolomnosti vůči Jonesovi; dal mu

totiž přeložit manifest L. Blanca a spol. a pak se ho zeptal, jestli nemá nic proti tomu, aby byl uveden jako překladatel. To bylo ve středu. Měl už tedy Tvůj dopis, o němž se Jonesovi ani slovem nezmínil. Jones tak jeho otázku chápal pouze jako apel na jeho vlastní „socialistické" smýšlení a řekl pochopitelně, že proti tomu nic nemá.

Jones mi řekl, že po mém vysvětlení se pravděpodobně, s jistotou že to tvrdit nemůže, banketu nezúčastní. Že ještě ve svém rozhodnutí kolísá, k tomu má padné důvody. Nepřijde-li, utrpí jeho popularita, neboť díky Drahému se tento banket stal záležitostí chartistů. Zároveň se bojí, aby Reynolds nekul za jeho zády nějaké pikle.

Jones neschvaluje jednání Drahého, jehož jsem „víc nespatřil". Pokoušel se ho omluvit tím, že kdyby se chartisté nezúčastnili ani jednoho z obou banketů, obviňovali by je z politické apatie nebo z antipatie vůči zahraničním revolucionářům. Odpověděl jsem mu: Měl tedy Harney atd. uspořádat na oslavu toho zatraceného 24. února chartistickou schůzi a nedělat ze sebe piedestal pro toho skřeta a pro půl tuctu dromedárů, pro skřeta, který Harneyho neosloví jinak než „brave garçon"* a který, kdyby zítra vypuklo v Londýně hnutí, by po roce nebo po dvaceti letech dokumentárně dokazoval, že ty ubohé Angličany přiměl k tomu, aby se dali na cestu pokroku, a ta se vine od roku 1688 k 24. únoru 1851, kdy Louis Blanc slyšel, jak po něm volá celý Londýn, tak jako kdysi 50 000 dělníků na dvoře „Réforme", kam se nevejde ani 50 lidí. A kolik krokodýlích slz vyroní na papír o této nebývalé události!

Harney se do té věci namočil jednak z obdivu k oficiálním velikánům, který nám byl už dřív často k smíchu. Potom si libuje v teatrálních efektech. Rozhodně je marnivý, nechci říct ješitný. Sám nepochybně hrozně propadl frázovitosti a chlubí se svými hojnými patetickými pšouky. Uvízl v demokratickém bahně daleko hlouběji, než je ochoten přiznat. Je v něm dvojí duch, jeden je dílem Bedřicha Engelse, druhý je jeho vlastní. Ten první je pro něho jakousi svěrací kazajkou. Druhý je on sám in puris naturalibus**.

* statečný hochu.
** v celé své nahotě.

K tomu však přistupuje ještě třetí, spiritus familiaris*, a to je jeho ctěná choť. Ta má velké zalíbení v glazé rukavičkách na způsob Landolpha a Louis Blanca. Mne například nenávidí jako lehkomyslníka, který by mohl být nebezpečný jejímu „vlastnictví, jež je třeba střežit". Mám jasné důkazy, že ta ženská měla tady v té věci své dlouhé plebejské prsty. Nakolik si ten spiritus familiaris Harneyho osedlal a jak sprostá je ve svých intrikách, to můžeš vidět na tomhle: vzpomínáš si asi, jak o novoročním večeru urazila v přítomnosti mé ženy Macfarlanovou. Později mé ženě s úsměvem vykládá, že Harney tehdy celý večer Macfarlanovou neviděl. Jemu později vypravovala, že se odmítla s ní seznámit, protože celá společnost a zejména má žena prý se nad tím dragounem ženského pohlaví rozhořčovala a smála. A Harney byl takový osel a zbabělec, že Macfarlanové nedal za urážku žádnou satisfakci, a tak se tím nejnedůstojnějším způsobem rozešel s jediným spolupracovníkem, který v jeho jarmarečním plátku měl opravdu nějaké ideje. Bílá vrána v jeho plátku.

Co té schůzi dodává ještě zvláštní váhy, je vzrušení, které v Londýně panuje nad demisí malého Johnnyho** a nástupem Stanleyho a Disraeliho.[222]

Francouzi mají největší strach z všeobecné amnestie. Připravila by všechny zdejší divadelní hrdiny o nimbus.

A. Ruge se pokusil se Struvem, Kinkelem, Schrammem***, Bucherem atd. vydávat „Volksfreund" nebo, jak chtěl Gustav†, „Deutscher Zuschauer". Nic z toho nebylo. Jednak ostatní nechtěli protektorát Winkelrieda†† a jednak požadovali, jako třeba „bodrý" Kinkel, placení hotovými, což se zase nehodí do krámu panu Rugovi. Jeho záměr byl hlavně tahat peníze z kapes čtenářstva, které znáš. Julius to překazil, protože tady taky chce vydávat noviny.

K. Heinzen je šéfredaktorem zkrachované newyorské „Schnellpost" a zahájil strašlivou polemiku s Weitlingem.

* rodinný duch.
** Johna Russella.
*** Rudolfem Schrammem.
† Gustav Struve.
†† Arnolda Ruga (ironická přezdívka podle pololegendárního švýcarského vojáka Arnolda Winkelrieda).

Uděláš moc dobře, když brzy napíšeš Rudému Beckerovi* do New Yorku a zpravíš ho o současném stavu věcí.

Přikládám dopis od Dronka. Pošli mi ho obratem zpátky; chceš-li k tomu napsat sám, tím líp.

Svou zásilkou jsi mi prokázal velkou službu, protože bylo zhola nemožné, abych tomu hezounovi** dál dlužil jediný farthing.

O francouzské literatuře z let 1830—1848 Ti něco napíšu v příštím dopise.

Napiš mi také, jestli je moje kalkulace správná.

Tvůj

K. M.

Mimochodem, s Drahým — protože jakmile bude mít za sebou tu velkolepou frašku, bude hledět zase přijít — se teď musí jednat hodně svrchu a dát mu najevo, že to „projel".

Apropos! Harney se dal zvolit do chartistické deputace na Church Street; napřed se objeví tam a pak půjde do City, kde se uvelebí jako doma.

Že to ostatně neudělal z naivity, je patrné už z toho, že všechno připravoval *za mými zády* s „hezounem" a *Tobě* taky nedal *nic* vědět.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 1, Berlín 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* pravděpodobně Maxu Josephu Beckerovi.
** Landolphovi.

63

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 24. února 1851
28, Dean Street, Soho

Milý Engelsi!

Je jedna hodina v noci. Asi před hodinou sem vpadne Pieper, bez klobouku, celý rozcuchaný a potrhaný. Stalo se tohle:

Dnes večer se konal mítink či banket v City. *Willich předsedal.* Jones, jak slíbil, tam nešel. Náš Drahý* měl rudou stužku. Bylo tam na 700 lidí, asi 150 Francouzů, 250 Němců, 200 chartistů a zbytek Poláci a Maďaři. Blanc přečetl pozdravné dopisy došlé od jeho pobratimů z Paříže a Willich dopis z La Chaux-de-Fonds. Z Německa neměli nic. Mimoto se četla pozdravná adresa od Poláků z Paříže.

Projevy prý byly prašpatné a vůbec se prý přes všechno bratrství nuda usadila na tvářích a svazovala jazyky. Schramm** a Pieper si koupili lístky, aby se na tu frašku podívali. Hned od začátku je obtěžovali. Schramm šel k jednomu z pořadatelů, čackému rytířskému Landolphovi, a požádal ho, aby jim za jejich peníze zjednal alespoň klid. Na to mu ten čacký muž odvětil, že tady není místo pro výměny názorů.

Pánům z Great Windmill Street [176] se to ponenáhlu začalo zdát dlouhé. Volali „spy, spy"***, Haynau, Haynau a pak vypráskali Schramma a Piepera ze sálu, roztrhali jim klobouky a před sálem

* Harney.
** Conrad Schramm.
*** špicl, špicl.

na dvoře po nich dupali, kopali je, fackovali a div je neroztrhali na cucky, rvali jim vlasy z hlavy atd. Nachomýtne se k tomu Barthélemy a vyjádří se o Schrammovi: To je lump, ten se musí vyřídit! Schramm na to: Vy jste propuštěný galejník.

Rvačky se zúčastnilo na 200 individuí, Němci, Francouzi i páni bratrští demokraté[74], neméně „udatní" proti dvěma bezbranným.

Post festum se ukáže Drahý, a místo aby energicky vystoupil, jak se slušelo, koktá, že tyto lidi zná, a chce se pustit do dlouhých expozé. Jistě krásný prostředek v takové chvíli.

Oba se bránili jako lvi.

Lidé z Windmill vykřikovali: Ukradl nám z pokladny 19 šilinků.

Pro dnešek všechno. Co tomu říkáš, příteli? Vypukne-li zítra v Londýně revoluce, dostane se Willich s Barthélemym dozajista k moci.

Tvůj

K. M.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

64

Engels Marxovi

do Londýna

Milý Marxi,

včera to bylo týden, co jsem Ti poslal dopis pro Harneyho a dosud od Tebe nemám odpověď. Mohlo by mě to přivést do nesnází, kdyby Harneyho dopis, který může přijít každým dnem, vyžadoval rychlou odpověď nebo kdyby jednání zdejší nové chartistické kliky o Harneyho návštěvě tady vedla k cíli a on se mi sem jednoho krásného dne přihrnul na byt a stravu. Doufám, že jsi všechno dostal v pořádku a že Ti v psaní nebrání churavost. Možná, že se Ti nezamlouvá ten dopis, nebo se Ti nelíbí, že jednám okamžitě na vlastní pěst a neporadím se už s Tebou? Ale vždyť právě proto jsem Ti ho poslal a jestli jsi něco proti němu měl, nebylo nic jednoduššího, než Harneymu prostě vzkázat, aby prozatím moje články* nedával tisknout a mně poslat dopis zpátky s připomínkami, a víš, že bych jim byl věnoval náležitou pozornost.

Rozhodně Ti už delší dobu dlužím odpověď k té otázce oběhu peněz.** Věc sama je podle mého názoru naprosto správná a velmi pomůže zredukovat tu zmatenou teorii oběhu na jednoduchá a jasná základní fakta. K výkladu v Tvém dopise bych chtěl připomenout jen toto:

1. Dejme tomu, že by na počátku deprese byla bilance Anglické banky, jak říkáš: 12 000 000 liber šterlinků vkladů a 8 miliónů zlata v prutech nebo mincích. Píšeš, že banka sníží diskontní sazbu,

* Viz tento svazek, str. 198 a 210.
** Viz tento svazek, str. 204—209.

aby se zbavila přebytečných 4 miliónů liber šterlinků. Myslím, že to nemusí dělat, a pokud si vzpomínám, dosud nikdy nedošlo na počátku deprese ke snížení diskontní sazby. Podle mého názoru by deprese ihned ovlivnila vklady a velmi brzy by nejen zjednala rovnováhu mezi zlatou rezervou a vklady, nýbrž donutila by banku diskontní sazbu zvýšit, aby zlatá rezerva neklesla pod třetinu vkladů. Tou měrou, jak deprese sílí, vázne i oběh kapitálu, obrat zboží. Vystavené směnky propadají a musí se zaplatit. Proto se musí dát do oběhu rezervní kapitál — vklady — rozuměj, nikoli jako oběživo, nýbrž jako kapitál, a proto prostý odliv zlata spolu s depresí úplně postačí, aby se banka svého přebytečného zlata zbavila. K tomu není zapotřebí, aby banka *snižovala svou* úrokovou sazbu za okolností, které v téže době všeobecnou úrokovou sazbu v celé zemi *zvyšují*.

2. V období rostoucí deprese by banka asi musela (aby se nedostala do nesnází) zvětšovat zlatou rezervu v poměru k vkladům tou měrou, jak by rostla deprese. Ty čtyři přebytečné milióny by jí tedy přišly jako na zavolanou, a vydávala by je co nejpomaleji. Při zostřující se depresi by za Tvých předpokladů nebyl vůbec přehnaný takový poměr zlaté rezervy k vkladům jako 2/5:1, a dokonce 3/5:1 a dalo by se ho dosáhnout tím snáze, že s úbytkem vkladů se absolutně zmenšuje i zlatá rezerva, i kdyby se relativně zvětšovala. Nápor na banku je tu právě tak dobře možný jako u papírových peněz a mohou ho vyvolat docela normální obchodní vztahy, aniž by byl kredit banky otřesen.

3. Píšeš: „Na oběživo dojde *až nakonec*." Z Tvých vlastních předpokladů, že váznoucí obchod má vliv na oběživo a že je pak samozřejmě zapotřebí méně oběživa, vyplývá, že oběživa ubývá současně s tím, jak ochabuje obchod a že se ho část stává přebytečná tou měrou, jak se deprese zostřuje. *Citelně* ho ovšem ubude až nakonec, při silné depresi, ale vcelku přece jen probíhá tento proces hned od začátku deprese, i když se fakticky nedá v jednotlivostech dokázat. Ale pokud jde o to, že toto vytlačování určité části oběživa je následek ostatních obchodních vztahů, deprese, která na oběživu nezávisí, a všechno ostatní zboží a obchodní vztahy jsou tím postiženy dříve než oběživo, a také pokud jde o to,

že u oběživa se tento úbytek *prakticky* pociťuje až nakonec, potud ovšem krize postihuje oběživo až nakonec.

Tyto poznámky se omezují, jak vidíš, jen na Tvůj modus illustrandi*, věc sama je naprosto v pořádku.

Tvůj

B. E.

[Manchester] v úterý 25. února [1851]

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* způsob ilustrace.

65

Engels Marxovi

do Londýna

Milý Marxi,

dnes ráno jsem dostal Tvůj dopis z 23., s razítkem 25. Napříště adresuj vždycky na pány Ermen & Engels v Manchesteru k mým rukám. Dostanu dopisy bezpečněji a rychleji, protože často nebývám doma a poštovní úředníci mi beztak někdy dopisy, adresované do mého bytu, posílají za mnou do kanceláře, kde jsem rozhodně aspoň jednou za den. Používej pokud možno první londýnské večerní pošty — do šesti z Charing Cross anebo do půl šesté na malých poštovních úřadech, dopisy jsou potom rozhodně druhý den v deset ráno v kanceláři.

Dronkův dopis jsi zapomněl přiložit. Pošli mi ho brzy, chtěl bych mu napsat, hlavně abych navázal korespondenci s Lupusem, o kterém vůbec nevím, kde je, protože ani na jeden svůj dopis jsem nedostal odpověď. Kdyby bylo pro Tebe výhodnější neplatit poštovné a výplatné za dopisy, které jdou přes hranice, posílej je mně nebo je dej adresovat na mne, hodím to na firmu.

„Constitutionnel" píše, že d'Ester prý byl vypovězen ze Švýcarska a už odtamtud odešel — víš o tom něco?

Tvůj atlas je zachráněn. Nakonec jsem se rozhodl ho neprodat, a zatím ho nechám tady, protože ho moc potřebuji, čtu teď francouzské a anglické historky o dějinách konzulátu a císařství, zvláště po vojenské stránce. Nejlepší, co jsem v tomto směru dosud našel, je W. P. Napier (nyní generál), „History of the War in the Peninsula". Má své brouky jako všichni Napierové, ale vedle toho

opravdu hodně common sense*, a nadto velmi správný postřeh při hodnocení Napoleonova vojenského a administrativního génia. Francouz by takovou knihu vůbec nedokázal napsat. Thiers, pokud jde o historickou spolehlivost a vůbec správné hodnocení, nemá ani za mák větší cenu než ubohoučký tory Southey, poeta laureatus** blahé paměti, který také napsal hanlivou a chvástavou historii španělské války.[223] Napier jenom příliš vyzdvihuje svého vrchního generála Wellingtona, ale ještě jsem v jeho líčení nedošel dost daleko, abych ho mohl posoudit s konečnou platností.

Sdělení o citoyens*** Blancovi a Harneym beru ad notam. O Harneym ještě nic nevím. Hned jsem si myslel, že přitom hrál úlohu jeho spiritus familiaris†. Ona bezmezně uctívá velikány a je už vůbec pomalu k nesnesení. Ostatně musí se mu to rozhodně dát na srozuměnou, až se zase přihlásí. Co se týče mrňavého Blanca, neškodilo by, kdybychom si při nejbližší příležitosti vzali na paškál jeho oeuvres complètes†† — Ty by sis vzal „Organisation du travail" a „Histoire de la révolution" a já „Dix ans", přičemž asociace práce, uskutečněné v praxi po únoru, a „Pages d'histoire" by bylo třeba kritizovat společně. O velikonocích přijedu do Londýna, a pak bychom mohli něco podniknout. Ty jeho věci by se tady daly levně koupit v belgickém otisku. Protože se mi podařilo dokonale oblafnout tátu, aspoň prozatím, mohu se tu definitivně zařídit po domácku a beztak si dám z Bruselu poslat své knihy. Kdyby sis snad chtěl dát poslat něco z Kolína, dej mi to vědět, napíšu teď kvůli svým věcem Danielsovi, a mohli bychom to pak dát poslat v jedné zásilce. NB. Všechno, jen ne anglické knihy přetiskované na pevnině. O tom, jak se vyvíjela celá věc s mým tátou a jak jsem to musel zase kroutit a narafičit, abych tu za prvé byl nadále nepostradatelný, a za druhé, aby mě v kanceláři příliš nezatěžovali, to Ti povím ústně, za šest neděl jsou beztak velikonoce a je to hodně složité. Jisté je, že mi to táta musí jaksepatří hotově zaplatit, zvláště až se sem vypraví a až ho do toho ještě víc uvrtám. Problém je

* zdravého rozumu.
** korunovaný básník.
*** občanech.
† rodinný duch.
†† sebrané spisy.

v tom získat oficiální postavení vůči Ermenovým jako otcův zástupce, a přesto nemít v rámci zdejší firmy *žádné* oficiální postavení s pracovním úvazkem a s platem od firmy. Ale doufám, že se mi to podaří, tátu okouzlily mé obchodní dopisy a myslí si, že je to ode mne velká oběť, když tu zůstanu. To mi vynáší nebo mi zanedlouho vynese 5 liber měsíčně navíc, kromě budoucích přídavků.

Tvůj

B. E.

Nezapomeň mi poslat pro potěchu v mé osamělosti kolínské vtipy, jakmile je dostaneš a přečteš.

[Manchester] ve středu 26. února [1851]

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

66

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn 26. února 1851]

Milý Engelsi!

Z dopisů od Piepera a Schramma*, které jsem Ti poslal, jsi se dověděl fakta přímo od účastníků. Tak si uděláš nejlépe vlastní úsudek. Nepochopitelná je podlost 200 bratrských vrahounů, kteří si svou touhu po velkých revolučních činech vylévají na dvou jedincích, nepochopitelná je podlost Drahého**, Landolpha, Louis Blanca atd., kteří tomu všemu klidně přihlíželi a do omrzení omílali své fráze o bratrství.

Ještě jeden detail z rozmluvy Schramma s Harneym: Harney zdůrazňoval, že Schapper je jeho „dlouholetý známý" a že s ním udržoval velmi blízké styky, když jsme byli v Bruselu.

Apropos! *Celou zprávu* o mítinku poslali pánové L. Blanc a spol. *už den předtím* jednomu pařížskému listu.

Soudní proces by L. Blanca zničil. Pomysli jen, jaké by to bylo sousto pro „Times", zejména kdyby se *Barthélemy*, galejník, vrah atd. objevil jako obžalovaný a člověk, který nabádá k vraždě. Barthélemy totiž při té rvačce ukázal na Schramma a řekl: „To je lump, ten se musí vyřídit."

Soudní řízení přinese jenom *ten* nežádoucí výsledek, že list, který plánuje Harney s Jonesem, bude v háji, Harney s bratrskými demokraty[74] bude v háji, „Times" budou jásat, Pieper přijde o místo (je příliš povznesený, než aby se na to ohlížel), a Schrammovi

* Conrada Schramma.
** Harneyho.

atd. nakonec všichni chartisté dohromady přece jen zlomí vaz. Co tedy dělat? Zítra o tom pohovořím s Jonesem. Přítel Harney se Schapperem spoléhají zřejmě, že se to všechno vyřídí v klidu. Harney nepovažoval proto ani za nutné učinit potřebné kroky pokud jde o nás a udělat nezbytné ústupky. Celou situaci tím ten trouba jen ztěžuje. Taková lumpárna se přece nedá přejít bez povšimnutí.

Jestli Ti Harney napíše, dej si pozor na jedno. Ve svém dopise ses příliš zabýval teoretickou kritikou Ledru-Rollina a Blanca. Harney se teď tváří, jako bychom na něm chtěli, aby nám dělal ocásek. Musí se mu tedy připomenout především:

1. že jde *jen a jen* o jeho poměr k Schapperovi a Willichovi, poněvadž se *přidal k* našim přímým osobním ničemným nepřátelům a nakolik má váhu, postavil se před tváří Německa za ně proti nám. Copak nepřerušil *společně s námi písemně* styky s Vidilem, Barthélemym a s Willichem?[224] Jak je mohl obnovit bez nás, za našimi *zády* a *proti* naší vůli? Je-li tohle fair, tak to nechápu.

2. *Zapřel nás*, když se *po* incidentu se Schrammem a Pieperem nepostavil veřejně na mítinku ihned proti tomu a pak rovnou neodešel. Místo toho dělá všechno, aby to svým přátelům vylíčil jako naprosto bezvýznamnou záležitost.

Přikládám dopis od Dronka. Vylič mu dopodrobna celou tu špínu včetně nejposlednějších novinek. Já toho musím napsat spoustu do Kolína, Hamburku atd.

Odpusť, že dopis není dnes ofrankován. Je už příliš pozdě, abych ještě šel shánět známky, a dopis se nutně musí ještě dnes večer dostat na poštu.

Tvůj

K. Marx

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

67

Engels Marxovi

do Londýna[225]

Milý Marxi,

právě jsem našel Tvůj 2. dopis. Okamžitě jsem napsal druhý Harneymu; jestli s ním souhlasíš, ihned mu ho pošli. Té lumpárny už je trochu moc a musí se mu to dát najevo. Spolčí-li se s ostatními, tím hůř pro něho, čert ho vem.

Přikládám dopis, který mi připadá hrozně divný.[226] Jaká je v celé té věci souvislost? Nevím, jak dalece je přitom rudý Wolff* svým vlastním pánem. Ten dopis je ale tak bláznivý, že bez dalších informací na něj nemohu odpovědět. Dej mi proto ihned vědět, co je to za nápad, a pošli mi tu volovinu zpátky. Je jedna hodina v noci.

Tvůj

B. E.

[Manchester] ve středu [26. února 1851]

Nemám u sebe žádné známky, a protože ponesu dopis ještě teď na poštu, nemohu ho ofrankovat.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 1, Berlín 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Ferdinand Wolff.

68

Engels Marxovi

do Londýna

Milý Marxi,

když jsem včera o půlnoci přišel domů a našel Tvůj dopis o lumpárně, kterou provedli Schrammovi* a Pieperovi, napsal jsem Ti hned dopis pro Harneyho. Podle roztřeseného písma, patetického rozhořčení, kostrbatého nesouvislého sledu myšlenek a z toho, že celý dopis nebyl právě harmonický, jsi snad poznal, že jsem ho psal po několika sklenicích silného punče, které jsem toho večera výjimečně vypil, a snad jsi ho tedy neodeslal. Měl jsem fakticky takový vztek, že bych si nebyl mohl jít lehnout, kdybych ho nebyl poslal, a tak jsem ještě v jednu hodinu v noci běžel na poštu, spíš proto, abych sám sebe uklidnil, než abych Harneymu honem vyložil, co si myslím. Dostal jsi můj dopis asi dnes kolem poledne, a poněvadž až do večera už dnes pošta neodjíždí, nemohl jsem Ti další dopis dřív poslat. Připojuji opravený dopis Harneymu, který mu laskavě pošli, pokud jsi — jak doufám — ještě ten původní neodeslal.

Propříště mi dopisy posílej na tyto adresy:

1. Všechny dopisy, které budeš dávat před šestou hodinou večer na poštu v Charing Cross nebo před půl šestou na pobočky, mi posílej do kanceláře (Ermen & Engels). Budu je mít ráno v 10.

2. Všechny dopisy, které budeš dávat na poštu ještě *po* šesté hodině večer, posílej do Great Ducie Street. Budu je mít příští den v 6 večer, zatímco v kanceláři bych je měl teprve další den ráno.

* Conradu Schrammovi.

Nedávno mi psal Hühnerbein. Mirbach šťastně upláchl a odjíždí z Paříže za svou ženou do Atén.

Tvůj

B. E.

[Manchester] ve čtvrtek 27. února 51

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

69

Engels Marxovi

do Londýna[227]

Milý Marxi,

teprve dnes ráno přišel Tvůj dopis z předvčerejška. Kdybych byl všechny ty podrobnosti znal už včera večer, byl bych drahému Harneymu napsal ještě docela jinak. Ale já se mu už dostanu na kobylku, a pak mu to spočítám.

Hnát tuhle záležitost skutečně před soud by myslím mnoho neprospělo. Bez ohledu na Harneyho, Jonese a chartisty by to vedlo k vzájemným rekriminacím a obviňování. S pomocí kteréhokoli advokáta by dotírala druhá strana na Schramma a Piepera nejnestoudnějšími otázkami, například jestli Schramm neukradl peníze z pokladny na Great Windmill Street[176] apod., a i kdyby je seberozhodněji odrazili, stačilo by to, aby se výsledek rovnal nule. Svědkové druhé strany by odpřisáhli, že Schramm řekl to a to, připomněli by některé Schrammovy scény z Great Windmill Street, které by důkladně zveličili, aby Schramma vylíčili jako člověka, který ruší veřejná shromáždění atd.; a soudce, celý šťastný, že se demagogové navzájem častují tituly padouchů, by připustil všechno, co by na obě strany mohlo vrhnout kompromitující světlo. Schramm toho však musí využít jako pohrůžky.

Beztoho se o něm říká, že je mu všechno jedno a že si s ničím hlavu neláme, a tak by mu věřili, že to požene až tak daleko. Landolphovi by měl dát pár facek a měl by se naučit pořádně střílet; je přece v takové situaci každou chvíli, a střílet potřebuje umět víc než kdo jiný.

Proces by nakonec skončil tím, že by to soudce s oběma stra-

nami náramně rázně skoncoval, a to by bylo všechno, tím spíš, že by proces probíhal v Islingtonu a bůhví co tam je za pitomé soudce. A jestliže Landolphe, *zástupce lidu*, prohlásí, že Schramm přišel jistě jen aby vyvolal skandál atd., nemyslíš, že by tomu veřejnost věřila víc než prohlášení Schrammovu a Pieperovu? Dal by se z toho udělat pořádný skandál, jenže Schrammovi by hrozilo, že padne různými insinuacemi částečně na jeho hlavu.

Takový skandál by jistě přinesl jako důsledek zavedení nového zákona o cizincích[228] na ochranu počestných reakcionářů, kteří přijíždějí z kontinentu na výstavu[205].

Ale proč k čertu nešel Schramm, když ho Landolphe odmítl, rovnou k Harneymu, aby ho do toho zatáhl?

Je právě čas na poštu. Adieu.

Tvůj

B. E.

[Manchester] v pátek [28. února 1851]

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 1, Berlín 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

70

Marx Engelsovi

do Manchesteru[229]

[Londýn] v sobotu 1. března 1851

Milý Engelsi!

U vás máte asi nějaké prapodivné poštovní herky, že se všechny mé dopisy zpožďují.

Víš velice dobře, pokud jsi důkladně pročetl dopisy, které jsi ode mne dostal, že se všechno, co radíš, už stalo, až na těch pár facek Landolphovi, které by nebyly podle mého k ničemu. Má-li se někomu vynadat, pak to musí být malý Hiphiphurá-Skot George Julian Harney a nikdo jiný, a pak se musí učit střílet Harney.

Měl jsem před sebou oba Tvé dopisy Harneymu; poslal jsem ten *první*, protože byl podle mého líp napsaný a víc vyhovoval než druhé opravené vydání.

Soudním procesem se už jak Harneymu, tak Landolphovi dost hrozilo. Tvoje obavy, že Landolphe bude svědčit proti Schrammovi, nejsou opodstatněné. Daleko spíš se bude zapřísahat, že ho Schramm jako člena výboru před skandálem žádal, aby mezi tou sběří udržoval pořádek.

Jestliže tedy „pohrůžka" soudním procesem nemá účinek, co dělat, nechceme-li klidně spolknout ten výprask, toho špicla a Schapperův a Willichův triumf?

Všechny Tvé obavy ze skandálu jsou oprávněné. Jenže i naše strana bude mít mazaného advokáta. Zhorší-li se Schrammova pověst ještě o něco víc nebo ne, to mu může být docela jedno. Jestli to ale nechá usnout, teď, když se do toho zamíchali Francouzi z Church Street[209], je s ním amen, když mu chartisté nedají ve-

řejnou satisfakci nebo jestli nedostane celou věc před soud. Jedno nebo druhé.

Jones, jak jsem Ti psal, na pondělním mítinku nebyl. Domluvil jsem si s ním schůzku u nás doma, ale už v úterý jsem se k němu hnal, a když jsem ho nezastihl, nechal jsem mu tam lístek, aby přišel ve středu. Nepřišel. Šel jsem tam ve čtvrtek. Odbyli mě. Nechal jsem mu tam lístek s pozváním. Nepřišel. Ve čtvrtek večer jsem mu napsal obšírný dopis, kde jsem mu klidně, prostě a jasně celou tu lumpárnu od začátku vyložil, poukázal na možné nepříjemné důsledky, požadoval veřejnou satisfakci a nakonec jsem ho žádal, aby mě navštívil, abychom si o tom mohli pohovořit. Ačkoli byl ve městě, nepřišel a taky mi neodpověděl na dopis. Z toho je jasné, že Jonese zpracoval skotský intrikánek*, který se bojí nechat ho se mnou mezi čtyřma očima. Tak vidíš: na veřejnou satisfakci chartistů není žádná vyhlídka. Zbývá jen soudní proces. Ostatně ať se děje co děje. Nepříjemné je jen to, že Pieper přitom přijde o místo a my dva si na sebe poštveme víceméně všechny chartisty.

Zavedení zákona o cizincích by pro nás bylo to *nejpříjemnější*. Co by ti oslové byli bez každodenní veřejné demonstrace?

Zbývá už jen jeden prostředek, jak to všechno urovnat a nenechat to dojít až ke krajnímu skandálu, a to, že bys *neprodleně*, bez jakýchkoli průtahů, *přijel sem*[230]. Bydlet bys mohl u mne, poněvadž mám teď pronajaté dva pokoje navíc. Jiný prostředek, to Ti říkám s definitivní platností, neexistuje. Dopisy se to všechno jen zamotává, protahuje a nic se nevyřídí.

Tvůj

K. M.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 1, Berlín 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Harney.

71

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 8. března* 51

Milý Engelsi!

Dnes jen několik řádek k věci.

Jak jsi viděl, „Times" ten krám nevzaly.[231] Jenže nás se to už netýká.

Harney psal už předevčírem ráno Schrammovi**. Ten pitomý obejda odešel z domova v 9 hodin ráno a vrátil se v 1 hodinu v noci. Tak přišel na dopis teprve včera.

Harney jeho prohlášení přijímá.[232] Napsal k němu vyhovující úvodní slovo. Píše Schrammovi „drahý Schramme" a připomíná mu, aby i on dodržel nyní svůj závazek a neobracel se na policejní soud — je to dokument proti Francouzům.

Včera přinesla „*Patrie*" (dnes „Constitutionnel") prohlášení pánů Blanca, Barthélemyho, Schappera, Willicha a celého zbývajícího výboru, v němž ti pánové tvrdí, že Blanqui neadresoval svou zdravici[231] žádnému členovi výboru. „Patrie" k tomu poznamenává, že to nechtěla přijmout bez předchozího ověření. A tu jí poslal pan Antoine — Blanquiho švagr — tohle: zdravice byla adresována jednomu z těch, kdo prohlášení podepsali, Barthélemymu, který mu potvrdil její příjem a který je na prohlášení rovněž podepsán. Dovedeš si představit ten nářek v tomhle táboře!

Ale to ještě není všechno.

Wolff poslal tedy včera ráno Wdloffa s jedním rodilým Angli-

* V originále „února".
** Conradu Schrammovi.

čanem k Landolphovi. Ten se choval jako odhalený falešný hráč, napřed vzdychal, deklamoval, utápěl se ve frázích, uváděl příčiny, rozhazoval rukama i nohama a pak zase propadl svému nepřekonatelnému pocitu zbabělosti. Dnes večer to bude zaprotokolováno před těmi bídnými ropucháči[180] z Church Street[209].

Na závěr: špatné zprávy o mé máteři*. Všechno váže na Bommel[233]. Pravděpodobně budu muset ten zoufalý čin riskovat.

Tvůj

K. M.

Dostal jsem od Beckera** Willichovy dopisy. Tobě dojdou v úterý.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Henriettě Marxové.
** Hermanna Beckera.

72

Engels Marxovi

do Londýna

M. M.,

dnes ráno přišel přiložený dopis od Weertha, který Ti ihned posílám. Konflikt Schramma s Harneym se tedy už urovnal. Jestli se Ti to podaří, přiměj toho obejdu, ať teď pošle Harneymu kopii překladu Blanquiho zdravice, to zapůsobí. Vůbec bude správné, když je teď s Harneym zase tak zadobře, aby tyhle styky udržoval — ať už je to jak chce, Harney přece jenom má noviny*. Jedna kopie článku poslaného do „Times" by se mohla poslat také Blanquimu na Belle-Île.[231] Schramm by v téhle věci neměl být tak nedbalý, kryje si tím záda z různých stran. Zítra peníze.

Tvůj

B. E.

[Manchester] v pondělí 10. března 51

Barthélemy se pěkně blamoval. To je *jediná* útěcha. Ať Schramm sdělí celou tu historii Harneymu písemně. Tím jsme ho o tom uvědomili, a to může mít jednou význam.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* „Friend of the People".

73

Engels Marxovi

do Londýna

Milý Marxi,

měl jsem náramně protivnou chřipku, takže jsem nemohl podnikat ani nic rozumného, ani nerozumného, a proto jsem nepsal. Zmohl jsem se jen na to, že jsem Ti minulý týden poslal poštovní příkaz — snad jsi ho už dostal. 5 šilinků patří Lence*, která právě nebyla doma, když jsem od Tebe odcházel. Jestli mi to vyjde, pošlu Ti tenhle nebo nanejdéle příští týden ty 2 libry pro Hiphiphurá**, Schramm*** mu je může odnést. Protože ani já nemám od Tebe dosud — od té doby co jsem Ti posílal Weerthův dopis — ani čárku, nevím pochopitelně nic nového a pořád ještě čekám na vzácné dopisy Willichovy. „Friend of the People" se Schrammovým prohlášením jsem neviděl, chodí sem velice nepravidelně; ať mi Schramm pošle jeden výtisk jako tiskopis, jistě si snadno nějaký opatří, jestli už žádný volný nemá. Moc rád slyším, že se Landolphe nakonec ukázal jako učiněná baba; na jeho slavný dopis pořád ještě čekám.

Hrozně mě rozčiluje, jak je to tady hloupě zařízeno, že skoro vůbec nemohu ve studiu pravidelně a důkladně zabrat. Do jedné knihovny chodit nemohu, v jiné, veřejné, se věci, které mě teď především zajímají, vyskytují jen sporadicky a nevyhovují mi tam hodiny; zbývá mi tedy pouze ubohé Atheneum, kde nikdy nic nemají a kde je knihovna v příšerném nepořádku. Za Napierem[234] například běhám zase zbytečně a pokaždé to trvá 2—3 týdny,

* Heleně Demuthové.
** Harneyho.
*** Conrad Schramm.

než se sežene další svazek. Ze zoufalství jsem si vzal Ciceronovy „Dopisy" a studuji podle nich vládu Ludvíka Filipa a korupci direktoria. Náramně veselá klepárna. Ten Cicero je opravdu k nezaplacení; je to profesor Krug a Sebastian Seiler v jedné osobě. V řadách čackých hrdinů nebyl větší mizera než tenhle chlap, co svět světem stojí. Tuhle půvabnou knížtičku si jaksepatří vyexcerpuji. Pro tentokrát nic víc.

Tvůj

B. Engels

[Manchester] 17. března 1851

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

74

Marx Engelsovi

do Manchesteru

Londýn 17. března 1851

Milý Engelsi!

Týden jsem nepsal. Jednak jsem měl ze sympatie k Tobě také chřipku. Pak jsem se vypořádával s různými drobnými trampotami, které mě všechny potkaly právě v tomhle neblahém týdnu.

Přikládám veselé dopisy rytíře von Willicha.

Heinzenův špinavý plátek* přináší údajnou korespondenci z Paříže, vyrobenou tady v Londýně, která samozřejmě na prvním místě napadá nás dva, pak Rudolfa Schramma, poslance, „protože bez okolků rozhazuje peníze své ženy", potom „barbary Tausenaua, Juliuse a Buchera"; nakonec náramně jedovatě velkého *Kinkela*. Heinzen mu konkurenci v žebrotě nikdy neodpustí. Pochvalu sklidili jen velký Ruge a Struve. Ruge o sobě v tomto článku z Paříže nechal napsat, že si udělal jednodenní výlet z Brightonu do Londýna. Tenhle klepařský článek vznikl tak, že Heinzen smíchal klepy z Rugova soukromého dopisu a Bambergerova soukromého dopisu, tedy obvinění navzájem zcela protichůdná, a uveřejnil je.

Na velkém banketu, kde si Ruge počínal jako „dokonalý hlupák" — Wolff a Liebknecht byli očitými svědky — nebyl žádný berlínský ani frankfurtský poslanec[235]. Nepřejí si hegemonii Ruge — Struve. Klika R. Schramm, hrabě Reichenbach** (frankfurtský, ne „stařešina strany"***) a Oppenheim s Bucherem a konečně Julius na vlastní pěst, ti všichni zase intrikují proti těm bohům hlouposti.

* „Deutsche Schnellpost".
** Oskar Reichenbach.
*** Eduard Reichenbach.

Ovšemže ze vznešených pohnutek. Říkám Ti, celá tahle sebranka jsou neřádi, vyložení neřádi.

Kinkel, který ty hanebnosti proti nám dává tisknout, na banketu promluvil po svém zvyku jako v rudých rukavičkách bolestné slovo smíření ke všem, „od prostého bojovníka za ústavu až po rudého republikána".

Zatímco všichni ti pitomci skuhrali po republice, a Kinkel příležitostně dokonce po rudé republice, lezli náramně servilně do zadku anglické ústavě, což je rozpor, na který je jako na chybu v logice ráčila upozornit dokonce i nevinná „Morning Chronicle".

O Landolphovi nic nového. Vědomí, že byl odhalen jako falešný hráč, snáší klidně jako „počestný muž".

Komedie s Blanquim ještě neskončila. Bývalý kapitán Vidil poslal do „Patrie" prohlášení, v němž píše, že ho smysl pro čest a cit pro pravdu nutí prohlásit, že jak L. Blanc a všichni ostatní, tak i on sám v původním prohlášení lhali. Výbor se skládal ze 13 a ne ze 6 osob. Těm všem byla předložena Blanquiho zdravice, ti všichni o ní diskutovali. Sám prý byl mezi těmi 6.[236] Ctihodný Barthélemy, který tento dopis nečetl, poslal o několik dnů později rovněž prohlášení do „Patrie", že zdravici dostal *on*, že ale ostatním nic neřekl, čímž se projevil jako trojnásobný lhář. „Patrie", která tento dopis otiskuje a závěrem prohlašuje, že víckrát od těch hlupáků nic nevezme, ho uvádí následující poznámkou:

„Často jsme si kladli otázku, na kterou je jistě těžké odpovědět, čím se demagogové vyznamenávají víc, vychloubavostí nebo hloupostí? Čtvrtý dopis z Londýna ještě zvyšuje naše rozpaky. Tyhle ubožáky, kdoví kolik jich je, tak silně postihla zběsilost psát a vidět svá jména vytištěná v *reakčních* listech, že se nezaleknou ani nejhorší potupy a sebeponižování. Co jim záleží na smíchu a rozhořčení obecenstva: jejich slohová cvičení otiskne ‚Journal des Débats', ‚Assemblée Nationale', ‚Patrie'; aby dosáhli tohoto štěstí, jsou kosmopolitní demokrati ochotni zaplatit sebevyšší cenu atd. Proto ve jménu literární *útrpnosti* otiskujeme tento dopis občana Barthélemyho... Je to nový a doufejme poslední důkaz pravosti až příliš proslulé Blanquiho zdravice, kterou všichni nejdříve zapřeli a pro niž si teď, aby ji potvrdili, vjeli navzájem do pačesů."

To je výborné, co?

Tvůj poštovní bon jsem dostal. Platíš-li takové úroky i ve svém obchodě, musíš mít buď ohromné zisky, nebo ohromné ztráty.

Nezapomeň napsat Dronkovi. Galeer umřel. Adresuj tedy obálku Th. Schusterovi ve Frankfurtu.

Tvůj

K. Marx

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny a francouzštiny

75

Engels Marxovi

do Londýna

Milý Marxi,

ta historie s Blanquiho zdravicí[231] se vyvíjí opravdu náramně. Vidilovo prohlášení o Louis Blancovi je k nezaplacení — charakterizuje ho totiž před tváří Francie a Anglie jako prasprostého lháře. Barthélemy se dostal do pěkné bryndy. Jednomu místu z Tvého dopisu nerozumím. Vidil říká: „Výbor se skládal ze 13, a ne ze 6 osob... Sám prý byl mezi těmi 6". Kdo bylo těch 6? Ti, co podepsali první prohlášení, nebo snad frakce, která hlasovala pro přednesení Blanquiho zdravice?

Klepaření mezi Němci není taky marné. Viděl jsem zprávu o banketu v „Daily News". Protože to byl důstojný podnik, neostýchal se tentokrát přijít ani pan Mazzini. „Předsedal generál Haug!" Ten chlapík je slibná karikatura generála Dubourga z roku 1830. Soudě podle inzerátu v „Times" je teď Göhringerova hospoda U zlaté hvězdy náramně nóbl. Poněvadž potřebuji sehnat všechny ty klepy, nebylo by špatné poslat tam jednou na rekognoskaci nějakou výzvědnou hlídku; on už se někdo najde, kdo by byl ochotný strčit do toho svinstva nos, i když by riskoval, že s ním vyrazí dveře.

Last but not least* ty historky o Willichovi** mě ohromně pobavily při dnešní snídani. To je ale hlava skopová! Jak mohl Schrammův*** dopis pokládat za odpověď na svůj první dopis,

* Nakonec něco neméně důležitého.
** Viz tento svazek, str. 215.
*** Conrada Schramma.

nemohu opravdu dobře pochopit. Jenže vyhlídka na vojenskou diktaturu v Porýnské provincii, bez tisku, který by ho mohl šikanovat, hrome, to muselo tomu zabedněnému troubovi pořádně poplést hlavu. Je to vyložený zbrojmistr a feldvébl! Sociální revoluce prostřednictvím chudinské péče o rodiny zeměbrany; statistika zredukovaná na seznam „zásob, dobytka, dopravních prostředků a mužstva"! Tento revoluční plán úplně překonává dřívější, dobýt s 5000 muži Německo. Jestli *tohle* nebude zeměbraně jasné, budeme si muset zoufat nad člověčenstvem. „Několik mužů bych přivedl s sebou, ostatní bych *povolal*" — víš, co ten člověk měl za lubem? „Občan Karel Marx se povolává, aby se do 48 hodin dostavil do Kolína a převzal řízení finančních záležitostí a společenských reforem pod dohledem a kontrolou občana Geberta. Neuposlechnutí tohoto rozkazu, jakož i jakékoli protivení se, rozumování nebo nepřístojné vtipkování se bude trestat smrtí. Jako dozor bude občanu Marxovi přidělen jeden poddůstojník a šest mužů." A jak mluví o Schapperovi! „Nechceme už žádné požitkáře!" Tak dokonce i spartánský korbel half and half*, a nepotlačitelné sukničkaření toho tlustého prasete jsou pro feldvébla, který stačí sám sobě a chlastá zadarmo, požitkářstvím. Ovšem, kdo ví, jestli by si to tlusté prase nepočínalo při eventuálním obléhání Kolína jako urozený Palafox v Zaragoze, který během celého druhého (vlastního) obléhání Zaragozy[237] nevystrčil ani nos, protože s 3—4 prostopášníky a hromadou děvek hospodařil mezi vinnými sudy ve sklepě jednoho kláštera, kam bomby nemohly proniknout, a ukázal se teprve, když měl uzavřít kapitulaci.

Ale na co to odpovídá Willich ve třetím, jásavém a vítězně jistém dopise, v němž si stěžuje jen, že mu to vázne s penězi? Poslal mu Schramm druhý dopis nebo odpověděl Becker** na Willichův druhý dopis? Vysvětli mi to a řekni, jestli Ti musím poslat dopisy hned zpátky, rád bych si je zatím ještě nechal a příležitostně bych si udělal potřebné poznámky.

* dva smíchané druhy piva, běžný anglický nápoj.
** Hermann Becker.

Železniční spekulace je zase znamenitá — od 1. ledna stouply akcie ponejvíc o 40 % a ty nejhorší nejvíc. Vypadá to slibně!

Tvůj

B. Engels

[Manchester] ve středu 19. března 1851

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

76

Marx Engelsovi

do Manchesteru[238]

[Londýn 22. března 1851]

Milý Engelsi!

Nahoře máš od Piepera přepsaný ten výtečný dokument. Ruge pod záminkou, že se zaručil za půjčku Mazzinimu, požaduje peníze, aby je mohl přeměnit na „veřejné mínění". Zdejší „Prušáci" Bucher, Elsner, Zimmermann atd. se velmi rozhořčují nad tím „silným provizóriem".

Co se týče těch „šesti", kteří Tě tak znepokojovali, tak to byl Landolphe a Blanc, Willich a Schapper, Barthélemy a Vidil, zkrátka 6 matadorů; nefigurovali mezi nimi Maďaři, Poláci aj. nepřizvaná chamraď.

Ve třetím dopise odpovídá Willich jedině na své vlastní myšlenky. Od Beckera ani od Schramma nedostal ani dopis, ani nic jiného. Dnes má asi příjemný den. Přibližně před 14 dny ho potkal Wolff asi ve 2 hodiny v noci v jedné hampejznické kafírně a hlasitě vykřikl: „Ach! Ctnostný pan Willich tady!" Načež se ctnostný pán vypařil.

Skutečným iniciátorem německé pletichářské centrály[239] je neúnavný, kožený *fušér* a býložravec Struve. Vykonává teď jen své staré řemeslo, totiž upozorňuje na sebe kranioskopií, morálkou a podobnými alotriemi. Jarmareční vyvolávač, a to ještě s chraplavým hrdelním hlasem. Za posledních 25 let sepsal ten osel „demokratický politický slovník" a „demokratické dějiny světa";[240] první je do struvovštiny přeložený Welcker-Rotteck[241] a druhé demokraticky parafrázovaný Rotteck[242]. A Ruge klesl tak hluboko, že ho od vytištění téhle pitomosti v Německu zdržela jen soucitná policie.

Hloupý Kinkel ví, jak vyhánět filistrům iluze. Nic nemůže toho osla demaskovat lépe než to, že se dostal do rukou takových *protřelých šašků*, jako je Struve a Ruge. V každém případě ho tahle společnost připraví o lví kůži.

Tvůj

K. Marx

Před několika dny u mne byl Jones. Gratuluje si, hlavně po těch nejnovějších odhaleních, že jsem ho zachránil před účastí na banketu.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

77

Marx Engelsovi

do Manchesteru[243]

[Londýn] 31. března 1851
28, Dean Street, Soho

Milý Engelsi!

Zatímco Ty se zabýváš dějinami válek, vedu já drobnou válku, v níž mi pomalu hrozí porážka a z níž by ani Napoleon, ba ani Willich — komunistický Cromwell — nenalezli východisko.

Jak víš, měl jsem 23. března zaplatit 31 liber 10 šilinků starému Bambergerovi a šestnáctého 10 šilinků tomu židovi Stiebelovi, všechno na směnky v oběhu. Napřed jsem se obrátil prostřednictvím Jenny přímo na svou tchyni*. Dostal jsem odpověď, že pan Edgar** byl se zbytkem *Jenniných peněz* znovu poslán do Mexika, takže se mi nepodařilo vymáčknout *ani* vindru.

Pak jsem napsal své matce, pohrozil jí, že směnky vystavím na ni a v případě, že nezaplatí, přijedu do Pruska a dám se zavřít. Skutečně jsem to chtěl nakonec třeba udělat, jenže tenhle prostředek samozřejmě selhal v okamžiku, kdy ti pitomci začali v novinách vřeštět, že dělníci se ode mne odvrátili, že moje popularita poklesla apod. Jinak by to bylo vypadalo jako politický teatrální trik, jako víceméně promyšlené napodobení Ježíše Krista Kinkela. Své matce jsem oznámil, že lhůta vyprší 20. března.

10. března mi napsala, že chtějí psát příbuzným; 18. března píše, že příbuzní *neodepsali*, což mělo znamenat: tím je věc vyřízena. Okamžitě jsem jí odpověděl: platí můj první dopis.

Stiebelovi jsem jeho 10 liber zaplatil šestnáctého s Pieperovou

* Karolinu von Westphalen.
** Edgar von Westphalen.

pomocí. 23. března, když už jsem měl za sebou celou řadu bezúspěšných kroků, musela být směnka pro starého Bambergera pochopitelně protestována. Měl jsem s dědkem humornou scénu a kromě toho na mě ještě hnusně nadával u ctihodného Seilera. Ten pitomec si o mně vyžádal prostřednictvím svého bankéře v Trevíru reference u bankéře Lautze. To je bankéř mé matky a můj osobní nepřítel a napsal sem o mně samozřejmě ty největší sprosťárny a navíc ještě proti mně poštval máteř.

Pokud jde o starého Bambergera, nezbylo mi nic jiného, než vystavit mu dvě směnky, jednu na něho v Londýně, na 4 týdny počínaje 24. březnem a druhou na 3 týdny do Trevíru na máteř, ke krytí první směnky. Máteři jsem to ihned ohlásil. Dnes jsem dostal zároveň s Tvým dopisem dopis od ní, ve kterém je ke mně nanejvýš *impertinentní* a plna morálního rozhořčení výslovně prohlašuje, že každou mou směnku vystavenou na ni odmítne.

A tak mohu 21. dubna čekat od rozkaceného starého Simona Bambergera to nejhorší.

Ke všemu ještě 28. března žena porodila. Porod byl lehký, teď je jí ale moc špatně, spíš z existenčních než fyzických příčin. A já nemám doma doslova ani farthing, o to víc ale účtů od hokynáře, řezníka, pekaře atd.

Kopii závěti ze Skotska tady budu mít během 7—8 dnů. Dá-li se s ní něco udělat, provede to Bambergřík ve vlastním zájmu. Spoléhat na to ovšem nemohu.

Jistě uznáš, že celá tahle šlamastyka je pramálo příjemná a že vězím až po uši v maloměšťáckém bahně. A to prý ještě člověk kořistil z dělníků! A usiluje o diktaturu! Je to hnus.

Ale to ještě není všechno. Továrník, který mi v Bruselu půjčil peníze z Trevíru, si na mě došlápl a chce je zpátky, protože prý mu jeho železářská huť špatně prosperuje. Tím hůř pro něho. Toho uspokojit nemohu.

Nakonec, aby se celé věci nasadila tragikomická koruna, ještě jedno tajemství, které Ti teď odhalím jen pár slovy. Právě mě ale vyrušili, a musím jít obsloužit nemocnou ženu. To druhé tedy, v čem i ty hraješ úlohu, příště.

Tvůj *K. M.*

Apropos. Jak propočítávají obchodníci, továrníci atd. tu část svých příjmů, kterou sami utratí? Berou si ty peníze taky od bankéře, nebo jak to dělají? Odpověz mi na to, prosím Tě.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 1, Berlín 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

78

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 2. dubna* 1851

Milý Engelsi!

Přikládám zpátky adresu dopisu, který jsem od Tebe dnes dostal. Neotevřel Ti snad dopis Pitt Ermen? Musíš to vyjasnit.

Tvůj poštovní bon mi přišel náramně vhod. A tentokrát rychlost zdesateronásobila kapitál jako zisky železnic u signora Proudhona.[244]

Můžeš si představit, že nezahálím. Doufám, že to, co mi ještě schází k půjčkám od Tebe, seženu ze všech možných koutů světa.

O tom tajemství Ti nepíšu, protože koncem dubna k Tobě za každou cenu přijedu. Musím odtud na týden vypadnout.[245]

Nejhorší je, že jsem teď musel najednou omezit studium v knihovně. Jsem tak daleko, že budu během 5 týdnů s celým tím ekonomickým krámem hotov. Až to dokončím, budu doma pracovat na ekonomii a v Muzeu** se vrhnu na jinou vědu. Už mě to začíná nudit. Celkem vzato neudělala tahle věda od dob A. Smithe a D. Ricarda žádný pokrok, i když v jednotlivých výzkumech, často velice pečlivě propracovaných, se toho udělalo dost.

Odpověz mi na otázku, kterou jsem Ti položil v posledním dopise.

Když se teď zabýváš vojenskou vědou, nemohl bys s pomocí „Neue Rheinische Zeitung", Palmerstonovy modré knihy[246] atd. nově zpracovat ta tažení v Uhrách? Ohromně by se to hodilo.

* V originále „března".
** Britské muzeum.

Dříve nebo později vydám 2 svazky o 60 arších a tam by to báječně zapadlo. Jestli se budeš chtít dovědět nějaké podrobnosti o intrikách, bitvách nebo osobnostech, stačí, když mi pošleš dopisy — otevřené — na adresu: Paní baronka von Beck. Navázal jsem s ní styky. Byla Kossuthovou špiónkou a je to živá kronika celé té zatracené uherské záležitosti. Bylo by dobře ji využít. Je příliš hloupá, než aby dovedla utajit pravdu. Už jsem si to ověřil.

Žena porodila bohužel holčičku* a ne chlapce. Horší je ale, že je pořád hrozně slabá.

Přikládám dopis od Danielse, kterému jsem zevrubně napsal o jeho „Fyziologii“[247]. Co má v jeho dopise jen trošku hlavu a patu, to je ohlas na můj dopis. V každém případě mi ten hadr pošli zpátky a *napiš mi, co o tom soudíš.*

Tvůj

K. M.

Vůbec si mě zavážeš, když mi za nynějších okolností budeš psát co nejčastěji. Jak víš, stýkám se tu skoro jen se samými hlupáky.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx“, sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Františku.

79

Engels Marxovi

do Londýna

Milý Marxi,

ta příhoda s mým otevřeným dopisem je velice podivná. V pisárně ho mohl otevřít jedině náš příručí, nevěřím ale, že by si to troufl; kromě toho by to byl mohl udělat jen v nepřítomnosti starého Hilla a ten myslím ani na okamžik pisárnu neopustil. Z Ermenových nebyl nikdo ve městě. Nic se ovšem na té věci nedá vypátrat, je tu totiž ještě jedna nikoli bezvýznamná eventualita — viz interpelace v parlamentě kvůli emigrantům — že se to stalo přímo na poště. Už dříve mě napadlo, že se příručímu, který je spíš ve službách bratrů Ermenových než firmy Ermen a Engels, zdám v poslední době poněkud podezřelý; jenže od toho je k otvírání dopisů ještě daleko. V každém případě se postarám, abych takovým věcem propříště předešel. A i kdyby si ten janek byl dopis přečetl, moc by na tom nesešlo; kdyby totiž někdy, třeba až sem přijede táta, chtěl té informace použít, zkompromitoval by se tak, že by dostal okamžitě vyhazov. Nicméně jak jsem už řekl, nevěřím, že by si to troufl.

Co se týče otázky, kterou mi kladeš ve svém předposledním dopise, není mi docela jasná. Přesto myslím, že postačí toto:

Obchodník jako firma, jako ten, kdo usiluje o zisk, a týž obchodník jako spotřebitel jsou v obchodě dvě úplně odlišné osoby, navzájem nepřátelské. Obchodník jako firma — to je kapitálové konto, resp. konto zisku a ztráty. Obchodník jako člověk, který se cpe, chlastá, bydlí a dělá děti — to je konto nákladů na domácnost, a tak kapitálové konto zapisuje na vrub konta nákladů na domácnost

každý groš, který putuje z obchodní kapsy do soukromé, ale protože konto nákladů na domácnost má jen samá „má dáti", ale žádné „dal", takže patří mezi nejhorší dlužníky firmy, je na konci roku celá částka „má dáti" na kontě nákladů na domácnost ryzí ztrátou a odpisuje se ze zisku. Při bilanci a výpočtu procenta zisku se však obvykle na částku spotřebovanou pro domácnost pohlíží tak, jako by tu ještě byla, jako na část zisku; např. když se při kapitálu 100 000 tolarů vydělá 10 000 tolarů, ale 5000 se promarní, počítá se zisk 10 %, a když se všechno řádně proúčtuje, figuruje na kontě kapitálu v příštím roce na straně „má dáti" 105 000 tolarů. Postup sám je poněkud spletitější, než jak ho tu líčím, protože kapitálové konto a konto nákladů na domácnost přijdou zřídkakdy do styku, vlastně jen při roční uzávěrce, a konto nákladů na domácnost vystupuje obvykle jako dlužník pokladního konta, které dělá prostředníka; ale v podstatě je to takhle.

Je-li víc společníků, je to docela jednoduché. Např. A má v obchodě 50 000 tolarů a B rovněž 50 000 tolarů; dosáhnou 10 000 tolarů zisku a každý z nich spotřebuje 2500 tolarů. Na konci roku — při jednoduchém účetnictví, bez pomyslných účtů — vypadají konta takto:

A „dal" A&B — kapitálový vklad..... 50 000 tolarů
A „dal" A&B — podíl na zisku..... 5 000 tolarů
55 000 tolarů

„Má dáti" A&B — hotově..... 2 500 tolarů
A „dal" pro příští rok 52 500 tolarů

Stejně je tomu u B. Přitom však firma vždycky počítá, že měla zisk 10 %. Zkrátka: když obchodníci vypočítávají procento zisku, neberou v úvahu existenční náklady společníků, kdežto když vypočítávají, jak se ziskem zvětšil kapitál, tak je započítávají.

O uherské kampani, nebo ještě lépe, kdyby to šlo, o všech kampaních z let 1848—1850, bych docela rád napsal, kdyby se jen daly opatřit všechny prameny. „Neue Rheinische Zeitung" by mi byla dobrá jedině pro porovnání rakouských bulletinů, a víš sám,

jaké v nich jsou mezery. Jen o této jediné kampani bych musel mít 10—12 spisů, a i pak by mi ještě chybělo to hlavní — Kossuthův „Közlöny" („Věstník"). Nikde jinde se člověk tak snadno neblamuje jako ve vojenské historii, když chce něco posuzovat a nemá všechny údaje o síle, zásobování, výzbroji apod. To všechno stačí pro noviny, kde jsou všechny listy stejně špatně informovány a kde záleží hlavně na tom, aby se z několika dat, jež jsou k dispozici, udělaly správné závěry. Ale aby se ve všech rozhodujících případech dalo post festum říci: tady by se bývalo mělo postupovat tak a tak, a tady se postupovalo správně, i když se zdá, že výsledek svědčí o opaku, k tomu nebylo ještě podle mého soudu o válce v Uhrách uveřejněno dostatek materiálu. Kdo mi například opatří stavy rakouské a uherské armády a různých sborů před každou bitvou a každým důležitým pohybem? To by se napřed musely vydat paměti Kossutha a Görgeye, musely by být v autentické podobě k dispozici plány bitev a tažení předložené Dembińským. Nicméně by se i z existujícího materiálu dalo leccos objasnit a napsat možná docela zajímavý článek. Dnes už je jasné tolik, že povstání v Uhrách, stejně jako polské povstání v roce 1830 a jako ruské impérium v roce 1812, zachránila na počátku roku 1849 jedině zima. Uhry, Polsko a Rusko jsou jediné evropské země, kde je vpád v zimě nemožný. Je ovšem mrzuté, zachrání-li se povstání jen díky tomu, že je obklopuje bezedné bláto. Kdyby byla ta historie mezi Rakouskem a Uhrami propukla v květnu místo v prosinci, nebyla by se nikdy zorganizovala maďarská armáda a celý ten krám by byl skončil jako Bádensko, ni plus ni moins*. Čím víc se mořím s válkami, tím víc odmítám hrdinství; hrdinství je omletá fráze, kterou pořádný voják nikdy nevysloví. Napoleon, když nepronáší nějaké proklamace nebo tirády, ale hovoří zcela střízlivě, nemluví nikdy o skvělé mužné odvaze apod., ale říká nanejvýš: dobře se bil.

Ostatně vypukne-li v příštím roce ve Francii revoluce, nelze ani za mák pochybovat, že Svatá aliance[215] se dostane *přinejmenším* před brány Paříže. A přes pozoruhodné znalosti a neobyčejnou energii našich francouzských revolucionářů je ještě otázka, zda

* právě tak a ne jinak.

jsou vůbec pařížské pevnosti a valy vybaveny zbraněmi a proviantem. Jakmile však budou dobyty dvě pevnosti, například St. Denis a další nejblíže na východ, je Paříž i revoluce jusqu'à nouvel ordre* v háji. Někdy jindy Ti to podrobně vyložím z vojenského hlediska zároveň s jediným opatřením, jehož by se proti tomu dalo použít, aby se vpád alespoň oslabil: Francouzi by museli okupovat belgické pevnosti a porýnských pevností by se museli zmocnit povstalci náhlým přepadem, který by byl velmi nejistý.

Pobaví Tě následující vtip k charakteristice pedantského pruského válečnictví a k objasnění pozdější porážky u Jeny atd.: zdánlivě odvážné, v jádru ale nesmírně jisté Napoleonovy údery za tažení u Marenga přivedly pruského generála Bülowa ze školy starého Fritze**, otce či strýce pozdějšího Bülowa z roku 1813, k tomuto náhledu: bylo by třeba 1. zavést systém válčení založený na takovém absurdu, aby protivník byl stále novými ztřeštěnostmi „uváděn ve zmatek" a 2. místo bodáků dát pěchotě kopí jako ve třicetileté válce! Aby mohl být poražen Napoleon, měl se zrušit prach. Co tomu říkáš?

Z toho, že sem přes všechno koncem měsíce přece jen přijedeš, mám velkou radost. Musíš mi však při té příležitosti s sebou přivézt kompletní „Neue Rheinische Zeitung", založím si z ní akta o všech německých a také francouzských demokratických oslech, což je práce, která se musí v každém případě udělat dřív, než se zase dostaneme do nějaké šlamastyky. Bylo by dobře, kdyby vážený Liebknecht, který se k tomu docela dobře hodí, zašel za tím účelem do Muzea, pročetl tam výsledky hlasování berlínského, frankfurtského a vídeňského shromáždění, které tam určitě jsou (ve stenografických zprávách) a excerpoval všechno, co se týká příslušníků levice.

Jak víš, konec Danielse[247] jsem nečetl. Že se upjal na „představy" jako to, co zprostředkuje mezi lidmi atd., je zcela vysvětlitelné; člověku, který píše o fyziologii, to nevymluvíš. Nakonec se vždycky spasí argumentem, že každý reálný fakt, který na lidi působí, v nich vyvolává představy a že reakce na tento fakt je sice ve druhé instanci

* až na další.
** Bedřicha II.

důsledkem faktu, v první ale důsledkem představ. Proti této formální logice se ovšem nedá nic namítat a všechno tu záleží na způsobu, jakým to podává v rukopisu, a ten neznám. Myslím, že by bylo nejlepší napsat mu, že teď ví, jak nesprávně by se ta či ona část dala vykládat, a že by ji tedy měl pozměnit tak, aby jasně vystoupil do popředí „správný" názor. To je všechno, co můžeš udělat, jinak bys musel rukopis na sporných místech přepsat sám, a to také nejde.

Dej mi vědět, jak se daří Tvé ženě a srdečně ji ode mne pozdravuj.

Jsem rád, že jsi konečně hotov s ekonomií. Už se to skutečně moc protahovalo, a jak vím, dokud nebudeš mít přečtenu poslední knihu, kterou pokládáš za důležitou, nepustíš se do psaní.

Jak to vypadá s nakladatelem pro Tvé zamýšlené 2 svazky o 60 arších? Kdyby to klaplo, mohli bychom ho přimět, aby opatřil potřebné věci pro článek o Uhrách — řekl bych mu, které — kdyby bylo potřeba, mohlo by se to později zúčtovat při honoráři. Nutná by pak byla také *velmi dobrá* speciální mapa Uher a Sedmihradska, pokud možno i plány bitev, které, pokud vím, v dosavadních dílech nejsou; mapa sama by mohla přijít tak na 15—20 tolarů. Dal bych ji vyhledat prostřednictvím Weydemeyera. Apropos, máš jeho adresu? Chtěl bych se ho přeptat na vojenské příručky o organizaci a taktice; zrovna tuhle blbost tady nemůžu dostat. Podívej se také pro všechny případy, jaké knihy o Uhrách by se daly sehnat od Beckové nebo jejím prostřednictvím. Deckera, kterého ještě máš u sebe, musím rovněž mít.[248]

Tvůj

B. E.

[Manchester] 3. dubna [1851]

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

80

Engels Marxovi

do Londýna

Milý Marxi,

myslel jsem si, že dnes konečně budu hotov se svým velkolepým strategickým pojednáním*. Protože jsem se ale zdržel, musel jsem taky ještě leccos prolistovat, abych si zjistil podrobnosti, a částečně i proto, že je to celé delší, než jsem se domníval, dodělám to stěží dnes pozdě večer. Pro tisk se to ostatně naprosto nehodí, jen pro soukromou informaci a pro mě je to jakési cvičení.

Wellington už mi pomalu taky začíná být jasný. Je to paličatý, neústupný a umíněný Angličan, který má v plné míře zdravý rozum a talent využívat všech prostředků, vlastní jeho národu; jedná s pomalou rozvahou, opatrně, a přestože má obrovské štěstí, nikdy na šťastnou náhodu nespoléhá; byl by to génius, kdyby byl zdravý rozum schopen povznést se až ke genialitě. Všechna jeho díla jsou dokonalá, ani jedno však není mistrovské. Pro anglickou armádu, v níž každý voják, každý podporučík je malým Wellingtonem ve svém oboru, je takový generál jako stvořený. A on svou armádu zná, zná její umíněnou neústupnost při obraně — tu si s sebou každý Angličan přináší z boxerského ringu — která jí dává možnost, aby po osmihodinové vyčerpávající obraně, jež by každou jinou armádu zlomila, ještě přešla do impozantního útoku, v němž to, co se nedostává na živosti, je vyváženo vyrovnaností a stabilitou. Obranu u Waterloo[249] až do příchodu Prusů by nebyla vydržela žádná armáda, kdyby v ní nebylo jádro 35 000 Angličanů.

* „Možnosti a perspektivy války Svaté aliance proti Francii roku 1852".

Ostatně Wellington nahlédl ve španělské válce víc do Napoleonova válečného umění než ty národy, které převahu tohoto Napoleonova válečného umění pocítily na svém hřbetě. Zatímco Rakušané byli úplně zmateni a Prusové byli tak vedle, že ztotožňovali blbost s genialitou, počínal si Wellington docela obratně a uvaroval se omylů, kterých se dopouštěli Rakušané a Prusové. Nenapodoboval vůbec napoleonské manévry, ale hrozně Francouzům ztěžoval, aby své manévry uplatňovali na něm. Pokud nemusel z politických ohledů, neudělal ani jedinkou chybu; zato jsem ale nepřišel ještě ani na to nejmenší, co by u něho svědčilo třeba jen o jiskřičce geniality. Sám Napier ukazuje, kdy měl Wellington příležitost zasadit geniální údery rozhodujícího významu, a přitom na to ani nepomyslel.[234] Pokud jsem mohl zjistit, nedovedl takové příležitosti nikdy využít. Svým způsobem je veliký, ovšem jen do té míry, pokud někdo může být veliký a nepřestat přitom být prostřední. Má všechny vlastnosti vojáka a všechny jsou rovnoměrně a pozoruhodně harmonicky vyvinuté; jenže právě tato harmoničnost brání tomu, aby se kterákoli tato jednotlivá vlastnost rozvinula do skutečné geniality. Jaký je voják, takový je i politik. Jeho nejmilejší politický přítel Peel je do jisté míry také jeho obdoba. Oba reprezentují toryovství, které má dost zdravého rozumu, aby ve vší slušnosti vzdávalo jednu pozici za druhou a rozplynulo se v buržoazii. Je to ústup k Tôrres Vedras.[250] Takový tedy je Wellington.

Tvůj

B. E.

[Manchester] 11. dubna 51

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

81

Marx Engelsovi

do Manchesteru[251]

[Londýn] 15. dubna 1851

Milý Engelsi!

Dopis jsi ode mne nedostal a i teď Ti posílám jen těchhle pár řádek, protože den ode dne čekám na Tvůj dopis — ten, který jsi mi avizoval. Přikládám dopis od Lupuse. Psal jsem mu už před 4 dny, ale na otázky, které adresoval Tobě, jsem neodpovídal.

Dopis od jakéhosi Fischera z Ameriky, kterého neznám. Řekl jsem zatím Liebknechtovi, aby mu napsal.

Dopis od Rothackera Ti pošlu příště. Ten osel je taky redaktorem v Americe. Z jeho dopisu vysvítá, že od nejvzdálenějšího Dalekého západu až na východ se všude proti nám rve, píše a nadává se na nás. Weitling otiskl ve svém plátku* článek z Paříže (údajně, fakticky je od Willicha) proti mně a Tobě.[252] Schnauffer zase naopak napadl velikého Willicha.

Sotva se *Struve* zaručil za 10 miliónů, nechal kolovat po City listinu, aby si vyžebral peníze a mohl se s Amálkou** vystěhovat do Ameriky. Podařilo se mu to. Zmizel minulý pátek, jako vždycky s Amálkou.

Willich se prý pod Göhringerovým vedením pustil do pěkných podfuků. Před 14 dny mu ostatně vzkypěla žluč, když dostal poslední odpověď od Pseudobeckera s přiloženou zdravicí. Čtrnáct dní nevytáhl paty z kapličky, tj. z kasáren. A když se vrátil na Wind-

* „Die Republik der Arbeiter".
** Amalia Struvová.

mill[176], přinesl s sebou zdravici a předmluvu* k prodiskutování, pravděpodobně aby si dal vystavit testimonium paupertatis**.

Schapper vypracoval ústavu pro Anglii, poněvadž na téže Windmill se po zralé úvaze a obsáhlé diskusi usnesli, že Anglie žádnou psanou ústavu nemá a musí ji tudíž dostat. A tuto ústavu jí dají Schapper s Gebertem. Už je napsaná.

Schimmelpfennik jezdil po Německu a všude tam proti nám náramně intrikoval, ve společném zájmu Willicha-Schappera, Ruga-Kinkela a Beckera***-Sigela. Zejména na místech, kde horují pro Kinkela, obzvlášť ve Vestfálsku, Osnabrücku, Bielefeldu atd., kde nám nikdy nebyli nakloněni, neberou ty klepy konce.

Tvůj

K. M.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtsausgabe, třetí oddíl, sv. 1, Berlín 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* *K. Marx a B. Engels*, „Předmluva k německému překladu zdravice A. Blanquiho".

** vysvědčení o chudobě.

*** Johanna Philippa Beckera.

82

Engels Marxovi

do Londýna

Milý Marxi,
přikládám poštovní bon na 5 liber št.

Jestli Ti to ženin zdravotní stav i ostatní okolnosti dovolí, přijeď pozítří, ve čtvrtek.[245] Můžeš si vybrat ze 3 vlaků: 1. v půl sedmé ráno, je tady ve 2 hodiny (má 2. třídu); 2. parlamentní vlak[253] v sedm hodin ráno (2. a 3. třída), je tady v půl sedmé večer; 3. ve 12 hodin v poledne, je tady v 9 hodin večer (2. třída). Mohli bychom pak od pátku do pondělka jezdit trochu po okolí.

V každém případě mi napiš obratem, jestli přijedeš a kterým vlakem; budu Tě čekat na nádraží. Nemůžeš-li přijet ve čtvrtek, i když by to v mnoha směrech bylo výhodnější, přijeď v pátek. Rozhodně mi ale dej neprodleně vědět, co a jak.

O všem ostatním si promluvíme ústně, zajdu teď raději hned pro poštovní bon. Pozdravuj ženu a děti.

Tvůj

B. E.

Manchester 15. dubna [1851], čtvrtek

Na poště bylo zase moc lidí — přikládám ½ pětilibrovky, druhou půlku příští poštou.

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočiněnija,
1. vyd., sv. XXII, 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

83

Engels Marxovi

do Londýna[254]

Milý Marxi,

během několika dnů, nejdéle do týdne, obdržíš dalších 5 liber; byl bych Ti je poslal už dneska, kdybych byl právě teď nemusel vysázet na prkno 10 liber.

Už několik dnů marně hledám dopis od Lupuse a taky od Dronka. Asi sis je oba vzal s sebou. Až je najdeš, pošli mi je obratem, já potom hned odepíšu. Ani dopis od Fischera z New Orleansu jsem nenašel.

Nestěžujme si příliš na špatné stoupence. Mám zrovna doma Savaryho paměti[255]. Napoleon měl taky své — a jaké! Savary je toho skvělým dokladem. Je to ten nejprostřednější chlap na světě. Jestliže si někteří lidé myslí, že jsou na výši a přitom nechápou ani „Komunistický manifest", namlouvá si tenhle Savary, že má Napoleona v malíčku a že je jedním z mála vyvolených, kteří chápou celou jeho velikost, a přitom nepochopil plán ani jediného polního tažení nebo bitvy. Když tyhle paměti psal, nebylo ještě ani jedno z těch tažení pořádně popsáno, takže by se byl jistě vynasnažil udělat v tomto ohledu, co bylo v jeho silách, vždyť to měla být apologetika jak Napoleonova, tak jeho samého; místo toho má všude jen pár všeobecných frází a nesouvislých zmatených detailů od podřadného očitého svědka. O Slavkově[256] například ví jen to, že nepřítel byl překvapen při pochodu z boku a roztříštěn na tolik částí, kolik nastupovalo francouzských kolon, což je doslova opsáno z Napoleonova bulletinu. Ale jak se to událo, o tom neví ani zbla. Jinak je tam spousta klepů z období císařství a konzulátu; opravdu

ropucháč nad ropucháče[180]; chvástavý, servilní prolhanec, který si se skutečnou rozkoší liboval v ušlechtilé činnosti policajta, kochal se svou autoritou při zatýkání a stejně rád špicloval; přitom se dal zneužít ke kdejakému svinstvu a intrikám, jenže byl ve všem tak prostřední, horlivý a měl tak omezený obzor, že ho musili stále držet na uzdě a dávat mu přesně formulované rozkazy. Stručně řečeno, žádný representativní typ, v podstatě o nic lepší ani horší, o nic platnější ani ostudnější než jistí amici*, a přesto si z něho Napoleon svého času udělal docela obstojný nástroj, vévodu z Roviga a dvořana, který ho před ruským carem** neblamoval. Takové chlapy si ovšem člověk musí umět koupit, a k tomu potřebuje především peníze a moc.

Mimochodem šlechetný Thiers opsal Savaryho, jehož paměti byly ve Francii přece dost známé[223], s nestydatostí, která si v ničem nezadá s nestydatým plagiátorstvím anglických ekonomů, a to nejen pokud jde o klepy. Taky v otázkách správy apod. je mnohde pan Savary hlavním pramenem.

Soudě podle „Times", musí to teď v Londýně vypadat strašně, když ho prý úplně okupovali Tataři, Francouzi, Rusové a jiní barbaři. Navíc ještě vyhlídka, že k nim přibudou brigády špiclů ze všech světadílů, ba i pruští žandarmové, a to ani nepočítáme německé demokratické přátele à la Otterberg, kteří přijedou v červnu, aby navštívili velkou výstavu[205] a velké muže. To bude nádhera. Měj se na pozoru, budou Ti posílat na krk lidi s doporučujícími dopisy i bez nich, a ti od Tebe budou požadovat, abys jim ukázal Ledruho, Mazziniho, L. Blanca a Caussidièra, a pak budou v Německu strašně reptat, že jsi jim neopatřil pozvání na oběd k Feargusu O'Connorovi. Přijdou lidé, kteří řeknou: Pan Marx? — velice mě těší — určitě mě znáte, jsem Neuhaus, vůdčí činitel durynského hnutí!

Jistě jsi četl, jaký poprask vzbudila v městské radě v Kolíně řeč místostarosty Schenka adresovaná princi Pruskému***, i nestoudný princův projev. „Tisk je špatný, kolínský tisk se musí polepšit!"[257]

* přátelé.
** Alexandrem I.
*** Vilému I.

Ten ubožák Brüggemann využívá samozřejmě příležitosti k prázdným žvástům, jaké si tak člověk ještě může za cenzury ve vší skromnosti a loajálnosti troufat. Však proto taky je teď „náš Stupp" starosta a největší muž v Kolíně a Tvůj švagr* konfiskuje s chvályhodnou horlivostí knihy. Bojím se jen, že jako prusko-byrokratický Brutus vztáhne co nejdříve ruku i na Tvé věci, což by se mohlo nepříjemně odrazit na výplatě honorářů. Druhý švagr tohoto šlechtice, pan Florencourt, prý, jak píší německé listy, přešel za víření bubnů a s rukou na zbrani do lůna katolické církve. Tvoje rodina je alespoň zajímavá, v naší musím všechny tyhle dobrodružné opičárny obstarávat sám.

Apropos! Ohromně by ses mi zavděčill, kdybys mi mohl co nejdříve obstarat dopis od Danielse nebo někoho jiného, kdo by se podle Tvého k tomu hodil (poslaný přímo sem, tedy s kolínským poštovním razítkem), v němž by mi oznamoval, že ode mne obdržel dvě pětilibrové bankovky teď, a jednu už dřív, dohromady tedy 15 liber, a dodával by, že tyto peníze vyplatil podle mého pokynu mezi jednotlivé lidi, čímž je můj účet s různými lidmi v Kolíně zcela vyrovnán. Může k tomu připsat ještě pár bezvýznamných frází, pozdravů apod., aby to nevypadalo, že to je dopis na objednávku. Protože čekám kázání o penězích, které jsem si vybral, musím mít nějaký papír, abych v případě potřeby mohl doložit, že jsem zaplatil dluhy v Kolíně. Čím dřív budu ten dopis mít, tím líp. Jak to zařídíš, to ponechávám zcela na Tobě a bude mi milejší, když mi to lejstro opatříš Ty, poněvadž do toho, jaké spolu my dva máme kšefty, nikomu nic není. Pro mě za mě můžeš napsat třeba, že jsem se zadlužil kvůli ženským, nebo že jsem se už dříve zaručil tou částkou pro nějaké svazové účely a teď že jsem ji musel zaplatit, nebo co chceš, to je jedno. Dopis se ostatně v červnu okamžitě vrátí pisateli. Hlavně aby měl poštovní razítko z Kolína a datum z první poloviny května.

Co je u vás nového? Pozdravuj ženu a děti a napiš brzy.

Tvůj

B. E.

[Manchester] 1. května 1851

* Ferdinand von Westphalen.

Právě jsem našel dopis od Lupuse a Fischera — ten od Dronka ale najít nemůžu. Lupusovi napíšu ještě dnes.* Až budeš psát do Kolína, bylo by dobře, kdybys jim vycinkal kvůli penězům na cestu pro Lupuse. Znáš ty Kolínské.[179]

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 1, Berlín 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 619–621.

84

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 3. května 1851

Milý Engelsi!

Lupus dostal z Kolína, jak mi sám píše, anglický pas a peníze na cestu pro sebe a Dronka. Dronke poslal Kolínským[179] taky článek o italské revoluci.

Víš, co je k popukání, že Dronkův podpis je bezpečně na adrese tehdejšímu výboru pro oslavy únorové revoluce — je to otištěno u Louis Blanca. Budeme od něho žádat, aby nám tuto podivnou skutečnost objasnil. V nejlepším případě to od toho skřítka není žádný chytrý nápad.

Becker* přestěhoval svou sazárnu do Verviers a nezdá se, že by mu vládní perzekuce nějak škodila. Jeden sešit těch mých prkotin[258] se sem dostal, ale jen v jednom exempláři.

Zdejší ústřední demokratický německý výbor[259] se rozpadl právě ve chvíli, kdy mu velký Karl Heizen ohlásil „vojenskou poslušnost". Slaďounký Kinkel se pochopitelně nesmí kompromitovat kvůli svým dramatickým přednáškám pro noblesu ze City — 12 přednášek za 1 guineu: teď rozesílá tyhle lístky prostřednictvím nějakého výboru (je tam Oppenheim z Berlína) na všechny strany a má asi 300 posluchačů — a tak se stáhl zpátky. Haug se taky s kdekým nepohodl. Ruge, jehož finance jsou zřejmě velice neutěšené, měl v úmyslu koupit si zařízení na daguerrotypii a objíždět zemi jako daguerrotypista.

* Hermann Becker.

Weerth mi dnes píše hrozně otráveně. Dlouhé nosy a uzené mu jdou na nervy. Mimoto říká, že mu hrozí „skvělé postavení". Že by sňatek? Ale je prý už příliš starý, než aby se z něho stal šosák. Znáš přece našeho přítele Weertha. Všechno ho rychle omrzí a ze všeho nejrychleji, když si hoví v měšťáckém pohodlíčku. Jeho přítel Campe mu mrzutě ukázal na makulaturu a řekl: „Všechno táhne, ale nic neprorazí." A to je všeobecný stav v Německu.

Tady se to hemží nejrůznějšími lidmi. Celkem mě to, myslím, nebude zatěžovat. Pokud se totiž najde mezi průmyslníky někdo liberální, radikální nebo vůbec jen zvědavý...*, uloví ho velmi pečlivě Göhringer nebo Kinkelova klika a hned mu začnou vykládat o nás dvou klepy. Tím líp pro nás!

Celý tenhle týden byla knihovna zavřena. O tom rudém bláznovi** jsem se už nic nového nedověděl.

Daniels mi píše, že nikde nejsou lépe zastoupeni než v Berlíně a že tam mají dva velice agilní „talenty" a „džentlmeny".

Tupman*** má těžkou kapavku. Po bouřlivé scéně s paní baronesou† se to zase trochu urovnalo, jenže se dostal pro svou lehkomyslnost do podřízenějšího postavení.

Foucaultův pokus s kyvadlem se tu ukazuje v polytechnickém ústavu.

Zítra se postarám o ten dopis Danielsovi, o kterém jsi psal. Schramm získal, mirabile dictu††, permanentku.

Heinzen, ten bídák, na mne ve svém špinavém plátku††† zase kydal svůj „rodný" hnůj. Je tak hloupý, že pro něho Schramm za hotové píše pod jménem „Müller" a podstrkává mu do toho jeho plátku samé nemístné nevhodnosti, jako Blanquiho zdravici[231] atd.

Willich potkal před několika dny Bambergera, kterého viděl jen jednou v životě. Šel k němu, stiskl mu ruku a spustil: „Byl jsem 3 týdny vážně nemocen. Nemohl jsem chodit ven. Revoluce postupuje skvěle. Zejména tady v Londýně jsme velice aktivní. Za-

* Na tomto místě je rukopis poškozen.
** Hermannu Beckerovi.
*** Wilhelm Pieper.
† baronesou Rothschildovou.
†† kupodivu.
††† „Deutsche Schnellpost".

ložili jsme dva nové filiální spolky. Schapper pracuje výborně."

Po druhé víc. Příští týden se Ti v knihovně poohlédnu doopravdy po pramenech k L. Blancovi.

Tvůj

K. M.

Žena Tě pozdravuje. Měla zlost, že se nám Pieper hned tak dotěrně* pověsil na krk.

Mimochodem zbytečně poště pokaždé daruješ jednu známku. Stačí jedna.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. 1, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Na tomto místě je rukopis poškozen.

85

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 5. května [1851]

Milý Engelsi!

Posílám Ti kopii článku o užívání elektřiny v zemědělství,[260] doslovně anglicky. Buď tak laskav a odpověz mi obratem.

1. Co si o té věci myslíš.

2. Vysvětli mi celou záležitost ve srozumitelné němčině, protože z toho nejsem dost moudrý.*

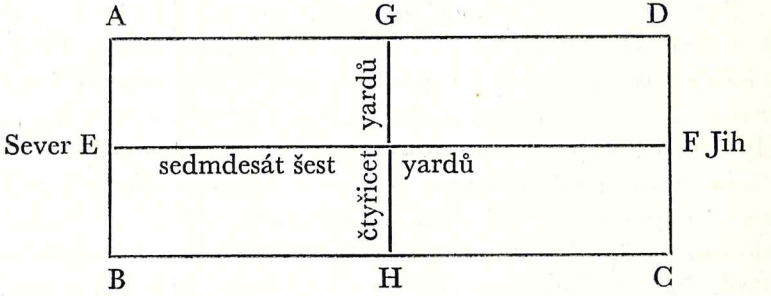

Pole je rozděleno do obdélníků 76 yardů dlouhých a 40 yardů širokých, takže každý má jeden akr. Nahoře je plánek jednoho takového obdélníku.

V bodech A, B, C a D jsou do země zatlučeny kolíky. Vnější čáry představují silné železné dráty natažené a propojené mezi

* Další text dopisu je anglický.

4 kolíky a připevněné na každý z nich, takže tvoří drátěný čtyřúhelník zapuštěný 3 palce pod povrch země; v bodech E a F jsou do země zapuštěny 15 stop vysoké tyčky. V bodě E je s příčným podzemním drátem spojen drát vedený po tyčce nahoru a středem čtyřúhelníku ke špičce tyčky F, po které je veden dolů a připevněn v tomto bodě k příčnému drátu pod povrchem země. Je třeba dbát, aby čtyřúhelník byl uzpůsoben tak, aby se táhl od severu k jihu, takže drát tažený od E k F bude svírat pravý úhel s rovníkem. Jak známo, vytváří se v ovzduší značné množství elektřiny, které proudí podle pohybu země neustále od východu k západu. Tato elektřina je přitahována drátem zavěšeným mezi E a F a propojeným s dráty tvořícími čtyřúhelník pod povrchem země mezi body A, B, C a D... jakékoli potřebné množství elektřiny se může získat tak, že se pod povrchem země u bodu G umístí pytel s dřevěným uhlím, a u bodu H zinkové destičky a obojí se propojí drátem taženým přes dvě tyčky podobné tyčkám u E a F, který kříží podélný drát natažený mezi těmito dvěma body. Náklady na toto zařízení se odhadují na jednu libru na akr a budou-li se dráty každý rok pečlivě snímat a opět napínat, může zařízení vydržet 10—15 let.

Tyčky se zhotoví ze suchého dřeva. Čím větší je plocha půdy, tím menší jsou náklady... Pozemek se upraví takto: Pomocí námořního kompasu a obyčejného odměřeného motouzu se určí body pro dřevěné kolíky, na něž se připevní *zakopaný* drát (protáhne se skobičkou). Nutno dávat pozor, aby delší strana zakopaného drátu byla přesně podle kompasu ve směru sever-jih a kratší strana přesně ve směru východ-západ. Tento drát musí být zakopán v hloubce 2—3 palce pod zemí. Tím jsou trasy pro zakopaný drát hotové. *Zavěšený* drát musí být na obou koncích připojen a spojen s drátem zakopaným. Proto musí být do země zakopán dřevěný kolík se skobou a obě tyčky (jedna 14 a druhá 15 stop) se umístí přesně podle kompasu ve směru sever-jih; přes ně se natáhne drát a připevní se k dřevěnému kůlu, zároveň se musí v tomto bodě dotýkat drátu zakopaného. Zavěšený drát nesmí být napnut příliš pevně, aby ho vítr nepřetrhl.*

* Zde končí anglický text.

Tak to bychom měli.

Němečtí ústřední výboři[259] se už po xté opět spojili, a tak se objevuje oznámení generála Hauga, že 10. května vyjde jeho „Kosmos" za spolupráce pánů Ruga, Kinkela, Ronga atd. To bude něco ohromného.

Právě mi přinesl Tupman* dopis od Miquela, z kterého vyplývá, že němečtí demokraté — i někteří komunisté — v čele s Rugovým brémským plátkem** mě neúnavně pomlouvají, a to je samozřejmě tučné sousto pro německé šosáky a straubingery[52]. Ti chlapi ze mne musejí mít nehorázný strach, když už teď nasazují všechny páky, aby mi znemožnili pobyt v Německu.

Tvůj

K. M.

Jones měl včera opravdu znamenitou přednášku proti družstevnímu hnutí, v níž frontálně zaútočil na své vlastní publikum.

Řekl mi, že z listu s Harneym zřejmě nic nebude, protože s jeho ženou nejsou žádné kšefty. Bude zatím vydávat nějaký časopis na vlastní pěst.[261]

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny a angličtiny

* Wilhelm Pieper.
** „Bremer Tages-Chronik".

86

Engels Marxovi

do Londýna

[Manchester 6. nebo 7. května 1851]

Milý Marxi,

zítra nebo pozítří dostaneš poštovní bon. Náš účetní dnes zase nemá žádné hotové peníze.

Odkdy používáš na své dopisy tu hezkou pečeť, kterou přikládám — nebo se s tím dopisem něco stalo?

Jak to vypadá, sejde se letos v létě v Londýně celá „Neue Rheinische Zeitung", až snad na Freiligratha a honoraria Bürgerse. Jsem strašně rád, že Lupus určitě přijede, vím teď alespoň stoprocentně, že cizinecké úřady tady na hranicích jsou ještě daleko méně přísné než dřív a že tedy celý ten povyk, že prý je zakázáno posílat sem emigranty, je vyložený humbuk.

Že se skřítek* podepsal na ženevskou adresu, je opravdu s podivem** — nějaké nepochopitelné nedopatření; je to další důkaz, že se na tyhle mládence musí dobře dohlédnout a držet je zkrátka. Může to být jen nedopatření, dopisy toho hošánka byly horlivost sama, a snad si myslel, že to od něho je geniální tah. Musíme ho podrobit přísnému výslechu, vycinkat mu a doporučit mu: surtout pas de zèle!***

Příště Ti napíšu o Wellingtonově ekonomickém pojednání z roku 1811 o svobodném obchodu a monopolu v koloniálním obchodu. Je to kuriózní práce, a protože se týká španělských a ne

* Ernst Dronke.
** Viz tento svazek, str. 280.
*** jen žádnou přílišnou horlivost.

anglických kolonií, může si Wellington hrát na freetradera, i když hned na začátku s pravým aristokraticko-militaristickým fanatismem nadává na obchodníky. Nedomyslel si, že bude jednou muset pomáhat aplikovat tyhle zásady na anglické kolonie. Ale v tom je právě ten vtip. Zato, že tenhle starý Ir nezaslouženě porazil Napoleona, musel později podlehnout Cobdenovi a projít v politické ekonomii kaudinským jhem svobodného obchodu.[262] Světové dějiny dávají přece jenom látku k mnoha příjemným zamyšlením!

Strašně mě trápí, že se londýnská demokratická prozatímní vláda pro Německo rozpadla. Taková krásná příležitost, aby ti pitomci zůstali i nadále terčem veřejného posměchu, se hned tak zase nenaskytne. Zato veliký Franz Raveaux se opět pouští v „Kölnische Zeitung" do zamotané polemiky s panem Paulem Franckem a jinými pitomci. Už zase dozrál čas, aby byl zvolen do nějakého národního blázince, kde by prohlásil: „Pánové, hück hat die Stadt Köllen ener jrosser Dag erlebt!"* Ten dobytek dřepí v Bruselu. Náš přítel, velitel Engels, se stal generálem a 1. velitelem, a když uspořádali šosáci na jeho počest hostinu, připil mu „náš Stupp" na zdraví. Jak vidíš, může se člověk lecčehos dopracovat, i když se jmenuje Engels. A to staré tlusté prase, bývalý poručík za Napoleona, vyjadřuje ve svém děkovném proslovu potěšení ze specificky pruského ducha slavnosti a města Kolína.

Mimochodem jsem v duchu přesvědčen, že Willich a spol. kují nějaký velkolepý plán, jak v době výstavy[205] zrevolucionovat Anglii, i když nepochybuji, že nehnou ani prstem. Není to poprvé ani naposled!

Tu druhou známku dávám na dopisy při pozdějším podání. Mohu za ni poslat dopis týmž vlakem ještě půldruhé hodiny po uzavření normální pošty. Ostatně to platí firma.

Tvůj

B. E.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* „dnes zažilo město Kolín velký den".

87

Engels Marxovi

do Londýna

Milý Marxi,

dnešní první poštou jsem Ti poslal poštovní bon na 5 liber, který Ti doufám došel.

S anglickou poštou se rozhodně něco děje. Napřed dopis, který jsi dostal otevřený. Pak předevčírem Tvůj dopis s rozmazanou pečetí, kterou jsem Ti poslal zpátky. A teď dostávám dnes, ve čtvrtek 8., v 7 hodin večer Tvůj dopis z 5., tedy z pondělka, o té elektřině. Dopis má tři londýnská poštovní razítka ze 6. (úterý) a dvě z nich dokazují, že jsi ho podal na poštu v úterý ráno ještě před 10. hodinou. Dále je na něm *manchesterské* razítko ze 7. (tj. ze včerejška) a konečně dvě právě taková z dneška. Navíc je tam rozmazaná, mizerně zflikovaná a mně neznámá pečeť, kterou Ti v příloze vracím, aby sis ji prohlédl. Ještě dnes pošlu obálku zdejšímu poštmistrovi a budu žádat, aby mi vysvětlil, proč mi byl dopis místo včera ráno doručen až dnes večer. Napiš mi obratem podrobně, kdy jsi dopis dával na poštu a jestli je všechno v pořádku s pečetí. Uděláme těm mizerům takový skandál, že na něj budou dlouho pamatovat. Že ti chlapi páchají různé lumpárny, vyplývá z dnešních „Daily News", které píší přímo, že Palmerston žádal na Vídni a Berlínu špióny k hlídání emigrantů, a které náležitě líčí anglické veřejnosti berlínské pány Stiebera a Goldheima. Náramné by bylo, kdyby se nám podařilo přibít na pranýř Greye, tak jako kdysi přibil Mazzini na pranýř Grahama.[263]

Že se s dopisem dělo něco neobvyklého, dokazuje i znaménko, které na něm udělali. Slovo Manchester má na adrese před sebou i za sebou křížek, takhle:

× Manchester ×

ještě silněji, než jak to tady mám já.

Pečetě, které Ti pošlu zpátky, uschovej, budeme je možná potřebovat.

Zítra Ti napíšu o těch ostatních nadhozených otázkách; teď hned jdu poslat tenhle dopis a dopis poštmistrovi. Pěkně pozdravuj ženu.

Tvůj

B. E.

[Manchester] ve čtvrtek 8. května* [1851],
10 hodin večer

Dopis je otevřen tak nešikovně, že je ještě zřetelně patrný okraj původní, větší pečeti. Žádný pečetní vosk není nic platný, když pod ním není oplatek, aby zachytil všechny 4 strany obálky. Teď právě nemám ani jeden po ruce a protože chci, aby Ti došel tenhle dopis neotevřený, nezbývá mi, než poslat ho Schrammovi**, který bydlí blíž k Tobě než Pieper, takže je alespoň naděje, že ho jeho prostřednictvím dostaneš rychleji.

Po bedlivé úvaze ho posílám přes Piepera, bude to přece jenom lepší.

Poprvé otištěno v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 1, Berlín 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* V originále června.
** Conradu Schrammovi.

88

Engels Marxovi

do Londýna

[Manchester] v pátek 9. května 51

Milý Marxi,

včera jsem Ti poslal dva dopisy; v prvním byl jen poštovní bon, druhý jsem posílal přes Tupmana*.

Pokud jde o to zařízení na elektřinu, je to jednoduchá konstrukce. Ve čtyřech rozích A, B, C a D — předpokládám, že nákres máš u sebe — se do země zatlučou kolíky a 3 palce pod povrchem země se táhne od jednoho kolíku ke druhému silný drát, takže pod zemí obepíná celé pole. U bodů E a F, na severu a na jihu, se do země zatlučou dvě tyčky, jejichž špičky, 15 stop nad zemí, se také spojí drátem. Oba konce tohoto drátu se svedou po tyči dolů a spojí s drátem ABCD skrytým pod zemí. Stejným způsobem se vede na dvou tyčkách napříč drát od G k H, který vprostřed kříží drát EF. K čemu je dobrý pytel s dřevěným uhlím a zinkové destičky, mi není zcela jasné, poněvadž jsem už zapomněl, jaké jsou elektrické vlastnosti dřevěného uhlí; soudím, že tím dřevěným uhlím u G a zinkem u H, které jsou taky zakopané a spojené s dlouhým drátem pod zemí, chce ten člověk polarizovat elektřinu, vytvořit kladný (zinek) a záporný (uhlí) pól.

Jinak tam jde o technické záležitosti, izolaci drátů atd.

Protože dál už nic nepíšeš, mám za to, že jde o nějaký pokus, myslím, žes mi říkal, že se o tom psalo v „Economist" či kde. Mám o úspěchu téhle věci jisté pochybnosti, ale třeba by se s tím

* Wilhelma Piepera.

dalo něco udělat, kdyby se to rozšířilo a vylepšilo. Otázka je jen 1. kolik elektřiny se dá takovým způsobem ze vzduchu zadržet, a 2. jak tato elektřina působí na růst a klíčení rostlin. Rozhodně mi napiš, jestli to už někde vyzkoušeli, s jakým úspěchem a kde je o tom zpráva.

Stejně to má dva háčky.

1. Ten člověk chce, aby drát, který má zadržovat elektřinu, běžel přesně ve směru sever-jih a předpisuje farmářům, aby ho natahovali podle kompasu. O deklinaci kompasu, která dělá tady v Anglii 20—23°, se ale vůbec nezmiňuje a přitom by rozhodně měl říci, jestli ji bere v úvahu. Farmáři samozřejmě o deklinaci nic nevědí, a kdyby pokládali drát podle magnetické střelky, neběžel by od severu k jihu, nýbrž od severo-severozápadu k jiho-jihovýchodu.

2. Jestliže elektřina povzbuzuje klíčení a růst rostlin, vyklíčí rostliny na jaře *příliš brzy* a budou vystaveny nočním mrazíkům apod. Rozhodně by se to projevilo a dalo by se tomu odpomoci jen tím, že by se na zimu přerušilo spojení zavěšených drátů se zakopanými. O tom ten pán taky nic neříká. Buď takto zadržená elektřina žádný povzbuzující vliv nemá, nebo způsobuje, že rostliny raší předčasně. I to je třeba objasnit.

Nedá se to ale posoudit, dokud to nebude vyzkoušené a dokud tady nebudou výsledky: řekni mi proto, kde bych mohl o tomto problému najít další podrobnosti.

Děkuji pánubohu, že se ti ústřední troubové[259] zase našli, a dokonce ani jejich „Kosmos" jim nezávidím. Budeme přece zase brzy mít orgán — budeme-li ho potřebovat — kde budeme moci odrážet všechny útoky tak, aby to nevypadalo, že to pochází od nás. V tom je přednost zamýšleného kolínského měsíčníku[264] před naší „Revue". Hodíme to všechno na starého dobráka Bürgerse, něco přece musí za svůj důmysl taky mít.

Že nás v Německu nebudou osočovat o nic méně než v Americe a Londýně, to se dalo očekávat. Můžeš teď být domýšlivý na svou situaci, že Tě napadají dva světy současně, a to se nestalo nikdy ani Napoleonovi. Mimochodem, naši přátelé v Německu jsou pitomci. Je naprosto správné, když nevěnují žádnou

pozornost obyčejnému osočování, leda že se jednou za čtvrt roku pár slovy zmíní, jak to s touhle čistou záležitostí vypadá. Když už ale dochází až k pomluvám, když už se demokratický šosák nespokojuje jen pouhým ubezpečováním, že jsme ty nejhnusnější stvůry, a začíná se ohánět vylhanými a vykonstruovanými skutečnostmi, pak by opravdu nebylo nijak nepřiměřené, kdyby nám ti pánové ten dokument poslali a my bychom mohli podniknout nějaké kroky. Jenže Němec si myslí, že udělal dost už tím, když podobným nesmyslům jednoduše *nevěří*. Ať kvůli tomu napíše Kozel Miquelovi; odpovídat ihned není ani potřeba, ale až budeme mít těch pitomostí hezkou řádku, můžeme se do toho jaksepatří pustit a rozmáznout ty štěnice jednou ranou. A že nám chtějí znemožnit pobyt v Německu — tu radost jim ponechme. „Neue Rheinische Zeitung" ani „Manifest", stejně jako všechno ostatní z dějin vyškrtnout nemohou a celé jejich vykřikování jim není nic platné. V Německu by nám mohli být nebezpeční jen úkladní vrazi a od Gottschalkovy smrti nemá v Německu nikdo tolik odvahy, aby nám takové lidi poslal na krk. A copak jsme si nemuseli roku 1848 v Kolíně taky postavení teprve vydobýt, a *milovat* nás přece ta demokratická, rudá, či dokonce komunistická sebranka nebude nikdy.

Jsem rád, že Tě návštěvníci výstavy nechávají až dosud na pokoji. Já už je mám na krku. Včera tu byli dva obchodníci z Lecca, jeden z nich je můj starý známý z roku 1841. Rakušané v té Lombardii pěkně hospodaří! Po všech kontribucích, opakovaných nucených půjčkách a třikrát v roce znovu a znovu vymáhaných daních se do toho konečně dostává nějaká pravidelnost. Střední obchodníci musejí v Leccu platit ročně 10 000 až 24 000 dvacetníků (350—700 liber šterlinků) na přímých pravidelných daních, všechno v hotovosti. Od příštího roku tam mají být také zavedeny rakouské bankovky, a tak chce vláda napřed stáhnout všechny kovové peníze. Vysoká šlechta — i gran ricchi* — a i rolníci budou přitom poměrně *hodně ušetřeni*; všechno bude muset zaplatit il medio liberale**, liberální buržoazie ve městech. Vidíš, jakou politiku tam ti chlapi dělají. Je naprosto pochopitelné, že za

* velcí boháči.
** liberální střed.

takového nátlaku podepsali v Leccu prohlášení, které poslali vládě, že už platit nebudou, ať jim třeba všechno zabaví, a že jestli se s tímhle systémem neskoncuje, všichni se vystěhují, lidem už byl hodně majetek zabaven — přitom čekají na Mazziniho a prohlašují, že už to *musí* prasknout, protože se to už nedá vydržet, vždyť „nás ruinují a v každém případě budou ruinovat". Vysvětluje to do značné míry, proč Italové mají takový vztek a chtějí do toho praštit. Ti chlapci tady jsou všichni republikáni a přitom samí vážení buržoové; jeden z nich je v Leccu nejvýznačnějším obchodníkem a platí každý měsíc 2000 dvacetníků na daních. Chtěli mít naprostou jistotu, kdy to praskne; domluvili se mezi sebou v Leccu — jediném místě, kde jsem populární — že já to rozhodně vím na vlas přesně.

Od Wellingtona mě tahle návštěva zdržela, tak až zítra.

Tvůj

B. E.

Zapečetím tenhle dopis pečetním voskem a dám na něj pečeť naší firmy E. & E. Poznáš aspoň, jestli ho neotevřeli.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

89

Engels Marxovi

do Londýna

Milý Marxi,

minulý týden jsem Ti vyexpedoval celý lodní náklad dopisů, taky jeden s penězi a jeden prostřednictvím Piepera. Pak ještě jeden minulé úterý a na ten jsem dnes rozhodně čekal odpověď. Nepřišla ani řádka. Napadá mi samozřejmě, že se všechny ty dopisy ztratily, protože na ten, který jsem poslal přes Piepera, jsem očekával stoprocentně odpověď a to, že nepřichází, mě staví do trapné situace vůči zdejšímu poštmistrovi. Snad se něco stalo, ale i v takovém případě bys mohl napsat aspoň pár slov; dělá mi to velké starosti, a jestliže od Tebe zítra nebo nejpozději pozítří nic nedostanu, nebudu vůbec vědět, co si mám myslet a jakým způsobem Ti mám dopisy posílat, aby se nic neztratilo.

Zdejší poštmistr si přeje, abys pro příště nepsal na dopisy adresu tak jako dosud, nýbrž takhle: nahoře jméno, pod tím číslo a ulici a docela dole Manchester. Svádí to na to, že nedávno putoval jeden Tvůj dopis odtud zpátky do Londýna a pak zase sem. Tak odpověz obratem!

Tvůj

B. E.

[Manchester] ve čtvrtek [15. května 1851]

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočinĕnija,
1. vyd., sv. XXII, 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

90

Marx Engelsovi

do Manchesteru[265]

Londýn 16. května 1851

Milý Engelsi!

Dopis, který od Tebe přišel předevčírem, jsem dostal příliš pozdě, než abych na něj mohl odpovědět. Byl jsem totiž už v Muzeu*, ještě než přišel listonoš, a domů jsem se vrátil až v 7 hodin večer. A včera jsem Ti při nejlepší vůli napsat nemohl, bolelo mě totiž tak břicho, že mi div nepraskla hlava jako tomu Freiligrathovu černochovi buben.[266]

Předchozí zmatek vznikl tím, že jsem odpověď na Tvůj první dopis dal ihned jednomu z obou obejdů (Schrammovi), aby ji odnesl na poštu. Jenže obejdoval, a tak měl těch pár řádků ještě včera v náprsní tašce. Pokud jde o elektřinu, je o tom zpráva v „Economist" z roku 1845. Není v ní nic jiného, než to, co jsem ti napsal, a oznámení, že to vyzkoušeli s velkým úspěchem ve Skotsku. Uvádí se tam dokonce jméno farmáře.

V těchto dnech sem přijede Freiligrath.

A teď k těm historkám s poštou. Myslím, že pošta v tom je nevinně. Alespoň za špatný tvar pečeti mohu já sám. Nejde mi jedině vůbec na rozum ten × Manchester ×.**

Všiml sis v „Kölnische Zeitung", jak ten nestyda Kinkel využil své ženy, aby popřel jakoukoli účast na manifestu silného „provizória"?[238] A jak markýruje „těžkou nemoc", aby byl pro německého šosáka zajímavější?

* Britské muzeum.
** Viz tento svazek, str. 289.

Díky zásahu mého ctěného švagra ministra* uvízlo zase na mrtvém bodě publikování mých věcí, jako tomu bylo s „Revue“.[191] Zdá se, že Becker** má ve Verviers nějaké obtíže.

Ve Francii jde *Cavaignac* zřejmě prudce nahoru. Kdyby byl zvolen, bylo by to racionální řešení, jenže by na léta odsunulo revoluci. Kongres Mikuláše, Bedřicha Viléma a Habsburka[267] má asi takový význam jako kongres generála Hauga, Ruga a Ronga. Daň z příjmu byla ostatně momentálně to nejmoudřejší, co Prusové mohli udělat.

A teď několik řádek o zdejší emigraci.

Pod vedením jakéhosi člověka (Němce), podle jména ho neznám, nebo možná ještě spíše společně s tímto člověkem, se nesmrtelný Faucher, nepostradatelný E. Meyen, který je teď taky tady, aj. dali do služeb londýnského (deníku) „Illustrated News“ jako redakce německé rubriky. Poněvadž žádný z nich neumí anglicky, vyprosili si ještě angloněmeckou vrchní redakci. Dali jim do čela jednu starou *ženskou*, která před dvaceti lety byla v Německu a hovoří lámanou němčinou. Po způsobu starého Dolleschalla vyškrtla především E. Meyenovi jeho hlubokomyslné články o „skulptuře“. Ten idiot opakoval totiž tady v Londýně své blbosti o umění, které už před 10 lety namazal pro berlínskou literární drbnu***. Fauchera taky bez milosti zcenzurovali. Před několika dny si předvolal vydavatel tyhle halamy, kteří sice s odporem, přesto však poníženě snášejí nadvládu té staré ženské, a vysvětlil těm pánům, že o žádné jejich vlastní výplody nestojí, že se mají omezit na překládání anglických článků. A protože ti nešťastníci anglicky nerozumějí, rovnalo se to propuštění velice slušnou formou. A oni je akceptovali. Meyen bude teď zase muset vytrvale čekat dalších deset let, aby svou „skulpturu“ mohl zpopularizovat.

Kromě toho „Kölnische Zeitung“ už před mnoha týdny pana Fauchera beze všech okolků vyhodila s tím, že jeho články čtenářskou veřejnost nudí.

Co říkáš portugalské revoluci?[268]

* Ferdinanda von Westphalen.
** Hermann Becker.
*** „Athenaeum“.

Je tu pan A. Goegg, Willich a spol. po něm ihned skočili, a přednášel na Windmill[176]. No nazdar!

A teď, milý příteli, buď zdráv. Od nynějška bude korespondence zase v normálních kolejích.

Tvůj
K. M.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 1, Berlín 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

91

Engels Marxovi

do Londýna

Milý Marxi,

jsem rád, že se s dopisy nic nestalo, je to tak rozhodně lepší. Zdejší poštmistr mi dal taky postačující vysvětlení, proč dopis přišel tak pozdě. Příště piš na adrese ulici a číslo *nad* městem, tak, aby Manchester bylo úplně dole, poštovní úředníci jsou na to tak zvyklí, a protože jsi ulici uvedl dole, přehlédli v tom jednom dopise „Manchester" a poslali ho zpátky do Londýna jako místní londýnský dopis.

Největší novina je, že jsi úplně překonán. Myslíš si, žes objevil správnou teorii pozemkové renty. Myslíš si, žes jako první zvrátil ricardovskou teorii. Ty chudáku! Jsi předstižen, zničen, poražen, vyřízen, celý piedestal pro Tvůj monumentum aere perennius* se zhroutil. Poslouchej: Pan Rodbertus právě publikoval 3. svazek svých „Sociale Briefe an v. Kirchmann" — 18 archů. V tomto svazku je „úplně vyvráceno Ricardovo učení o pozemkové rentě a vyložena nová teorie renty". Lipské „Illustrierte Zeitung" z minulého týdne. Teď jsi to dostal.

Je k popukání, jak se velký Kinkel snaží vypařit jako smrad z málo nóbl společnosti zvané Evropský výbor. Jak sis asi všiml v sobotním „Sun", zorganizovalo několik hurádemokratů u Elberfeldu schůzi; uspořádali tam nějakou tu výtržnost a přitom rozdávali ty proklamace. Mohli to uspořádat díky Rongovu spojení s německými katolíky. Ani Kinkel, ani nikdo jiný z té sebranky by tam byl nic nepořídil.

* pomník nad kov trvalejší (Horác, „Ódy", kniha třetí, óda 30).

Historie s Cavaignacem je v každém směru na pováženou; jestli o něm *Girardin* říká, že má největší šance, bude to jistě pravda. Mimoto je těm chlapům čím dál jasnější, že revize legálním způsobem není možná.[269] A ilegální revize, to je státní převrat, a kdo začne se státními převraty první, bude rozdrcen, jak praví „Débats". Napoleon se už hrozně okoukal. Changarnier je vyřízen, úplně odstaven, sloučení — i když je to pěkná věc — nevede k ničemu bezprostředně praktickému, a tak zbývá jedině Cavaignac. Kdyby odsunul revoluci, nebylo by to konečně tak nebezpečné, několik let prudkého průmyslového rozvoje, přečkání krize a období nové prosperity by rozhodně nebylo na škodu, zejména kdyby ruku v ruce s tím šly ve Francii občanské reformy apod. Jenže Cavaignac a občanská reforma, to ve Francii znamená celní reformu a spolek s Anglií a při první příležitosti válku se Svatou aliancí[215], za pomoci Anglie, s příslušným časem na vyzbrojení, s dlouho připravovanou invazí do Německa, a to by nás mohlo stát hranici na Rýně, což je stejně ten nejlepší prostředek, jak upokojit socialismus ropucháčů[180] splátkou slávy.

„Débats" ostatně poklesly tak hluboko, že záchranu společnosti vidí už jen v zachování nového volebního zákona.

Ta historka s Faucherem a Meyenem je rozkošná. Zahlédl jsem z německého „Illustrated London News" jen první stránku prvního čísla za výlohou, takže mě dost zajímalo, kdo jsou ti „první němečtí spisovatelé", kteří napsali tuhle nabubřelou blbost.

„Frankfurter Journal" uveřejňuje zprávu z Kolína, že emigrantům v Londýně se teď vede obstojně, až na ty v kasárnách, mezi nimiž je i Willich. Augsburská „Allgemeine" si opravdu myslí, že ještě platí zákon o cizincích[228] a představuje si, jak se emigranti — tito věční židé 19. století — celí roztřesení a zsinalí strachem z tohoto zákona plouží po Londýně.

Portugalské revoluci[268] neříkám vůbec nic. Za zmínku stojí jen to, že Saldanha, jako čistě *samostatný* povstalec, podle zásady: ôte-toi de là, Costa Cabral, que je m'y mette* nedosáhl vůbec nic,

* Kliď se odtud, Costo Cabrale, ať mohu jít na tvé místo já.

zato ale od chvíle, kdy se musel nutně přimknout k liberální buržoazii Oporta a v osobě José Passose přimout u sebe všemocného představitele této buržoazní moci, přešla k němu celá armáda. Postavení, které Passos získá, a celý další vývoj událostí ukáží, zda se Saldanha a královna* nepokusí buržoazii hned znovu oblafnout. Lisabon není nic, Oporto je centrum konstituční buržoazie, Portugalská manchesterská škola[270].

Buď rád, že Tě pan Goegg nenavštívil. Čert aby vzal všechny ty naduté prostřednosti.

Tvůj

B. E.

Manchester v pondělí 19. května 51

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Marie II. da Gloria.

92

Marx Engelsovi

do Manchesteru

Londýn 21. května 1851

Milý Engelsi!

Je tu Freiligrath a pozdravuje Tě. Přijel sem, aby se tu pohlédl po nějakém místě. Nenajde-li nic, chce do Ameriky.

Přivezl s sebou z Německa docela dobré zprávy. Kolínští[179] jsou velmi agilní. Jejich agenti jsou od září na cestách. V Berlíně mají dva docela dobré reprezentanty, a poněvadž demokraté si pořád jezdí do Kolína pro rady, paralyzují neustále ty ostatní pány. Brunšvičtí se například chystali dát Schimmelpfennigovi 2000 tolarů pro londýnský výbor (sociální). Jenže napřed poslali do Kolína dr. Luciuse, a tak z toho nakonec nic nebylo.

Kinkel je v Porýnské provincii, a zvlášť v Bonnu velice zdiskreditován. Tamější výbor poslal Johanně* 200 liber št., ale už po dvou týdnech požadovala další. To se šosákům vůbec nelíbilo.

Za několik týdnů budou Kolínští pořádat komunistický sjezd.

Vrchní generál Sigel je tady a vstoupil do Windmill Street[176].

Vyšlo také číslo „Kosmu" generála Hauga. Dělá reklamu Willichovi, Kinkelovi a Göhringerovi. Ty různé bandy se čím dál tím víc sbližují. Nabubřelejší a samolibější nevkus jsem neviděl a neslyšel. Mezi jiným je tam šaškárna Arnolda Winkelrieda Ruga. Ten dobytek předstírá, že mu jeden německý „pohostinný přítel" napsal dopis, v němž se podivuje všemu, co se dočítá v novinách o „anglické pohostinnosti", obává se, že by „přetížení státními

* Johanně Kinkelové (žena Gottfrieda Kinkela).

záležitostmi" mohlo Rugovi zabránit, aby se příslušně podílel na této „sybaritské pohostinnosti", a táže se:

„Nikoli zrádce Radowitz, nýbrž Mazzini, Ledru-Rollin, občan Willich, Kinkel a vy sám jste tedy byli pozváni do Windsoru?"

Ruge pak vyvádí svého přítele z omylu a utěšuje, že anglická pohostinnost jim nezabrání vrátit se s planoucími pochodněmi do Německa. Pitomec!

Celé je to napsáno ve stylu slohového cvičení ne zrovna chytrého terciána, a s takovou samolibou hloupostí, jaká nemá obdoby v análech světových dějin. K tomu ještě neslýchaný nedostatek jakéhokoli talentu. Přesto se musím pokusit sehnat Ti jeden exemplář toho šmejdu.

Ta štěnice Meyen tady náramně čile pobíhá a sděluje každému, kdo to chce slyšet, tajemství, že Marx a Engels ztratili v Německu všechny stoupence i všechen vliv. Ten Meyen, to je hrůza!

Uvedu Ti ostatně příklad nestydaté dotěrnosti těchhle ničemů, jejich prašivé žebroty:

Minulou neděli jsem byl v John Street, kde měl starý Owen v den svých 80. narozenin přednášku. Přes své fixní ideje byl děda ironický a roztomilý. Když starý pán skončil, protlačil se k němu jeden ze stoupenců „Kosmu", vtiskl mu do ruky „Kosmos" a řekl mu, že tento list obsahuje jeho zásady. A stařík jej skutečně pak doporučil publiku. To je už víc než komické!

Mimochodem jsem se toho večera nemohl vyhnout tomu, abych zase mluvil s Harneym, byl trochu stříknutý, velice se ke mně měl a vyptával se na Tebe.

Willichovi jde jeho žebrota docela dobře. Když sem přijeli šlesvicko-holštýnští emigranti, vyžebral „pro ně" (!) u obchodníků ze City přes 200 liber št.

Girardin sice říká, že Cavaignac je teď jediným vážným kandidátem strany pořádku[271], tj. převážné většiny buržoazie. Ale přitom na něho i na Changarniera vztekle útočí, a jeho polemika připomíná zlaté časy jeho boje proti „Nationalu". Ten chlap dělá ve Francii větší agitaci než celá banda montagnardů a rudých dohromady. O Bonapartovi se jaksi vůbec nemluví. Jestliže ale roajalistická většina Národního shromáždění znovu poruší ústavu

a *prostou* většinou hlasů se usnese na revizi ústavy, bude nakonec přece jenom nucena — neboť pak ztratí veškerou legální oporu — uzavřít s Bonapartem, jakožto držitelem výkonné moci, kompromis. V tom případě by mohlo třeba dojít k vážným kolizím, neboť Cavaignac si asi stěží nechá ještě jednou ujít před nosem takovou příležitost.

Brzy tu bude celá „Neue Rheinische Zeitung". Je mi divné, že Lupus ještě nepřijel. Snad se mu nepřihodilo něco nepříjemného.

Sedím teď pořád od rána od 10 do 7 večer v knihovně a průmyslovou výstavu[205] si šetřím, až přijedeš.

Četl jsi falešné i pravé epištoly Mazziniho v „Débats"?

Tvůj

K. M.

Vrabčík pozdravuje „Bedřicha Engelse".

Apropos! Willich a Schimmelpfennig vydali nezbytnou výzvu ke „Svým bratřím v pruské armádě".

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

93

Engels Marxovi

do Londýna[272]

Milý Marxi,

měl jsem radost, když jsem se z novin dověděl, že „Neue Rheinische Zeitung" byla na Soyerově celosvětovém tiskovém sympósiu také zastoupena, a to Tebou. Doufám, že Ti chutnaly humry à la Washington i chlazené šampaňské. Jak ale pan Soyer našel Tvou adresu, je pro mě záhadou.

Víš, co se stalo s tím ožralcem Larochem z Great Windmill Street[176]? Podle toho, co píší německé listy, byl zatčen a v Berlíně odsouzen k trestu smrti provazem. Ukázalo se, že tenhle údajný bývalý pruský husarský poručík není nikdo jiný než švec August Friedrich Gottlieb Lehmann z Triebelu u Sorau* ve vasrpoláckém horním Slezsku, domobranec 1. výzvy, rozsudkem z 23. března 1842 odsouzený pro dezerci v míru, falzifikace a nedovolené páchání dluhů ke ztrátě vojenské cti a 16ti měsíčnímu zařazení do trestného oddílu. Nový přínos k osvětlení osobností našich německých hrdinů revoluce.

Že se velcí válečníci, Willich, Schimmelpfennig a Sigel stále víc sbližují, je docela dobré. Tahle vojenská holota má nepochopitelně špinavý esprit de corps**. Vzájemně se na smrt nenávidí a jako školáci si závidí sebemenší vyznamenání, avšak vůči „civilům" táhnou všichni za jeden provaz. Přesně tak — jenže v trpasličím a zkarikovaném měřítku — jako v prvních francouzských

* Dnešní polské názvy: Trzebiel, Żary.

** doslova: duch sboru, útvaru; přeneseně: hrdost na příslušnost k určité jednotce.

armádách z let 1792—93. Ve společnosti z Windmill Street spatřují bojový oddíl, který v plné polní a v sevřených řadách vytáhne do boje; to je to jediné, co jim zbylo, když byli ve Švýcarsku rozehnáni a vyexpedováni ven. Proto není divu, že všichni do tohoto výtečného sboru vstupují. Je moc dobře, že se už teď upozorňuje na tohoto oficírského ducha vypěstovaného kdysi v kasárnách a v důstojnickém kasinu a že už teď je vidět, že se tohle klikaření rozmohlo mezi oficírskými emigranty ve stejné míře jako ve „skvělé armádě"[273]. My ale těmto pánům jednou ukážeme, co to znamená „*tihle* civilové". Všechny podobné historky mi ukazují, že to nejlepší, co mohu udělat, je pokračovat ve svých vojenských studiích, aby se jim mohl teoreticky vyrovnat alespoň jeden „civil". V každém případě to chci přivést tak daleko, aby mě takoví pitomci nemohli ukecat. Mimochodem, z toho, že je ožulili o těch 2000 tolarů, mám velkou radost. Zprávy z Kolína jsou moc příjemné, jen aby si tam dali pozor.

Šlechetná Johanna* překonává v žebrání opravdu všechno, co tu až dosud bylo. Heinzen se musí schovat, na takovou nestydatost jako tahle ženská, která je prý navíc ještě šeredná jako noc, se nikdy nezmohl.

Že Girardin nepodporuje Cavaignaca, bylo zřejmé už z anglických novin. Ale to, že *on* konstatuje fakt, že Cavaignacovy vyhlídky jsou tak dobré, stačí k charakteristice situace. Kdyby se měla uskutečnit eventualita, o níž se zmiňuješ, že by se totiž většina a Bonaparte dohodli a pokusili se provést ilegální revizi, myslím, že by se to nepodařilo. Nikdy to neprosadí, dokud jsou proti Thiers, Changarnier, „Débats" a jejich nohsledi. To by byla pro Cavaignaca příliš dobrá šance; a v tom případě myslím, že by mohl počítat s armádou.

Jestli příštího roku nastane poprask, bude na tom Německo zatraceně zle. Francie, Itálie a Polsko mají zájem na jeho rozkouskování. Mazzini, jak jsi viděl, slíbil dokonce rehabilitaci Čechům. Mimo Uhry by Německo mělo jen jednoho eventuálního spojence, Rusko — a to za předpokladu, že tam dojde k rolnické revoluci.

* Johanna Kinkelová.

Jinak budeme mít válku na život a na smrt s našimi šlechetnými přáteli na všech čtyřech světových stranách, a to je ještě velká otázka, jak to všechno dopadne.

Čím víc se zamýšlím nad dějinami, tím je mi jasnější, že Poláci jsou une nation foutue*, použitelný jako prostředek jen do té doby, dokud Rusko nebude samo zachváceno agrární revolucí. Od té chvíle nemá už Polsko naprosto žádné raison d'être**. Poláci nedělali v dějinách nikdy nic jiného než odvážné hlouposti, aby vyvolávali nesváry. Také nelze uvést ani jediný moment, kdy by Polsko, třeba jen vůči Rusku, úspěšně reprezentovalo pokrok nebo kdy vykonalo něco historicky významného. Rusko naproti tomu je oproti Východu skutečně pokrokové. Ruská nadvláda, se vší svou surovostí, se vší svou slovanskou špínou, civilizuje Černé a Kaspické moře, jakož i střední Asii, Baškiry a Tatary; Rusko také přijalo daleko víc prvků vzdělání a zejména víc průmyslových prvků než Polsko, které je celou svou povahou kavalírské a lenošivé. Předností Ruska je už to, že celá jeho šlechta, počínaje carem*** a knížetem Dëmidovem a konče tím nejmizernějším bojarem 14. kategorie, jen když je blaharodno†, blahorodí, vyrábí, kupčí, šidí, bere úplatky a provozuje všemožné křesťanské i nekřesťanské kšefty. Polsko nikdy nedokázalo nacionalizovat cizí živly — Němci ve městech jsou a zůstávají Němci. Výmluvným příkladem toho, jak Rusko dovede rusifikovat Němce a Židy, je každý ruský Němec v druhé generaci. Dokonce i Židé tam dostávají slovanské rysy ve tváři.

Pádným dokladem „nesmrtelnosti" Polska jsou napoleonské války z let 1807 a 1812. Nesmrtelná byla u Poláků jenom jejich bezdůvodná svárlivost. Navíc ještě největší část Polska, tzv. západní Rusko, což je Białystok, Grodno, Vilno, Smolensk, Minsk, Mogilev, Volyň a Podolí, se až na nepatrné výjimky daly v roce 1772 klidně ovládnout od Rusů; s výjimkou několika měšťanů a šlechticů nikdo ani nemukl. Čtvrtina Poláků mluví litevsky, čtvrtina rusínsky, malá

* odbytý národ.
** existenční oprávnění, smysl existence.
*** Mikulášem I.
† U Engelse toto slovo latinkou a za ním německé wohlgeboren.

část napůl rusky a vlastní polská část je z plné jedné třetiny germanizována.

Naštěstí jsme v „Neue Rheinische Zeitung" na sebe nevzali vůči Polákům žádné pozitivní závazky, kromě nezbytného obnovení Polska v přiměřených hranicích — a to ještě pod podmínkou agrární revoluce. Jsem si jist, že tato revoluce se plně uskuteční dřív v Rusku než v Polsku, a to v důsledku národního charakteru Rusů a také proto, že jsou tam vyvinutější buržoazní prvky. Co je Varšava a Krakov proti Petrohradu, Moskvě, Oděse apod.!

Závěr: Na západě vzít Polákům co se dá, jejich pevnosti, zejména Poznaň, obsadit pod záminkou obrany Němci, nechat je hospodařit, posílat je do ohně, vyžírat jejich zemi, odbývat je vyhlídkou na Rigu a Oděsu, a kdyby se dali uvést do pohybu Rusové, spolčit se s nimi a Poláky donutit k ústupkům. Každá píď, kterou ustoupíme Polákům na hranici od Memelu* ke Krakovu, vojensky úplně ruinuje tuto už beztak žalostně slabou hranici a obnažuje celé pobřeží Baltického moře až po Štětín.

Jsem ostatně přesvědčen, že při příštím poprasku se celé polské povstání omezí na poznaňské a haličské šlechtice, nanejvýš s hrstkou přeběhlíků z království**, neboť to už je tak hrozně vyčerpáno, že se už na nic nezmůže a že nároky těchhle rytířů, nebudou-li podporovány Francouzi, Italy, Skandinávci apod. a posíleny československými povstáními, ztroskotají na ubohosti jejich činů. Národ, který může postavit nanejvýš 20 000 až 30 000 mužů, nemá do toho co mluvit. A o mnoho víc jich Polsko jistě nepostaví.

Pozdravuj Freiligratha, uvidíš-li ho, a svou rodinu; nezapomeň přitom na občana Vrabčíka. Já přijedu do Londýna asi o týden později, než jsem zamýšlel, závisí to všechno na spoustě drobných patálií.

Apropos, z Kolína ještě ani řádek. Napsal jsi jim? Nedostanu-li ten dopis *brzy*, nebude mi už nic platný.*** Nevím, proč by mi Daniels nemohl prokázat tuhle laskavost. Nemůžeš mu napsat ještě jednou?

* Dnešní litevský název: Klajpeda.
** tj. Království polského.
*** Viz tento svazek, str. 278.

Daniels by mohl rychle obratem naškrábnout pár řádek a poslat mi to. Jinak bych se mohl dostat do zatracených nepříjemností.

Tvůj

B. E.

Manchester 23. května 51

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

94

Marx Engelsovi

do Manchesteru[274]

[Londýn] 28. května 1851

Milý Engelsi!

To, že Daniels neodpověděl (zítra mu ostatně opět pošlu dopis, jestli od něho ještě dnes něco nepřijde), má velice nepříjemné důvody. Na nádraží v Lipsku byl zatčen Nothjung. Jaké u něho našli papíry, to ovšem nevím. Nato (nebo současně, to mi není známo) byli v Kolíně zatčeni Becker a Röser a byla u nich, a také u Bürgerse, provedena domovní prohlídka. Bürgers je v Berlíně, je na něj vydán zatykač a přijede asi co nejdřív sem.

Za tyto policejní zákroky proti emisarům atd. vděčíme jen a jen ničemnému povyku těch oslů v Londýně. Ti nafoukanci si jsou vědomi toho, že ani nekonspirují, ani nesledují nějaký skutečný cíl, ani že nemají v Německu za sebou nějakou organizaci. Chtějí jen *vypadat* nebezpečně a roztočit mlýnské kameny novin. Tím ti mizerové maří a ohrožují skutečné hnutí a uvádějí policii na stopu. Existovala už někdy takováto strana, jejímž cílem je podle vlastního přiznání vyložené chvástání?

Freiligrath instinktivně ujel právě včas, a tak ho nedostali. Sotva se tu objevil, už si na něj políčily všechny emigrantské kliky, filantropičtí přátelé Kinkelovi, estetizující Howittové apod., aby ho ulovili pro svou kotérii. Na všechny takové pokusy odpovídal velmi hrubě, že on patří k „Rheinische Zeitung"*, s kosmopolitními odvary že nemá nic společného a že se stýká jen s „doktorem Marxem a jeho nejdůvěrnějšími přáteli".

* „Neue Rheinische Zeitung".

Hned Ti povím něco o „Kosmu". Napřed ještě pár slov o situaci ve Francii.

Jsem čím dál tím víc přesvědčen, že přes všechno, co je a co bylo, má zatím ze všech kandidátů přece jen největší šance Napoleon. V zásadě bude usnesena revize, ale v praxi se omezí na revizi článku týkajícího se presidenta.[269] Kdyby menšina dělala příliš velký rámus, přijme se usnesení* prosté většiny, jímž se rozhodne o rozpuštění Národního shromáždění a svolání nového, které potom bude působit sub auspiciis Fauchera, telegrafu[275] a zákona z 31. května[276]. Buržoové by dali přednost Cavaignacovi; ale přece jen se jim zdá příliš nebezpečné narušit status quo radikálními novými volbami. Už teď donutila spousta továrníků své dělníky, aby podpisovali petice žádající revizi ústavy a prodloužení moci presidentovy. Ať tak či onak, ta věc se musí brzy rozhodnout, a pak uvidíme!

„Kosmos" tedy utrpěl skvělé fiasko.

V článku nadepsaném „*Kinkelovy přednášky*" a podepsaném „Dělník" čteme:

„Při Döblerových mlhových obrazech** mne jednou napadla roztodivná myšlenka, zda by bylo možné takové chaotické výtvory vyvolat ‚slovem', zda by bylo možné mlhové obrazy vyslovit. Je sice nepříjemné, když člověk musí jako kritik už předem doznat, že v tomto případě vibruje kritická samostatnost na galvanizovaných nervech podnícené reminiscence, jako se doznívající tón zmírající noty ještě dlouho chví na strunách. Přesto se však raději zřeknu copařského, nudného rozboru učené necitelnosti, než abych zapřel onen tón, jehož ozvěnu vyvolala půvabná múza německého emigranta v myšlenkové hře mé vnímavosti. Tímto základním tónem Kinkelova líčení, touto rezonancí jeho akordů je sonorní, tvůrčí, tvořivé, všemocně utvářející ‚slovo' — *moderní myšlenka!* Lidský ‚*soud*' této myšlenky unáší pravdu z chaosu prolhaných tradic a staví ji jako nedotknutelné vlastnictví celku pod ochranu duchem nadaných, logických menšin, které ji z věřící nevědomosti vychovávají k nevě-

* Na tomto místě je rukopis poškozen.

** Německé „Nebelbilder", anglické „dissolving views" — promítání obrázků dvěma laternami magikami, při němž se otvor jedné pozvolna zakrýval a druhé pozvolna odkrýval, a tak se vyvolával dojem proměny jednoho obrázku v druhý. *(Pozn. čes. red.)*

říci vědeckosti. Vědeckosti nevíry připadá úkol profanovat mysticismus zbožného klamu, podrývat absolutismus zhlouplé tradice; s pomocí skepse, této neúnavně pracující gilotiny filosofie, stínat hlavy autoritám a vyvádět národy revolucí z mračných končin teokracie na kvetoucí luhy demokracie" (nesmyslu). „Vytrvale, neústupně bádat v análech lidstva, jakož i osvětlit člověka samého je velikým úkolem všech mužů převratu, a to poznal onen pronásledovaný básník-buřič, který na posledních třech pondělních večerech vyslovoval před buržoazním publikem při historii moderního divadla své ‚mlhové obrazy'."

„Dělník"[277]

Jestli tohle není dobré leda pro kočku, tak už nic. Vale faveque!*

Tvůj

K. M.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausabe třetí oddíl, sv. 1, Berlín 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Buď zdráv a zachovej mi přízeň.

95

Engels Marxovi

do Londýna

M. M.,

jestli mi do toho nic nepřijde, přijedu v sobotu do Londýna.[278] Moje obavy o Kolínské[179] se, jak se zdá, až příliš brzy splnily; zatčení rudého Beckera* a Rösera pro velezradu a pro pokus svrhnout stávající zřízení, stejně jako i pokus zatknout tichého Jindřicha** zřejmě nějak souvisí se Svazem. Naštěstí se — jak píše „Frankfurter Journal" — u žádného z obou zatčených nenašly absolutně žádné papíry — zda se něco našlo u Bürgerse, se nepraví. Heinrich přijede teď asi taky do Londýna, aby „Neue Rheinische Zeitung" byla kompletní. Jestli si ti hoši počínali hloupě, může z celé té věci být velká nepříjemnost.

Tvůj

B. E.

[Manchester] v úterý [3. června 1851]

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Hermanna Beckera.
** Heinricha Bürgerse.

96

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 16. června 1851
28, Dean Street, Soho

Milý Engelsi!

U Danielse byla provedena domovní prohlídka a byl zatčen. Nedomnívám se, že se u něho něco našlo.

Dnes ráno jsem dostal dopis psaný zřejmě Danielsovou rukou, ale bez podpisu; oznamuje se mi v něm onen fakt a zároveň jsem vyzýván, abych odklidil *všechny* dopisy, neboť ze „spolehlivého" (tak je to v originále) pramene je známo, že i tady v Anglii dojde k domovním prohlídkám.

Nevím, zda to zákon připouští. V každém případě všechno odklidím. I Ty uděláš dobře, když všechny bezvýznamné dopisy spálíš a ostatní, které obsahují nějaké údaje apod., uložíš zapečetěné u Mary* nebo u vašeho příručího.

U Jacobiho se pravděpodobně našlo doporučení od Danielse.

Dnes jsem také obdržel prostřednictvím jednoho obchodníka dopis od Weydemeyera, který se skrývá někde u Frankfurtu. Dopis přikládám. Neznáš náhodou přesnou cifru, jaký je poměr mezi vnitřním a zahraničním obchodem Anglie? Weydemeyer by to rád věděl. V poslední době se to značně změnilo.

Salut!

Tvůj *K. Marx*

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Mary Burnsové.

97

Engels Marxovi

do Londýna

Milý Marxi,

čacká saská policie si počíná velice bláhově, když se laskavě obtěžuje informovat nás o tom, co jsme dosud nevěděli nebo nemohli se dovědět. Nad Bürgersovým didakticky důstojným oběžníkem[279] se známým šerosvitem jeho soudů si asi dlouho marně lámali hlavu; nechali také právě vytisknout velkými písmeny jen ta nesprávná místa. Je směšné, že velikáni z Windmill Street[176] byli tedy vyhozeni z vlastní strany před očima celého světa, velký Willich ruku v ruce s Haudem, Gebertem a jinou neznámou sebrankou, s jakýmsi „Schopperem"* (odvozeno od „Schoppen"**), jehož vzácné zásluhy jsou tak málo známé, že dokonce ani v *Kolíně* nevytisknou správně jeho jméno! Potud je všechno v pořádku. Ale 1. článek stanov[280] je pro zatčené špatný: „všechny prostředky revoluční činnosti", či jak to tam stojí. Tím se celá tato záležitost dostává z oblasti pouhého zakázaného spojení do sféry vlastizrady. Podle jedné narážky v „Kölnische Zeitung" se mi ostatně zdá, že moje domněnka, že je tu úmysl postavit celý ten spolek před berlínský státní tribunál, který má být zřízen zvlášť pro tuto velkolepou příležitost, byla správná.

Dobrým znamením pro náladu buržoazie je to, že vláda tak totálně zkrachovala se svým pokusem využít velkého drážďanského odhalení jako strašáku. Měšťák se rudého přízraku už natolik nebojí, že o velkém komunistickém spiknutí nechce ani slyšet a

* Je míněn Karl Schapper.
** žejdlík, džbánek piva.

obává se už jen toho, aby systém domovních prohlídek nebyl příště rozšířen i na něho.

Ani jedny noviny s tím nechtějí nic mít a zoufalé pokusy vlády odhalit rejdy v tělocvičných spolcích, ve svobodných obcích[281] a u demokraticky smýšlejících krejčovských mistrů dokazují na jedné straně, jak je vláda popuzena lhostejností měšťáků a jak se snaží probudit jejich zvědavost, a na druhé straně, k jak málo dalším odhalením vedly stanovy a oběžník. Zdá se, že také u Miquela byla domovní prohlídka marná.

Co je nového v Londýně?

Tvůj

B. E.

[Manchester] 27. června 51

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

98

Engels Marxovi

do Londýna[282]

[Manchester kolem 6. července 1851]

Milý Marxi,

měl jsem tu týden na krku tátu, ale teď jsem ho už zase šťastně vyexpedoval a tak Ti dnes mohu konečně poslat připojený poštovní bon na 5 liber. Vcelku mohu být s výsledkem setkání s otcem spokojen. Potřebuje mě tu nejméně na tři roky, a přitom jsem se nemusel natrvalo, ani na ty 3 roky k ničemu zavázat, ani se to ode mne dokonce nežádalo; ani pokud jde o psaní, ani pokud jde o to, zda bych tu zůstal v případě revoluce.

Na tu, jak se zdá, vůbec nemyslí, takové spolehnutí je teď na lid! Naproti tomu jsem si hned na začátku vyjednal peníze na reprezentaci a hoštění — cca 200 liber ročně, což mi bylo celkem bez obtíží povoleno. Taková gáže už ujde, a zůstane-li do příští bilance všechno při starém a půjdou-li tu obchody dobře, pustím tatíčkovi ještě víc žilou — už letos těch dvě stě liber daleko překročím. Přitom mě zasvětil do všech svých obchodních záležitostí jak tady, tak tam, a protože udělal velmi dobré obchody a od roku 1837 víc než zdvojnásobil svůj majetek, je samozřejmé, že se nebudu ostýchat víc, než je třeba.

Náš táta má ostatně taky za ušima. Má plán, který se však dá realizovat jen velmi pomalu a s obtížemi a vzhledem k tahanicím s Ermenovými se vůbec těžko kdy uskuteční: chce totiž dosáhnout toho, aby se Petr Ermen odstěhoval do Liverpoolu — což si Petr sám také přeje — a mně pak přihrát celé vedení zdejšího obchodního podniku, přičemž G. Ermen by pak vedl továrnu. Tím bych pak byl

vázán. Prohlásil jsem ovšem, že je to zatím nad mé síly, a tvářil jsem se skromně. Kdyby tady byl ale otec zůstal ještě pár dní, byli bychom se určitě pohádali; nedovede totiž být šťasten, začne být zpupný, upadá do starého mentorování a je nesnesitelný; přitom je tak hloupý a netaktní, že například ještě v poslední den svého pobytu chtěl využít přítomnosti jednoho z Ermenů — myslel si, že si dám pusu na zámek, a spoléhal se na mou taktnost — asi chtěl přede mnou získat zadostiučinění a začal pět chvalozpěvy na pruské instituce. Stačilo přirozeně pár slov a zuřivý pohled, aby byl zase odkázán do patřičných mezí, ale bylo to právě tak dost, aby naše city zase ochladly — zrovna při loučení. Teď očekávám najisto, že se pokusí tak či onak se mi za tuto srážku revanšovat. No uvidíme. Nebude-li to pro mne mít žádné praktické důsledky, to znamená pro mou finanční situaci, je mi chladný obchodní vztah pochopitelně milejší než nějaké předstírání citů.

To jen tak mezi námi.

„Kölner Zeitung" se tu od začátku července neobjevila, pravděpodobně proto, že se zapomnělo obnovit předplatné. Nevím tudíž, zda se ještě něco událo. Víš-li něco nového, napiš mi to, prosím Tě. Konečně budu moci zase začít pořádně pracovat, neboť zdržování s výstavou[205] mám už celkem za sebou a katalog Athenea* je konečně hotov. Mám také v úmyslu odjet na venkov, kde by mě vůbec nic nerušilo. Poněvadž teď budu mít celý rok od táty pokoj, mohu se zařídit tak, jak mi to vyhovuje, a peníze na reprezentaci z velké části upotřebit jinak.

Pozdravuj ženu a piš brzy.

Tvůj

B. E.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 1, Berlín 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 251.

99

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 13. července 1851
28, Dean Street, Soho

Milý Engelsi!

Odkládal jsem dopis ze dne na den, abych Ti mohl postoupit všechny doklady, o nichž píši dále. Poněvadž je ale budu mít všechny pohromadě teprve za několik dní, píšu Ti dnes, abych Tě nenechával už čekat na odpověď.

Především toto: Podle Tvého dopisu se mi zdá, že Ti během pobytu Tvého otce v Manchesteru ušlo, že v „Kölnische Zeitung" byl otištěn druhý dokument pod názvem „Svaz komunistů". Bylo to „Provolání ke Svazu"*, které jsme spolu napsali, vlastně náš válečný plán proti demokracii. Z jedné strany je dobře, že tento dokument byl uveřejněn jako protiklad k Bürgersovu dokumentu[279], víceméně absurdnímu svou formou a málo potěšitelnému svým obsahem. Z druhé strany ztěžují některé pasáže situaci těch, kdo jsou teď zatčeni.

Jak se dovídám od Louise Schülera** z Kolína, píše Bürgers z Drážďan náramně sklíčeně. V Kolíně se naopak má všeobecně za to, že bude propuštěn Daniels, proti němuž nic nemají a pro něhož vzdychají ve svatém městě všichni vzdychalové[283]. Pokládají ho samozřejmě za neschopného takových „pošetilostí".

Miquel napsal z Göttingen. Byla u něho několikrát domovní

* „Provolání ústředního výboru ke Svazu komunistů. Březen 1850".
** pravděpodobně jde o Louise Schulze.

prohlídka. Nenašlo se nic. Zavřen nebyl. Z Göttingen bylo vypraveno pět nových emisarů — džentlmenů — do Berlína atd. Pronásledování židů zvyšuje samozřejmě horlivost a zájem.

Nejsměšnější je, že naivní augsburská „Allgemeine Zeitung" dělá z dokumentu, který jsme napsali my, dítko pánů Mazziniho a Ruga, neustále se bije v prsa a to, jak je hluboce otřesena touto nehorázností, nedovede formulovat lépe než tak, že v různých tóninách vykřikuje: Bláznovství! Bláznovství! Bláznovství!

„Trier'sche Zeitung" — tj. K. Grün — je samozřejmě na koni a z prvního dokumentu dokazuje materiální, z druhého však „duchovní" bezmocnost strany. Nechybějí samozřejmě fráze v duchu přátel světla[196], ani nejkrajnější „anarchistické" fráze. Všechno provádět shora! Policejní stát! Ty, kdo smýšlejí jinak, dát normálně do klatby a vyloučit. Ach bože! To už přestává všechno.

A teď ke zdejším bouřím, které se obvykle odehrávají ve sklenici vody.

Za prvé. Otec Willich upláchl z kasáren — zdá se, že bylo rozhodnuto zrušit je — a těžce se pohádal s většinou členů své osobní gardy.

Za druhé. Přijel sem veliký Fickler. Než přijel do Anglie, byl s ním Lupus několik dní společně ve Štrasburku. Liebknecht se s ním už dávno dobře zná. Oba se k němu tedy vypravili 15. července. Povídal si s nimi velice přátelsky, mluvil o nutnosti smíření stran atd. Tu se k tomu nachomýtl i veliký A. Goegg. O Willichovi se vyjádřil, že je to „pouhý fantasta", o Schapperovi, že je to „hnusné individuum" — slyšel totiž tyhle hochy párkrát se rozkřikovat na Windmill Street[176], distancoval prý se od nich a víckrát už prý do toho lokálu nešel. Fickler a Goegg se oba s obzvláštní vervou pustili do velikého Kinkela, který si tady vyloženě hraje na šťastného parvenu, a tím vzbudil hněv ostatních velikánů. Na Ruga se naopak dívají jako na nějaké lumen.

Fickler se ptal na mou adresu a Lupus a Liebknecht odešli, zbaňkováni šosáky horujícími pro „svornost".

Za několik dní mi Freiligrath poslal následující dopis, který dostal:

4, Brunswick Place, North Brighton
4. července 1851

Milý Freiligrathe!

Hodláme založit jakýsi klub nebo spolek, který odstraňuje uzavřenost a z revoluční sociálně demokratické strany nevylučuje nikoho, leda toho, kdo chce být výlučný nebo kdo se sám znemožnil charakterem a antecedencemi.

Celou věc mají na starosti Fickler, Goegg, Sigel, Ronge, Ruge, a já jsem se podjal toho, abych Tě o tom informoval a pozval Tě, jestliže — jak se domnívám — máš zájem zúčastnit se schůzky, která se bude za tím účelem konat 14. července (od pondělka za týden) v 11 hodin dopoledne v bytě u *Ficklera*, 26, York Buildings, které tvoří část New Road, pod Baker Street. Pozvali jsme asi 24 lidí, o nichž víme, že jsou spolehliví a zůstali věrni. Víc jich prozatím neznáme.

Byl bych s Tebou rád mluvil. Zdaří-li se náš plán, bude něco takového v každém případě okamžitě možné. I když nezůstaneš v Londýně, měl bys přijít.

Zdravím Tě a tisknu Ti ruku

Tvůj
A. Ruge

Co tomu říkáš?

Freiligrath se dopustil té velké chyby, že svou odpověď odeslal teprve včera, 12. července, takže ji Ruge před svým odjezdem z Brightonu do Londýna nemůže dostat. Vůbec bral Freiligrath celou věc trochu na moc dlouhé lokte. No, každý konečně jedná, jak umí. Lupus, jemuž jsem o dopisu pověděl, napsal ihned Ficklerovi:

10. července 51

Občane Ficklere,

dne 5. t.m. jsem byl u Vás s Liebknechtem na návštěvě. Ze způsobu, jak jste se před námi vyjadřoval, jsem nikterak nemohl vyvozovat, že už den předtím byl Freiligrathovi odeslán následující dopis. (Následuje výše citovaný dopis.)

Kdybych byl 5. t.m. byť jen vzdáleně tušil, že jste s A. Rugem,

tím zpozdilým a nestoudným lumpem a darebákem v takovémto spojení, byl bych zcela určitě nepřekročil práh Vašeho bytu.

Protože se však teď, jak jsem zjistil z předchozího, shodujete s člověkem, „*který se charakterem a antecedencemi*" (například svým zbabělým útěkem z Berlína atd.) pro každou opravdu revoluční stranu „*sám znemožnil*" a kterým už celá komunistická strana v Německu opovrhuje, chci těmito řádky konstatovat, že s lidmi, kteří se tak důvěrně pohybují ve sféře blízké individuu druhu Rugova, nechci a nemohu mít nic společného.

W. Wolff
3, Broad Street
Golden Square

P. S. Těchto řádek můžete použít, jak je Vám libo. Já s nimi seznámím své soudruhy.

Shora podepsaný

Nato dostal Lupus následující odpověď

Londýn 11. července 1851

Milý občane Wolffe!

Moje schopnost vytušit něco je skutečně tak málo vyvinutá, že mě ani zdaleka nenapadlo, že bych se mohl připravit o Vaši laskavou přízeň a o Vaši návštěvu, když se stýkám s tím „lumpem a darebákem" Rugem. — Dokonce jsem ani nevěděl, že jsem v tomto směru už pod poručnictvím nějakého stranického oddělení a pod policejní nadvládou mužů budoucnosti. Této své tupohlavosti, jakož i zkušenosti, kterou jsem udělal za dvacet let svého politického působení — že totiž neexistuje *jediná* politická strana, která by se mohla vyhnout tomu, aby spolupracovala s lumpy a darebáky — vděčím za toto rozhodnutí: nabídnout ruku každému schopnému člověku, který chce kráčet se mnou po revoluční dráze, ať třeba dojde jen napůl cesty k cíli, který jsem si vytkl, nebo ať mě doprovází až k němu nebo jde ještě dále.

Politické i náboženské klatby jsou anachronismy i tehdy, když vycházejí od císaře a papeže; oč směšnější jsou pak klatby, které

vydávají králíčkové a papežíčkové strany, která, jak bylo veřejně přiznáno, je tak rozháraná jako ta Vaše, a která dnes dělá „lumpy a darebáky" z lidí z vlastních řad, kterým ještě včera prokazovala div ne božské pocty!

Já jsem se na své životní pouti setkal s daleko víc „lumpy a darebáky" než poctivými lidmi a byl jsem daleko méně klamán těmi lumpy než těmi poctivci. Proto neztrácím čas rozlišováním těchto druhů a dívám se hlavně na způsobilost, které je nejrozmanitějším způsobem zapotřebí.

Chcete-li se tedy s Marxem a Liebknechtem — prosím Vás, abyste je vyrozuměl — uvedené „schůzky" zúčastnit, zvu Vás na ni; poznamenávám však, že jde pouze o předporadu a že hlavní nepříjemnost pro Vás, stejně jako pro celou polovinu té společnosti, bude asi spočívat v tom, že bude nedostatek místa pro méně ušlechtilé části těla, což však podstatně přispěje k rychlejšímu průběhu porady.

S přátelským pozdravem

Váš

Fickler atd.

Nejkomičtější na celé té věci je a zůstane to nekonečné úsilí Ruga a jeho kliky vnucovat se veřejnosti stále novými kombinacemi. Když to nejde jako ABCDEF, tak to půjde určitě jako FEDCBA. Spočítej si jednou, kolik variací a permutací tohoto druhu je ještě možných. Existovala vůbec někdy nějaká bezmocnější, směšnější a náročnější klika tvrdohlavých oslů?

Tvůj

K. M.

Apropos. 5 liber jsem dostal. Přišly jako deus ex machina, poněvadž situace je hanebná a je těžko říct, jak se z toho dostat. Piš *přímo* Klosovi (6, Upper Rupert Street, near Princes Street, Soho), jinak si ten trouba bude myslet, že jeho dopis, který Ti poslal — vzpomínáš si, kvůli těm deseti librám — snad nedošel.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

100

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn kolem 17. července 1851]
28, Dean Street, Soho

Milý Engelsi!

Buď tak laskav a dej ihned na poštu v Manchesteru přiložený dopis pro Schulze.

Přikládám také Freiligrathův dopis Rugovi, který mi prosím Tě pošli zpátky, a Bermbachův dopis adresovaný mně, rovněž dopis od Miquela.

Při posledních domovních prohlídkách uprchl z Kolína jakýsi švec „Ulmer". U „Schärttnera" dal jednomu straubingerovi[52] dopis pro své příbuzné. A ten straubinger byl s tím dopisem ihned zadržen na holandských hranicích. Kompromitováni jsou tím jen ti, kdo ho pustili na svobodu. Tak dobře je zorganizována policie v Schärttnerově lokálu.

Weydemeyer se dostal přes hranice. Očekáváme ho tady.

Ti mizerové Heinzen a Ruge si dávají — údajně z Německa — psát všelijaké hloupé povídačky o událostech v Kolíně. Naprosto nesprávný obsah svědčí o tom, že si to píší sami.

Dej o sobě brzy vědět.

Tvůj

K. M.

P. S. Teď mě napadá, že bude lepší, když dopis Bermbachovi pošleš sám. Na obálku napiš: Louis Schulz, 2, Schildergasse, Köln. Dovnitř vlož zalepený dopis pro Bermbacha. Musíš to

ovšem udělat tak, aby adresu uvnitř nebylo vidět a aby to vypadalo jako obchodní dopis.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

101

Engels Marxovi

do Londýna

Manchester 17. července 51

Milý Marxi,

Klosovi napíšu ještě dnes; dobře, že přikládáš jeho adresu, já jsem ji neměl. — Věřím Ti, že jsi ve velké tísni, a tím víc mě mrzí, že až do začátku příštího měsíce nemám k dispozici už ani vindru. Jestli nemůžeš do té doby počkat, nedalo by se zařídit, aby Ti zatím půjčil něco Weerth? Já mohu pak splatit 5 liber 1. srpna a dalších 5 liber 1. září, a to docela jistě.

Předplatné novin je tu konečně zas v pořádku, a tak jsem konečně dostal znovu do rukou náš starý dokument* v „Kölnische Zeitung". Augsburgské noviny vypravují v článku „Drážďany", ostatně jak se zdá dobře informovaném, že Nothjung se dal úmornými výslechy nakonec tak zmýlit, že učinil obšírné doznání.[284] Pokládám ovšem za docela dobře možné, že ho obratní vyšetřovatelé dokázali brzy zahnat do úzkých a zaplést do nejnesmyslnějších rozporů. Přijel prý tam nějaký pruský úředník, aby z něho vytáhli ještě víc. Hannoverský král** se prý zdráhal provádět stíhání ve svých státech, alespoň tak tvrdým způsobem, jako se to děje v Prusku, Hamburku atd. Miquelův dopis — jak se zdá — to potvrzuje. Že Martens byl zatčen v Hamburku, to víš. Prušáci neukázali ostatně svou hloupost nikdy tak jasně jako při domovní prohlídce u „Karla na Rýně", kterého rovněž podezírali, že je v komunistickém svazu, a u kterého našli jen Reveauxovy dopisy!

* „Provolání ústředního výboru ke Svazu komunistů. Březen 1850."
** Arnošt August.

Starý dokument může zatčeným uškodit jen tou pasáží o „výstřelcích". Všechna ostatní místa jsou namířena proti demokratům a ztížila by jim situaci jen tehdy, kdyby se dostali před polodemokratickou porotu; jak to ale všechno vypadá, budou postaveni před vybranou zvláštní nebo spolkovou porotu, přijdou-li vůbec před porotu. I tyto věci byly většinou v Bürgersově dokumentu[279], který byl zachycen hned na začátku, zase už přepracovány. Naproti tomu je po všech stránkách velice výhodné, že to bylo uveřejněno a prošlo to všemi listy. Pro jednotlivé tajné skupinky budoucích komunistů, o nichž nikdo neví a které podle posavadních zkušeností se patrně scházejí ve všech částech Německa, to bude skvělá opora, a dokonce i na článku v augsburských novinách je vidět, že tato věc na ně zapůsobila docela jinak než první odhalení. To, jak reprodukují obsah našeho dokumentu, dokazuje, že to „šílenství" pochopili až příliš dobře — a opravdu, nebylo možno to pochopit špatně.

Přitom se feudální reakce do toho vrhá tak zběsile a zaslepeně, že celý tenhle strašák nemá na buržoazii ani ten nejmenší účinek. Je to úplná švanda sledovat, jak „Kölnische Zeitung" teď den co den káže, že je nutno projít Rudým mořem, a přiznává všechny chyby konstitucionalistů z roku 1848. Co si má ovšem počít vzdělaná a rozšafná konstituční opozice, je-li jako vrchní president do Koblenze dosazen takový Kleist-Retzow a je-li nestydatá „Kreuz-Zeitung" stále urážlivější ve svých otřepaných vtipech a rýmovačkách! Škoda, že tady tu „Kreuz-Zeitung" nemáme. Dostávám z ní všelijaké výňatky. Nedovedeš si představit, jakým prachsprostým, uličnickým, tupě prušáckým způsobem se ten plátek sápe na spořádané, blahobytné a ctihodné konstituční veličiny. Kdyby lidé jako Beckerath a spol. měli v sobě ještě krapet sebeúcty a vytrvalosti, pak by jim muselo být milejší ubližování a nadávání takového „Père Duchesne" v rýnsko-prostonárodním duchu a celý ten rudý teror než to, co musí teď denně snášet od junkerů a „Kreuz-Zeitung".

A dále pravil osel:
Tu je též radní z Wesel

Kdybych já nebyl osel
chtěl bych být radním z Wesel —

takovýmito šprýmovnými rýmovačkami kálí teď „Kreuz-Zeitung" po řadě na všechny konstituční koryfeje a ti si to dávají klidně líbit. Ale dobře jim tak, těm lotrům, kteří o těch nejlepších článcích v „Neue Rheinische Zeitung" rozhlašovali, že to jsou „sprosté nadávky", aspoň teď ten rozdíl poznají na vlastní kůži. Však si ještě rádi vzpomenou, jak nekonečně jemné byly naproti tomu posměšky „Neue Rheinische Zeitung".

Historka s Willichem* aspoň člověka rozveselí ve smutných dobách. „Nejpopulárnější muž" dospěl tedy také k cíli své popularity a může teď jako zneuznaný zachránce lidstva hledat útěchu nad nevděkem, jenž světem vládne, ve džbánku piva a Schapperově přátelství. Dovedu si představit, jak je nešťasten, když je zničena armáda budoucnosti, „jádro", kolem něhož se měla shromáždit celá Evropa. Kdepak najde tento šlechetný muž nové „zásadní muže"?

Pokud jde o ten případ s Ficklerem,** nevím, co si mám o tom myslet. Proč Lupus taky hned spěchal k Ficklerovi a nenechal napřed Liebknechta vysondovat půdu, a ten by byl pak zkompromitoval jen sebe? Vypadá to, jako by byli chtěli Ficklera získat. A pak, když už tam byl, byl Lupusův dopis až příliš hrubý. Buď za to Fickler vůbec nestál, anebo — když už Fickler a Goegg mluvili mezi sebou o Rugovi jako o nějakém lumen, stačilo přerušit s ním styky a nebylo třeba rozcházet se s ním úplně a tak hrubě. Že to bylo od Ficklera sprosté, to je jasné, ale cožpak se něco podobného nedalo od jihoněmeckých šosáků očekávat od samého začátku? A on se přece se svým respektem k Rugovi nijak netajil. Rugova neodbytnost je ovšem bezmezná. Ale právě tyhle věčně nové variace jsou dostatečným důkazem, že žádná z nich ani trochu nepotáhne a že „německý výbor", jemuž Mazzini adresuje

* Viz tento svazek, str. 319.
** Viz tento svazek, str. 319—322.

své epištoly k Římanům[285], stále ještě existuje jen v Rugově hlavě. Postarej se, aby sem Weerth přijel, a napiš zase brzy.

Tvůj

B. E.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

102

Engels Marxovi

do Londýna

[Manchester kolem 20. července 1851]

Milý Marxi,

v příloze vracím dokumenty. Miquelův dopis se mi líbí. Ten člověk alespoň přemýšlí a jistě by pracoval velmi dobře, kdyby se dostal na nějaký čas do ciziny. Jeho obavy, že náš dokument*, který byl nyní uveřejněn, zapůsobí na demokraty nepříznivě, jsou v jeho kraji jistě oprávněné; tahle dolnosaská samorostlá středorolnická demokracie, které „Kölnische Zeitung" nedávno lezla do zadku a nabízela spojenectví, také podle toho vypadá a nedosahuje ani úrovně šosácké demokracie větších měst, která ji přece jen ovládá. A tato maloměšťácká normální demokracie, ačkoli je tímto dokumentem zřejmě těžce dotčena, je sama příliš stísněna a zkrušena, než aby — společně s velkou buržoazií — nepřišla na to, že je nutné projít Rudým mořem. Ti lidé se budou stále víc smiřovat s nutností dočasné teroristické vlády proletariátu — to přece nemůže dlouho trvat, vždyť pozitivní obsah dokumentu je tak nesmyslný, že o trvalé vládě takových lidí a o konečném uskutečnění takových principů nemůže být ani řeči! Naproti tomu hannoverský velký sedlák a střední rolník, který nemá nic než svou půdu, jehož dům, hospodářství, stodola atd. jsou při krachu všech pojišťovacích společností, který se dá čekat, vydány na pospas všem možným pohromám, a který od dob Arnošta Augusta beztak zakusil všechny slasti legálního odporu, tento německý sturdy yeoman** si dá pozor, aby vkročil do Rudého moře dřív, než bude muset.

* „Provolání ústředního výboru ke Svazu komunistů. Březen 1850".
** nepoddajný svobodník (anglický).

Podle Bermbachova dopisu je Haupt zrádce — což se mi nechce věřit. Ta věc by se ostatně měla rozhodně prozkoumat. Může se ovšem zdát podezřelé, že Haupt, pokud vím, je dosud na svobodě. Na cestu z Göttingen nebo z Kolína do Hamburku není asi ani pomyšlení. Ani nelze říci, co a kdy se o tom dovíme ze soudních spisů či přelíčení. Jde-li o zradu, nesmí se na to zapomenout a bylo by velmi dobře exemplárně ho potrestat při vhodné příležitosti.

Doufám, že Daniels bude brzy propuštěn, konec konců je to jediná politicky myslící hlava v Kolíně a dovedl by přes všechen policejní dohled držet celou tu záležitost ve správných kolejích.

Abych se ještě jednou vrátil k tomu, jak náš dokument zapůsobil na demokraty: Miquel by měl uvážit, že jsme tyto pány bez ustání pronásledovali v dílech, která byla přece jen víceméně stranickými manifesty. Proč tedy teď tolik pokřiku kvůli programu, který pouze velmi klidným a zejména zcela neosobním způsobem shrnuje to, co bylo už dávno uveřejněno? Což nás naši učedníci na kontinentě zapřeli a zapletli se s demokraty víc, než připouští stranická politika a stranická čest? Jestliže revoluční pokřik demokratů pramení právě z toho, že tu nejsou žádné protiklady, kdo je tím vinen, že tu nejsou, přece ne my, nanejvýš snad němečtí komunisté v Německu. V tom ovšem bude asi ten háček. Každý jen trochu inteligentní demokrat musel od začátku vědět, co může od naší strany očekávat — dokument mu nemohl povědět mnoho nového. Jestliže se dočasně spojili s komunisty, byli dokonale poučeni o podmínkách a trvání spojenectví. A jen hannoverští střední rolníci a advokáti mohli přijít na myšlenku, že se snad komunisté po roce 1850 zřekli zásad a politiky „Neue Rheinische Zeitung". Waldecka a Jacobyho to jistě nikdy ani ve snu nenapadlo. Veškeré takové publikování dokumentů rozhodně natrvalo nic nezmůže ani proti „povaze věci", ani proti „pojmu vztahu", abych použil Stirnerových slov[286] a demokraté zase brzy začnou naplno řvát a štvát a půjdou ruku v ruce s komunisty. A že nám ti hoši hned druhý den po revoluci budou dělat neplechy, to víme už dávno, tomu nezabrání žádná diplomacie.

Naproti tomu mě velmi potěšilo, že se na základě „Manifestu", jak jsem předpokládal, všude tvoří malé komunistické sku-

piny. Právě to nám při slabosti dosavadního generálního štábu chybělo. Vojáci se už najdou, až poměry tak dalece dozrají, ale vyhlídka na generální štáb, který se neskládá ze straubingerovských živlů a umožňuje větší výběr než dosavadní, celkem 25 členů, kteří mají jakés takés vzdělání, je velmi příjemná. Měli bychom doporučit, aby byl všude proveden nábor mezi obchodními zaměstnanci. Pro případ, že by bylo nutné organizovat administrativu, byli by tito lidé nepostradatelní — jsou zvyklí dřít a dovedou přehledně vést účty, obchod je jediná praktická škola pro dobré kancelářské síly. Naši právníci atd. se k tomu nehodí. Obchodní zaměstnanci pro vedení knih a účtů, nadaní studenti pro redigování depeší, dopisů a dokumentů, to je to, co potřebujeme. S šesti obchodními zaměstnanci zorganizuji určité odvětví administrativy tisíckrát jednodušeji, přehledněji a praktičtěji než s 60 vládními rady a kameralisty. Ti neumějí ani čitelně psát a zasviní všechny knihy tak, že se v nich ani čert nevyzná. Protože jsme nuceni stále víc se na tuto možnost připravovat, nebyla by celá ta věc tak docela bezvýznamná. Obchodní zaměstnanci jsou už stejně zvyklí na ustavičnou mechanickou činnost, jsou méně náročni, snáze odvyknou lajdáctví, a když se ukáže, že nejsou k ničemu, snáz se jich zbavíš.

Dopis do Kolína už šel — je to velmi dobře zařízeno; jestli ten nedojde v pořádku, tak už nevím. Jinak není Schulzova adresa příliš spolehlivá — vždyť jde o bývalého spoluvydavatele*!

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* časopisu „Neue Rheinische Zeitung".

103

Engels Marxovi

do Londýna

Milý Marxi,

je mi divné, že už 14 dní nemám od Tebe ani řádku.

Naše předpověď z poslední „Revue", že se ohromně rozšíří oceánská paroplavba,[287] se už teď potvrdila. Nepočítáme-li jednotlivé malé linky, existují teď už dvě nesmírně důležité nové velké linky: 1. šroubové parníky z Liverpoolu do Filadelfie: na této lince jezdí každých 14 dnů 4 parníky; 2. parníky mezi Liverpoolem, Rio de Janeirem a Valparaisem atd.; na této lince jezdí každých 7 týdnů 4 parníky. K tomu přibudou během jednoho až dvou měsíců pravidelné transkontinentální spoje do Kalifornie: z New Yorku do San Juanu, odtud parníkem na jezero Nicaragua, pak po souši do Leónu a odtamtud přímo do San Francisca. Cesta do Kalifornie se tak zkrátí přinejmenším o týden.

Příští měsíc začne jezdit vlak mezi Londýnem a Aberdeenem — 550 anglických mil neboli 8 stupňů zeměpisné šířky za den.

Z Leedsu do Londýna a zpět se teď jezdí za pět šilinků na jedné dráze a za čtyři šilinky šest pencí na druhé. Od příští soboty má být sníženo jízdné i tady. Bude-li taky tak nízké, budu jezdit aspoň jednou za 14 dní do Londýna.

Jestliže se v příštích 6 týdnech nestane nic zvláštního, bude letošní úroda bavlny činit 3 000 000 žoků neboli 1200 miliónů až 1350 miliónů liber. Tak skvělá úroda nebyla ještě nikdy. A přitom se objevují příznaky slábnoucího obchodu: Východní Indie je přesycena a volá po zastavení dovozu bavlněného zboží, na zdejším trhu příze a látek stále ještě panuje zmatek, protože ceny bavl-

ny kolísají. Jestli ke krachu na trhu dojde zrovna při takovéhle obrovské sklizni, bude pěkná mela. Peter Ermen má už teď, když na to jen pomyslí, plné kalhoty, a tahle malá rosnička je docela dobrý barometr.

Pro dnešek tedy máš průmyslové potpourri.

Tvůj

B. E.

[Manchester] 30. července 51

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

104

Marx Engelsovi

do Manchesteru[288]

[Londýn] 31. července 1851
28, Soho, Dean Street

Milý Engelsi!

Právě jsem dostal Tvůj dopis, který ukazuje velice příjemné perspektivy obchodní krize.

Už skoro 14 dní jsem nic nenapsal, poněvadž v době, kdy nejsem v knihovně, se honím jako pes, a tak jsem se přes nejlepší vůli k psaní vůbec nedostal.

Oba Bambergerové, otec a syn, mě z týdne na týden — napřed z měsíce na měsíc — tahali za nos sliby, že mi budou eskontovat směnku; když jsem se pak konečně minulé pondělí za tím účelem dostavil do jejich židovského krámu a přinesl s sebou už kolkovaný papír, řekl mi ten mladý, že starý, který tam byl také, prý nemůže atd. atd.

Moc jsem litoval, že jsem těm dvěma židům nemohl dát pár facek za všecky ty hanebné průtahy, za všecku tu ztrátu času a za to, že mě přivedli do nepěkné situace vůči dalším lidem.

Ostatně za to, že jsem byl nejprve po celé měsíce a pak znovu posledních šest týdnů takto napalován opravdu à la Sancho, vděčím, ne-li *fakticky*, tedy *principiálně* panu Conradu Schrammovi.

Jak víš, odjelo to individuum před 4—5 týdny do Paříže. Jak je u našich zdejších šlechetných přátel zvykem, dovídá se člověk teprve teď od nich, např. od toho ťulpase Haina to, co o tom lumpovi vědí už dávno. Já jim ale zakazuji teď „spouštět pokřik", poněvadž to může být jedině na škodu, a rozhodně ne na

prospěch. Takhle — nevím, jestli jsem Ti o tom už nepsal — jsem se jednou večer od pana Schramma dozvěděl, že hodlá během 2 × 24 hodin odjet. Rozhodl jsem se tedy učinit nezbytná opatření týkající se písemností Svazu i ostatních dokumentů, které měl pan Conrad ještě u sebe. Téhož dne večer jsem se od Liebknechta dozvěděl, že pan Conrad nechce tyto písemnosti vydat a že je zapečetěné odevzdal panu Louis Bambergerovi. A proč bylo ještě naléhavější rychle jednat: když jsem se *příštího* dne vrátil z Muzea*, ukázalo se, že ten darebák neodjíždí za 2 × 24 hodin, ale už během 24 hodin, a to ve 2 hodiny v noci téhož dne. Šlechetný Conrad mě na ten večer požádal o schůzku mezi čtyřma očima, jenže já jsem mu to překazil a vzal jsem s sebou Lupuse, Liebknechta a Piepera. Hned jak jsme se usadili v jedné zastrčené hospůdce, požádal jsem pana Conrada, aby mi vysvětlil své počínání pokud jde o písemnosti atd. Jako vždycky, když udělal něco nesprávného, rozzuří se a prohlašuje, že nechce ty papíry vydat, protože je *sám* potřebuje k vlastnímu ospravedlnění, a podobné hlouposti. Je prý přece představitelem Svazu zrovna tak jako já nebo Ty a může prý stejně dobře podnikat záchranné akce. Neví prý ani, jestli jsem já vedoucím londýnského kraje. Pak následovala stirneriana o jeho jedinečnosti ve straně.[289] Ostatní, hlavně Lupuse, to navztekalo, Schramm začal vyhrožovat, že odejde, křičel, zuřil — to všecko známe. Já jsem celý ten rozruch zase honem uklidňoval, a protože vím, jak se s tím chlapíkem musí jednat, a protože jakýkoli skandál by nebyl k ničemu, vždyť šlo o to, získat ty papíry, a to v této chvíli — přiměl jsem pana Conrada pohrůžkami i líbeznými slovy k tomu, že mi napsal lístek pro Bambergera s příkazem, aby mi vydal zapečetěný balíček.

Ten jsem také druhého dne dostal. Bylo v něm všechno. Mimo jiné dokonce i Tvoje a moje Prohlášení proti A. Rugovi, které šlechetný Conrad zřejmě neodeslal do „Staatszeitung", pravděpodobně proto, že toho svému bratrovi** tolik nalhal, že se bál jakéhokoli veřejného prohlášení.

Zároveň varoval ten lump přede mnou Bambergery — domní-

* Britského muzea.
** Rudolfu Schrammovi.

val se, že si tím polepší — a navykládal jim, že jsem vyčerpal poslední úvěr, abych zaplatil poslední směnku atd. atd. Vůbec proti nám osnoval ty nejpodlejší intriky, šířil lži atd.

Nyní — kdy tohle všechno je už fait accompli — není třeba, jak to chtěli a dělali ti zdejší troubové, spouštět pokřik a šosácky se rozhorlovat, nýbrž nechat toho ničemu zatím dál věřit, že patří mezi nás, dokud nebudeme s to se ve vhodné chvíli toho chlapa tak či onak zbavit. Ale zatím by mohl být velice nebezpečný našim německým soudruhům, kdybychom mu dali nějak najevo, že víme o jeho netečnosti a ničemnosti.

I bez dalšího ujišťování mi ostatně asi budeš věřit, že mám té své situace až po krk. Psal jsem do Ameriky, zda by nebylo možné, abych společně s Lupusem dělal dopisovatele pro pár desítek novin, protože takhle už se dál žít nedá.

Co se týče jednání s Ebnerem ve Frankfurtu, píše mi, že Cotta pravděpodobně vezme mou Ekonomii — její plán jsem mu poslal — a když ne, tak sežene jiného nakladatele. Práci v knihovně bych byl už dávno dokončil. Jenže ji musím neustále přerušovat a vytrhávat se z ní, a doma, kde je všechno pořád jako za obležení a kde mě celé noci trápí a zlobí potoky slz, toho pochopitelně mnoho neudělám. Mé ženy je mi líto. Spočívá na ní hlavní tíha toho všeho a v podstatě má pravdu. Je třeba, aby řemeslo bylo produktivnější než manželství. Přesto si jistě vzpomínáš, že mám už takovou povahu a příliš toho nesnesu, že jsem dokonce trochu tvrdý, takže čas od času mě to vyvede z rovnováhy.

Julius byl pochován asi před týdnem. Byl jsem na pohřbu. Šlechetný Kinkel kecal nad hrobem. Julius byl mezi emigranty jediný, kdo studoval a kdo čím dál víc přecházel od idealismu na naše pozice.

Šlechetný Dulon je tady.

Heinzen a Ruge se v newyorské „Schnellpost" dál navážejí do komunistů a speciálně do nás. Jenže to dělají tak kolosálně hloupě, že se k tomu nedá zaujmout jiné stanovisko než ve vhodné době vybrat to nejkomičtější z Rugových slátanin a ukázat Němcům, kdo jim teď, proti jejich vůli, vládne.

Nečetl jsi náhodou poslední Proudhonův spis[290]?

Weydemeyer mi psal z Curychu. Karstens* sedí v Mohuči. Pokusil se o útěk, ale nepodařilo se to.

Vale faveque.**

Tvůj

K. M.

Mimochodem, udělal bys moc dobře, kdybys pokud možno pod svým jménem napsal článek pro Jonese. Dělá ve svém listu pokroky, učí se. To není Harney. „Notes to the People" jsou proto na vzestupu, zatímco „Friend of the People" skomírá.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 1, Berlín 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Friedrich Lessner.
** Buď zdráv a zachovej mi přízeň.

105

Engels Marxovi

do Londýna[291]

[Manchester kolem 1. srpna 1851]

Milý Marxi,

přikládám druhou polovinu pětilibrovky.

Nevěděl jsem, že Schramm odplul do Paříže, nic jsi mi o tom nepsal. Byl jsem proto náramně udiven, když jsem se v „Kölner Zeitung" dočetl, že se utopil — jenže ono to bohužel asi nebude pravda. Ten lotr je strašně protivný — pustili jsme si ho moc k tělu, a on je to skrz naskrz sprostý chlap. Máš ovšem pravdu, že pokřik a zesměšňování nic nepomohou, je třeba nechat ho jít klidně svou cestou, dokud nad ním nebudeme mít moc. Jak jsem už řekl, bylo by to docela dobré, kdyby se byl opravdu utopil v Kanálu; pravděpodobně ale rozšířil tu zprávu sám — ostatně i to je způsob, jak přimět ostatní lidi, aby o tobě mluvili.

Weydemeyer tedy chce do Ameriky a pokusit se dostat do svých rukou newyorskou „Arbeiterzeitung", kterou teď má Fenner von Fenneberg. Jestli se bude moci v New Yorku udržet, bude nám tam rozhodně prospěšnější než v Londýně, kde by se jen zvyšoval zmatek. Takového solidního člověka, jako je on, jsme v New Yorku právě potřebovali, a New York konec konců také není na onom světě, a u Weydemeyera máme jistotu, že v případě potřeby je hned po ruce.

Plán s litografovaným zpravodajstvím* není špatný. Jen by se to muselo udržet v naprosté tajnosti; jakmile by se totiž Bam-

* Viz tento svazek, str. 626.

bergřík a jiní o tomto nápadu dověděli, ihned by vás předešli. Já bych na Tvém místě celou tu věc — jakmile by to bylo trochu připraveno — inzeroval v německoamerických listech a také bych to sám podepsal jako ředitel, aby to víc táhlo. Budeš-li za to odpovídat Ty a domníváš-li se, že by mohlo být prospěšné uvést mě jako spolupracovníka, můžeš to samozřejmě udělat. Jestliže ale nechceš, aby tahle záležitost byla spojována s Tvým jménem, nevím ale proč by to bylo nutné — vždyť proč bys neměl mít také právo založit průmyslovou firmu a vydávat dál litografovanou „Neue Rheinische Zeitung" — mohl by firmu založit Lupus. Weydemeyer v New Yorku by vám v tom mohl být velice užitečný, zejména při shánění peněz, což je hlavní věc. Jsem přesvědčen, že to bude mít ohromný úspěch a že četní američtí dopisovatelé v Londýně apod. to velmi brzy pocítí.

Uvedeš-li sebe jako ředitele, není pochyb o tom, že to lépe potáhne, hlavně hned na začátku; necháš-li Lupuse, aby uvedl jen své jméno, odpadne morální odpovědnost a bude možno dát volné pole jeho slezskému hromování à la Luther[292], které německým Američanům výborně vyhovuje, líp než Tvůj styl, při němž musejí přemýšlet.[293] Rozhodně by sis ale musel zvyknout psát co nejhůř a nejnesouvisleji, protože jinak by sis to u tohohle publika brzy rozlil.

Jaký je to nový Proudhonův spis[290], o němž se zmiňuješ?

Článek pro Jonese se svým podpisem napíšu, jen bych byl rád, kdyby mi Jones poslal pokud možno kompletní vydání svých „Notes", protože tady se nedají sehnat. Jakou má adresu, už jsem zapomněl.

Také z Ameriky přicházejí špatné zprávy o obchodu s bavlněným zbožím. Trhy jsou přeplněny a Yankeeové sami vyrábějí na nynější stav trhu příliš mnoho.

Napiš mi zase brzy, nudím se tu k smrti.

Tvůj

B. E.

NB. Své papíry ulož někde na spolehlivém místě mimo domov, já jsem tu od určité doby velmi důkladně sledován a nemohu

udělat ani krok, aniž se mi pověsí na paty 2—3 „informátoři". Pan Bunsen si nedá ujít příležitost, aby mohl anglické vládě podat další a důležité doklady o tom, jak jsme nebezpeční.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 1, Berlín 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

106

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 8. srpna 1851
28, Dean Street, Soho

Milý Engelsi!

Odpusť, že jsem Ti nenapsal dřív a nepotvrdil současně příjem 5 liber. Tlak zvenčí byl tento týden tak silný, že jsem se k psaní nedostal. Proti vyhození z bytu jsem se zatím pojistil tím, že jsem domácímu podepsal směnku.

Zároveň s tímto dopisem Ti posílám jeden výtisk „Schnellpost"; dočteš se v něm o hanebných a nejapných rejdech a pomluvách té klepavé báby Ruga a spol. Až si to svinstvo přečteš, pošli mi to zpátky. Na vysvětlenou k jednomu z dopisů, z něhož hulvát Heinzen uvádí výňatky — pochází nepochybně od Ficklera — stručně tohle: už 2 či 3 týdny pořádají ti vrtáci — emigrace — schůze a mítinky, aby se „vyrovnali", aby se ustavili na plný „tucet" a aby se vzájemně „organizovali" jako velikáni budoucnosti. Dnes se konalo jejich definitivní zasedání. Výsledek se dovím a sdělím Ti jej. Símě sváru se ale už tak rozbujelo, že mi pan Sigel prostřednictvím Schabelitze, který je zde na výstavě[205], ohlásil svou návštěvu.

„New-York Tribune" vyzvala mě a Freiligratha, abychom s ní spolupracovali za honorář.[294] Je to nejrozšířenější časopis v Severní Americe. Kdybys mi mohl do *pátku rána* (15. srpna) dodat anglicky psaný článek o *německých* poměrech, byl by to skvělý začátek.

O Schrammovi víme, že si stále dopisuje se svým bratrem*.

* Rudolfem Schrammem.

Psal Bambergerovi, aby nám nesděloval jeho adresu. Denně přicházejí nové zprávy o jeho podlých rejdech tady.

Z rudého Wolffa* se opět stal Ir.

A nyní k „Idée générale de la Révolution au XIX siècle par P. J. Proudhon". Když jsem Ti o této knize psal poprvé, měl jsem přečteny jenom úryvky, navíc často zkomolené. Teď Ti mohu poslat *σκελετόν***. Předběžně: jsou v ní dobře napsané výpady proti Rousseauovi, Robespierrovi, Hoře[156] atd. Síla skutečného průběhu, řečeno s nesmrtelným Rugem, se projevuje takto:

I. studie. Teprve reakce způsobila, že se revoluce vyvíjela.

II. studie. Existuje dostatečný důvod k revoluci v 19. století?

Revoluce z roku 1789 svrhla starý režim. Zapomněla však vytvořit novou společnost anebo společnost obnovit. Myslela jen na politiku místo na politickou ekonomii. V současné době panuje „anarchie ekonomických sil", a odtud „tendence společnosti k bídě". Projevuje se to v dělbě práce, ve strojích, v konkurenci, úvěrovém systému. Růst pauperismu a zločinnosti. Dále: *stát* (l'état) se stával stále velkolepějším, dostával všechny atributy absolutna, stále víc se osamostatňoval a jeho moc vzrůstala. Růst státního dluhu. Stát hájí bohatství proti bídě. Korupce. Stát si podmaňuje společnost. Je tu nutnost nové revoluce. Úkolem revoluce je změnit, zkorigovat špatnou tendenci společnosti. Společnosti samé se nesmí nikdo dotknout. O jejím svévolném přetváření nemůže být ani řeči.

III. studie. O principu asociace.

Asociace je dogma, nikoli však ekonomická síla. Asociace není nic organického a produktivního, jako je dělba práce, obchod, směna atd. Asociaci nelze zaměňovat s kolektivní silou. Kolektivní síla je neosobní projev, asociace je dobrovolný závazek. Asociace je už svou povahou sterilní, ba dokonce škodlivá, neboť omezuje dělníkovu svobodu. *Společenské smlouvě* se připsala síla, náležející pouze dělbě práce, směně, kolektivní síle. Když se zakládají asociace, aby mohla být vykonána velká díla, není úspěch zásluhou *principu* asociace, nýbrž jejích *prostředků*. Asociaci se podrobujeme jen tehdy,

* Ferdinanda Wolffa.
** kostru.

jestliže v ní nacházíme dostatečné odškodnění. Výrobní asociace je užitečná jen pro slabého nebo líného člena asociace. Je to solidarita, společná odpovědnost vůči třetím osobám. Asociace je vůbec použitelná jen ve zvláštních podmínkách, závislých na jejích prostředcích. Asociace vytvořená s ohledem na rodinná pouta a zákon oddanosti a nezávisle na jakýchkoli vnějších ekonomických zřetelech — asociace pro asociaci — je čistě náboženský akt, je to nadpřirozené pouto, bez pozitivní hodnoty, je to mýtus. Asociaci nelze zaměňovat s novými vztahy, které hodlá rozvíjet reciprocita mezi výrobci a spotřebiteli. Asociace staví smluvní strany na stejnou úroveň, podřizuje jejich svobodu společenskému závazku, odosobňuje je.

IV. studie. O principu autority.

Idea vládnutí se zrodila z rodinných zvyklostí a z domácí zkušenosti. Demokracie je poslední mezník ve vývoji vládnutí. Proti ideji vlády se staví idea smlouvy. Pravé revoluční motto zní: Už žádnou vládu! *Absolutní autorita* je brzy donucena negovat samu sebe a vtěsnat se do rámce *zákonů* a *předpisů*. Zákony jsou právě tak nesčetné jako zájmy, jichž jsou vnějším určením. Zabíhají do špatné nekonečnosti. Zákon je pouto, které je mi vnucováno zvenčí. *Konstituční monarchie.* Obojetný nesmysl. *Všeobecné hlasovací právo.* Věštecká intuice davu je nesmysl. Nač potřebuji poslance či zplnomocněné zástupce! Volby, hlasování, třeba jednomyslné, nic neřeší. Podle výsledků všeobecného hlasování by byl Bonaparte tím pravým mužem atd. *Čistá demokracie či přímá vláda* — výmysl Rittinghausenův, Considérantův, Ledru-Rollinův — hraničí s nemožností a absurdností. V této ideji státu dovedené do krajnosti se jasně projevuje její nesmyslnost.

V. Studie. Sociální likvidace.

1. Národní banka. Dekretuje se likvidace Francouzské banky. Prohlásí se, že nejde o státní banku, nýbrž o „veřejně prospěšné zařízení". Úroky se snižují na ½ nebo ¼ %.

2. Státní dluh. Prvním opatřením se soukromým kapitálům bere možnost provádět eskontní operace, tyto kapitály proudí na burzu, stát platí už jen ½ nebo ¼ %, a tím přestává zájem o úroky. Místo úroků platí stát anuity, to znamená, že v ročních částkách

splácí kapitál, který mu byl půjčen. Jinými slovy: Dekret, že úroky, které stát platí z dluhu, se odečítají z celkové částky dluhu jakožto anuity.

3. Hypoteční dluhy. Jednoduché obligace.

„Úroky ze všech pohledávek, hypoték, dlužních úpisů, komanditních akcií se stanoví na ½ nebo ¼ %. Splátky lze vyžadovat jedině ve formě anuit. Anuita u všech částek nižších než 2000 franků bude 10 %; u částek vyšších než 2000 franků to bude 5 %. Aby se usnadnilo splácení pohledávek a aby se nahradila funkce starých půjčovatelů, zřídí se z jednoho oddělení národní eskontní banky pozemková banka. Maximum jejích půjček bude činit 500 miliónů ročně."

4. Nemovité vlastnictví: Budovy.

Dekret: „Každý poplatek zaplacený jako nájemné bude zanesen *na konto vlastnictví*, které se odhaduje na dvacetinásobek ceny nájemného. Každý v termínu zaplacený poplatek bude mít pro nájemníka hodnotu úměrného a nedělitelného podílu na domě, v němž bydlí, jakož i na všech budovách, jež jsou pronajímány a slouží občanům jako bydliště. Takto splácené vlastnictví přejde postupně do pravomoci komunální správy, která už samotným faktem splácení přebírá hypotéku i výhradní právo ve jménu všech nájemníků a zaručí jim všem na věčné časy bydlení za cenu vlastních nákladů budovy. Komuny budou moci v dohodě s vlastníky jednat o okamžité likvidaci a splacení pronajatého vlastnictví. V tom případě, a také proto, aby současná generace mohla užívat výhod snížené ceny nájemného, budou moci komuny okamžitě snížit v domech, u nichž to bylo dojednáno, nájemné tak, aby amortizace skončila do 30 let. Na opravy, úpravy a údržbu budov, jakož i na výstavbu nových uzavrou komuny smlouvy se společenstvy zedníků nebo sdruženími stavebních dělníků podle zásad a pravidel nové společenské smlouvy. Majitelé, kteří bydlí sami ve svém domě, jej podrží ve svém vlastnictví tak dlouho, jak budou chtít."

5. Pozemkové vlastnictví.

„Každou splátkou poplatku za užívání nějaké nemovitosti získá nájemce podíl na vlastnictví této nemovitosti, což odpovídá hypotéce. Plně zaplacené vlastnictví přechází okamžitě do rukou ko-

muny, která nastupuje na místo dřívějšího majitele a dělí se s nájemcem o pouhé vlastnictví i o čistý výnos. Komuny budou moci v dohodě s majiteli, kteří si to budou přát, jednat o výkupu cen a okamžitém vyplacení vlastnictví. V takovém případě se komuny postarají o umístění rolníků a o vymezení vlastnictví, přičemž budou dbát, aby různě velká plocha půdy byla kompenzována kvalitou půdy a aby byly stanoveny přiměřené poplatky. Jakmile bude vykoupeno veškeré pozemkové vlastnictví, budou se muset všechny komuny v republice dohodnout, jak mezi sebou vyrovnat rozdíly v kvalitě pozemků a rozdílnost v obdělání. Část nájemného za pozemky ležící na jejich území, na kterou mají právo, bude sloužit k této kompenzaci a všeobecnému pojištění. Od té doby staří vlastníci, kteří budou nadále mít nárok na své vlastnictví, vzhledem k tomu, že je sami obhospodařovali, budou asimilováni s novými, budou muset platit stejné nájemné a budou mít stejná práva, tak aby nikdo nemohl být ve výhodě proto, že jeho pozemky mají náhodou lepší polohu, nebo že dědil, a aby podmínky obdělávání půdy byly pro všechny stejné. Daň z pozemků bude odstraněna. Funkce zemědělské policie přechází na municipální rady.

VI. Organizace ekonomických sil.

1. Úvěr. Výše zmíněná národní banka se svými pobočkami. Postupné stahování zlata a stříbra z oběhu. Jejich nahrazení papírovými bankovkami. Pokud jde o *osobní úvěr*, musí nalézt uplatnění v dělnických společenstvech a zemědělských a průmyslových sdruženích.

2. Vlastnictví. Viz ve výše citovaném „Pozemkovém vlastnictví". Za zmíněných podmínek je možno bez nejmenších obav dovolit vlastníkovi prodávat, postupovat, zcizovat a libovolně dávat do oběhu vlastnictví... Vzhledem k usnadnění, které přináší splácení anuitami, může být hodnota nemovitosti do nekonečna rozdělována, směňována a může prodělat všechny proměny, jaké si jen lze představit, aniž se to nemovitosti jakkoli dotkne. Zemědělská práce odporuje společenské formě.

3. Dělba práce, kolektivní síly, stroje. Dělnická společenstva.

Každý průmysl, odvětví či podnik, jehož povaha vyžaduje kombinovaného použití velkého počtu dělníků různé specializace,

je předurčen stát se ohniskem dělnického sdružení nebo společenstva. Avšak tam, kde lze výrobek získat bez přispění speciálních schopností, činností jednotlivce nebo rodiny, tam pro sdružení není místa. V malých dílnách, v řemesle, obuvnictví, krejčovství atd., jakož i mezi obchodníky atd. žádná sdružení nebudou. Sdružení ve *velkém průmyslu*. Zde jen *dělnická společenstva*. Každý jednotlivý člen sdružení má nedílné právo na vlastnictví společenstva, má právo vykonávat v něm postupně všechny funkce; jeho výchova, vzdělávání i výuka mají být řízeny takovým způsobem, aby tím, že jej naučí snášet jeho díl protivné a namáhavé dřiny, mu zároveň umožnily projít celou sérií prací a poznatků a zajistily mu v době zralosti encyklopedickou způsobilost a dostatečný příjem; funkce jsou volitelné a stanovy musí být schváleny členy sdružení; mzda je úměrná povaze funkce, významu nadání a rozsahu odpovědnosti; každý člen sdružení se podílí na výhodách i povinnostech společenstva úměrně svým službám; každý může, jestliže chce, ze sdružení vystoupit, vyrovnat své účty a zříci se svých práv a na druhé straně zase společenstvo je oprávněno přibírat stále nové členy... Takové tedy je řešení dvou problémů: problému kolektivní síly a problému dělby práce... V přechodném období jsou vedoucími těchto dílen továrníci atd.

4. Konstituování hodnoty. Organizace levného trhu. Odpomoci drahotě zboží a libovůli cen. *Spravedlivá cena** znamená přesně: a) úhrn výrobních nákladů podle oficiálního průměru svobodných výrobců; b) plat obchodníka nebo odškodné za výhodu, jíž se zbavuje prodavač tím, že věc někomu postupuje. Má-li se k tomu pohnout obchodník, musí se mu dát záruka. To se může dít různým způsobem: buď spotřebitelé, kteří chtějí využít výhody spravedlivé ceny a jsou současně výrobci, se za to obchodníkovi zaváží, že mu za stejných podmínek dodají své vlastní výrobky, jak se to praktikuje v různých pařížských dělnických sdruženích, nebo se uvedení spotřebitelé spokojí tím, že prodávajícímu zajistí prémii či ještě spíše prodej tak velký, aby mu zajistil důchod. Tak například stát ve jménu zájmů, které dočasně zastupuje, departementy a komuny

* Francouzské „juste prix" znamená také „nízkou cenu", „láci".

ve jménu svých obyvatel, když chtějí zajistit všem spravedlivou cenu a dobrou kvalitu výrobků a služeb, nabízejí záruku podnikatelům, kteří nabídnou nejvýhodnější podmínky ať už ve formě úroků z kapitálů a materiálů používaných v jejich podnicích, nebo ve formě pevného platu nebo, je-li to vhodné, dostatečné množství zakázek. Dodavatelé se zase zaváží dodat výrobky a služby, které přislíbili, tak, aby vyhověli všem požadavkům spotřebitelů. V ostatním je ponecháno volné pole konkurenci. Na nich je, aby udali hlavní součásti svých cen, způsob dodání, dobu trvání svých závazků a prostředky k jejich splnění. Nabídky se podávají zapečetěné a ve stanovených lhůtách a podle důležitosti smlouvy se otevírají a zveřejňují týden, 14 dní, měsíc, 3 měsíce před zadáním. Po vypršení každé smlouvy se nabídky opakují.

5. Zahraniční obchod. Jakmile poklesne úrok, je třeba snížit sazby, a je-li úrok zrušen nebo snížen na $^1/_4$ či ½ %, je třeba zrušit cla.

VII. studie. Rozplynutí vlády v ekonomickém organismu.

Společnost bez autority. Odstranění kultů, justice, administrativy, policie, veřejného školství, války, námořnictva atd. všechno s příslušnými stirnerovskými frázemi.

Napiš mi zevrubně, co si o tomhle receptu myslíš.

Salut!

Tvůj

K. Marx

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny a francouzštiny

107

Engels Marxovi

do Londýna

[Manchester kolem 10. srpna 1851]

Milý Marxi,

„Schnellpost" mě náramně pobavila. Už dávno jsem nečetl tak dokonalé žvásty, jako je psaní „A. Ruga K. Heinzenovi".* Nikdy bych byl nevěřil, že takoví dva pitomci jako Ruge a Heinzen se mohou z tříletého revolučního víru vynořit tak úplně nezměněni a zatíženi všemi starými frázemi, směšnými manýrami, obraty atd. Připomínají cirkusového klauna, který se po těch nejkrkolomnějších skocích znovu uklání a říká: „Tak jsme zase tady!" a pak znovu úplně nemilosrdně jako odrhovačku na kolovrátku ze sebe chrlí své vousaté šprýmy. Vidím před sebou úplně živě literárního šarlatána Ruga, jak s vážnou tváří prohlašuje, že „pádnou odpovědí na tyranii, anarchii a vlastizradu... je právě ona hlavní maličkost, na které záleží", a potom s touto maličkostí sám přichází, když objevuje, že moderní třídní boj je secessio plebis**, a nato pak nenuceně navazuje jistý římský školomet, jehož jméno jsem zapomněl, jeho bajka o žaludku a rukách[295] a jiné rozkošné kvartánské a školácké reminiscence. K nezaplacení je, když začne vykládat o „poměrech" a vzápětí konejšivě dodává: „Víš přece..., že poměry nerozumím nic jiného než myšlenky, které teď ovládají hlavy lidí!" Chabé pokusy dělat duchaplně poťouchlé narážky se mu ani v nejmenším nedaří. Počíná si tak obratně, že každý pozná, že někoho nenávidí, ale koho a proč, na to už nikdo nepřijde, stejně

* Viz tento svazek, str. 336.
** odchod plebejců.

jako nepřijde na všechna ta ostatní „jak" a „proč". Jestliže se z velkého Ruga vyklubal vyložený šašek, není velký Heinzen o nic méně skvělý ve svých ustavičných projevech hulvátství. Způsob, jímž se ten chlap pokouší ve své noticce z 23. července 1851 vnutit veřejnosti tu svou starou pitomost o komunismu přesně týmiž slovy jako v létě 1847 v „Deutsche-Brüsseler-Zeitung", je nestoudný až běda.[296]

A přesto jsou ti chlapi nuceni uznávat převahu našich věcí tím, že se jimi neustále zabývají, a ještě víc tím, že je tyto věci přes všechnu jejich zarytost a zlost nepozorovaně ovlivňují. V celé té jejich slátanině není věta, která by nebyla plagiátem, špatně pochopenou zkomoleninou našich věcí, která by nebyla právě jimi podnícena!

O londýnském pokusu o urovnání dal pan Meyen či pan Faucher v polooficiální manteuffelovské „Lithografische Korrespondenz" v Berlíně uveřejnit nejapný článek — že prý jenom my dva držíme pořád ještě spolu atd. — ostatní že prý jsou všichni svorně proti nám. O Freiligrathovi nebo Wolffovi ani zmínka. Veliký Willich, jak se zdá, si po rozpuštění armády budoucnosti zase hodlá získat u velikánů všech stran pověst „charaktera"[297] — zúčastnil prý se jejich schůzí. Tak daleko to tedy po všech zoufalých pokusech došlo! Byl u Tebe velký Sigel?

Ti pánové tam rozšiřovali — jak mi tu právě tvrdí jeden německý socialistický osel z Dessau, kterého ke mně poslal Julius — že prý, jak jsi sám doznal, píšeš do „Neue Preussische Zeitung"; řekls prý to sám panu Louisi Druckerovi(!). To jsou mi věci!

Pokud jde o Proudhona[290], zdá se, že dělá přece jen pokroky. Fáze, které prodělává jeho nesmysl, nabývají rozhodně snesitelnější podoby, a pan Louis Blanc si na těchhle „kacířstvích" asi vyláme zuby. A tak nakonec dochází pan Proudhon teď také k tomu, že pravým smyslem vlastnického práva je zastřená konfiskace veškerého vlastnictví víceméně zastřeným státem a že pravým smyslem zrušení státu je zesílená centralizace státu. Neboť co jiného jsou všechny komuny republiky, které se mezi sebou dohadují o vyrovnání rozdílů v kvalitě půdy a v jejím obdělávání, se vším, co k tomu nezbytně patří, i s důsledky, jež z toho vyplývají?

Budu-li mít zítra čas, napíšu o tom podivínovi ještě něco víc. Páteční článek nemohu tenhle pátek v žádném případě dodat. Napiš mi ale, a brzy, jak má vypadat — má-li to být článek jeden na libovolné téma, nebo zda si přeješ celou sérii, a za 2. jak to má být podáno; neboť o politice „New-York Tribune" nic bližšího nevím, vím jen to, že to jsou američtí whigové. Napiš mi všechno, co po této stránce ještě o nich víš, dost mi tím pomůžeš.

Tvůj

B. E.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

108

Engels Marxovi

do Londýna

[Manchester kolem 11. srpna 1851]

Milý Marxi,

včera jsem musel přerušit své glosy o Proudhonovi, dnes pokračuji. Nechávám prozatím stranou spoustu mezer v tom receptu, např. to, že není zřejmé, jak mají továrny přejít z rukou továrníků do rukou dělnických společenstev, protože se sice odstraní úrok a pozemková renta, ale ne zisk (vždyť konkurence zůstává); dále, co se má stát s velkostatkáři, kteří svou půdu dávají obdělávat námezdními dělníky, a jiné podobné nedostatky. Aby se to celé dalo posoudit jako teoretický celek, bylo by třeba mít po ruce přímo tu knihu[290]. Mohu tedy vyslovit nějaké mínění jen potud, pokud uvažuji o jednotlivých opatřeních z hlediska jejich praktické proveditelnosti v případě, že by k nim došlo, a zároveň zkoumám, nakolik jsou vhodná k centralizaci veškerých výrobních sil. A i k tomu by člověk vlastně musel mít knihu samu, aby se mohl podívat na všechny vývody.

To, že pan Proudhon konečně pochopil nutnost více nebo méně skryté konfiskace, je, jak jsem už řekl, pokrok. Jde jen o to, je-li jeho záminka ke konfiskaci prakticky použitelná; neboť tak jako u všech těchhle zabedněnců, kteří si sami nalhávají, že taková násilná opatření nejsou konfiskace, se všechno točí právě kolem téhle záminky. „Úrok se sníží na ½ nebo ¼%." Jak, o tom tvé výpisky říkají jen to, že stát nebo banka, která potají nebo pod jiným jménem splynula se státem, si má na hypotéku s tímto úrokem vypůjčit 500 miliónů franků ročně. Soudím navíc, že

k tomuto snížení má docházet postupně. Bude-li úrok tak nízký, pak by bylo samozřejmě každoroční umořování všech dluhů atd. ročními splátkami ve výši 5 až 10 % snadné. Ale cestu, jak k tomu dospět, pan Proudhon neukazuje. Vzpomínám si přitom na naši nedávnou debatu o snížení úrokové sazby na základě Tvého plánu, podle něhož by se měla zřídit výlučně privilegovaná národní banka s monopolem papírového oběživa a s vyloučením zlata a stříbra z oběhu. Myslím, že každý pokus snížit rychle a trvale úrokovou sazbu musí ztroskotat na tom, že v každé revoluci a vždycky, když začnou obchody váznout, stoupá nutnost lichvy, poskytování úvěru lidem, kteří jsou přechodně v tísni, v nesnázích, tedy přechodně nejsou solidní. I když se ta část úrokové sazby, která představuje skutečnou úhradu půjček, dá s pomocí masy kapitálu snížit, přesto zůstává část, která reprezentuje záruku, že půjčka bude splacena, a která právě za krize neobyčejně vzrůstá. V každé revoluci jsou obchodníci vděčni vládě, která jim půjčuje ne na $^1/_4$ nebo na ½ %, ale na 5 %. Srovnej rok 1848, zápůjční pokladny atd. Ale stát a každá velká centralizovaná státní banka, dokud nezřídila své pobočky i v nejmenších hnízdech a dokud svým úředníkům neumožnila dlouhou komerční praxi, může půjčovat jen velkoobchodu — jinak by půjčovala nadarmo. A maloobchod jí nemůže dát do zástavy své zboží jako velkoobchod. Tedy prvním výsledkem každého snížení úroku z vládních půjček je zvýšení zisku velkých obchodníků a všeobecné povznesení této třídy.

Maloobchod by byl i nadále nucen obracet se na prostředníky, kterým by vláda půjčovala na ½ %, aby mohli dál půjčovat na 5—10 %. To je nevyhnutelné — malý obchod neposkytuje záruku, nemůže dát nic do zástavy. Tedy i po této stránce vzestup velké buržoazie — nepřímé vytváření třídy velkých lichvářů, podřadnějších bankéřů.

Celé to věčné usilování socialistů a Proudhona o snížení úroku je podle mého názoru zbožné přání buržoy a maloburžoy, jenže v pozměněné podobě. Dokud jsou úrok a zisk nepřímo úměrné, může snížení úroku vést jen ke zvyšování zisku. A dokud tu jsou lidé, kteří nejsou solidní, kteří se nemohou ničím zaručit a právě proto potřebují teprve jaksepatří peníze, nemohou státní půjčky

odstranit soukromé půjčování, nemohou tedy snížit úrokovou sazbu pro všechny transakce. Stát, který půjčuje na ½ procenta, by postupoval vůči lichváři, kterému by obstarával peníze, stejně jako francouzská vláda roku 1795, která vybrala 500 miliónů na daních v asignátech a vydala je pak za 3 milióny, a jen proto, aby udržela svůj „úvěr", který už nebyl k ničemu, přijímala při placení daní asignáty v plné ceně, za dvěstěnásobek jejich skutečné hodnoty — jako tato vláda postupovala vůči tehdejším spekulantům s pozemky a cennými papíry.

Proudhon je příliš naivní. Osobní úvěr se uplatňuje anebo se má uplatňovat v dělnických společenstvech. To znamená dilema: buďto vedení a nakonec spravování a řízení těchto společenstev státem, což přece Proudhon nechce, anebo organizace nejúžasnějšího sdružovacího podfuku, podfuku z roku 1825 a 1845, reprodukovaného na úrovni proletariátu, lumpenproletariátu a maloburžoazie.

Chtít dělat z postupného snižování úrokové sazby s pomocí obchodních a nucených opatření hlavní věc, tak aby se přeměnou placení úroků ve splácení dluhu likvidovaly všechny dluhy atd. a aby se všechno reálné jmění koncentrovalo v rukou státu nebo komun, to se mi zdá naprosto neproveditelné 1. z uvedených důvodů; 2. protože to trvá příliš dlouho; 3. protože při zachování úvěru ve formě státních papírů by jediným výsledkem muselo být zadlužení země cizincům, neboť všechny splacené peníze by putovaly do zahraničí; 4. protože i když připustíme možnost věci v zásadě, bylo by nesmyslné věřit, že by to *Francie*, republika, mohla uskutečnit vůči Anglii a Americe; 5. protože válka s cizinou a okamžitá tíseň všeobecně způsobují, že taková soustavná pomalá, na 20—30 let rozvržená opatření a natož pak peněžní platby jsou dočista nesmyslné.

Zdá se mi, že praktický význam věci je jen v tom, že v určitém momentu revolučního vývoje se s pomocí monopolní státní banky dá ovšem dosáhnout toho, aby se nadekretovalo: článek 1: úrok se ruší nebo se omezuje na $^1/_4$ %; článek 2: úroky se platí dále jako dosud a považují se za splátky; článek 3: stát má právo kupovat všechny nemovitosti apod. za běžnou odhadní cenu a zaplatit je

v pětiprocentních splátkách do dvaceti let. Toho se snad *může* jednou využít jako přímého posledního předchůdce nezastřené konfiskace; ale hloubat nad tím, kdy, jak a kde, to už je pouhá spekulace.

Rozhodně je tato Proudhonova kniha, jak se zdá, mnohem víc pozemská než jeho dřívější knihy — také konstituování hodnoty nabývá tělesnější podoby: podoby spravedlivé ceny hokynářů. Čtyři franky, pane, to je nejspravedlivější* cena! Co má zrušení cla společného se zrušením úroku, není jasné. Pokrok je i v tom, že Proudhon od roku 1847 tak dokonale přešel od Hegela k Stirnerovi. A pak ještě říkej, že nerozumí německé filosofii, když ji prodělává až po poslední fázi rozkladu na vlastní zdechlině!

Napiš mi brzy a sděl mi, co si o tom všem myslíš.

Tvůj

B. E.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* v hovorové francouzštině také „nejnižší cena".

109

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 14. srpna 1851
28, Dean Street, Soho

Milý Engelsi!

Zítra nebo pozítří Ti pošlu přímo Proudhona[290], ale hned jak ho přečteš, mi ho pošli zpátky. Chci totiž — z finančních důvodů — o této knize něco napsat, asi tak dva až tři archy a uveřejnit to. Napiš mi proto své názory podrobněji, než míváš ve zvyku, když píšeš narychlo.[298]

Jádro Proudhonova učení — a všechno je to především polemika proti komunismu, třebaže ho Proudhon všelijak vykrádá a třebaže se mu jeví v cabetovsko-blancovském převtělení — je podle mého názoru shrnuto v této úvaze:

Skutečný nepřítel, proti kterému je třeba bojovat, je kapitál. Čistě ekonomickou afirmací kapitálu je úrok. Takzvaný zisk není nic jiného než zvláštní forma mzdy. Úrok zrušíme tím, že jej přeměníme v anuitu, tj. roční splátku kapitálu. Tak se dělnické třídě — čti *průmyslové* třídě — navždy zajišťuje převaha a vlastní třída kapitalistů se odsuzuje k pozvolnému vymírání. Různé formy úroku jsou: úrok z peněz, nájemné a pachtovné. Takovýmto způsobem se uchová buržoazní společnost, ospravedlňuje se a jen se zbavuje své špatné tendence.

Sociální likvidace je jen prostředek, jak znovu začít od začátku se „zdravou" buržoazní společností. Bude-li to rychle nebo pomalu, na tom nám nezáleží. O rozporech, polovičatostech a nejasnostech této likvidace samotné bych chtěl slyšet napřed Tvůj

úsudek. Ale ten vskutku léčivý balzám společnosti, s kterou se začíná znovu od začátku, to je odstranění úroku, tj. trvalé přeměňování úroku v anuitu. A to se tu nedoporučuje jen jako prostředek, ale vytyčuje se to jako *ekonomický zákon* reformované buržoazní společnosti, což má ovšem dvojí důsledek:

1. Přeměna malých neprůmyslových kapitalistů v průmyslové. 2. Zvěčnění třídy velkých kapitalistů, protože v jádře, vezme-li se to v průměru, neplatí společnost — nepočítáme-li průmyslový zisk — *celkem vzato* nikdy nic jiného než anuitu. Kdyby byl pravdou opak, byly by realitou úroky z úroků podle dr. Price[299] a celá zeměkoule by nestačila *zaplatit úroky* sebemenšího kapitálu pocházejícího z dob Kristových. Ve skutečnosti se ale dá s jistotou tvrdit, že např. v Anglii — tedy v nejklidnější a nejburžoaznější zemi — se za posledních 50 až 100 let kapitál, ať už byl vložen do půdy nebo jinam, ještě nikdy nezúročil, alespoň ne co do ceny, a o to tu jde. Vezměme např. nejvyšší odhad národního bohatství Anglie, dejme tomu 5 miliard. Anglie produkuje ročně 500 miliónů. Celé bohatství Anglie se tedy rovná jen desetinásobku roční práce Anglie. Tedy nejenže se kapitál nezúročuje, ale ani se *nereprodukuje* co do hodnoty. A to na základě jednoduchého zákona. Hodnota je sice původně určena původními výrobními náklady, podle pracovní doby, které bylo původně zapotřebí k zhotovení věci. Ale jakmile je už výrobek vyroben, určují jeho cenu náklady nutné k jeho *reprodukci*. A náklady na reprodukci neustále klesají, a to tím rychleji, čím je epocha průmyslovější. Tedy zákon neustálého znehodnocování samé hodnoty kapitálu, jímž je paralyzován zákon renty a úroku, který by jinak vedl ad absurdum. To také vysvětluje Tvou tezi, že totiž žádná továrna nekryje své výrobní náklady. Nelze tedy, jak si představuje Proudhon, přetvořit společnost zavedením zákona, jímž se společnost v podstatě řídí i bez jeho rady.

Prostředek, kterým chce Proudhon tohle všechno dokázat, je banka. A tady dochází k záměně. Bankovní operace se totiž dělí na dvě části: 1. *Výměna* kapitálu *za drahý kov*. Přitom pouze dávám *peníze* za *kapitál*, a to se ovšem může dít za pouhé výrobní náklady, tedy za ½ nebo ¼ %. 2. *Půjčování kapitálu* ve formě peněz, a tady se bude úrok řídit podle množství kapitálu. Úkolem úvěru tu je jen to,

že má přeměňovat bohatství, které tu je, ale je neproduktivní, koncentrací atd. atd. ve skutečný aktivní kapitál. Proudhon se domnívá, že čís. 2 je stejně snadné jako čís. 1, ale nakonec shledá, že poukáže-li iluzorní masu kapitálu ve formě peněz, pak v nejlepším případě jen snížil *úrok* z kapitálu, aby v témž poměru zvýšil jeho *cenu*. Tím se dosáhne jen toho, že jeho papíry ztrácejí kredit.

Co se týče souvislosti mezi clem a úrokem, to musíš vychutnat v originále. Je to tak skvostné, že by byl hřích zkazit to nějakým zkracováním. Pan Proudhon se nevyslovuje přesně ani o tom, jak je to s podílem komuny na domech a půdě — a právě to by byl měl v polemice s komunisty vysvětlit — ani o tom, jak továrny přejdou do rukou dělníků. Rozhodně je však pro „mocná dělnická společenstva", jenže má z těchto průmyslových „cechů" takový strach, že vyhrazuje ne sice státu, ale zato společnosti právo je *rozpouštět*. Jako pravý Francouz omezuje asociaci na továrnu, protože nezná ani takového Moses and son*, ani midlothianského** farmáře. Francouzský rolník a francouzský švec, krejčí, obchodník se mu jeví jako něco, co je jednou provždy dáno a co je prostě nutno přijmout. Čím víc se však tou pitomostí zabývám, tím víc se přesvědčuji, že alfou a omegou příštího převratu je reforma zemědělství, a tedy i těch svinských vlastnických poměrů, které jsou na něm založeny. Jinak by měl pravdu tatík Malthus.

Ve srovnání s Louis Blancem atd. je tento spis skvělý, zejména smělými výpady proti Rousseauovi, Robespierrovi, bohu, bratrství a podobnými žvásty.

Co se týče „New-York Tribune", musíš mi pomoci, mám teď plné ruce práce s Ekonomií. Napiš sérii článků o Německu počínaje rokem 1848.[300] Duchaplně a bez okolků. Ti pánové jsou v zahraniční rubrice velmi *troufalí*.

Za několik dní Ti pošlu dva svazky o Římě. Totiž „Economie Politique des Romains. Par Dureau de la Malle". Dal jsem si tu knihu (nadmíru učenou) poslat z Paříže. Vyjasníš si tu i ekonomické zázemí římského válčení, jímž nebylo nic jiného než — *katastr*. Jak Ti to mám poslat, aby to bylo co nejlevnější? Jsou to

* Moses a syn, velká londýnská firma (pánská konfekce).
** Midlothian je hrabství v jižním Skotsku.

dva tlusté svazky. — Článek z „Lithographische Correspondenz" musíš někde sehnat nebo se pokusit získat opis. Jakmile tu bude Weydemeyer, bude třeba dát těm hlupákům v New Yorku za vyučenou. K tomu je zapotřebí všech dokumentů. Faucher *je* dopisovatelem „Neue Preussische Zeitung". Sigel se ještě neobjevil. Willich je přirozeně jednotícím poutem *bratrstva emigrace*. V pátek měli první plenární schůzi. Měli jsme tam svého zvěda. Na začátku schůze byl přečten (četl *generál* Haug) článek proti nám z „Lithographische Correspondenz". Neboť žijí, kují pikle a jsou kolem nás. Pak následovaly všelijaké nelibé a hádavé projevy. Přihlásili se ad Prusko pan Meyen, ad Anglie Oppenheim, ad Francie Ruge, Kinkel ad Amerika — a budoucnost. Ostatně jsem velmi zvědav, co tomu všemu řekneš.

Poprvé otištěno v knize
„Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

110

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn kolem 20. srpna 1851]

Milý Engelsi!

Přečti si nejdřív snad Proudhona[290], poněvadž ho zase potřebuji. Z Dureaua[301] jsem si vypsal, co jsem potřeboval.

Apropos. *Napiš konečně Fischerovi do New Orleansu.* (Jeho stálým dopisovatelem je teď Liebknecht.) Je to tím důležitější, že Kinkelové, Rugové atd. se chystají získat nějaké příspěvky zrovna z New Orleansu. Tak nezapomeň tomu Fischerovi napsat, stěžuje si v dopise Liebknechtovi, že se neozýváš.

Tvůj

K. M.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

111

Engels Marxovi

do Londýna

Milý Marxi,

posílám Ti článek, jak jsi chtěl.* Všechno se proti mně spiklo, aby to dopadlo špatně. Za prvé jsem byl od soboty pro změnu zase jednou nemocen. Pak mi chyběl veškerý materiál — musel jsem to doslova vysypat z rukávu a vypomáhat si jen pamětí. Dále byla krátká lhůta a práce na objednávku, skoro vůbec jsem neznal list**, ani okruh jeho čtenářů, takže jsem si ani nemohl udělat pořádný plán. A konečně nebylo možné udržet pohromadě rukopis celé série, aby se to dalo srovnat, a tak bylo třeba začít víceméně pedanticky a systematicky, abych se v dalších článcích vyhnul opakování. Tím vším a navíc ještě proto, že jsem úplně vyšel ze cviku v psaní, je to příliš suchopárné, a jestliže je na tom něco dobrého, je to plynná angličtina, za kterou vděčím tomu, že téměř 8 měsíců mluvím a čtu takřka výhradně anglicky. Zkrátka, nalož s tím, jak uznáš.

Proudhona[290] už mám do poloviny přečteného a plně se ztotožňuji s Tvým názorem. Jeho apelování na buržoazii, návrat k Saint-Simonovi a spousta jiných věcí potvrzují už v kritické části, že se na průmyslovou třídu, buržoazii a proletariát, dívá jako na v podstatě totožné a jejich vzájemný antagonismus vysvětluje jen tím, že nebyla dokončena revoluce. Pseudofilosofická konstrukce dějin je nabíledni: před revolucí existovala průmyslová třída „o sobě", v letech 1789—1848 v protikladu: negace; Proudhonova syntéza

* „Revoluce a kontrarevoluce v Německu", kapitola I.
** „New-York Daily Tribune".

— odbýt tohle všechno mávnutím ruky. Mně to všechno připadá jako poslední pokus teoreticky udržet buržoazii; naše premisy o rozhodující historické iniciativě materiální výroby, o třídním boji apod. z větší části převzal, většinou ve zkomolené podobě, a na tom založil experiment — zdánlivé navrácení proletariátu, s pomocí pseudohegelovské eskamotáže, do lůna buržoazie. Syntetickou část jsem ještě nečetl. Ve výpadech proti L. Blancovi, Robespierrovi a Rousseauovi se sem tam objeví docela pěkné věci, ale celkem vzato se sotva najde něco domýšlivějšího a povrchnějšího než jeho kritika politiky, např. u demokracie, kde přichází s počtem hlav jako „Neue Preussische Zeitung" a celá stará historická škola[302] a kde se nestydí konstruovat systémy s nepatrnými ohledy na praxi, hodnými nějakého školáka. A ta ohromná myšlenka, že moc a svoboda jsou neslučitelné protiklady a že mu žádná forma vlády nemůže udat dostatečný morální důvod, proč by ji měl právě *on* poslouchat! K čemu by tedy proboha vůbec byla moc?

Mimochodem jsem přesvědčen, že pan Ewerbeck mu poslal svůj překlad „Manifestu"* a zároveň snad i překlady Tvých článků z „Revue"**. Některé myšlenky jsou určitě odtamtud ukradeny — např. to, že vláda není nic jiného než moc jedné třídy k potlačování druhé a že zmizí, až zmizí třídní protiklady. Dále mnoho myšlenek o francouzském hnutí po roce 1848. Nedomnívám se, že by to všechno byl našel v Tvé knize proti němu.***

O celé věci napíšu v nejbližších dnech podrobněji, jen co si to celé přečtu. Čekám, že sem v těchto dnech přijede Weerth, který se obyčejně najednou vynoří v Bradfordu; může se stát, že kvůli tomu budu nucen ponechat si Proudhona o dva nebo tři dny déle.

Lupusovi řekni, že jsem mluvil s Wattsem a že udělá všechno, co bude v jeho silách, aby mu tady obstaral místo, a že to má dobré vyhlídky. Watts si myslí, že Lupusův titul bývalého poslance Říšského sněmu[303] tady úplně postačí. Zná všechny kantory a faráře liberálního zabarvení, a jakmile se do toho pustí, určitě něčeho dosáhne. Budu mu to pořád připomínat; jakmile se dovím něco

* „Manifestu Komunistické strany".
** „Třídní boje ve Francii, 1848—1850".
*** „Bída filosofie".

dalšího, dám mu hned vědět. Ostatně tenhle Watts je přese všechno přece jen snesitelnější než jiní podobní šosáci. Vzhledem k tomu, že žije jako Angličan, socialista, doktor a otec rodiny, je třeba mu přičíst k dobru, že už sedm let je abstinent a že má dokonce chuť stát se býložravcem jako Struve. Zato jeho žena chlastá a cpe se i za něho. Je to smutné, ale je to fakt, že tady v Manchesteru se dá obvykle nejlépe vyjít s obyčejnými měšťáky; chlastají, vypravují sprosté vtipy, jsou požitkáři (jako Martens) a člověk se jim může smát.

Co jsi slyšel nového z Německa? V Hamburku byli tři propuštěni a jeden znovu zatčen. Z doznání krejčovského tovaryše Nothjunga vysvítá tedy jedině to, že byl emisarem nějakého tajného propagačního spolku — to je objev!

Tvůj

B. E.

Manchester 21. srpna 51

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

112

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 25. srpna 1851
28, Dean Street, Soho

Milý Engelsi!

Především Ti děkuji za Tvůj článek*. Přestože jsi o něm mluvil tak špatně, byl skvělý a odplul beze změny do New Yorku. Úplně jsi vystihl tón pro „Tribune". Jakmile dostaneme první číslo, pošlu Ti je a potom ji budu posílat pravidelně.

Teď Ti musím vyklopit celou fůru emigračního hnoje, a jestli znáš v okolí nějakého farmáře, který by potřeboval guano těchhle vykutálených ptáčků ke hnojení, můžeš si něco vydělat.

Tedy jak už je Ti známo, v pátek 8. srpna se konala první *oficiální* schůze sbratřené emigrace, na které se zvláště vyznamenali: *chvalně známý* „Damm", který předsedal, Schurz jako tajemník, Goegg, dva Sigelové**, Fickler, Tausenau, Franck (ten rakouský šosák), Willich, Borkheim, Schimmelpfennig, Johannes Ronge, Meyen, hrabě Reichenbach, Oppenheim, Bauer ze Stolpe***, krobián Lüders, Haug, A. Ruge, Techow, Schmolze (bavorský lajtnant), Petzler, Böhler, Gehrke, Schärttner, Göhringer atd., a nesmí se samozřejmě zapomenout ani na Kinkela a Strodtmanna. Tedy hlavní kliky: 1. Ruge—Fickler, 2. Kinkel, 3. Tausenau. Mezi tím ostatní nezávislí literární flákači a dohodovači[304]. Faktické jádro věci, o které šlo při této velkolepé akci, je v tomhle: Ruge-

* „Revoluce a kontrarevoluce v Německu", kapitola I.
** Albert Sigel a Franz Sigel.
*** Ludwig (Louis) Bauer.

Fickler-Tausenau-Goegg-Sigel-Haug atd. požadovali zvolení oficiálního výboru jednak proto, aby poukazoval na nepravosti reakce, jednak aby reprezentoval emigraci, a jednak aby rozvinul „*akci*" — agitaci vůči Německu. Ten pitomec Ruge měl přitom ještě zálusk na to, aby mu byla přiznána plná moc vůči Ledrumu-Mazzinimu a aby jim pak mohl dát k dispozici kromě svého jména opravdu i sbor německých emigrantů jako armádu. Naproti tomu pan Kinkel (s ním kromě jeho zachránce Schurze a jeho životopisce Furze* zvláště Willich, Techow, Schmolze, Schimmelpfennig) nechtěl žádnou takovou veřejnou instituci, jednak aby neohrozil své postavení vůči zdejší londýnské buržoazii — neboť směrodatné jsou zlaťáky — jednak aby nemusel víceméně uznat Ruga vůči Mazzinimu-Ledrumu. Hned od začátku byla klika Ruge-Fickler rozhořčena, když viděla, že je schůzovní místnost zaplněna víc než zapotřebí. Na tajném zasedání se dohodli, že svolají jen slovutné veličiny. Ale Kinkelova klika s sebou přivedla prostý lid, aby si zajistila počet hlasů.

Zasedání zahájil generál Haug tím, že přečetl hanlivý článek z listu „Lithographische Correspondenz" a zároveň prohlásil, že prý ve společnosti musí být špióni, že by se dokumentu mohlo zneužít atd. Willich to podporoval tehdy ještě s neutuchajícím patosem a vyzval ty zločince, aby se raději přihlásili jménem. Nato vstal Bauer ze Stolpe (kterého ostatně pokládám za regulérního špióna) a prohlásil, že prý nechápe Willichovo mravní rozhořčení, protože prý na prvním přípravném zasedání uvedl pana Scheidlera bez jakýchkoli námitek jako redaktora listu „Lithographische Correspondenz". — Když se urovnal tento incident, přednesl Tausenau s mnoha patetickými vzdechy a nářky (myslil si asi, že má před sebou vídeňské publikum) svůj návrh na jmenování komise. Pan Meyen mu odpověděl, že není pro činy, ale pro dobrovolné přednášky. Jako by se domluvili, hlásí se hned Kinkel pro Ameriku a její budoucnost, Oppenheim pro Anglii, Schurz pro Francii, Meyen pro Prusko. Tausenauův návrh slavně propadl, načež Tausenau s dojetím prohlásil, že i když neuspěl, obětuje spravedlivý hněv na oltář

* Smrada (Adolfa Strodtmanna).

vlasti a zůstane v lůně sbratřených. — Ale klika Fickler-Ruge ihned zaujala hrozivý a podrážděný postoj napálených krasoduchů.

Na závěr zasedání přijde Kinkel k Schabelitzovi (který tam fungoval úplně jako náš agent a jako velmi užitečný agent, protože měl důvěru všech těch šosáků), prohlašuje ho za zdatného demokrata, prohlašuje basilejskou „National-Zeitung" za výborný demokratický list a vyptává se mimo jiné, jak to vypadá s jejími financemi. Schabelitz: Špatně. Kinkel: Ale cožpak dělníci nic nedělají? *Schabelitz*: Všechno, co od nich žádáme, čtou náš list. *Kinkel*: Dělníci musí dělat víc. Ani nás nepodporují tak, jak by měli. A vy přece víte, že děláme tolik pro dělníky. Děláme všechno, abychom z nich učinili „slušné lidi", však mi rozumíte, „vážené občany". Pěkná věc!

Zasedání dohodovačů 15. srpna mělo malou návštěvu, a jak říkají Angličani, bylo indiferentní.

Zatím se udály velké věci — 17. srpna — a pravý běh věcí se zběhl, jak by řekl náš veliký A. Ruge, takto:

Pan Kinkel k sobě povolal Willicha, Techowa, Goegga, Sigela a ještě několik jiných a zvěstoval jim, že dostal prostřednictvím Fischera z New Orleansu 160 liber št. a že je pověřen, aby těchto peněz použil s pomocí výše jmenovaných mužů a pana „*B. Engelse*". Místo Engelse pozval Ficklera, který však prohlásil, že prý s těmi „darebáky" nemá nic společného. Pan Kinkel byl nucen dát dopis k nahlédnutí, a tu se ukázalo, že se tyto peníze už tři týdny anonymně a inkognito nacházely v jeho bytě, na vahách, mají-li či nemají otevřít své veliké srdce profánnímu světu. Ačkoli Kinkel mluvil jazykem andělským, nic to nepomohlo. Ficklerova klika pochopila, že Kinkelova klika loví pěkně potichu a že by povídaček o krizi celé emigrace využila jenom k tomu, aby si tajně navnadila ty největší ryby. A tak veliký Heinzen nadarmo tak zamilovaně a s tak rozšafnou výmluvností koketoval s librami sebranými v New Orleansu! Goegg a Sigel opustili konkláve. Konalo se oddělené zasedání kliky Fickler-Ruge-Tausenau. — Jihoněmci se totiž dopídili, že A. Ruge je hlupák. Potřebují ho, protože přes něho vede spojení na Ledruho-Mazziniho, a tato protekce je pro Jihoněmce velmi důležitá. Tausenau jim patrně otevřel oči, a je teď

vedle Ficklera jejich faktický vůdce. Tausenau je vůbec diplomatizující a velmi chytračící intrikán s kalkulačním talentem drobného Žida, který věří, že se blíží revoluce. Proto je teď v tomhle spolku. — Ruge, krutě rozlícený nad ztracenými 160 librami št., svěřil pak přátelům, že víc než před rokem poslali Willich a Kinkel k Mazzinimu Schimmelpfenniga, představili ho jako emisara a požádali o peníze na agitační cestu do Německa. Mazzini mu dal 1000 franků hotově a 5000 franků ve svých italských úpisech s podmínkou, že mu za dvanáct měsíců vrátí těch 1000 franků a dvě třetiny umístěných italských úpisů. Za ty peníze cestoval Schimmelpfennig po Francii a Německu. Dvanáct měsíců uběhlo, ale po Kinkelovi a Schimmelpfennigovi ani po těch 1000 francích a italských úpisech nebylo ani vidu, ani slechu. Teď, když došly peníze z New Orleansu, poslal Kinkel zase své vyslance k Mazzinimu, ne aby zaplatil, ale aby se chvástal a aby s ním uzavřel spojenectví. Mazzini byl příliš taktní, než aby je upomínal, ale prohlásil jim, že už má v Německu spojení a proto nemůže navazovat nová. Pánové se také odebrali, vyprávěl dále A. Ruge, k Ledru-Rollinovi. Ale tady už je předešel Ruge, a protože Ledru-Rollin se už považuje za presidenta francouzské republiky a je odhodlaný vést ihned válku s cizinou, představil mu Ruge Sigela jako vrchního generála německé revoluční armády, a Ledru-Rollin se s ním potom také pustil do strategické rozpravy. Tady Kinkel s Willichem tedy zase pohořeli. Po těchto Rugových odhaleních bylo tedy oblouzeným krasoduchům jasné, jak je Kinkelova-Willichova klika hodná zavržení. Teď bylo nutné vykonat čin, a jaké jiné činy zná Ruge než nové kombinace a permutace svého zplesnivělého starého ústředního výboru? Bylo tedy usneseno vytvořit *agitační klub*, který nemá být klubem diskusním, nýbrž „*zásadně pracovním*", nemá vykazovat words*, nýbrž works**, a především má vyzvat stoupence, aby odevzdávali peněžité příspěvky. Složení: Fickler, Tausenau, Franck, Goegg, Sigel, Hertle, J. Ronge, Haug, Ruge. Zjistíš zřejmě ihned, že noví jsou tu Ruge-Ronge-Haug. Ale když se na to člověk blíže podívá, ukáže se, že podstatnou součástí klubu jsou 1. šosáci z jiho-

* slova.
** skutky.

západního Německa Fickler, Goegg, Sigel, Hertle, 2. jihovýchodní Němci Tausenau, Haug a Franck, že se tedy klub vytvořil v podstatě jako *jihoněmecký* klub proti „*Prusům*" a Ruge je jen pupeční šňůra, která zachovává spojení s evropským ústředním výborem.[178] Ostatním spolkům teď také šmahem říkají „*Prušáci*". Tento agitační klub jmenoval Tausenaua svou výkonnou mocí a současně svým ministrem zahraničí. To tedy znamenalo *naprosté sesazení* ústředního Ruga. Ale aby mu tu pilulku osladili, bylo mu jako cukrátko vysloveno uznání, že se uznává jeho postavení u ústředního výboru, jeho dosavadní činnost a jeho zastupování německého lidu ve smyslu německého lidu. Toto testimonium pauperitatis* jsi už asi četl v tisku ve zprávě uveřejněné téměř ve všech anglických listech, kde agitační spolek s veškerou úctou oznamuje evropskému publiku své zrození a prosí o laskavou přízeň. Dokonce i to cukrátko bylo nešťastnému Rugovi ztrpčeno tím, že Bauer-Fickler stanovili nesnesitelnou conditio sine qua non**, aby Ruge přestal „psát do světa ty své hlouposti".

Než budu vyprávět dál, musím poznamenat, že v celodemokratickém spolku nás *bez vědomí ostatních* zastupuje jeden člen našeho Svazu[94], dělník jménem *Ulmer*, který uprchl z Kolína, člověk, který je u nás velmi mlčenlivý a klidný a o kterém bychom si nikdy nepomysleli, že by udržel v šachu veškerou demokracii. Ale indignatio facit poetam***, a tichý Ulmer, jak mi řekl, má tu „vlohu", že se snadno rozzuří, třese se na celém těle a vyjede potom jako rváč. Přestože vypadá jako za groš kudla, je navíc nejlepším cvičencem z Mohuče a velmi dobře umí uplatňovat tělesnou sílu a obratnost. Mimoto se pyšní neomylností komunisty.

22. srpna se tedy konalo třetí zasedání. Účast byla velmi silná, protože se čekal veliký poprask kvůli velezrádnému agitačnímu spolku. Předseda: Meyen. Přítomni rovněž: R. Schramm a Bucher. Kinkelova klika podala návrh na vytvoření emigrantského výboru. Pan Kinkel jako veřejný činitel nechce totiž přece jen odejít ze scény. Nechce se ani kompromitovat u esteticko-liberálních

* osvědčení chudoby.
** nevyhnutelnou podmínku.
*** rozhořčení dělá básníka (parafráze z Juvenálovy první satiry.)

buržoů Anglie. Takový emigrantský výbor je politicko-filantropický, poskytuje mimoto peněžní prostředky, spojuje v sobě tedy všechny žádoucí podmínky. Proti tomu podali Ulmer a jakýsi Hollinger návrh, aby byl emigrantský výbor zvolen na všeobecném valném shromáždění emigrantů, načež Kinkelova klika stále poukazovala na nebezpečí skandálu, který by ztropili lidé za zády shromáždění (totiž my nejmenovaní). Ale měli nepřátele i *před* sebou. Z agitačního klubu byli přítomni jen Goegg, Sigel a jeho bratr. Goegg byl zvolen do emigrantského výboru; to dalo příležitost 1. vysvětlit, proč Tausenau vystoupil, 2. odmítnout prohlášení agitačního spolku, 3. nakonec, když proběhla rozprava, oznámit, že všichni vystupují. Veliká bouře. *Techow a Schramm strašně sjeli A. Ruga.* Vůbec se hodně *nadávalo*. Goegg ostatním s převahou odpověděl, trpce napadl obojetného Kinkela, který nechával odpovídat jen své trabanty, hladil si vousy jako velký mogul a prostřednictvím Schurze, který se stále kolem něho vrtěl, psal cedulky, které, jako dohodovači v Berlíně, dával kolovat mezi svými věrnými, a když si je všichni přečetli, sepsal své závěrečné votum. Jenom když Goegg řekl, že agitační spolek uveřejní své prohlášení v anglických listech, odpověděl *Kinkel majestátně, že prý už teď ovládá celý americký tisk a že prý už byly podniknuty kroky, aby byl jeho vládě podroben i tisk francouzský.* —

Kromě tohoto tématu těhotného skandálem byla probrána ještě jiná, která v samém lůně sbratřených demokratů vyvolala obrovskou bouři, takže došlo k vyhrožování pěstí, příšerně se povykovalo a křičelo, až o druhé hodině po půlnoci zhasl hostinský lampy a pohroužil schůzovníky chtivé dohody v neprostupnou noc. Dva stěžejní sloupy skandálu Schramm a Ulmer. Schramm si totiž ve svém výpadu proti Rugovi vyléval vztek na komunisty, což se setkalo s velkým souhlasem, velmi zavile napadl Willicha a prohlásil dělníky za zbabělce. Na to odpověděl Ulmer; ale žádal zase s Hollingerem — Sigelovým přítelem — svolání valného shromáždění emigrantů k volbě podpůrného výboru. Obvinil Willicha atd. přímo, že promrhal a rozházel emigrantské peníze. Nevýslovná vřava. Vyskakuje kakrlák Dietz, prohlašuje, že je pokladníkem emigrantského výboru[177] v Great Windmill Street[176] a žádá, aby

to bylo odvoláno. Ulmer prohlašuje, že kdyby pánové chtěli, podá důkazy. Neodvolá nic. Willich se ho snaží svým známým způsobem uchlácholit a zve ho, aby si o tom soukromě pohovořili u něho v bytě. Ale Kato Ulmer zůstává neoblomný a jeho řeč leckdo podporoval. Mimochodem Schimmelpfennig, který seděl za Ulmerem, při Goeggově projevu ustavičně mručel a povykoval, až najednou Ulmer, stržen svou „vlohou", se obrátí s napřaženou pěstí a zařve na Schimmelpfenniga: „Jestli, vy mizerný držgrešle, nebudete už držet hubu, vyhodím vás z okna." Schimmelpfennig zbledl jako křída, ale uváživ svou odvahu pruského oficíra, odebral se do nejzazšího kouta.

Willicha na tomto pamětihodném zasedání několikrát a ze všech stran tak zhurta napadli, Goegg, Schramm, Hollinger, Ulmer atd., že šestkrát prohlásil, že prý bude muset vystoupit, jestli do toho nepřestanou zatahovat jeho důstojnou osobnost.

Teď ale nový podnět ke skandálu, který jsme sami připravili. Ti pánové, „vyšší emigranti", jak si sami říkají, nepřihlíželi totiž vůbec k „nižší emigraci". Této „nižší emigraci", které se vede velmi špatně, jsme prostřednictvím Ulmera, Rumpfa, Liebknechta po povzbuzující přípravě oznámili fakt, že emigrantský výbor v Great Windmill Street obdržel z Württemberku 800 zlatých a že je docela pěkně berou na hůl. Včera tedy, na zasedání výboru v Great Windmill Street, za Schapperova předsednictví, skandální výstup. Emigranti žádají, aby mohli nahlédnout do dopisů, účtů atd. Willich, který uplatňoval takové nejapné nároky vůči nám, jim zhurta prohlašuje, že on a spol. jsou prý odpovědni jen dělnické společnosti[305]. Jednomu emigrantovi, který na něho příliš dotírá, říká, že se k němu nemá přibližovat, aby mu nenasadil vši. Ten mu zase říká, že je „učiněný ťulpas". Schappera žádají, aby ospravedlnil své hroší panděro, a oslovují ho „Schnapper"*. Willich volá hostinského a chce dát jednoho z emigrantů vyhodit. Ten říká, že půjde, až zavolají strážníka. Pánové jsou prý všichni šizuňkové. Na tom zůstává. Willich a Schapper prohlašují, že za těchto okolností odstoupí.

* Slovní hříčka: Schnapper — obžera, chamtivec.

Této „nižší emigraci" pak prohlásili Rumpf a Ulmer, že příští pátek přijdou jejich zájmy na pořad ve všeobecném emigrantském spolku. Všichni do jednoho se tam odeberou, ozbrojeni obušky, aby prosadili své nároky. Vzkázal jsem jim potom po Ulmerovi, že Kinkel pro ně dostal 160 liber št., které po celé týdny zatajoval a o které se teď hodlá rozdělit s Willichem. Že jich vůbec používají — et c'est vrai* — jen jako firmu, aby se pomohlo na nohy financím těchto státníků. Ulmer bude mluvit, a protože Schramm atd. nic nevědí o tomto černém nákladu, bude skandál po všech stránkách povznášející.

Dopis Kinkelovi — který však bude později důležitý — smíš napsat, teprve až Ti podám zprávu o pátečním zasedání. Ale co musíš udělat hned, je napsat *Fischerovi* do New Orleansu, vysvětlit mu všechno to svinstvo a oznámit mu, aby sbíral peníze už jen pod firmou „*Freiligrath*", která je docela populární. Naše strana je nutně potřebuje. Je jediná, která aktivně a přímo bojuje se spolkovým sněmem a s bohem i ďáblem, a vůbec nemáme peníze na agitaci. Na druhé straně je třeba sehnat peníze pro naše uvězněné, kteří jsou většinou úplně bez prostředků. Myslím, že tato dvě hlediska mu snadno vysvětlíš. Může-li, ať ostatně provádí sbírku *tajně*, protože novinové klevety naši činnost jenom ruší.

Vale faveque.**

Tvůj

K. Marx

25. srpna

Musím ještě poznamenat, že pravověrný mezek Schapper rozhodně nechce nic mít s „nevěřícími", naopak prohlásil Willichovi, že prý by raději přišel o hlavu, než aby šel k „těm psům".

Jestli se teď moje dopisy někdy o několik dní zdrží, pak proto, že chci podat podrobnější zprávy.

Poprvé otištěno v knize
„Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx, sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* a to je pravda.
** Buď zdráv a zachovej mi přízeň.

113

Engels Marxovi

do Londýna[306]

[Manchester kolem 27. srpna 1851]

Milý Marxi,

homérské zápasy velikánů, kteří usilují o jednotu, mě ohromně rozveselily. To je Iliada!

Fischerovi jsem napsal. Ale je jisté, že v dopise Kinkelovi padlo moje jméno, abych se před Fischerem neblamoval? Ten nápad s Freiligrathem je báječný, to jistě vymyslela Tvoje žena. Vyzvat Fischera, aby sháněl peníze přímo pro *naše* stranické účely, to vůbec nejde; přijde-li však ještě něco — o čemž po těchto zkušenostech Američanů pochybuji —, pak myslím můj dopis přispěje k tomu, aby peníze přišly do rukou Freiligrathovi, et cela suffit*.

Napiš mi ihned, jak dopadla páteční scéna, abych mohl vůči Kinkelovi postupovat, jak je třeba. Zatím ho mohu jen požádat, aby mě informoval a poslal papíry, a podle toho, jestli je dostanu nebo ne, zařídit další. Ale znáš Kinkelovu adresu?

Bylo by dobré, kdybys mi také poslal Freiligrathovu adresu, aby se hned sdělila Fischerovi. Na tenhle parník už je teď pozdě, a než přijde jeho odpověď, uplynou další čtyři týdny; během té doby není radno ho bombardovat dopisy.

Svým dopisem do Ameriky jsem Kinkelovi a Willichovi podrazil nohy, to si budou pamatovat.

O Proudhonovi[290] zítra nebo pozítří; Weerthova přítomnost a pak tahle škrábanice a otrava v kanceláři mi znemožnily vážně se

* a to stačí.

do toho zabrat. Rozhodně je v tom hodně šarlatánství. V druhém dílu, počínaje likvidací, se obdivuhodně snoubí girardinovská reklama se stirnerovským chvastounstvím. Nadto jsou některá místa gramaticky i logicky pravý galimatyáš a jistě je si sám vědom toho, že vůbec nedávají smysl. O tom druhém dílu se skutečně — ani při nejlepší vůli — nedá pojednávat vážně.

Pro „Tribune" jsem samozřejmě také nic nemohl udělat — příští týden pokračování.* Ve velkém spěchu

Tvůj

B. E.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Cesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 1, Berlín 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* „Revoluce a kontrarevoluce v Německu".

114

Marx Engelsovi

do Manchesteru[307]

[Londýn] 31. srpna 1851
28, Dean Street, Soho

Milý Engelsi!

Člověk se vždycky velmi přepočítá, počítá-li s rozhodnými krizemi u demokratických hrdinů. Po tom skandálu, ke kterému došlo před čtrnácti dny, se musí ti komedianti několik týdnů vzpamatovávat. Proto se tedy především, v pátek 29. srpna, nestalo nic důležitého.

D'abord.* Jak jsem Ti už sdělil, vyhrožovali Willich a Schapper v pondělí 25. srpna, že vystoupí z emigrantského výboru v Great Windmill Street[177]. Příští úterý skutečně na oficiální schůzi vystoupili a celý výbor se ke vší spokojenosti rozpadl. Při této příležitosti došlo i na trpká slova. Willich moralizoval a kázal o mravnosti, na oplátku mu však byly připomenuty jeho neřesti. Hlavním bodem obžaloby proti němu bylo to, že tak jako už dříve, když se měly skládat účty z dvaceti liber vložených do kartáčnické dílny, se i nyní zase postaral o to, aby pan Lüssel, odpovědný ručitel této dílny, foukl.

V pátek se na všeobecné zasedání těchto lidí chtivých dohody dostavil generál Sigel**. Počítal s tím, že se tam objeví „nižší emigrace", pro kterou se několikrát mohutně utkal s Willichem. Willich popustil uzdu svému rozhořčení nad nemravnými lumpy, které předtím před námi vynášel. Lumpenproletariát se však ne-

* Především.
** Franz Sigel.

dostavil. Těch několik málo lidí, kteří se objevili přede dveřmi areopagu, nemohlo pro svůj skrovný počet mít naději na úspěch, a proto se stáhli zpět. Víš přece, jaká je to zbabělá luza, a každý z těch lumpů má příliš špatné svědomí, než aby vystoupil izolovaně jako veřejný žalobce před větším shromážděním.

Do emigrantského „celodemokratického" výboru bylo zvoleno několik Rugových přívrženců — celkem čtyři —, jako např. Ronge. Ti prohlásili, že vystupují. Výbor byl tedy rozpuštěn. Byl zvolen nový, *prozatímní* a tvořili jej pánové Kinkel, hrabě Reichenbach*, Bucher a Sas Semper.

Z toho vidíš, že nastalo nové období. Poněvadž se dosavadní „vůdcové" zkompromitovali jako buržoazní ničemové, vrhli se lidé do náruče ctihodných „státníků". Tito „státníci" — jejich jádro — jsou „chrabří demokrati" *Bucher* (berlínský dohodovač[304]), *hrabě Reichenbach*** (rytíř ducha a zkompromitovaný frankfurtský říšský poslanec, ne berlínský stařešina) a důležitý koktal „*Rudolf Schramm*" (známý).

Lupus***, který občas navštěvuje reichenbachovský dům ze starého přátelství k hraběnce Reichenbachové a jejímu bratrovi, jenž tu byl také, se zde včera setkal s panem Techowem, kterého zná ze Švýcarska. Krátce nato se objevil sám Willich ve společnosti hlubokomyslného Eduarda Meyena. Lupus odešel, jakmile se tito velikáni usadili.

To je všechno, o čem Ti teď mohu referovat. S těmi 160 americkými librami dokázal Kinkel částečně přímo, částečně prostřednictvím svých stoupenců, že „ctihodní mužové" a „státníci" nabyli vysokého mínění o jeho moci a stycích. Ale šlechetný Willich přerval rozpuštěním výboru ve Windmill nejpevnější pouto, které ho pojilo s „luzou".

A teď pokud jde o Tebe, je docela jisté, že Tě *Fischer* výslovně jmenoval mezi patrony těch 160 liber. Generál Sigel a Goegg prý to sdělili ve vší tajnosti svému příteli Schabelitzovi, myslím si však, že to udělali fakticky proto, aby ses to dozvěděl. Podle mého názoru

* Oskar Reichenbach.
** Eduard Reichenbach.
*** Wilhelm Wolff.

musíš teď panu Kinkelovi napsat, žes dostal z New Orleansu zprávu o zaslání peněz a o tom, že máš poradit, jak peněz použít. Že se ho prostě ptáš, co se s těmi penězi stalo nebo co se s nimi zamýšlí. Kinkelova adresa je „Dr. phil. (tak se píše na vizitkách) Kinkel, 1, Henstridge Villas, St. Johns Wood". Jednou Ti tu vizitku pro legraci pošlu, vypadá obsahem i formou jako jedna londýnská reklama na léčení kuřích ok atd.

Abych nezapomněl na velkou událost. V čísle* z 13. srpna oznamuje nešťastný Heinzen, že Otto stáhl zpět svůj kapitál a jemu že zůstává jen jeho kapitál duševní, což v průmyslové Americe nestačí k tomu, aby list mohl vycházet. Píše proto elegii o předčasném pádu Hektora. V témž čísle vyzývají Hoff a Kapp k upisování akcií pro nový list, který má nastoupit na místo „Schnellpost". A jak už je osud podivuhodně vrtkavý, připravuje současně „Staatszeitung" ušlechtilému Heinzenovi — přitom odhaluje jeho četné špinavé peněžní machinace —, proces pro urážky na cti, který ho, jak sám předvídá, přivede do „polepšovny". Chudák Heinzen! Tento velikán je teď také morálně rozhořčen na Ameriku a na „prostoduché Yankee" a „německé Američany", kteří se po nich opičí, místo aby pracovali na „humanizaci společnosti" a nadchli se pro velké politicko-sociální objevy A. Ruga.

Tak stojí např. ve zmíněném čísle:

„Onen svobodný německý duch, který má naplnit svět... ona studnice, která už téměř po dvě tisíciletí a stále oduševněleji zavlažuje zeměkouli."

„K čemu jsou vlastně Němci na světě? K čemu je tu německé srdce, německá řeč? K čemu např. ten nástroj k rozvíjení a vzdělávání ducha, který vynalezl Němec Gutenberg? To všechno je už zde, ba dokonce i půda, kde se to odehrává nebo by se to mělo odehrávat, tato Amerika **objevená Němcem**."

„Svobodné obce, zdravá, silná německá filosofie, vynikající německá literatura přenesená sem a vystavená vzájemnému duchovnímu působení všeho toho, co má tato země a její obyvatelé výtečného a trvalého — z takových činitelů musí vzniknout *amerikán-*

* listu „Deutsche Schnellpost".

ství světodějného významu, mohutně humánní, duchovní i morální veličina, jejímž srdcem bude dál a dál pronikající německví, jejíž hlavou bude zušlechtěné yankeeství a jejíž paže uvede obojí společně do pohybu...“

„Tvrdím, že německý národ je fakticky zralejší pro demokratickou republiku než americký... Skutečně, kdyby bylo Německo zbaveno svých upírů a svých pout, bylo by schopné ‚upevnit‘*, jak říkají Američané, čistě demokratickou republiku dříve než Yankeeové a vést ji úspěšněji než oni, neboť je-li i politicky nejuvědomělejší část Američanů stále ještě v zajetí předsudků, duchovně tak nesvobodná a má ještě tak daleko k humánnímu vzdělání, jak se má uskutečnit konečný cíl demokracie, pravá humanita, harmonický rozvoj lidstva v politickém, sociálním a morálním nebo duchovním ohledu?“

Tak píše, či dovoluje si psát ten teutonský krobián** právě v době, kdy Američané šťastně vybudovali cestu přes Panamskou šíji. Ten krobián si dovoluje v témž čísle napsat:

„Vy tak znamenitě tepete poměry v Americe, hlavně německé Američany, že každý soudný a nestranný člověk musí s Vámi souhlasit. Vykonal byste skutečně chvályhodný čin, kdybyste pomocí svého listu mohl pomoci zajišťovat zušlechťování a vzdělávání Němců v Americe, a i kdyby snad Váš hlas mezi hrubými masami nenašel odezvu, dost na tom, zbavíte-li několik Němců opičí a zhoubné mánie napodobovat Američany.“

A hned potom vykřikuje ten hulvát žalostným hlasem své nestoudné kňouravé jeremiády žebronící o peníze.

Jistě ses už dávno dočetl v novinách, že se Girardin paktuje s Ledru-Rollinem. Ten se už viděl příštím francouzským velikým mogulem. Teď se však v Paříži ustavil konkurenční výbor Lamennais-Michel (z Bourges) — Schoelcher, který chce utvořit „Spojené státy evropské“ s pomocí *románských* národů — Francouzů, Španělů, Italů — a kolem nich mají potom vykrystalizovat Němci atd. Tedy Španělé! nás mají zcivilizovat! Pane Bože, to přetrumfne i K. Heinzena, který chce mezi Yankeei šířit Feuerbacha a A. Ruga,

* v originále „fixen“.
** Karl Heinzen.

aby je „humanizoval". Ledru-Rollinův „Proscrit" na rivalský výbor ostře zaútočil. Ten mu odpověděl stejně. Co je však ještě trpčí pro velikého mogula in partibus*: v Paříži se konalo konkláve všeho tisku. „Proscrit" zastupoval také jeden delegát. Důvod: dohoda o společném kandidátovi na presidenta. „Proscrit" propadl se všemi svými návrhy a bylo jasně řečeno, že pánům v Londýně se to hezky mluví; co Francie potřebuje, musí přijít z Francie. Ledru-Rollin se velmi plete, považuje-li se za „důležitou osobu", za kterou ho vydává Mazzini.

Konkláve ostatně skončilo skandálem a bez výsledku. Demokracie toužící po jednotě se podobá jedna druhé jako vejce vejci.

Ade Tvůj

K. M.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, řetí oddíl, sv. 1, Berlín 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* zde: bez skutečné moci.

115

Engels Marxovi

do Londýna[308]

Milý Marxi!

Musíš mě znovu omluvit.

Za prvé jsem stále ještě nemohl začít na Proudhonovi, protože mě už čtyři dny trápí hrozné bolesti zubů, které mi úplně znemožňují jakoukoli práci. K tomu přijede ještě dnes večer z Londýna můj bratr* (kterého znáš) a zdrží mě nevím jak dlouho od práce. Čert aby vzal tu výstavu[205].

Za druhé Ti těch 5 liber šterlinků slíbených na dnešek mohu poslat až zítra, protože vůbec žádné peníze v pokladně nejsou a dostanu je tedy až zítra.

Triumfální článek „Lithographische Correspondenz" o konečně dosažené jednotě počestné emigrace byl zase vyvrácen novými nářky a výpady „Prušáků" proti „Jihoněmcům" a „Pomořanovi" Rugovi v téže „Lithographische Correspondenz". Sic transit gloria** — radost netrvala dlouho. Je dobře, že v obou nových spolcích[309] máme tolik přátel, že budeme mít od obou pokoj.

Četl jsi v dnešních „Daily News" povznášející článek o skutečné děvce a údajné baronce Beckové, která skonala v rukou anglické policie v Birminghamu, přistižena při svých podvodech? Je to moc pěkná historie, tím pěknější, že toho dotěrného žebráka „dr." Heinemanna rovněž usvědčuje přímo jako špicla v žoldu „nově zřízeného zahraničního oddělení anglické policie". Vzpomínáš si,

* patrně Hermann Engels.
** Tak pomíjí sláva.

jak nám byl ten sprosťák odjakživa podezřelý. Vydání dokumentů „o existenci německého komunistického sdružení v Londýně" vysvětluje také šikanování policie loni v létě a rád bych věděl, kolik za svůj podíl na tom dostal pan Christian Joseph Esser. Znáš „barona Sodena", který to potvrzuje a nabízí se, že snese důkazy? Kdyby tak bylo možné nenápadně vyzvědět, co všechno ten člověk ví! Důvod k tomu by se snadno našel, a asi bychom se o spodině emigrace dozvěděli leccos, co by nám později mohlo být k užitku. To číslo „Daily News" si opatřím a uschovám, příležitostně je možné toho dokumentu použít.

V Liverpoolu a v Londýně už začaly bankroty, a „Economist", ač dokazuje, že obchod v zemi je naprosto zdravý, tj. že většina mimořádného kapitálu je uložena ve spolehlivé výrobě, musí přesto přiznat, že Východní Indie je opět přeplněna dovezeným zbožím a že se ve východoindickém obchodu opět s nezměnitelnou pravidelností rozmohly staré historie s konsignacemi a zálohami. Příští týden nás chce „Economist" poučit, jak se má provozovat konsignační obchod na spolehlivých základech — jsem na to zvědav. Prozatím zde předláci a tkalci vydělávají ohromně — většina z nich bude mít co dělat až do Nového roku, a na venkově se všeobecně pracuje nejméně do 8 hodin večer, tedy 12 až 12 ½ hodiny denně, často i déle. Z bavlny za 3 $^3/_4$—4 ½ pence za libru utkají přízi za 7—8 pencí za libru; náklady na spředení při těchto hrubých číslech jsou ani ne 1 ½—2 pence za libru, tedy při produkci 12 miliónů liber týdně (při dovozu 600 miliónů liber surové bavlny) vydělají všichni předláci v Anglii dohromady, vezmeme-li hrubá čísla jako normu, týdně 75 000 liber šterlinků, ročně 3 $^3/_4$ miliónu liber šterlinků netto. Stejně tomu bude, vezmeme-li místo průměrných čísel příze 6—12 čísla 18—24, a mnozí, kteří mohou na dobrých strojích použít horší bavlny, nevydělávají na libře příze 1 ½ pence, nýbrž 2 ½ pence. To všechno se datuje od dubna a května, od poklesu cen bavlny, a poměrně nejvíc kupují strojovou přízi Němci. Až začne tanec — a tento stav obchodu určitě nevydrží déle než do března — a zároveň nastane legrace ve Francii, tak to Němci s tou spoustou neprodejné příze na krku pořádně pocítí — a tato země bude taky tak pěkně připravená.

Uroňme ve vší tichosti slzu za Brüggemannovu duši[310]! Takové nezasloužené neštěstí nepostihlo snad ještě žádného šosáka — sit illi terra levis*.

Tvůj

B. E.

[Manchester] v pondělí 1. září [1851]

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 1, Berlín 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* budiž mu země lehká.

116

Engels Marxovi

do Londýna

Milý Marxi,

zítra odjíždí můj bratr* a konečně budu mít zase klid. Po celý ten čas jsem nebyl ani chvilku sám a bylo pro mne zcela nemožné poslat Ti bankovku dřív než v sobotu, a to obě části touž poštou, neboť v neděli se doručuje jen jednou! Protože je tu nebezpečí, že by bankovka mohla být ukradena, posílám Ti její údaje — měla číslo E/X 01780 a datum Leeds, 15. července 1850. Kdyby Ti snad nedošla, jdi ihned do banky a zastav její vyplacení, ještě bude čas. Byla to pětilibrová bankovka.

V pátek večer jsem najednou dostal dopis od otce; prohlašuje, že utrácím příliš mnoho peněz a že musím vystačit se 150 librami šterlinků. Tento směšný požadavek si přirozeně nenechám líbit, tím spíš ne, když ho doprovázejí pohrůžky, že bude-li to nutné, dostanou Ermenové příkaz, aby mi nevyplatili víc než tuto sumu. Samozřejmě mu okamžitě napíšu, že už do kanceláře nevkročím a že se ihned seberu a odjedu do Londýna, jakmile se pokusí takovou sprosťárnu provést. On se už doopravdy zbláznil! Celá historie je tím směšnější a nechutnější, že jsme se tady spolu o tomto bodě dávno ústně domluvili a že jsem mu k tomu nedal naprosto žádný důvod. Myslím, že s pomocí bratra a máti dám věci do pořádku, ale napříště se přec jen musím trochu omezit, protože jsem tu už utratil 230 liber, a tato částka se už nesmí o mnoho zvýšit až do listopadu, kdy tu budu rok. Rozhodně je tahle nová zlomyslnost

* pravděpodobně Hermann Engels.

zase velmi nepříjemná a značně mě zlobí, zvlášť ten sprostý způsob, jak otec jedná. Je pravda, že letos tady zdaleka nevydělává tolik co loni, ale to jen proto, že jeho společníci, které já nekontroluji, řídí podnik špatně.

Co se to zase stalo v Paříži?[311] Zdá se, že tentokrát se dostala do maléru klika „Hippopotamova*; pokud jsou mi známa jména zatčených Němců, jsou to samí weitlingovci[41] z roku 1847 a dříve. Bude v tom asi propleteno víc intrik. Mezi šťastlivci je zřejmě také švábský spasitel. Tant mieux pour lui.** Sděl mi, co se dozvíš.

Jak oznamují německé listy, Kolínští[179] se před příští porotu — v říjnu — *nedostanou.*

Zítra nebo pozítří víc.

Tvůj

B. E.

[Manchester] v pondělí 8. září [1851]

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Karla Schappera.
** Tím líp pro něho.

117

Engels Marxovi

do Londýna

Milý Marxi,

doufal jsem, že Ti budu moci dnes dopsat jeden článek pro Ameriku.* Chybějí mi asi 3—4 stránky. Musím se tedy vzdát možnosti poslat to zítřejší poštou; ve středu však odjíždí, nemýlím-li se, parník Collinsovy společnosti, kterým by mohl článek jít, a potom v pátek může jít třetí. Ještě se na to informuji. V dané chvíli považuji tento americký kšeftík, který určitě vynese peníze, za naléhavější než Proudhona[290], o kterém nevím, zda je přinese stejně jistě a rychle; proto jsem se pustil nejdřív do amerických článků. Máš-li na to jiný názor, napiš mi.

Můj pondělní dopis jsi už jistě dostal. En attendant tes nouvelles.**

Tvůj

B. E.

[Manchester] čtvrtek 11. září [1851]

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny a italštiny

* „Revoluce a kontrarevoluce v Německu", kapitola II.
** Čekám na Tvé zprávy.

118

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] v sobotu 13. září 1851
28, Dean Street, Soho

Milý Engelsi!

Dostal jsi přece můj dopis v době, kdy byl u Tebe Tvůj bratr*? Ptám se proto, že se o dopisu nezmiňuješ, a ne kvůli jeho obsahu. Byly v něm jen klípky, přesto však bude dobré, bude-li také archivován. Nechtěl bych, aby se dostal do cizích rukou.

Různé Tvé dopisy, mezi nimi i ten s pětilibrovou bankovkou, došly v pořádku.

Kinkel teď podniká okružní cestu po severní Anglii. V Manchesteru ještě nebyl?

Po tom, o čem jsem psal ve svém posledním dopise, se tu událo málo. Před týdnem (v pátek) prohlásil hrabě Reichenbach**, že vystupuje ze všeobecného emigrantského spolku. I ty, Brute? Sigel*** atd., kteří do té doby nevystoupili definitivně, to udělali nyní. Willich ale teď podniká tažení proti „lumpenproletariátu" mezi emigranty. O včerejší schůzi nemám zatím žádnou zprávu.

Také v italském výboru došlo k rozkolu.[312] Vystoupila významná menšina. Mazzini líčí zarmouceně tuto událost ve „Voix du Peuple"†. Hlavní důvody jsou prý tyto: Předně bůh. Nechtějí boha. Dále — a to je vážnější — vytýkají mistru Mazzinimu, že

* Patrně Hermann Engels.
** Oskar Reichenbach.
*** Franz Sigel.
† Pravděpodobně jde o „Voix du Proscrit".

pracuje pro Rakousko tím, že hlásá povstání, totiž, že se s ním ukvapuje. Konečně trvají na tom, aby se přímo apelovalo na materiální zájmy italských rolníků, což není možné na druhé straně bez útoku na materiální zájmy buržoazie a liberální šlechty, které tvoří velkou mazziniovskou falangu. Tahle věc je velmi důležitá. Jestli Mazzini nebo kdokoli jiný, kdo se postaví do čela italské agitace, neudělá z rolníků, kteří pracují jako podílní pachtýři, tentokrát upřímně a okamžitě svobodné vlastníky půdy — a postavení italských rolníků je hanebné, sám jsem teď to svinstvo důkladně prostudoval — sáhne rakouská vláda v případě revoluce k haličským prostředkům[313]. V „Lloydu" už hrozila „úplnou přeměnou vlastnických poměrů" a „zničením nepokojné šlechty". Jestli ani tohle Mazzinimu neotevře oči, pak je pitomec. Je to ovšem ještě komplikováno agitačními zájmy. Odkopne-li buržoy, kde vezme 10 miliónů franků? Jak si udržet ve svých službách šlechtu, když je nutné jí říci, že jde především o její vyvlastnění? Má to takový demagog ze staré školy potíže.

Mezi zatčenými v Paříži je bohužel také ničema Schramm*. Předevčírem přišel Liebknechtovi od toho uličníka dopis a můžeme se těšit, že se ten zpustlík zase objeví mezi námi. Ale podiví se ten pán! Byl bych Ti velmi zavázán, kdybys mi do *úterka ráno poslal článek pro Danu.*

Přikládám dopis od Dronka[314]. Mimochodem, Dronkovi se musí psát přímo na jeho adresu. Schusterova adresa je naprosto nejistá. Za několik dní Ti pošlu pro něho lístek, připiš k tomu také něco a pak to prckovi pošli.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny a francouzštiny

* Conrad Schramm.

119

Engels Marxovi

do Londýna

Milý Marxi,

včera jsem v největším spěchu ještě dokončil americký článek* — tel quel**, po třech týdnech s častým přerušováním, zbytek jsem nakonec ve spěchu ještě jen tak slepil dohromady. Udělej z toho, co můžeš. Dostaneš jej určitě dnes první poštou.

Jediný dopis, který došel od příjezdu mého bratra***, byl Tvůj z 31. srpna — dostal jsem ho až 2. září — v němž mi cituješ úryvky z Heinzena (ze „Schnellpost" o zušlechťování yankeeovství).

Moji liknavost lze vysvětlit:

1. obchodní cestou do Bradfordu,
2. odjezdem našeho příručího do Londýna, odkud se vrátí až v pondělí,
3. náhlým propuštěním našeho skladníka a jeho pomocníka, takže teď mám plné ruce práce.

Zítra nebo v pondělí se pustím do třetího amerického článku, který dostaneš určitě před odjezdem příštího parníku — odjíždí-li nějaký ve středu, tak v úterý, jinak až v pátek. Zítra víc, kancelář se zavírá a plyn ještě nemáme, takže píšu téměř potmě.

Tvůj

B. E.

[Manchester] pátek 19. září [1851]

* „Revoluce a kontrarevoluce v Německu", kapitola II.
** jakžtakž.
*** patrně Hermanna Engelse.

Willichův dokument[315] v „Débats“ je nádherný!

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx“, sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

120

Engels Marxovi

do Londýna[316]

Milý Marxi,

konečně jsem snad zase tak daleko, že se po všem tom nešťastném vyrušování dostávám znovu k pravidelné práci. Třetí článek pro Ameriku* bude hotov dnes večer a okamžitě Ti jej pošlu; a pak se dám hned do Proudhona[290].

O Kinkelově okružní cestě jsem ještě nic dalšího neslyšel. Rozkol mezi Italy je skvělý. Je výborné, že tomu mazanému fantastovi Mazzinimu konečně také jednou materiální zájmy udělaly čáru přes rozpočet, a to v jeho vlastní zemi. Italská revoluce byla dobrá v tom, že i tam s sebou strhla nejzaostalejší třídy a že se teď proti staromazziniovské emigraci tvoří nová radikální strana, která postupně pana Mazziniho vytlačuje. Taky podle novinových zpráv se zdá, že el mazzinismo** začíná mít špatný zvuk i u lidí, kteří nejsou ani konstituční, ani reakční, a že tito lidé využívají posledních zbytků piemontské tiskové svobody k útokům na Mazziniho, a vláda nechápe dosah těchto útoků. Pokud jde o chudobu myšlenek a bohatství frází, italská revoluce strčí ještě německou do kapsy. Ještě štěstí, že země, kde jsou místo proletářů jen lazzaroni***, má alespoň métayers†. Také ostatní důvody italských rozkolníků jsou potěšitelné a konečně je velmi pěkné, že jediná, dosud alespoň navenek nerozštěpená emigrace si teď také vjela do vlasů.

* „Revoluce a kontrarevoluce v Německu", kapitola III.
** mazzinismus.
*** Lazzaroni, italský název pro deklasované „lumpenproletářské" vrstvy, kterých absolutistické vlády často používaly k boji proti buržoazii.
† pachtýře za polovinu výtěžku.

Mrňousova* zpráva mě velmi pobavila. Vychloubačné žvásty, souboj, nějaké peníze, které má vyinkasovat v Hamburku, piemontské plány — švindl, švindl a zase švindl[314]! U toho pidimužíka nemohu nikdy pochopit dvě věci, předně, čím se zabývá, a za druhé, z čeho žije. Vracím Ti zároveň jeho dopis, pošli mi odpověď a já mu ji pošlu bez porta. Jeho přímou adresu mám zaznamenanou — poslat to na Schusterovu, to by mohlo pěkně dopadnout, když u něho byla prohlídka!

Že ušlechtilý Schramm** bude jeden z prvních, kdo se dostane do spárů pařížské policie, se dalo čekat. Jaksepatří si zařádil v pařížských kavárnách a kvůli tomu ho chytli; ale protože s Willichovým a Schapperovým spiknutím nemá nic společného, budete ho jistě už zase mít v Londýně. Výňatky z Willichova dokumentu v „Kölnische Zeitung" jsou daleko hezčí než ve francouzských novinách, protože zde je otištěn německý originál a silácké vývody univerzálního velikána tam vystupují ve své ryzí podobě.[315] Říká se tam např., že „Svaz" a „čtvrtý stav" (nezaměňovat, prosím, se zfalšovaným zbožím, které se pod značkou „proletariát" dodává na trh z dílny Marxe a Engelse) mají v příští revoluci „dovést k definitivnímu konci historický vývoj ekonomické otázky"!! Špatný francouzský překlad pořízený policií všechno na tomto neocenitelném dokumentu pokazil. Staré fixní ideje bláznivého oficíra, prastará pitomina o sociální revoluci prostřednictvím obce, mazaně vykalkulované plánečky, které měly už loni v listopadu pomocí porýnské zeměbrany převrátit svět naruby, to všechno jen tak matně prosvítá. Nejvíc člověka dopaluje, že tenhle špatný překlad ho připraví téměř o všechno potěšení z pozorování, jak se v té pokřivené palici během dvanáctiměsíčního samostatného zpracovávání ponenáhlu mění ideje, které jsme do ní vtloukli, v nabubřelý nesmysl. Z překladu je patrná celková závislost na těchto idejích, ale právě to, co tak originálně zpitvořil, se nedá jasně rozpoznat. A nepřicházíme tím o požitek konečně si jednou přečíst v prapůvodním jazyce čistě willichovský dokument, nad nímž ten šlechetný muž jistě dlouho koumal? Je na tom vidět pouze odstrašující

* Ernesta Dronka.
** Conrad Schramm.

myšlenkovou chudobu a pokus zakrýt ji ohromnou hromadou dobrých revolučních rad, které se za pošmourných večerů líhly za pecí v hlavách pánů Willicha a Barthélemyho. Nepřekonatelná jsou také finanční opatření: předně se vyrobí papírové peníze, n'importe combien*, za druhé se bude konfiskovat, za třetí rekvírovat. Potom opatření sociální, která jsou zrovna tak jednoduchá: za prvé se, tellement quellement**, organizuje; za druhé se žere, tuze mnoho žere, až se za třetí dojde tak daleko, že není co žrát, a to je štěstí, neboť tehdy docházíme k bodu, kde za čtvrté začínáme zase úplně od začátku, neboť nejradikálnější tabula rasa je právě v tom, že všechny stoly jsou dočista vyžrané, a tu je ten pravý čas, kdy se naplní slova proroka Willicha: „Musíme vtáhnout do Německa jako do pusté země, kterou musíme zkolonizovat a zúrodnit." Ten chlap jaktěživ nepřemýšlel o ničem jiném než jak zvenčí dobýt s „pětitisícovou" armádou vybraných mužů z „lidu božího" komunistický Kanaán a vyhubit původní obyvatelstvo. Mojžíš a Jozue v jedné osobě, jenže bohužel děti Izraele se rozutekly už v egyptském vyhnanství.

Australský poprask se zlatem nepochybně nezadrží obchodní krizi. Momentálně však vytváří nový, většinou fiktivní trh a vyhání cenu vlny do výše, protože stáda ovcí jsou zanedbávána. Jinak je ta věc ohromná. Do půl roku bude paroplavba kolem světa v plném proudu a naše předpovědi o prvenství Tichého oceánu se splní rychleji, než jsme mohli očekávat[317]. Při této příležitosti budou i Angličané vystrnaděni a spojené státy deportovaných vrahů, lupičů, smilníků a kapsářů[318] podají světu překvapující příklad toho, jaké divy dokáže stát zjevných padouchů. Dokonale přetrumfnou Kalifornii. V Kalifornii zatím ještě lynčují padouchy, v Austrálii však lynčují ctihodné občany, a Carlyle uvidí nastolení své aristokracie gaunerů v plné slávě.

V souvislosti s posledními bankroty a s depresí, která mezi jiným panuje v Liverpoolu, ujišťují noviny o překot, že přesto nebyl obchod této země nikdy tak zdravý, a to je velmi podezřelé. Jisté je, že Východní Indie je zaplavena zbožím a že už několik

* lhostejno kolik.
** jakžtakž.

měsíců se tam prodává se ztrátou. Kam jde ta spousta zboží, které se teď vyrábí zde v Manchesteru a okolí, mi není jasné; je v tom jistě mnoho, velmi mnoho spekulace, protože jakmile bavlna dosáhla v červenci nejnižšího bodu a přádelny si začaly dělat zásoby suroviny, zdejší komisionářské firmy uzavíraly hned s přádelnami a tkalcovnami dlouhodobé smlouvy, přestože zdaleka neměly objednávky na tolik zboží, kolik objednaly u továrníka. Východoindické firmy zřejmě opět v plné míře používají systému záloh, u některých to už vyšlo najevo, u ostatních dojde dříve či později k pěknému krachu. Protože zdejší továrníci pracují plnou parou a od roku 1847 se zdejší kapacita, zvláště v obvodu 5—20 mil kolem Manchesteru, zvětšila přinejmenším o 30 % (roku 1842 bylo v Lancashiru 30 000, roku 1845 40 000; teď jistě 55 000—60 000 koňských sil), stačí, aby tato čilá práce pokračovala ještě do března nebo dubna, a máme tu nadprodukci jedna radost.

S tak přesnými údaji, jak je udává sdružení liverpoolských bavlnářských makléřů, ses patrně ještě nesetkal. Předem poznamenávám, že každoroční úroda bavlny je plně dodána do přístavů do 1. září následujícího roku, takže bavlnářský rok se počítá od 1. září do 1. září. Rozumí se proto, že co je zde např. uvedeno jako úroda z roku 1851, vyrostlo v létě 1850 a sklidilo se na podzim 1850 a bylo pak dodáno do přístavů mezi zářím 1850 a zářím 1851. Úroda, která teď dozrává a která ostatně bude horší vzhledem k suchu a bouřím a dosáhne cca 2 ½ miliónu žoků, bude tedy figurovat jako úroda z roku 1852.

Úroda bavlny v roce:		Spotřeba jen v Americe:	
1846	2 110 537 žoků	není udáno	
1847	1 778 651 "	427 967	žoků
1848	2 347 634 "	531 772	"
1849	2 728 596 "	518 039	"
1850	2 096 706 "	487 769	"
1851	2 355 257 "	404 108	"

Američané tedy spotřebovali přibližně $^1/_5$—$^1/_4$ celé své úrody sami. O vývozu a dovozu jiných druhů bavlny kromě ze Spojených států mi ještě chybějí údaje. Vývoz Spojených států do Anglie činil cca 55—60% úrody, vývoz do Francie $^1/_8$ úrody. Obě země však opět dost silně vyvážejí, Anglie do Francie, Německa a Ruska, Francie do Švýcarska.

Rusové neodebírají v dané chvíli z Anglie skoro vůbec žádnou přízi, velmi málo hotového bavlněného zboží, zato velmi mnoho surové bavlny — 2000—3000 žoků týdně, a přestože clo bylo sníženo ze 7 pencí na 5 pencí za libru příze, vznikají denně ještě nové přádelny. Mikuláš patrně dostává konečně z tohoto průmyslu strach a chce proto clo ještě více srazit. Protože však celá jeho bohatá šlechta a celá buržoazie mají na tomto obchodě zájem, může se z toho vyvinout vážná záležitost, bude-li car na tom trvat.

Tvůj

B. E.

Manchester 23. září 51

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. I, Berlín 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

121

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 23. září 1851
28, Dean Street, Soho

Milý Engelsi!

S tím pařížským dokumentem[315] je to velmi nepříjemné. Německé noviny, „Kölnische"* a Augsburger**, ho házejí na hlavu nám, jak se dá čekat od těchto nekritických mamlasů. Na druhé straně ten mizera Willich a spol. rozšiřují, že prý jsme prostřednictvím našich známých denuncovali to svinstvo v Paříži. Qu'en dis-tu?***

C. Schramma také sebrali. Habeat sibi.† Příště — až ještě seženu nějaké zprávy — napíšu Ti víc o tom zdejším svinstvu. Pro dnešek Tě počastuji tímto resumé několikasloupcového manifestu občana Techowa v „New-Yorker Staatszeitung", nadepsaného: „*Obrysy příští války. Londýn 7. srpna.*" (Špatně, doktrinářsky napsáno, všelijaké reminiscence z naší „Revue", zdánlivě rozumný výklad, ale obsah mělký, formě chybí živost, nepřesvědčuje to.) Ušetřím Tě toho, co Techow na začátku recituje o revoluci 1849. Vyvozuje si z toho pro sebe především následující všeobecná ponaučení:

1. Násilí se nedá čelit jinak než násilím.

2. Revoluce může zvítězit jen tehdy, stane-li se všeobecnou, tj. vyšlehne-li ve velkých centrech hnutí (Bavorské Falci, Bádensku)

* „Kölnische Zeitung".
** „Allgemeine Zeitung".
*** Co tomu říkáš?
† Má, co mu patří.

a není-li dále výrazem nějaké *jednotlivé opoziční frakce.* (Příklad: červnové povstání z roku 1848.)

3. Národnostní boje nemohou být rozhodující, protože rozdělují.

4. Boje na barikádách nemají jiný význam, než že signalizují odpor obyvatelstva, že se tváří v tvář tomuto odporu podrobuje zkoušce síla vlád, tj. smýšlení vojska. Ať už tato zkouška dopadne jakkoli, zůstává organizace pro válku, sestavení ukázněných armád vždycky prvním a nejdůležitějším opatřením revoluce. Neboť jen to umožňuje ofenzívu a jen v ofenzívě tkví vítězství.

5. Ústavodárná shromáždění nejsou s to organizovat pro válku. *Ztrácejí stále čas otázkami vnitřní politiky,* pro jejichž *řešení* nastane *čas* teprve *po vítězství.*

6. Aby mohla revoluce organizovat pro válku, musí získat prostor a čas. Musí proto útočit politicky, tj. zasáhnout svým vlivem co největší územní oblasti, protože vojensky je zpočátku vždycky omezena na defenzívu.

7. Organizace pro válku se v republikánském stejně jako v royalistickém táboře může zakládat jedině na nátlaku. S politickým nadšením a s fantasticky vyšňořenými oddíly dobrovolníků se ještě nikdy nezvítězilo v otevřené bitvě proti kázni a dobře vedeným vojákům. Vojenské nadšení se dostavuje teprve po řadě úspěchů. — Pro tyto úspěchy zpočátku neexistuje lepší základ než železná kázeň. V armádách ještě víc než ve vnitřní organizaci země se dají demokratické zásady aplikovat teprve po vítězství revoluce.

8. Příští válka bude svou povahou válka vyhlazovací — národy, nebo vladaři. Plyne z toho uznání politické a vojenské solidarity všech národů, tj. intervence.

9. Oblast příští revoluce leží územně v týchž hranicích jako oblast revoluce poražené: Francie, Německo, Itálie, Uhry, Polsko.

Ze všeho plyne: Otázka příští revoluce znamená totéž co otázka evropské války. Předmět války: zda Evropa kozácká, nebo republikánská. Dějiště války — jako předtím: horní Itálie a Německo.

Pan Techow pak vypočítává: 1. bojové síly kontrarevoluce; 2. bojové síly revoluce.

I. Bojové síly kontrarevoluce

1. *Rusko.* Dejme tomu, že by mohlo zvýšit bojové síly na 300 000, to by bylo velmi mnoho. Za jak dlouho a jak silné může potom dorazit k Rýnu nebo do Itálie? V nejlepším případě za 2 měsíce. Odpadne minimálně $^1/_3$ — nemocní, posádky na přísunových cestách. Zbývá 200 000 mužů, kteří za dva měsíce po tom, kdy hnutí propukne, dorazí na rozhodující místa válčiště.

2. *Rakousko.* Odhadněme stav jeho armády na 600 000 mužů. V letech 1848 a 49 potřebovalo v Itálii 150 000 mužů. Tento počet požaduje Radetzky i teď v mírových dobách. V Uhrách teď v míru potřebuje 90 000 mužů. V poslední válce nestačilo ani 200 000. Třetina této armády se skládá z Maďarů a Italů, kteří odpadnou. V nejlepším případě, nepropukne-li povstání v Uhrách a v Itálii současně, může — zdržováno všelijakými boji na barikádách — dorazit k Rýnu s 50 000 mužů za šest týdnů.

3. *Prusko.* Počítejme 500 000 mužů včetně náhradních praporů a zeměbrany první výzvy, které netáhnou s sebou do pole. Pro operaci v poli 300 000 mužů, ½ řadového vojska, ½ zeměbrany. Mobilizace: 14 dní až 3 týdny. Důstojnický sbor v pruské armádě aristokratický, poddůstojníci byrokrati, masa „naprosto demokratická". Další vyhlídky má revoluce v mobilizaci zeměbrany. Dezorganizace pruského vojska revolucí, s níž se král vypořádá pouze pod ochranou ruské armády jen natolik, aby vedl s Rusy trosky svého vojska proti povstalcům. Porýnská provincie, Vestfálsko, Sasko jsou pro něho ztraceny, tedy nejdůležitější obranná linie a minimálně $^1/_3$ jeho armády. $^1/_3$ potřebuje proti povstáním v Berlíně, Vratislavi, v poznaňské provincii a v západním Prusku. Zbývá nanejvýš 100 000, kteří nemohou dorazit na bojiště o nic dříve než sami Rusové.

4. *Německá spolková armáda.* Bádenský, šlesvicko-holštýnský, hesensko-kaselský pluk a falcké pluky patří revoluci. Jen trosky německé spolkové armády uposlechnou úpěnlivé prosby panovníků a posílí vojska reakce. Nemají vojenský význam.

5. *Itálie.* Jediná vojenská síla Itálie, sardinské vojsko, patří revoluci.

Tedy summa summarum:

Válčiště v Německu:

150 000 Rusů
100 000 Prusů
50 000 Rakušanů — 300 000 mužů

Válčiště v Itálii:

150 000* Rakušanů
50 000 Rusů — 200 000 mužů

celkem: 500 000 mužů

II. Bojové síly revoluce

1. *Francie.* 500 000 mužů k dispozici už v prvním okamžiku revoluce. Z toho 200 000 na Rýně, 100 000 v Itálii (horní) zajistí revoluci v Itálii a v Německu prostor i čas, aby se zorganizovala.

2. *Prusko* 50 000
3. *Rakousko* 100 000

totiž zorganizovaná polovina odpadnuvších armád

4. Malé německé armády: 100 000

Z toho plyne následující počet:

Aktivní francouzská armáda ..... 300 000 mužů
Německé revoluční vojsko ..... 150 000 "
Itálie a Uhry ..... 200 000 "

650 000 mužů

Tedy: revoluce povede 650 000 mužů proti 500 000 mužů absolutismu.

Dospívá k tomuto závěru:

„Ať už by velkou stranu revoluce rozdělovaly jakékoli národnostní, jakékoli zásadní rozdílnosti — všichni jsme se naučili, že k tomu, aby tyto rozdílné názory mezi sebou bojovaly, nastane čas teprve po vítězství" atd. atd.

* v originále: 110 000.

Co říkáš tomuto odhadu? Techow předpokládá, že dezorganizace bude na straně pravidelných armád a organizace na straně revolučních bojových sil. Na tom se zakládá jeho výpočet. Ale Ty už budeš umět posoudit tuto statistiku líp než já.

Ale vlastní politickou tendencí článku, která se v celé šíři textu jeví ještě zřetelněji, je toto: Nevypukne vůbec žádná revoluce, tj. žádný boj mezi stranami, žádná občanská válka, žádné třídní rozpory, až teprve po *skončení války* a po pádu Ruska. Ale aby bylo možno zorganizovat tyto armády pro tuto válku, je zapotřebí *násilí*. A kde se má toto *násilí vzít*? U generála Cavaignaca nebo nějakého podobného vojenského diktátora ve Francii, který má své generály v Německu a v horní Itálii. Voilà la solution*, které se ani tak moc neliší od Willichových představ. Světová válka, tj. ve smyslu revolučních pruských lajtnantů nadvláda, alespoň prozatímní nadvláda vojska nad civilem. Ale jak má kterýkoli generál, i kdyby vstal z hrobu dokonce sám starý Napoleon, získat nejen prostředky, ale i tento vliv, bez předchozích a současných *vnitřních* bojů, bez té proklaté „vnitřní politiky", o tom proroctví mlčí. Alespoň je tu rovnou vysloveno „zbožné přání" stoupenců budoucí světové války, které nachází svůj přiměřený politický výraz právě v beztřídních politicích a demokratech jako takových.

Buď zdráv.

Tvůj

K. M.

Právě jsem dostal Tvůj dopis, což Ti tu ještě oznamuji.

N. B. Už asi víš, že Stechahn nebo Steckhahn** byl zatčen v Hannoveru a že než s námi navázal spojení, byl v písemném styku s výborem Schappera atd. Jenže dva dopisy, které napsal tajemníkovi tohoto výboru Dietzovi — tomu kakrlákovi — a které Dietz dostal, jsou teď v kanceláři policejního inspektora v Hannoveru. Pověřili jsme teď Ulmera, aby se na to příští pátek dotázal pana Dietze a spol. na veřejném zasedání „Spolku uprchlíků nebo emigrantů". Příkaz jsme zase odvolali. Stechan upláchl, je tedy na

* Tady máme řešení.
** Zřejmě Stechan.

cestě do Londýna nebo už je tu. A kdo nám zaručí, že St.* nepůjde k našim nepřátelům místo k nám?

Ti straubingeři jsou capables de tout**. Nový důkaz: pan Paul Stumpf, který se za své krátké návštěvy zde v Londýně neukázal ani u mne, ani u Lupuse***, ale stýkal se výhradně s tou sebrankou.

Tvé zprávy o obchodě mne velmi zaujaly.

Pokud jde o C. Schramma, měl stručný průkazní list ode mne v tašce. Ty řádky by se pro něho mohly stát Uriášovým listem. Tehdy jsme mu je dali, abychom mu naoko projevili důvěru a abychom si ho pojistili, protože nám mohl značně uškodit. Ale zároveň jsme napsali Reinhardtovi, aby se před ním měl na pozoru — kdyby se mu snad vykázal tím *povšechným* dopisem. Hloupé je, že jsem to podepsal já. Schramma by to mohlo stát šest měsíců.

Addio!

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Stechan.
** — všeho schopni.
*** Wilhelma Wolffa.

122

Engels Marxovi

do Londýna

Milý Marxi,

Tvůj dopis došel. O Techowově učenosti zítra. Kinkelův žebravý dopis do New Orleansu je velmi povedený, bohužel jsem ho spatřil také jen ve francouzštině. Pan Stechan je teď jistě také v Londýně; je naprosto správné, že se o toho chlapíka nestaráš, když se sám nehlásí, a vyčkáš, co se bude dít dál, než někoho pověříš, aby se ho ujal. Mezi těmi, kdo byli v Paříži propuštěni a o nichž píší dnešní noviny, je asi také pan Conrad*. Strašně mě také rozzlobilo, jak jsou německé noviny hloupé, že na nás svalují nejapný Willichův spis[315]. Však se velice brzy ukáže, že s tou ubohou mazanicí nemáme nic společného. Panebože, už na nás navěsili dost výplodů jiných lidí, které nám neodpovídají ani stylem, ani obsahem. Přikládám článek čís. 3** pro New York, rozhodně ne takový šmejd jako čís. 2. Brzy se pustím do čís. 4.

Mohl bys mi občas poslat jako tiskopis americké noviny, člověk si někdy rád prohlédne to svinstvo in natura. Pošlu Ti ad hoc příště zase hromadu známek. Adieu!

Tvůj

B. E.

[Manchester] [25.***] září 51

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Conrad Schramm.
** „Revoluce a kontrarevoluce v Německu", kapitola III.
*** Rukopis je poškozen.

123

Engels Marxovi

do Londýna

[Manchester 26. září 1851]

Milý Marxi,

pokud jde o ten Techowův válečný spis*, je i vojensky strašně povrchní a místy přímo nesprávný. Necháme-li stranou takové hluboké pravdy, jako že proti násilí pomáhá jen násilí, necháme-li stranou jalové objevy, jako že revoluce může zvítězit jen tehdy, je-li všeobecná (tedy doslova — nenarazí-li vůbec na odpor, a podle smyslu — je-li revolucí buržoazní), necháme-li stranou laskavý úmysl potlačit neblahou „vnitřní politiku", tedy vlastní revoluci, jakýmsi vojenským diktátorem, který se navzdory Cavaignacovi a Willichovi dosud neobjevil, a necháme-li stranou tuto velmi příznačnou politickou formulaci vyjadřující názor těchto pánů na revoluci, je třeba z vojenského hlediska poznamenat toto:

1. Železná kázeň, která jedině může zaručit vítězství, je právě rubem „odročování vnitřní politiky" a vojenské diktatury. Kde se má tato kázeň vzít? Pánové mohli snad už získat nějaké zkušenosti v Bádensku a ve Falci.[319] Je očividným faktem, že dezorganizace armád a úplný rozklad kázně byly právě tak podmínkou jako výsledkem každé dosavadní vítězné revoluce. Francie potřebovala léta 1789—92 jen na znovuzorganizování jedné armády — Dumouriezovy — asi o 60 000—80 000 mužích, ale i ta se zase rozpadla a až do konce roku 1793 nebyla ve Francii takřka žádná organizovaná armáda. Než byla řádně zorganizována armáda v Uhrách,

* Viz tento svazek, str. 393—397.

trvalo to od března 1848 do poloviny roku 1849. A kdo zavedl v první francouzské revoluci kázeň do armády? Ne generálové, kteří získali u improvizovaných armád vliv a autoritu teprve po několika vítězstvích v revoluci, nýbrž teror vnitřní politiky, civilní moci.

Bojové síly koalice:

1. Rusko. Odhad 300 000 mužů bojového stavu, z toho 200 000 ve zbrani na válčišti, je vysoký. Ale ještě to jde. Za dva měsíce však nemohou být ani na Rýně (předvoj rozhodně nemůže být na dolním Rýně, u Kolína), ani v horní Itálii. Aby mohli operovat současně a náležitě se s Pruskem, Rakouskem atd. rozmístit, na to padnou 3 měsíce — ruská armáda neujde denně víc než 2—2 ½ německých mil a každý třetí den odpočívá. Trvalo jí téměř dva měsíce, než se dostala na válčiště v Uhrách.

2. Prusko. Mobilizace: přinejmenším 4—6 týdnů. Spekulovat s dezercí, povstáními atd. je velmi riskantní. Prusko může v nejlepším případě disponovat se 150 000 vojáky, v nejhorším však snad ani s 50 000. Počítat zde s třetinou nebo čtvrtinou je holý nesmysl, všechno záleží na náhodě.

3. Rakousko. Stejně povážlivé, ještě méně podložené. Počet pravděpodobnosti à la Techow je zde zcela vyloučený. V nejlepším případě postaví, jak udává Techow, asi 200 000 mužů proti Francii, v nejhorším nevyčlení ani jediného, a u Terstu může postavit proti Francouzům *nanejvýš* tak 100 000 mužů.

4. Spolková armáda — $^2/_3$ bavorské armády půjde určitě proti revoluci, a sem tam ještě něco navíc. Za tři měsíce je rozhodně možné vytvořit z toho sbor o 30 000 — 50 000 mužích a ze začátku budou proti revolučním vojákům docela dobří.

5. Dánsko postaví do pole okamžitě 40 000—50 000 dobrých vojáků, a jako v roce 1813 budou se muset velkého křižáckého tažení zúčastnit i Švédové a Norové. S tím Techow nepočítá, ani s Belgií a Holandskem.

Bojové síly revoluce.

1. Francie. Má ve zbrani 430 000 mužů. Z toho 100 000 v Alžírsku. 90 000, tj. $^1/_4$ zbytku, není ve zbrani. Zůstává 240 000 — z nichž se nemůže za 4—6 týdnů objevit víc než 100 000 mužů na

belgicko-německé hranici a 80 000 mužů na savojsko-piemontské, přestože se nyní značně zdokonalila železniční doprava. Sardinie se tentokrát pokusí, jako Belgie v roce 1848, sehrát roli úskalí v moři; zdali bude proto piemontské vojsko, beztak plné sardinských bigotních selských chasníků — aspoň ve své nynější podobě s aristokratickými důstojníky — pro revoluci tak spolehlivé, jak si to Techow namlouvá, to je zatím otázka. Viktor Emanuel si vzal za vzor Leopolda a to je nebezpečné.

2. Prusko —? 3. Rakousko —?, tj. pokud jde o pravidelné organizované vojsko. Pokud jde o dobrovolníky, těch se přihlásí celá legie — nebudou ovšem k ničemu. Dá-li se v prvních měsících ze zběhlých oddílů použít 50 000—60 000 vojáků, bude to mnoho. Kde vzít za tak krátkou dobu důstojníky?

Podle všeho toho je pravděpodobnější, že revoluce, dojde-li k ní příštího roku, bude muset zatím zůstat buď v defenzívě, nebo se omezit na plané proklamace z Paříže a na velmi nedostatečné, ostudné a škodlivé výpravy, jako byla risquons-toutská[320] ve větším měřítku, protože každá revoluce nezbytně postrádá (i ve Francii) právě to, co Napoleonovi umožnilo rychlé zformování obrovských armád, totiž dobré kádry. Ledaže by padly porýnské pevnosti při prvním útoku a piemontské vojsko uposlechlo výzvy občana Techowa, nebo že by dezorganizace pruských a rakouských oddílů umožnila okamžitě vytvořit z Berlína a Vídně centra, a tím donutila Rusko k defenzívě; nebo že by se vůbec stalo něco, co se nedá předvídat. Ale spekulovat s tím à la Techow, a počítat s pravděpodobností je neplodné a samoúčelné, jak jsem sám dostatečně poznal a zkusil. Tady lze říci jedině to, že na Porýnské provincii velmi mnoho záleží.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. 1, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

124

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 13. října 1851
28, Dean Street, Soho

Milý Engelsi!

Jistě jsi viděl v „Kölnische Zeitung", že jsem napsal prohlášení proti žvástům augsburské „Allgemeine Zeitung".[321] To plácání už bylo příliš hloupé. Svými posledními ustavičnými útoky, které posílali do všech německých novin, chtěli ti hulváti určitě docílit toho, aby mě postavili před dilema. Buď jsem měl veřejně dezavuovat spiknutí, a tím naše soudruhy, nebo se k němu otevřeně přiznat, a tím se dopustit „právnické" zrady. Na to jsou ovšem tito pánové příliš krátcí, aby nás chytili.

Weydemeyer odplul 29. září z Havru do New Yorku. Setkal se tam s Reichem, který odjel za oceán. Reich byl zatčen se Schrammem* a říká, že policie našla u Schramma kopii zápisu z jednání, které vedlo k jeho souboji s Willichem, zápis z toho večera, kdy Schramm napadl Willicha a utekl ze schůze.[322] Protokol je napsán jeho rukou a bez podpisu. Tím se policie dopídila, že se jmenuje Schramm, a ne „Bamberger", na jehož pas žil v Paříži. Na druhé straně však zápis pomohl zmást pana policejního ředitele Weisse a spol. tím, že byla do té špinavé historie zapletena naše jména. Když už Schramm tu hloupost provedl, je aspoň potěšitelné, že tento čestný muž je za to také potrestán.

* Conradem Schrammem.

Kinkel použil tedy amerických 160 liber št. k tomu, aby se svým zachráncem Schurzem odjel osobně do Ameriky a uspořádal tam sbírku*. Zda si vybral příhodnou chvíli právě v době deprese na americkém peněžním trhu, je pochybné. Zvolil si tuto chvíli, aby tam dojel *před* Kossuthem, a namlouvá si, že při nějaké příležitosti se s Kossuthem veřejně obejme v zemi budoucnosti, a pak si přečte ve všech novinách: Kossuth a Kinkel!

Pan Heinzen díky svému řvaní o osvobození otroků dal v New Yorku dohromady novou akciovou společnost a řídí dál svůj list pod trochu změněným titulem.

Stechan — nevěř žádnému straubingerovi[52] — je zde už několik týdnů v družině Willicha a Schappera. Zatímco je jisté, že jeho dopisy psané kakrlákovi Dietzovi leží na policii v Hannoveru, píše Stechan zprávu pro „Norddeutsche Zeitung", kde hlásá, že se panu Dietzovi někdo vloupal do psacího stolu (quelle bêtise!**), a tak byly dopisy ukradeny. Špiclem prý je, jak se teď ukázalo, Haupt z Hamburku, který je už dlouho ve službách policie. Ještě štěstí, že jsem před několika týdny zabránil všem veřejným krokům v záležitosti Dietze a Stechana. O Hauptovi jsem už nic neslyšel a marně si lámu hlavu, jak mu doručit dopis, protože Haupt musí udělat prohlášení. Zkusil jsem to už jednou prostřednictvím Weertha, ale Hauptovi domácí ho vždycky odmítli s výmluvou, že není doma. Co Ty soudíš o Hauptovi? Já jsem přesvědčen, že špicl není a nikdy nebyl.

Edgar Bauer prý je tu také. Ještě jsem ho neviděl. Před týdnem sem přijel na výstavu[205] Blind se svou manželkou (madame Cohenovou), v neděli zase odcestoval. Od minulého pondělí jsem se už s ním nesetkal; způsobila to nechutná příhoda, která Ti ukáže, jak je ten nešťastník pod pantoflem. Dnes jsem od něho dostal dopis městskou poštou, v kterém mi oznamuje, že odjíždí. Minulé pondělí byl u mne totiž s manželkou. Kromě nich tu byl Freiligrath, rudý Wolff*** (který se mimochodem docela potichoučku zase mezi nás vkradl a navíc se ještě *oženil* s jednou anglickou modrou pun-

* Viz tento svazek, str. 412.
** jaká hloupost!
*** Ferdinand Wolff.

čochou), dále Liebknecht a nešťastný Pieper. Blindova paní je čiperná židovka; smáli jsme se a vesele se bavili, když tu otec lži* stočil řeč na náboženství. Paní se vychloubala ateismem, Feuerbachem atd. Začal jsem Feuerbacha napadat, ale přirozeně velmi slušně a co nejpřátelštěji. Zpočátku se mi zdálo, že židovka má z té debaty legraci, a to byl přirozeně jediný důvod, proč jsem se vůbec do toho pro mě nezáživného tématu pustil. Do toho velemoudře promluvilo mé všetečné doktrinářské echo, pan Pieper, samozřejmě ne zrovna moc taktně. Najednou vidím, že paní tone v slzách. Blind na mě vrhl melancholicky výmluvný pohled, ona vyrazila ze dveří — a nezhlédli jsme ji už, ani jeho. Něco takového jsem ještě v životě nezažil.

Pieper odplul s Rothschildy do Frankfurtu nad Mohanem. Má velmi nepříjemný způsob, když se s někým bavím, vměšuje se hloupě a školometsky do hovoru.

A čemu se dnes naučili, o tom už zítra káží.

Mají ti pánové opravdu krátké trávení.[323]

Ctný Göhringer mi poslal soudní obsílku na 22. t. m. kvůli staré pohledávce. Současně odjel ten velikán do Southamptonu, aby tam uvítal Kossutha. Zdá se, že já mám tu slávu s vítáním zaplatit.

Z Paříže jsem dostal dva dopisy, od Ewerbecka a Sazonova. Pan Ewerbeck vydává nesmrtelné dílo: „L'Allemagne et les Allemands". Obsáhne v něm dobu od Cheruska Arminia (tak mi to doslova píše) až po léta páně 1850. Žádá mě o biografické literárně historické údaje o třech mužích: B. Engelsovi, K. Marxovi a B. Bauerovi. Ta volovina se už začala tisknout. Que faire?** Neodpovím-li mu, obávám se, že ten chlap pustí o nás do světa ty největší nesmysly. Napiš mi, co si o tom myslíš.

Na Sazonovově dopise je rozhodně nejzajímavější slovo „Paříž" v datu. Jak se dostal Sazonov v tomto nepříznivém okamžiku do Paříže? Požádám ho, aby mi tuhle záhadu vysvětlil. Sám hubuje na Dronka, který prý jen lenoší a nechává se balamutit několika

* *Dante*, „Božská komedie", Peklo, 23. zpěv (těmi slovy je v básni charakterisován ďábel).

** Co dělat?

buržoy. Sazonov prý přeložil půlku „Manifestu"*. Dronke se prý zavázal, že přeloží druhou. Pro jeho známou nedbalost a lenost z toho však sešlo. To ovšem je našemu Dronkovi úplně podobné.

Pan Campe odmítl můj návrh na brožuru proti Proudhonovi** a pan Cotta a později Löwenthal (které mi zprostředkoval Ebner ve Frankfurtu) návrh na vydání mé Ekonomie; teď se však konečně zdá, že ta druhá věc má jakési vyhlídky. Za týden budu vědět, zda se to uskuteční. Jde o vydavatele v Dessau, zprostředkoval to také Ebner. Ten Ebner je Freiligrathův přítel.

Z „Tribune" jsem ještě žádný dopis nedostal, ani jsem ji neviděl; nepochybuji však, že se ta věc vyvíjí[324]. Za několik dní se to jistě vyjasní.

Ostatně musíš mi už konečně napsat svůj názor na Proudhona[290], třeba sebestručněji. Zajímá mě to tím spíš, že právě pracuji na Ekomii. Jinak jsem v poslední době chodil dál do knihovny a dřel hlavně technologii, její dějiny a agronomii, abych si o těch protivných věcech udělal jakous takous představu.

Co dělá obchodní krize? „Economist" přináší útěchy, ujišťování a proslovy, což obvykle krize předchází. Ale čiší z toho strach, třebaže se ho druhým snaží rozmluvit. Dostane-li se Ti do rukou kniha Johnston: „Notes on North America", 2 díly, 1851, najdeš tam všelijaké zajímavé poznámky. Ten Johnston je totiž anglický Liebig. Atlas fyzikálního zeměpisu od „Johnstona" (neplést si se shora uvedeným) by se snad dostal vypůjčit v některé manchesterské knihovně. Je v něm přehled novějších i starších výzkumů v tomto oboru. Stojí 10 guinejí. Není tedy pro soukromníky. O drahém Harneym není nic slyšet. Zdá se, že je pořád ještě ve Skotsku.

Angličané přiznávají, že na průmyslové výstavě zvítězili Američané a skoro ve všem je předstihli. 1. Gutaperča. Nová surovina a nové výrobky. 2. Zbraně. Revolvery. 3. Stroje. Žací, secí a šicí stroje. 4. Daguerrotypie poprvé použitá ve velkém. 5. Lodní doprava, jejich jachty. Konečně, aby ukázali, že jsou s to dodávat

* „Manifest Komunistické strany".
** „Bída filosofie".

i přepychové zboží, vystavili obrovskou hroudu kalifornské zlaté rudy a vedle toho stolní soupravu z ryzího zlata.

Salut!

Tvůj

K. Marx

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

125

Engels Marxovi

do Londýna[325]

Milý Marxi,

přikládám poštovní bon na 2 libry št. Formality jako předtím. Záležitost s Göhringerem je velmi mrzutá. Budeš muset zaplatit; pánové z hrabského soudu nebudou dělat žádné okolky a stvrzenku mají v rukou. Na Tvém místě bych ty peníze co nejrychleji sehnal, i na soudní výlohy, a poslal tomu chlapíkovi, nic jiného se nedá dělat, neboť jít k soudu a nechat se odsoudit stojí ještě daleko víc a není zrovna moc příjemné. Jak vysoká je ta suma a kolik můžeš sehnat? Napiš mi o tom co nejpodrobněji, udělám určitě, co je v mých silách, abych Tě uchránil před exekutory, i když jsem teď sám na tom bledě.

Ta Schrammova věc je moc nemilá,* bylo by lepší, kdybychom se do toho svinstva nebyli museli namočit. Není příjemné, že zápis o roztomilých tahanicích mezi Bauerem** a Pfänderem[173] kvůli svěřeným penězům je v rukou těchto pánů, a Schramm by zasloužil pár na zadek za to, že takové věci tahá s sebou. Rozhodně mu patří, že za to musí nějaký čas sedět a že dostane 6 měsíců za falešný pas.

Co se týče Haupta, nebudu ho pokládat za špicla, dokud o tom nebudu mít důkazy v rukou. Možná že ve vězení vyvedl nějaké hlouposti, a historie s Danielsem, který byl zatčen na základě Hauptova udání, je rozhodně podezřelá. Ale ty žvásty z Windmill Street[176] jsou tím pitomější, že se vynořily současně s vloupáním do Dietzova psacího stolu. Pravděpodobně se Haupt vloupal kakrlákovi do stolu až z Hamburku. Pročpak si vzácný Dietz nestěžuje

* Viz tento svazek, str. 403.
** Heinrichem Bauerem.

anglické policii? Bylo by ostatně velmi dobré, kdyby se Haupt dal přimět k prohlášení. Budeš-li mu posílat dopis prostřednictvím Weertha, myslím, že Weerth by přece měl najít během 14 dnů příležitost, aby mu jej osobně předal, a bude-li to nutné, zajít k němu do kanceláře. Obchodník se dá vždycky najít.

Něco takového jako ta příhoda s Blindem a jeho manželkou tu opravdu ještě nebylo. Prolévat slzy a utéci proto, že monsieur Pieper mluví špatně o Feuerbachovi, to je trochu silný tabák.

Používáš výrazu „*oženil se*" o rudém Wolffovi* v anglickém, solidně buržoazním smyslu? Skoro tomu musím věřit, když to podtrhuješ. Je to opravdu k nevíře. Pan Wolff jako vzorný manžel, možná i vzorný otec rodiny!

Myslím, že uděláš nejlépe, odbudeš-li Ewerbecka několika stručnými poznámkami, abys ho udržel ve snesitelné náladě; nebylo by k ničemu, kdyby o nás ve Francii rozšiřoval příliš velké nesmysly. Ten člověk se ostatně snaží s tak nepochopitelnou houževnatostí stát se velkým mužem, že dokonce přemáhá i vlastní lakotu; vždyť to nové „nesmrtelné dílo" vydává nepochybně zase ve vlastním nákladu s vyhlídkou, že udá 50 výtisků.[326]

Uslyšíš-li o Sazonovovi bližší podrobnosti, sděl mi je. Je to pikantní dobrodružství a pan Sazonov začíná být náramně podezřelý.

Právě se chystám, že si udělám z Proudhona[290] potřebný výtah. Počkej do konce týdne, a dostaneš jej i s mými glosami.[298] Počty toho chlapíka jsou zase ohromné. Jakmile je někde nějaká cifra, je tam taky chyba.

Jak bude zde probíhat krize, se zatím nedá říci. Minulý týden se kvůli královně[327] nic nedělo. Tento týden také ne mnoho. Trh má však klesající tendenci cen při pevných cenách surovin. Za několik týdnů ceny obojího znatelně klesnou, a podle nynějších vyhlídek klesnou patrně ceny průmyslových výrobků poměrně víc než suroviny, takže majitelé přádelen, tkalcoven a tiskáren budou muset pracovat s menším ziskem. To je už velmi podezřelé. Americkému trhu však hrozí vyčerpání, zprávy z Německa nejsou nijak zvlášť příznivé, a bude-li odumírání trhů takhle pokračovat, zažijeme za několik týdnů za-

* Ferdinandu Wolffovi.

čátek konce. Co se Ameriky týče, je těžko říci, zda jsou deprese a bankroty (dohromady 16 miliónů dolarů pasív) už skutečným začátkem či pouze předzvěstí bouře. Tady se rozhodně už projevují důležité symptomy. Železářský průmysl je zcela ochromen a dvě banky v Newportu, které jej především financují, se položily; kromě nedávných bankrotů v Londýně a Liverpoolu udělal nyní bankrot spekulant s lojem v Glasgowě a na londýnské burze pan Thomas Allsop, přítel O'Connora a Harneyho. Dnešní zprávy z vlnařských, hedvábnických a kovoobráběcích obvodů jsem neviděl, ale nebudou také asi příliš skvělé. Příznaky se teď už rozhodně nedají popírat a je možné předpovědět téměř s jistotou, že kontinentální otřesy příští jaro přijdou současně s velmi vážnou krizí. Zdá se, že ani Austrálie nemůže mnoho dělat, od dob Kalifornie není hledání zlata nic nového, a svět se ho nabažil; stává se z toho normální průmyslové odvětví a okolní trhy jsou tak přesyceny zbožím, že mohou sto padesát tisíc obyvatel Nového Jižního Walesu zaplavit mimořádným nadbytkem zboží, aniž vlastní nadbytek zboží nějak znatelně sníží.

Pan Ludvík Napoleon se tedy konečně rozhodl dát vale panu Faucherovi. Dalo se očekávat, že tentokrát neopomene použít prorogace a bude opakovat loňský kousek s Changarnierem — zda se stejným úspěchem, to se ukáže. Roajalisté, abych použil loveckého výrazu, ho konečně „stavějí" a on se obrací a vystrkuje růžky. Uvidíme, kdy zase stáhne ocas mezi nohy. Ten ubohý dobrodruh je na tom teď tak bídně, že ať udělá co chce, je úplně vyřízený; ale celá ta historie začíná teď být zajímavá. V určitém ohledu je škoda, že pověstné represe Fauchera a Carliera, široce uplatňovaný stav obležení, četnická tyranie atd. se mají tak brzy přerušit. A bude-li mít zbabělý Napoleon skutečně odvahu zaútočit vážně na volební zákon, může prosadit jeho zrušení. Ale i to by bylo škoda, neboť legálně pokrokářští oslové z 13. června[328] by tak zase získali zákonnou půdu — jenže kdoví, co je u těch Francouzů dobré a co špatné? Co si o tom svinstvu* myslíš? V Londýně máš víc novin.

Tvůj

B. E.

[Manchester] ve středu 15. října 51

* Rukopis je zde poškozen.

Jones mi posílá oběžník, musí získat ještě 600 subskribentů, nebo udělá bankrot,[329] ale co mohu dělat?

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 1, Berlín 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

126

Marx Engelsovi

do Manchesteru[330]

[Londýn] 19. října 1851
28, Dean Street, Soho

Milý Engelsi!

Před několika dny jsem dostal dopis od Dronka, v kterém ohlašuje svůj příjezd do Londýna — protože prý byl vypovězen — na 23. nebo 24. t. m. Existenční otázky tady na něho dolehnou víc než kdy dříve.

Ještě jedna daleko nepříjemnější zpráva. Poslední dobou jsem udržoval písemné spojení s Kolínem tak, že dopisy pro mě dopravoval do Lutychu průvodčí Schmidt, já mu zase posílal dopis v obálce do Lutychu prostřednictvím třetí osoby. Tento Schmidt byl nyní zatčen, potom propuštěn, ale vyšetřování pokračuje. Jde zřejmě o přímou zradu. Podle ujednání měl ostatně Pieper už dávno poslat zprávu z Kolína, kde se Rothschildovi zdrželi jeden den, a z Frankfurtu. Místo toho se dovídám z Ebnerova dopisu (z Frankfurtu) Freiligrathovi, že Pieper, ačkoli je už týden ve Frankfurtu, nebyl ještě u Ebnera, kterému měl předat můj dopis. Máme velkou smůlu, že naši agenti vždycky všechno vyřizují krajně nedbale a pokaždé jako vedlejší záležitost. Pro ty druhé pracují bezesporu lépe.

V New Yorku Kinkel neuspořádal ani žádný mítink, ani neumístil žádné „zúročitelné dlužní úpisy" na budoucí německou republiku[331], protože se mu zdálo, že mu hrubián Heinzen podkopal půdu, a on vůbec vystupuje rád jen tam, kde platí za nesporného spasitele. Zato ve Filadelfii, jak píše Klubu emigrace, jich sehnal za 4000 dolarů. V Pensylvánii vůbec nachází patřičné množství

německých katolíků z řad Přátel světla[332]. Kinkel neudělal nic jiného, než že převzal dědictví Johanna Ronga. Ronge byl svatý Jan — on je Kristus.

S Göhringerem se sejdu dnes večer. Celá ta věc vychází přímo od Willicha a spol. Těmto lumpům věnoval prý totiž Göhringer na jejich úpěnlivé naléhání peníze, které jsem mu dlužil. Vystavím mu směnku na 4 týdny. Doufám, že na to přistoupí. Když ne, ať jde k soudu. Podle všech vyhlídek budu už mít v té době smlouvu s dessavským nakladatelem, který mi přirozeně musí vyplatit určitou sumu jako zálohu.*

Weerth je opět v Bradfordu. Je důležité, abys mu napsal, zda by nemohl *osobně* předat dopis Hauptovi. Zdá se mi, že všechny ty pomluvy vycházejí ze dvou pramenů, na jedné straně je to Stechan-Dietz a na druhé straně král žebráků Willich, který tu nejdřív Haupta očernil před Schärttnerovým publikem jako špicla. Willich byl totiž neustále ve styku s bývalým pruským poddůstojníkem Bertholdem. Haupt umístil toho neřáda v Hamburku u jednoho obchodníka, Berthold ho okradl a pak ho chytala policie. Haupt přirozeně svědčil proti tomu rošťákovi, který se možná rozdělil o kořist s přítelem Willichem. A tu spustil Willich pokřik, že byla spáchána zrada na „ubohém emigrantském vlastenci". Až se veřejnost dozví o téhle historce, bude „šlechetný" Willich vyvalovat oči. Teď by bylo důležité nejen vyzvat Haupta, aby nám objasnil podezření, která proti němu byla vznesena tajně i veřejně; ale je-li nevinen, musí učinit veřejné prohlášení a říci, že ta věc se zakládá na Willichově pomluvě, a současně naznačit, že Willich je ve spojení s tím rošťákem Bertholdem, možná jako jeho partner. Haupt totiž ještě neví o téhle Willichově sprosťárně, která vyvolala proti němu podezření. Bude-li Weerth souhlasit, mohl bys mu předat dopis pro Haupta napsaný v tomto smyslu. Věc spěchá. V prohlášení by měl Haupt také poukázat na Dietze a na podezřelé otevření jeho psacího stolu.

Co se týče Ewerbecka, musíš mi napsat sám několika řádky údaje o sobě aspoň do roku 1845.**

* Viz tento svazek, str. 406.
** Viz tento svazek, str. 406 a 409.

Ať má náhlý obrat pana Ludvíka Bonaparta jakékoli následky, je to Girardinův mistrovský kousek. Víš, že se tento pán spojil v Londýně s Ledru-Rollinem a jeho list* byl také po určitou dobu skutečně tak hloupý, jak se dá čekat od spojence Ledru-Rollina a Mazziniho. Udělal neočekávaný tah s všeobecným volebním právem a získal pro to Bonaparta pomocí svých článků, dr. Vérona a osobních schůzek. Tím bylo rozdrceno roajalistické spiknutí. Vztek jinak tak diplomatického „Journal des Débats" to dokazuje naprosto jasně. Všichni táhli za jeden provaz — Faucher, Carlier, Changarnier a dokonce i vzácný Berryer a Broglie, kteří se zdánlivě spřáhli s Bonapartem. S „revolucí" — ve smyslu vypuknutí — je teď rozhodně konec. S všeobecným volebním právem není na ni ani pomyšlení. Pan Girardin nemá revoluční inscenace rád. Napálil stejně roajalisty jako profesionální revolucionáře, a je ještě otázka, nemá-li v úmyslu napálit také Ludvíka Bonaparta. Vždyť bude-li znovu zavedeno všeobecné volební právo, kdo zaručí Bonapartovi revizi[269], a dosáhne-li se revize, kdo mu zaručí, že dopadne v jeho duchu? Ale je otázka, zda při vrozené hlouposti francouzských rolníků nebude osoba zvolená na základě všeobecného volebního práva znovu zvolena z vděčnosti za znovuzavedení tohoto práva, zvláště jmenuje-li postupně liberální ministry a svalí šikovnými pamflety všechnu pohromu na spiklenecké roajalisty, kteří ho tři roky věznili. To bude záviset na jeho šikovnosti. Bonaparte si je teď jistě vědom toho, že od strany pořádku[271] mu pšenice nepokvete.

Jedním z nejkomičtějších intermezz v této hře intrik je melancholické počínání listů „National" a „Siècle", jež oba, jak známo, dlouho po všeobecném volebním právu vzdychaly. Nyní, kdy Francii hrozí nebezpečí, že je zase obdrží darem, nedokáží skrýt svou rozmrzelost. Neboť stejně jako roajalisté počítali s pomocí omezeného volebního práva na zvolení Changarniera, tak zase ony počítaly s jeho pomocí na volbu Cavaignacovu. Girardin jim říká rovnou, že ví, že se za jejich republikánským odporem proti revizi — která by Bonapartovi otevřela vyhlídky na znovuzvolení —

* „La Presse".

skrývá jen nenávist k všeobecnému volebnímu právu, která znemožní jak jejich Cavaignaca, tak celou jejich kliku. A ubohý „National" se už nad zánikem všeobecného volebního práva utěšil.

Jisté je, že se tímto úderem překazilo povstání předpokládané na květen 1852*. Nanejvýš by teď mohlo vypuknout dříve, kdyby se jedna z vládnoucích klik chtěla pokusit o státní převrat.

Tvůj

K. M.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 1, Berlín 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 665.

127

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 25. října 1851

Milý Engelsi!

Dostal jsi, doufám, můj dopis z minulého pondělí? Protože jsi v psaní tak přesný, Tvé mlčení mě zneklidňuje.

O Pieperovi jsem až do této chvíle nic neslyšel. Jestliže se mu nic nepřihodilo, je neodpustitelně lehkomyslný. Dronke ještě nepřijel. Z Kolína žádné zprávy.

Přikládám dopis od Fischera, který píše jako pravý demokratický šosák. Prozatím je nutné nechat ho jednat, poněvadž se nedá už nic změnit. Jen aby se nedopustil nějaké hlouposti vůči Kinkelovi. Zdá se, že jeho dopis něco takového naznačuje.

Jak se nyní dovídáme, naložil Kinkel s penězi takto. Z těch 160 liber šterlinků byl vyslán Schurz s tajným posláním do Belgie, Francie a Švýcarska. Získal tam pro Kinkela plnou moc od všech velikánů až po členy říšského sněmu[333] (nebožtíka Raveauxe nevyjímaje) a současně záruku na půjčku na jméno budoucí německé republiky. Velká masa je tedy nyní sjednocena a E. Meyen mohl v „New-Yorker Staatszeitung" oznámit velké tajemství, že teď byl nalezen smysl budoucího hnutí v Německu, totiž princip lidovosti. Tak hloupě, jako píše ten člověk nyní, nepsal ani ve svých nejskvělejších letech. Ti mládenci jsou duchem úplně na mizině. Addio!

Tvůj

K. M.

Tu záležitost s Göhringerem jsem prozatím odsunul. Bohužel odjíždí ten osel 1. listopadu do Španělska a svou zdejší hospodu prodal. Nemusím se ho už tedy bát.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

128

Engels Marxovi

do Londýna

[Manchester kolem 27. října 1851]

Milý Marxi,

neodpovídal jsem na Tvůj dopis z 19. t. m. hned, čekal jsem, že za několik dní přijede Weerth, a chtěl jsem s ním dojednat tu záležitost kolem Haupta; také jsem chtěl dokončit ten krám o Proudhonovi[298]. Dokončím to dnes a zítra večer; Weerth tu byl v sobotu a v neděli. Zůstane ještě nějakou dobu v Bradfordu, nemůže tedy dopis vzít s sebou a také se patrně zdráhal to udělat, neboť poměry v Německu jsou teď tak báječné, že člověk může být beze všeho zadržen při sebemenší zámince. Nemá nejmenší chuť se vůbec nějak zaplést do této záležitosti Svazu*. To mu koneckonců nemůžeme mít za zlé. Přesto mi chce zařídit bezpečné předání dopisu Hauptovi a žádá jen, aby s celou tou záležitostí nemusel mít nic společného. Kromě toho mi vyprávěl, že v poslední době Haupta několikrát potkal a že k němu zamířil, on prý se mu však pokaždé s velkými rozpaky náhle vyhnul a vzal do zaječích. Je možné, že Haupta ve vězení nějak umluvila jeho rodina a že učinil nějaká doznání, která ho nyní velmi trápí. Jinak se Weerth také domnívá, že ty ostatní povídačky Willicha a Stechana jsou vyložené pomluvy, protože Haupt nemůže mít žádný důvod k tomu, aby se prodával.

Napíšu Hauptovi a nepodepíšu se, protože zná moje písmo, a Weerth se postará o předání dopisu. Vyzvu ho, aby učinil veřejné prohlášení, a naznačím mu, že příčinou celého tlachu je patrně

* Svazu komunistů.

historie s Bertholdem. Dodatek, že Willich se možná rozdělil s Bertholdem, však vynechám, protože 1. Haupt se bude střežit podepsat svým jménem takové insinuace, 2. je ta věc příliš nepravděpodobná, protože pan Berthold není z těch, kdo by se dělili se vzdálenými přáteli a zvlášť už ne s Willichem, kterého vlastně nenávidí, a 3. by to ostatní o týden později líčili ve všech novinách jako novou pomluvu, kterou poslal do světa pan Marx, a apelovali by na city šosáků ve prospěch pomlouvaného poctivce Willicha. Ten chlap je už tak dost velký lump a není třeba dělat z něho ještě většího nebo o něm rozšiřovat lži, které ze sebe může smýt.

Už dávno se mi ale nedostalo do rukou nic tak hloupého jako Fischerův dopis. Očekával jsem však něco takového a myslím také, že zůstane jenom u jeho peněžních *slibů*. Od demokratických oslů se nedá žádat, aby *nám* posílali peníze, když jejich vlastní lidé u nich sami žebrají; maximum, k čemu je možné je pohnout, je, jak říká i Fischer, že nám chtějí dát hlas při rozhodování o použití peněz, když se propůjčíme k tomu, abychom seděli s takovou sebrankou v jednom konkláve, a ještě k tomu v menšině. Plán půjčky à la Mazzini s říšskou zárukou* (Německá říše se zaručuje za republiku!) není vůbec tak špatný a určitě ho museli vymyslet rukou nerozdílnou sami dokonalí žebráci. Po uskutečnění tohoto vynálezu nezbude naší straně nic jiného než se zcela stáhnout z demokratického peněžního trhu. Tahle drzost nás úplně vyřídí. Peníze, které jsme vůbec dostali od demokratů na politické účely, nám beztak přišly jen per abusum** a od té doby, co se velikáni sami objevili na trhu jako akciová společnost, je s touto iluzí úplně konec. Všechny naše žádosti by nám přinesly jen odmítnutí a blamáž, ledaže by se Weydemeyerovi podařilo vyřídit něco v New Yorku, a i to jen mezi dělníky.

Weerth Ti tyto dny napíše. Nemůže se rozhodnout, co má dělat. Má báječné nabídky, ale žádná mu pořádně nevyhovuje.

Pan Kossuth je jako apoštol Pavel, kam vítr tam plášť. V Marseille křičí Vive la République***, v Southamptonu God save the Queen†. Jakou podivuhodnou, hyperkonstituční umírněnost nám

* Viz tento svazek, str. 416.
** nedopatřením.
*** Ať žije republika.
† Bože, chraň královnu.

to teď staví na odiv! Panu Pettiemu i Harneyho klice se však hodí, že se vůbec nechce zúčastnit jejich banketu. I pan Mazzini by byl přijat velmi chladně — přinejmenším publikem. Zase jeden člověk, v kterém jsme se neklamali. Nedojde-li příští rok k žádným otřesům, nebude to dlouho trvat a pan Kossuth také klesne na úroveň mazziniovské vulgární křiklounské demagogie.

Zítra nebo pozítří bude Proudhon. Fischerovi pošlu podle možnosti „Revue", víc exemplářů mám ale pouze od posledního čísla. Můžeš mi ještě opatřit čísla 1—4?

Tvůj

B. E.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. 1, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

129

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 24. listopadu 1851

Milý Frederiku!

Chápeš, že při velice neuspořádaných rodinných poměrech Ti teprve teď píšu několik řádek.

Vzpomínáš si, jak Pieper ve svém posledním dopise psal, že smlouva na mého Anti-Proudhona bude brzy uzavřena.[334] Z jeho přiloženého dopisu zjistíš, že se o *tomto rukopisu* už vůbec nezmiňuje. Zrovna takhle mě už šest měsíců vodí za nos naši milí věrní. Naproti tomu mi napsal Ebner, že Löwenthal to zkusí s jedním svazkem, ale nezmínil se vůbec, že mám začít s „*dějinami* ekonomie". To by převrátilo celý můj plán. Ebner dále napsal, že prý Löwenthal může platit jen „slabě". S tím bych se smířil, kdyby vydal to, co chci vydat nejdříve. Ale donutí-li mne, abych celý svůj plán porušil, pak mi také musí zaplatit, jako když píšu přímo na jeho příkaz. Ale zatím to nechám na Ebnerovi. Oznámil mi, že neuzavře smlouvu bez mého souhlasu. Co si o tom myslíš? —

Dobře, že naši lidé v Kolíně přijdou konečně před porotu[335], a to, jak mě včera ujišťoval knihkupec Schüller v Düsseldorfu, ještě v prosinci, kdy zasedá mimořádná porota.

Apropos! Nezapomeň mi poslat *obratem* zpátky newyorskou „Schnellpost". Bamberger naléhá, a je to jediný prostředek, jak z něho vymáčknout další čísla, která prý obsahují všelijaké zajímavosti.

Vím, že jsi teď sám v bryndě a že ses díky mému přepadení a razii v Manchesteru[336] dostal, aspoň pro tento měsíc, ještě do

větší tísně. Přesto se Tě musím zeptat, jestli bys v naléhavém případě nemohl sehnat ještě 2 libry. Vypůjčil jsem si totiž před odjezdem z Londýna 2 libry a zároveň jsem *písemně* prohlásil, že je *do* prosince vrátím. Rozhodně Tě prosím, abys mi obratem napsal, půjde-li to nebo ne.

Přijel sem Eccariův bratr*. On a všichni ostatní straubingeři[52], kteří seděli ve vězení v Hamburku, byli propuštěni a vyhoštěni. Že Haupt původně neměl v úmyslu zradit, vyplývá z následujícího: Dopis, který mu poslal Bürgers, padl do rukou jeho táty, který si ho vzal na paškál a chtěl ho vydat policii. Tomu Haupt zabránil, dopis roztrhal a donesl potom zbytky k Eccariovi atd., aby je nejprve složil a přečetl a potom v jejich přítomnosti spálil. Tento fakt je důležitý. Rodinný nátlak *toho nešťastníka zničil.*

Před několika dny jsem v knihovně četl osvícené výlevy pana Proudhona o „Gratuité du crédit"** proti Bastiatovi. Šarlatánstvím, zbabělostí, halasností a slabostí to předčí všechno, co ten člověk napsal. Exempli gratia***: Francouzi si myslí, že průměrně platí 5—6% úroků. Platí 160%. Jak to? Totiž takto. Úroky na hypotekární, chirografický, státní a ostatní dluh činí 1600 miliónů. Jenže ve Francii existuje jen jedna miliarda kapitálu, tj. zlata a stříbra. Tedy q. e. d.† Jiný příklad: Když byla zřízena Banque de France, činil její kapitál 90 miliónů. Tehdy, na tento obnos, jí dovoloval zákon brát 5 % úroků. Nyní operuje (včetně vkladů atd.) s kapitálem 450—460 miliónů, z nichž tři čtvrtiny nevlastní sama, nýbrž veřejnost. Bere-li tedy banka (90 : 450 = 1 : 5) místo 5 jen 1 %, dostává zákonný zisk. A protože by se Banque de France mohla v případě nutnosti (2) spokojit s 1 % (tj. *akcionáři*), může být úroková sazba pro *Francii* snížena na 1 %. A 1 % je už skoro bezplatný úvěr.

Přitom bys měl vidět, jak ten chlap vůči Bastiatovi staví na odiv hegelovskou dialektiku.

Pročetl jsem tu ještě jednou Tvou kritiku[298]. Škoda, že není

* Johann Friedrich Eccarius.
** „Bezplatnosti úvěru".
*** Například.
† Quod erat demonstrandum (co se mělo dokázat).

možné, aby se dala vytisknout. Kdybych k tomu přidal ještě ten svůj žvást, mohlo by to určitě vyjít pod našimi oběma jmény za předpokladu, že by to Tvou obchodní firmu nijak nepohoršilo.

Kossuth, jak víš, odjel dvacátého, ale, což nevíš, doprovázeli ho Lola Montezová a caballero Göhringer.

Schramm* se s dotěrnou houževnatostí, která nemá obdoby, pokouší zase se u mne uvelebit. To se mu nepodaří.

Co dělají „hospodské historky" K. Schnappera?[337]

Tvůj

K. M.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Conrad Schramm.

130

Engels Marxovi

do Londýna

Milý Marxi,

snad jsi už dostal těch několik řádek, které jsem Ti předevčírem poslal. Jestli Weerth nebude moci ihned sehnat, kolik je zapotřebí, vynasnažím se, abych to pozítří nebo nejpozději v pondělí uvedl do pořádku. Dokážeš jistě, bude-li to nutné, zdržet to do úterka.

V příloze Ti vracím dopis mistra Piepera. Heine mu zřejmě přišel velmi vhod, aby mohl zaplnit ty čtyři obvyklé stránky.[338] Doufám, žes mu kvůli Proudhonovi* napsal dopis pobízející k činům, protože až tu zase bude, nebude ze začátku po rukopisu ani vidu ani slechu. Pieper a Ebner si hodně odporují, co se týče Löwenthala, ale Ebnerovi se dá rozhodně spíš důvěřovat. Pokud jde o zahájení práce na dějinách ekonomie, o kterém mluví Pieper, domnívám se, jestliže to má Löwenthal opravdu v úmyslu, že by mu měl Ebner nejspíše dělat těžkosti, že to nejde, abys převrátil celý svůj plán, žes už začal vypracovávat kritiku atd. Ale kdyby to snad jinak nešlo, musel by se ovšem Löwenthal zavázat na dva svazky, a Ty bys také potřeboval takový rozsah jednak pro kritickou část, kterou je třeba předem připravit, jednak proto, aby Ti to aspoň něco vyneslo na honoráři, u něhož se přece rozhodně nepočítalo s londýnskými cenami nákladů. Potom by přišli jako třetí svazek na řadu socialisté a jako čtvrtý kritika — co by ještě zbý-

* Viz tento svazek, str. 421.

valo dodat — a to tolik slavné „pozitivní", co „vlastně" chceš. Byly by s tím v této podobě obtíže, ale má to tu výhodu, že tolik žádané tajemství by se vyslovilo teprve na samém konci, a teprve když by měšťákova zvědavost byla udržována v napětí po celé tři svazky, odhalilo by se mu, že tu nejde o výrobu Morisonových pilulek. Pro lidi, kteří mají aspoň trochu rozumu, budou náznaky prvních svazků, Antiproudhon*, „Manifest"** stačit k tomu, aby je přivedly na správnou stopu; masu čtenářů, která kupuje knihy, nebudou už dějiny atd. zajímat, kdyby se jí to velké tajemství odhalilo hned v prvním svazku; jak říká Hegel ve „Fenomenologii", přečtou si „předmluvu", a tam už je to přece zhruba napsáno.

Určitě uděláš nejlíp, když ve vší slušnosti, ale aspoň za trochu přijatelných podmínek uzavřeš rozhodně s Löwenthalem smlouvu a budeš kout železo, dokud je žhavé. Přitom bude nejlepší, když budeš postupovat opačně než Sibyla. Za každý louisdor, který Ti srazí za arch, vnutíš mu navíc tolik archů, že si přece jen přijdeš na své, a tyhle mimořádné archy vyplníš citáty atd., které Tě nic nestojí. 20 archů po 3 librách šterlinků nebo 30 archů po 2 librách šterlinků dělá vždycky 60 liber šterlinků, a abys dal dohromady zadarmo a bez ztráty času navíc 10 archů z Pettyho, Stewarta, Culpepera a jiných chlapíků, to je přece věru snadné a Tvá kniha bude tím „poučnější"...

Hlavní je, abys před obecenstvem debutoval zase nejdřív s tlustou knihou, a nejraději nejméně závadnou, s historií. Průměrní a mizerní literáti v Německu velmi dobře vědí, že by přišli na mizinu, kdyby se dvakrát třikrát do roka neobjevili před obecenstvem s nějakým škvárem. Protloukají se díky své houževnatosti; ačkoli jejich knihy jsou málo nebo jen průměrně přitažlivé, knihkupci si nakonec přece jen pomyslí, že to musí být velikáni, protože se několikrát vyskytnou v každém veletržním katalogu. Potom je také nutně zapotřebí, aby se zlomilo zakletí, které vzniklo tím, že ses na německém knižním trhu tak dlouho neobjevil a že později byli knihkupci tak podělaní. Jen až vyjde od Tebe jeden nebo dva

* Viz tento svazek, str. 421 a 435.
** „Manifest komunistické strany".

svazky poučných, učených, důkladných a zároveň zajímavých věcí, to potom bude jiná věc, a Ty už knihkupcům zahraješ, jestli budou nabízet málo.

Navíc je tu ještě to, že tyhle *dějiny* můžeš dělat jen v Londýně, kdežto socialisty a kritiku můžeš dělat všude. Bylo by tedy dobře, kdybys ještě teď využil příležitosti, než ti ropucháči[180] provedou nějakou blbost a dostanou nás zase na theatrum mundi*.

Newyorská „Schnellpost" přijde zítra. —

Jak jsem řekl, Löwenthala se drž za všech okolností, budou-li jen trochu snesitelné. Jestli to s ním nepůjde, jsou, jak píše Pieper, Ebnerovy možnosti vyčerpány. S Löwenthalem by se beztak později dalo pořídit vždycky víc než s ostatními, protože máme Ebnera, kterého má Löwenthal ve Frankfurtu pořád na krku. Jestliže nic nepořídí s Löwenthalem, na kterého může dennodenně osobně došlápnout, pak s těmi ostatními, kteří nejsou ve Frankfurtu, je to ještě mnohem problematičtější. Měl bys napsat Ebnerovi tak, aby měl od Tebe širokou plnou moc a mohl ihned uzavřít smlouvu; čím déle se bude otálet, tím spíš to Löwenthala omrzí, a připletou se k tomu i politické obavy kvůli roku 1852. Jestli v Paříži vypukne sebenepatrnější předehra, pak je všechna naděje na nakladatele v tahu, a vydá-li spolkový sněm tiskové zákony, ještě než budeš mít smlouvu černé na bílém, pak jsi také v koncích. Buď si musíš říci, že lepší vrabec v hrsti než holub na střeše, anebo — pustit to k vodě, což by nebylo moc příjemné.

Čím víc o té věci uvažuji, tím se mi zdá praktičtější začít s historickou částí. Buď přece trochu obchodník, aspoň tentokrát!

Co se týče mých poznámek k Proudhonovi[298], jsou příliš bezvýznamné, než aby se s nimi dalo něco pořádného pořídit. Dopadalo by to zase jako při „Kritické kritice"**, kde jsem také napsal několik archů, protože se počítalo s brožurou, a Tys z toho udělal důkladnou knihu na dvacet archů, kde se má maličkost vyjímala velmi komicky. Ty bys z toho zase udělal tolik, že můj podíl, který beztak nestojí za řeč, by se úplně ztratil před Tvou artilerií. Jinak

* světovou scénu.
** „Svaté rodině".

bych proti tomu neměl nic než to, že Tvá záležitost s Löwenthalem je mnohem důležitější a naléhavější.

Tvůj

B. E.

[Manchester] 27. listopadu 51

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

131

Marx Engelsovi

do Manchesteru[339]

[Londýn] 1. prosince 1851
28, Dean Street, Soho

Milý Engelsi!

Přikládám Ti tu: 1. Výtah z Clussova dopisu (z Washingtonu) Wolffovi; 2. Pieperův dopis z Bruselu.

Ad 1. Lupus zapomněl ještě na dva údaje, které pro Tebe nebudou nezajímavé. *Za prvé*: článek „Revoluce a kontrarevoluce v Německu" vyšel *německy* v „New-Yorker Abendzeitung", převzaly ho různé listy a způsobil pozdvižení. Cluss nepíše, je-li to překlad z „Tribune" nebo ne. Napsal jsem kvůli tomu přímo Danovi. *Za druhé*: Pan Wiss, hlavní Kinkelův nástroj, veřejně prohlásil, že „ekonomicky" sdílí naše názory. Vidíš, jak ti mizerové kličkují.

Co se týče pana Tupmana*, nezmiňuje se ani o našem dopisu z Manchesteru, ani o pozdějším dopisu, který mu odsud za mne napsala moje žena.

Ale pokud jde o *Kolínské*[179], ti sprostí emigrantští sviňáci, kteří se máchají rypáky v celé tiskové stoce, mají tento systém: zachovávají v této věci la conspiration du silence**, jen aby to nebylo nijak na úkor jejich vlastní důležitosti. Tomu je teď třeba čelit. Poslal jsem dnes do Paříže dopisy proti pruské justici, aby se to dostalo do tamějšího tisku. Lupus si vzal na starost články pro Ameriku a Švýcarsko. Teď mi musíš sepsat něco v angličtině se soukromým dopisem vydavateli „Times", kam se to musí zkusmo po-

* Piepera.
** zapřisáhlé mlčení.

slat.[340] Kdyby „Times", které se teď zase snaží zvýšit svou popularitu a jistě jim dělá dobře, když se s nimi jedná jako s jediným vlivným listem na kontinentě, který je stejně proti Prušákům, kdyby se toho „Times" ujaly, dalo by se působit i na Německo. Bylo by třeba zdůraznit vůbec situaci soudnictví v Prusku.

Jestli se nezdaří tento pokus, který rozhodně nemůže škodit, napíšeš z Manchesteru přímo do „Sun". Kdyby tu věc dostal *dřív* než „Times", pak by ji „Times" už rozhodně nevzaly.[341]

Stěží asi víš, že skoro ze všech měst Anglie docházejí O'Connorovi prohlášení a jsou uveřejňována v „Northern Star" a v „Reynolds Paper", v nichž je Thornton Hunt prohlašován za „hanebníka" a velmi se odsuzuje výstup v „Copenhagen Fields".[342] Mimoto se konalo shromáždění veškerých sekcí chartistů v Londýně, na kterém Th. Hunta, který byl přítomen, zasypali nadávkami. Až se bude v nejbližší době obnovovat výkonný výbor, bude určitě vyhozen. Ve svém zoufalství teď tento spojenec velkého Ruga o sobě veřejně prohlašuje, že je „*komunista*".

E. Jones napadl — s použitím mého dopisu — nemilosrdně Kossutha. „Prohlašuji mu, že revoluce v Evropě znamenají křižácké tažení práce proti kapitálu, a prohlašuji mu, že je nelze srazit na intelektuální a sociální úroveň obskurního, polobarbarského národa, jako jsou Maďaři, kteří stále ještě trčí v polocivilizovaném stavu ze 16. století a skutečně si myslí, že mohou komandovat velikou obrodu Německa a Francie a podloudně vymámit souhlas na lehkověrné Anglii."[343]

Jak vidíš, zařídí se tu Kinkel docela jednoduše po příkladu prozatímní vlády ve Francii. Za svou osobu bych pokládal za vhodné, kdybys poslal, jakmile se dozvíme, že je Weydemeyer redaktorem „Abendzeitung", zpočátku v podobě fejetonů úryvky z K. Schnappera[337], jehož první konfese toužebně očekávám. (Viz pokračování za Pieperovým dopisem.)[344]

Apropos! Málem bych byl zapomněl na jednu důležitou věc v kronice drbů. Stechan, Hirsch, Gümpel atd., zkrátka dělníci, kteří přišli z Německa, mi ohlásili návštěvu. Přijmu je dnes. Už se značně nepohodli se Schapperem a Willichem. Stechan veřejně před dělnickým spolkem[64] obvinil Dietze jako špicla, a ačkoli jich

několik pokřikovalo, že prý je Marxovým agentem, přesto dosáhl toho, že byla sestavena komise, kde však hrají hlavní úlohu přátelé a protektoři Dietze-Schappera a Willicha. S těmi straubingery[52] se v té mizerné peleši krejčíků a flákačů určitě ještě střetnu.

Současně Ti oznamuji, že jsem obdržel ty tři libry šterlinků.

Salut.

Tvůj

K. M.

V plném znění otištěno poprve v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 1, Berlín 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny a angličtiny

132

Engels Marxovi

do Londýna[345]

„Représentants de la France, délibérez en paix!“[346] A kde by tito pánové mohli klidněji rokovat než v kasárnách d'Orsay, pod dohledem praporu vincenneských myslivců.

Dějiny Francie vstoupily do stadia, kdy jsou dokonale komické. Lze si představit něco směšnějšího než tuto parodii na 18. brumaire, provedenou — pokud lze zatím soudit — za hlubokého míru s nespokojenými vojáky, bez sebemenšího odporu nejbezvýznamnějším člověkem na světě? A jak pěkně se dali všichni ti staří oslové nachytat! Nejmazanější lišák celé Francie, starý Thiers, nejprohnanější advokát z celého advokátského cechu pan Dupin, chyceni do pasti, kterou jim nastražil nejnotoričtější vůl tohoto století; nachytali se stejně snadno jako strnulá republikánská ctnost pana Cavaignaca a tlučhuba Changarnier! A k dokreslení obrazu ještě kusý parlament, v něm Odilon Barrot coby „Löwe von Calbe“, a tenhle Odilon žádá, aby byl vzhledem k takovému porušení ústavy zatčen, a nemůže dosáhnout, aby byl odvlečen do Vincennes! Celá věc je jakoby zvlášť vymyšlena pro rudého Wolffa*; jen on může po tom všem napsat dějiny Francie. Byl někdy ve světě proveden převrat s nejapnějšími prohlášeními než tento? A ty směšné napoleonské rekvizity, výročí korunovace a Slavkova[256], dovolávání se konzulské ústavy atd., že se něco takového může podařit, třeba jen na jediný den, svědčí o tom, že páni Francouzi klesli skutečně na úroveň dětinskosti, jaké není rovno.

* Ferdinanda Wolffa.

Překrásné je zatčení velkých velebitelů pořádku, zejména malého Thierse a chrabrého Changarniera. Překrásné je zasedání kusého parlamentu v 10. arrondissementu s panem Berryerem, který vykřikuje z okna: Vive la République* tak dlouho, až je všechny zatknou a zavřou do dvora jedněch kasáren pod vojenským dozorem. A ten hloupý Napoleon, který hned začne balit kufry, aby se nastěhoval do Tuilerií. Kdyby si člověk rok lámal hlavu, lepší komedii si nevymyslí.

A večer, když se ten hloupý Napoleon konečně vrhl na dlouho vytoužené lože v Tuileriích, pak asi ten trouba teprve nevěděl, na čem je. Konzulát bez prvního konzula! Vnitropolitické potíže o nic větší než za poslední tři léta, žádná mimořádná finanční tíseň, ba ani v jeho vlastním měšci, žádná koalice na hranicích, nemusí se přecházet Svatý Bernard ani dobývat Marengo![347] To je opravdu k zoufání. A ještě k tomu tu není už ani Národní shromáždění, které by hatilo velké plány zneuznaného; alespoň pro dnešek je tento osel tak volný, tak nespoutaný, má tak absolutní moc jako starý Napoleon večer 18. brumairu; cítí se tak naprosto nenuceně, že si nemůže pomoci a musí na všechny strany ukazovat, jaký je osel. Strašná perspektiva žádného odporu!

Ale co lid, lid! — Lid na celý ten krám kašle, těší se ze svého naoktrojovaného volebního práva jako dítě a jako dítě ho pravděpodobně také použije. Co může vzejít z těchto směšných voleb od neděle za týden, dojde-li k nim vůbec! Žádné noviny, žádné schůze, stav obležení až do omrzení a ještě k tomu rozkaz dodat do čtrnácti dnů poslance.

Kam ale tato komedie povede? „Hledíme-li na to ze světodějného stanoviska“[348], pak je to skvělé řečnické téma. Tak například lze ukázat, zda je možná pretoriánská vláda z dob římského císařství, jehož předpokladem byl naprosto vojensky organizovaný, rozsáhlý stát, vylidněná Itálie a neexistence moderního proletariátu, v geograficky koncentrované a hustě zalidněné zemi, jako je Francie, která má početný průmyslový proletariát. Anebo: Ludvík Napoleon nemá vlastní politickou stranu; po orleanistech

* Ať žije republika.

a legitimistech plival, teď musí udělat obrat doleva; obrat doleva znamená amnestii, amnestie znamená srážku atd. Anebo: Podkladem moci Ludvíka Napoleona je všeobecné volební právo, nemůže proti němu vystoupit, ale všeobecné volební právo je *nyní* s Ludvíkem Napoleonem neslučitelné. A jiná podobná spekulativní témata, která by se dala skvěle rozvíjet. Ale po tom, co jsme včera viděli, nelze na lid vůbec dát a skutečně se zdá, jako by starý Hegel v hrobě řídil dějiny coby duch světa a s největší svědomitostí nechával všechno se odehrávat dvakrát, jednou jako velkou tragédii a podruhé jako mizernou frašku, Caussidièra jako Dantona, L. Blanca jako Robespierra, Barthélemyho jako Saint-Justa, Flocona jako Carnota a to nedochůdče* s několika namátkou vybranými, zadluženými poručíky jako malého kaprála** a jeho stolní družinu maršálů. 18. brumaire bychom tedy už měli.

Pařížský lid se choval dětinsky hloupě. To se nás netýká, ať se president a shromáždění vzájemně pobijí, to je nám jedno! Ale že se armáda opovažuje oktrojovat Francii vládu, a to ještě takovouhle, to se jich snad týká. A luza se bude divit, jaké je to všeobecné „svobodné" volební právo, kterého se jim „poprvé od roku 1804" dostává!

Jak daleko tento duch světa, zřejmě na lidstvo rozezlený, ještě požene tuto frašku, zda se během roku před námi vystřídá konzulát, císařství, restaurace atd., zda bude nutné, aby napoleonská dynastie dostala nejprve na frak v pařížských ulicích, než se stane ve Francii nadobro nemožnou — čerti vědí. Mně však připadá, že se to prapodivně točí a že se ropucháči[180] dožijí takového pokoření, až se budou divit.

Tento nesmysl přece nemůže ani při sebemenším úpadku Francouzů dlouho trvat, i když připustíme, že Ludvík Napoleon dočasně upevní svou moc. Ale co potom? Vyhlídky jsou po čertech málo rudé, to je celkem jasné, a jestliže pan Blanc a Ledru-Rollin včera v poledne balili zavazadla, mohou je dnes zase klidně rozbalit. Hřmící hlas lidu je ještě nevolá zpět.

Zde a v Liverpoolu tyhle události náhle ochromily obchod,

* Ludvíka Napoleona.
** Napoleona Bonaparta.

ale v Liverpoolu dnes už zase spekulace vesele kvete. A francouzské státní papíry klesly jen o 2 %.

Za těchto okolností budeme ovšem muset počkat s pokusem vystoupit ve prospěch Kolínských v anglickém tisku.

Pokud jde o články pro „Tribune"*, které v ní zřejmě vyšly, napiš *anglicky* redaktoru „Tribune", Dana je asi pryč, ale na obchodní dopis Ti jistě odpovědí. Řekni mu, že musí nejbližším zpátečním parníkem poslat jasnou odpověď, co se stalo s těmi rukopisy. V případě, že jich použil, ať pošle touž poštou čísla „Tribune", v nichž byly otištěny, protože jsme si tu nenechali opis, a nebudeme-li mít k dispozici články, které jsme jim už poslali, nebudeme moci po tak dlouhé době v sérii pokračovat.

Musela to být švanda, jak ty francouzské zprávy působily na evropskou emigrantskou sebranku. To bych byl rád viděl.

En attendant tes nouvelles.**

Tvůj

B. E.

[Manchester] 3. prosince 1851

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* „Revoluce a kontrarevoluce v Německu".
** Čekám na Tvé zprávy.

133

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 9. prosince 1851
28, Dean Street, Soho

Milý Frederiku,

ty tragikomické události v Paříži mne tak vyvedly z míry, že jsem Tě nechal čekat na odpověď. Nemohl jsem říci jako Willich: To je divné, z Paříže nám nedali avízo! Ani jsem se jako Schapper nemohl hlásit v pohotovosti u Schärttnera při holbě piva. Pro spásu vlasti spal Schapper s několika svými nohsledy po dvě noci u Schärttnera pod záminkou, že drží stráž. Pánové jako Löwe von Calbe a spol. si sbalili kufry, ale poněvadž opatrnost je lepší část rekovnosti*, rozhodli se vydat se tam teprve, až se věci „rozhodnou".

Četl jsi miserere Louis Blanca?** Druhého dne Bernard-klubista odvolával, že tento nářek spolupodepsal.

Přikládám do dopisu psaní od Reinhardta z Paříže a ty „hospodské historky", o kterých jsem Ti říkal, když jsem byl v Manchesteru.

Pieper je opět tady, velmi nadšený sám sebou. Odchází od Rothschildů, bude tam však dál dávat hodiny němčiny. Madame ho uvolnila z úvazku stálého domácího učitele. Co se týče mého Proudhona[334], Pieper v té věci od svého posledního dopisu nic neudělal,

* *Shakespeare*, „Král Jindřich IV.", I. díl, 5. jednání, 4. scéna (Falstaffova slova).

** Provolání skupiny francouzských emigrantů v Londýně v čele s Louis Blancem k francouzskému národu v souvislosti s vládním pučem z 2. prosince 1851.

nic neviděl, nic neslyšel.* Zdá se mi, že na překlad se dívá jako na *své* dílo, jenže ono to tak není.

Co Ti mám teď napsat o situaci? Je jisté, že proletariát šetřil své síly. Bonaparte prozatím zvítězil, protože změnil přes noc veřejné volební právo v tajné. Za milión liber šterlinků, které ukradl z banky přes všechna dodatečná d'Argoutova prohlášení, si koupil armádu. Podaří se mu převrat ještě jednou, dopadnou-li volby v jeho neprospěch? Bude vůbec většina volit? Orleánové odjeli do Francie. Je těžké, ba nemožné stanovit prognózu dramatu, jehož hrdinou je Krapülinski[349]. Rozhodně se mi zdá, že se situace státním převratem spíše zlepšila, než zhoršila. Vyřídit Bonaparta je snazší, než by bývalo vyřízení Národního shromáždění a jeho generálů. A diktatura Národního shromáždění byla přede dveřmi.

K popukání je zklamání Techowa a spol., kteří šmahem viděli ve francouzské armádě apoštoly demokratické trojice, svobody, rovnosti, bratrství. Chudáci! A pánové Mazzini a Ledru-Rollin mohou nyní také klidně složit ruce v klín. Katastrofa znamená zhroucení emigrace. Ukázalo se, že v revoluci není k ničemu. Pánové se totiž *usnesli* zastavit světové dějiny až do Kossuthova návratu. Apropos! Sbírka konaná v jeho prospěch vynesla v Londýně právě 100 d, slovy pencí.

Salut.

Tvůj

K. M.

Apropos! Neposlal jsem Ti Pieperův *francouzsky* psaný dopis? Jestliže ano, pošli mi ho obratem zpět.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 421, 424—425.

134

Engels Marxovi

do Londýna

Milý Marxi,

co dělají velikáni v této krizi bohaté na události? Říká se, že prý byl ve Francii zatčen L. Blanc, ale to asi bohužel nebude pravda, známe našeho malého poctivce. Ostatně od té doby, co pohořelo pařížské povstání, jsem rád, že už minula první bouře. I když je člověk už otupělý, vždycky přece jen při takových příležitostech trochu propadne té staré politické horečce a vždycky ho přece jen trochu zajímá, jak taková historie dopadne. Teď aspoň zase mohu studovat lidské rasy, jejichž studiem jsem se zabýval, když vypukl tento veliký převrat.

Přes všechno se ostatně ani zde, ani v Liverpoolu nevrací důvěra, a jenom P. Ermen je zrovna tak plný bujnosti a víry v Napoleona, jako byl před čtyřmi dny schlíplý a sklíčený. Zdejší buržoové jsou vcelku přece jen moc mazaní, než aby věřili v nějakou víc než efemérní existenci téhle napoleonské frašky. Ale co asi z toho svinstva vzejde? Zvolen bude Napoleon, to je nepochybné, buržoazie nemá na vybranou, a kdo by chtěl ověřovat hlasovací lístky? Početní chyby ve prospěch toho dobrodruha jsou moc lákavé a všechna sprostota francouzské majetné třídy, servilní podlízavost po sebemenším úspěchu, patolízalství před jakoukoli mocí, vyšly tentokrát tak jasně najevo jako nikdy předtím. Ale jak chce ten osel vládnout? Dostane méně hlasů než v roce 1848, to je jasné, celkem možná tři až tři a půl miliónu; to už je porážka ohrožující úvěr. Jakákoli peněžní a daňová reforma je nemožná 1. pro nedostatek peněz, 2. proto, že vojenský diktátor ji může provést jen při

úspěšných zahraničních válkách, když válka zaplatí válku, kdežto v míru musí putovat do kapes armády nejen jakýkoli přebytek, ale ještě mnohem víc, 3. proto, že je Napoleon moc hloupý. Co mu tedy zbývá? Válka? Proti komu, snad ne proti Anglii? Anebo jednoduše vojenský despotismus, který musí vést v míru nutně k novému vojenskému převratu, který musí vést k vytvoření stran Národního shromáždění dokonce i v armádě? Není tu východisko, fraška se musí sama zhroutit. A natož kdyby došlo k nějaké obchodní krizi!

Že Ludvík Napoleon chodí s outěžkem čehosi „velikého", o tom ani chvilku nepochybuji. Ale jsem zvědav, jaký to asi bude nesmysl. Rozvíjení napoleonských idejí[350] se rozletí hezky vysoko, a potom, až ztroskotá na těch nejobyčejnějších překážkách, splaskne jako bublina.

Při celé té transakci vychází dost jasně najevo, že rudí abdikovali, dočista abdikovali. Bylo by nesmyslné chtít teď mluvit o omluvách, proč se hromadně nebránili. Nejbližší měsíce nás poučí o tom, je-li ochabnutí ve Francii takové, že by bylo zapotřebí řady let klidu, aby se rudí zase vzchopili k novému osmačtyřicátému roku. Ale z druhé strany, odkud se má tento klid vzít?

Vidím z toho svinstva jen dvě východiska:

Buďto teď frakce strany pořádku, které dohrály v armádě, nastoupí na místo „anarchistů", to jest zavedou takovou anarchii, že nakonec lidé budou vidět v rudých a v Ledru-Rollinovi takové vykupitele jako dnes v Ludvíku Napoleonovi; anebo Ludvík Napoleon zruší daň z nápojů a dá se přimět k tomu, že provede několik buržoazních reforem — ale kde na to vezme peníze a moc, těžko říci. V tomto velmi nepravděpodobném případě by se mohl udržet.

Co si o tom myslíš?

Tvůj

B. E.

Manchester 10. prosince 1851

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

135

Engels Marxovi

do Londýna

Manchester 11. prosince 1851

Milý Marxi,

přikládám dopis od Reinhardta, jakož i od Piepera, který jsem si tu prozatím nechával kvůli té kolínské záležitosti.

Zdá se, že z velké výpravy 700 pobudů do Paříže, o které v novinách tolik vytrubují, nic nebude, a také mrňous L. Blanc, podle jeho dnešního dalšího bolestného vzdychání v „Daily News", je zřejmě prozatím, i když snad ne v Londýně, přece jen někde v bezpečí. To první hořekování bylo proti tomu dnešnímu ještě božské. Francouzský lid — ušlechtilá hrdost — nezlomná odvaha — věčná láska ke svodobě — čest nešťastné odvaze — a pak udělá tento človíček půlobrat vpravo a hlásá důvěru a svornost lidu s buržoazií. Viz Proudhon: Výzva k buržoazii, str. 2.[351] A ta úvaha! Jestliže byli povstalci poraženi, pak to bylo proto, že to nebyl pravý lid. Pravý lid nemůže být poražen, a jestliže se pravý lid nebil, je to tím, že se nechtěl bít pro Národní shromáždění. Dá se ovšem namítnout, že kdyby byl pravý lid zvítězil, stal by se sám diktátorem, to si však nestačil ve svém překvapení uvědomit, a pak byl přece už tak často napálen!

Je to ta stará praobyčejná logika demokratů, která se dosud vždycky začala roztahovat po každé porážce revoluční strany. Fakt je — podle mého názoru, že jestliže tentokrát masa proletariátu nebojovala, bylo to proto, že si plně uvědomovala svou slabost a bezmocnost a že se s fatalistickou rezignací vzdala obnovenému koloběhu republiky, císařství, restaurace a nové revoluce, dokud

nenasbírá nové síly za několik let bídy pod vládou co největšího pořádku. Neříkám, že to tak bude probíhat, ale zdá se mi, že to je instinktivní základní názor, který převažoval u pařížského lidu v úterý* a ve středu i po provedení tajného hlasování a po páteč-ním ústupu buržoazie. Je nesmysl říkat, že to nebyla příležitost pro lid. Chce-li proletariát čekat, až vláda sama nakousne jeho otázku, až dojde ke kolizi, která postaví konflikt ostřeji a určitěji, než tomu bylo v červnu 1848, pak může čekat dlouho. Poslední příležitost, kdy byla otázka proletariát či buržoazie postavena dost zřetelně, byla při volebním zákoně z roku 1850 a tehdy se lid raději nepustil do boje. To věčné poukazování na rok 1852 bylo už důkazem ochablosti, která nám stačila, abychom i pro rok 1852 dělali dost nepříznivou prognózu, leda že by propukla obchodní krize. Žádali bychom příliš mnoho, kdybychom po zrušení všeobecného volebního práva a po zatlačení proletariátu z oficiální scény očekávali od oficiálních stran, že postaví otázku tak, aby to proletariátu vyhovovalo. A jakpak tomu bylo v únoru?** Tehdy stál lid právě tak stranou jako dnes. A je naprosto nesporné, že revoluční strana může být docela jistě na nějaký čas vyřazena, dá-li si v revolučním vývoji ujít rozhodující moment obratu, aniž do toho slovo promluví, nebo smísí-li se, aniž zvítězí. Důkazem toho jsou vzpoury po thermidoru a po roce 1830.[352] Ti páni, kteří dnes tak hlasitě vykládají, že skuteč-ný lid čeká na svou příležitost, jsou v nebezpečí, že se ponenáhlu octnou tam, kde byli bezmocní jakobíni v letech 1795—1799 a re-publikáni v letech 1831—1839, a že se budou velmi blamovat.

Je rovněž nesporné, že to, jak účinkovalo obnovení tajného hlasování na buržoazii, maloburžoazii a konečně *i na mnoho proletářů* (vysvítá to ze všech zpráv), vrhá zvláštní světlo na odvahu a bystrost Pařížanů. Mnozí patrně vůbec neuvažovali o tom, jak pošetilá je otázka, jak ji staví Ludvík Napoleon, a čím je vlastně zaručeno správné sčítání hlasů. Většina z nich však musela podvod prohlédnout, ale přesto si namlouvali, že je nyní vše v pořádku, *jen aby měli záminku a nemuseli se bít.*

Podle Reinhardtova dopisu, podle každodenních nových odha-

* 2. prosince 1851.
** V únoru 1848.

lení o hanebnostech vojáků a jejich speciálních výtržnostech na bulvárech proti každému civilistovi, ať je to dělník nebo buržoa, rudý nebo bonapartista — podle množících se zpráv o místních vzpourách i v nejodlehlejších koutech, kde by nikoho ani nenapadlo čekat odpor, podle dopisu bývalého francouzského poslance a obchodníka ve včerejších „Daily News", provolání k lidu zřejmě způsobilo obrat nepříznivý pro Bonaparta. Zdá se, že mase pařížské buržoazie přece jen tento nový režim s jeho oktrojovanými zákony o vyhnanství není příliš po chuti. Vojenský terorismus se roztahuje příliš rychle a nestoudně. Dvě třetiny Francie jsou ve stavu obležení. Myslím, že po tom všem masa buržoazie nebude vůbec hlasovat, že celá ta volební fraška nebude k ničemu, protože četnictvo vyvolá rvačky s voliči ve všech nejistých místech, kde budou odpůrci hromadně hlasovat proti Ludvíku Napoleonovi a celé volby tam pak budou zrušeny. Potom Ludvík Napoleon prohlásí, že Francie je en état d'aliénation mentale*, a prohlásí armádu za jedinou spásu společnosti. Pak už bude to svinstvo docela jasné a Ludvík Napoleon v tom bude až po krk. Ale právě tato volební komedie by mohla být velmi na pováženou, kdyby se *pak* vůbec ještě dal očekávat vážný odpor proti již upevněné vládě.

Milión hlasů dostane ten chlap jistě od úředníků a vojáků. Dále je v zemi půl miliónu, možná i víc bonapartistů. Bude pro něho hlasovat půl miliónu, možná víc váhavých buržoů. Půl miliónu hloupých rolníků, milión ve sčítacích chybách — to je už 3 ½ miliónu, a víc neměl ani starý Napoleon v říši, která zahrnovala celý levý břeh Rýna a Belgii, měla tedy určitě 32 miliónů obyvatel. Proč by mu to prozatím nestačilo? A dostane-li tolik hlasů, i kdyby byl snad milión proti němu, za chvíli bude mít celou buržoazii. Ale možná že těch 2 ½ miliónu nedostane a možná že nedokáže vyšroubovat chyby ve sčítání až na 1 milión, ačkoli to bychom příliš přeceňovali poctivost francouzských úředníků. Rozhodně záleží velmi mnoho na opatřeních, která musí do té doby zavést. Ostatně, co brání úředníkům, aby ještě než začne hlasování, nehodili do

* ve stavu pominutí mysli.

volebních uren několik set hlasů pro? Tisk už neexistuje — nikdo to nemůže zjišťovat.

Rozhodně je zlé pro Krapülinského[349], že státní papíry zase klesají, a pro L. Blanca, že teď musí uznat Anglii za svobodnou zemi.

Za několik měsíců se rudým jistě znovu naskytne příležitost, kdy se budou moci ukázat, snad už při volbách; ale jestli i potom budou zase jen vyčkávat, jsou pro mne vyřízeni a nesvedou ani při nejkrásnější obchodní krizi nic jiného, než že dostanou pořádný nářez, že budou na několik let definitivně vyřízeni. Co je do té sebranky, když se to neumí* ani bít.

Je Pieper zase v Londýně? Chtěl bych ho pověřit, aby mi obstaral ve Frankfurtu nějaké knihy, a nevím, je-li ještě v Brightonu.

Nejhorší je, že s Löwenthalem budeš mít nyní potíže. Nejlepší by bylo, kdyby už byla smlouva uzavřena.

Liverpoolský trh — klidný při včerejších cenách; manchesterský trh — pevný. Část přebytku jde do Levanty. Němečtí kupci se nadále trhu vyhýbají.

Tvůj

B. E.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Na tomto místě je poškozený papír.

136

Engels Marxovi

do Londýna

Milý Marxi,

přikládám dopis od Weydemeyera, který jsem dostal dnes v poledne. Zprávy jsou jinak docela dobré, Heinzenův list* na chcípnutí a Weydemeyer je už teď s to vystoupit s týdeníkem.[353] Ale požadavek, abych mu do pátku večer poslal článek, je trochu silný — zvláště za nynějších okolností. A přece tam lidé právě teď prahnou po úvahách a podkladech k francouzským dějinám, a kdyby člověk mohl povědět o situaci něco ohromujícího, mohl by mít ten podnik už v prvním čísle úspěch. Ale v tom je právě háček a já Ti zase jako obvykle přenechávám to, co je obtížné, a ať napíšu cokoli, rozhodně v tom nebude Krapülinského[349] coup de tète**. Ty mu o tom rozhodně můžeš napsat článek, který by byl diplomatický, nechával by si zadní vrátka a přitom by vyzněl epochálně. Co sám napíšu, ještě nevím, ale rozhodně se o něco pokusím. Ty úryvky ze Schappera[337] nemohu poslat, jednak je první kapitola moc mlhavá a za druhé jsem tu věc úplně odsunul stranou od té doby, co dějiny začínají psát komické romány — a to je trochu moc nebezpečná konkurence. Ale rozhodně budu počítat navíc s několika komickými scénami a potom s tím zase začnu — jenže to se tam stejně nehodí a Weydemeyer chce beztak věci, které bychom podpisovali my. Napiš mi obratem, co máš v úmyslu udělat, čas spěchá; sobotní parník rozhodně nedorazí do New Yorku před Novým rokem a to je zlé, ještě horší je šibeniční lhůta, kterou nám tu nechali.

Weydemeyer by neměl strkat prsty do amerických záležitostí, dokud nebude umět správně napsat tamější jména. Škoda že nemá

* „Deutsche Schnellpost".
** geniální kousek.

čas, aby se nejdříve orientoval a naučil se trochu anglicky. Heinzen si určitě smlsne na „abolucionistech“[354]. Co se týče Weertha, setkám se tu s ním zítra nebo pozítří a uvidím, co dokáže. Příští týden, možná už v sobotu večer, přijedu do Londýna, a potom se můžeme domluvit o dalším; zatím je tu jen otázka, co je třeba napsat do prvního čísla, to se nedá odkládat, napiš mi tedy obratem, co máš v úmyslu udělat.

Weydemeyer, soudě podle tohoto dopisu, je ovšem asi v obchodních věcech ještě trochu „zelenáč“, dám mu k tomu potřebné pokyny. Vůbec ještě nezná své obecenstvo.

Lupus* se do toho může hned také pustit, aby viděl, co sežene pro první číslo, Weydemeyer má asi velké nesnáze s materiálem.

Co říkáš francouzským státním papírům, které měly včera kurs 101,50 — 1 ½ % nad pari — to získá Ludvíku Napoleonovi spoustu hlasů, spíš než všechny placené novinové povídačky. Také výtržnosti rolníků na jihu a ve vnitrozemí mu pomohou. Část jich je určitě v pořádku a od toho barbarského plemene se ani nedá nic jiného očekávat. Ti chlapi se čerta starají o vládu atd., ale ze všeho nejdřív musí výběrčímu daní a notáři demolovat dům a znásilnit ženu a jeho samého zabít, když ho chytnou. Věc sama v podstatě málo znamená a ti pánové si to docela zasluhují, ale k Napoleonovi nažene všechny, kteří by mohli o něco přijít. Skutečně se dá očekávat, že dojde-li k vpádu těch domácích barbarů, bude z toho asi veselá podívaná, a blaze těm, za jejichž vlády se dějí takovéhle příjemné příhody. Že *teď* stoupají státní papíry, to už jistě není vládní manévr, ale výraz toho, že haute finance** má strach, že ji odřou zaživa, jak to velmi živými barvami líčí pravdomluvný „Constitutionnel“, a tento strach se převtělil v důvěru k Ludvíku Napoleonovi.

Napiš mi tedy ihned kvůli Weydemeyerovi.

Tvůj

B. E.

[Manchester] 16. prosince 51

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx“, sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Wilhelm Wolff.
** finanční aristokracie.

DRUHÁ ČÁST

MARXOVY A ENGELSOVY DOPISY JINÝM OSOBÁM

ÚNOR 1842 – PROSINEC 1851

1842

1

Marx Arnoldu Rugovi

do Drážďan[355]

Trevír 10. února [1842]

Milý příteli!

Dovoluji si Vám zaslat přiloženou kritiku cenzurní instrukce* jako malý příspěvek pro „Deutsche Jahrbücher".

Hodí-li se článek pro Váš časopis, pak Vás prosím, abyste neříkal prozatím *mé jméno nikomu — až na Wiganda* — a dále abyste mi *poštou ihned* poslal čísla „Deutsche Jahrbücher", ve kterých bude můj článek; *pokud* jsem totiž v Trevíru, jsem úplně odloučen od literárního světa.

Rozumí se, že je v zájmu věci urychlit tisk, jestli cenzura mou cenzuru nezcenzuruje.

Nemáte-li ještě nikoho, kdo by Vám zrecenzoval Vatkeho knihu „o hříchu", ten triumf moudrosti — kdyby nebyla tak zoufale chytrá, byl by člověk v pokušení nazvat ji hloupou —, pak jsem Vám jako horlivý kritik k dispozici.

Právě tak by snad bylo namístě pustit se ještě jednou do Bayerova spisu o „mravním duchu". Feuerbachova kritika byla přátelskou službou.[356] Jak úctyhodné jsou Bayerovy morální názory, tak slabý a dokonce nemorální je sám jeho spis.

Byl bych velmi rád, kdybyste *Wiganda* vyrozuměl, že můj rukopis dostane za několik dní. Když došel dopis od *Bauera***, který požadoval, aby rukopis byl *konečně* odeslán, byl jsem právě těžce nemocný, takže jsem ho dostal teprve před několika dny. Pracoval

* „Poznámky k nové pruské cenzurní instrukci".
** Bruna Bauera.

jsem na přiloženém článku, a tak jsem nemohl provést potřebné korektury.

Protože teď už s těmi rozsáhlými pracemi končím, rozumí se samo sebou, že je pro „Deutsche Jahrbücher" k dispozici všechno, nač mi stačí síly.

S upřímnou úctou

Marx

Má adresa je: Dr. Marx, *Trevír*, prostřednictvím taj. vládního rady von Westphalena.

Poprvé otištěno v časopise „Documente des Socialismus" sv. I, 1902

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

Ruge u berlínských „svobodných". Karikatura B. Engelse (1842)

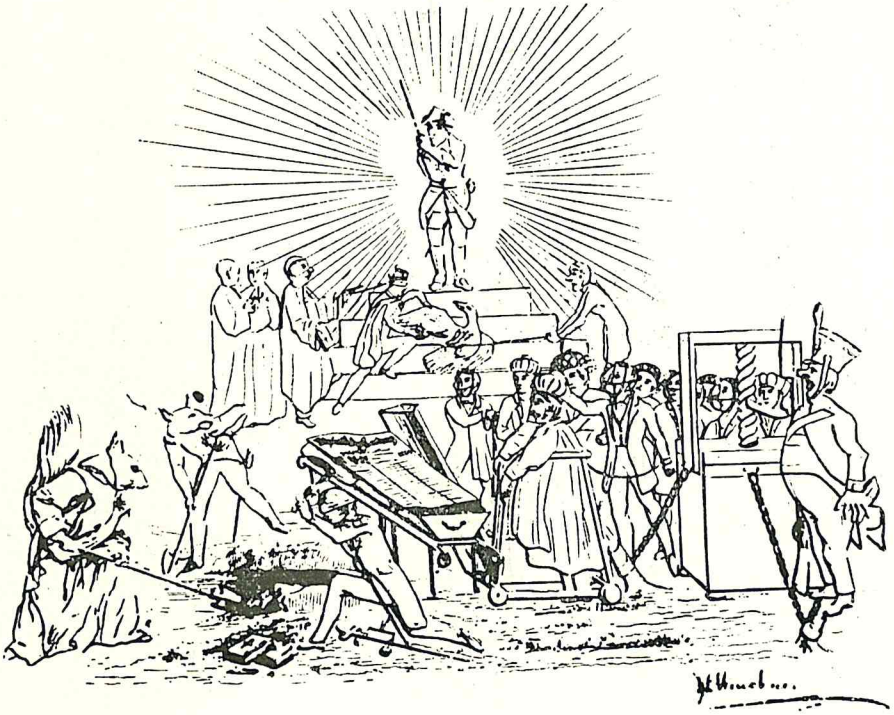

Pohřbívání „Rheinische Zeitung“. (dobová karikatura)

2

Marx Arnoldu Rugovi

do Drážďan

Trevír 5. března [1842]

Milý příteli!

Plně souhlasím s plánem vydat „Anecdota philosophica“[357]; myslím si také, že bude lépe, když uvedete i *mé jméno* spolu s ostatními. Demonstrace takového rázu *vylučuje* jakoukoli anonymitu. Ti pánové musí vidět, že máme čisté svědomí.

Teď, když byla v Sasku zčistajasna obnovena cenzura, bude zřejmě už předem vyloučeno vytisknout mé „Pojednání o *křesťanském umění*“, které mělo vyjít jako druhý díl „Pozounů“[358]. Co tak přidat je — trochu pozměněné — k „Anecdotis“? Lidé teď mají v hlavách takovou spoustu věcí, které jsou v rozporu s cenzurou, že to snad umožní vydat v několika jednotlivých sešitech, podle toho, jak se naskytne materiál, i „Anekdota“! Jiný článek, který jsem rovněž chtěl uveřejnit v „Deutsche Jahrbücher“, je kritika Hegelova přirozeného práva, pokud se týká *vnitřního zřízení*.[359] Bojuji v něm v podstatě proti *konstituční monarchii* jako něčemu hermafroditnímu, co samo sobě naprosto odporuje a sebe sama ruší. Res publica se vůbec nedá přeložit do němčiny. Poslal bych oba články hned na ukázku, kdyby nepotřebovaly přepsat a trochu upravit. Pan von Westphalen, můj nastávající tchán, ležel totiž tři měsíce na smrtelném loži a předevčírem zemřel. Celou tu dobu jsem se proto nemohl pustit do ničeho pořádného.

O ostatním příště.

S nejupřímnější úctou

Vám oddaný

Marx

Apropos. V rukopisu o cenzuře* je nedopatřením napsáno: „cenzura tendence a tendenční cenzura". Správně má být „cenzura tendence a tendence cenzury".

Pošlete mi laskavě odpověď přímo poštou do Trevíru.

Bauer je suspendován, jak právě píše,[360] par lit de justice.**

Poprvé otištěno v časopise „Documente des Socialismus", sv. I, 1902

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* „Poznámky k nové pruské cenzurní instrukci".
** (zde:) z rozkazu krále.

3

Marx Arnoldu Rugovi

do Drážďan

Trevír 20. března [1842]

Milý příteli!

Novicové jsou vždycky nejhorlivější, jak to ad oculos dokazuje Sasko.

Bauer* měl jednou v Berlíně s Eichhornem podobný výstup, jaký jste měl Vy s ministrem vnitra. Řečnické obraty těchto pánů se sobě podobají jako vejce vejci. Naproti tomu je výjimkou, aby filosofie mluvila se státnickou moudrostí těch velkohubých mizerů srozumitelně, a dokonce neškodí ani trochu fanatismu. Nic není pro tahle pozemská božstva neuvěřitelnější než víra v pravdu a ideové přesvědčení. Jsou to tak skeptičtí státní floutkové, tak rutinovaní hejskové, že nevěří ani v opravdovou nezištnou lásku. Jak jinak tedy vyzrát na ty chytráky než tím, čemu se tam nahoře říká fanatismus? Gardový poručík pokládá zamilovaného, který má počestné úmysly, za fanatika. Mají se snad proto lidé přestat brát? Je pozoruhodné, jak se víra v zezvířečtění člověka stala vládní vírou a vládním principem. To ale není v rozporu s nábožností, protože uctívání zvířat je snad tou nejdůslednější formou existence náboženství, a možná že brzy se místo o náboženské antropologii bude muset mluvit o náboženské zoologii.

Už v mládí, když jsem byl ještě zpozdilý, jsem věděl, že vejce, která snášejí v Berlíně, neklade Ledina labuť, ale husa. Trochu později jsem dospěl k názoru, že to jsou vejce krokodýlí, např. to

* Bruno Bauer.

poslední, kterým prý byla na návrh porýnských stavů zrušena nezákonná omezení francouzského zákonodárství o velezradě a dalších přečinech úřednictva.[361] Tentokrát ale, protože jde o objektivní, zákonem stanovená opatření, je ten hokus pokus tak hloupý, že ho okamžitě prohlédli i ti nejhloupější porýnští právníci. Zároveň vyslovilo Prusko jistě naivní přesvědčení, že veřejnost soudního řízení by mohla ohrozit vážnost a kredit pruských úředníků. To už je přece otevřené přiznání. Všechno, co se u nás v Porýní píše o zásadě veřejnosti a ústnosti, trpí jedním základním nedostatkem. Poctiví lidé dokazují znovu a znovu, že to nejsou politické, ale čistě právní instituce, že to je právo, a ne bezpráví. Jako by šlo o to! Jako by na těchto institucích nebylo špatné právě to, že to je právo! Měl bych velkou chuť dokázat pravý opak, totiž to, že Prusko nemůže zavést zásadu veřejnosti a ústnosti, poněvadž svobodné soudy nejdou nijak dohromady s nesvobodným státem. Právě tak by se muselo vychvalovat Prusko pro jeho pobožnůstkářství, vždyť transcendentní stát a pozitivní náboženství patří k sobě jako svatý obrázek k ruskému darebákovi.

Bülow-Cummerow se snaží svým perem koketovat se svým pluhem,[362] jak jste už asi poznal z čínských novin[363]. Ach ta venkovská koketa ověšená umělými květinami! Myslím, že spisovatelé s takovým pozemským postojem — a při postavení na půdě se přece dá mluvit o pozemském postoji — by byli žádoucí tím spíš, kdyby napříště pluh myslel a psal místo pera a pero by zase na oplátku vykonávalo robotu. Je možné, že při nynější uniformitě německých vlád k něčemu takovému dojde, avšak čím uniformnější jsou dnes vlády, tím mnohotvárnější jsou filosofové, a to mnohotvárné vojsko zvítězí — doufejme — nad tím uniformním.

Ad rem, neboť politické záležitosti patří u nás, počestných a mravných Němců, k formálním náležitostem, z čehož už Voltaire vyvozuje, že máme nejdůkladnější učebnice o veřejném právu.

Pokud jde tedy o věc samu, dospěl jsem k názoru, že článek „o křesťanském umění", který se teď změnil v článek „o náboženství a umění se zvláštním zřetelem ke křesťanskému umění", se musí celý předělat, protože tón Pozounů, jímž jsem poctivě plnil: „Svíce nohám mým jest *slovo Tvé* a světlo stezce mé. Nad nepřátele

mé moudřejšího mne činíš, neboť svědectví Tvá jsou mou řečí a On, Hospodin, řváti bude z Siona",[364] tenhle tón Pozounů i trapná poplatnost Hegelovu výkladu se teď musí nahradit výkladem volnějším a proto důkladnějším. Za několik dní musím také odjet do Kolína, kde se chci usadit,[365] protože už to vedle bonnských profesorů nevydržím. Kdo by také chtěl pořád konverzovat s těmi duchovními smraďochy, s lidmi, kteří se učí jen proto, aby všude nacházeli nové a nové slepé uličky!

A tak bych za těchto okolností asi nemohl poslat kritiku Hegelovy filosofie práva do příštích „Anekdot" (také proto, že byla napsána pro „Pozouny"), pojednání o náboženském umění slibuji do poloviny dubna, budete-li chtít tak dlouho čekat. Bylo by mi to tím milejší, že pojednávám o věci z nového hlediska a jako dodatečnou kapitolu přidávám epilog o romanticích. Budu zatím co nejčinněji, abych se vyjádřil po goethovsku, na věci dále pracovat a čekat, jak rozhodnete. Napište mi laskavě o tom všem do Kolína, kde budu počátkem příštího měsíce. Protože ještě nevím, kde tam budu bydlet, pošlete mi, prosím, dopis na *Jungovu* adresu.

V pojednání samém bych nutně musel hovořit o obecné podstatě náboženství, v čemž se do určité míry dostávám do kolize s Feuerbachem — do kolize, která se netýká principu, nýbrž jen jeho pojetí. Náboženství tím rozhodně nezískává.

O Köppenovi jsem dlouho nic neslyšel. Neobrátil jste se ještě nikdy na Christiansena v Kielu? Znám ho jen z jeho dějin římského práva[366], kde je ostatně i ledacos o náboženství a filosofii vůbec. Zdá se, že je to vynikající duch, až na to, že když se pouští do vlastního filosofování, píše nesrozumitelně až hrůza a formálně. Snad teď už také píše lidsky. Jinak se zdá být principiálně na výši.

Velmi se těším, že Vás uvidím tady na Rýně.

Váš

Marx

Bauer mi právě píše, že chce zase na sever; myslí si, bláhový, že tam bude moci lépe vést svůj proces proti pruské vládě. Berlín je až příliš blízko u Špandavy. V každém případě je dobře, že Bauer nenechává tu věc jen tak plavat. Jak se tu dovídám od svého

budoucího švagra*, aristokrata comme il faut**, v Berlíně se na Bauera velice hněvají pro jeho důvěřivost.

Poprvé otištěno v časopise „Documente des Socialismus", sv. I, 1902

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Ferdinanda von Westphalen.
** jaký má být.

4

Marx Arnoldu Rugovi

do Drážďan

U strojníka Krämera
Bonn 27. dubna [1842]

Milý [...]*

Nesmíte ztrácet trpělivost, zpozdí-li se mé příspěvky o několik — ale opravdu *jen o několik* — dní. Bauer** Vám snad ústně poví, jak jsem se tento měsíc skoro vůbec nedostal k práci pro nejrůznější zmatky zvnějška.

Přesto jsem už skoro hotov. Pošlu Vám čtyři články: 1. „o náboženském umění", 2. „o romanticích", 3. „filosofický manifest historické právní školy", 4. „*pozitivní filosofové*", které jsem tak trochu polechtal. Články na sebe svým obsahem navazují.[367]

Článek o náboženském umění dostanete v krátkém výtahu, protože se mi ten problém při práci rozrostl málem na celou knihu a pustil jsem se do různého zkoumání, které si vyžádá ještě hodně času.

Svého plánu — usadit se v Kolíně — jsem se vzdal, protože tamější život je na mě příliš rušný a pro samé dobré přátele se tam člověk nedostane k lepší filosofii.

Do „Rheinische Zeitung" jsem poslal dlouhý článek o našem posledním porýnském zemském sněmu, s tak trochu troufalým úvodem o „Preussische Staats-Zeitung"***. V souvislosti s debatami

* V originále je jméno nečitelné, protože je někdo přeškrtal.
** Bruno Bauer.
*** „Jednání šestého porýnského zemského sněmu. (První článek.) — Debaty o svobodě tisku a o zveřejňování jednání zemských stavů".

o tisku se znova vracím k cenzuře a ke svobodě tisku, tentokrát z jiných hledisek.

Prozatím tedy zůstanu v Bonnu, a bylo by také škoda, kdyby zde nezůstal nikdo, kdo by pohoršoval ty svatoušky.

Včera přijel z Greifswaldu *Hasse*, na kterém jsem obdivoval vždycky jedině jeho velikánské holínky — takové, jaké nosí venkovští faráři. Mluvil také úplně jako nějaká farářova holínka, neměl zhola nic, připravuje vydání mnohosvazkového díla o nudném Anselmovi z Canterbury, nad kterým dřepěl 10 let,[368] myslí si, že dnešní kritika je moment, který musí být překonán, mluví o nábožnosti jako produktu životní zkušenosti a myslí tím pravděpodobně své zdárné plození potomstva a tučné panděro — i tučná panděra mají totiž své zkušenosti, a — jak říká Kant — když to jde dozadu, je z toho p.., a když nahoru, tak náboženská inspirace. Ten zbožný Hasse s tou svou náboženskou zácpou!

Náramně nás pobavilo, co jsme se z Vašich dopisů dověděli o Vatkovi — že nemá dost „vřelé srdce". Ten diplomat Vatke, který sežral všechnu moudrost a byl by tak rád první z kritiků i první z věřících, ten Vatke, který všemu vždycky rozumí nejlíp, je teď pro jednu stranu bez srdce a pro druhou bez hlavy. Hic jacet Vatke, pamětihodný příklad toho, kam vede záliba v kartách a církevní hudbě.

Fichte, který se tu halí rouškou své nepopulárnosti, dal do oběhu napůl dvojsmyslnou zprávu, že ho povolali do Tübingen. Fakulta nesplňuje jeho přání, aby ho k sobě upoutala zvýšením platu.

Sack odcestoval ve vší počestnosti do Berlína. Chce tam spekulovat s pomateností svého bratra a ucházet se o jeho místo.

Nic než válka a ledabylost, řekl Thersites, a i když zdejší universitě nelze vyčítat žádnou válku, pak alespoň o ledabylost tu není nouze.

Nechcete se už konečně rozjet na Rýn?

Váš

Marx

Poprvé otištěno v časopise „Documente des Socialismus", sv. I, 1902

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

5

Engels Arnoldu Rugovi

do Drážďan

Vážený pane doktore!

Přikládám článek pro „Jahrbücher“.[369] Toho Danta jsem zatím odložil. Byl bych to poslal už dříve, jen kdybych byl měl alespoň trochu času.

Váš dopis absolvoval dlouhou bludnou cestu, než jsem ho dostal. Proč jsem neposlal do „Jahrbücher“ „Schellinga a zjevení“? 1. Protože jsem počítal s knihou o 5—6 arších a teprve při jednání s nakladatelem mi rozsah omezili na 3 ½ archu; 2. protože „Jahrbücher“ zaujímaly v té době vůči Schellingovi stále ještě tak trochu opatrný postoj; 3. protože mi tu radili, abych proti Schellingovi už nevystupoval v časopise, ale pustil se do něho raději rovnou v brožuře. „Schelling — filosof v Kristu“ je také ode mne.

Mimochodem, doktor nejsem a nikdy nemohu být, jsem pouhý obchodník a královský pruský dělostřelec[370], buďte proto tak laskav a vypusťte ten titul.

Počítám s tím, že Vám velmi brzo pošlu opět nějaký ten rukopis, zatím se Vám poroučím

s úctou
B. Engels (Oswald)

Berlín 15. června 1842
Dorotheenstr. 56

Poprvé otištěno ve sborníku „Archiv für die Geschichte des Socialismus und der Arbeiterbewegung“, roč. 11, 1925

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

6

Marx Arnoldu Rugovi

do Drážďan

Trevír 9. července [1842]

Milý příteli!

Kdyby mě neomlouvaly události, ani bych se o omluvu nepokoušel. Rozumí se samo sebou, že si pokládám za čest spolupracovat na „Anecdotis" a že mi jenom nepříjemné vnější příčiny zabránily, abych Vám zaslal své příspěvky.

Od dubna do dneška jsem mohl pracovat celkem nejvýš asi čtyři týdny, a to ještě ne bez přerušení. 6 týdnů jsem musel kvůli dalšímu úmrtí strávit v Trevíru a zbytek mi rozkouskovaly a otrávily ty nejnechutnější rodinné kontraverze. U své rodiny jsem narazil na takové nesnáze, že jsem se teď, ačkoli rodina je zámožná, octl ve velmi svízelných poměrech. Nechci Vás příliš obtěžovat vyprávěním o ubohostech, na něž narážím ve svém soukromí; je opravdu štěstí, že špinavosti veřejného života znemožňují charakternímu člověku, aby byl citlivý v soukromých věcech. Během této doby jsem psal pro „Rheinische"*, které jsem už dlouho dlužil články atd. atd. Byl bych Vás už dávno vyrozuměl o těchto intermezzech, kdybych nebyl stále doufal, že budu s to své práce co nevidět dokončit. Za několik dní jedu do Bonnu a nesáhnu na nic, dokud nedokončím příspěvky pro „Anecdota". Rozumí se, že za této situace jsem nemohl zejména tu věc „o umění a náboženství" zpracovat tak důkladně, jak by to látka vyžadovala.

Ostatně nemyslete si, že my tady na Rýně žijeme v nějaké

* „Rheinische Zeitung".

politické idyle. Prorazit s novinami, jako je „Rheinische" — k tomu je zapotřebí nejhouževnatější vytrvalosti. Můj druhý článek o zemském sněmu, který se týkal těch církevních zmatků, je vyškrtnut.[371] Dokázal jsem v něm, jak se obhájci státu postavili na církevní, a obhájci církve na státní stanovisko. Tento incident je pro „Rheinische" tím nepříjemnější, že ti hloupí kolínští katolíci by se byli chytili a obrana arcibiskupa* mohla přilákat nové předplatitele. Těžko si ovšem můžete představit, jak ničemně a zároveň hloupě jednali ti násilníci s tím ortodoxním paličákem. Výsledek však korunoval dílo; Prusko před celým světem políbilo papeži** střevíc a naše vládní automaty chodí po ulicích, ani se nezačervenají. „Rheinische Zeitung" teď podává kvůli tomuto článku odvolání. Vůbec nastává teď pro ni boj. V „Kölnische Zeitung" se úvodníkář Hermes, bývalý redaktor někdejší politické „Hannoverzeitung", postavil na stranu křesťanství proti filosofickým novinám v Královci a Kolíně. Nevyvede-li nám cenzor zase nějaký kousek, vyjde v příští příloze moje replika.*** Náboženská strana je na Rýně ze všech nejnebezpečnější. Opozice si v poslední době příliš zvykla oponovat v rámci církve.

Víte něco bližšího o takzvaných „svobodných"[15]? Článek v „Königsberger"† byl přinejmenším nediplomatický.[372] Něco jiného je vyhlásit svou emancipaci, což je věc svědomí, a něco jiného zase předem si dělat halasnou reklamu, což zavání chvastounstvím a popuzuje šosáka. A pak, pomyslete jen — ti „svobodní", nějaký Meyen etc. Ovšem hodí-li se nějaké město k takovým akcím, pak je to Berlín.

S kolínským Hermesem se pravděpodobně dostanu do sáhodlouhé polemiky. Ať už je ten chlap sebevětší ingorant, ať je sebevíc povrchní a triviální, je právě pro tyto vlastnosti heroldem šosáctví, a já jsem se rozhodl, že ho nenechám dál žvanit. Průměrnost už nesmí poskytovat privilegium nedotknutelnosti. Hermes se do mne pustí i kvůli „svobodným", o nichž bohužel nevím naprosto nic

* von Droste-Vischeringa.
** Řehoři XVI.
*** „Úvodník v čís. 179 ‚Kölnische Zeitung' ".
† „Königsberger Zeitung".

spolehlivého. Štěstí, že Bauer* je v Berlíně. Přinejmenším nedopustí žádné „hlouposti", a jediné, co mě na této věci (je-li pravdivá a není-li to jen záměrný výplod novin) znepokojuje, je to, že ti neslaní nemastní Berlíňané pravděpodobně nějak zesměšní svou dobrou věc a neobejdou se bez různých „hloupostí", ani když půjde o vážné věci. Kdo byl mezi těmito lidmi tak dlouho jako já, nebude pokládat takovou obavu za bezdůvodnou.

Co dělají vaše „Jahrbücher"*?

Protože jste přímo u zdroje filosofických a teologických novinek, strašně rád bych se od Vás něco dověděl o současné situaci. Odtud je sice vidět hodinová ručička, minutová ale už ne.

Starý Marheineke zřejmě pokládal za nutné dokumentovat před celým světem všechnu impotenci starohegelovství. Jeho vótum je pochybné vótum.[373]

Nepustí se Sasové na tomto zemském sněmu do cenzury? Pěkné konstituční záležitosti.

Těším se, že o Vás brzy uslyším

Váš

Marx

Mám výčitky svědomí kvůli Rutenbergovi. Dostal jsem ho do redakce „Rheinische"*, a on je úplně k ničemu. Dříve nebo později mu ukážu dveře.

Jestliže článek o arcibiskupovi nedostane od vyšší policejní cenzury imprimatur, co radíte? Musí vyjít, už kvůli 1. našemu zemskému sněmu, 2. vládě, 3. křesťanskému státu. Neměl bych ho snad poslat Hoffmanovi a Campovi? Pro „Anekdota" se, myslím, nehodí.

Poprvé otištěno v časopise „Documente des Socialismus", sv. I, 1902

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Bruno Bauer.
** „Deutsche Jahrbücher".
*** „Rheinische Zeitung".

7

Engels Arnoldu Rugovi

do Drážďan

Velectěný pane!

Tentokrát Vám píši, abych Vám oznámil, že už Vám nic nepošlu.

Jsem rozhodnut vzdát se na nějakou dobu veškeré literární činnosti a raději tím víc studovat. Důvody jsou nasnadě. Jsem mladý a ve filosofii jsem samouk. Naučil jsem se dost, abych si vytvořil určitý názor a mohl ho v případě potřeby obhajovat. Ne ale tolik, abych mohl úspěšně a náležitě působit v jeho prospěch. Budou se na mě klást požadavky tím větší, že jsem „obchodní cestující s filosofií" a že jsem si právo filosofovat nevykoupil doktorským diplomem. Myslím, že až zase jednou něco napíši, jenže tentokrát pod vlastním jménem[374], budu už vyhovovat těmto požadavkům. A nadto nesmím teď svůj čas příliš tříštit, protože zakrátko mi ho asi zase víc zabere práce v obchodě. Má dosavadní literární činnost spočívala, subjektivně vzato, v samých pokusech, jejichž výsledek mi měl ukázat, zda mi mé přirozené nadání umožňuje plodnou práci pro pokrok, živou účast na hnutí našeho století. S výsledkem mohu být spokojen a pokládám teď za svou povinnost, abych si studiem, ve kterém teď pokračuji s dvojnásobnou chutí, stále víc osvojoval i to, co není člověku vrozeno.

Počítám s tím, že se s Vámi setkám v Drážďanech, až se budu v říjnu vracet do své porýnské vlasti,[370] a že Vám o tom povím víc. Zatím buďte zdráv a vzpomeňte si občas na mne.

Váš

B. Engels

Berlín 26. 7. 42

Četl jste Jungovu odpověď[375]? Tvrdím, že to je to nejlepší, co dosud napsal. Mimochodem druhý Jung*, ten kolínský z „Rheinische Zeitung", je teď tady a za několik týdnů Vás navštíví, až pojede nazpět.

Poprvé otištěno v časopise „Die Internationale", seš. 26, 1920

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Georg Jung.

8

Marx Dagobertu Oppenheimovi

do Kolína

[Bonn, kolem 25. srpna 1842]

Milý Oppenheime!

Přikládám Rugův rukopis. Čís. 1 se asi nedá použít; čís. 2 o poměrech v Sasku se Vám snad bude hodit.[376]

Pošlete mi Mayerův článek o *obecním zřízení* z „Rheinische Zeitung", a můžete-li, všechny Hermesovy články *proti židovství*.[377] Pošlu Vám pak co nejdříve článek, který — i když tuto otázku neuzavře — přece jen ji uvede na jinou kolej.

Projde ten článek o Hannoversku[378]? Zkuste to zase brzo, pro začátek alespoň s něčím malým. Nejde ani tak o tento článek samotný jako o řadu důkladných prací, které Vám mohu pak odtamtud přislíbit. Autor článku mi včera napsal:

„Nevěřím, že by můj útok na opozici mohl uškodit rozšiřování novin v Hannoversku; naopak, dostali se tam vcelku všeobecně tak daleko, že názory, které jsem vyslovil, pokládají za správné."

Shoduje-li se to s Vaším názorem na věc, pošlete mi k recenzi také ten článek o juste-milieu[379]. Je třeba posoudit tu otázku nezaujatě. Především se zcela obecné teoretické úvahy o státním zřízení hodí spíš pro čistě vědecké orgány než pro noviny. Pravou teorii je třeba objasňovat a rozvíjet v konkrétní situaci a na stávajících poměrech.

Když už se to ale stalo, musíme vzít v úvahu dvě věci. Při každé příležitosti, kdy se dostaneme do sporu s jinými deníky, mohou nám to omlátit o hlavu. Tak zjevná demonstrace proti hlavním oporám dnešních poměrů ve státě může mít za následek zostření

cenzury a dokonce i zákaz listu. Na to zašla jihoněmecká „Tribüne". V každém případě tím rozhořčíme mnoho, velmi mnoho svobodomyslných lidí praxe, kteří převzali nevděčnou úlohu krok za krokem, v rámci konstitučních omezení, bojovat za svobodu, zatímco my jim z pohodlného křesla abstrakce demonstrujeme její rozpory. Pravda, autor článku o juste milieu vyzývá ke kritice; ale 1. víme přece všichni, jak vlády na takové výzvy odpovídají; 2. nestačí, že je někdo ochoten podrobit se kritice, když se ho tato kritika stejně nebude ptát po dovolení; jde o to, zda si zvolí vhodnou půdu. Noviny začínají být vhodnou půdou pro takové otázky teprve tehdy, když se tyto otázky staly otázkami skutečného státu, praktickými otázkami.

Pokládám za nezbytné, aby „Rheinische Zeitung" nebyla ani tak řízena svými spolupracovníky, jako aby naopak spíše sama své spolupracovníky řídila. Články, jako je ten, o němž jsem se zmínil, poskytují nejlepší příležitost, aby se spolupracovníkům naznačil určitý operační plán. Jednotlivý autor nemůže nikdy vidět celek tak, jako to vidí noviny.

Kdyby se mé názory neshodovaly s Vašimi, pak bych — nebudete-li to pokládat za nevhodné — provedl tuto kritiku v „Anecdotis", v dodatku ke svému článku proti Hegelovu učení o konstituční monarchii.* Myslím si ale, že bude lepší, když noviny budou samy sobě lékařem.

Očekávám Vaši brzkou odpověď

Váš

Marx

Poprvé otištěno v knize Hansen, „Rheinische Briefe und Akten", sv. I, Essen 1919

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 449.

9

Marx Arnoldu Rugovi

do Drážďan[380]

Kolín 30. list. [1842]

Milý příteli!

Omezím se ve svém dnešním dopise na ten „cirkus" se „svobodnými"[15].

Víte už, že cenzura nás den co den nemilosrdně bílí, takže noviny často málem nemohou vyjít. Tím padla spousta článků od „svobodných". Právě tolik jako cenzor jsem si dovolil vyřadit i já, protože Meyen a spol. nám posílali celé stohy svých myšlenkově prázdných slátanin plných odhodlání převrátit svět, v hanebném stylu, s troškou ateismu a komunismu (který ti pánové nikdy nestudovali); při Rutenbergově naprosté nekritičnosti, nesamostatnosti a neschopnosti si zvykli pokládat „Rheinische Zeitung" za *svůj* povolný orgán, já jsem se ale domníval, že už nemohu připustit takový škvár ve starém duchu. Odpadly tedy některé nedocenitelné produkty „svobody" — takové svobody, která usiluje především „osvobodit se od všech myšlenek" — to byl první důvod, proč se zachmuřilo nebe nad Berlínem.

Rutenberg, kterému už sebrali německou rubriku (kde celá jeho práce spočívala v tom, že dělal tečky a čárky) a kterému *jen na mou žádost* dočasně svěřili francouzskou, ten Rutenberg díky tomu, že naše státní prozřetelnost je tak bezmezně hloupá, měl to štěstí, že platil za nebezpečného, ačkoli nebyl nebezpečný nikomu kromě „Rheinische Zeitung" a sám sobě. Kategoricky se žádalo, aby byl odstraněn. Pruská prozřetelnost, tento prušácký despotismus — despotismus nejpokrytečtější a nejzáludnější —, ušetřila odpovědné-

mu vydavateli listu nepříjemný výstup, a nový mučedník, který už svou fyziognomií, svým vystupováním a řečí dovede virtuózně dávat najevo, že si je vědom svého mučednictví, využívá této příležitosti. Píše na všechny strany, píše do Berlína, že on představuje ty *vyhoštěné principy* „Rheinische Zeitung", která začíná zaujímat *jiné stanovisko* vůči vládě. Rozumí se samo sebou, že na to následovaly i demonstrace hrdinů svobody na Sprévě, na té „špinavé vodě, jež omývá duše a ředí čaj".[381]

A konečně díky Vašemu a Herweghovu poměru ke „svobodným" se naplnila míra trpělivosti těch rozhněvaných Olympanů.[382]

Před několika dny jsem dostal dopis od mrňavého Meyena, jehož oblíbenou kategorií je plným právem *to, co by mělo být* [das Sollen]. Ptá se mne v něm na můj postoj 1. k Vám a Herweghovi, 2. ke „svobodným", 3. k novým redakčním principům a ke stanovisku vůči vládě. Odpověděl jsem hned a vyslovil jsem otevřeně svůj názor na nedostatky jejich prací, které vidí svobodu spíše v troufalé, sansculotské a přitom laciné formě než ve *svobodném*, tj. samostatném a hlubokém obsahu. Vyzval jsem je, aby omezili prázdné mudrování a velkohubé fráze, nezhlíželi se tolik sami v sobě, aby byli určitější, hlouběji se zabývali konkrétními poměry, prokázali větší znalost věci. Prohlásil jsem, že pokládám za nevhodné a dokonce nemorální vpašovávat komunistická a socialistická dogmata — tedy nový světový názor — do nahodilých divadelních kritik atd. a že požaduji, aby se o komunismu mluvilo docela jinak, důkladněji, když už se o něm má mluvit. Žádal jsem pak, aby se spíš kritizovalo náboženství formou kritiky politických poměrů, než aby se politické poměry kritizovaly prostřednictvím náboženství, protože takové zaměření víc odpovídá charakteru novin a vzdělání čtenářů a protože náboženství, samo o sobě bezobsažné, nežije z nebe, nýbrž ze země, a se zrušením oné zvrácené reality, jejíž *teorií* je, se samo zhroutí. Konečně jsem chtěl, aby — když už mluví o filosofii — se méně ohánělo *heslem* „ateismus" (to připomíná děti, které ujišťují každého, kdo je ochotný to poslouchat, že se nebojí bubáka) a hleděli raději dostat k lidem její obsah. To je všecko.

Včera jsem dostal drzý dopis od Meyena, který to mé psaní ještě nedostal a vyptává se mne na všechno možné: 1. mám se vy-

slovit, jak se stavím k Vaší rozepři s Bauerem, o které nemám ani ponětí; 2. proč jsem vypustil to či ono; viní mě z konzervatismu; 3. noviny se prý nesmějí mírnit, nýbrž musí jít *do krajnosti*, tj. klidně přenechat pole policii a cenzuře, místo aby hájily své pozice v boji — tvrdošíjném a prodchnutém vědomím povinnosti, i když si ho veřejnost ani nepovšimne. A nakonec se tu urážlivě referuje o Herweghově zasnoubení atd. ad.

Z toho všeho je vidět strašnou ješitnost člověka, který nechápe, jak je možné vzdát se několika berlínských ztřeštěností, aby byl zachráněn politický orgán, a který myslí jen na své klikaření. Přitom se ten mužíček naparoval jako páv, zaklínal se, bil se v prsa a chápal se meče, povídal něco o „své" straně, hrozil mi nemilostí, deklamoval jako markýz Poza, jenomže trochu hůř apod.

Teď se na nás od rána do večera hrnou nejhorší cenzurní šikany, lejstra z ministerstev, tahanice s úřadem vrchního presidenta,[383] stížnosti na zemském němu, nářky akcionářů atd. atd. a já zůstávám na místě jen proto, že pokládám za svou povinnost bránit — pokud je to v mých silách — úřadům v uskutečnění jejich záměrů; dovedete si tedy představit, že jsem trochu předrážděn a že jsem Meyenovi odpověděl dost bez obalu. Je tedy pravděpodobné, že se „svobodní" na nějakou chvíli stáhnou. Žádám Vás proto naléhavě, abyste nás sám podporoval svými příspěvky a vyzval k tomu také své přátele.

Váš

Marx

Poprvé otištěno v časopise „Documente des Socialismus", sv. I, 1902

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

10

Marx Arnoldu Rugovi

do Drážďan

Kolín 25. ledna* [1843]

Milý (...)**

Pravděpodobně už víte, že „Rheinische Zeitung" byla zakázána, zrušena, že nad ní byl vynesen smrtelný ortel. Její čas byl vyměřen do konce března. Během této šibeniční lhůty podléhá dvojí cenzuře. Náš cenzor***, slušný člověk, je podřízen cenzuře zdejšího vládního presidenta von Gerlacha, slepě poslušného hlupáka, a to tak, že hotový výtisk našeho listu musí být předložen policejnímu čmuchalovi k očichání, a když zvětří něco nekřesťanského či nepruského, pak nesmějí noviny vyjít.

Zákaz vyvolalo několik různých příčin najednou — značné rozšíření našeho listu, *moje* obhajoba moselského dopisovatele†, v níž dostali co proto nejvyšší státní činitelé, to, že jsme odmítli jmenovat člověka, který nám poslal zákon o manželství[384], svolání zemských stavů, na něž bychom mohli zapůsobit svou agitací, a konečně naše kritika zákazu „Leipziger Allgemeine Zeitung"†† a „Deutsche Jahrbücher".

Ministerský reskript, který bude v těchto dnech uveřejněn v novinách, je pokud možno ještě slabší než ty předešlé. Jako důvody se v něm udává:

* V originále: prosinec.
** V originále jméno někdo přeškrtal, takže je nečitelné.
*** Wiethaus.
† Míní se Marxův stejnojmenný článek „Obhajoba moselského dopisovatele".
†† K. Marx, „Zákaz ‚Leipziger Allgemeine Zeitung' ".

1. *Lež*, že *nemáme* koncesi, jako by v Prusku, kde nesmí ani jeden pes běhat bez policejní známky, mohla „Rheinische Zeitung" třeba jen jediný den vyjít bez oficiálních podmínek k životu.

2. Cílem cenzurní instrukce z 24. prosince byla cenzura *tendence*. Tendencí se rozuměla *představa*, romantická víra, že máme svobodu, kterou bychom si ve skutečnosti nedovolili mít. Jestliže rozumný jezuitismus, jaký panoval za dřívější vlády, měl strohou rozumovou podobu, pak tento romantický jezuitismus požaduje jako hlavní rekvizitu *představivost*. Cenzurovaný tisk má umět žít z iluze svobody a z iluze o onom skvělém muži*, který tuto iluzi ráčil velkomyslně povolit. Jestliže ale cenzurní instrukce chtěla cenzuru tendence, pak nyní ministerský reskript vysvětluje: pro celkově špatnou tendenci si ve Frankfurtu vymysleli *zákaz*, *zastavení*. Cenzura je prý tu jen proto, aby cenzurovala úchylky od dobré tendence, ačkoli instrukce říkala pravý opak, totiž že dobré tendenci se mají úchylky povolovat.

3. Staré žvásty o špatných úmyslech, prázdném teoretizování a podobné třesky plesky.

Mne to všechno vůbec nepřekvapilo. Víte, co jsem si o cenzurní instrukci hned myslel. Vidím v tom jen konsekvenci, vidím za zákazem „Rheinische Zeitung" *pokrok* politického uvědomění, a proto rezignuji. Kromě toho mi v tomhle ovzduší beztak už bylo dusno. Je zlé otročit — i když je to pro svobodu — a šermovat špendlíky místo pořádných ran pažbami. Toho pokrytectví, pitomosti a hrubého autoritářství i toho našeho uhýbání, ustupování, ohýbání hřbetu a prosívání slov mám už dost. A tak mi vláda zase vrátila svobodu.

Rozešel jsem se, jak jsem Vám už napsal, se svou rodinou,** a nemám, dokud má matka žije, právo na svůj majetek. Dále jsem zasnouben a nemohu, nesmím a nechci z Německa bez své nevěsty***. Kdyby se tedy podařilo, abych mohl třeba v Curychu redigovat s Herweghem „Deutscher Bote"[385], byl bych rád. V Německu už nemohu s ničím začít. Člověk se tu zpronevěřuje sám sobě. Kdy-

* Bedřichu Vilému IV.
** Viz tento svazek, str. 458.
*** Jenny von Westphalen.

byste mi chtěl v této záležitosti poskytnout radu a poučení, byl bych Vám velmi vděčen.

Pracuji na řadě věcí, které tady v Německu nenajdou ani cenzora, ani vydavatele a které tu vůbec nemohou vyjít. Očekávám co nejdříve Vaši odpověď.

Váš

Marx

Poprvé otištěno v časopise „Documente des Socialismus", sv. I, 1902

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

11

Marx Arnoldu Rugovi

do Drážďan

Kolín 13. března [1843]

Milý příteli!

Jakmile to bude jen trochu možné, vyrazím přímo do Lipska. Právě jsem hovořil se Stuckem, kterému — jak se zdá — většina berlínských státníků velmi zaimponovala. Dr. Stucke je velice dobrodušný člověk.

Pokud jde teď o náš plán[386], chci Vám říci předběžně svůj názor. Když byla dobyta Paříž, navrhovali někteří lidé za panovníka Napoleonova syna* jako regenta, jiní navrhovali Bernadotta a ještě jiní zase Ludvíka Filipa. Talleyrand však odpověděl: Ludvík XVIII., nebo Napoleon. To je zásada: všechno ostatní je intrika.

A tak bych i já řekl takřka o všem kromě Štrasburku (nebo nanejvýš ještě tak Švýcarska), že to není zásada, ale intrika. Knihy přes 20 archů, to nejsou žádné knihy pro lid. Maximum, čeho se zde můžeme odvážit, je měsíčník.

I kdyby snad nakrásně byly znova povoleny „Deutsche Jahrbücher", dotáhli bychom to v nejlepším případě na slabý odvar těch v pánu zesnulých, a to dnes už nestačí. Naproti tomu „Deutsch-Französische Jahrbücher", to by byla zásadní, důsledná věc, to by bylo něco, pro co se člověk může nadchnout. Rozumí se, že tu říkám jen své mínění, které není směrodatné, a že se v ostatním podřizuji věčným silám osudu.

Nakonec — a práce pro noviny mě nutí končit — Vám chci

* vévodu Zákupského.

ještě sdělit, jaké mám *soukromé plány*. Jakmile bychom uzavřeli smlouvu, jel bych hned do Kreuznachu a oženil se; asi měsíc nebo trochu déle bych tam ale zůstal u matky* své nevěsty, protože musíme přece mít v každém případě několik věcí hotových, než se do toho dáme. A tím spíše bych mohl, bude-li to nutné, zůstat několik neděl v Drážďanech, protože všechny ty přípravy a procedury, svatební oznámení apod. zaberou spoustu času.

Mohu Vás bez jakékoli romantiky ujistit, že jsem se až po uši zamiloval, a to doopravdy. Jsem zasnouben už přes 7 let a má snoubenka musela pro mne svést úporný boj, který jí málem podlomil zdraví — jednak se svými pietisticko-aristokratickými příbuznými, kteří uctívají stejně „Pána na nebesích" jako „pána v Berlíně", jednak s mou vlastní rodinou, kde se zahnízdilo několik kněžourů a jiných mých nepřátel. Vybojovali jsme tedy, já i moje nevěsta, za celá ta léta víc zbytečných a únavných konfliktů než mnozí jiní, kterým je třikrát tolik a kteří stále mluví o svých „životních zkušenostech" (oblíbený výraz našeho juste-milieu**).

Apropos, přišla nám anonymní replika na Prutzův referát proti novým tübingenským „Jahrbücher"[387]. Poznal jsem podle rukopisu *Schweglera*. Vy jste charakterizován jako extrémní štváč, Feuerbach jako nestydatý posměváček a Bauer*** jako úplně nekritická hlava! Ti Švábové! Ti Švábové! To bude asi pěkná patlanina!

O Vaší pěkné, opravdu populárně napsané stížnosti jsme přinesli povrchní Pfütznerův článek — a to jsem ho ještě seškrtal na polovinu — protože jsme neměli po ruce lepší recenzi a sami jsme na to neměli čas.[388] Ten člověk nejde nikdy dostatečně do hloubky a svými pošklebky zesměšňuje spíš sám sebe než svého nepřítele.

Váš

Marx

* Karoliny von Westphalen.
** Edgara Bauera.
*** Bruno Bauer.

Knihy pro Fleischera jsem obstaral. Váš příspěvek vpředu je zajímavý.[389] Bauer píše o Ammonovi skvěle.[390] „Strasti a radosti teologického vědomí" jsou podle mého názoru nepříliš zdařilým překladem oddílu „Nešťastné vědomí" z „Fenomenologie".[391] Feuerbachovy aforismy se mi nezdají jen v tom, že odkazuje příliš na přírodu a málo na politiku. To je ale jediné spojení, jehož prostřednictvím se může současná filosofie stát pravdou. Asi to ale dopadne jako v 16. století, kdy lidem nadšeným pro přírodu odpovídala jiná řada entuziastů — lidí nadšených pro stát. Nejvíc se mi líbila recenze dobré „Literarische Zeitung"[392].

Bauerovu sebeobranu[393] jste pravděpodobně už četl. Podle mého názoru nepsal ještě nikdy tak dobře.

Pokud jde o „Rheinische Zeitung", nezůstal bych *za žádných okolností*, rozhodně nemohu psát pod pruskou cenzurou, ani dýchat pruský vzduch.

Právě ke mně přichází představený místních Izraelitů a žádá mě, abych napsal na zemský sněm petici ve prospěch židů — a já to udělám. Jak je mi izraelská víra protivná, tak se mi zdá Bauerův názor přece jen příliš abstraktní. Je třeba prorazit co nejvíc děr do křesťanského státu a propašovat jimi tolik racionálního, kolik jen je v našich silách. Musíme se o to alespoň pokoušet —, a *rozhořčení* roste s každou peticí, která je ostře odmítnuta.

Poprvé otištěno v časopise „Documente des Socialismus", sv. I, 1902

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

12

Marx Ludwigu Feuerbachovi

do Bruckbergu[394]

Kreuznach 3. října 1843

Velectěný pane!

Dr. Ruge Vás před několika měsíci při svém průjezdu informoval o našem plánu vydávat francouzsko-německé „Jahrbücher" a požádal Vás zároveň o spolupráci. Už je to tak daleko, že je dohodnuto, kde se budou tisknout a vydávat — v *Paříži* — a že první číslo měsíčníku má vyjít do konce listopadu.

Než odjedu do Paříže, což se má stát za několik dní, nemohu jinak a musím se za Vámi vypravit alespoň v krátkém *dopise*, když mi nebylo dopřáno seznámit se s Vámi osobně.

Byl jste jeden z prvních publicistů, kteří se vyslovili pro francouzsko-německé vědecké spojenectví. Budete proto jistě patřit i mezi ty, kdo jako první podpoří akci, jejímž cílem je toto spojenectví uskutečnit. Mají totiž vycházet střídavě německé i francouzské práce. Nejlepší pařížští autoři přislíbili svou spolupráci. Každý Váš příspěvek nám bude velice vítán, a něco jistě budete mít po ruce.

Domnívám se, že mohu z Vaší předmluvy ke 2. vydání „Wesen des Christenthums" učinit závěr, že pracujete na rozsáhlejším díle o *Schellingovi* nebo že aspoň máte v úmyslu ještě leccos o tom mluvkovi napsat.[395] Vidíte, to by byl znamenitý začátek.

Schelling je, jak víte, 38. členem Spolku[396]. Celá německá policie je mu k dispozici, jak jsem se sám jednou přesvědčil jako redaktor „Rheinische Zeitung". Cenzurní instrukce nemůže totiž připustit nic, co je proti svatému Schellingovi...* V Německu je te-

* V originále nečitelné slovo.

dy takřka nemožné zaútočit na Schellinga jinak než v knihách nad 21 archů, ale knihy přes 21 archů nejsou knihy pro lid. *Kappova* práce si opravdu zaslouží uznání, ale je příliš podrobná a nevhodně odděluje závěry od faktického materiálu. Nadto našla naše vláda prostředek, jak taková díla zbavit účinku. Nesmí se o nich mluvit. Ignorují se, nebo je pár institucí, které mají patent na recenzování, vyřídí — což je prakticky totéž — několika opovržlivými slovy. Velký Schelling sám dělá, jako by o těchto útocích nevěděl, a podařilo se mu *fiskálním* popraskem kolem té mazanice starého Pauluse[397] odvést pozornost od Kappovy práce. To byl mistrovský diplomatický kousek!

A teď si představte, že bude Schelling odhalen v Paříži, před francouzskými publicisty! Tady nebude moci ve své ješitnosti mlčet, pruská vláda tím bude hluboce dotčena, bude to útok na Schellingovu suverenitu navenek, a *ješitnému* monarchovi záleží víc na *suverenitě navenek* než na suverenitě uvnitř vlastní země.

Jak obratně dokázal pan von Schelling navnadit Francouze, nejdříve slabého eklektického *Cousina* a pak dokonce i geniálního *Lerouxe*! Pro Pierra Lerouxe a jeho vrstevníky je totiž Schelling stále ještě mužem, který na místo transcendentního idealismu postavil rozumný realismus, na místo abstraktní myšlenky myšlenku z masa a krve, na místo úzce specializované filosofie filosofii světa! K francouzským romantikům a filosofům Schelling provolává: „Já, spojení filosofie a teologie", k francouzským materialistům: „Já, spojení těla a myšlenky", k francouzským skeptikům: „Já, bořitel dogmatiky", jedním slovem „Já... Schelling!".

Schelling dokázal spojit filosofii nejenom s teologií, ale i s diplomacií. Udělal z filosofie obecnou diplomatickou vědu — diplomacii pro všecko. Útok na Schellinga je tedy nepřímo útokem na celou naši politiku a zejména na pruskou politiku. Schellingova filosofie je pruská politika sub speciae philosophiae*.

Prokázal byste proto našemu dílu — a ještě více pravdě — velkou službu, kdybyste nám hned do prvního sešitu poslal Schellingovu charakteristiku. Právě Vy se pro to nejlépe hodíte, protože jste

* ve světle filosofie.

Schellingův pravý opak. Upřímné — předpokládejme o našem soupeři to dobré — Schellingovy *mladické myšlenky*, k jejichž uskutečnění však neměl žádný jiný nástroj kromě vlastní představivosti, žádnou energii kromě ješitnosti, žádnou hnací sílu kromě opia a žádný orgán kromě vnímavosti až ženský citlivé, tyto jeho upřímné mladické myšlenky, které u něho zůstaly jen blouznivým mladickým sněním, se u Vás staly pravdou, skutečností, mužnou opravdovostí. Schelling je proto Vaše *anticipovaná karikatura*, a ta se musí při konfrontaci se skutečností okamžitě rozplynout jako mlha ve větru. Považuji Vás proto za nutného, nevyhnutelného, přirozeného, tedy Jejich Veličenstvy přírodou a dějinami povolaného Schellingova protivníka. Váš boj s ním je bojem imaginace filosofie s filosofií samou.

Doufám, že budete souhlasit, a očekávám určitě Váš příspěvek[398]. Moje adresa je: „Panu Mäurerovi, Rue Vanneau Nr. 23, Paříž, pro Dr. Marxe." Má žena Vás dává pozdravovat, i když Vás osobně nezná. Ani nevíte, kolik máte stoupenkyň mezi krásným pohlavím.

Zcela Váš

Dr. Marx

Poprvé otištěno zkráceně v knize K. Grüna „Ludwig Feuerbach in seinem Briefwechsel und Nachlass, sowie in seiner Philosophischen Charakterentwicklung", sv. I, Lipsko a Heidelberg 1874

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

13

Marx Juliu Fröbelovi

do Curychu

Paříž 21. listopadu 1843
rue Vanneau, Nr. 31, Faub. St. Germain

Milý příteli!

Právě jsem dostal Váš dopis, ale za velmi podivných okolností.

1. Schází *všechno*, co jste — jak píšete — přiložil, s výjimkou *Engelsova článku*. Z toho je ale jen kousek, takže se nedá použít. Začíná číslem 5.

2. Dopisy pro Mäurera a pro mne byly v obálce s razítkem St. Louis, kterou přikládám. Do téže obálky bylo vloženo těch pár stránek od Engelse.

3. Dopis pro Mäurera, který byl podobně jako dopis pro mne jenom volně vložen do přiložené obálky, je též signován cizí rukou. Posílám Vám tu jeho část, na níž je signatura.

Jsou jen dvě možnosti.

Buď Vaše dopisy a Váš balík otevřela a zadržela *francouzská* vláda. V tom případě pošlete ty adresy nazpět. Zahájíme pak nejenom *proces* proti *francouzské poště*, ale zveřejníme zároveň také sám fakt ve všech opozičních listech. V každém případě bude lépe, budete-li adresovat všechny balíky nějakému *francouzskému knihkupectví*. Nemyslíme si ale, že se francouzská vláda dopustila *hanebnosti*, jakou si dosud dovolovala jen rakouská vláda.

Zbývá tedy *druhá možnost*, že ten fízlovský kousek mají na svědomí Váš *Bluntschli* a spol. Je-li tomu tak, potom: 1. musíte zažalovat Švýcary, a 2. musí Mäurer jako *francouzský občan* protestovat na ministerstvu.

Pokud jde o věc samu, je teď třeba:

α) Přikázat Schüllerovi, aby prozatím nevydával dotyčný materiál, protože ten se teď musí stát hlavní ozdobou našeho prvního čísla*;

β) Pošlete mi celý obsah na adresu Louis Blanca, rue Taitbout, Nr. 2 nebo 3.

φ) Ruge tu ještě není. Nemohu ovšem začít s tiskem, dokud nepřijede. Články, které mi zatím poslali zdejší (Hess, Weill atd.), jsem musel po dlouhých diskusích odmítnout. Ruge přijede ale pravděpodobně koncem tohoto měsíce. Budeme-li pak mít také ten materiál, který jste Vy přislíbil, může se s tiskem začít. Psal jsem Feuerbachovi**, Kappovi a Hagenovi. Feuerbach už odpověděl.

δ) Holandsko se mi zdá nejvhodnějším místem, pokud vaši fízlové už v této chvíli neuvědomili vládu.

Jestliže se té hanebnosti dopustili vaši Švýcaři, napadnu je nejen v „Réforme", „National", „Démocratie pacifique", „Siècle", „Courrier", „La Presse", „Charivari", „Commerce" a v „Revue indépendante", ale i v „*Times*", a chcete-li, i ve francouzsky psané brožuře.

Tihle pseudorepublikáni si musí zapamatovat, že nemají co dělat se skotáky a krejčovskými tovaryši.

Pokud jde o *kancelář*, budu se snažit — protože se chci přestěhovat — najít nějakou při bytě. Provozně i kvůli penězům to tak bude nejlepší.

Promiňte, že píši tak nesouvisle. Nemohu rozhořčením psát.

Váš

Marx

V každém případě — ať už ten kousek spískali pařížští doktrináři nebo švýcarští chrapouni — přimějeme *Araga* a *Lamartina* k interpelaci ve sněmovně. Chtějí-li mít ti pánové skandál, ať ho tedy mají. Odpovězte urychleně, protože to spěchá. Protože Mäurer je *francouzský občan*, byl by ten kousek porušením mezi-

* „Deutsch-Französische Jahrbücher".
** Viz tento svazek, str. 474—476.

národního práva ze strany Curychu, a to jim, těm skotákům, nesmí projít.

Poprvé otištěno rusky v časopise „Voprosy istorii KPSS", č. 4, 1958

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

14

Marx redakci „Allgemeine Zeitung“ do Augsburgu

Prohlášení

Protože se v německých novinách šíří různé zvěsti vyvolané tím, že „Deutsch-Französische Jahrbücher“ přestaly vycházet, jsem nucen prohlásit, že švýcarské vydavatelství Jahrbücher upustilo náhle z hospodářských důvodů od vydávání časopisu, a tak pro nejbližší dobu znemožnilo, aby dále vycházel.[399]

Paříž 14. dubna 1844

Karel Marx

Otištěno ve zvláštní příloze „Allgemeine Zeitung“ z 20. dubna 1844

Podle textu novin
Přeloženo z němčiny

15

Marx Ludwigu Feuerbachovi

do Bruckbergu

Paříž 11. srpna [1844]
rue Vanneau 38

Velectěný pane!

Protože se mi právě naskýtá příležitost, dovoluji si Vám poslat svůj článek, ve kterém jsou nastíněny určité prvky mé kritické filosofie práva*. Tuto práci jsem už jednou dokončil, ale pak jsem ji znovu přepracoval, aby byla obecně srozumitelná. Nepřisuzuji tomuto článku žádnou zvláštní cenu, ale těší mě, že mám příležitost ujistit Vás svou hlubokou úctou, a — dovolte mi to slovo — láskou, kterou k Vám cítím. Vaše „Philosophie der Zukunft" a stejně tak i „Wesen des Glaubens"[400] mají v každém případě přes svůj omezený rozsah větší váhu než celá nynější německá literatura dohromady.

V těchto spisech jste dal — nevím zda úmyslně — socialismu filosofický základ, a komunisté těmto pracím také ihned v tomto smyslu porozuměli. Jednota lidí s lidmi, spočívající na reálném rozdílu mezi lidmi, pojem lidského rodu stažený z nebe abstrakce na skutečnou zemi — co je to jiného než sám pojem *společnosti!*

Připravují se 2 překlady Vašeho „Wesen des Christenthums" — jeden v angličtině a jeden ve francouzštině; jsou už takřka připraveny k tisku. První vyjde v Manchesteru (přehlédl jej Engels), druhý v Paříži[401] (přeložili ho Francouz Dr. Guerrier a německý komunista *Ewerbeck* za pomoci jednoho výborného francouzského stylisty).**

* „Úvod ke kritice Hegelovy filosofie práva."
** Tento odstavec je v rukopise v hranatých závorkách.

V této chvíli se Francouzi okamžitě na knihu vrhnou, protože obě strany — kněžouři i voltairiáni a materialisté — se ohlížejí po cizí pomoci. Je podivuhodné, jak se na rozdíl od 18. století rozšířila náboženost u středního stavu a u vyšší třídy, zatímco bezbožnost — ale bezbožnost člověka, který se cítí být člověkem — sestoupila mezi francouzský proletariát. Musel byste být na některém ze shromáždění francouzských dělníků, abyste se přesvědčil o panenské svěžesti, o ušlechtilosti, jež se projevuje u těchto upracovaných lidí. Anglický proletář dělá také obrovské pokroky, schází mu ale kulturnost Francouzů. Nesmím však zapomenout zdůraznit, jak se o teorii zasloužili němečtí řemeslníci ve Švýcarsku, Londýně a Paříži. Jenomže německý řemeslník je stále ještě příliš řemeslníkem.

V každém případě vytvářejí však dějiny mezi těmito „barbary" naší civilizované společnosti praktický element pro emancipaci člověka.

Protiklad mezi francouzským charakterem a námi Němci nevyvstal přede mnou ještě nikdy tak ostře, tak pádně jako v jednom fourierovském spise, který začíná těmito větami: „*člověk* se plně projevuje ve svých *vášních*". „Setkal jste se někdy s člověkem, který by *myslel pro myšlení, vzpomínal pro vzpomínání, představoval si něco pro představy? který by chtěl pro chtění?* počínal jste si tak někdy sám?... ne, určitě ne!"[402]

Hlavní hybnou silou přírody stejně jako společnosti je tedy *magická, vášnivá, nereflektující přitažlivost*, a „každý člověk, každá rostlina, každý živočich či každé nebeské těleso dostalo takový souhrn sil, jaký odpovídá jeho poslání ve světovém řádu".

Z toho vyplývá: „*přitažlivosti* jsou vždy úměrné *osudovým určením*".

Nepůsobí všechny tyto věty takovým dojmem, jako by Francouz svou passion* úmyslně stavěl proti actus purus** německého myšlení? Nemyslíme pro myšlení atd.

Jak těžké je pro Němce dostat se z jednostrannosti v opačném směru, dokázal opět můj dlouholetý přítel — teď však se mi po-

* vášeň.
** čistému aktu.

někud odcizil — *Bruno Bauer* ve své kritické berlínské „Literatur-Zeitung". Nevím, zda jste ji četl. Je tam hodně skryté polemiky s Vámi.

Charakter této „Literatur-Zeitung" lze shrnout takto: „Kritika" se mění v transcendentní podstatu. Oni Berlíňané se nepokládají za *lidi*, kteří *kritizují*, nýbrž za *kritiky*, kteří *mimochodem* mají tu smůlu, že jsou lidmi. Uznávají proto jedinou *opravdovou* potřebu, potřebu *teoretické* kritiky. Lidem, jako je Proudhon, tudíž vyčítají, že vycházejí z „*praktické*" „*potřeby*". Tato kritika se proto dostává na scestí a vede ke smutnému a důstojně se tvářícímu spiritualismu. *Vědomí* nebo *sebevědomí* je pokládáno za *jedinou* lidskou vlastnost. Např. láska se popírá, protože milovaná žena je v ní jen „*předmětem*". Pryč s předmětem! Tato kritika se proto pokládá za jediný *aktivní* prvek dějin. Proti ní stojí celé lidstvo jako *masa*, jako nečinná masa, která má cenu jen jako protiklad ducha. Za největší zločin se proto považuje, projeví-li kritik, že má *srdce* nebo že pociťuje pro něco *vášeň* — musí být *ironickým*, *ledově chladným* σοφός*.

Bauer proto *doslovně* prohlašuje:

„Kritik se nepodílí ani na strastech, ani na radostech společnosti; nezná ani přátelství a lásku, ani nenávist a nepřízeň; trůní v samotě, kde jen občas splyne s jeho rtů smích olympských bohů nad zvráceností světa."[403]

Tón Bauerovy „Literatur-Zeitung" je tudíž tón nezúčastněně *opovržlivý*, a Bauer si usnadňuje tuto opovržlivost tím, že bije jiné po hlavě výsledky Vaší práce a vůbec výsledky, jež přinesla doba. Odhaluje jen rozpory a spokojen tímto svým počínáním odtáhne vždy pryč s opovržlivým „hm". Prohlašuje, že kritika nic nedává, že je na to příliš spirituální. A co víc, vyslovuje přímo naději: „není daleko doba, kdy se celé upadající lidstvo seskupí proti kritice"; — a *kritika*, to je *on* a *spol.* — „a oni pak rozdělí tuto masu do různých skupin a vystaví jim všem vysvědčení chudoby".

Vypadá to tak, že Bauer bojoval proti *Kristovi* z *rivality*. Vydám proti této zbloudilé kritice malou brožuru.** *Nesmírně* bych

* mudrcem.
**„Svatá rodina".

si cenil toho, kdybyste mi *Vy* předem sdělil *svůj* názor, a vůbec by mě potěšilo, kdybyste se brzo ozval. Zdejší němečtí řemeslníci, tj. jejich komunistická část — je jich několik set — měli celé léto dvakrát týdně přednášky o Vašem „Wesen des Christenthums"; proslovili je jejich tajní předáci*, a posluchači prokázali pozoruhodnou chápavost. Malý výtah z dopisu jisté německé dámy ve fejetonu „Vorwärts" čís. 64 je z dopisu mé paní, která je teď na návštěvě u své matky** v Trevíru; je otištěn bez autorčina vědomí.[404]

S přáním všeho nejlepšího

Váš

Karel Marx

Poprvé otištěno v časopise „Otázky míru a socialismu", č. 2, 1958

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny a francouzštiny

* Svazu spravedlivých.
** Karoliny von Westphalen.

16

Marx Juliu Campovi

do Hamburku[405]

[Paříž 7. října 1844]

...Je-li Heine ještě v Hamburku, vyřiďte mu laskavě můj vřelý dík za zaslané básně. Dosud jsem se o nich zde nezmínil, protože se chci zároveň zmínit o první části, o baladách...

Poprvé otištěno
v časopise „Das Goldene Tor",
roč. 2, čís. 11—12, Lahr 1947

Podle textu časopisu
Přeloženo z němčiny

17

Marx Heinrichu Börnsteinovi

do Paříže

[Paříž na podzim 1844]

Vážený pane!

Byl bych Vám velmi zavázán, kdybyste se nejpozději do úterka informoval o tom, zda se Frank chce či nechce ujmout *vydání* brožury proti Bauerovi.*

Je mi úplně *lhostejné*, jak se rozhodne. Mohu si kdykoli najít vydavatele za hranicemi. Jenomže právě u této brožury, kde záleží na *každém* slově, bych byl rád, kdybych ji měl při tisku na očích a mohl sám provést korektury.

V každém případě Vás prosím o brzkou odpověď.

Rád Vám Vaši službu oplatím.

Váš oddaný
Dr. Marx

Postskriptum. Protože je brožura namířena *proti Bauerovi* a obsahuje celkem málo věcí, které jsou v rozporu s cenzurou, nemyslím ani, že by její rozšiřování v Německu dělalo velké potíže.

Poprvé otištěno v časopise „Der Kampf", roč. XXI, 1928

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* „Svatá rodina".

18

Marx Heinrichu Börnsteinovi

do Paříže

[Paříž na podzim 1844]

Vážený pane!
Pošlete mi zpět ty Feuerbachovy věci, jakmile je otisknete[406].

Váš oddaný
Marx

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočiněnija,
1. vyd., sv. XXV, 1934

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

19

Marx Heinrichu Börnsteinovi

do Paříže

(Opis)

[Paříž v prosinci 1844]

Vážený pane!

Nemohu Vám poslat tu kritiku Stirnera[13] dříve než příští týden. Dejte tedy ukázkový exemplář do sazby bez mého příspěvku; zato Vám pošle článek Bürgers.

Můj článek budete mít příští týden.

Váš oddaný

Marx

Poprvé otištěno v knize „Katalog des Antiquariats L. Liepmanssohn", Berlín 1924

Podle kopie
Přeloženo z němčiny

1845

20

Marx Arnoldu Rugovi

do Paříže

[Paříž, leden] 1845

Panu Dr. Rugovi

Dověděl jsem se ze spolehlivých pramenů, že na policejní prefektuře jsou dekrety, podle nichž Vy, já a několik dalších máme do 24 hodin opustit Paříž a v co nejkratší lhůtě Francii.[27] Börnstein Vám o tom může říci víc. Pokládal jsem za nutné vyrozumět Vás o tom pro případ, že o této novince ještě nevíte.

K. Marx

Poprvé otištěno v časopise „Periodikum für wissenschaftlichen Sozialismus", seš. 3, 1959

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

21

Marx Heinrichu Heinovi

do Paříže

Paříž 12. ledna 1845

Milý příteli!

Doufám, že budu mít zítra ještě čas se za Vámi podívat. Odjíždím v pondělí.

Právě byl u mne vydavatel Leske. Vydává v Darmstadtu čtvrtletník bez cenzury.* Já, Engels, Hess, Herwegh, Jung** a další spolupracujeme. Prosil mě, abych si s Vámi promluvil o Vaší spolupráci — poezii nebo próze. Jistě to neodmítnete, protože musíme využít každou příležitost, abychom se uchytili přímo v Německu.

Ze všech lidí, které tu musím zanechat, je mi ze všeho nejtěžší rozloučit se s Heinem. Rád bych si Vás přibalil s sebou. Pozdravujte ode mne a od mé ženy svou paní.

Váš

K. Marx

Poprvé otištěno ve sborníku „Archiv für die Geschichte des Sozialismus und der Arbeiterbewegung", roč. 9, Lipsko 1921

Podle textu sborníku
Přeloženo z němčiny

* „Rheinische Jahrbücher".
** Georg Jung.

22

Marx Heinrichu Heinovi

do Paříže

Brusel [24. března 1845]
rue Pachecho vis-à-vis
du hôpital St. Jean, Nr. 35

Milý Heine!

Píši Vám dnes jen několik řádek; jistě mě omluvíte vzhledem k tomu, že mě pořád sekýrují celníci.

Kolínský Püttmann Vás žádá mým prostřednictvím, abyste přece jen poslal několik básní (snad i Vaše Německé loďstvo[407]?) pro „Jahrbuch"* vycházející *bez cenzury* v Darmstadtu. Můžete to adresovat na mne. Nejpozději — ale Vy budete mít jistě hned něco po ruce — do 3 týdnů.

Má žena posílá Vám a Vaší paní mnoho pozdravů. Předevčírem jsem byl na zdejším policejním úřadě, kde jsem musel písemně prohlásit, že nebudu v Belgii tisknout nic o současné politice.

Renouard a Börnstein vydali v Paříži Vaši „Zimní pohádku" s udáním, že byla vytištěna v New Yorku, a poslali ji k prodeji sem do Bruselu. Přetisk se prý hemží tiskovými chybami. Příště více.

Váš

Marx

Poprvé otištěno ve sborníku „Archiv für die Geschichte des Sozialismus und der Arbeiterbewegung", roč. 9, Lipsko 1921

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* „Rheinische Jahrbücher".

23

Marx Löwenthalovi

do Frankfurtu nad Mohanem

Brusel 9. května [1845]
rue de l'Alliance
hors de la porte Louvain, Nr. 5
Adresa: p. Reinhard

Vážený pane!

Žádám Vás, abyste *ihned* poslal — na můj účet, můžete na mne opět vystavit směnku zahrnující i porto tohoto dopisu — mým jménem 3 výtisky „Svaté rodiny" do Paříže panu *Herweghovi*, rue Barbet-Jouy, Faub. St. Germain, panu *Heinovi*, rue du Faub. Poissonnière Nr. 46, a panu *Bernaysovi*, 12, rue de Navarin. Dostal jsem z různých míst dopisy se stížností, že se v *Paříži* nesežene ani jeden výtisk.

Váš oddaný
Dr. Marx

Můžete na mne okamžitě vystavit směnku, žádám Vás však ještě jednou, abyste zmíněné výtisky odeslal *ihned.*

(Engelsovou rukou)

Panu Herweghovi, rue Barbet-Jouy, Faubg. St. Germain,
panu H. Heinovi, rue du Faubourg Poissonnière, 46, oba v Paříži;
a panu Bernaysovi, 12, rue de Navarin, Paříž.

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočiněnija,
1. vyd., sv. XXV, 1934

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

24

Engels Marii Engelsové

do Barmenu

Milá Marie

Musím Ti dnes s politováním oznámit, že Ti nemohu přijet na svatbu, a to pro potíže, které mi tu dělají s pasem. Minulou středu jsem šel na policejní správu a požádal o pas do Pruska. Po určitých průtazích a dlouhých tahanicích o tom, že jsem se vystěhoval a nemohu dostat pas od pruského vyslance, bylo nakonec rozhodnuto, že jsem přece právě přijel a pas mi tedy nelze vydat. Kdybych tu bydlel trochu déle, bylo by v jeho — to jest policejního ředitele pana Hodyho — pravomoci pas mi vystavit, takhle prý ale nemůže. Kromě toho prý cizinci, kteří se zde usadili, přijíždějí obyčejně s pasy platnými ještě na rok nebo na půl roku, a tak jim podle instrukcí, které má, sice smí pasy vidovat, nemůže však vystavovat pasy cizincům, kteří právě přijeli. Kdybych ostatně měl nějaké známosti, mohl bych prý určitě dostat pas na ministerstvu zahraničních věcí. Takové známosti ovšem mám, a sice v osobě jednoho německého lékaře, který mi také slíbil, že pas opatří, kdyby mi dělali potíže. Ale tento doktor se také teprve před 14 dny oženil a odjel na svatební cestu do valónských lázní. Vrátil se ve čtvrtek, a mně se podařilo teprve včera se s ním setkat; byl velmi ochotný, ale řekl mi hned, že může jít na ministerstvo teprve dnes ráno, že tedy nemohu dostat pas v žádném případě dřív než pozítří — v pondělí — a musím tedy svou cestu odložit na pondělí večer nebo úterý ráno. Řekl jsem mu, že tak dlouho nemohu čekat, ale on opakoval, že dříve mi to zařídit nemůže, nicméně že se o to přece jen ještě pokusí. Dnes ráno mi poslal lístek, že se osobně o věci informoval a že mi nemůže opatřit pas dříve než v pondělí, možná až

v pondělí večer. Odpověděl jsem mu hned, aby si s tím v tom případě už nedělal starosti, protože se potom musím celé své cesty vzdát.

Protože bych se při svém postavení — jak jistě chápeš a jak také snadno pochopí i ostatní — vystavil jen samým nepříjemnostem, kdybych se pokusil překročit hranice bez pasu — od toho mě i pan Hody zrazoval, protože mé osvědčení o vystěhování platí jen pro odchod z Pruska, ne však pro návrat — jsem nucen zůstat zde a oslavit Tvou svatbu, ať je mi to sebevíc líto, jen sám a v myšlenkách. Můžeš se spolehnout, že budu celý den myslet na Tebe a na Emila* a že Vás bude do manželství a na cestu provázet mé přání všeho nejlepšího, i když mi nebylo dopřáno vyslovit je ústně. Především Vám přeji, aby Vaše láska, jež Vás spojila a udělala z Vašeho svazku svazek tak krásný, lidský a čistý, jakých znám jen málo, Vás provázela po celý život, pomáhala Vám lehce překonávat všechna protivenství a zajistila Vám štěstí. Z Vašeho sňatku se mohu z celého srdce radovat, protože vím, že Váš společný život bude šťastný a že — až budete spojeni manželskými svazky — se nikdo z Vás nedočká zklamání. Věř, že ze všech blahopřání, která dostanete, nebude žádné upřímnější, srdečnější a vřelejší než mé! Víš, že jsem Tě měl vždycky ze všech sourozenců nejraději a že jsem k Tobě měl vždycky největší důvěru — budeš mi to tedy věřit, i když Tě o tom nebudu mnohomluvně ujišťovat. Přeji Vám ještě jednou, aby Vaše láska zůstala provždy taková, jaká je teď, a přeji vám ještě ledacos — co, to už uhádneš sama. Buďte šťastni!

Doufám, že brzo dostanu dopis od Mrs. Blankové, protože očekávám, že Mrs. Blanková se bude o mne zajímat právě tak jako slečna Engelsová. V každém případě doufám, že Vás oba po šťastné svatbě a příjemné cestě uvidím letos v létě v Ostende nebo v Anglii. A tak zatím na shledanou!

Srdečné pozdravy všem

Tvůj věrný

Brusel sobota 31. května 1845. *Bedřich*

Poprvé otištěno v časopise „Deutsche Revue", roč. 45, sv. 4, 1920

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Emila Blanka.

25

Engels Juliu Campovi

do Hamburku

Vážený pane,

z Vašeho ctěného dopisu vidím, že u Vás vzniklo patrně nedorozumění, pokud jde o zaměření práce, kterou jsme vám navrhli k vydání. Nemáme naprosto v úmyslu hájit ochranná cla ani svobodu obchodu, ale chceme oba systémy ze svého stanoviska kritizovat. Naše stanovisko je komunistické — zastávali jsme je v „Deutsch-Französische Jahrbücher", ve „Svaté rodině", v „Rheinische Jahrbücher" atd. a z tohoto stanoviska je napsána i moje kniha „Postavení dělnické třídy v Anglii". Jak sám uznáte, toto stanovisko naprosto nepřipouští, aby se věc předložila cenzuře, a proto nemůžeme na něco takového přistoupit. Kdybyste však na tom netrval a byl ochoten převzít práci k vydání, pak Vás prosíme, abyste nám to laskavě sdělil, než převezmeme jiné závazky.

S úctou Vám oddaný

B. Engels

7, rue de l'Alliance,
Brusel 14. října 1845

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočinënija,
1. vyd., sv. XXV, 1934

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

26

Engels Emilu Blankovi

do Londýna

Milý Emile

Buď tak laskav a pošli mi *hned* 6 liber nebo asi 150 franků. Vrátím Ti je za týden nebo za 14 dní. Táta mi totiž neposílá peníze, které mám dostat k 1. dubnu; chce mi je asi přivézt osobně, až pojede k Tobě na křtiny. Jenže já mám za 150 franků věci v zastavárně — musím je vyplatit, než přijedou, a proto musím tolik mít okamžitě. Celá ta svízel je z toho, že jsem si za celou zimu psaním dohromady nic nevydělal, a musel jsem proto se ženou* žít skoro výhradně z těch peněz, které jsem dostával z domova, a to nebylo mnoho. Protože teď mám řadu rukopisů napůl nebo docela hotových, znovu se mi to tak snadno nestane. Pošli mi tedy peníze, vrátím Ti je hned, jak dostanu z domova svou zásilku.

Tvůj bratr Bedřich byl v těchto dnech tady, včera ráno jel zase domů. Ještě jednou Tě prosím, abys nikomu nic neříkal o obsahu tohoto dopisu. Zdraví Tě

Tvůj

B.

7, rue de l'Alliance
St. Josse-ten-Noode,
Brusel 3. dubna 1846

Poprvé otištěno rusky v Marx-Engels, Sočiněnija, 1. vyd., sv. XXV, 1934

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Mary Burnsovou.

27

Marx Heinrichu Heinovi

do Paříže

Drahý Heine!

Využívám průjezdu doručitele těchto řádek, pana Anněnkova — velmi laskavého a vzdělaného Rusa — abych Vám poslal své srdečné pozdravy.

Před několika dny jsem dostal náhodou do rukou drobný pamflet proti Vám — dopisy z Börnovy pozůstalosti.[408] Nikdy bych nevěřil, že může být tak mělký, malicherný a nechutný, jak je to teď vidět černé na bílém. A jaká ubohá slátanina je ten Gutzkowův doslov atd. Napiši do některého německého časopisu podrobnou recenzi Vaší knihy o Börnovi.[409] Sotva se v některém období dějin literatury setkala nějaká kniha s tupějším přijetím, než jakého se dostalo Vaší knize od těch křesťansko-germánských oslů, a tuposti bylo přece v každém dějinném období Německa dost a dost.

Chcete-li mi snad sdělit ještě něco „speciálního" o své knize, udělejte to rychle.

Váš

K. Marx

rue de l'Alliance, 5,
hors de la Porte de Louvain
Brusel [kolem 5. dubna 1846]

Poprvé otištěno ve sborníku „Archiv für die Geschichte des Sozialismus und der Arbeiterbewegung", roč. 9, 1921

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

28

Marx Pierru Josephu Proudhonovi

do Paříže

Milý Proudhone!

Od té doby, co jsem odjel z Paříže, jsem Vám chtěl už několikrát napsat, ale okolnosti, které nezávisely na mé vůli, mi v tom zabránily. Věřte mi, že jedinou příčinou mého mlčení bylo to, že jsem byl přetížen prací, zaneprázdněn stěhováním atd.

A nyní in medias res! Zorganizoval jsem se svými dvěma přáteli, Bedřichem Engelsem a Philippem Gigotem (oba žijí v Bruselu), pravidelnou korespondenci s německými komunisty a socialisty, která bude obsahovat jednak diskuse o vědeckých otázkách, jednak kritické přehledy populární literatury a socialistickou propagandu, kterou lze v Německu tímto způsobem provádět.[37] Avšak hlavním účelem naší korespondence bude vytvořit spojení mezi německými socialisty a francouzskými a anglickými socialisty, podávat do ciziny zprávy o socialistickém hnutí v Německu a informovat Němce v Německu o rozvoji socialismu ve Francii a Anglii. Tak se budou moci projevit názorové rozdíly a dospěje se k výměně myšlenek a nestranné kritice. Je to krok, který musí učinit sociální hnutí ve svém *literárním* projevu, aby se oprostilo od *národní* omezenosti. A ve chvíli akce jistě každému velice prospěje, když bude znát stav věcí za hranicemi stejně dobře jako ve své zemi.

Mimo komunisty v Německu podchytí naše korespondence i německé socialisty žijící v Paříži a Londýně. S Anglií jsme už spojení navázali. Pokud jde o Francii, jsme všichni přesvědčeni, že tam nemůžeme najít lepšího dopisovatele, než jste Vy.[410] Vždyť

víte, že dosud Vás dovedli lépe ocenit Angličané a Němci než Vaši vlastní krajané.

Jak vidíte, jde pouze o to, navázat pravidelnou korespondenci a zajistit, aby se v ní mohlo sledovat sociální hnutí v různých zemích, což přinese plodné a rozmanité výsledky, jakých nikdy nedosáhne jednotlivec.

Souhlasíte-li s naším návrhem, budeme zde platit poštovní výlohy za dopisy, které dostanete, i za ty, které nám pošlete. Sbírky prováděné v Německu jsou určeny na výlohy korespondence.

Zdejší adresa, na kterou musíte psát, je: pan Philippe Gigot, 8, rue de Bodenbroek. Ten bude také podpisovat dopisy z Bruselu.

Nemusím snad ani dodávat, že celá tato korespondence vyžaduje, abyste ji zachoval v nejpřísnější tajnosti. Naši přátelé v Německu musí totiž pracovat s největší opatrností, aby se nekompromitovali.

Odepište co nejdříve a buďte ujištěn nejsrdečnějším přátelstvím

Vašeho oddaného

Brusel 5. května 1846 *Karla Marxe*

P. S. Varuji Vás před panem Grünem v Paříži. Ten člověk není nic jiného než literární hochštapler, takový šarlatán, který by rád hauzíroval s moderními ideami. Pokouší se zakrýt svou nevědomost nabubřelými a nadutými frázemi, ale podařilo se mu jedině to, že se svým *galimatyášem* zesměšnil. Mimoto je ten člověk *nebezpečný. Zneužívá* známostí, které díky své drzosti navázal s významnými autory, zakládá na tom svou slávu a kompromituje je v očích německé veřejnosti. Ve své knize o „francouzských socialistech“[36] si troufá nazývat se Proudhonovým učitelem (*Privatdozent* — v Německu akademická hodnost), tvrdí, že mu vštípil nejdůležitější axiómy německé vědy a dělá si *legraci* z jeho spisů. Střezte se před tímto příživníkem. Později snad o tom individuu ještě něco napíši.

[Douška Philippa Gigota]

S potěšením využívám příležitosti, která se mi nabízí díky tomuto dopisu, a chci Vás ujistit, jak velice rád navazuji spojení s tak vynikajícím člověkem jako jste Vy. Zatím zůstávám

Váš oddaný

Philippe Gigot

[Engelsova douška]

Pokud jde o mne, mohu jen doufat, pane Proudhone, že budete souhlasit s návrhem, který Vám předkládáme, a že nám neodmítnete svou laskavou spolupráci. Ujišťuji Vás, že si Vás hluboce vážím pro Vaše spisy a zůstávám

Váš oddaný

Bedřich Engels

Poprvé otištěno
v časopise „Die Gesellschaft",
roč. IV, 1927

Podle rukopisu
napsaného Gigotem a Engelsem
Přeloženo z francouzštiny

29

Engels a Marx Mosesu Hessovi

do Kolína

Ostende 27. července 46
rue St. Thomas, 11

Milý Hessi

Jak vidíš, nepíšu Ti už z Bruselu. Zůstanu do 10. srpna tady a odjedu pravděpodobně 11. z Bruselu do Paříže. Marx mi Tvůj dopis poslal sem. Rád udělám, co budu moci, abych propašoval Tvou ženu* přes hranice, ale je opravdu zlé, že nemá pas. Protože jsem byl už pár dní mimo Brusel, když přijela, vím o celé té záležitosti jen to, co říkáš v dopise. Jak jsem řekl, udělám všechno, co jen budu moci.

Tvůj

Engels

[Brusel kolem 28. července 1846]

Milý Hessi!

K Engelsovým řádkám, jež Ti posílám, dodávám jen to, že Tvá žena je *v pořádku a má dobrou náladu.* Seiler jí dělá rytíře a seznámil ji s Voglerem a jeho ženou, s nimiž se teď schází takřka denně.

Má žena nemůže pro to moc udělat, protože je těžce nemocná a musí skoro pořád ležet.

Tvůj

M.

* Sibyllu Hessovou.

Právě jsem chtěl dopis odeslat, když tu jsem uviděl v „Kölnische Zeitung" oznámení o Tvém článku o Rugovi. Protože tisk naší knihy* se může velmi protáhnout, radím Ti, aby sis své pojednání o Rugovi[411] vzal nazpět. Bude se Ti ještě skoro celé hodit.

Psal jsem Vestfálcům[34], aby poslali rukopisy Danielsovi. Jestliže ho ještě nemá, ať pošlou pojednání o Rugovi přímo Tobě.

Co to je za knihu, ta Heinzenova?[412] A co píše Dottore Graziano o Tobě?[413] Napiš mi to.

Poprvé otištěno v knize „40 Jahre ‚Rheinische Zeitung'", Kolín 1911

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* K. Marx a B. Engels, „Německá ideologie".

30

Marx Carlu Wilhelmu Leskovi

do Darmstadtu

(Koncept)

[Brusel] 1. srpna [1846]

Vážený pane!

Na Váš dopis, v němž jste mi vyložil, že je na pováženou knihu vydat,[414] jsem odpověděl *obratem*. Co se týče „vědeckosti", odpověděl jsem Vám: kniha je vědecká, ovšem ne v tom smyslu, jak to chápe pruská vláda atd. Vzpomínáte-li si ještě na svůj první dopis, psal jste tehdy velmi znepokojeně pod dojmem pruské výstrahy a policejní prohlídky, která byla u Vás těsně předtím provedena. Nato jsem Vám napsal, že se poohlédnu po jiném nakladatelství.

Dostal jsem od Vás ještě jeden dopis, kde jste jednak oznamoval, že knihu nevydáte, jednak jste byl pro to, aby Vám byla záloha vrácena ve formě poukázky na eventuálního nového nakladatele.

Na to jste už nedostal odpověď, protože jsem se domníval, že Vám brzy budu moci odpovědět *pozitivně*, tj. oznámit Vám nového nakladatele. Hned se dovíte, jak se to protahovalo. Že jsem Váš návrh na vrácení *zálohy* přijal jako *samozřejmý*, to můžete vidět z toho, že na tom jediném místě kde jsem něco podnikl ve věci vydání, jsem hned udělal prohlášení, že při převzetí rukopisu se Vám má těch 1500 fr. vrátit. *Důkaz* o tom lze podat *kdykoli*. Dosvědčí to ostatně i Engels a Hess.

Na druhé straně si jistě vzpomínáte, že ani v Paříži, ani v písemné smlouvě[415] se nedohodlo *nic* o tom, do jaké míry bude či nebude

forma mého spisu revoluční, že jsem tehdy naopak pokládal za nutné vydat dokonce oba svazky najednou, protože vydání *prvního* svazku by mělo za následek zákaz nebo konfiskaci druhého. *Heinrich Bürgers* z Kolína byl při tom a může to dosvědčit. *Právnicky* řečeno jste tedy nebyl *oprávněn* klást si nové podmínky nebo odmítnout vydání, a já z *právního* hlediska nejsem povinen ani vrátit zálohu, ani přijmout Vaše nové návrhy, ani upravovat svou práci. Že bych ale ani na minutku nemohl pomýšlet na to, abych vůči Vám zaujímal *právní* postoj, zvlášť když jste podle smlouvy rovněž naprosto nebyl povinen vyplatit mi zálohu, kterou jsem musel chápat a také chápal spíš jako *čistě přátelskou*, to snad nemusím *vůbec povídat*. Jak jsem už tolikrát přes velké finanční ztráty beze všeho zprostil *vydavatele* (např. Wiganda a Fröbela při „Deutsch-Französische Jahrbücher" a jiné nakladatele, jak se neprodleně dovíte) jejich smluvně dohodnutých a právně vymáhatelných závazků, tak mě *nikdy* nenapadlo připravit některého vydavatele ani o halíř, i když to *právně* bylo možné. Proč bych měl udělat výjimku *právě u Vás*, který jste mi prokázal mimořádnou laskavost, to absolutně nepochopím.

A teď pokud jde o to, proč se odpověď opozdila:

Skupina kapitalistů v Německu se uvolila vydat několik mých, Engelsových a Hessových spisů.[416] Byla tu dokonce vyhlídka, že se vytvoří opravdu velké nakladatelství, které by nebylo vázáno žádnými ohledy na policii. Prostřednictvím jednoho přítele těchto pánů* mi bylo kromě toho téměř najisto přislíbeno vydání mé „*Kritiky ekonomie*" atd. Tento přítel se zdržel v Bruselu až do května, aby bezpečně převezl přes hranice rukopis prvního dílu publikace, která vyjde za mé redakce a za spolupráce Engelsovy a jiných.** Z Německa mi pak také měl definitivně napsat, zda byla „*Politická ekonomie*" přijata či ne. Zprávy nepřicházely, nebo jen neurčité, a teprve docela nedávno, když byla do Německa odeslána už převážná část rukopisu druhého dílu oné publikace, napsali mi konečně ti pánové, že svého kapitálu použili jinak, a z celé věci tedy nebude *nic*. Proto se definitivní odpověď Vám tak zdržela. Jakmile

* Josepha Weydemeyera.
** K. Marx a B. Engels, „Německá ideologie".

se celá věc rozhodla, domluvil jsem se s panem *Pirscherem* z Darmstadtu, který tu právě byl, že Vám odevzdá můj dopis.

Vzhledem k oné publikaci, jejíž vydání bylo dohodnuto s německými kapitalisty, jsem přerušil práci na „Ekonomii". Zdálo se mi totiž velmi důležité *ještě před* pozitivním výkladem uveřejnit polemický spis proti německé filosofii a proti *německému socialismu*, jak se od té doby vyvinul. To je nutné proto, aby se veřejnost připravila na stanovisko mé „Ekonomie", které je přímo protichůdné stanovisku dosavadní německé vědy. Je to ostatně týž polemický spis, o němž jsem Vám už psal v jednom ze svých dopisů, že musí být stůj co stůj dokončen před vydáním „Ekonomie".

Tolik tedy k této věci.

Na Váš poslední dopis odpovídám toto:

I. V případě, že spis nevydáte, pokládám za *samozřejmé*, že dostanete zálohu nazpět *tím způsobem, jak uvádíte*.

Ovšem právě tak se rozumí samo sebou, že kdybych dostal od jiného nakladatele méně než *honorář* dohodnutý s Vámi, budete se podílet na ztrátě stejně jako já, protože Vy jste dal podnět k tomu, aby se hledal jiný nakladatel, ne já.

II. Je naděje, že se moje kniha vydá. Předevčírem jsem dostal z Německa dopis se zprávou, že tam chtějí založit *akciové nakladatelství* pro komunistickou literaturu, které je ochotné zahájit činnost mou prací. Pokládám však celou věc dosud za nejistou, a bude-li to nutné, obrátím se ještě na jiné vydavatele.

III. Protože téměř dokončený rukopis prvního dílu mého spisu tu leží už tak dlouho, chtěl bych jej ještě jednou věcně i stylisticky přepracovat, než jej dám do tisku. Je samozřejmé, že autor, který jde ve své práci neustále dál, nemůže dát tisknout *doslova* to, co napsal před půlrokem.

Kromě toho teprve *koncem července* vyšli „Physiocrates"[417] ve dvou svazcích fóliového formátu a sem přijdou až za několik dní, ačkoli se jejich vydání ohlašovalo už za mého pobytu v Paříži. Teď je nutné k nim v plné šíři přihlédnout.

Kniha bude teď tak přepracována, že může vyjít i pod *Vaší* firmou. Záleží ostatně na Vás, zda necháte rukopis, až si ho prohlédnete, vyjít pod cizí firmou.

IV. Pokud jde o termín, je to tak: Protože jsem na tom velice špatně se zdravím, musím v srpnu brát mořské koupele v Ostende, mimoto mám práci s vydáním dvou svazků publikace, o níž jsem se zmínil. Během srpna se tedy mnoho neudělá.

Přepracovaný první díl bude připraven do tisku *koncem listopadu*. Druhý díl, který je spíš historický, může rychle následovat za prvním.

V. Psal jsem Vám už dříve, že rukopis se proti původně dohodnutému rozsahu rozroste o více než 20 tiskových archů, jednak novým materiálem získaným v Anglii[418], jednak proto, že se to ukázalo nutné při zpracování.

Protože smlouva už byla uzavřena, byl jsem rozhodnut, jak se jistě upamatujete z jednoho dřívějšího dopisu, spokojit se s dohodnutým honorářem, i když se rozsah zvýšil asi o $^1/_3$. Knize by bylo uškodilo, kdybych byl dodatečně získaný materiál vydal odděleně. Neváhal bych ani na chvíli, kdybych měl v zájmu díla utrpět komerční škodu. Nechtěl jsem ani porušit smlouvu, ani poškodit účinnost knihy.

Protože se mi ale podle Vašeho předchozího dopisu ponechává na vůli, zda chci smlouvu obnovit, doplnil bych ji ovšem o tu novou podmínku, že tiskové archy doplněné nad sjednaný rozsah se mi budou honorovat podle stejného měřítka. Domnívám se, že tento požadavek je spravedlivý, tím spíš, že můj zisk z knihy, která si vyžádala cestu do Anglie a pobyt tam a pro kterou jsem si musel opatřit značné množství velmi drahé literatury, bude beztak velmi nepatrný.

Nakonec, bude-li to za nějakých rozumných podmínek možné, chci, aby práce vyšla ve Vašem nakladatelství, protože jste se ke mně zachoval naprosto liberálně a přátelsky.

Kdyby na to přišlo, mohl bych Vám četnými dopisy, které dostávám z Německa a z Francie, dokázat, že veřejnost čeká na tento spis velmi nedočkavě.

Váš oddaný

Dr. Marx

Napište mi prosím *obratem*[419] na adresu: p. Lannoy, Au Bois Sauvage, Plaine St. Gudule N. 12, Brusel.

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočiněnija,
1. vyd., sv. XXV, 1934

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

31

Marx Pavlu Vasiljeviči Anněnkovovi

do Paříže

Brusel 28. prosince [1846]
rue d'Orléans 42, Fbg. Namur

Milý pane Anněnkove!

Už dávno byste byl dostal odpověď na svůj dopis z 1. listopadu, ale můj knihkupec mi knihu pana Proudhona „Philosophie de la misère" poslal teprve minulý týden. Ve dvou dnech jsem ji prolistoval, abych Vám mohl ihned sdělit svůj úsudek. Poněvadž jsem knihu četl velmi zběžně, nemohu zacházet do podrobností a mohu Vám jen říci, jaký na mne dělá celkový dojem. Kdybyste si přál, mohl bych se v dalším dopise pustit do podrobností.

Přiznám se Vám otevřeně, že považuji knihu vcelku za špatnou, dokonce za velmi špatnou. Sám se ve svém dopise posmíváte „té trošce německé filosofie",[420] kterou se pan Proudhon honosí v tomto rozplizlém a domýšlivém díle, domníváte se však, že ekonomický výklad není filosofickým jedem zasažen. I já jsem na hony vzdálen tomu, abych chyby v ekonomickém výkladu přičítal filosofii pana Proudhona. Pan Proudhon nepředkládá nesprávnou kritiku politické ekonomie z toho důvodu, že zastává směšnou filosofii, nýbrž předkládá směšnou filosofii z toho důvodu, že nepochopil současné společenské poměry v jejich engrènement*, abychom použili slovo, které si pan Proudhon tak jako mnoho jiných věcí vypůjčil od Fouriera.

Proč mluví pan Proudhon o bohu, o univerzálním rozumu,

* vzájemné závislosti, doslova: zapadání ozubených kol do sebe.

o neosobním rozumu lidstva, který se nikdy nemýlí, který byl vždycky sám sobě rovný a kterého si jen musíme být dobře vědomi, abychom nalezli pravdu? Proč pěstuje chabou hegelovštinu, aby si mohl hrát na odvážného ducha?

Sám nám dává klíč k této záhadě. Pan Proudhon vidí v dějinách určitý sled společenských evolucí; vidí, že se v dějinách uskutečňuje pokrok; a konečně zjišťuje, že lidé jako individua nevěděli, co dělají, že si nesprávně vykládali svůj vlastní pohyb, to znamená, že se jejich společenský vývoj jeví na první pohled jako něco odlišného, odděleného od jejich individuálního vývoje, na něm nezávislého. Tato fakta nedovede vysvětlit, a už je tady hypotéza o zjevujícím se univerzálním rozumu. Není nic snazšího než vymýšlet mystické příčiny, tj. fráze, kde selhává prostý rozum.

Ale přiznává-li pan Proudhon, že nemá ani ponětí o dějinném vývoji lidstva — a to přiznává tím, že používá halasných slov, jako univerzální rozum, bůh atd. — nepřiznává se tím zároveň nutně i k tomu, že nedovede pochopit *ekonomický vývoj*?

Co je společnost, ať už je její forma jakákoli? Výsledek vzájemného působení lidí. Mají lidé na vůli zvolit si tu či onu společenskou formu? Naprosto ne. Předpokládejme určitý stupeň vývoje výrobních sil lidí, a dostaneme odpovídající formu směnného styku [commerce] a spotřeby. Předpokládejme určitý vývojový stupeň výroby, směnného styku, spotřeby, a dostaneme odpovídající formu společenského zřízení, odpovídající organizaci rodiny, stavů nebo tříd, zkrátka odpovídající občanskou společnost. Předpokládejme takovou občanskou společnost, a dostaneme příslušné politické zřízení [état politique], které je pouze oficiálním výrazem této občanské společnosti. To pan Proudhon nikdy nepochopí, protože se domnívá, že dělá něco velkolepého, když se od státu odvolává k občanské společnosti, tj. od oficiálního resumé společnosti k oficiální společnosti.

Je zbytečné dodávat, že lidé si nemohou svobodně vybírat své *výrobní síly* — jež jsou základem celých jejich dějin — neboť každá výrobní síla je nabytou silou, produktem dřívější činnosti. Výrobní síly jsou tedy výsledkem praktické energie lidí, ale tato energie sama je omezena okolnostmi, v nichž se lidé ocitají, dříve nabytými

výrobními silami a společenskou formou existující před nimi, kterou nevytvářejí a která je produktem předchozí generace. Tímto prostým faktem, že každá následující generace nalézá už výrobní síly nabyté předchozí generací, které jí slouží jako surovina pro novou výrobu, vzniká v dějinách lidí spojitost, tvoří se dějiny lidstva, které jsou dějinami lidstva tím víc, čím víc se rozvinuly výrobní síly lidí a tedy i jejich společenské vztahy. Nutný důsledek: společenské dějiny lidí jsou vždy jen dějinami jejich individuálního vývoje, ať už si to lidé uvědomují, nebo ne. Jejich materiální vztahy tvoří základ všech jejich vztahů. Tyto materiální vztahy nejsou nic jiného než nutné formy, v nichž se uskutečňuje jejich materiální a individuální činnost.

Pan Proudhon zaměňuje ideje a věci. Lidé se nikdy nevzdávají toho, čeho nabyli, ale to neznamená, že se nikdy nevzdávají společenské formy, ve které nabyli určitých výrobních sil. Právě naopak. Aby se nepřipravili o dosažený výsledek, aby nepozbyli plodů civilizace, jsou lidé nuceni, jakmile způsob jejich směnného styku [commerce] už neodpovídá nabytým výrobním silám, změnit všechny své tradiční společenské formy. — Užívám tu slova *commerce* v nejširším smyslu, jako my v němčině říkáme: Verkehr*. Například: výsady, instituce cechů a korporací, celá středověká reglementace, to všechno byly společenské vztahy, které jedině odpovídaly nabytým výrobním silám a předchozím společenským poměrům, z nichž tyto instituce vzešly. Pod ochranou korporativního zřízení a reglementace se nahromadil kapitál, rozvinul se námořní obchod, byly založeny kolonie — ale lidé by byli přišli o tyto plody, kdyby se byli pokusili zachovat formy, pod jejichž ochranou tyto plody dozrály. Proto také vzplály dva blesky: revoluce roku 1640 a revoluce roku 1688. Všechny staré ekonomické formy, společenské vztahy, které jim odpovídaly, politické poměry, které byly oficiálním výrazem staré občanské společnosti, byly v Anglii rozmetány. Ekonomické formy, ve kterých lidé vyrábějí, spotřebovávají a směňují, jsou tedy formy *přechodné a historické*. S nově nabytými výrobními silami mění lidé svůj výrobní způsob a s výrobním způsobem mění

* styk, směnný styk (ve francouzském originále dopisu německy).

Pan Proudhon je tak na hony vzdálen skutečnosti, že opomíjí i to, nač nezapomínají ani tuctoví ekonomové. Při dělbě práce nepovažuje za nutné mluvit o světovém *trhu*. Nu dobrá. Ale nebyla dělba práce ve 14. a 15. století, kdy ještě nebyly kolonie, kdy ještě pro Evropu neexistovala Amerika, kdy východní Asie byla známa jen prostřednictvím Cařihradu, nebyla tehdy dělba práce nutně od základu jiná než dělba práce v 17. století, které už mělo vyvinuté kolonie?

Ale nejen to. Což celá vnitřní organizace národů, všechny jejich mezinárodní vztahy jsou něco jiného než výraz určité dělby práce? Což se nemusí měnit současně se změnou v dělbě práce?

Pan Proudhon pochopil otázku dělby práce tak málo, že ani nemluví o odtržení města a venkova, k němuž došlo např. v Německu v 9. až 12. století. Pro pana Proudhona musí tedy být toto odtržení věčným zákonem, protože nezná ani jeho vznik, ani jeho vývoj. V celé své knize mluví tak, jako by tento výtvor určitého výrobního způsobu měl trvat až do skonání světa. Všechno, co pan Proudhon říká o dělbě práce, je jen shrnutí — a k tomu ještě velmi povrchní, velmi neúplné shrnutí toho, co řekl před ním Adam Smith a spousta jiných.

Druhou evolucí jsou *stroje*. Souvislost mezi dělbou práce a stroji je u pana Proudhona úplně mystická. Každý druh dělby práce měl své specifické výrobní nástroje. Tak například od poloviny 17. století do poloviny 18. století nedělali lidé všechno ručně. Měli nástroje, a to velmi složité nástroje, jako stavy, lodě, páky atd.

Není proto nic směšnějšího než vidět ve strojích důsledek dělby práce vůbec.

Poznamenávám mimochodem, že pan Proudhon nepochopil historický původ strojů, natožpak jejich vývoj. Lze říci, že až do roku 1825 — období první všeobecné krize — rostly požadavky spotřeby vcelku rychleji než výroba a že vývoj strojů byl nutným důsledkem potřeb trhu. Od roku 1825 jsou vynálezy a používání strojů pouze výsledkem války mezi podnikateli a dělníky. A to ještě platí jen o Anglii. Pokud jde o ostatní evropské národy, byly k používání strojů donuceny konkurenčním bojem, který proti nim vedli Angličané jak na jejich vlastním, tak na světovém trhu. A konečně pokud jde o Severní Ameriku, bylo tu zavedení strojů vyvoláno jak konkurencí s jinými národy, tak i nedostatkem pracovních sil, tj. nepoměrem mezi počtem obyvatelstva a průmyslovými potřebami Severní Ameriky. Z těchto faktů můžete usoudit, jaký důmysl projevuje pan Proudhon, když jako třetí evoluci, jako antitezi strojů, vyvolává strašidlo konkurence!

Je ostatně vůbec úplný nesmysl dělat ze *strojů* ekonomickou kategorii vedle dělby práce, konkurence, úvěru atd.

Stroj je právě tak málo ekonomická kategorie jako vůl, který tahá pluh. Nynější *používání* strojů je jedním ze vztahů našeho současného ekonomického systému, ale způsob, jak se strojů využívá,

je něco docela jiného než stroje samy. Střelný prach zůstává střelným prachem, ať se ho používá k tomu, aby se zranil člověk, nebo aby se léčily rány raněného.

Pan Proudhon překonává sám sebe, když si ve své hlavě vymýšlí, jak vzniká konkurence, daně nebo policie, obchodní bilance, úvěr, vlastnictví, a to v pořadí, které tu uvádím. Téměř všechny úvěrové instituce byly v Anglii vyvinuty už počátkem 18. století, před vynalezením strojů. Veřejný úvěr byl jen nový způsob, jak zvyšovat daně a uspokojovat nové potřeby vzniklé tím, že se k moci dostala buržoazní třída. Poslední kategorií v systému pana Proudhona je konečně *vlastnictví*. Ve skutečném světě naopak dělba práce a všechny ostatní kategorie pana Proudhona jsou společenské vztahy, jejichž souhrn tvoří to, co v dnešní době nazýváme *vlastnictvím*; vytrženo z těchto vztahů není buržoazní vlastnictví nic jiného než metafyzická nebo právnická iluze. Vlastnictví jiné epochy, feudální vlastnictví, se vyvíjí za zcela jiných společenských vztahů. Když pan Proudhon pokládá vlastnictví za samostatný vztah, dopouští se nejen metodologické chyby: dokazuje jasně, že nepostihl, co je poutem spojujícím všechny formy *buržoazní* výroby, že nepochopil *historický* a *přechodný* charakter výrobních forem určitého období. Pan Proudhon nevidí v našich společenských institucích historické produkty, nechápe ani jejich vznik, ani jejich vývoj, a proto je může kritizovat jen dogmaticky.

A tak se musí pan Proudhon, aby nám vysvětlil vývoj, utíkat k *fikci*. Představuje si, že dělba práce, úvěr, stroje atd., všechno bylo vynalezeno proto, aby sloužilo jeho utkvělé myšlence, myšlence rovnosti. Jeho výklad je vzácně prostoduchý. Tyto věci byly vynalezeny pro rovnost, ale bohužel se obrátily proti rovnosti. To je celá jeho úvaha. To znamená, že vychází z úplně vymyšleného předpokladu, a protože si skutečný vývoj a jeho fikce na každém kroku odporují, usuzuje z toho, že tu existuje rozpor. Nechce však přiznat, že to je jen rozpor mezi jeho fixními idejemi a skutečným pohybem.

A tak pan Proudhon, hlavně z nedostatku historických znalostí, nepochopil, že lidé, když rozvíjejí své výrobní síly, tj. žijí, rozvíjejí určité vzájemné vztahy, a že se charakter těchto vztahů v důsledku změn a růstu těchto výrobních sil nutně mění. Nepo-

chopil, že *ekonomické kategorie* jsou jen *abstrakce* těchto skutečných vztahů, že jsou pravdivé jen potud, pokud tyto vztahy trvají. Upadá tak do omylu buržoazních ekonomů, kteří vidí v těchto ekonomických kategoriích věčné zákony, a ne historické zákony, které jsou zákony jen pro určité historické stadium, pro určitý vývojový stupeň výrobních sil. Místo aby tedy považoval politicko-ekonomické kategorie za abstrakce skutečných, přechodných, historických společenských vztahů, vidí pan Proudhon — protože si to mysticky převrátil — ve skutečných vztazích jen ztělesnění těchto abstrakcí. Tyto abstrakce samy jsou formule, které od stvoření světa dřímaly v lůně božím.

Zde však chytají dobrého pana Proudhona silné duchovní křeče. Jsou-li všechny tyto ekonomické kategorie emanacemi božího srdce, jsou-li skrytým a věčným životem lidí, jak to, za prvé, že existuje nějaký vývoj, a za druhé, že pan Proudhon není konzervativcem? Tyto zřejmé rozpory vysvětluje celým systémem antagonismů.

Abychom tento systém antagonismů objasnili, uveďme příklad.

Monopol je dobrý, neboť je to ekonomická kategorie, tedy emanace boha. Konkurence je dobrá, protože to je také ekonomická kategorie. Co však není dobré, to je skutečnost monopolu a skutečnost konkurence. Ještě mnohem horší je to, že monopol a konkurence se navzájem požírají. Co dělat? Poněvadž si obě tyto věčné myšlenky boží odporují, zdá se panu Proudhonovi zřejmé, že v lůně božím existuje i syntéza těchto dvou myšlenek, ve které je zlo monopolu vyváženo konkurencí a naopak. Z boje mezi oběma idejemi vzejde nakonec vítězně jen jejich světlá stránka. Tuto tajnou myšlenku je jen třeba bohu vyrvat a potom ji aplikovat, a všechno bude v nejlepším pořádku. Je třeba objevit syntetickou formuli, zahalenou v temnu neosobního rozumu lidstva. Pan Proudhon ani chvíli neváhá a prohlašuje se za jejího objevitele.

Ale pohleďte na okamžik na skutečný život. V nynějším ekonomickém životě naleznete nejen konkurenci a monopol, nýbrž i jejich syntézu, která není *formulí*, ale *pohybem*. Monopol plodí konkurenci, konkurence monopol. Jenomže tato rovnice nejen neodstraňuje nesnáze nynější situace, jak si to představují buržoazní

ekonomové, nýbrž vytváří situaci ještě obtížnější a spletitější. Jestliže tedy změníte základnu, na které spočívají nynější ekonomické vztahy, jestliže zničíte nynější *způsob* výroby, zničíte nejen konkurenci, monopol a jejich antagonismus, nýbrž i jejich jednotu, jejich syntézu, pohyb, který znamená skutečné vyrovnání konkurence a monopolu.

Nyní Vám předvedu příklad dialektiky pana Proudhona.

Svoboda a *otroctví* tvoří antagonismus. Nemusím mluvit ani o dobrých, ani o špatných stránkách svobody. Pokud jde o otroctví, nemusím mluvit o jeho špatných stránkách. Jediná věc, kterou je nutné vysvětlit, je dobrá stránka otroctví. Nejde tu o otroctví nepřímé, o otroctví proletáře; jde o přímé otroctví, o otroctví černochů v Surinamu, v Brazílii, v jižních státech Severní Ameriky.

Přímé otroctví je úhelným kamenem našeho nynějšího industrialismu, právě tak jako stroje, úvěr atd. Bez otroctví by nebylo bavlny, bez bavlny by nebylo moderního průmyslu. Teprve otroctvím nabyly kolonie ceny, teprve kolonie vytvořily světový obchod, světový obchod je nutnou podmínkou velkého strojového průmyslu. Před zavedením obchodu s otroky dodávaly kolonie Starému světu velmi málo produktů a neměnily nějak viditelně tvářnost světa. Otroctví je tedy vysoce důležitá ekonomická kategorie. Bez otroctví by se byla Severní Amerika, nejpokročilejší země, změnila v zemi patriarchální. Jenom vymažte Severní Ameriku z mapy světa a nastane anarchie, naprostý úpadek obchodu a moderní civilizace. Ale odstranit otroctví by znamenalo vymazat Ameriku z mapy světa. Tak se tedy otroctví, protože je ekonomickou kategorií, vyskytuje také od počátku světa u všech národů. Moderní národy dokázaly jen to, že zamaskovaly otroctví doma u sebe a vyvezly je otevřeně do Nového světa. Co si má nyní dobrý pan Proudhon počít po těchto úvahách o otroctví? Bude hledat syntézu svobody a otroctví, pravou zlatou střední cestu, jinými slovy rovnováhu mezi otroctvím a svobodou.

Pan Proudhon velmi dobře pochopil, že lidé dělají sukno, plátno, hedvábné látky, a to je co říci, že pochopil takovou maličkost! Ale pan Proudhon vůbec nepochopil, že lidé produkují ve shodě se svými výrobními silami i *společenské vztahy*, za nichž vyrá-

bějí sukno a plátno. Ještě méně pak pochopil, že lidé, kteří produkují společenské vztahy odpovídající jejich materiální produktivitě [productivité matérielle], produkují také *ideje*, *kategorie*, tj. abstraktní myšlenkové výrazy těchto společenských vztahů. Proto jsou kategorie právě tak málo věčné jako vztahy, které vyjadřují. Jsou to historické a přechodné produkty. Pro pana Proudhona jsou právě naopak abstrakce, kategorie prvotní příčinou. Podle něho právě ony dělají dějiny, a nikoli lidé. *Abstrakce, kategorie jako taková*, tj. odtržená od lidí a jejich materiální činnosti, je ovšem nesmrtelná, neměnná, nehybná, je to jen jsoucnost čistého rozumu, což neznamená nic jiného než to, že abstrakce jako taková je abstraktní — báječná *tautologie!*

Tak jsou ekonomické vztahy, viděné ve formě kategorií, pro pana Proudhona věčnými formulemi, které ani nevznikly, ani se nevyvíjejí.

Vyjádřeme to jinak: pan Proudhon netvrdí přímo, že *buržoazní život* je pro něho *věčnou pravdou*: říká to nepřímo tím, že zbožšťuje kategorie, které vyjadřují buržoazní vztahy ve formě myšlenky. Pokládá produkty buržoazní společnosti, jakmile se mu objeví ve formě kategorií, ve formě myšlenky, za samovolně vzniklé jsoucnosti, obdařené vlastním životem a věčné. Nedostává se tedy za buržoazní obzor. Protože operuje buržoaznímí myšlenkami, jako by byly věčně pravdivé, hledá syntézu těchto myšlenek, jejich rovnováhu, a nevidí, že nynější způsob, jak se vyrovnávají, je jediný možný způsob.

Ve skutečnosti dělá to, co všichni dobří buržoové. Všichni tvrdí, že konkurence, monopol atd. jsou v zásadě, tj. jako abstraktní myšlenky, jediným základem života, že však v praxi mají daleko k dokonalosti. Všichni chtějí konkurenci bez neblahých důsledků konkurence. Všichni chtějí nemožné, tj. podmínky buržoazního života bez nutných důsledků těchto podmínek. Ani jeden z nich nechápe, že buržoazní výrobní způsob je historická a přechodná forma, právě tak jako byla forma feudální. Tento omyl vyplývá z toho, že jedině možným základem každé společnosti je pro ně člověk-buržoa, že si nedovedou představit společenské zřízení, ve kterém by člověk přestal být buržoou.

Pan Proudhon je proto nutně *doktrinář*. Historický pohyb, který převrací současný svět, se mu rozplývá v problém najít správnou rovnováhu, syntézu dvou buržoazních myšlenek. A tak jen díky své mazanosti objevuje tento šikovný chlapík skrytou myšlenku boží, jednotu dvou izolovaných myšlenek, které jsou dvěma izolovanými myšlenkami jen proto, že je pan Proudhon izoloval od praktického života, od současné výroby, která je kombinací skutečností vyjadřovaných těmito myšlenkami. Místo velikého dějinného pohybu, který se rodí z konfliktu mezi dříve nabytými výrobními silami lidí a mezi jejich společenskými vztahy, které už těmto výrobním silám neodpovídají; místo strašlivých válek, které se připravují mezi různými třídami jednoho národa a mezi různými národy navzájem; místo praktické a násilné akce mas, která jediná bude moci tyto kolize vyřešit — místo tohoto ohromného, dlouhého a složitého pohybu klade pan Proudhon nechutný pohyb své hlavy. Dějiny tedy dělají mudrci, ti, kdo dovedou odposlouchávat skryté myšlenky boží. Prostý lid už pak jen uplatňuje jejich objevy. — Nyní jistě chápete, proč je pan Proudhon zapřisáhlým nepřítelem jakéhokoli politického hnutí. Pro něho nespočívá řešení aktuálních otázek ve veřejné akci, nýbrž v dialektických veletočích jeho hlavy. Protože pro něho jsou hybnou silou kategorie, není třeba měnit praktický život, aby se změnily kategorie. Právě naopak. Je nutné změnit kategorie a výsledkem toho bude změna skutečné společnosti.

Ve své touze smířit rozpory se pan Proudhon vůbec neptá, zda není třeba zvrátit sám základ těchto rozporů. Ve všem se podobá doktrinářskému politikovi, který si přeje, aby jak král, tak i dolní i horní sněmovna byli nedílnými součástmi společenského života, věčnými kategoriemi. Hledá pouze novou formuli, aby zjednal rovnováhu mezi těmito mocemi, jejichž rovnováha spočívá právě ve skutečném pohybu, při němž je jedna z těchto mocí hned vítězem, hned otrokem druhé. Tak se stalo, že se v 18. století spousta průměrných mozků zabývala hledáním správné formule, jak zjednat rovnováhu mezi společenskými stavy, mezi šlechtou, králem, sněmovnami atd., a jednoho dne tu nebyl ani král, ani parlament, ani šlechta. Pravou rovnováhou v tomto antagonismu

byl zvrat všech společenských vztahů, které byly základnou těchto feudálních institucí a jejich antagonismu.

Protože pan Proudhon staví na jednu stranu věčné ideje, kategorie čistého rozumu, a na druhou stranu lidi a jejich praktický život, který je podle něho aplikací těchto kategorií, setkáte se u něho od začátku s *dualismem* života a idejí, duše a těla, dualismem, který se opakuje v nejrůznějších formách. Nyní vidíte, že tento antagonismus je jenom neschopnost pana Proudhona pochopit světský původ a světské dějiny kategorií, které povyšuje na bohy.

Můj dopis už je příliš dlouhý, než abych se ještě rozepisoval o směšných výtkách, které Proudhon pronáší na adresu komunismu. Prozatím snad se mnou budete souhlasit, že člověk, který nepochopil současný stav společnosti, nemůže tím spíš pochopit ani hnutí, které chce tento stav zvrátit, ani literární projevy tohoto revolučního hnutí.

Jediný bod, ve kterém s panem Proudhonem naprosto souhlasím, je jeho odpor k socialistické sentimentalitě. Už dávno před ním jsem si nadělal mnoho zlé krve tím, že jsem se vysmíval tupohlavému, sentimentálnímu, utopickému socialismu. Ale nedělá si pan Proudhon prapodivné iluze, když staví svou maloměšťáckou sentimentalitu — mám na mysli jeho deklamace o rodinném životě, manželské lásce a všechny ty banality — proti socialistické sentimentalitě, která je například u Fouriera mnohem hlubší než domýšlivá povrchnost našeho dobrého Proudhona? Sám tak dobře cítí nicotnost svých důvodů, svou naprostou neschopnost mluvit o těchto věcech, že se ho zmocňuje zuřivost, rozčilení, irae hominis probi*, že prská, nadává, žaluje a obviňuje, svolává hromy a blesky, bije se v prsa a holedbá se před bohem i lidmi, že nemá nic společného se socialistickými hanebnostmi! Nekritizuje socialistickou sentimentalitu nebo to, co za sentimentalitu považuje. Jako světec, jako papež exkomunikuje bídné hříšníky a pěje chválu na maloburžoazii a ubohé cituplné, patriarchální iluze o domácím krbu. A to není náhoda. Pan Proudhon je od hlavy k patě filosofem, ekonomem maloburžoazie. V pokročilé společnosti

* spravedlivé rozhořčení.

se *maloburžoa* v důsledku svého postavení stává na jedné straně socialistou, na druhé straně ekonomem, tj. je oslněn nádherou vysoké buržoazie a má soucit s utrpením lidu. Je zároveň buržoa i lid. V hloubi své duše je hrdý na to, že je nestranný, že nalezl správnou rovnováhu, která si namlouvá, že není obyčejnou zlatou střední cestou. Takový maloburžoa povyšuje *rozpor* na boha, protože rozpor je základem jeho bytosti. Maloburžoa není nic jiného než fungující ztělesněný společenský rozpor. To, čím je v praxi, musí ospravedlnit teorií, a pan Proudhon má tu zásluhu, že je vědeckým mluvčím francouzské maloburžoazie, což je skutečná zásluha, protože maloburžoazie bude neoddělitelnou součástí všech nadcházejících sociálních revolucí.

Byl bych Vám rád současně s tímto dopisem poslal svou knihu o politické ekonomii[421], dosud se mi však nepodařilo toto dílo ani kritiku německých filosofů a socialistů*, o níž jsem s Vámi hovořil v Bruselu, vydat tiskem. Nikdy byste nevěřil, na jaké obtíže naráží takové uveřejnění v Německu jednak ze strany policie, jednak ze strany vydavatelů, kteří jsou zaujatými stoupenci všech těch směrů, proti nimž útočím. A pokud jde o naši vlastní stranu, nejenže je chudá, ale velká část německé komunistické strany se na mne zlobí, protože se stavím proti jejím utopiím a deklamacím...

Váš oddaný

Karel Marx

P. S. Jistě se budete ptát, proč Vám píšu špatnou franštinou místo dobrou němčinou. Je to proto, že jde o francouzského autora.

Byl bych Vám velmi vděčný, kdybyste mě nenechal dlouho čekat na odpověď, abych věděl, zdali jste mi pod tou skořápkou mé barbarské franštiny porozuměl.

Poprvé otištěno francouzsky v knize „M. M. Stasjulevič i jego sovremenniki v ich perepiske", sv. III, Petrohrad, 1912

Podle textu knihy
Přeloženo z francouzštiny

* „Německou ideologii".

32

Marx Rolandu Danielsovi

do Kolína

[Brusel] 7. března [1847]

Milý Danielsi!

Je možné, že *Ty* nebo *někdo jiný z vás Kolíňanů* dostanete od Hesse dopis o komunistických záležitostech. Naléhavě Tě žádám, aby rozhodně *nikdo z vás* neodpovídal, dokud vám nepošlu prostřednictvím W.* dokumenty a dopisy. V každém případě Tě musím ještě jednou *naléhavě* žádat, abys *přijel sem.* Musím Ti říci něco důležitého, o čem se nedá korespondovat. Nemůžeš-li přijet *Ty*, musí sem na pár dní H. Bürgers. Ubytujte se — Ty nebo Tvůj zástupce — u mne. Viz nahoře. Na (...)**

Přijeď tedy Ty nebo H. Bürgers co nejdříve do *Mechelnu.*

Předej přiložený dopis *Zulauffovi* v Elberfeldu, Grünstrasse.

Nejezdi do *Bruselu*, ale do *Mechelnu*, a napiš den předem, kdy přijedeš nebo kdy přijede Bürgers.

Ty své občanské záležitosti můžeš na pár dní zanedbat.***

Tvůj

Marx

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočinenija,
1. vyd., sv. XXV, 1934

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Pravděpodobně Georga Weertha.

** Pokračování dopisu schází. Následující řádky jsou (až na poslední větu) napsány v záhlaví dopisu.

*** Tato věta a podpis jsou na levém okraji dopisu.

33

Marx Georgu Herweghovi

do Paříže

27. července [1847]
Brusel, Fbg. d'Ixelles
rue d'Orléans 42

Milý Herweghu!

Právě přijel z Paříže Engels a zdrží se tu několik neděl. Přinesl tuhle anekdotu a já Tě prosím, abys mi co nejdříve vysvětlil, jak to vlastně bylo.

Bernays vypráví Ewerbeckovi: byl u mne Herwegh a prohlásil, že prý ho Marx přijal tak přátelsky, jako by od něho *něco chtěl*. Bernays pak dal ještě Ewerbeckovi úplnou volnost, aby tenhle bonmot* předával dál.

Přirozeně bych kvůli takovému tlachu ani perem neškrtl, kdyby se nestal do jisté míry populárním mezi mými známými v Paříži.

Proto Tě žádám, abys mi obratem dal kategorickou odpověď, jestli to je pravda či ne.

Tvůj

Marx

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočiněnija,
1. vyd., sv. XXV, 1934

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* vtip.

34

Marx Georgu Herweghovi

do Paříže[422]

Brusel 8. srpna [1847]

Milý Herweghu!

Chci Ti především rychle potvrdit příjem Tvého dopisu. Nedověděl jsem se z něho nic víc, než co jsem věděl už předem — že to všechno jsou ubohé tlachy. Chtěl jsem od Tebe těch pár řádek jen proto, abych mohl ukázat Engelsovi černé na bílém, jakého rázu jsou ty maloměšťácké klepy pařížských Němců. Ujišťuji Tě, že od mého odjezdu z Paříže mě ty staré drbny stále pronásledovaly takovými lapáliemi — přes všechnu mou opatrnost, přestože jsem se snažil zmizet jim z očí a z dosahu. Jenom krajní hrubostí si může člověk ty šašky udržet od těla.

Lituji jen, že jsem Tě v Tvé samotě otravoval touhle věcí. — Pro tyhle staré drbny je vždycky charakteristické, že by skutečný stranický boj rády zatušovaly a zacukrovaly, a naproti tomu tradiční německé klepy a štvaní by chtěly vydávat za revoluční činnost. Les malheureux!* Tady v Bruselu alespoň tohle svinstvo nemáme.

Zdejší pruské vyslanectví pozorně sledovalo a pozorovalo Bornstedta, aby ho přistihlo při nějakém hříchu. Konečně se mu to podařilo. *Udalo* ho a pověsilo mu na krk 3 procesy: 1. fiskální, pro porušení zákona o kolkovném, 2. politický, protože ve svém listu** řekl, že Ludvíka Filipa by měli zabít, 3. pro pomluvu, kterým ho stíhá jistý belgický aristokrat, pan *Osy*, jehož Bornstedt obvinil — a právem — ze spekulací s obilím.

* Ti ubožáci!

** „Deutsche-Brüsseler-Zeitung".

Žádný z těch 3 procesů tady nemá valný význam, a výsledek bude nepochybně ten, že zesměšní pruské vyslanectví, kterého si tu stejně nijak zvlášť neváží. Co je také vyslanectví do Ludvíka Filipa, Osyho a belgického zákona o kolkovném?

Sám vyšetřující soudce prohlásil, že všechny ty procesy jsou vedeny pour le roi de Prusse*. Naproti tomu hrozí nebezpečí, že „Brüsseler-Zeitung" zajde na rychlé finanční úbytě, když přes řadu slabých stránek má přece jen určité zásluhy a právě teď, když Bornstedt prohlásil, že je ochoten vyjít nám ve všem vstříc, se mohla zlepšit. Jak se zachovali v této záležitosti ti ušlechtilí Němci? Vydavatelé Bornstedta *podvedli*, protože je nemůže soudně stíhat. Opozice všech odstínů neudělala ani to nejmenší, ať literárně nebo finančně, a místo toho pokládala za pohodlnější vidět závadu v Bornstedtovu jménu. Což si ti lidé nenajdou vždycky záminku, aby nemuseli nic dělat? Jednou se jim nelíbí ten člověk, podruhé jeho žena, pak zase tendence, potom styl, a jindy zas formát nebo to, že rozšiřování je spojeno s větším či menším nebezpečím atd. atd. Pečení holubi mají lítat těm pánům rovnou do huby. Když existuje jeden jediný opoziční list bez cenzury, nad kterým se vláda velmi pozastavuje, list, jehož redaktora vede sama logika věci k tomu, aby přál všemu pokrokovému, nebylo by lépe využít především této příležitosti a list zdokonalit, když se zdá nedokonalý! Ale ne, naši Němci mají vždycky po ruce tisíc moudrých řečí, aby ukázali, proč musí nechat příležitost nevyužitou. Příležitost něco udělat je jenom uvádí do rozpaků.

S mými rukopisy je to přibližně jako s „Brüsseler-Zeitung", a přitom mi ti oslové píší den co den, proč nic netisknu, a dokonce mi vyčítají, že jsem měl raději psát francouzsky, než abych nepsal nic. Budeme muset ještě dlouho pykat za to, že jsme se narodili Teutony.

Buď zdráv, já a má žena srdečně zdravíme Tebe a Tvou paní.

V Paříži dostaneš dodatečně seznam tiskových chyb k té mé francouzské bídě**. Některá místa jsou bez něho nesrozumitelná.

* pro nic za nic, doslova: pro krále pruského.
** „Bída filosofie".

Až budeš mít volnou chvilku a nebudeš mít nic lepšího na práci, napiš svému

Marxovi

Poprvé uveřejněno v knize „Briefe von und an Georg Herwegh", 1896

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

35

Marx Mosesu Hessovi

do Bruselu

[Brusel] 2. září [1847]

Milý Hessi!

Hlas se dnes na *Chaussée d'Etterbeck* ve Velkém Salónu, jinak také v Palais royal.

Marx

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočiněnija,
1. vyd., sv. XXV, 1934

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

36

Engels Lucienu Jottrandovi

do Bruselu*

[Brusel 30. září 1847]

Vážený pane!

Protože jsem nucen odjet na několik měsíců z Bruselu, nebudu moci vykonávat funkce, kterými mě pověřila schůze ze 27. t. m.[97]

Prosím Vás tedy, abyste vyzval některého z německých demokratů žijících v Bruselu, aby se zúčastnil práce komise, pověřené organizovat mezinárodní demokratické sdružení.

Dovoluji si navrhnout Vám toho z německých demokratů v Bruselu, jehož by schůze — kdyby se jí býval mohl zúčastnit — jmenovala do funkce, kterou vzhledem k jeho nepřítomnosti poctila mne. Mám na mysli pana Marxe, který podle mého nejvnitřnějšího přesvědčení má největší právo zastupovat v komisi německou demokracii. Pan Marx by tedy vlastně nezastupoval mne, ale spíše já jsem na schůzi zastupoval pana Marxe.

Dovolte, abych Vás ujistil svou hlubokou úctou.

Váš oddaný

Bedřich Engels

Pan Marx, který v době, kdy se konala schůze, nebyl v Bruselu, bydlí v rue d'Orléans 42, Faubourg de Namur.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z francouzštiny

* Viz tento svazek, str. 112.

37

Marx Georgu Herweghovi

do Paříže

Brusel 26. října [1847]
rue d'Orléans 42, Fbg. Namur

Milý Herweghu!

Chtěl jsem dát Engelsovi dopis pro Tebe, ale ten den, kdy odjížděl, se nám nakupilo tolik práce, že jsme na to zapomněli.

Dále mě prosila hraběnka Hatzfeldtová, abych Ti o ní napsal několik slov jako doporučení. Myslím, že už ses s ní asi seznámil. Tato paní vyvíjí na *Němku* hodně energie v souboji se svým manželem.

Tady v Bruselu jsme založili dvě veřejné demokratické společnosti.

1. Německou dělnickou společnost[423], která má už na sto členů. Diskutuje se v ní docela jako v parlamentě a vedle toho se v ní organizuje společenská činnost — zpěv, recitace, divadlo apod.

2. Menší kosmopolitně demokratickou společnost, jejímiž členy jsou Belgičané, Francouzi, Poláci, Švýcaři a Němci.[424]

Až sem zase někdy přijedeš, uvidíš, že v té malé Belgii se dá i pro bezprostřední propagandu udělat víc než ve velké Francii. Navíc si myslím, že sebeskromnější veřejná činnost působí na každého neobyčejně povzbudivě.

Je možné, že nás teď — když je u kormidla státu *liberální* vláda — čeká šikanování ze strany policie, protože liberálové se nezmění. Ale my se s nimi vypořádáme. Tady to není jako v Paříži, kde cizinci stojí proti vládě osamoceni.

Protože za nynějších poměrů v Německu se nijak nedá využít

tamějších vydavatelů knih, rozhodl jsem se po dohodě s Němci z Německa založit revui — měsíčník — opírající se o akciové podíly. V Porýnské provincii a v Bádensku je už určitý počet akcií pohromadě. Začali bychom hned, jen jak budeme mít pohromadě dost peněz na 3 měsíce.

Kdyby to podíly aspoň trochu dovolily, zřídili bychom si tu vlastní tiskárnu, ve které by se dala tisknout i samostatná díla.

Chtěl bych teď od Tebe vědět:

1. Chceš-li si pořídit také několik akcií (jedna za 25 tolarů).

2. Chceš-li spolupracovat a tedy figurovat také jako spolupracovník v záhlaví.

Žádám Tě ale, protože mi stejně už dlouho dlužíš dopis, abys tentokrát překonal svou nechuť k psaní a odpověděl mi *brzo*. Chtěl jsem Tě ještě poprosit, aby ses zeptal *Bakunina*, jakou cestou, na jakou adresu a jakým způsobem bych mohl poslat dopis *Tolstému*?

Má žena zdraví srdečně Tebe i Tvou paní.

Dobrodružství s pruským vyslanectvím v Paříži je opravdu příznačné pro to, jak roste bezmocný vztek našeho „otce vlasti".

Buď zdráv.

Tvůj

*Marx**

Poprvé otištěno v knize „Briefe von und an Georg Herwegh", 1896

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Adresa, kterou napsala Jenny Marxová: „Panu doktoru Gottschalkovi, praktickému lékaři v Kolíně", je škrtnuta; Karel Marx pod ni napsal: „Milý Herweghu! Málem jsme nedopatřením uvedli na dopise hořejší nesprávnou adresu."

38

Marx Pavlu Vasiljeviči Anněnkovovi

do Paříže

Londýn 9. prosince [1847]

Milý Anněnkove!

Stranické důvody, o kterých Vám zde nemohu říci nic bližšího, mě přiměly k cestě do Londýna.[425] Využil jsem zároveň této cesty k tomu, abych navázal spojení bruselského Demokratického sdružení s anglickými chartisty a promluvil k chartistům na veřejném shromáždění[426]. Možná že už jste o tom četl ojedinělé zprávičky v anglických a francouzských listech.

Když jsem se vydal na cestu — a jsem nucen se tu ještě několik dní zdržet — zanechal jsem svou rodinu ve velmi těžkých, opravdu bezútěšných poměrech. Nejde jen o to, že má žena je nemocná a že stonají i děti. Po hospodářské stránce jsem teď v takové krizi, že mou ženu doslovně obléhají věřitelé a že je v úplně zoufalé peněžní tísni.

Jak došlo k této krizi, to se dá vysvětlit docela jednoduše. Německé rukopisy* se netisknou celé. Co se z nich tiskne, dávám gratis, jen aby se to dostalo ven. Má brožura proti Proudhonovi** se prodávala velmi dobře. Ale dostanu část z tržby za ni až někdy o velikonocích.

Příjem mé ženy sám o sobě nestačí a se svou matkou jednám už delší dobu o tom, abych dostal alespoň část svého majetku. Teď už snad je nějaká naděje. To všechno nám ale v této chvíli nepomůže.

* „Německá ideologie".
** „Bída filosofie".

Za této situace, kterou Vám neváhám otevřeně vylíčit, byste mě skutečně zachránil před nejhorším, kdybyste mohl poslat mé ženě částku 100 až 200 franků. Splatit bych to ovšem mohl teprve tehdy, až si urovnám se svou rodinou peněžní poměry.

Můžete-li vyhovět mé prosbě, pak Vás prosím, abyste poslal peníze na mou starou adresu: M. Charles Marx, Bruxelles, Fbg. Namur, rue d'Orléans 42. Má žena však nesmí z dopisu poznat, že jsem Vám psal z Londýna. Vysvětlím Vám později, proč.

Doufám, že Vám příště budu moci napsat zase o něčem příjemnějším.

Váš

K. Marx

Poprvé otištěno rusky
v časopisu „Letopisi marksisma", kn. 6, 1928

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

39

Engels Emilu Blankovi

do Londýna

Milý Emile

po slavné únorové revoluci a po belgické březnové revoluci, která nevypukla, jsem minulý týden přijel zase sem. Psal jsem matce o peníze, abych se odsud mohl za několik dní vrátit do Německa, kde začneme znova s „Rheinische Zeitung"*. Matka se teď hrozně stará, abych už co nejdřív přijel do Německa, jednak si totiž myslí, že se tu zase začne střílet a že bych přitom mohl něco slíznout, jednak si vůbec přeje, abych se vrátil. Přitom mi ale píše:

„Jak Ti mám poslat peníze, to opravdu nevím, protože Fould informoval před několika dny otce, že už neprovádí žádné operace, a protože řada dobrých směnek, které mu otec poslal, přišla zpět a byla protestována. Napiš mi tedy, jak Ti mám peníze poslat."

Nejjednodušší bude, když mi pošleš 20 liber v bankovkách, které tu mají vysoký kurs, a když se matka postará, aby Ti je táta hned uhradil. Tak dostanu rychle peníze a budu moci odjet, jinak bych tu musel trčet ještě týden, než bych dostal peníze z Barmenu nebo dokonce z Engelskirchenu. Napíšu tedy ještě dnes do Barmenu, aby Ti uhradili 20 £, a prosím Tě, zařiď to tak, jak říkám, protože směnky už nejsou k ničemu.

Můžeš bankovky přestřihnout a poslat dnes jednu polovinu na mou adresu 19, rue de la Victoire, Paříž, a druhou polovinu zítra slečně Félicité Andréové, tamtéž. Tak alespoň nikdo nic na poště neukradne.

* „Neue Rheinische Zeitung".

Tady se události vyvíjejí velmi dobře, tj. buržoové poražení 24. února a 17. března znova zvedají hlavu a strašně spílají republice. To ale povede jen k tomu, že se příště nad jejich hlavami strhne docela jiná bouře než dosud. Budou-li si ti chlapi dál tak nestydatě počínat, pak jich lid brzy několik pověsí. Mají určité zastoupení v prozatímní vládě, hlavně toho mizeru Lamartina, kterému příště také půjde o krk. Zdejší dělníci, 200 000—300 000 lidí, nechtějí slyšet o nikom jiném než o Ledru-Rollinovi, a mají pravdu. Je ze všech nejrozhodnější a nejradikálnější. Také Flocon je velmi dobrý, byl jsem u něho několikrát a teď právě tam jdu zase, je to poctivec tělem i duší.

S velkým křižáckým tažením za německou republiku, které se tu připravuje,[427] nemáme nic společného.

Srdečný pozdrav Marii* a maličkým. Odepiš hned.

Mám naspěch. Tvůj

Bedřich

Paříž 26. března 48

Poprvé otištěno rusky v Marx-Engels, Sočinënija, 1. vyd., sv. XXV, 1934

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Marii Blankové.

40

Engels Emilu Blankovi

do Londýna

Milý Emile

dnes jsem dostal první čtyři poloviny čtyř pětilibrových bankovek a prosím o *okamžité* zaslání druhých polovin, protože musím co nejdřív odjet. Moc Ti děkuji, žes mi tak ochotně a rychle vypomohl v téhle tísni. Jako předplatitel „Rheinische Zeitung"* jsi zaznamenán.

Pokud jde o zdejší strany, jsou vlastně tři, nepočítáme-li ty menší (legitimisty a bonapartisty, pouhé sekty, které jen intrikují a nemají žádný vliv na lid, mají nějaké peníze, ale žádnou naději na vítězství). Mezi ty tři patří za prvé ti, kdo byli 24. února poraženi, tj. velcí buržoové, burzovní spekulanti, bankéři, továrníci a velcí obchodníci, bývalí konzervativci a liberálové. Za druhé je to maloburžoazie, střední stav, masa národní gardy, která vystoupila 23. a 24. února na straně lidu, „rozumní radikálové", lidé kolem Lamartina a „Nationalu". Za třetí je to lid, pařížští dělníci, kteří teď obsadili Paříž se zbraněmi v rukou.

Velcí buržoové a dělníci stojí teď přímo proti sobě. Maloburžoazie hraje zprostředkující, ale velmi žalostnou úlohu. Má však většinu v prozatímní vládě (Lamartine, Marrast, Dupont de l'Eure, Marie, Garnier-Pagès a někdy i Crémieux). Značně kolísají a spolu s nimi kolísá i prozatímní vláda. Čím víc se všechno uklidňuje, tím víc se vláda a maloburžoazní strana přiklání k velké buržoazii, a čím je neklidněji, tím víc se zase přidávají k dělní-

* „Neue Rheinische Zeitung".

kům. Tak nedávno, když buržoům natolik otrnulo, že ve své drzosti dokonce uspořádali průvod 8000 mužů národní gardy, kteří táhli k radnici protestovat proti dekretu prozatímní vlády a především proti energickým opatřením Ledru-Rollina, skutečně se jim podařilo natolik zastrašit většinu vlády a zvláště toho bačkoru Lamartina, že se od Ledruho veřejně distancoval. Den nato ale, 17. března, přitáhlo k radnici 200 000 dělníků; prohlásili, že Ledru-Rollinovi bezvýhradně věří, a přinutili většinu vlády s Lamartinem, aby své rozhodnutí odvolali. V této chvíli mají tedy zase převahu lidé kolem „Réforme" (Ledru-Rollin, Flocon, L. Blanc, Albert, Arago). Ti ještě z celé vlády nejvíc zastupují dělníky a jsou komunisté, aniž si to uvědomují. Mrňavý Louis Blanc se bohužel hrozně blamuje svou ješitností a svými bláznivými plány. Brzy se strašlivě zostudí. Ale Ledru-Rollin si počíná velmi dobře.

Nejhorší je, že vláda musí na jedné straně dělníkům slibovat a na druhé straně nemůže nic dodržet, protože nemá odvahu, aby si k tomu opatřila peněžní prostředky revolučními kroky proti buržoazii — silně progresívními daněmi, dědickými daněmi, konfiskacemi majetku všech emigrantů, zákazem vývozu peněz, zřízením státní banky atd. Nechávají lidi kolem „Réforme" slibovat, a pak dělají opravdu nehorázná, konzervativní rozhodnutí a znemožňují jim, aby dodrželi, co slíbili.

V Národním shromáždění teď přibývá nový element: rolníci, kteří tvoří $^5/_7$ francouzského národa a podporují stranu „Nationalu", stranu maloburžoazie. Je velmi pravděpodobné, že tato strana zvítězí, že lidé kolem „Réforme" budou muset jít, a pak přijde nová revoluce. Možná také, že poslanci, až se dostanou do Paříže, uvidí, jak se věci mají, a dojdou k názoru, že se natrvalo mohou udržet jen lidé z „Réforme". To je ale málo pravděpodobné.

Odložení voleb o 14 dní je také vítězstvím pařížských dělníků nad stranou buržoazie.

Lidé z „Nationalu", Marrast a spol., si i jinak dělají špatnou reputaci. Žijí si na velké noze a obstarávají svým přátelům paláce a teplá místečka. Ti z „Réforme" jsou docela jiní. Byl jsem párkrát u starého Flocona; ten člověk bydlí stejně jako dřív ve špatném bytě v pátém poschodí, kouří ze staré hliněné fajfky sprostý tabák a kou-

pil si jen nový župan. Žije stále tak po republikánsku, jako když byl ještě redaktorem „Réforme", je pořád stejně přátelský, srdečný a upřímný. Je to jeden z nejpoctivějších lidí, jaké znám.

Nedávno jsem obědval v Tuileriích, v místnostech prince z Joinvillu, se starým Imbertem, který byl v Bruselu jako emigrant a je teď v Tuileriích velitelem. V komnatách Ludvíka Filipa leží teď na kobercích ranění a pokuřují si z krátkých dýmek. V trůnním sále někdo strhl a rozerval Soultovy a Bugeaudovy obrazy a rozřezal obraz od Grouchyho.

Právě jde kolem za zvuků Marseillaisy pohřební průvod; pochovávají jednoho dělníka, který zemřel na své zranění. Doprovází ho přinejmenším 10 000 mužů národní gardy a ozbrojený lid; mladí floutkové z Chaussée d'Antin musí průvod doprovázet jako jízda národní gardy. Buržoové jsou vzteky bez sebe, že se dělníkovi vzdává taková poslední pocta.

Tvůj

B. E.

Paříž 28. března 1848

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočinenija,
1. vyd., sv. XXV, 1934

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

41

Marx a Engels

Adalbertu von Bornstedtovi a dalším

do Paříže

(Opis)

Odpověď na přípis pana Bornstedta atd.[428], předaný dne ráno Marxovi, zní takto:

1. Marx se naprosto nehodlá komukoli odpovídat pro jakýkoli článek v německých novinách.

2. Marx se naprosto nehodlá odpovídat nějakému výboru nebo nějaké deputaci Německé demokratické společnosti[130], se kterou nemá nic společného.

3. Požadují-li pánové Bornstedt a Herwegh určitá vysvětlení *osobně*, a ne jako členové nějakého výboru či nějaké společnosti, pak už bylo panu Bornstedtovi řečeno — jednou soukromě a jednou veřejně — na koho se mají obrátit.

Paříž 1. dubna 1848
22, rue Neuve Saint Augustin
Pánům Bornstedtovi atd.

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočiněnija,
1. vyd., sv. XXV, 1934

Podle opisu
Engelsovou rukou
Přeloženo z němčiny

42

Marx a Engels Étiennu Cabetovi

do Paříže

Drahý občane!

V posledních dvou dnech našeho pobytu v Paříži jsme se u Vás několikrát ohlásili; zastihli jsme však vždycky ve Vašich místnostech tolik lidí, že jsme pro nedostatek času nemohli čekat, až na nás přijde řada. Museli jsme proto bohužel odjet, aniž jsme se s Vámi ještě naposled setkali.

Pan *Ewerbeck*, který Vám předá tento dopis, bude tak laskav a pošle nám adresu, na kterou Vám budeme psát.

Naprosto nepochybujeme o tom, že Vám budeme moci brzy podat dobré zprávy o pokroku komunistického hnutí v Německu.

Zatím Vás prosíme, abyste přijal naše uctivé pozdravy.

V hluboké úctě
K. Marx B. Engels

Paříž 5. dubna 1848

Poprvé otištěno anglicky v časopise „Science and Society", sv. IV, čís. 2, 1940

Podle rukopisu napsaného Engelsem
Přeloženo z francouzštiny

43

Engels Emilu Blankovi

do Londýna

Milý Emile

tak už jsem šťastně zase tady.[133] Celý Barmen čeká, co udělám. Myslí si, že okamžitě vyhlásím republiku. Šosáci se bezděčně třesou strachy, sami pořádně nevědí, čeho se to vlastně bojí. V každém případě si však myslí, že teď, když jsem tady, se rychle rozhodne o mnoha věcech. Bylo vidět, jak se C. a A. E.* třesou, když jsem k nim přišel dnes ráno do kanceláře. Já se přirozeně do ničeho nepletu, klidně čekám, co bude.

Panika je tu nepopsatelná. Buržoové požadují důvěru, ale důvěra je ta tam. Většina z nich bojuje o existenci, jak sami říkají. Toho se ale dělníci nenažerou, a tak sem tam trochu rebelují. Panuje tu všeobecný rozklad, spoušť, anarchie, zoufalství, strach, vztek, nadšení pro konstituci, nenávist k republice atd., a po pravdě řečeno ti nejbohatší mají v této chvíli nejvíc nahnáno, prožívají největší muka. Přitom se přehání, lže, nadává a zuří tak, že si člověk připadá jako v blázinci. I ten nejklidnější občan je pravý enragé**. — Ale až začnou chartisti, to se budou teprve divit. To s tím průvodem[429], to ještě nic nebylo. Můj přítel *G. Julian Harney* (pošli mu prosím Tě přiložený dopis na adresu *9, Queen Street Brompton*) bude do 2 měsíců na Palmerstonově místě. Vsadím se s Tebou o dvoupenci nebo oč chceš. S Tvou matkou i s mou je

* Ermenovi.
** zběsilec.

všecko v pořádku. Čekají Tvého bratra Hermanna, Anna je v Hammu. Pozdravuj Marii* a děti. Zatím

Tvůj

B.

Barmen 15. dubna 48

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Soč̌iněnija,
1. vyd., sv. XXV, 1934

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Marii Blankovou.

44

Engels Emilu Blankovi

do Londýna

Milý Emile

minulou sobotu jsem přijel sem do Kolína. „Rheinische Zeitung"* začne vycházet 1. července. Abychom ale nenarazili hned na překážky, musíme napřed zařídit něco v Londýně a dovolujeme si to přenést na Tvá bedra, protože tam jinak nikoho nemáme.

1. Předplať nám u některého prodavače novin — ode dne, kdy dostaneš tento dopis, do 1. července — „The Telegraph" (deník) a „The Economist" (týdeník). Ať prodavač (jeho adresu nám můžeš poslat, abychom Tě příště nemuseli už obtěžovat) posílá oba listy denně v jedné zásilce převázané šňůrkou nebo papírovou páskou — jako se noviny obvykle posílají — na adresu: p. W. Clouth, St. Agatha, 12, Kolín,[431] přes Ostende.

2. Pošli prosím přiložené dopisy.

3. Výlohy za předplatné na oba listy, porto za tento dopis atd. zaprav, ihned je vyúčtuj expedici „Neue Rheinische Zeitung", St. Agatha 12, Kolín, a udej, komu se má ta částka zaplatit — vyřídí se to okamžitě.

Potřebný kapitál pro noviny máme pohromadě. Všechno jde dobře, teď jenom ještě ty listy, a můžeme začít. „Times" už dostáváme a pro první měsíc potřebujeme z britských listů jenom ty dva. Kdybys někdy náhodou narazil v některém jiném listě na něco, co by stálo za to, a chtěl bys nám to poslat, budeme rádi. Všechny výdaje se ovšem hned uhradí. Také bychom uvítali listy s podrob-

* „Neue Rheinische Zeitung".

nými zprávami o obchodu, o situaci na trhu atd. Napiš mi, jaké noviny teď u vás vycházejí, abychom věděli, na čem jsme.

Marii* jsem pochopitelně neviděl, protože jsem musel odjet dřív, než přijela. Brzy se tam ale vypravím, jen jak to rozjedeme. Jinak je v Barmenu větší nuda než kdy jindy a panuje všeobecná nenávist k té trošce svobody, kterou mají. Ti pitomci si myslí, že celý svět je tu jen proto, aby si mohli pořádně namastit kapsy, a když to teď vázne, řvou jako pominutí. Chtějí-li mít svobodu, musí za to zaplatit — Francouzi a Angličané také museli — ale ti tam si myslí, že musí dostat všechno zadarmo. Tady to vypadá trochu líp, ale ne zas o mnoho. Prusové jsou stále stejní, Polákům se vypaluje cejch, a zatímco píšu tady ten dopis, *bombardují Prusové Mohuč*, protože občanská garda šoupla za mříže pár ožralých vojáků, kteří dělali výtržnosti — suverénní Národní shromáždění ve Frankfurtu poslouchá, jak se střílí, a jak to vypadá, ani to s ním nehne. V Berlíně si Camphausen dává pohov, reakce, byrokracie a aristokracie je den ze dne drzejší, dráždí lid, lid se bouří, a Camphausenova ospalost a zbabělost nás vede rovnou vstříc novým revolucím. Tak to teď vypadá v Německu! Adieu.

Tvůj

B. E.

Kolín 24. května 1848
14, Höhle, Kolín

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočinenija,
1. vyd., sv. XXV, 1934

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Marii Blankovou.

45

Engels Karlu Friedrichu Köppenovi

do Berlína

Milý Köppene,

vracím Vám v příloze Váš článek. Byl bych ho poslal už dřív, ale Vaše adresa se ztratila v tom nepořádku při stěhování[431] a při spoustě práce, která s tím souvisela.

Marx Vám asi už řekl, že za bezesné noci exilu jsme na Vás často vzpomínali. Ujišťuji Vás, že jste byl z Berlíňanů jediný, na koho jsme vzpomínali rádi. Ostatně byla ta bezesná noc exilu přece jen krásná, après tout*, a mně se teď po ní stýská při té nudné šosácké frašce, které se říká německá revoluce! Člověk však musí umět přinášet oběti své drahé vlasti, a ta největší oběť je v tom, že se právě do této vlasti vrátí a píše pro zdejší obhroublé publikum úvodníky. Mějte se dobře!

Tout à vous**

B. Engels

Kolín 1. září 1848

Poprvé otištěno francouzsky v „L'Humanité", čís. 6093 z 28. srpna 1920

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* celkem vzato.
** Váš oddaný.

46

Marx Lassallovi

do Berlína

(Kolín 13. listopadu 1848)

Milý Lassalle!

Usneste se ve Vašem demokraticko-monarchistickém klubu na těchto opatřeních:

1. *Všeobecně odmítnout platit daně* — propagovat zvlášť na venkově;
2. Vyslat dobrovolníky do Berlína;
3. Posílat peníze demokratickému Ústřednímu výboru v Berlíně.

Z pověření porýnského demokratického provinčního výboru

K. Marx

(Soukromě)

Milý Lassalle,

můžeš-li mi poslat peníze, ať už těch 200 dolarů, nebo tu částku na dluhopisy, budu Ti velmi zavázán. Pošli to mé ženě, Cecilienstrasse 7. Dostal jsem dnes předvolání a všeobecně se předpokládá, že budu zítra zatčen.

Tvůj

Marx

Poprvé otištěno v knize „Düsseldorf 1848", Düsseldorf, 1848

Podle textu knihy Přeloženo z němčiny

47

Marx

Eduardu von Müllerovi-Telleringovi

do Vídně

Kolín 5. prosince 1848

Milý Telleringu,

čísla*, která Vám chyběla, byste byl už dostal, většinu jich však nemáme. Stále Vám tedy ještě scházející výtisky sháním.

Pokud jde o Váš fejeton, odpusťte, že jsem ho dosud pro záplavu práce nepřečetl. Nebude-li se hodit pro naše noviny, dostanete ho zpět.

Pokud jde o *adresy*, všechny Vaše dopisy došly. V zájmu opatrnosti pište: *Panu Werresovi, Unter Huthmacher 17.* Adresa je naprosto nenápadná.

Naše noviny jsou momentálně sans sou**. Ale předplatitelé ...*** Ti troubové konečně cítí, že jsme měli vždycky ve svých předpovědích pravdu; jestliže nás vláda nezakáže, budeme začátkem ledna z nejhoršího venku, a pak udělám všechno, abyste byl za svou práci náležitě honorován. Vaše příspěvky jsou nesporně nejlepší, jaké dostáváme, plně odpovídají našemu zaměření, a protože je z našich novin přejímají francouzské, italské a anglické listy, přispěl jste bohatě k poučení evropské veřejnosti.

* „Neue Rheinische Zeitung".
** bez haléře.
*** V rukopise nečitelné slovo. „Volksstimme" uvádí na tomto místě v závorce slovo „träumen" [sní, spí] s otazníkem.

Nemohu Vám ani popsat, kolik peněz a trpělivosti mě to stojí, abych noviny udržel. Němci jsou opravdu pitomci pitomí.

Pozdravujte ode mne srdečně svou paní. Ujišťuji Vás svým trvalým přátelstvím.

Váš

Poprvé otištěno ve „Volksstimme", čís. 247 z 22. října 1897

Podle textu novin
Přeloženo z němčiny

48

Engels jménem ústřední komise německých spolků ve Švýcarsku spolku ve Vevey[432]

Spolku ve Vevey

Přátelé, bratři,

připadá nám — ústřední komisi jmenované sjezdem — úkol odpovědět na Váš dopis ze 7. prosince.[433] Protože sjezd už stanovil zásady pro sjednocení různých spolků, nebudeme se už vracet k vašim výčitkám adresovaným curyšskému spolku[434] a zodpovíme ihned jednotlivé body Vašeho dopisu, jež se týkají zamýšlené centralizace.

Požadujete především, aby se na sjezdu počítaly i ty hlasy, které spolky odevzdaly pouze písemně, a odvoláváte se přitom na zásadu demokracie. Sjezd o této věci rokoval, zvážil i důvody, které jste uvedli, domníval se však, že to nemůže připustit. Byl toho názoru, že by tedy vůbec nebylo zapotřebí sjezdu a že by stačilo, aby spolky pouze posílaly dopisy ústřední komisi, která by pak mohla sčítat hlasy a vyhlašovat výsledky. To je víceméně právě ten způsob, jakým se spojení mezi spolky uskutečňovalo až dosud a který nebyl k ničemu, zatímco sjezd za několik málo dní snadno dokázal dát celou věc do pořádku. A to proto, že při ústním jednání se za pár hodin víc vyřídí a snadněji dospěje k dohodě než za celá léta korespondence. Spolky, které nevyšlou žádného zástupce, se nemohou zúčastnit sjezdových *jednání*, nemohou vyslechnout, jaké argumenty jsou uváděny pro a proti, a protože tyto argumenty mají konec konců rozhodující vliv na hlasování, nemohou přirozeně ani

hlasovat. Jinak by nebylo možné dospět vůbec k většině. Domníváte-li se, že to není demokratické, my jsme toho názoru, že v žádném demokratickém státě světa se v této otázce nikdy neřídili vaším stanoviskem, ale vždycky tím naším: v Americe, ve Švýcarsku, ve Francii i ve všech ostatních dřívějších demokraciích platila vždycky zásada, že ten, kdo nevyšle žádného zástupce, nemůže ani hlasovat. Ostatně, když na sebe sjezd vzal všechny výdaje delegátů, postaral se o to, aby se v budoucnu mohl dát zastupovat každý spolek. Také na tomto sjezdu jste snad mohli být zastoupeni; Lausanne, jemuž rovněž scházely prostředky k vyslání zástupce, se dalo zastupovat občanem, který byl právě v Bernu, a poslalo mu své instrukce.[435]

To, že bylo ve Švýcarsku dosud tak málo jednoty mezi spolky, je jistě politováníhodné, stejně jako to, že ve věci ústředního spolku bylo podáno tolik protichůdných návrhů. Právě proto však měl curyšský spolek velmi dobrý nápad, když navrhl, aby se konal sjezd. Prozatímní stanovy, které navrhl, byly přirozeně jen návrhem, o němž měl sjezd rozhodnout hlasováním a který také byl, jak uvidíte z přiložené kopie protokolu, značně pozměněn. Nyní ale, když byl jednáním delegátů 10 různých spolků udělán alespoň první krok, je velmi žádoucí, aby se spolky, které nebyly na sjezdu zastoupeny, připojily k započaté centralizaci a ustoupily právě tak, jako se takřka všechny ostatní zastoupené spolky vzdaly v tom či onom bodě svého stanoviska a podrobily se usnesením většiny. Bez vzájemných ústupků se nikdy nikam nedostaneme.

Váš návrh, aby bylo za ústřední spolek prohlášeno předsednictvo branného spolku „Svépomoc“[436], byl projednán velmi důkladně, byl však zamítnut. Branný spolek „Svépomoc“ je organizace podle zdejších zákonů (zákon o dobrovolnických sborech) zakázaná, a proto by se i spolky, které by se k němu připojily *jako spolky*, vystavovaly nebezpečí, že budou rozpuštěny a oloupeny o svůj majetek. Branný spolek chce dále převzít jen vojenskou stránku organizace, ale nepokládá za svou povinnost zastupovat spolky, také pokud jde o sociálně demokratickou propagandu a korespondenci s Německem. Berlínský ústřední výbor a dělnický výbor v Lipsku[437] by nemohly riskovat korespondenci, třebas o nezávadných zále-

žitostech, s branným spolkem, aniž by se vystavily nebezpečí rozpuštění a zatčení; a naopak zase branný spolek by nemohl udržovat pravidelný písemný styk s těmito výbory, aniž by se vystavil nejostřejší perzekuci ze strany švýcarských úřadů. My ale chceme především takovou centralizaci, která by nedávala vládám žádnou záminku k novému pronásledování emigrantů, centralizaci, kterou nelze nijak napadnout a která by právě proto byla také s to plnit své poslání. Zástupce z Bielu* byl sám tohoto názoru a vyslovil se proti tomu, aby funkce ústředního spolku byly přeneseny na předsednictvo branného spolku. Všichni mají přitom ovšem právo do branného spolku vstoupit. Je pouze žádoucí nevstupovat do něho *jako spolek*, a to proto, aby v případě eventuální nové perzekuce nemohl být nikdy postižen spolek, nýbrž jen jednotlivci.

Nyní, když jsme zodpověděli bod po bodu otázky, jichž jste se dotkli ve svém dopise, odkazujeme vás — pokud jde o další usnesení sjezdu — na přiložený protokol a žádáme vás jménem sjezdu a z jeho pověření, abyste se připojili ke sdružení německých spolků, které bylo založeno, a abyste nás brzy o tomto svém připojení vyrozuměli.

Vyzýváme vás ještě jednou: ustupte ve vedlejších věcech, tak jako ustoupili a v budoucnu ještě ustoupí jiní, aby bylo zachráněno to hlavní; připojte se k jádru sdružení, pro jehož založení už obětovala řada spolků nemálo peněz a času. A z tohoto jádra se může stát něco pořádného jen tehdy, budeme-li držet všichni pospolu, zapomeneme na to, co se stalo, a nedopustíme, aby nás dále rozdělovaly drobné rozdíly v názorech!

Pozdrav a bratrství.

Z pověření sjezdu
Ústřední komise

Bern [kolem 25.] prosince 1848
Adresa: Panu N. Bergerovi,
Käfichgässlein Nr. 109, Bern

Poprvé otištěno v časopise „Beiträge zur Geschichte der deutschen Arbeiterbewegung", seš. 4, 1960

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Julius Standau.

49

Marx policejnímu radovi Wilhelmu Stieberovi do Berlína

(Koncept)

[Kolín kolem 29. prosince 1848]

Redakce dostala Váš dopis[438] a přijímá opravu zaslanou z Frankfurtu. Pokud jde o Vaši pohrůžku, že podáte žalobu pro pomluvu, vyplývá z toho jen tolik, že neznáte Code pénal[145], pod jehož paragraf o pomluvách příspěvek otištěný v čís. 177 nespadá. Ostatně pro Vaše uklidnění, tento příspěvek nám zaslal jeden z frankfurtských poslanců*, ještě než „Neue Preussische Zeitung" přinesla tutéž zprávu. Zdálo se nám, že Vaše dřívější působení ve Slezsku není v rozporu s obsahem zmíněného příspěvku, ačkoli nám na druhé straně připadalo nápadné, že byste se vzdal svého výnosnějšího a váženějšího postavení v Berlíně ve prospěch choulostivého a nikoli jednoznačného — i když *legálního* — postavení.

Co se týká Vašeho ujišťování o Vašem působení ve Slezsku, postaráme se o to, abyste dostal k dispozici příslušný materiál, publice nebo privatim**, podle Vašeho přání.

* Pravděpodobně Friedrich Wilhelm Schöffel.
** veřejně nebo soukromě.

Mravokárná ponaučení o demokracii a demokratických orgánech, obsažená ve Vašem dopise, omlouváme tím, že to je pro Vás novinka.

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočiněnija,
1. vyd., sv. XXV, 1934

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

50

Engels

předsednictvu Březnového spolku

ve Frankfurtu nad Mohanem

jménem ústřední komise

dělnických spolků ve Švýcarsku[439]

Předsednictvu Březnového spolku ve Frankfurtu nad Mohanem

Občané,

německé spolky ve Švýcarsku uspořádaly 9., 10. a 11. tohoto měsíce zde v Bernu sjezd, na němž se spojily ve stálou organizaci a jmenovaly bernský spolek[440] krajským spolkem.

Podepsaná ústřední komise vám tímto oznamuje ustavení tohoto sdružení.

Sdělujeme vám dále, že se sjezd usnesl navázat s Březnovým spolkem písemný styk. Těsnější připojení k tomuto spolku vylučuje už sám článek našich společných stanov, podle něhož se švýcarské spolky výslovně prohlašují pro demokratickou sociální republiku.[441]

Sjezd nám dále uložil, abychom vám tlumočili jeho rozhodný nesouhlas s opatřeními, jež podnikla proti Švýcarsku německá říšská moc.[442] Tyto kroky, právě tak nespravedlivé jako směšné, vedou nejen k tomu, že se Německo kompromituje před očima celé Evropy, ale postihují ještě zvláště nás, německé dělníky ve Švýcarsku, protože ohrožují naše materiální postavení a uvádějí nás

německé demokraty do trapného postavení vůči našim přátelům, švýcarským demokratům.

Doufáme, že některý z poslanců — členů Březnového spolku — využije nejbližší příležitosti a bude takzvanému Národnímu shromáždění[443] tlumočit toto oficiální stanovisko německých dělníků ve Švýcarsku.

Očekáváme vaše přípisy a dopisy.

Pozdrav a bratrství.

Ústřední komise německých dělnických spolků ve Švýcarsku

Bern, prosinec 1848
Panu Trützschlerovi
poslanci ve Frankfurtu nad Mohanem

Poprvé otištěno v časopise „Beiträge zur Geschichte der deutschen Arbeiterbewegung", seš. 4, 1960

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

51

Marx

Eduardu von Müllerovi-Telleringovi

do Ratibořе

Kolín 15. ledna [1849]

Milý Telleringu!

Vždycky si špatně vypočítáte dny, kdy dojde pošta, protože předpokládáte, že sem chodí pošta z Rakouska a Berlína pravidelně. Jenže ona se stále opožďuje o 1—2 dny a přichází krajně nepravidelně. Váš první dopis z Vídně jsem dostal 10. večer. 11. jsem hned poslal do *Bohumína* poste restante dopis s 50 tolary v pokladních poukázkách. Musíte se tedy v každém případě vrátit do Bohumína, abyste si peníze vyzvedl.

Noviny dostanete, jakmile mi po návratu z Bohumína napíšete, kde jste se rozhodl zatím se usadit.

Doufám, že přes Geigerovu zlomyslnost budou Vaše pasové záležitosti do 2—3 dnů konečně vyřízeny. Musíte mi ale také napsat, kam Vám má berlínský přítel pas poslat.

Budete-li se muset vyhnout Vídni, což by znamenalo pro noviny nenahraditelnou ztrátu* — a musel byste v tom případě najít někoho, kdo by nám místo Vás posílal denní zprávy — pak ještě tak za nejvhodnější místo pobytu považuji Vratislav. Vzpomínám často starostlivě na Vaši paní, která by si zasloužila klidnější úděl.

*Posílám Vám v příloze jedno číslo „Neue Rheinische Zeitung", které Vás vzhledem k úvodníku o Maďarech*** bude nepochybně zajímat.

* „Neue Rheinische Zeitung".
** B. Engels, „Boj v Uhrách".

Napište co nejdříve. Ve Francii začne na jaře znovu tanec. Hanebnost buržoazní republiky vykvetla až příliš rychle do „hříšných květů".

Váš

K. Marx

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočiněnija,
1. vyd., sv. XXIX, 1946

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

52

Marx Ernstu Dronkovi

do Paříže

Kolín 3. února [1849]

Milý Dronke!

Odpovídám Ti stručně na Tvůj dopis, o kterém mne informoval Engels.

1. Pokud jde o Tvůj příjezd: Psal jsem Ti „Nejezdi do Německa, dokud Ti nenapíšu," protože mi *Kratz* řekl, že v té Tvé záležitosti není ještě jasno.

2. Později jsem psal Kappovi, a ne Tobě, protože Kapp mě zasypával výhružnými dopisy. Poukázku, kterou jsem Kappovi dal, Korff neproplatil. Mezitím jsem prohlásil na schůzi akcionářů, že někdo z nás, buď Korff, nebo já, musí z novin* odejít. Kromě toho *Plasman v té době* znovu zabavil peníze posílané poštou a noviny, jak to Engels sám viděl, když přijel,[444] měly každý den namále, že se položí.

3. Pokud jde o tu příhodu s Meyerbeerem, nevím o ní *vůbec nic*. Chápeš, že bych v situaci, kdy se nám sazeči denně bouřili kvůli několika tolarům, nebyl pohrdl 150 tolary.

4. Pokud jde o můj dopis o Kappovi, měl jsem k tomu právo. Kapp nám hrozil veřejnými útoky, právě když jsme byli v nejhorší bryndě. Vmyslíš-li se do *naší* tehdejší situace, pochopíš mou zlost. Pokud jde o Weerthovu glosu (jež se ostatně netýkala *Tebe*, ale *Imandta*, který sem posílal jeden dopis za druhým), dověděl jsem se o ní teprve teď.

* „Neue Rheinische Zeitung".

5. Pokud jde o těch 25 tolarů, poslaných *14. ledna*, byly Ti poslány před svědky na Ewerbeckovu adresu. Zdejší pošta to zítra vysvětlí. Nota bene: *Kapp* dostal ode mne v téže době 15 tolarů.

6. Pokud jde o to, že jsem Ti neodpovídal, Lupus dosvědčí, že jsem Ti psal velmi často.

7. Jestliže jsem Ti jednou napsal v podrážděném tónu, pak to bylo a) proto, že jsem byl s novinami úplně v koncích a že na mě útočili ze všech stran všichni dopisovatelé a věřitelé, b) protože *Imandt* psal v dopise Freiligrathovi o Tobě, Kappovi a dalších, že na mne hrozně nadáváte, a urozený Beust, nemýlím-li se *Beust* (přesně to nevím), sem posílal podobné dopisy.

Za několik dní noviny buď *zaniknou*, nebo se *zkonsolidují*, a pak Ti hned pošleme další penízky, které teď *vůbec* nemáme. Ten případ s těmi 25 tolary se ale musí vysvětlit.

Že jsem Tě stále pokládal za jednoho z redaktorů novin, to je vidět jak z nového oznámení v různých novinách, tak i z toho, že jsem zařadil Tvůj článek o vypovězení frankfurtského emigranta pod Kolín[445].

Tvůj

Marx

[Douška Wilhelma Wolffa]

Výše uvedené plně potvrzuji

Tvůj

Lupus

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočinenija,
1. vyd., sv. XXV, 1934

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

53

Engels Danielu Fenneru von Fennebergovi

Vážený pane!

Byl bych Vám odpověděl už mnohem dříve, ale musel jsem se na Vaši záležitost nejprve vyptat ještě různých jiných lidí. Neradil bych Vám, abyste tu nějak vystupoval na veřejnosti; zdejší policejní ředitel je z kariérismu schopen všeho, jak jsme se právě dnes přesvědčili na příkladě jednoho polského emigranta, který byl odtud bezdůvodně vykázán. Doporučoval bych Vám dále, abyste si raději zvolil jakoukoli jinou cestu do Paříže než přes Kolín a Brusel, není-li Váš pas *úplně bez závad.* Přes Kolín byste se dostal, ale na belgických hrancicích by Vás nepochybně zadrželi a poslali v policejním voze — možná také až po několika dnech vězení — na francouzské hranice. Mně samému se to před 5 měsíci také stalo,[446] a teď dostáváme denně nové zprávy o tom, jak hanebně si počínají Belgičané vůči emigrantům. Riskujete dokonce, že Vám ta banda sebere — tak jako to udělala emigrantu V. Hochstetterovi — všechny peníze, a z těch už nikdy neuvidíte ani groš.

Mohu-li Vám jinak posloužit, učiním to s radostí.

Váš oddaný

B. Engels

Kolín 1. března 49

Poprvé otištěno rusky v Marx-Engels, Sočiněnija, 2. vyd., sv. 27, Moskva 1962

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

54

Marx plukovníku Engelsovi

do Kolína

(Koncept)

Panu plukovníku a druhému veliteli Engelsovi

Vážený pane!

Předevčírem přišli do mého bytu dva poddůstojníci 8. roty 16. pěšího pluku, kteří se mnou chtěli o něčem soukromě mluvit. Odjel jsem však do Düsseldorfu, a tak nebyli přijati. Včera odpoledne ke mně přišli dva takoví pánové znovu a požádali o soukromý rozhovor.

Dal jsem je uvést do pokoje, kam jsem šel ihned za nimi. Požádal jsem pány, aby se posadili, a zeptal se, co si přejí. Prohlásili, že chtějí znát jméno autora článku (čís. 233 „Neue Rheinische Zeitung" z 28. února) proti panu setníkovi von Uttenhovenovi.[447] Odpověděl jsem pánům, 1. že mi do zmíněného článku nic není, protože je pod čarou a je to tudíž oznámení; 2. že ho mohou v listu bezplatně dementovat; 3. že mohou noviny zažalovat. Když pánové poznamenali, že celá 8. rota se cítí oním oznámením uražena, odvětil jsem, že o správnosti tohoto tvrzení, které je ostatně irelevantní, by mě mohly přesvědčit jen podpisy všech jejích příslušníků.

Pánové poddůstojníci pak prohlásili, že by nemohli „už své lidi udržet" a že by to „mohlo dopadnout špatně", nebudu-li jim jmenovat toho „člověka" a „nevydám-li" jim ho.

Odpověděl jsem pánům, že u mne ze všeho nejméně pořídí

výhrůžkami a zastrašováním. Nato odešli a něco si přitom bručeli do fousů.

Musela to opravdu značně ochabnout kázeň, musel to zmizet všechen smysl pro zákonný pořádek, když roty posílají jako loupežnické tlupy své zmocněnce k jednotlivým občanům a snaží se z nich dostat výhrůžkami to či ono doznání. Není mi především jasné, co má znamenat věta: „Nemůžeme své lidi už udržet." Mají snad tito „lidé" uplatňovat jakousi pravomoc na vlastní pěst, disponují snad ještě jinými rekursními prostředky než zákonnými?

Musím Vás požádat, pane plukovníku, abyste se postaral o vyšetření tohoto případu a abyste mi vysvětlil onen podivný požadavek. Bylo by mi líto, kdybych se musel obrátit na veřejnost.

Kolín 3. března [1849]

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočinenija,
1. vyd., sv. XXV, 1934

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

55

Marx plukovníku Engelsovi

do Kolína

(Koncept)

[Kolín kolem 5. března 1849]

Panu plukovníku a veliteli Engelsovi

Vážený pane!

Nehledal jsem pro zmíněný rozhovor *žádné svědky*,* protože jsem byl přesvědčen, že královští pruští poddůstojníci nebudou popírat slova pronesená mezi čtyřma očima. Pokud jde o můj údajný výrok, že „*soudy mi nemohou nic udělat, jak se před nedávnem ukázalo*", uznají dokonce i moji političtí odpůrci, že bych takovou pošetilost neřekl před lidmi, i kdybych si to myslel. A nepřipouštějí snad sami páni poddůstojníci, že jsem jim vysvětlil, že s věcmi *pod čarou* nemám naprosto nic společného a vůbec že odpovídám v novinách jen za to, co podpisuji? Nebyl zde tedy žádný důvod k tomu, aby se mluvilo o *mém* postoji k soudům.

Ustupuji od požadavku dalšího šetření tím ochotněji, že mi nešlo o potrestání poddůstojníků, nýbrž jen o to, aby jim bylo ústy jejich nadřízených připomenuto, že jejich práva mají své meze.

Pokud jde o Vaši laskavou závěrečnou poznámku, pak „Neue Rheinische Zeitung" dokázala svým mlčením o posledních tře-

* V originále škrtnuta slova: „ačkoli náhodou byl právě v mém bytě jeden z redaktorů ‚N. Rh. Z.'"

nicích, k nimž došlo přímo mezi vojáky, jak velmi respektuje panující vzrušenou náladu.

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočinĕnija,
1. vyd., sv. XXV, 1934

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

56

Marx Josephu Weydemeyerovi

do Frankfurtu nad Mohanem[448]

[Bingen 1. června 1849]

Milý Weydemeyere!

Žádám Tě *svým* jménem a jménem *Freiligrathovým*, abys dal soudně stíhat pro patisk toho, kdo přetiskl Freiligrathovu báseň, a abys ho žaloval o náhradu škody.

Mým generálním zmocněncem je *St. A. Naut* z Kolína a budeš jistě tak laskav a napíšeš mu o této záležitosti.

Vale faveque*.

K. Marx

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočinenija,
1. vyd., sv. XXV, 1934

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Buď zdráv a zachovej mi přízeň.

57

Marx Josephu Weydemeyerovi

do Frankfurtu nad Mohanem

Paříž 13. července [1849]
45, rue de Lille
Adresa: p. Ramboz

Milý Weydemeyere!

Dronke Ti už asi psal, že musíš ty rudé noviny[449] rozprodat za každou cenu.

Jsem tady s rodinou bez groše. A přece se mi naskytla příležitost, jak bych mohl vydělat za pár týdnů 3000—4000 franků. Má brožura proti Proudhonovi*, kterou se Proudhon snažil všemožně potlačit, tady totiž začíná táhnout, a teď záleží na mně, jestli o ní dostanu do nejdůležitějších novin recenze tak, aby musela vyjít podruhé. Abych z toho ale něco měl, musel bych skoupit všechny výtisky, které jsou ještě na skladě v Paříži a Bruselu, a stát se tak jejich jediným majitelem.

Se 3—400 tolary bych mohl tuto operaci provést a taky se tu pro počátek udržet. Možná, že bys mi v tom mohl pomoci.

Totiž takhle:

Jistá dáma v Rhedě, se kterou je ve spojení také Lüning, poslala kdysi 1000 tolarů pro „Neue Rheinische Zeitung" Carlu Postovi, ale dostala je zase zpět, když noviny zanikly. Nedala by se pohnout Tvým prostřednictvím k této půjčce? Myslím, že bych měl na takovou půjčku nárok tím spíš, že jsem dosadil do „Neue Rheinische Zeitung", které přece byly stranickým podnikem, přes 7000 tolarů.

* „Bída filosofie".

Můžeš-li, pokus se o to, ale jiným o tom nepovídej. Říkám Ti, že jsem ztracen, nedostanu-li odněkud pomoc, protože je tu i má rodina a už i poslední ženin šperk putoval do zastavárny.

Čekám obratem Tvou odpověď

Tvůj

K. Marx

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočinĕnija,
1. vyd., sv. XXV, 1934

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

58

Engels Jenny Marxové

do Paříže

Milá paní Marxová,

asi je Vám i Marxovi divné, že jsem o sobě tak dlouho nedal nic vědět. En voici les causes*: V den, kdy jsem psal Marxovi (z Kaiserslauternu), přišla zpráva, že Homburg obsadili Prusové a že je tedy přerušeno spojení s Paříží. Nemohl jsem už proto odeslat dopis a odešel jsem k Willichovi. V Kaiserslauternu jsem nechtěl mít nic společného s takzvanou revolucí[450]; ale když přišli Prusové, nedokázal jsem potlačit touhu, abych si také nezaválčil. Willich byl jediný důstojník, který za něco stál, a tak jsem šel k němu a stal jsem se jeho pobočníkem. Byl jsem ve čtyřech bojích, z toho dvakrát dost významných, zejména u Rastattu[451], a shledal jsem, že tolik vychvalovaná odvaha směle jít do toho je ta nejběžnější vlastnost, jakou jen člověk může mít. Hvízdání kulek je maličkost, a za celé to tažení jsem viděl hodně zbabělosti, ale ani tucet lidí, kteří by si byli počínali zbaběle *v boji*. Zato tím víc „udatné hlouposti". Zkrátka ze všeho jsem šťastně vyvázl a je konec konců dobré, že přitom byl někdo z „Neue Rheinische Zeitung", protože všechna ta demokratická sebranka byla v Bádensku a ve Falci a teď se holedbá hrdinskými činy, které nevykonala. Zase by se bylo říkalo: pánové z „Neue Rheinische Zeitung" jsou moc zbabělí, než aby se bili. Ze všech těch pánů demokratů se však nikdo nebil kromě mne a Kinkela. Ten se přidal k našemu sboru jako mušketýr a vedl si docela dobře; v první bitvě, kterou prodělal, ho kulka škrábla na hlavě a byl zajat.

Náš sbor kryl ústup bádenské armády, a potom jsme, o čtyři-

* Bylo to z těchto důvodů.

advacet hodin později než všichni ostatní, přešli do Švýcarska a a včera jsme dorazili sem, do Vevey.[452] Během tažení a za pochodu Švýcarskem se nedala absolutně napsat ani jediná řádka. Ale teď chvátám podat zprávu a píšu Vám tím rychleji, že jsem zaslechl — někde v Bádensku — že Marxe v Paříži zatkli. Noviny jsme ani nezahlédli, a tak jsme se nic nedověděli. Vůbec jsem se nemohl dovědět, jestli to je pravda nebo ne. Pochopíte jistě, v jakém tu žiji napětí a obavách, a snažně Vás prosím, abyste mě zbavila toho neklidu a dala mi vědět, co vlastně s Marxem je. Protože mi nikdo tuto pověst o zatčení M. nepotvrdil, stále ještě doufám, že to není pravda. Ale že sedí Dronke a Schapper, o tom není mnoho pochyb. Zkrátka, je-li Marx ještě na svobodě, pošlete mu, prosím, tento dopis a požádejte ho, aby mi hned napsal. Kdyby se necítil v Paříži bezpečný, pak tady ve waadtském kantonu je naprosto bezpečno. Vláda sama o sobě říká, že je rudá a že stojí na straně permanentní revoluce. V Ženevě je to zrovna tak. Tam je Schily z Trevíru, který vedl oddíl v mohučském sboru.

Dostanu-li z domova trochu peněz, odejdu pravděpodobně do Lausanne nebo do Ženevy a uvidím, co se dá podniknout. Naše kolona, která statečně bojovala, mě nudí a není tu co dělat. Willich je v boji statečný, chladnokrevný, šikovný, rychle a správně se orientuje, ale když nebojuje, je to víceméně nudný ideolog[453] a pravý socialista. Většina lidí ze sboru, se kterými se dalo mluvit, byla odvelena někam jinam.

Jen kdybych už měl jistotu, že je Marx na svobodě! Často jsem myslil na to, že jsem byl uprostřed pruské palby na daleko méně nebezpečném místě než ti ostatní v Německu a zvláště Marx v Paříži. Zbavte mě tedy brzy této nejistoty. Tout à vous!*

Engels

Vevey, Canton de Vaud, 25. července 1849
Adresa: F. Engels, réfugié allemand**, Vevey, Suisse
(Pokud možno v obálce do Thionvillu nebo Met.)

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Vám oddaný.
** německý emigrant.

59

Marx Ferdinandu Freiligrathovi

do Kolína[454]

[Paříž] 31. července [1849]

Milý Freiligrathe!

Přiznávám se Ti, že mě Lassallovo chování velmi udivuje. Obrátil jsem se na něho osobně, a protože jsem hraběnce* sám kdysi půjčil peníze a na druhé straně vím, jak mi je Lassalle nakloněn, naprosto jsem neočekával, že mě tak zkompromituje. Prosil jsem ho naopak o co největší diskrétnost. Nejhorší nouze je mi milejší než žebrat před lidmi. Napsal jsem mu to.

Celá ta záležitost mě nevýslovně zlobí.

Mluvme o politice, protože to odvádí od těchto soukromých lapálií. Ve Švýcarsku se to komplikuje čím dál tím víc, a teď je tu k tomu ještě z italské strany Savojsko. Jak to tak vypadá, má Rakousko v úmyslu odškodnit se v případě nutnosti na Itálii za Uhry. Ale začlenění Savojska do Rakouska by nynější francouzské vládě, kdyby to připustila, zlámalo vaz. Většina ve francouzské sněmovně je zřejmě v rozkladu. Pravice se štěpí na čisté filipovce**, na legitimisty, kteří s filipovci hlasují, a na čisté legitimisty, kteří v posledních dnech hlasovali s levicí. Thiers a spol. mají v plánu udělat Ludvíka Napoleona na 10 let konzulem, než dosáhne plnoletosti hrabě Pařížský, který má pak nastoupit na jeho místo. Zavede-li Národní shromáždění znovu daň z nápojů, což je skoro jisté, pobouří si proti sobě všechny vinaře. Každé opatření, kterým se bude vracet k dřívějšímu stavu, je připraví o sympatie další části obyvatelstva.

* Sophii von Hatzfeldtové.
** stoupence Ludvíka Filipa.

Hlavní je teď ale Anglie. Není správné dělat si iluze o takzvané mírové straně, jejímž uznávaným předákem je Cobden. Nesmíme si dělat iluze ani o „nezištném nadšení" pro Uhry, se kterým Angličané pořádají shromáždění po celé zemi.

Mírová strana je jenom *freetraderská strana v jiném převlečení.* Stejný obsah, stejný cíl, stejní předáci. Právě tak jako zaútočili na aristokracii v jejím materiálním základu uvnitř země, když zrušili obilní zákony[165] a zákony o námořní plavbě[166], útočí teď freetradeři i na její zahraniční politiku, na její evropské kontakty a svazky, když se pokoušejí rozbít svatou alianci. Angličtí freetradeři jsou radikální buržoové, kteří chtějí radikálně skoncovat s aristokracií, aby mohli neomezeně vládnout. Přehlížejí však, že tak přivádějí malgré eux* na scénu a k moci lid. Žádné vykořisťování národů středověkou válkou, ale výhradně obchodní válkou — to je ta mírová strana. Cobdenovo vystoupení v uherské záležitosti bylo motivováno bezprostředními praktickými důvody. Rusko se v této chvíli snaží sjednat si půjčku. Cobden, představitel průmyslové buržoazie, zakazuje finanční buržoazii provést tuto transakci, a v Anglii vládne průmysl bankám, zatímco ve Francii vládnou banky průmyslu.

Cobden připravil Rusům hroznější bitvu než Dembiński a Görgey. Odhalil žalostný stav jejich financí. Je to, řekl, most wretched nation**. Sibiřské doly vynášejí státu ročně jen 700 000 liber št.; daň z kořalky mu nese desetkrát víc. Zlatých a stříbrných rezerv je ovšem ve sklepeních Petrohradské banky za 14 000 000 liber št., jenže to je kovová rezerva za papírové oběživo ve výši 80 000 000 liber št. Sáhne-li car bance do sklepení, znehodnotí tím papírové peníze a vyvolá v samém Rusku revoluci. Bez naší půjčky se tedy absolutistický kolos nehne, vykřikuje pyšný anglický buržoa, a my mu nepůjčíme. Povedeme čistě buržoazní cestou znova boj buržoazie proti feudálnímu absolutismu. Zlaté tele je mocnější než všechna ostatní telata, jež sedí na trůnech světa. Pokud jde o Uhry, mají na nich angličtí freetradeři přirozeně i přímý zájem. Místo dosavadní rakouské uzavřenosti obchodní smlouvu a určitý druh

* proti své vůli.
** nejubožejší národ.

svobodného obchodu s Uhrami. Jsou si jisti, že peníze, které teď určitě posílají potají do Uher, se jim obchodem vrátí nazpět i se ziskem a úroky.

Toto stanovisko anglické buržoazie k despotismu na kontinentě je opakem tažení, které vedla v letech 1793 až 1815 proti Francii. Tento vývoj se ani nedá náležitě docenit.

Srdečně zdravíme se ženou Tebe i Tvou paní.

Tvůj

K. Marx

V plném znění otištěno poprvé rusky v Marx-Engels, Sočiněnija, 1. vyd., sv. XXV, 1934

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

60

Marx Josephu Weydemeyerovi

do Frankfurtu nad Mohanem

[Paříž kolem 1. srpna 1849]

Milý Weydemeyere!

Dověděl jsem se od Dronka, že se to s tou Vestfálčankou* nepodařilo. Co se dá dělat.

Teď bych se chtěl od Tebe dovědět, jak by se daly podle Tvého názoru vydávat brožury?

Chtěl bych začít s brožurou o *mzdě*, ze které vyšel v „Neue Rheinische Zeitung" jen začátek.** Napsal bych k tomu menší politickou předmluvu o současném statu quo. Myslíš, že by s tím souhlasil třeba Leske? Musel by ale, hned jak by měl rukopis v rukou, zaplatit, a dobře, protože vím, že ta brožura potáhne a že už teď se najde hodně lidí, kteří by si ji jistě předplatili. Můj současný finanční stav mi nedovoluje, abych s Leskem vyrovnal starý účet.

Kdyby pak Leske viděl, že to zabralo, mohli bychom tímto způsobem pokračovat.

Včera jsem dostal dopis*** od Engelse, je teď ve Švýcarsku a zúčastnil se jako Willichův pobočník 4 bojů.

Damoklův meč mi visí stále ještě nad hlavou; mé vypovězení† nebylo ani odvoláno, ani se na něm prozatím netrvá.

Ať už je v této chvíli pro nás osobně současná situace sebe-

* Viz tento svazek, str. 563.
** „Námezdní práce a kapitál".
*** Viz tento svazek, str. 565—566.
† Viz tento svazek, str. 164, 166 a 169.

horší, patřím přece jen mezi spokojené. Les choses marchent très bien*, a Waterloo, které postihlo oficiální demokracii, je třeba pokládat za vítězství. Vlády z boží milosti přebírají úkol pomstít se za nás buržoazii a ztrestat ji.

Pošlu Ti možná teď někdy pro Tvé noviny** článeček o současných poměrech v Anglii. Momentálně mě to ale strašně nudí, protože jsem tu otázku rozebíral už v několika soukromých dopisech.

Piš *přímo* mně na *mou* adresu: 45, rue de Lille, Monsieur Ramboz.

Zdravíme se ženou srdečně Tebe i Tvou paní. Žena se teď cítí très souffrante, conséquence naturelle de son état par trop intéressant. Adieu mon cher***, a odpověz mi brzo.

Tvůj

K. M.

Poprvé otištěno v časopise „Die Gesellschaft", roč. VII, 1930

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Věci se vyvíjejí velmi dobře.
** „Neue Deutsche Zeitung".
*** velmi špatně, což je přirozené při jejím pokročilém těhotenství. Sbohem, milý příteli.

61

Marx Josephu Weydemeyerovi

do Frankfurtu nad Mohanem

[Paříž v polovině srpna 1849]

Milý Weydemeyere!

Přijmu s radostí Rühlův návrh,[455] postará-li se samozřejmě za provizi o celou obchodní stránku věci, já se k tomu stejně nehodím.

1. Nemám ale po ruce žádného knihtiskaře, který by poskytl potřebné zálohy.

2. Subskripční listy pokládám za zbytečné. Oznámení ve „Westdeutsche" a v jiných porýnských i ostatních listech by měla stejný výsledek. Zvlášť by bylo třeba oznámit to také v berlínských, hamburských, lipských a vratislavských listech.

Ta zpráva o Tvých novinách* je velmi zlá. Napíšu o tom co nejdřív starému dobrému administrátoru „Neue Rheinische Zeitung" Nautovi a vyrozumím Tě o výsledku.

Můj článek** bys už býval dostal, jenže mi onemocněla žena a všechny děti, a tak se ze mne stala na týden ošetřovatelka.

Srdečně zdravím Tvou paní

Tvůj
K. M.

Očekávám co nejdříve Tvou odpověď.

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočiněnija,
1. vyd., sv. XXV, 1934

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* „Neue Deutsche Zeitung".
** Viz tento svazek, str. 571.

62

Engels Jakobu Schabelitzovi

do Basileje

Milý Schabelitzi

jsem Ti velmi zavázán za to, žes mi tak rychle poslal dopis, který mi byl adresován. Protože si nemohu dát posílat dopisy přímo a neznal jsem žádnou jinou adresu, musel jsem Tě s tím obtěžovat. Dostaneš pro mne možná ještě jeden nebo dva dopisy a budeš jistě tak laskav a pošleš mi je také.

Sedím teď v Lausanne a píšu paměti o té falcko-bádenské revoluční frašce.* Znáš mě příliš dobře, než abys ode mne čekal, že bych se mohl politicky zúčastnit takové předem prohrané záležitosti. Bavil jsem se v Karlsruhe a Kaiserslauternu docela příjemně a v klidu kopanci a nerozhodností prozatímních vlád, odmítal jsem všechna jmenování, a teprve když přišli Prusové, šel jsem do Offenbachu k Willichovi a prodělal s ním jako jeho pobočník celou kampaň. Tu v hlavním stanu, tu před nepřítelem, v neustálém písemném styku s vrchním velením, ve stálém spojení s d'Esterem, který jako „rudá kamarila" poháněl vládu kupředu, v různých srážkách a nakonec v bitvě u Rastattu[451] jsem měl příležitost hodně toho vidět a hodně se dovědět. Ty víš, že jsem natolik kritický, abych netrpěl iluzemi řadových hurárepublikánů a abych prohlédl zbabělost předáků, která se skrývá za velkými slovy.

Budu tam, jak bylo obvyklé v „Neue Rheinische Zeitung", líčit události jinak, než jak o nich budou vyprávět jiné očekávané publikace. Vynesu víc na světlo nejednu lumpárnu a přinesu přede-

* „Německá kampaň za říšskou ústavu".

vším mnoho nového o dosud takřka neznámých událostech ve Falci. Nebude to velká věc, asi tak 4—6 archů.

Neměl jsem dosud ani chvíli klidu, abych se mohl poohlédnout po nakladateli. Do Německa bych rukopis nerad posílal, je tady riziko, že by ho mohli ztopit na poště. Jak to vypadá s vydáváním knih ve Švýcarsku, o tom dohromady nic nevím, a tak jsem Ti chtěl napsat, nepatří-li snad Tvůj otec k nakladatelům vhodným pro takovou knihu, kteří by *platili* — to připomínám zvlášť — protože peníze musím mít, il faut que l'on vive*. Že se to bude číst, to Ti nemusím říkat, a že se to v Německu bude kupovat (konfiskace nehrozí, námět k tomu nezavdává příčinu), to Ti zaručuje mé jméno. Kdyby se tedy dal uzavřít obchod s tvým papínkem, spoléhám na Tebe, a kdyby to nešlo, tak se zkrátka nedá nic dělat. V takovém případě bys mi jistě neodepřel nějakou radu, třeba pokud jde o eventuální německé nakladatele, protože nemám ani ponětí, jak to vypadá s vydáváním knih v Německu, a také jenom tápu.

Napiš mi tedy o tom pokud možno obratem a přijmi nejsrdečnější pozdrav od

Tvého

B. Engelse

8, place de la Palud,
Lausanne 24. srpna 1849

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočiněnija,
1. vyd., sv. XXV, 1934

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* žít se musí.

63

Engels Josephu Weydemeyerovi

do Frankfurtu nad Mohanem

Milý Weydemeyere

Post tot descrimina rerum* — po tolika zatýkáních v Hesensku a Falci,[456] po 3 týdnech zahálčivého života v Kaiserslauternu, po 4 týdnech slavné kampaně, za které jsem se pro změnu taky jednou opásal šavlí a dělal Willichovi pobočníka, po měsíci nudy, kdy jsme kantonovali s emigrantskou jednotkou v kantonu Waadt, jsem se dostal konečně tak daleko, že se mohu tady v Lausanne postavit zase na vlastní nohy. Především se posadím a sepíšu zábavné povídání o té falcko-bádenské komedii.** Protože už ale nemám vůbec žádný styk s Německem a nevím ani, která města jsou ve stavu obležení a která ne, nevím, na kterého nakladatele se mám obrátit. Nikoho z té branže už neznám. Ty jsi přímo tam, a musíš proto vědět líp, kteří vydavatelé by byli ochotni jednat o takovém vyprávění — kvůli kterému přirozeně nebude hrozit žádné nebezpečí, žádné riziko konfiskace nebo procesu. Snad se najde někdo ve Frankfurtu. Musí ale mít peníze. Buď tak laskav a napiš mi o tom pokud možná obratem, abych mohl podniknout hned potřebné kroky.

Vašeho rudého Beckera jsem viděl nedávno v Ženevě, popíjel

* „Po tolika hrozivých zkouškách" (Vergilius, „Aeneis", parafráze verše 204 z knihy I).

** „Německá kampaň za říšskou ústavu".

vesele s demokratem Esselenem a jinými bodrými Diis minorum gentium* po venkovských hospodách.

Pozdravuj srdečně ženu a všechny známé.

Tvůj

Engels

Lausanne 25. srpna 49,
8, place de la Palud

Poprvé otištěno rusky v Marx-Engels, Sočinenija, 1. vyd., sv. XXV, 1934

Podle rukopis
Přeloženo z němčinu

* druhořadými veličinami.

64

Marx Ferdinandu Freiligrathovi

do Kolína

5. září [1849] Londýn

Milý Freiligrathe!

Adresa: Karl Blind, 18 Roberts Street,
Peterson's Coffeehouse, Grosvenor Square;
dopis pro mne vlož do zvláštní obálky.

Mohu Ti napsat jen pár řádek, protože mám už 4 nebo 5 dní nějakou cholerínu a jsem jako mátoha.

Žena mi psala, abych Ti potvrdil, že dostala Tvůj dopis s přiloženým stem franků. Představ si, jak sprostá je ta pařížská policie; obtěžovali i ji, a dalo jí velkou práci, aby mohla zůstat v Paříži do 15. září, dokdy tam máme pronajatý byt.

Jsem teď opravdu v těžké situaci. Žena bude brzo rodit, 15. musí z Paříže, a já nevím, jak sehnat peníze, aby mohla odjet a usadit se tady.

Jinak mám ale dobré vyhlídky, že tady dám dohromady měsíčník; jenže čas letí a ty první týdny jsou opravdu těžké.

Lassalle se patrně urazil kvůli dopisu, který jsem poslal Tobě*, a taky kvůli dopisu, který jsem napsal jemu. Neměl jsem naprosto nic takového v úmyslu a už bych mu byl napsal, kdyby pro mě v mém nynějším stavu nebylo korespondování taková dřina.

Až se z toho zase trochu dostanu, napíšu Ti podrobněji něco

* Viz tento svazek, str. 567.

z politiky. Doufám také, že od Tebe brzo dostanu pár řádek. Pozdravuj srdečně ženu, Danielse a další.

Tvůj

K. Marx

Poprvé otištěno v časopise „Die Neue Zeit", Ergänzungshefte, čís. 12, 1911—1912

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

65

Engels Georgeovi Julianu Harneymu

do Londýna

Milý Harney,

jistě jsi dostal těch pár řádek, které jsem Ti poslal po plukovníku Willichovi. Chtěl bych Ti jenom sdělit, a Tvým prostřednictvím i Marxovi, že jsem se dnes ráno dostal do Janova a že — když bude dobrý vítr a příznivé počasí — vypluji zítra ráno do *Londýna* na palubě anglického škuneru „*Cornish Diamond*", velí mu kapitán *Stevens*. Cesta bude trvat asi 4 nebo 5 neděl, takže v polovině listopadu budu v Londýně.

Jsem velmi rád, že jsem našel tak brzo vhodnou příležitost opustit tuhle zatracenou policejní atmosféru. Ještě jsem opravdu nikdy neviděl tak dobře zorganizovanou policii jako tady v Piemontu.

Zůstávám Tvůj

B. Engels

Janov 5. října 1849

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočiněnija,
1. vyd., sv. XXV, 1934

Podle rukopisu
Přeloženo z angličtiny

66

Marx Louisi Bauerovi

do Londýna

(Koncept)

Londýn 30. listopadu [1849]

Pane doktore!

Vzhledem k tomu, že se mezi oběma společnostmi, k nimž patříme, vyvinul nepřátelský poměr — vzhledem k Vašemu přímému útoku na zdejší emigrantský výbor,[457] nebo přinejmenším na mé spolupracovníky a přátele v tomto výboru — musíme přerušit své společenské styky, nechceme-li, aby si obě strany vykládaly naše chování jako obojaké. Včera večer jsem v přítomnosti své ženy nepokládal za vhodné mluvit o svém názoru na tento konflikt.

Vyslovuji Vám svou nejhlubší vděčnost za služby, které jste mi prokázal jako lékař, a prosím Vás, abyste mi poslal svůj účet.

Váš oddaný
Dr. K. Marx

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočinenija,
1. vyd., sv. XXV, 1934

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

67

Marx Josephu Weydemeyerovi

do Frankfurtu nad Mohanem

Londýn 19. prosince [1849]
4, Anderson Street, Kings Road Chelsea

Milý Weydemeyere,

už hrozně dlouho jsem Ti nepsal. To dlouhé mlčení zavinila všemožná všední trápení, nejrůznější práce a konečně i to, že se vůbec těžko pouštím do psaní. Konečně se mi podařilo, post tot discrimina rerum*, dát mou „Revue"** dohromady — mám v Hamburku tiskaře*** a expeditora. Jinak se všechno financuje soukromě. Nejhorší v Německu je, že to vždycky tak dlouho trvá, než se může přistoupit k tisku. Jsem skoro přesvědčen, že po 3 a možná že už po 2 číslech našeho měsíčníku zasáhne světový požár a že přijdeme o příležitost vyrovnat se prozatím s ekonomií.

Protože žiješ přímo v Německu a znáš tak podrobnosti líp než my, najdeš si snad čas k tomu, abys pro naši „Revue" krátce a stručně napsal v hlavních rysech, jak to vypadá v jižním Německu a všechno, co s tím souvisí.

Dále Tě prosím, abys dal do vašich novin† přiložené oznámení††, ale *teprve*, až uvidíš v „Kölnische Zeitung" oznámení od hamburského knihkupeckého agenta. Snad bys mohl poslat kopii do

* po tolika rozmarech osudu (Vergilius „Aeneis", zpěv 1.).
** „Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue".
*** I. E. M. Köhlera.
† „Neue Deutsche Zeitung".
†† K. Marx a B. Engels, „Oznámení o vydávání ‚Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue'".

Vestfálska. Uvidíš totiž z oznámení, že kromě knihkupecké distribuce chceme tak zajistit ještě další — chceme, aby naši straníci získávali předplatitele a posílali nám sem jejich seznamy. Zatím jsme museli stanovit dost vysokou cenu a dost malý rozsah. Podaří-li se nám získat víc předplatitelů a tím i větší prostředky, pochopitelně to napravíme.

Co říkáš té rozepři mezi Proudhonem, Blankem a Pierrem Lerouxem?

Zdraví Tě Willich a také Engels, rudý Wolff* a Weerth.

Tady v Anglii se teď rozvíjí snad nejvýznamnější hnutí. Na jedné straně agitují ochranáři, kteří se opírají o zfanatizované venkovské obyvatelstvo — následky svobodného obchodu obilím se začínají projevovat tak, jak jsem to předpověděl už před nějakým rokem** — a na druhé straně freetradeři vyvozují ze svého systému další politické a ekonomické důsledky jako finanční a parlamentní reformátoři[202] ve vnitřní politice a jako mírová strana v politice zahraniční; konečně jsou tu chartisté, kteří působí spolu s buržoazií proti aristokracii, ale zahájili zároveň proti buržoům znova a s větší energií své vlastní stranické hnutí. Jestliže, jak doufám — a ne bez reálných důvodů — se místo whigů dostanou do vlády toryové, rozroste se konflikt mezi těmi stranami do obrovských rozměrů a agitace nabude navenek revolučnější a bouřlivější podoby. Další událostí, která se na kontinentu ještě neprojevuje, je to, že se blíží obrovská průmyslová, zemědělská a obchodní krize. Začne-li revoluce na kontinentě až po propuknutí této krize, bude se snad Anglie, i když proti své vůli, muset stát už od počátku spojencem revolučního kontinentu. Dřívější začátek revoluce — v případě, že by nebyl přímo vyvolán ruskou intervencí — by byl podle mého názoru neštěstím, protože právě teď, kdy se obchod stále víc rozvíjí, jsou dělnické masy ve Francii, Německu atd., a stejně tak i všichni kupčíci atd. revoluční snad slovy, ale rozhodně ne ve skutečnosti.

Víš už, že má žena obohatila svět o jednoho občana***. Posílá

* Ferdinand Wolff.
** „Řeč o svobodě obchodu".
*** Heinricha Guida.

srdečný pozdrav Tobě i Tvé ženě, kterou zdravím srdečně i já. Napiš brzo.

Tvůj

K. Marx

Apropos: Mohl bys mi sehnat adresu občana *Hentze*?*

Víš z novin, jak hloupě se vytahuje p. Heinzen. Tenhle chlap, kterého oddělala právě německá revoluce — *před* ní měly jeho věci určitou přitažlivost, protože maloburžoovi a obchodnímu cestujícímu dělalo dobře vidět černé na bílém pitomosti a žvásty, kterými se sami tajuplně opájeli po vinárnách mezi sýrem a zákuskem; teď se chce rehabilitovat tím, že ve Švýcarsku a Anglii kompromituje u vlád ostatní emigranty, kteří skutečně něco udělali, dělá povyk a získává výnosnou aureolu mučedníka pohrůžkou, že při nejbližší svačině slupne sto tisíc miliónů mužů na vidličku.

Poprvé otištěno rusky v Marx-Engels, Sočinënija, 1. vyd., sv. XXV, 1934

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Další část dopisu se zachovala jen v opisu napsaném neznámým rukopisem.

68

Engels Jakobu Schabelitzovi

do Basileje

Milý Schabelitzi,

Tvůj dopis jsem dostal a neodpověděl jsem Ti na něj z Lausanne z celé řady příčin; hlavně ale kvůli své velké plavbě kolem světa — z Janova do Londýna — při které jsem byl na vodě pět neděl. Nedal jsem tenkrát svůj rukopis* Bambergerovi proto, že jsem ho chtěl vydat jako zvláštní brožuru nebo, kdyby to nešlo, otisknout ho v naší „Revue", se kterou se už tenkrát počítalo. Dali jsme ji zatím dohromady a v lednu vyjde v Německu I. sešit — jak ses asi už dověděl z trochu předčasného oznámení v „Berner Zeitung". Byli bychom velmi rádi, kdybyste se Ty nebo Tvůj tatínek ujali trochu distribuce ve Švýcarsku a vyrovnali se finančně přímo s námi. Výtisky by Vám posílal náš hamburský komisionář a Vy byste snad mohli převzít něco jako generální zastoupení pro Švýcarsko, protože my chceme v každém případě pracovat jen se solidními firmami a já toho člověka, který podepsal to oznámení v Bernu, neznám. Příležitostně mi napiš, jak dalece se na něj můžeme spolehnout. Podívej se, jak by se to dalo zařídit a napiš mi, za jakých podmínek by to šlo. V každém případě by se muselo počítat s účtováním a placením čtvrtletně, alespoň od stálých abonentů. To platí i pro našeho hamburského komisionáře.

Přiložené oznámení** dej laskavě do „National-Zeitung", a kdybys občas potřeboval zaplnit místo inzercí, tak dej přednost jemu.

* „Německá kampaň za říšskou ústavu".

** K. Marx a B. Engels, „Oznámení o vydávání ‚Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue'".

První sešit obsahuje kromě všeobecného úvodu (od Marxe) 1. článek ode mne o kampani za říšskou ústavu, článek malého Wolffa* o posledních dnech frankfurtského a stuttgartského parlamentu, Marxův a můj přehled událostí, a půjde-li to, první z cyklu přednášek o ekonomii, které tu Marx má v Dělnickém spolku.[458] Pak ještě takovou všehochuť a snad i něco od rudého Wolffa**. Ten, Marx, Weerth a já jsme teď tady, a bude-li to možné, ukáže se tu brzy i Lupus.

Jde to tu ostatně celkem dobře. Struve a Heinzen osočují Dělnický spolek i nás před Bohem i před lidmi, ale marně. Spolu s několika umírněnými vzdychaly[283], které jsme vyhodili z naší společnosti, založili zvláštní klub, ve kterém Heinzen povoluje uzdu svému hněvu a horlí proti zkázonosnému učení komunistů[457].

Napiš mi o těch obchodních záležitostech co nejdřív.

Tvůj

B. Engels

Londýn, 6, Macclesfield Str.
Dean Str., Soho
22. prosince 1849

Předem mnoho štěstí v novém roce.

Buď tak laskav a pošli mi *hned* v balíku *Mierosławského* „Rapports sur la Campagne en Bade", *Daulův* „Tagebuch eines pp.", ty výplody Beckera a Esselena[459], a vůbec všechno, v čem je něco důležitého o bádenských událostech — to jest, kde jsou *fakta*, a ne řečičky. Můžeš mi to zaúčtovat nebo připsat k pozdějším vydavatelským transakcím s „Neue Rheinische Zeitung"***.

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočiněnija,
1. vyd., sv. XXV, 1934

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Wilhelma Wolffa (Lupuse).
** Ferdinanda Wolffa.
*** „Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue".

1850

69

Marx Eduardu von Müllerovi-Telleringovi do Londýna[460]

(Opis)

[Londýn] 1. ledna 1850

Milý Telleringu,

Engels, Seiler, Weerth, Willich a já nepřijdeme na schůzku svolanou na 3. ledna, a to mj. z těchto důvodů:

1. Seznam pozvaných politických emigrantů je sestaven svévolně. Nejsou v něm například C. Schramm a F. Wolff.

2. Nebyl pozván ani jeden z dělníků, kteří byli celá léta v čele německé demokracie v Londýně.

Tvůj

K. Marx

Poprvé otištěno rusky v Marx-Engels, Sočinënija, 1. vyd., sv. XXV, 1934

Podle opisu Engelsovou rukou
Přeloženo z němčiny

70

Marx Ferdinandu Freiligrathovi

do Kolína

Londýn 10. ledna [1850]

Milý Freiligrathe!

Píšu Ti dnes jen pár řádek ve velmi naléhavé záležitosti.

Jak pro naši „Revue", pro to, abychom z ní mohli postupně udělat čtrnáctideník a týdeník a pak, podle okolností, zase deník — tak i pro ostatní *propagandistické* cíle potřebujeme peníze. Peníze se dají sehnat jen v Americe, kde teď všichni ti polovičatí revolucionáři — jako třeba takový Anneke, který tak hanebně zdrhnul ve Falci a dokázal, že není ani v(ják — sklízejí zlatá jablka.

Rozhodli jsme se proto, že vyšleme ihned do Ameriky *C. Schramma* jako svého emisara. Na tak dlouhou cestu, jakou máme v plánu, musíme mít přinejmenším 150 tolarů. Prosíme Tě, abys co nejdříve na to vybral peníze a abys nám zároveň obratem poslal doporučující dopisy pro Schramma, odpovědného vydavatele „Neue Rheinische Zeitung"* (odvážný útěk z weselské pevnosti ho zase vrátil naší straně).

Kvůli těm penězům jsem psal také G. Jungovi.

Čekám netrpělivě na odpověď

Tvůj

K. Marx

Také zdejší chartisté a francouzští emigranti pověří našeho emisara, aby jednal jejich jménem.

* „Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue".

Je to záležitost celého Svazu.

Je třeba, milý Freiligrathe, abys ve svém doporučení jasně vylíčil postavení „Neue Rheinische Zeitung" v Německu a její význam pro revoluci.

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočiněnija,
1. vyd., sv. XXV, 1934

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

71

Marx Josephu Weydemeyerovi

do Frankfurtu nad Mohanem[461]

Londýn 4. února 1850

Milý Weydemeyere!

Odpovídám Ti na Tvůj dopis tak pozdě proto, že jsem byl dva týdny vážně nemocen.

Časopis* vyjde příští týden. Bude v něm Tvůj článek. Čekáme na pokračování. Zdržení zavinila má nemoc. Chtěli jsme totiž vydat dvě čísla současně, ale vydavatel měl proti tomu námitky, plně oprávněné z komerčního hlediska. Museli jsme tedy ještě ledacos změnit — právě v době, kdy jsem stonal.

Dostaneš z Kolína dvě stě výtisků. Pošli prosím dva z nich K. Bieringerovi do Höchstu u Frankfurtu. Objednal si je tady. Postarej se také, aby se za ně vyinkasovaly peníze.

Tvůj vzkaz pro Telleringa jsem vyřídil. Za anglického dopisovatele se vůbec nehodí. Ve Vídni se dalo ještě vystačit se žvaněním, ale tady je potřeba věci studovat. Příště napiši podrobněji.

Tvůj

K. Marx

Já i žena posíláme srdečné pozdravy Tvé manželce. V Hamburku si už objednali kolem 1500 výtisků.

Poprvé otištěno rusky v Marx-Engels, Sočinenija, 1. vyd., sv. XXV, 1934

Podle textu ruského vydání
Přeloženo z ruštiny

* „Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue".

72

Engels Eduardu von Müllerovi-Telleringovi

do Londýna

(Opis)

Milý Telleringu,

dostal jsem Váš lístek[462] tak pozdě, že bych Vám při nejlepší vůli těžko mohl obstarat vstupenku na dnešní ples. Protože jste si kromě toho nevyzvedl svůj členský průkaz a nezúčastnil se žádné naší schůze, ačkoli jste byl přijat do našeho spolku, a protože právě předevčírem jsme z něho vyhodili jednoho člověka v podobné situaci, nemohu i z těchto důvodů naprosto vyhovět Vašemu přání.

Tout à vous*

Engels

[Londýn] ve čtvrtek ráno [7. února 1850]

Poprvé otištěno v brožuře Tellering, „Vorgeschmack in die künftige deutsche Diktatur von Marx und Engels", Kolín 1850

Podle opisu napsaného Telleringovou rukou srovnaného s brožurou Přeloženo z němčiny

* Váš oddaný.

73

Engels výboru maďarských emigrantů do Londýna

(Koncept)

[Londýn, koncem února 1850]

Výboru maďarských emigrantů v Londýně

Občané Kilinsky a Ryschka se přihlásili výboru německých emigrantů[177] o podporu. Když na nich chtěli dokumenty, předložili 2 potvrzení od pana Fr. Pulszkého, jejichž opis přikládáme.[463] Podle těchto potvrzení to nejsou němečtí, nýbrž maďarští emigranti, protože zde byli příslušnými institucemi získáni pro službu v maďarské armádě. Nespadají tudíž pod německý, nýbrž pod maďarský výbor. Tvrdí, že dostali od tohoto výboru 10 šilinků s tím, že další podpora jim už nemůže být poskytnuta. Protože je však těžko myslitelné, aby tito lidé zůstali bez prostředků na ulici, dovolujeme si obrátit se na Vás s dotazem, zda jejich tvrzení odpovídá skutečnosti a zda snad měl maďarský výbor nějaké zvláštní důvody, proč odepřel pomoc oběma uvedeným občanům.

(Přiložen opis potvrzení.)

Poprvé otištěno rusky v Marx-Engels, Sočinenija, 1. vyd., sv. XXV, 1934

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

74

Engels Juliu Schuberthovi

a Theodoru Hagenovi

do Hamburku

a Stephanu Adolphu Nautovi

do Kolína

(Koncept)

[Londýn] 4. března 50

1. Schuberth. Dopis vyřízen. Jak bylo slíbeno, nesmí 2. sešit* stát víc než první. Co se týče 450 výtisků pro 1. kvartál, nelze teď už nic měnit. Pro 2. kvartál ať předloží návrhy. Dohoda o úhradě Köhlerovi s tím nemá co dělat. — Schuberthova sdělení o úspěchu jsou v rozporu s jeho dřívějšími zprávami a našimi informacemi. — V budoucnu bez našeho vědomí nic nevyhazovat. Ve III. sešitě může zůstat: „Zemřít za republiku“**. — 50 výtisků sem. Příspěvky z jižního Německa už nezařazovat.

2. Hagen. Totéž co Schuberthovi. Má zařídit důkladnou kontrolu tiskaře*** a dát si od něho vystavit potvrzení o nákladu. Příspěvky z jižního Německa už nezařazovat. — Musí vystupovat energicky proti zásahům cenzury a uvést sebe jako odpovědného

* „Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue“.
** „Německá kampaň za říšskou ústavu“, 4. oddíl.
*** I. E. M. Köhlera.

vydavatele na titulním listě. Kdyby 4. oddíl „Kampaně za říšskou ústavu" dělal nějaké těžkosti, ihned to oznámit.

3. Naut. Podmínka pro tiskaře — cena jako v Hamburku; pro Eisena: 25 % za Kolín, 50 % za všechny ostatní výtisky, včetně všech výloh, až na poštovné z Londýna a oznámení, která si objednáme. — Tiskař musí dodat 5 archů za 10 dní a stanovit penále.

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočiněnija,
1. vyd., sv. XXV, 1934

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

75

Marx Eduardu von Müllerovi-Telleringovi

do Londýna

(Koncept)

Londýn 12. března 1850

Vyzval bych Vás po Vašem včerejším dopise Dělnickému spolku na souboj, kdybyste byl po hanebných pomlouvačných útocích proti Engelsovi a poté, co se předsednictvo spolku důvodně rozhodlo Vás vyhodit,[464] vůbec schopen dát zadostiučinění. Očekávám Vás na jiném poli, abych Vám strhl pokryteckou masku revolučního fanatismu, za kterou se Vám zatím dařilo šikovně skrývat své malicherné zájmy, svou závistivost, neukojenou ješitnost a záštiplnou zlobu nad tím, že svět neuznává Vašeho velkého génia — zneuznání, které začalo tím, že Vás vyhodili od zkoušky.

Kdybyste se jen trochu zamyslel, musel byste přijít na to, že jsem udělal — když jsem byl jako *svědek* nucen sdělit fakt, který Vám přitěžoval — všechno pro to, abych předešel skandálu, který by mě určitě dvojnásobně zkompromitoval: před Dělnickým spolkem, do kterého jsem Vás doporučil *já*, a před veřejností, pro kterou existujete jen jako spolupracovník *mých novin**.

Dopisy, které jste mi poslal a které mohou být kdykoli zveřejněny, dokazují, že jste se všemožně snažil vnutit mi úlohu „de-

* „Neue Rheinische Zeitung".

mokratického dalajlámy a pána nad budoucností". Čím chcete dokázat, že jsem někdy přijal takovou nechutnou úlohu? Mohl jste mi vyčíst jedině to, že jsem se s Vámi nerozešel s neodhalil Vás před ostatními hned po té historii s Klapkou, o které jsem Vám ihned a bez obalu řekl před svědky, že Vás kompromituje. Přiznávám svou slabost. Teprve když Becker* prohlásil, a opíral se přitom o Freiligrathovo a Hagenovo svědectví, že jste mu znova nabídl spolupráci s „Westdeutsche Zeitung" měsíc před tím, než vyšla Vaše brožura proti tomuto listu, která už byla hotova,[465] a když jste si vycucal z prstu pomluvy proti Engelsovi, přesvědčil jsem se, že to, co jsem pokládal za dílčí unáhlenost, bylo jedním ze spojovacích článků celého systému. Počínal jste si ostatně moudře, když jste se nakonec včera nedostavil na poslední termín, který Vám Willich na Vaši žádost opětně stanovil. Věděl jste, co můžete čekat od konfrontace se mnou.

K. Marx

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočinenija,
1. vyd., sv. XXV, 1934

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Hermann Becker.

76

Marx Josephu Weydemeyerovi

do Frankfurtu nad Mohanem

Londýn 9. dubna [1850]
4, Anderson Street, Kings Road, Chelsea

Milý Weydemeyere!

Byl bych Ti velmi zavázán, kdybys mi *obratem* napsal, jak to vypadá s odbytem „Neue Rheinische Zeitung"* a zda můžeme brzo dostat peníze. Vy v tom vašem malém Německu nemáte ani ponětí o zdejších poměrech.

3. sešit vyjde 10. tohoto měsíce. Ten chlap v Hamburku** — zatím nevíme pořádně proč — všechno strašně protáhl. S tím teď skoncujeme.

Emigrantský výbor[177] mi také uložil, abych se obrátil na váš výbor. Máme teď na krku 60 emigrantů a už máme ohlášeno dalších několik set, kteří byli vypovězeni ze Švýcarska. Vyprázdníme proto emigrantskou pokladnu brzo do poslední vindry, a pak budou ti lidé zase na ulici.

Zdravím srdečně Tvou ženu.

Tvůj

K. Marx

Poprvé otištěno v časopise „Die Gesellschaft", roč. VII, 1930

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* „Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue".
** Pravděpodobně Theodor Hagen.

77

Engels Juliu Schuberthovi

do Hamburku

(Koncept)

[Londýn kolem 11. dubna 1850]

Schuberthovi:

1. Že teď, po vyexpedování 3. sešitu*, očekáváme *co nejdřív* vyúčtování o prodeji tří sešitů a *opravu salda.* Nemůže-li to udělat do 15. dubna, ať napíše. V každém případě ať obratem oznámí, v jakém nákladu vyšel 3. sešit a kolik z toho je na pevný účet. Nad pevný účet tisknout jen několik set kusů.

2. Protože Schuberth nepokládá za nutné, aby pan Hagen fungoval jako odpovědný vydavatel, *nesmí za žádných okolností změnit v rukopise ani slovo.* Sdělujeme mu tímto, že s ním budeme okamžitě muset přerušit spojení, jestliže se to stane. Hagen je pověřen dohlížet na to, aby se nic neměnilo.

3. Protože Schuberth *proti* našim pokynům neposlal Nautovi 450, ale jen 300 výtisků, vezme si Naut výtisky, které mu scházejí, z těch 150, co Schuberth poslal Eisenovi. Očekáváme dále, že napříště budou výtisky Nautovi posílány vždycky *současně* se zásilkou pro Eisena. Kdyby nám zase došly stížnosti, museli bychom učinit jiná opatření. Čekáme také, že napříště bude hned po ukončení každého sešitu posláno 50 výtisků prvním parníkem do Londýna.

(*Napsat dopis Hagenovi a přiložit ho k dopisu Schuberthovi.*)

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočiněnija,
1. vyd., sv. XXV, 1934

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* „Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue".

78

Engels Josephu Weydemeyerovi

do Frankfurtu nad Mohanem

Milý Weydemeyere,

buď tak laskav a dej do „Neue Deutsche Zeitung" přiložené prohlášení*. Peníze se sem těžko dostávají, protože „velikáni" se snaží využít emigrantů a vybudovat si tu znovu postavení, a proto všelijak manévrují všude v tisku. Dostali jsme teď pro emigranty asi 120—130 liber a rozdělili jsme je, ti druzí sehnali suma sumárum 2 libry 15 šilinků a chtějí se teď vydávat za obhájce emigrantů „bez pomoci". Nedostaneme-li teď peníze, bude našich 50—60 emigrantů ode dneška za týden bez groše na ulici.

Dnes večer chtějí ti velcí páni svolat emigranty na schůzi a podívat se, co by se dalo dělat. Necháme je, ať si dělají, co chtějí. Budou tam samozřejmě pronášet velká slova a vytyčovat obrovské plány, peníze pro emigranty nebudou ale žádné. Ostatně asi pohoří, i když tam z nás nikdo nejde.

Marxe mrzí, že ještě nedostal odpověď na svůj poslední dopis, který Ti poslal asi před 14 dny.**

Vyřiď srdečné pozdravy své ženě a Lüningově manželce

od Tvého

B. Engelse

6, Macclesfield St., Soho
Londýn 22. dubna 50

Poprvé otištěno v časopise „Die Gesellschaft", roč. VII, 1930

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* K. Marx a B. Engels, „Prohlášení emigrantského výboru".
** Viz tento svazek, str. 596.

79

Engels Josephu Weydemeyerovi

do Frankfurtu nad Mohanem

Milý Weydemeyere,

dnes přišel Tvůj dopis Marxovi s 5 librami na emigrantský fond a s přílohou pro mne. Zatím jsi asi už dostal dva dopisy s prohlášeními, výzvou a zprávou o hospodaření emigrantského výboru.[466] Uveřejni je co nejdřív a udělej tam u nás, co jen můžeš, abys sehnal něco na emigrantský fond. Ostatní se dovíš z přiloženého dopisu Dronkovi. Snad by se dalo také něco sehnat ve Francích, v Norimberku, Bayreuthu atd. „Neue Rheinische Zeitung" se tam dobře prodávala. Máš-li se na koho obrátit v Mnichově, napiš i tam. Chápeš, že teď, kdy se ti hlupáci Struve a spol. chtějí v předvečer revoluce dostat přes emigranty zase do novin, se pro nás stává otázkou cti, abychom mohli dále podporovat přinejmenším naše emigranty a nedopustili, aby si ty lepší z nově příchozích podmanili zase tihle hlupáci.

Mysleli jsme, žes obě poslední čísla „Revue" už dostal, 2. sešit před 5 týdny a 3. alespoň už před několika dny. Ten osel Naut Ti je tedy vůbec neposlal! Ještě dnes jsme mu napsali ostrý dopis, aby Ti je hned poslal. Musí mít 3. sešit už týden. Nekritizuj je ale, dokud nebudeš mít i 3. sešit, který první seriál článků* úplně uzavírá.

Adieu Tvůj

B. E.

Londýn 25. dubna [1850]

* „Německá kampaň za říšskou ústavu".

Právě se dovídáme, že ti rošťáci Struve, Tellering, Schramm*, Bauer** (ze Stolpe) aj. rozšiřují v různých německých listech, že náš výbor sám zhltne emigrantské peníze. Šíří ty pomluvy také v dopisech. Zřejmě jsi to nikde nečetl, jinak by ses nás určitě už dávno zastal. Víš, že revoluce nás všechny peníze jen stála, že nám nikdy nevynesla ani groš; že ani „Neue Preussische Zeitung" atd. si nikdy nedovolila obvinit nás z něčeho takového. Ti mizerní demokrati, ti impotentní „velikáni" maloburžoazie byli tak podlí, že si dovolili takové sprosťáctví. Náš výbor skládal už třikrát účty a pokaždé přitom vyzval přispěvatele, aby jmenovali své zmocněnce, kteří by přezkoušeli účetní knihy a doklady. Který jiný výbor to udělal? Na každý groš máme potvrzení. *Žádný* člen výboru nedostal nikdy z fondu ani groš, ani by o to nikdy nežádal, byť byl v sebevětší tísni. Žádný z našich nejlepších přátel nedostal nikdy o nic víc než poslední emigrant; nikdo, kdo měl možnost si něco vydělat, nedostal ani šesták.

Je-li už Dronke pryč, otevři dopis, přečti si ho a pošli ho za ním.

Poprvé otištěno v časopise „Die Gesellschaft", roč. VII, 1930

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Rudolph Schramm.
** Louis Bauer.

80

Engels a Marx F. Pardigonovi

do Londýna

(Koncept)

Milý Pardigone,

právě se dovídáme, že vaše společnost[467] má v úmyslu předložit svůj program německé společnosti v Greek Street[468] a zeptat se jí, zda s tímto programem souhlasí či nesouhlasí.

Nemůžeme tomu po našem sobotním rozhovoru uvěřit; ale kdybyste nám Vy nebo Vaše společnost označili nějakého člověka nebo skupinu nějakých lidí za obyčejné ničemy, jednoduše bychom je vyhodili a neptali se jich, zda souhlasí s naším programem.

Řekli jsme Vám, že vedoucí činitelé této společnosti jsou šarlatáni nebo podvodníci. Podvodníci a šarlatáni podepíší všechno. Byli by podepsali i náš manifest, kdybychom byli chtěli přijmout jejich opětovné návrhy na sjednocení a dohodu.

Chápete, že by naše čest vyžadovala, abychom přerušili okamžitě jakékoli styky s členy Rathbone Place, kdyby Vaše společnost přijala takový návrh.

Pozdrav a bratrství

B. Engels
K. Marx

Londýn 6. května 1850

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočiněnija,
1. vyd., sv. XXV, 1934

Podle rukopisu
Přeloženo z francouzštiny

81

Engels Theodoru Schusterovi

do Frankfurtu nad Mohanem

Panu Th. Schusterovi ve Frankfurtu n. M.

Dostali jsme prostřednictvím pana Weydemeyera z Frankfurtu na účet tamějšího emigrantského výboru 10 liber št. na pana Stiebela zde a potvrzujeme tímto s díky, že tato částka řádně došla a byla převzata.

Kdyby bylo možné opatřit tam nebo v okolí další příspěvky pro zdejší emigranty a poslat nám je, byli bychom vám velmi vděčni. Počet emigrantů ještě den ze dne roste, a těch 10 liber stačí sotva na nejnutnější běžné výdaje v jednom týdnu. Peněz začíná chodit méně, zatímco emigranti, kteří teď potřebují podporu, patří takřka výhradně k profesím, jež tu mají jen malé nebo žádné vyhlídky na zaměstnání.

Pozdrav a bratrství

Sociálně demokratický emigrantský výbor
zahraniční oddělení
B. Engels
tajemník

Londýn 13. května 1850

Prosíme zasílat všechny příspěvky přes pana Weydemeyera panu Marxovi nebo panu C. Pfänderovi, 21, King Street, Soho Square, Londýn.

Poprvé otištěno v časopise „Die Gesellschaft", roč. VII, 1930

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

82

Marx Josephu Weydemeyerovi

do Frankfurtu nad Mohanem

[Londýn] 8. června* [1850]

Milý Weydemeyere!

Jak to vypadá s naší „Revue"? Především s penězi? Je to teď o to aktuálnější, že pruské úřady dělají u anglické vlády všechno možné, aby mě vypověděli i z Anglie. Kdybych tu neseděl bez groše, byl bych se už odstěhoval někam do vnitřní Anglie a ztratil se tak vládě z očí.

Jak to vypadá s „rudým číslem"[449]? Máme tu na ně objednávky z Ameriky. Kolik se ho už prodalo? Kolik kusů ještě máš?

Vaše noviny se zřejmě spikly s ostatními, že přejdou naši „Revue" mlčením. Chápu ovšem, že pro čtenáře „Neue Deutsche Zeitung" je zajímavější Raveaux.

Pozdravuj Dronka a svou paní

Tvůj

K. M.

64, Dean Street, Soho

Poprvé otištěno v časopise „Die Gesellschaft", roč. VII, 1930

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* V originále „května".

83

Marx Josephu Weydemeyerovi

do Frankfurtu nad Mohanem

Londýn 27. června [1850]
64, Dean Street, Soho Square

Milý Weydemeyere!

Pošli peníze Nautovi. Je to poctivý trouba. Vysvětlím Ti to jindy. Jistě nebudeš zazlívat mé ženě* ty rozjitřené dopisy. Kojí, a jsme na tom tady tak strašně mizerně, že se dá prominout, když člověku dojde trpělivost.

Lüningova kritika — viděl jsem první a druhý článek — dokazuje, jak nerozumí věci, kterou chce kritizovat.[469] Vysvětlím mu možná něco z toho v naší „Revue".

Dnes je důležitý den. Padne možná vláda. Pak tu začne opravdu revoluční hnutí. První obětí toryů pravděpodobně budeme právě my. Mohli by pak udělat to, co už mají delší dobu v úmyslu — vypovědět nás.

Tvůj

K. Marx

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočinenija,
1. vyd., sv. XXV, 1934

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 678—684.

84

Marx předsedovi jedné schůze emigrantů v Londýně

(Koncept)

Občane předsedo,

zatímco všichni štváči buržoazní třídy útočili na červnovou revoluci[470], hájil jsem veřejně ty hrozné dny, jež považuji za největší projev boje, který vede dělnická třída proti třídě kapitalistické.

Dnes nejsem na této slavnosti emigrantů jen proto, že jsem tak nemocen, že mezi vás naprosto nemohu přijít; v srdci jsem však s vámi.

Pozdrav a bratrství

Karel Marx

[Londýn] 30. června [1850]

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočinenija,
2. vyd., sv. 27, Moskva 1962

Podle rukopisu
Přeloženo z francouzštiny

85

Marx Karlu Blindovi

do Paříže

(Koncept)

Londýn 17. července 1850

Milý Blinde!

To, že jsme se tak dlouho neozývali, zavinilo nedorozumění. Domnívali jsme se totiž, že druhý oběžník ústředního výboru* Ti předal náš emisar Klein před 6 týdny nebo 2 měsíci, a čekali jsme na Tvou odpověď. Ukazuje se [teď]**, že Klein nic takového v Bruselu ne[nechal].

Napiš mi co nejdřív a ve zvláštní obálce na jméno [...]. Chceme sem svolat za několik (8) neděl sjezd.[471] Co si [myslíš] o tom holštýnském případu? Pošleme tam nejdřív emisara, [který] tam dva roky působil a [dobře] zná všechny lidi a po[měry].

O mém osudu a o mnoha dobrodružstvích, která jsem v [...] až jindy.

Obracím se tentokrát na Tebe v soukromé záležitosti [...], že mi neodepřeš pomoc, bude-li to pro Tebe možné. Dohodl jsem se se svou rodinou, že vyřídím své peněžní záležitosti [...] neděl v Holandsku se svým strýcem Philipsem, [a proto] jsem měl jet sám do Holandska. [...] Pro nemoc své ženy jsem stále ne[mohl] odejet. A teď tam mohu až za několik neděl, protože strýcovy dvě

* K. Marx a B. Engels, „Provolání ústředního výboru ke Svazu komunistů. Červen 1850".

** Pravá část rukopisu je poškozena a zčásti chybí vůbec; chybějící místa jsou nahrazena textem nebo třemi tečkami v hranatých závorkách.

dcery se teď budou krátce po sobě u něho vdávat, ta[kže] obchodní záležitosti budu moci vyřídit až za několik týdnů.

Zatím jsem za této situace podepsal u jedné obchodní firmy tady v Londýně směnku na 20 liber št. (500 fr.) vzhledem k tomuto jednání. Směnka je splatná v pondělí nebo ve středu. Kdybych ji nemohl vyplatit, čekal by mne veřejný [...], který by při zdejším vztahu mezi stranami a mém poměru k pruskému vyslanectví a anglické vládě [mohl] mít pro mne velmi nepříjemné následky.

Doslechl jsem se, že *Goegg* v Paříži má teď k dispozici velký kapitál. Napiš mu laskavě *hned*, vylič mu situaci a zeptej se ho, může-li mi půjčit peníze na dluhopis nebo na směnku. Periculum in mora.*

Než to projednám v Holandsku, jsem doslovně bez šilinku.

Spoléhám se, že uděláš všechno, co budeš moci.

Tvůj

K. Marx

Londýn, 64, Dean Street, Soho

Poprvé otištěno v časopise „International Review for Social History", sv. IV, 1939

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Nebezpečí z prodlení.

86

Marx Josephu Weydemeyerovi

do Frankfurtu nad Mohanem

29. října 1850
Londýn, 64, Dean Street, Soho

Milý Weydemeyere!

Prosím Tě, abys mi zařídil tohle:

Vypůjč si od Schustera nebo někoho jiného peníze, které budeš potřebovat, abys vyplatil mé stříbro z frankfurtské zastavárny[472], *prodej* stříbro nějakému zlatníkovi nebo komu se dá ve Frankfurtu prodat, zaplať člověku, od kterého si půjčíš na vyplacení, a zbytek mi sem pošli.

Ani ty, ani ten člověk tím nic neriskujete, protože kdybys to nemohl prodat za vyšší cenu, tak to jednoduše odneseš zpátky do zastavárny.

Já jsem ovšem v takové situaci, že musím peníze za každou cenu sehnat, abych mohl vůbec pokračovat v práci.

Prosím Tě jenom, abys zase vrátil do zastavárny tyhle věci, protože nemají žádnou prodejní hodnotu: 1. stříbrný pohárek, 2. stříbrný talíř, 3. nožík a vidličku v pouzdře—všechno propriety malé Jenny.

Tvůj plán napsat populární ekonomii se mi velmi zamlouvá a přál bych si jen, aby ses do toho brzo dal. Pozdravujeme se ženou srdečně Tvou paní.

Tvůj

K. Marx

Poprvé otištěno rusky v Marx-Engels, Sočinenija, 1. vyd., sv. XXV, 1934

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

87

Marx Hermannu Beckerovi

do Kolína

2. prosince [1850]
64, Dean Street, Soho, Londýn

Milý Beckere!

Vím, že Tě velmi urazil jeden dopis, který jsem poslal Bürgersovi. Já jsem ale v tom dopise, který jsem psal za velmi pohnutých okolností, naprosto nechtěl urazit ani ostatní kolínské přátele, ani Tebe. Myslím, že Ti toto vysvětlení postačí a že teď mohu přejít přímo k tomu, co Ti chci navrhnout, a nevracet se k minulosti.

1. Víš, jak mizerně vedl pan Schuberth naši „Revue". Myslím, že právě teď někdy vydá poslední 2 sešity. Chci tu věc dál dělat jako čtvrtletník (od února), 20 archů každé tři měsíce. Větší rozsah by umožnil publikovat pestřejší materiál. Mohl by ses ujmout vydávání a za jakých podmínek?

2. Jeden můj přítel* přeložil můj spis proti Proudhonovi** z francouzštiny do němčiny a napsal k tomu úvod. Kladu Ti stejnou otázku jako výše.

3. Mám plán, jak by se dala hodit na trh socialistická literatura v souvislé řadě malých brožur. Dřív než v březnu by se s tím začít nedalo. Kdybys chtěl něco takového převzít, tak by se to zatím připravilo. Myslím si, že německá veřejnost bude po svých nedávných potěšitelných zkušenostech s vysokou politikou postup-

* Wilhelm Pieper.
** „Bídu filosofie".

ně nucena věnovat svou velectěnou pozornost skutečné náplni moderních bojů.

Prosím o brzkou odpověď.

Tvůj

K. Marx

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočiněnija,
1. vyd., sv. XXIX, 1946

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

88

Engels Emilu Blankovi

do Barmenu

Milý Emile,

balík jsem dostal a děkuji Ti, žes obstaral doutníky tak rychle, všichni z nich měli radost. Spodky jsou taky dobré.

Otec mi psal před několika dny. Přiklání se spíš ke Gottfriedu Ermenovi, se kterým je ochoten v případě rozchodu pokračovat; s Petrem nechce za žádných okolností zůstat déle, než to bude nutné. Pokud jde o firmu Bratří Ermenové, shromáždím všechny přístupné informace. Je jisté, že dělali velké obchody a Gottfried Ermen tvrdí, že měli průměrný zisk 600 liber št. ročně, v posledních letech i víc. V průměrných letech se v téhle branži těžko prodělá. Mají a potřebují jen malý kapitál; a jejich zboží — nitě a pletací příze horší jakosti — jde na odbyt vždycky líp než kvalitní zboží, kde odbyt značně klesá.

Bilance za rok 1849—1850 ještě zdaleka není hotová; v pasívech a aktivech je stále pěkný zmatek. Otec jim zřejmě zase připomínal, aby to dali do pořádku, a jak jsem se doslechl, dají se do toho zítra.

Pan Petr sem tedy přijel dnes ráno nebo včera večer. Dal si zavolat starého Hilla — bydlí v hotelu dva domy od naší kanceláře — byl velmi zdvořilý, vyptával se na vedlejší věci, ale v kanceláři, aspoň zatím, se neukázal. Jestli ho napadne, aby mě otravoval, tak to si tedy přijde na pravého. Otec se nechce do hádek bratří Ermenů plést a já taky ne. Gottfried je teď ale mezi dvěma ohni, takže musí táhnout se mnou; poví mi všechno sám a nebudu se ho ani muset ptát.

Převezme-li Petr Ermen vedení kanceláře, což se asi jednou stejně stane, podstatně mi to ztíží revizi knih. Zatím jsem se tomu mohl věnovat jen čtyřikrát v týdnu přes poledne, kdy jsem tu byl sám, ale on má ve zvyku očmuchávat v kanceláři právě v tu dobu. Vypsal jsem si už zatím to nejdůležitější a zbývá mi prakticky jen to, s čím jsou největší komplikace — srovnat ceny, za které nám bratři Ermenové prodávají, s příslušnými běžnými cenami, prohlédnout staré faktury atd. a podívat se tak, zda by se tam snad náhodou nenašlo ještě něco. Pošlu otci za pár dní celé konto Bratří Ermenů za rok 1849/50, všechno řádně utříděno a seřazeno, a také konto jejich bělírny, aby viděl, jak ti džentlmeni dovedou vytřískat peníze z jeho kapitálu.

Doutníky zaúčtuj otci, to bude nejjednodušší.

Zdravím srdečně Marii, Hermanna a děti.

Tvůj

Bedřich

Manchester 3. prosince 1850

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočinenija,
1. vyd., sv. XXV, 1934

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

89

Marx Hermannu Beckerovi

do Kolína[473]

[Londýn kolem 1. února 1851]

...Byl bych Ti nesmírně zavázán, kdybys mi poslal Willichovy dopisy.* Jednak byste nám měli dopřát, abychom se i my zde, při řekách Babylónských[474], mohli podílet na vašem homérském smíchu. Jednak ale ten člověk využívá „údajného" spojení k tomu, aby se s ním vytahoval před cizinci a zároveň aby denuncoval. A konečně považuji za nutné, abys mu poslal lístek, mým prostřednictvím nebo přímo, ve kterém bys další korespondenci velmi zdvořile odmítl s tím, že jemu v Londýně humor vůbec nic neudělá, zatímco vy v Kolíně, ale nejen vy, nýbrž nepřímo i naši straníci v Německu, byste na něj mohli těžce doplatit. A co by mohlo být smutnější a zároveň směšnější než být ukřižován kvůli tomu, že „tesaře"[211] najednou napadne vtipkovat...

Poprvé otištěno v knize „Anklageschrift gegen P. G. Roeser, J. G. H. Bürgers, P. Nothjung, W. J. Reiff, H. H. Becker, R. Daniels, C. W. Otto, A. Jacobi, I. J. Klein, F. Freiligrath", Kolín nad Rýnem 1852

Podle textu knihy
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 214—216.

90

Marx Hermannu Beckerovi

do Kolína[475]

Londýn 8. února 1851

...apropos! Willichovi a Schapperovi spolu s Barthélemym atd. se nehorázným chvástáním o jejich vlivu v Německu a nehoráznými pomluvami proti nám konečně podařilo Louis Blanca tak zbalamutit, že se s tou „chátrou" dohodl na uspořádání banketu k výročí únorové revoluce a vydal s nimi vedle programu oslavy ještě jakýsi manifest. Mrňous se dostal do pasti z ješitnosti, chtěl ukázat Ledru-Rollinovi, že i on má za sebou německo-francouzsko-polsko-maďarský chvost. Teď už je celá ta záležitost zase en pleine déroute*, a mrňous se bojí, že se zbytečně kompromitoval a zbůhdarma provinil zradou na nás, kteří jsme byli od roku 1843 do jisté míry jeho spojenci.

Víš ale, čím Willich především imponuje cizincům[476]? Svým *obrovským vlivem v Kolíně.* Tím nutnější tedy je, abys mi poslal ty dopisy, musíme „tesaři"[211] jeho akce zatrhnout. Adieu!....

Poprvé otištěno v knize „Anklageschrift gegen P. G. Roeser, J. G. H. Bürgers, P. Nothjung, W. J. Reiff, H. H. Becker, R. Daniels, C. W. Otto, A. Jacobi, I. J. Klein, F. Freiligrath", Kolín nad Rýnem 1852

Podle textu knihy
Přeloženo z němčiny

* úplně nahromadě.

91

Marx Hermannu Beckerovi

do Kolína[477]

[Londýn] 28. února [1851]

Milý Beckere.

Doufám, žes „Rheinische Zeitung"* dostal. Nechápu, proč se neozýváš. Kdybys mi byl poslal ty *Willichovy dopisy*, o které jsem Tě žádal, nemusel bych Ti teď referovat o následujících špinavostech. Znovu Tě musím požádat, abys mi *ty dopisy okamžitě poslal*... Tuto zprávu dej přečíst všem našim přátelům, a ti ji musí rozšířit po celém Německu.

Jde o londýnský banket z 24. února**, kde za předsednictví čackého rytíře von *Willicha* byli dva naši přátelé a straníci*** veřejně napadeni „à la Haynau"†. Abyste rozuměli následujícím faktům, několik předběžných poznámek:

Francouzská emigrace se jako všechny ostatní rozštěpila do různých frakcí. Pak ale založila jednotnou společnost v Church Street[209]. Ta měla mít *filantropický* ráz a podporovat emigranty. Politika z ní byla vyloučena. Tak se vytvořila neutrální půda pro všechny odstíny francouzské emigrace. Sešli se tu tedy zároveň Ledru-Rollin i Louis Blanc, montagnardi[156] i cabetovci, blanquisté atd.

Přiblížil se 24. únor[210]. Víte, že Francouzi se na takovou pří-

* „Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue".
** Viz tento svazek, str. 231—232.
*** Conrad Schramm a Wilhelm Pieper.
† tj. jako Haynau při své návštěvě v Anglii.

ležitost, kdy se mohou vytáhnout, připravují zrovna tak dlouho předem jako žena na šťastnou událost, že o ní dlouze diskutují a probírají ji ze všech stran. Společnost z Church Street svolala proto společnou schůzi, aby se zařídilo všechno potřebné k oslavě tohoto „slavného" dne. L. Blanc a Ledru-Rollin se jí zúčastnili. Mrňous Blanc — nedovede notabene improvizovat, své řeči si píše a učí se je před zrcadlem nazpaměť — povstal a pronesl chytře sepsanou, vypulírovanou jezuitskou řeč, ve které se snažil dokázat, že tato společnost, protože má filantropický ráz, nemůže uspořádat žádný *politický* banket a tedy ani oslavy únorové revoluce. Ledru-Rollin mu odpověděl. Mrňavému Blancovi uklouzlo v zápalu polemiky přiznání, že ho *Ledru a Mazzini nevzali do Evropského ústředního výboru*[178], a proto se s nimi žádného banketu nezúčastní. Odpověděli mu, že banket nepořádá Evropský ústřední výbor, ale společnost z Church Street, složená ze všech odstínů francouzské emigrace.

Den nato dostala tato společnost dopis, ve kterém jí L. Blanc oznamoval, že uspořádá velký vzdorobanket....[478]

Tak zlákal Louis Blanc pro svůj banket Harneyho a s ním i část jeho přívrženců. Anglický základ byl položen. Chybělo však ještě kontinentální zázemí, jež by přitom podobně jako Evropský ústřední výbor hrálo všemi barvami. Louis Blanc upřel tedy za tím účelem svůj znalecký zrak na tu karikaturu Mazziniova výboru, na *výbor Willich-Schapper-Barthélemy-Vidil a všichni svatí.*

Jen několik slov o tom, jak tento výbor vznikl a jak vypadá on sám a jeho přívěsky v podobě příslušných jednotlivých spolků.

Když vyhodili Willicha a Schappera a jejich spolek ze Svazu*, spojili se ti dva s Vidilem a Barthélemym... a s odpadky polské, maďarské a italské emigrace a dali se celou tou sebrankou pasovat na evropský ústřední výbor.... Schapper a Willich, kteří mohli přirozeně doufat, že zdálky se bude tahle špinavá, nechutná a žalostná mozaika vyjímat jako umělecké dílo, měli ještě zvláštní cíl. Chtěli ukázat německým komunistům, že ne my, ale oni mají za sebou evropskou emigraci a že jsou rozhodnuti zmocnit se při nej-

* Svazu komunistů.

bližší příležitosti v Německu vlády, ať už o to Německo stojí nebo ne...

Aby mohl intrikovat proti Church Street, neštítil se L. Blanc spojit se s touhle bandou, kterou opovrhoval. Ti byli pochopitelně u vytržení. Konečně měli získat *pozici*. Ačkoli tito pánové chtějí vyloučit všechny literáty, berou všemi deseti, jakmile se jim dává k dispozici známý literát. Schapper s Willichem už viděli, jak se blíží den jejich triumfu... pak by přece nemohli němečtí komunisté vzdorovat a vrátili by se kajícně pod jejich ochranná křídla....

24. února se konal banket v Islingtonu. Byli na něm dva naši přátelé, *Schramm* a *Pieper*... Četly se pozdravné adresy, L. Blanc přečetl adresu svých delegátů, Landolphe adresu poslance Greppa (další v Paříži nesehnali), jeden z Poláků přečetl adresu několika svých kumpánů z Paříže a velký Willich, který *předsedal*, adresu z La-Chaux-de-Fonds. Z Německa se jim nepodařilo sehnat nic....[479]

Teď musíte udělat všechno, co je ve vaší moci, abyste před německým proletariátem a všude, kde to jen půjde, postavili na pranýř ty zbabělé, pomlouvačné, hanebné zákeřníky.

Proto je nutné, abyste mi sem ihned poslali Willichovy dopisy...

Poprvé otištěno v knize
„Anklageschrift gegen P. G. Roeser, J. G. H. Bürgers, P. Nothjung, W. J. Reiff, H. H. Becker, R. Daniels, C. W. Otto, A. Jacobi, I. J. Klein, F. Freiligrath“, Kolín nad Rýnem 1852

Podle textu knihy
Přeloženo z němčiny

92

Marx Hermannu Beckerovi

do Kolína[480]

[Londýn] 9. dubna 1851

Milý Beckere.

Přikládám legrační škrábanici z Kinkelovy školy. Pro Svaz* se tu sešlo 15 šilinků. Chybí ještě 10 šilinků, které jsou už upsány, ale ještě jsme je nesehnali. Budu postupovat tak, jak jsi mi navrhl. Strhni mi pak jednu libru. Těch 5 šil. nemůžeme totiž dostat vzhledem k tomu, že člen, který je má zaplatit, je teď ve velkých nesnázích...

Poprvé otištěno v knize
„Anklageschrift gegen P. G. Roeser, J. G. H. Bürgers, P. Nothjung, W. J. Reiff, H. H. Becker, R. Daniels, C. W. Otto, A. Jacobi, I. J. Klein, F. Freiligrath", Kolín nad Rýnem 1852

Podle textu knihy
Přeloženo z němčiny

* Svaz komunistů.

93

Engels Wilhelmu Wolffovi

do Curychu

[Manchester 1. května 1851]

Milý Lupusi,

s hrůzou vidím z data Tvého dopisu, který mi přivezl Marx, když mě před několika dny navštívil tady v Manchesteru[245], že už je starý skoro čtyři neděle. Marx mi ale řekl, že Ti hned odepsal.

Pokud jde o Tvé americké plány, pusť je klidně z hlavy. Jsou zbytečné a v Londýně si hned něco najdeš, protože umíš anglicky, a po lidech, kteří znají tak důkladně klasické jazyky jako Ty, je tam poptávka, zvlášť když máš vysvědčení. Přece úplné nuly dostaly velmi pěkná místa. S těmi americkými novinami, to je humbuk, kdyby na tom něco bylo, myslíš, že by si ten člověk psal pro redaktora do Evropy a tak dlouho čekal? Kdo ví, jak to s tím vypadá a co se z toho zatím vyklubalo. Na zálohu na cestu bys mohl čekat do soudného dne. Kromě toho to ani v nejlepším případě není něco takového, aby se snad kvůli tomu jezdilo do Chicaga; 4 dolary týdně si vydělá docela obyčejný dřevorubec, a k tomu ještě týdenní výpověď, která je tam úplně běžná!

(...)* Doufám, že už je máš; jakmile je dostaneš, sbal se, dej si vystavit pas do Londýna a zvedni kotvy. Vidím, že noviny na kontinentě píší tak, jako by sem anglická vláda už nepouštěla žádné emigranty. Hlouposti. Nedej se ničím zmást, ani kdyby Ti snad na policii řekli, že musíš mít vízum od anglického vyslance v Bernu. Nic takového nepotřebuješ. Potřebuješ jen vízum na prů-

* Rukopis je na tomto místě poškozen; začátek odstavce schází.

jezd Francií, tedy od francouzského vyslance, a to Ti Švýcaři obstarají. Klidně projedeš a přeplavíš se sem. Dokonce i v případě, že by Tě Francouzi dirigovali do Le Havru a odtud Tě chtěli poslat do Ameriky, což by jim bylo podobné, musíš si prostě v Le Havru sednout na parník do Southamptonu nebo Londýna. Víš, že tady na hranicích nikoho nezadržují, a já přes všechny ty žvásty v reakčním tisku doufám, že Tě při výstavě[205] uvidím v Londýně. Jak jsem řekl, nedej se ničím zmást a trvej za všech okolností na tom, že chceš do Londýna. Kdyby Ti snad francouzská vláda dělala potíže s průjezdem a stačily Ti peníze, bylo by dokonce lepší, kdybys zvolil tutéž cestu jako já. (...)* Napíšeš Lorenzu Chiozzovi**... velmi zdvořilý dopis, že ses dozvěděl jeho adresu od jednoho jeho krajana, a aby Ti laskavě sdělil, zda a které lodě do Anglie (plachetnice i parníky) tam kotví a kdy asi odplouvají. Také aby Ti laskavě oznámil jména kapitánů. Můžeš se pak na tyto kapitány obrátit písemně (adresuj na jejich lodě) nebo tam jít rovnou. Cesta mě stála včetně stravy šest liber (150 franc. fr.). Možná že Tě to přijde laciněji. Cesta do Janova nebude drahá, půjdeš-li do Turína — až k Turínu je krajina překrásná — co největší kus pěšky — přes Ženevu a Mont Cenis nebo kratší cestou přes Velký sv. Bernard (Martigny-Ivrea). Z Turína máš skoro až k úpatí Apenin železnici. Anebo můžeš jít pěšky ještě kratší cestou: údolím Reussy, přes Furku a Simplon přímo na Alessandrii. Všechny tyto trasy jsou velmi pěkné, počasí na cestu po moři je teď skvělé (převažuje východní vítr) a plavba po Středozemním moři velmi poutavá. Pokud možno, jeď anglickou lodí. S 250 fr. by se to dalo podle mého názoru všechno pořídit, s 300 určitě. Zda to ale Kolínští seženou, to je otázka. Do Anglie ale musíš v každém případě. Píšu právě ještě Marxovi, aby napsal kvůli těm penězům ještě jednou do Kolína, a jestliže tam ještě nejsou, nebude na škodu, když sám ještě napíšeš Danielsovi nebo Bürgersovi.

Pokud jde o ceny lístků z Anglie do New Yorku, jsou pekelně drahé — cestující z mezipalubí jsou na tom často velmi špatně, právě se dostal jeden takový případ do parlamentu —, kajuta 1. třídy

* Svazu komunistů.
** Rukopis je na tomto místě poškozen.

stojí většinou 15—20 liber, jak jsme se dověděli, když jsme sami měli v úmyslu dostat se dál. 2. třída na southamptonských parnících je dobrá a levná; jezdí také jednotlivé šroubové parníky, kterými se snad dá dobře a lacino jet ve II. třídě, když je člověk právě zastihne. Za všech okolností ale očekávám, že přijedeš sem a zůstaneš tu, máš tady lepší vyhlídky než v Americe, a kdo tam jednou je, ten už se tak snadno nevrátí. Nestojí to za nic, v té Americe, kde je tím největším velikánem Heinzen a kde teď bude ten dotěrný Struve zaplavovat celou zem svým svinstvem. Čert aby vzal celé to jejich publikum. Raději dřít jako otrok na galejích v Turecku než psát do novin v Americe.

Ozvi se brzy a hlavně sám brzy přijeď.

Tvůj

B. E.

F. Engels
Adresa: Ermen & Engels,
Manchester

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočiněnija,
1. vyd., sv. XXV, 1934

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

94

Marx Rolandu Danielsovi

do Kolína[481]

[Londýn, květen 1851]

...Komunisté musí ukázat, že jen za komunistických poměrů se dají prakticky uskutečnit technologické pravdy, k nimž se už dospělo...

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočiněnija,
1. vyd., sv. XXV, 1934

Podle dopisu Rolanda Danielse
Marxovi z 1. června 1851
Přeloženo z němčiny

95

Engels Josephu Weydemeyerovi

do Frankfurtu nad Mohanem[482]

Manchester 19. června 1851

Milý Hansi,

Marx mi právě předal Tvůj dopis a konečně se z něho dovídám Tvou přesnou adresu, kterou už delší dobu sháním. Musím se Tě totiž zeptat na tyto věci.

Co jsem přijel sem do Manchesteru[169], začal jsem dřít militaria, ke kterým jsem tu — alespoň pro začátek — našel dost obsáhlý materiál. Obrovský význam, který v příštím hnutí nepochybně bude mít vojenská stránka věci, mé staré zájmy, mé vojenské články o Uhrách* ještě z doby novin** a konečně má slavná dobrodružství v Bádensku[168] — to všechno mě orientovalo tímto směrem, a já to chci dotáhnout aspoň tak daleko, abych mohl do těch záležitostí teoreticky trochu mluvit a příliš se neblamoval. Materiál, který tu je — o napoleonských a částečně i o revolučních kampaních — předpokládá znalost spousty podrobností, které buď vůbec neznám, nebo jen velmi málo a k nimž se nesežene žádné nebo jen povrchní objasnění a ještě se musí velmi pracně dávat dohromady. Být samoukem je vůbec bláhovost, a když se to nedělá soustavně, k ničemu pořádnému se nedojde. Pochopíš líp, co vlastně potřebuji, když Ti připomenu, že jsem to nikdy nedotáhl — necháme-li přirozeně stranou to povýšení v Bádensku — výš než na bombardýra královské a císařské zeměbrany[370] a že mi k pochopení podrobností válečných operací schází ten prostřední článek, to, z čeho v Prusku skládají zkoušku

* „‚Kölnische Zeitung' o boji Maďarů" a „Uhry".
** „Neue Rheinische Zeitung".

poručíci, a to pro různé druhy zbraní. Nejde pochopitelně o podrobnosti formálního výcviku atd., které by mi k ničemu nebyly, protože můj špatný zrak—jak jsem se o tom teď pozitivně přesvědčil—ze mne dělá člověka absolutně neschopného jakékoli aktivní služby. Jde mi spíš o celkový přehled elementárních znalostí potřebných v různých oborech vojenství, a do podrobností se chci pouštět jen potud, pokud je to nutné k pochopení a správnému zhodnocení historických faktů vojenské povahy. Tedy např. elementární taktika, teorie opevňování, a sice víceméně z historického hlediska, různé systémy od Vaubana až po moderní systém předsunutých pevnůstek, vedle toho i poznatky o polních opevněních a jiných věcech, které patří k ženijnímu oboru, např. o různých druzích mostů atd.; dále obecné dějiny vojenské vědy a změn vyvolaných vývojem a zdokonalováním zbraní i způsobu jejich použití. Pak něco základního o dělostřelectvu, protože jsem toho spoustu zapomněl a hodně věcí vůbec nevím; právě tak i další materiály, na něž si momentálně nemohu vzpomenout, ale které určitě napadnou Tebe.

Prosím Tě, udej mi prameny ke všem těmto elementárním otázkám, a to tak, abych si je mohl hned opatřit. Nejvíc bych uvítal takové věci, z nichž bych si mohl udělat představu jednak o tom, jaký je celkový současný průměrný stav v jednotlivých odvětvích, a jednak také, jaké jsou specifické stránky různých moderních armád. Tak např. různé konstrukce polních lafet atd., různé členění a organizace divizí, armádních sborů atd. Právě tak bych se chtěl po všech stránkách informovat o organizaci armád, zásobování, lazaretech, o materiálním vybavení nezbytném pro každou armádu.

Víš teď přibližně, co potřebuji a jaké knihy bys mi měl doporučit. Předpokládám, že v německé vojenské literatuře budou příručky právě tohoto druhu lepší než ve francouzské nebo anglické. Rozumí se, že mi jde o poznání toho, co prakticky, skutečně existuje, ne o systémy a výplody zneuznaných géniů. K dělostřelectvu snad bude nejlepší Bemova příručka.

To, co tu mám k válečným dějinám novější doby — starší dějiny mne nijak zvlášť nezajímají a mám na ně starého Montecucculiho — je pochopitelně ve francouzštině nebo v angličtině. Mezi anglickými publikacemi jsou to hlavně dějiny španělské

války od generálporučíka Williama Napiera — zdaleka to nejlepší, co jsem dosud četl z vojenskohistorické literatury. Neznáš-li je a můžeš-li si je sehnat, vyplatí se Ti, když si je přečteš („History of the War in the Peninsula and the South of France", 6 svazků). Z německých věcí nemám nic, musím si ale něco opatřit; pomýšlím nejdřív na Willisena a Clausewitze. Co říkáš těm dvěma, co z nich stojí — teoreticky a historicky — za přečtení a co ne? Až se dostanu trochu dál, zahrabu se až po uši do kampaní z let 1848—1849, zvlášť se podívám na italské kampaně a uherskou. Neznáš náhodou nějakou víceméně oficiální nebo vůbec nějakou aspoň trochu věcnou zprávu o bojích v Bádensku vydanou v Prusku?

Dále bych byl rád, kdybys mi doporučil nějaké dobré, ne moc drahé speciální mapy Německa, které by se ale hodily ke studiu válečných operací po roce 1792 (zvlášť mi jde o Württembersko, Bavorsko, Rakousko 1801—1809, Sasko, Durynsko, Prusko 1806 až 1807 a 1813, severovýchodní Francii 1814, Lombardii, Uhry, Šlesvik-Holštýn a Belgii). Mám tady velkého Stielera, ale ten zdaleka nestačí. Plány bitev z let 1792—1814 mám v atlase k Alisonovým „Dějinám Evropy" od Francouzské revoluce, přišel jsem ale na to, že řada jich je nesprávná. Jsou v Německu nějaké ne moc drahé, a přesto spolehlivé atlasy toho druhu?

Znáš blíže monsieura Jominiho, se kterým Francouzi nadělají tolik hluku? Znám ho jen prostřednictvím pana Thierse, který od něho, jak známo, bezostyšně opisoval. Tenhle malý Thiers patří k nejnestydatějším lhářům, jací vůbec jsou, neuvádí ani u jedné bitvy správná čísla o poměru sil. Protože pan Jomini později zdrhl k Rusům, dalo by se předpokládat, že měl proč redukovat hrdinské činy odvážných Francouzů na méně nadlidské proporce, než jaké jsou u Thierse, kde vždycky stačí 1 Francouz na 2 nepřátele.

Mám tedy pro Tebe celou haldu otázek. Jinak doufám, že pronásledování židů, ke kterému teď dochází v Německu, se nebude šířit. To, že zatkli Danielse, mi ale připadá podezřelé. Tady chtějí zřejmě udělat prohlídky, aby nás do toho zapletli; není to ale tak jednoduché a odtáhli by s dlouhým nosem, protože by se nic nenašlo.

O plánu zřídit v Londýně litografickou kancelář pro Ameriku* Ti napíše jistě Marx. Vyžádala by si velké náklady, kdybychom ji chtěli pořádně vybavit, a většina amerických novin je velmi nesolidní. Lupus je v Londýně, právě tak i Freiligrath, a já jsem tam také byl 14 dní počátkem měsíce.

Protože sem podle všeho také brzo přijedeš, bylo by nejlíp, aby ses dohodl s nějakými — případně několika — novinami nebo časopisy o dopisování atd. V Londýně to hodně vynáší, ale noviny, které platí nejvíc, mají už pochopitelně své lidi. Také se Tě chci zeptat, jak to teď vypadá v Německu s tiskem.

Capitano Willich žije stále ještě ve svých kasárnách, z nich a jen jimi. Co kdybychom se tak postarali o nějaký velkolepý protějšek?

Napiš brzo svému

B. E.

Adr. Ermen & Engels,
Manchester

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočiněnija,
1. vyd., sv. XXV, 1934

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 338—339.

96

Marx Josephu Weydemeyerovi

do Frankfurtu nad Mohanem

[Londýn] 27. června 1851

Milý Hansi!

Ani nevím, je-li ode mne správné, že Ti posílám dopis po Fabriciovi. Kdo mi zaručí, že nebude na hranicích zadržen, vždyť si tu dal naložit na hřbet celý ranec dopisů?

I když z Tvého amerického plánu, kterým ses obíral — Engels Ti o tom už snad psal*— sejde, nezbude Ti přece jen nic jiného, než abys přijel sem a posílil nás. Snad se také najde nějaká činnost, která by se dala dělat společně — výdělečná pochopitelně, protože člověk se nějak živit musí.

Dověděl jsem se teď ze *spolehlivého* pramene, že na zatčení našich přátel měla podíl zrada a udání. Jsem *vnitřně* přesvědčen, že v té hanebnosti mají prsty pánové Willich a Schapper a ta jejich ničemná lotrovská banda. Chápeš, jak je pro tyhle „velikány" in partibus důležité odstranit v Německu lidi, o kterých si myslí, že jim bezprostředně překážejí na cestě k trůnu. Ti hlupáci nechápou, že je lidé mají za hlupáky a že jimi v nejlepším případě jen opovrhují.

Přes své šosácky ušlechtilé, spartánsky střídmé poddůstojnické pokrytectví je Willich docela obyčejný, pamatuj si, *docela obyčejný* dobrodruh, hospodský povaleč a — což nezaručuji, ačkoli mi to sdělil jeden ctihodný filistr — *falešný* hráč. Ten chlap vysedává od rána do večera v hospodě, ovšem v *demokratické*, kde si dává do

* Viz tento svazek, str. 626.

nosu gratis a místo placení přivádí další hosty. Ty pak baví svými stereotypními frázemi o nadcházející revoluci, a ty opakoval tenhle rytíř už tolikrát, za tolika různých okolností a vždycky se stejným úspěchem, že jim sám už nevěří. Je to *přížívník* nejhrubšího zrna — všechno ale přirozeně dělá pod vlasteneckými záminkami.

Všechen komunismus toho individua spočívá v tom, že se rozhodl bezstarostně si žít na útraty veřejnosti spolu s dalšími potulnými rytíři. Celá jeho činnost vypadá tak, že o nás žvaní po hospodách a lže, že se vychloubá svými styky v Německu, které nemá, ale ve které věří ten ústřední šašek A. Ruge[483], ten hulvát Heinzen a teatrální, ješitný, teologický beletrista Kinkel, a že se těmi styky vychloubá i před Francouzi.

Apropos. Zatímco si právě jmenovaný kněžourský Adonis může nohy uběhat v buržoazních kruzích, kde se dává krmit a hýčkat atd. atd., udržuje zároveň tajné, zakázané styky se Schapperem a Willichem, aby přece zůstal v kontaktu i s „dělnickou stranou". Ten chlapík by se rád zavděčil všem. V každém ohledu se nápadně podobá Bedřichu Vilémovi IV., který není nic jiného než nějaký Kinkel na trůně a vyniká stejně jalovou užvaněností jako on.

Ptáš-li se mne, z čeho bys tu žil, odpovídám Ti: Kráčej ve stopách chrabrého Willicha. Neseje, nesklízí, a otec nebeský ho přesto živí.

Teď ale vážně! Je-li Tvůj pobyt v Německu spojen s nebezpečím, bude dobře, když přijedeš sem. Kdybys mohl v Německu bez obav zůstat, bylo by to přirozeně lepší, neboť tam jsou lidé potřebnější než tady.

Tvůj

K. M.

Apropos. Zahraniční obchod Anglie představuje nejméně $^1/_3$ celého jejího obchodu a po zrušení obilních cel ještě víc. Ostatně celá argumentace pana Christmanna* nestojí za nic. Už Pinto vysvětlil,[484] že skládá-li se nějaká věc z $^{10}/_{10}$, je poslední $^1/_{10}$ právě tak důležitá jako $^9/_{10}$ předcházejících. Dejme tomu, že zahraniční

* A. Christa.

obchod Anglie dělá jen $^1/_4$ (což je nesprávné). Je pak jasné, že bez této $^1/_4$ by zbývající $^3/_4$ nemohly existovat, a tím spíše ne $^4/_4$, které teprve dávají cifru 1.

Demokrati si už dávno zvykli nepromeškat jedinou příležitost, aby se zkompromitovali, zesměšnili a zaplatili svou vlastní kůží. Ještě nikdy se ale impotence těch „nejnepatrnějších z nepatrných" neprojevila tak výrazně jako v listu, který vydávají zdejší ústřední demokraté — Ruge, Haug, Ronge atd. Pod dryáčnickým názvem „Der Kosmos" (Freiligrath tomu říká správně „Das Kosmos") vychází týdně tak nestydatě povrchní a nanicovatý šmejd, jaký německá řeč snad ještě nezplodila — a to už je co říct. Takové smradlavé pšouky nevydával jakživ dokonce ani žádný maloněmecký demokratický plátek někde v nějaké farnosti.

Bylo by možná dobře, kdyby byl ještě několik let klid a celá ta demokracie z roku 1848 měla dost času shnít. Ať už jsou naše vlády sebevíc neschopné, jsou to pravá lumina mundi* proti těm průměrným pitomcům, kteří se tak rádi vytahují.

Adé!

Obyčejně jsem od 9 ráno do 7 večer v Britském muzeu. Látka, kterou zpracovávám, je po čertech rozsáhlá, takže se mi přes všechno vypětí nepodaří dokončit to dřív než za 6—8 neděl. Navíc mne ještě stále ruší různé praktické záležitosti, kterým se člověk při těch bídných poměrech, ve kterých tu vegetuje, nemůže vyhnout. Všemu, všemu navzdory** to spěje rychle ke konci. Jednou to člověk musí naráz ukončit. Demokratičtí „prosťáčkové", kterým přichází světlo „shůry", se pochopitelně nemusí s ničím takovým mořit. Proč by se měli tito miláčkové Štěstěny trápit ekonomickým a historickým materiálem? Vždyť je všecko *tak jednoduché*, říkával mi čacký Willich. Všechno tak jednoduché! V těchhle prázdných hlavách. — Nemožní hlupáci!

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočinënija,
1. vyd., sv. XXV, 1934

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* světla světa.
** slova z Freiligrathovy básně.

97

Engels Ernstu Dronkovi

do Ženevy

Milý Dronke,

už delší dobu nemáš od nás žádné zprávy — od Galeerovy smrti jsme nejprve neměli adresu, a pak, když jsi nám dal Schusterovu adresu, přišly zprávy, že sám přijedeš brzy do Anglie. Protože je ale Lupus už skoro měsíc v Londýně a o Tobě není nic slyšet, musíme předpokládat, že tam ještě zatím zůstaneš.

O tom, co se stalo loni na podzim v Londýně, jsi už informován.[485] Co ses nedověděl odsud, přečetl sis v dokumentech, které už mezitím byly uveřejněny. Abych Tě seznámil se situací, stačí, když Ti povím, co se přihodilo od té doby.

Protože trčím od listopadu 1850 tady v Manchesteru a Marx nemluví dobře anglicky, ochablo značně naše spojení s Harneym a chartisty. Toho využili Schapper, Willich, L. Blanc, Barthélemy aj. — krátce celá ta německo-francouzská spřež, nespokojená na jedné straně s námi, na druhé straně s ledru-mazziniovským výborem[486] — k tomu, aby Harneyho zapletli do banketu na oslavu 24. února, což se jim také podařilo. Na banketu pak došlo k těmto kuriózním událostem:

1. Německá emigrantská sebranka vyhodila dva naše lidi, kteří se banketu zúčastnili*, — jeden z nich byl Schramm. Šlo už do tuhého, málem se to dostalo před soud, my jsme to ale urovnali s tím, že oba napadení dostanou náležité zadostiučinění. Zato ale vznikl — na čas — poněkud napjatý vztah mezi námi a Harneym,

* Wilhelm Pieper a Conrad Schramm.

který se při tom zachoval jako slaboch. Jones, docela jiný člověk než Harney, je zato plně s námi a vykládá teď Angličanům „Manifest“*.

2. Pan Willich, protože neměl žádné pozdravné adresy z Německa, přečetl jednu ze Švýcarska, na které byl i *Tvůj* podpis. Jakým podvodem nebo jakým úskokem se dostalo Tvé jméno na takový dokument, nemůžeme tady přirozeně vědět; až to sám vypátráš, musíš nám v každém případě poslat příslušné informace. Ve zprávě o banketu je mimochodem otištěna adresa i s Tvým podpisem, a umíš si představit ten jásot, že se pod to podepsal někdo z „Neue Rheinische Zeitung“.

3. Případ s Blanquiho zdravicí[231]. Barthélemy jako údajný blanquista požádal Blanquiho o zdravici pro banket a Blanqui poslal velkolepý útok proti celé prozatímní vládě včetně Blanca a spol. Barthélemy, jako když do něj hrom uhodí, zdravici předložil a bylo rozhodnuto, že ji utají. Blanqui ale věděl, s kým má tu čest, a zdravice vyšla v den banketu v pařížských novinách a zkazila jim celou tu parádu. Ten mrňavý, uvzdychaný šejdíř L. Blanc prohlásil pak v „Times“, a výbor — Willich, Schapper, L. Blanc, Barthélemy, Vidil atd. — v „Patrie“, že prý o celé té zdravici nic nevěděli. „Patrie“ ale k tomu dodává, že Blanquiho švagr Antoine, u kterého se informovala, poslal zdravici panu Barthélemymu a že má od tohoto pána — jednoho z těch, kteří podepsali prohlášení — potvrzenku o přijetí. Nato prohlašuje Barthélemy, že to je pravda, bere prý všechno na sebe, lhal prý, zdravici dostal, ale kvůli souladu ji utajil. Na neštěstí ale prohlašuje zároveň bývalý kapitán dragounů Vidil, že chce všechno přiznat, Barthélemy že předložil zdravici výboru, ale ten že se usnesl utajit ji. Sotva je možné představit si větší blamáž pro tu bandu! Přeložili jsme zdravici do němčiny a dali jsme ji rozšířit ve 30 000 exemplářích v Německu a Anglii.

Při listopadové mobilizaci[487] se dostal Willich zásluhou fingovaných dopisů do krajní extáze a chtěl zrevolucionovat svět za pomoci pruské zeměbrany. Neobyčejně komické dokumenty o tom

* „Manifest Komunistické strany“.

a revoluční plány jsou v našich rukou. Ve vhodné chvíli se použijí. Především by se měly do kořene vymýtit všechny „spisovatelské elementy" a měla by být vyhlášena diktatura mobilizovaného eifelského rolnictva. Bohužel z toho nic nebylo.

Od té doby se ti spolčení velikáni, vzájemně si zaručující moc a nesmrtelnost, nadarmo namáhají vydobýt si nějaké postavení. Všechno je marné, a musí jim stačit zadostiučinění, že kdykoli se v Německu zatýkalo a dělaly domovní prohlídky, nebylo to ani v jediném případě kvůli stykům s nimi.

My máme naproti tomu to zadostiučinění, že jsme se zbavili celé té londýnské velkohubé, zmatené a impotentní emigrantské sebranky a můžeme zase jednou nerušeně pracovat. Na nespočetné osobní sprosťárny těch rošťáků se můžeme vykašlat. Měli jsme nad tou holotou vždycky převahu a v každém opravdovém hnutí jsme ji dokázali ovládnout; ale z praxe po roce 1848 jsme se od té doby důkladně poučili a klidu po roce 1850 jsme využili zase k usilovné práci. Až zase k něčemu dojde, budeme tentokrát vůči nim ještě v daleko větší výhodě, a přitom v takových oborech, kde to vůbec nečekají. A kromě toho všeho máme tu obrovskou přednost, že oni se všichni snaží dostat ke korytu, kdežto my ne. Člověk nechápe, jak ještě mohou po všech těch zkušenostech existovat oslové, kteří vidí svůj nejvyšší cíl v tom, aby hned nazítří po prvním vítězném povstání — jak říkají revoluci — vstoupili do nějaké vlády a byli z ní po měsíci — potlačení nebo zkompromitovaní — zase vyhozeni jako Blanc a Flocon v roce 1848! A kdyby to tak ještě měla být vláda Schapper-Gebert-Meyen-Haude-Willich! Bohužel se ti ubožáci takového zadostiučinění nikdy nedočkají, dostanou se bohužel zase na chvost a tak budou s to natropit maximálně jen nějaký ten zmatek v menších městech a mezi rolnictvem.

Co děláš vlastně v Ženevě? Říká se, že ses stal manželem a otcem a že jsi mimo to velmi zadobře s Mosesem* — kvůli Mosesce. Podle jiných jsou prý to všechno pusté pomluvy, ale to se tady — ve vzdálenosti deseti stupňů zeměpisné šířky — asi dá těžko rozhodnout. Freiligrath je taky v Londýně a vydává nový svazek

* Mosesem Hessem.

básní. Weerth je v Hamburku, a než zase začne nějaká rvačka, píše jako já obchodní dopisy. Nepřivezl si ze své cesty do Španělska nic, dokonce ani kapavku. Přijede ostatně tento měsíc do Londýna. Rudý Wolff prošel různými fázemi sympatií k Irům, občanské důstojnosti, ztřeštěnosti a jiných zajímavých stavů, a úplně vyměnil kořalku za half and half*. Otec Marx chodí den co den do knihovny a rozmnožuje pozoruhodně nejen své znalosti, ale i svou rodinu. A já konečně piju rum a vodu, dřu, fušuji do příze a nudím se. To jsou naše personálie v kostce.

Protože zatýkání v Německu nás tady nutí postarat se po mnoha stránkách o obnovu spojení a převzít znova různou práci, kterou mohli dělat jiní, je potřeba, abys co nejdřív napsal, jak to vypadá ve Švýcarsku. Odpověz tedy hned, a kdybys potřeboval ještě něco vysvětlit, napiš, co by to mělo být. Adresuj to mně — do rukou pánů Ermen & Engels, Manchester — přes Calais.

Tvůj
B. Engels

Manchester 9. července 1851

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočiněnija,
1. vyd., sv. XXV, 1934

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* dva smíchané druhy piva; běžný anglický nápoj.

98

Marx Josephu Weydemeyerovi

do Curychu[488]

[Londýn] 2. srpna 1851
28, Dean Street, Soho

Milý Weydemeyere!

Právě jsem dostal od Engelse Tvůj dopis a spěchám s odpovědí. Byl bych pochopitelně velmi rád — když jsme Tě nemohli přimět, abys tu zůstal — kdybych Tě mohl ještě alespoň vidět a promluvit si s Tebou, než odjedeš.

Ale když už do té Ameriky jedeš, nemohl sis pro to vybrat vhodnější okamžik, ať už jde o to, abys našel existenční zdroje, nebo o to, abys prospěl naší straně.

Je totiž skoro jisté, že najdeš v „New-Yorker Staatszeitung" místo jako redaktor. Nabízeli je před časem Lupusovi. Přikládá Ti tady dopis pro Reichhelma, který je spolumajitelem listu. Tolik o pracovních příležitostech. Nesmíš ale ztrácet čas.

Pokud jde o to druhé: Pan Heinzen spolu s ctihodným Rugem hřímá každý týden v newyorské „Schnellpost" proti komunistům, obzvlášť proti mně, Engelsovi atd. Celá zdejší demokratická sebranka si z toho listu udělala hnojník, kam ukládá své guáno, po kterém sice neklíčí žádné semeno a nerodí se žádné plody, ale zato bují hojný plevel. A nakonec: Heinzen útočí na „Staatszeitung", a ta nestačí ani na takového protivníka.

Ať chápe „Staatszeitung" americkou politiku jak chce, v evropské politice budeš mít volné ruce. Heinzen se tam vůbec naparuje jako velký publicista. Americký tisk bude rád, když tam přijede někdo, kdo klepne toho velkohubého křiklouna přes prsty.

Staneš-li se redaktorem, poskytneme Tvé rubrice všemožnou pomoc. Bohužel londýnským dopisovatelem „Staatszeitung" je ten lump a osel Seiler. Také členu evropské vlády Rugovi je potřeba zavřít hubu.

Tvůj článek proti Christovi je dobrý. Nevím, co by se na něm mělo měnit, a poznamenávám jen na okraj, že dělníci v průmyslových krajích se opravdu žení proto, aby mohli z dětí vytloukat *peníze*. Je to smutné, ale je to tak.

Dovedeš si představit, že jsem ve velmi neveselé situaci. Má žena to nepřežije, půjde-li to takhle dál. Neustálé starosti, ten nejmalichernější každodenní boj — to jí bere síly. A k tomu ta sprostáctví mých odpůrců, kteří se *ještě nikdy* ani nepokusili napadnout mě věcně, a chtějí se mi za svou bezmocnost mstít tím, že mne podezřívají z občanských deliktů a šíří o mně nepředstavitelné hanebnosti. Willich, Schapper, Ruge a spousta jiné demokratické holoty si z toho udělali řemeslo. Sotva sem přijede někdo z kontinentu, hned ho drapnou a už ho zpracovávají, aby taky zpíval stejnou.

Před několika dny potká „vyhlášený" referendář Schramm* na ulici jednoho známého a hned mu šeptá: ať už dopadne revoluce jak chce, všichni jsou zajedno v tom, že Marx je vyřízený. Rodbertus, který má ze všech nejlepší vyhlídky, ho dá hned zastřelit, — a takhle mluví všichni. Přirozeně bych se všemu tomu svinstvu jen vysmál; nedám se tím také ani na chvíli rušit ve své práci, chápeš ale, že mé ženě, která je nemocná a utápí se od rána do večera v těch nejtísnivějších všedních starostech a nervově tím vším trpí — nijak neprospívá, když jí každý den pitomí donašeči referují o otravných výparech té demokratické stoky. Někteří lidé jsou v tom často neuvěřitelně beztaktní.

O stranách se tu ostatně nedá mluvit. Přes své *údajné* názorové rozdíly tu naši velikáni nedělají nic jiného, než že si vzájemně zaručují svou důležitost. Ještě nikdy nevynesla žádná revoluce nahoru sebranku s tak prázdnými hlavami.

Až přijedeš do New Yorku, zajdi k A. Danovi z „New-York Tribune" a pozdravuje ho od mne a od Freiligratha. Může Ti snad

* Rudolf Schramm.

být nějak užitečný. Jakmile přijedeš, okamžitě mi napiš, ale jako vždycky na Engelsovu adresu, protože ten může z nás nejsnáz hradit poštovné. Očekávám od Tebe v každém případě ještě několik řádků, než opravdu vyrazíš na moře. Až přijede Tvá paní, srdečně ji pozdravuj ode mne a od mé ženy.

Budeš-li moci zůstat v New Yorku, nebudeš tak daleko od Evropy; a dnes, kdy v Německu je tisk úplně potlačen, dá se perem bojovat jenom tam.

Tvůj

K. Marx

P. S. Právě se dovídám, že velikáni — Ruge se svou klikou, Kinkel se svou klikou, Schapper a Willich se svou klikou a prostředníci mezi těmito veličinami, Fickler a Goegg se svou klikou — se spřáhli dohromady. Znáš tu historku se sedlákem, co prodával každý tucet měřic pod cenou. Ale, říkal si, množství to jistě vynahradí. A tak říkají i tihle slaboši: množství to vynahradí. Pojítkem, které tohle těsto stmeluje, je nenávist proti „klice ‚Neue Rheinische Zeitung'", hlavně proti mně. Když je jich tucet, jsou z nich doopravdy hrdinové.

Kdyby se Ti v New Yorku nepodařilo vzít do rukou „Arbeiterzeitung" — což by bylo ovšem nejlepší — a kdybys tedy musel jednat se „Staatszeitung", dej si pozor na svého přítele *Kappa*, který tam exceluje. Máme v rukou důkazy, že ten člověk patří — nevím proč — k těm, kdo obzvlášť intrikují proti nám.

Adieu mon cher.*

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočinenija,
1. vyd., sv. XXV, 1934

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Buď zdráv, příteli.

99

Engels Wilhelmu Wolffovi

do Londýna

Manchester 6. srpna 51

Milý Lupusi,

přeptám se tu ještě dnes na Mr. Kendalla a zítra Ti sdělím, co se o něm dovím. Kdybych šel za ním už teď, než Ti odpoví a dá příslib, že s Tebou počítá, vedlo by to jen k tomu, že by mne velmi chladně odbyl nějakou polovičatou informací. Tihle džentlmeni jsou oficiálnost sama. Hain se nedávno u toho Kendalla také ucházel o místo a odvolal se přitom na mne, ale Kendall si nedal ani tu práci, aby se mne na něj přeptal — a kdybych *po* tomto případu na Kendalla naléhal, mohlo by Ti to jen uškodit. Až Ti Kendall odpoví, informuj mě, co píše, já pak hned za ním zajdu, obstarám Ti všechny informace a uděláme všechno, abych ho pro Tebe příznivě naladil. Ovšem, kdyby nad Tebou nevisely ty Hassenpflugovy zatykače, byl bys okamžitě přijat. Ale i takhle to přece nějak půjde. Kdybych Ti tu mohl opatřit nějaké místo, to by bylo znamenité, bohužel mám ale v tomhle směru málo známých, a soukromé učitele tu potřebují jen pro moderní řeči — a je jich dost. Vynasnažím se ostatně rozhýbat Wattse — je v osvětovém hnutí a má teď spoustu známostí.

Tvůj

B. E.

Příště zalepuj líp obálky — Tvůj dopis přišel málem otevřený.

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočinenija,
1. vyd., sv. XXV, 1934

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

100

Engels Josephu Weydemeyerovi

do Curychu[489]

Milý Weydemeyere,

vřelý dík za Tvé informace. Vyrazíš-li z Hofstettera[490] ještě další, budu Ti velmi zavázán. Myslel jsem si, že Ti musely z dřívějška utkvět v paměti názvy některých příruček a jiných vojenských učebnic, potřebuji hlavně úplně triviální věci, to nejběžnější, co se chce při zkouškách na praporčíka a poručíka, a o čem se právě proto všude předpokládá, že to je známé. Deckera jsem si opatřil už ve Švýcarsku, ve špatném francouzském překladu a bez plánů,[248] ale Marx mi ho někam založil a stěží se zase najde. Atlas si obstarám, ale potřebuji ještě mapu Uher. Vím, že rakouský generální štáb o tom vydal několik prací, a napiš mi, je-li Tvá mapa toho druhu a kolik stojí; v nejhorším případě bude stále ještě vhodnější než velký Stieler. Pokud jde o Bádensko a zvlášť bádensko-švýcarské hranice na Rýně, zachránil jsem vyhovující mapy ještě z kampaně[491]. Teď si opatřím přes Weertha, který je zase v Hamburku, ceny jmenovaných knih a pak uvidím, co si koupit. Jak jsem ale řekl, každá další informace, kterou bys mi mohl obstarat, mi bude velmi vítaná.

Že jedeš do Ameriky, je zlé, ale já opravdu nevím, co jiného bych Ti měl poradit, když ve Švýcarsku nemůžeš nic najít. V Londýně vůbec nic není a Lupus si pořád ještě nic nenašel. Ohlíží se po místě, snažím se mu tady nějaké opatřit, ale zatím bez úspěchu. V hudbě tu je obrovská konkurence. Konec konců není New York od Anglie a hlavně odsud tak daleko, vždyť parníky jsou na cestě zpravidla od středy jednoho do soboty druhého týdne a má-

lokdy potřebují k plavbě plných 10 dní. V New Yorku najdeš také malého rudého Beckera*; naposled byl expedientem „Arbeiterzeitung", ale dělá-li to ještě, nevím, protože jsem o něm už dlouho neslyšel. Jeho poslední adresa byla 24, North William Street, hořejší byt, a jestli neznáš jeho nynější adresu, určitě se na ni doptáš u Lièvra, hotel Shakespeare, nebo v „Staatszeitung". V New Yorku je vůbec spousta práce, a pořádný reprezentant naší strany, který by měl také potřebné teoretické vzdělání, tam velmi schází. Setkáš se s nejrůznějšími elementy, ale největší potíž bude v tom, že všichni Němci, kteří za něco stojí a dali by se využít, se snadno amerikanizují a přestávají vůbec pomýšlet na návrat; a pak se ještě musí vzít v úvahu zvláštnosti amerických poměrů, to, že venkov snadno odčerpává přebytek obyvatelstva, že prosperita země nutně roste stále rychleji, a tak se jim buržoazní pořádky jeví jako krásný ideál atd. Na návrat myslí z tamějších Němců většinou jen zchátralá individua, která chtějí z revoluce těžit à la Metternich a Heinzen, a čím jsou bezvýznamnější, tím jsou žalostnější. V New Yorku najdeš ostatně celou vlasteneckou říšskou sebranku[492]. Že se tam udržíš, o tom nepochybuji — kromě New Yorku ujde ještě tak St. Louis, Filadelfie a Boston jsou strašná hnízda. — Kdybys tak mohl získat noviny, to by bylo velkolepé. V opačném případě se hleď uchytit v „New-Yorker Staatszeitung", která je nám velmi nakloněna a jejíž dopisovatelské příspěvky z Evropy byly neustále pod naší kontrolou.

Dopisy odtamtud je nejlépe posílat přes mne, dám pak poštovné uhradit firmou.

O kasárnách je slyšet jen málo, až na to, že Willich se s tou bandou nepohodl a v kasárnách už nebydlí. Jak mi píše Marx, základní kádr armády budoucnosti je rozpuštěn** a Willich je bez Besançonu. Quelle horreur!*** Tenhle Willich je ostatně nejen blázen, ale také hanebně záludný, potměšilý chlap, jehož zloba, nástroj té nejnehoráznější, nejneuvěřitelnější nabubřelé ješitnosti a sebezbožňování, nezná žádné meze. Nikdy jsem neviděl tak veskrze

* pravděpodobně Maxe Josepha Beckera.
** Viz tento svazek, str. 327.
*** Hrůza!

prolhané individuum. Mohu Tě ujistit, že jsem doslova nikdy neslyšel z jeho úst jediné pravdivé slovo. Nedovedeš si opravdu představit, co udělala z toho člověka fixní idea, že on je ten muž, jehož vojenský, politický a společenskoorganizační génius má dovést revoluci k vítězství a dovršení. Přirozeně se ho to bláznovství zmocňovalo postupně. Domnívám se, že je schopný jakéhokoli sprosťáctví bez výjimky, ale nemyslím si, že se tentokrát dopustil přímé zrady. S tím případem v Hamburku to bylo jinak; jediný tamější Willichův a Schapperův agent, Bruhn, není zrádce. Říká se, že něco vyzvonil Haupt, ale nemohu tomu uvěřit.

Necháváme pochopitelně celou tu bandu, ať si tropí co chce — stejně se jen pořád chvástá, kuje bláznivé plány a nadává nám — může nám být ukradena. Nemusíme si jí ani všímat, to za nás dělá pruská policie. V Schärttnerově putyce, kde se scházejí, nepadne jedno slovo, o kterém by se nepodávalo hlášení.

Napiš mi tedy v každém případě ještě před odjezdem a sděl mi jméno lodě, kterou pojedeš — uvidím podle zdejších novin, kdy přijede do New Yorku. Z New Yorku pošli hned svou adresu. — Marxova je 28, Dean Street, Soho Square, Londýn.

Mnoho pozdravů.

Tvůj

B. Engels

Manchester 7. srpna 51

Slyšels něco o Dronkovi? Ještě trčí v Ženevě, jeho adresu dostaneš od Schustera.

V plném znění otištěno poprvé rusky v Marx-Engels, Sočinënija, I. vyd., sv. XXV, 1934

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

101

Marx Hermannu Ebnerovi

do Frankfurtu nad Mohanem[493]

(Opis)

[Londýn, druhá polovina srpna 1851]

...Pravděpodobně jste si už přečetl v různých německých novinách článek z *polovládní* „Lithographierte Correspondenz"*, ve kterém oficiální německá emigrace v Londýně oznamuje veřejnosti, že se sbratřila a konstituovala se v jednotnou organizaci. Celá demokracie, tak chtivá dohody, se rozpadá na tři kliky: Rugovu kliku, Kinkelovu kliku a nepopsatelnou Willichovu kliku. Mezi všemi třemi klikami se jako bohové mezi nebem a zemí vznášejí malí literáti jako Meyen, Faucher, Oppenheim atd., bývalí berlínští dohodovači[304], a konečně Tausenau s několika Rakušany.

Začněme, jak se sluší, A. Rugem, pátým kolem u státního vozu evropské ústřední demokracie[494]. A. Ruge přibyl do Londýna ne právě ověnčen vavříny. Vědělo se o něm jen tolik, že v kritické chvíli ukázal Berlínu paty a později se marně ucházel u Brentana o místo vyslance v Paříži, že po celé období revoluce propadal stále stejně neochvějným iluzím, které byly právě rozšířeny, a jednou ve chvíli nadšení přišel dokonce na to, že nejjednodušší je řešit moderní kolize „*dessavskou* formou". Tak totiž nazval tu roajalisticko-konstitučně-demokratickou frašku onoho vzorného státečku. Pevně se však rozhodl stát se v Londýně jedním z velikánů. Jako vždy se pečlivě postaral o spojení s jedním lokálním demokratickým listem

* Na okraji připsáno: (z Berlína).

v Německu, aby mohl podle libosti bavit německou veřejnost vyprávěním o své důležité osobě. Tentokrát padl los na „Bremer Tages-Chronik". Ruge teď mohl zahájit další operace. Protože láme trochu francouzštinu, nemohl mu nikdo bránit, aby se představil cizincům jako nejdůležitější muž Německa, a Mazzini ho hned zcela správně zhodnotil jako homme sans conséquence*, kterému může klidně dát podepsat za německou stranu svůj manifest. Tak se stal A. Ruge pátým kolem při evropské prozatímní vládě, a jak to řekl jednou Ledru-Rollin: člověkem Mazziniho. Viděl, že překonal i svůj vlastní ideál. Teď ale šlo také o to, dodat si před Mazzinim a Ledru-Rollinem zdání moci a dokázat, že je s to hodit na misku vah ještě něco víc než nějaké pochybné jméno. A. Ruge se rozhodl ke třem velkým činům. Ustavil spolu s pány Haugem, Rongem, Struvem a Kinkelem tzv. německý ústřední výbor[495]. Založil časopis se skromným názvem „Der Kosmos" a vypsal konečně na německý národ desetimiliónovou půjčku, kterému jako protislužbu za to zaručoval, že mu vybojuje svobodu. Deset miliónů nedošlo, ale zato došel dech „Kosmu" a ústřední výbor se rozpadl na své původní složky. „Kosmos" vyšel jen třikrát. Rugův klasický styl obrátil nezasvěcené čtenáře na útěk; přec jen se však dokázalo alespoň tolik, že A. Ruge mohl vyjádřit na papíře svůj podiv nad tím, proč královna nepozvala na windsorský zámek jeho, nýbrž pana von Radowitze, k tomu, že se v dopisech, které psal sám, dal z Německa pozdravovat „jako prozatímní vláda" a jménem svých lehkověrných přátel předem litoval, jak mu asi po návratu do otčiny budou „státní záležitosti" bránit v důvěrných osobních stycích.

Sotva vyšla výzva k desetimiliónové půjčce, podepsaná pány Rugem, Rongem, Haugem, Struvem a Kinkelem,[496] rozšířila se zčistajasna pověst, že v City koluje sběrací listina na přestěhování Struva do Ameriky, a současně přinesla „Kölnische Zeitung" prohlášení paní Johanny Kinkelové, že její manžel onu výzvu nepodepsal a ze sotva ustaveného ústředního výboru opět vystoupil.

Jak známo, omezovala se před březnovou revolucí celá poli-

* bezvýznamného člověka.

tická moudrost pana Struva na to, že kázal „nenávist k vládcům". Nicméně se cítil v Londýně povinen dodávat německému časopisu vévody Karla Brunšvického* články za hotové a podřídit se dokonce výsostné vlastnoruční cenzuře pana vévody. Mazzinimu to někdo píchl, a když pan Struve chtěl, aby jeho jméno zazářilo pod evropským oběžníkem, vyslovil Mazzini svůj interdikt. Struve setřásl prach ze svých nohou a strašlivě rozezlený na ústřední výbor odplul do New Yorku, aby tam šířil svou fixní ideu o nepostradatelnosti listu „Deutscher Zuschauer".

Pokud jde o Kinkela, ten — jak to přetřásal A. Ruge a newyorská „Schnellpost" — nepodepsal sice onu výzvu, ale souhlasil s ní; plán vydat ji vznikl u něho v bytě, on sám převzal úkol dopravit část výtisků do Německa a z ústředního výboru vystoupil jen proto, že výbor jmenoval svým předsedou generála Hauga, a ne jeho. A. Ruge doprovodil toto vysvětlení zlostnými výpady proti Kinkelově „ješitnosti", nazval ho *demokratickým Beckerathem*, a podezíravými výroky o paní Johanně Kinkelové, protože má k dispozici tak odsouzeníhodný list, jako je „Kölnische Zeitung".

Tak se demokratický ústřední výbor zredukoval na pány Ruga, Ronga a Hauga; dokonce i A. Ruge pochopil, že s touhle svatou trojicí se nedá stvořit nejen svět, ale vůbec nic. Avšak ještě se ten nezmar ani zdaleka nevzdával. Tomuto velikánu jde vlastně jen o to, aby se vůbec něco dělalo a dělo, co by mu dodávalo zdání aktivního, dalekosáhlými politickými kombinacemi zaujatého člověka, a co by mu především dalo látku k rádobydůležitému řečnění, pobíhání a vyjednávání, k samolibým žvástům a novinářským zprávám. K jeho štěstí přijel právě do Londýna Fickler. Pretenciózní manýry pana Kinkela zapůsobily na něj i na další Jihoněmce, Goegga a Sigela, odpudivě; Sigel neměl naprosto chuť podřídit se Willichovu vrchnímu velení, stejně jako Goegg nebyl ochotný přijmout Willichovy plány na vylepšení světa. Všichni tři však příliš málo znali dějiny německé filosofie, aby nepokládali Ruga za významného myslitele, byli příliš naivní, aby se nedali oklamat jeho předstíraným dobráctvím, a příliš velcí šosáci, aby nebrali vážně

* „Deutsche Londoner Zeitung".

všechny ty rejdy takzvané emigrace. Jak píše jeden z nich* do newyorské „Schnellpost", rozhodli se pro spojení s ostatními klikami, aby obnovili vážnost skomírajícího ústředního výboru. Ale, stěžuje si ten korespondent, tento ušlechtilý a upřímný záměr má jen malé vyhlídky; Kinkel pokračuje ve svých intrikách; založil se svým zachráncem**, svým životopiscem*** a několika pruskými poručíky výbor, který má působit v zákulisí, tajně posilovat své řady, získat pro sebe co nejvíc demokratických peněz a pak znenadání vystoupit na denní světlo jako mohutná Kinkelova strana. To prý není ani čestné, ani slušné, ani rozumné. Ruge neopomněl zasadit v témže čísle „absolutnímu mučedníkovi" několik ran z boku. Týž den, kdy newyorská „Schnellpost" přinesla do Londýna tyto pověsti, se konala první oficiální oslava sbratření nepřátelských klik. To ale není všechno. A. Ruge agituje v Americe prostřednictvím newyorské „Schnellpost" pro tu nešťastnou evropskou půjčku. Kinkel ale, který se té směšné akce zříká v „Kölnische Zeitung", vyzývá teď v zaoceánských listech na vlastní pěst k půjčce s poznámkou, že peníze se mají posílat tomu, kdo se těší největší důvěře; že tím člověkem je právě On, to se samo sebou rozumí.

Zatím požaduje splátku ve výši 500 [liber] šterlinků, aby mohl dát vytisknout revoluční papírové peníze. Ruge nemešká a prohlašuje ve „Schnellpost", že On, A. Ruge, je pokladníkem demokratického ústředního výboru a že jsou u něho obligace už hotové; kdo tedy chce přijít o 500 liber št., udělá líp, když si za ně koupí obligace hotové než ty, které ještě neexistují. A redakce „Schnellpost" prohlašuje dosti otevřeně, že nepřestane-li pan Kinkel se svými manévry, bude pokládán za nepřítele revoluce. Konečně, zatímco Ruge publikuje v „Schnellpost" své pravidelné týdenní žvásty, producíruje se tam jako muž budoucnosti a dává se oslavovat se všemi poctami, jak se na páté kolo patří, píše Kinkel v „New-Yorker Staatszeitung", která je přímým protivníkem „Schnellpost":

„Vidíte, že na druhé straně Atlantského oceánu se vede válka

* Goegg.
** Karlem Schurzem.
*** Adolphem Strodtmannem.

podle všech pravidel, zatímco na této straně se vyměňují jidášské polibky."

Zeptáte-li se mne, jak takový A. Ruge, člověk, který prakticky nebyl nikdy k ničemu, který teoreticky je už dávno mrtvý a vyniká jen klasicky zmateným stylem, může stále ještě hrát určitou úlohu, podotýkám především, že ta jeho úloha je pustá novinářská lež, kterou se snaží rozšířit a sobě a ostatním namluvit s houževnatou přičinlivostí jemu vlastní a s pomocí všech nejmalichernějších prostředků. Ale pokud jde o jeho postavení mezi zdejší tzv. emigrací, je tu na svém místě; třebas jen jako stoka, v níž se stékají všechny rozpory, všechna nedůslednost a omezenost celé té demokracie. Jako klasický představitel její všeobecné ideové neujasněnosti a konfúznosti, jako její Konfucius zaujímá toto postavení právem.

Z toho, co jsem uvedl, jste viděl, jak Kinkel hned vystupuje do popředí a hned se zase stahuje do pozadí, hned se pouští do nějakého podniku, hned se ho zase zříká, vždycky podle toho, odkud se domnívá, že právě fouká vítr. V jednom článku pro „Kosmos", který vegetoval tak krátce, se obdivoval především obrovskému zrcadlu, které bylo vystaveno v Křišťálovém paláci[497]. To je celý on: Zrcadlo je základním prvkem jeho existence. Je především a přímo svou podstatou herec. Jako mučedník německé revoluce par excellence přijímal tady v Londýně pocty za všechny ostatní oběti bitvy. Ale zatímco se oficiálně dává platit a uctívat liberálně estétskou buržoazií, udržuje za jejími zády zakázané styky s nejkrajnější frakcí emigrantů chtivých dohody, kterou představuje Willich, a myslí, že si tak zajistí zároveň požitek z buržoazní přítomnosti i právo na revoluční budoucnost. Zatímco tu žije v poměrech, o kterých se dá říci, že jsou skvělé ve srovnání s jeho dřívějším postavením v Bonnu, píše současně do St. Louis, že bydlí a žije, jak se sluší na představitele chudiny. Tak splňuje zároveň nezbytnou etiketu vůči buržoazii a zároveň se jak se sluší a patří klaní proletariátu. Jenže jako muž, u něhož obrazotvornost daleko převažuje nad rozumem, nemohl nepropadnout některým nezpůsobům a nafoukanosti parvenu, což ho stálo přízeň nejednoho přepjatého šosáka emigrace. V této chvíli má prý za lubem turné po Anglii — chce v různých městech přednášet německým obchod-

níkům, přijímat od nich hold a přenést do severní Anglie privilegium dvojí sklizně, vlastní jinak jen jižnímu klimatu. Kinkel klame sebe sama, když se pokládá za ctižádostivého člověka. Je pouze prosáklý ješitností a osud by nemohl tomuto jinak neškodnému krasořečníkovi zahrát horší kousek, než kdyby ho dovedl k cíli jeho přání a na nějaké skutečně zodpovědné místo. Pak by definitivně a dokonale zkrachoval.

Pokud jde o Willicha, spokojím se s tím, že Vám sdělím názor jeho známých. Všichni ho pokládají za omezeného fantastu. Popírají, že by měl talent, pokládají ho ale právě proto za charakter. On sám si v tomto postavení libuje a využívá je s větší pruskou mazaností, než by se dalo od něho očekávat. Teď znáte ty velikány budoucnosti.

Celá oficiální emigrace se až na velmi vzácné výjimky skládá ze samých nul, z nichž každá si myslí, že se stane jednotkou, když se spojí s tuctem dalších. Odtud ty jejich neustálé pokusy o spojení a splynutí, které se ustavičně rozplývají v malicherné žárlivosti, intrikách, sprostotě a rivalitě těch malých velikánů, ale právě tak začínají zas a znova. Zatímco v severoamerických listech hází po sobě blátem, myslí si, že vůči Německu musí vytvořit frontu, splichtit jeden velký slepenec žvanilů a vyvolat tím dojem moci a corpus venerabile*. Ustavičně přesvědčují sami sebe, že jim pořád ještě něco schází k tomu, aby mohli imponovat, proto se tak organizovaně ucházejí o každého nového přistěhovalce. Jejich úsilí přetáhnout od Marxe na svou stranu Freiligratha, kterého teď za trest přecházejí mlčením, bylo právě tak dotěrné jako samozřejmě bezvýsledné. Kinkel zkusil všechno a A. Ruge se na něho dokonce obrátil písemně, aby vstoupil do Svazu spravedlivých. Freiligrath teď přirozeně nepatří k „emigraci *jako takové*", stejně jako W. Wolff a jiní emigranti, kteří se drží stranou všech těch rejdů. *Jedno* nové jméno! Kdyby tihle kapucíni revoluce, tihle její žebraví mnichové měli vůbec co rozdávat, dali by království za nové jméno, zvlášť za tak populární jméno, jako je Freiligrathovo. Kariéristé a lovci popularity — k tomu spějí jako celek. Pánové si myslí, že revoluce se

* organizace hodné respektu.

blíží, a musí se na to pochopitelně přichystat. Tak členové říšského shromáždění vytvořili ve Švýcarsku mezi sebou podobný svazek, ve kterém si už rozdělili mezi sebe budoucí funkce hierarchicky podle čísel. A nastaly rozhořčené boje o to, kdo má reprezentovat číslo 17 nebo 18.

Divíte se, že si tito pánové udělali z polovládní „Lithographische Correspondenz" svůj moniteur. Přestanete se divit, když Vám řeknu, že jeden z jejich pisálků škrábe pravidelně do „Neue Preussische Zeitung", jiný že zase přisluhuje rusofilské „Morning Chronicle" atd. atd. To se ale v žádném případě neděje za zády oficiální emigrace. Vždyť naopak její první valné shromáždění bylo zahájeno přečtením článku z „Lithographische Correspondenz". Měli tam asi 50 lidí, z nichž na další schůzi zbyla necelá polovina. Mezi těmi lidmi, kteří tolik potřebovali dohodu a kteří se ostatně skládali, jak se jeden z nich důvěrně vyjádřil, jen ze „*špiček emigrace*", už bujně vzklíčilo sémě sváru. Z obyčejných lidí, dělnických emigrantů, tam nebyla ani noha. Spojuje-li sbratřenou emigraci vůbec něco, pak je to její všeobecná fanatická nenávist vůči Marxovi, nenávist, které nepřijde zatěžko žádný nesmysl, žádná podlost a žádná intrika, jen aby si zchladila žáhu na tomto člověku, který je jí bête noire*. Ti pánové se neštítili ani spojit se s Betou neboli Bettziechem, bývalým spolupracovníkem Gubitzova „Gesellschafter", a za pomoci tohoto velkého publicisty a vlastence, v listu bodrého vinárníka Louise Druckera, podezírat Marxe — jako švagra pruského ministra vnitra von Westphalena — z donašečství. Jediný případ, kdy měl pan von Westphalen s Marxem něco společného, byl ten, když konfiskací Beckerovy tiskárny a uvězněním H. Beckera v Kolíně zabránil vydání Marxových sebraných statí, kterého se Becker ujal a z něhož už vyšel první sešit[191], a když právě tak znemožnil vydání revue, která už byla v tisku. Nenávist vůči Marxovi se ještě vystupňovala, když saská vláda uveřejnila komunistickou výzvu, za jejíhož autora je pokládán.[498] Marx, který je ostatně plně zaneprázdněn prací na kritice a dějinách politické ekonomie, začaté už před lety, měl stejně jako Freiligrath a jejich společní

* trnem v oku.

přátelé pramálo času a chuti zabývat se tlacháním sbratřené emigrace.

Čím víc je ale ignorujeme, tím zuřivěji ti mopslíci budoucnosti štěkají. Předčasně zesnulý Gustav Julius, člověk naprosto kritický a vědecky vzdělaný, jehož si teď emigrace také přivlastňuje, byl jejími jalovými a odpornými rejdy tak znechucen, že poslal několik týdnů před smrtí podrobný portrét této emigrace do jedněch severoněmeckých novin*, které jej však odmítly uveřejnit...

Poprvé uveřejněno v knize „Mitteilungen des österreichischen Staatsarchivs", sv. 9, Vídeň 1956

Podle opisu dopisu napsaného neznámým rukopisem
Přeloženo z němčiny

* Na okraji dopisu připsáno: magdeburských.

102

Marx Josephu Weydemeyerovi

do Curychu[499]

[Londýn] 11. září [1851]
28, Dean Street, Soho

Milý Weydemeyere!

Lupus psal v Tvé záležitosti svému známému do „Staatszeitung". Špatné je jen to, že se tam v poslední době uhnízdil pan Kinkel. Na druhé straně se zase stalo něco dobrého — noviny pana Heinzena, newyorská „Schnellpost", musela vyhlásit bankrot. Pánové Hoff a Kapp se teď pokoušejí založit nový list na akciovém základě. V každém případě nastala teď vhodná chvíle ke spekulacím s novinami.

Zdejší velikáni se dokonale rozštěpili. Ti chlapi si počínají, jako by byli následovníky Alexandrovými a jako by si měli mezi sebe rozdělit makedonsko-asijskou říši, šašci!

Kdybych tu jen měl víc známostí, pokusil bych se Ti tady najít místo inženýra, železničního vyměřovače nebo něco podobného. Bohužel však nemám žádné styky. Jinak jsem přesvědčen, že v tomhle oboru se tady práce najde. Je zlé, že máme všichni tak málo peněz a Ty nemáš prostředky, abys tu nějaký čas vyčkal a porozhlédl se. Jestliže se Ti ale opravdu podaří uskutečnit v New Yorku svůj plán, najdeš tam v případě revoluce rozhodně snadněji prostředky k návratu do Evropy než my odtud.

A přece si lámu hlavu nad tím, jak by ses tu mohl usadit, protože jakmile jednou budeš tam na druhé straně oceánu, kde je záruka, že se neztratíš někde na Dalekém západě! A my máme tak málo sil a musíme zacházet velmi hospodárně se schopnými lidmi, které máme.

Přitom sis vybral k cestě špatnou, nevhodnou dobu. Ale co dělat, když není zbytí. Jsem aspoň přesvědčen, že tam za oceánem nebudeš muset třít takovou bídu jako my všichni tady. A takovou vyhlídku je přece také třeba brát v úvahu.

I pan Mazzini se musel přesvědčit, že je teď doba rozkladu „demokratických" prozatímních vlád. Po prudkých bojích vystoupila menšina z italského výboru*. Jsou to prý ti, co ve svém vývoji pokročili nejdál.

Mazziniho politiku pokládám za zásadně pochybenou. Když vyzývá Itálii k okamžitému rozchodu s Rakouskem, hraje tím jen Rakousku do rukou. Na druhé straně se však zapomíná obrátit na tu část Itálie, která je už celá staletí utlačována, na rolníky, a připravuje tak kontrarevoluci nové zdroje. Pan Mazzini zná jen města s jejich liberální šlechtou a citoeyns éclairés**. Materiální potřeby italského venkovského obyvatelstva — které je stejně vysáváno, soustavně ubíjeno a otupováno jako irské — jsou pochopitelně hluboko pod úrovní vznešené frazeologie jeho kosmopoliticko-neokatolicko-ideologických manifestů. Ovšem vysvětlit buržoazii a šlechtě, že prvním krokem k nezávislosti Itálie je úplná emancipace rolnictva a přeměna jejího systému podílného pachtu ve svobodné buržoazní vlastnictví, k tomu by bylo zapotřebí odvahy. Mazzini zřejmě pokládá půjčku ve výši 10 miliónů franků za revolučnější než získání 10 miliónů lidí. Velmi se obávám, že rakouská vláda *sama* změní v případě krajní nutnosti majetkové poměry v Itálii a zreformuje je „po haličsku"[313].

Dronkovi vyřiď, že mu během několika dní napíši. Moje žena i já srdečně pozdravujeme Tebe i Tvou paní. Uvaž ještě, zda bys to neměl zkusit tady.

Tvůj

K. Marx

V plném znění otištěno poprvé rusky v Marx-Engels, Sočinenija, 1. vyd., sv. XXV, 1934

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 384—385.
** osvícenými občany.

103

Marx Amalii Danielsové

do Kolína[500]

[Londýn, mezi 4. a 8. říjnem 1851]

Milá paní Danielsová!

Nemusím Vám jistě ani říkat, jak hluboce s Vámi prožívám zatčení Vašeho manžela a Vaše odloučení od něho. Uklidňuje mne však přesvědčení, že soudy už nemohou déle protahovat vazbu, aniž postoupí případ porotě, a že Vy i Váš muž jste dostatečně pevní a dokážete vzdorovat nesnázím. Byl bych Vám velmi zavázán, kdybyste doručiteli těchto řádek předala pro mne tyto knihy...

Poprvé uveřejněno v „Kölnische Zeitung", čís. 275 z 27. října 1852

Podle textu novin
Přeloženo z němčiny

104

Marx Josephu Weydemeyerovi

do New Yorku

28, Dean Street, Soho, Londýn
16. října 1851

Milý Weydemeyere!

Napsal jsem A. Charlesu Danovi, jednomu z redaktorů „New York Tribune", jednak sám, jednak jsem mu také poslal dopis, ve kterém Ti Freiligrath dává doporučení. Postačí tedy, když za ním zajdeš a odvoláš se na nás.

Ptáš se mne na nějakou statistickou příručku. Doporučuji Ti — protože obsahuje zároveň ekonomické rozbory — the Commercial Dictionnary by MacCulloch 1845. Jsou i novější věci, např. od MacGregora[501], jehož statistiky jsou snad vůbec nejlepší v celé Evropě. Jsou ale velmi drahé. Seženeš je však určitě v některé newyorské knihovně. MacCulloch je naproti tomu příručka, kterou musí mít každý novinář.

Speciálně o Anglii se dá ještě doporučit: Porter: „The Progress of the Nation". Nové vydání 1851.

K dějinám obchodu všeobecně:

Tooke: „History of Prices". 3 svazky. Až do roku 1848. O Severní Americe obzvlášť: MacGregor, který napsal speciální statistiku Spojených států.

O Německu: baron von Reden: „Vergleichende Kulturstatistik". O Francii: Moreau[502].

Teď mám pro Tebe ještě jeden úkol. Poslal jsem bývalému německokatolickému faráři Kochovi, můžeš se na něj doptat ve „Staatszeitung", kam občas píše, na jeho vlastní žádost 20 „Mani-

festů"* (v němčině) a jeden v anglickém překladu, a pověřil jsem ho, aby anglický překlad — i s Harneyho úvodní poznámkou — vydal jako brožuru.[503] Od té doby už nedal pan Koch o sobě slyšet. Popros ho o vysvětlení 1. tohoto mlčení, velmi podezřelého vzhledem k tomu, že mi předtím tak naléhavě psal, a 2. ať Ti dá ten anglický překlad a podívej se, zda bys z toho nemohl udělat brožuru, tj. vytisknout, rozšířit a prodat. Rozumí se samo sebou, že případný zisk připadne Tobě, pro sebe bychom ale chtěli 20—50 výtisků.

Dronke sem přijede 23. t. m.

Napiš brzo. Přijmi se svou paní pozdravy ode mne, od mé ženy a od všech přátel.

Doufám, že plavbu po moři šťastně přestojíš a že se Ti ve Spojených státech dobře povede.

Tvůj

K. Marx

[Douška Jenny Marxové]

Řekněte své milé paní, že jsem na ni v těchto dnech myslela s nejupřímnější účastí a obavami. Co asi zkusila na tak dlouhé plavbě se dvěma malými dětmi! Doufám, že tyto řádky nepřijdou o mnoho dříve než Vy do New Yorku, kde se Vám určitě podaří vytvořit si prozatímní domov.

O Edgarovi** nemáme od dubna, kdy odjel, stále ještě žádnou zprávu. Vyplul z Brém na plachetnici „Reform", s kapitánem Ammermannem. Chtěl vystoupit v Galvestonu a usadit se nejprve v Neubraunfelsu. Možná že byste ho mohl, pane Weydemeyere, z New Yorku třeba nějak vypátrat. Jeho mlčení je tím nepochopitelnější, když přece ví, že chudáček naše osamělá maminka*** má ochrnutou pravou ruku a přišla tak o poslední útěchu, kterou jí osud ponechal — dopisovat si s lidmi, kteří jsou jejímu srdci blízcí.

Přeji Vám všechno nejlepší a srdečně Vás zdravím.

Jenny Marxová

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočiněnija,
1. vyd., sv. XXV, 1934

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* K. Marx a B. Engels, „Manifest Komunistické strany".
** Edgarovi von Westphalen.
*** Karolina von Westphalen.

105

Marx Josephu Weydemeyerovi

do New Yorku

31. října 1851
28, Dean Street, Soho, Londýn

Milý Weydemeyere!

Posílám Ti do Ameriky ještě jeden dopis. Myslím totiž — důkladně jsme to uvážili s Lupusem — že bychom se spolu mohli do něčeho pustit.

Za prvé. Bývalá „Neue Rheinische Zeitung" byla v Americe málo rozšířená. Kdyby se Ti podařilo sehnat nějakého buržou nebo také jen potřebný úvěr u nějakého tiskaře a obchodníka s papírem, myslím, že by se vyplatilo vydat — formou malých knížeček, jaké vydával Becker* v Kolíně — jakousi příruční knihovničku z „Neue Rheinische Zeitung". Např. „Slezskou miliardu" W. Wolffa, Engelsovy Uhry,[504] moji pruskou buržoazii**, některé z Weerthových fejetonů atd. Kdybys tam ty věci nesehnal, poslal bych Ti je odtud a zároveň bych navrhl, co by se mělo nejspíš vybrat. Musel bys napsat pro tuto „Kapesní knihovničku Neue Rheinische Zeitung" krátkou všeobecnou předmluvu, a pak, jak bys uznal za vhodné podle okolností, opatřit jednotlivé svazečky poznámkami nebo doslovem.

Za druhé. Právě tak bys mohl ve stejné formě a s vysvětlivkami vydat Engelsovy a moje články proti K. Heinzenovi z „Deutsche-Brüsseler-Zeitung"***. Myslím že by to velmi táhlo.

* Hermann Becker.
** „Buržoazie a kontrarevoluce".
*** B. Engels, „Komunisté a Karl Heinzen", K. Marx, „Moralizující kritika a kritizující morálka".

Po odečtení výrobních nákladů bychom si zisk rozdělili.

Za třetí. Dostal jsem z Ameriky různé dotazy a požadavky, týkající se 6 vydaných sešitů mé „Revue", k ničemu jsem se ale nezavázal, protože těm mizerům tam nemohu věřit. Mohl bys oznámit, že to je k dostání u Tebe, ale musel by se přirozeně sejít slušný počet objednávek, než bychom odsud zásilku vypravili.

Za čtvrté. Do té výše zmíněné knihovničky bys mohl, a my také, zařazovat ve vhodné chvíli aktuální pamflety. Z obchodního hlediska je přirozeně jistější a pohodlnější začít s hotovým materiálem, který je už k dispozici. Ve svých krátkých předmluvách a doslovech bys pak mohl polemizovat podle potřeby s odpůrci zprava i zleva.

Navrhuji Ti tedy, aby ses stal nakladatelem. Je k tomu třeba méně prostředků než k novinám a politicky dosáhneš stejného cíle. Vyhneš se tím dlouhým přípravám, které by si časopis vyžádal a kterými by se ztratila spousta času.

Věřím, že když tu věc náležitě vylíčíš Reichovi, který má peníze, že to podnikne společně s Tebou.

Tvou rodinu srdečně zdraví moje rodina, Freiligrath, Lupus a další.

Tvůj

K. Marx

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočiněnija,
1. vyd., sv. XXV, Moskva 1934

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

106

Marx Adolfu Clussovi

do Washingtonu[505]

[Londýn, počátkem prosince 1851]

...Jeden z našich nejlepších přátel, Joseph Weydemeyer přijel teď do New Yorku. Navaž s ním hned spojení; neznám ještě jeho adresu. Pošleš-li ale dopis do „Staatszeitung" nebo „Abendzeitung", jistě ho dostane. Může Ti objasnit všechno o poměrech ve straně. V té newyorské sbírce[506] Ti bude užitečný a Ty mu zase můžeš pomoci, aby se v Americe uchytil. Napiš mu, že jsem Tě vyzval, abys mu napsal...

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočiněnija,
1. vyd., sv. XXV, 1934

Podle rukopisu Clussova
dopisu Weydemeyerovi
z 20. prosince 1851
Přeloženo z němčiny

107

Marx Hermannu Ebnerovi

do Frankfurtu nad Mohanem[507]

[Londýn 2. prosince 1851]

...Že pan Kinkel pokračuje ve své okružní cestě po Spojených státech,[331] to víte. Doposud sehnal asi 12 000 dolarů, vyvaroval se však pečlivě toho, aby uvedl, jaké stanovisko k jeho akci zaujímají ve skutečnosti různé frakce emigrace, což vidíte už z toho, že se obrátil dokonce i na mé osobní přátele a fakticky na nich vymámil spoluúčast. Poslal do novin tento stupidní program:

„Přátelům lidu.

Hanebná tyranie a nespravedlnost německých despotů dosáhly svého vrcholu. Všechny svobodné instituce, kterých bylo dosaženo revolučním bojem v roce 1848, zničili monarchové brutálním násilím. Nastal čas, kdy je nejenom právem, nýbrž i povinností utlačeného národa tasit meč a dát se do boje za nejsvětější práva, jimiž Bůh obdařil ve stejné míře všechny lidi. Nenávist vůči despotům, zbaběle vraždícím a žalářujícím každého, kdo pozvedl svou paži nebo hlas pro republikánskou reformu a za svobodu utlačovaných, dospěla až na práh mocného výbuchu a lze očekávat, že se příštího jara objeví červánky nejzoufalejšího boje, jaký kdy lidé vedli proti svým utlačovatelům. Itálie nepoleví v boji, dokud tyranie nebude smetena a hlas svobody nezazní v každém koutku Starého světa. Amerika dala v roce 1776 ušlechtilý příklad; Evropa je připravena kráčet ve stopách své mladé a ušlechtilé sestry na březích Columbie. Aby se dosáhlo tohoto tak vytouženého cíle, především v Německu, vedoucí němečtí republikáni(?), kteří se nyní zdržují jako emigranti v Londýně, se společně rozhodli vy-

hlásit národní půjčku. Slibují, že se postarají všemi prostředky o to, aby po ustavení republiky byla půjčka plně splacena i s veškerými úroky. Vyzýváme teď všechny přátele svobody v této zemi, aby ochotně tuto věc podpořili. Bez peněz se nedá nic uskutečnit. Záleží ve značné míře na stoupencích republikanismu, zda tento plán bude uskutečněn.

Baltimore, říjen 1851. Dr. G. Kinkel. Z pověření londýnského výboru."

Pan Gottfried našel ve Spojených státech jen jednoho horlivého odpůrce, a to K. Heinzena, představitele Rugovy a Ficklerovy kliky. Ale nepřátelství tak sprostého křiklouna jako je Heinzen může každému, koho se týká, jen prospět. Mezi ručiteli Kinkelovy půjčky figurují *veřejně* 3 bývalí pruští poručíci, Schimmelpfennig, Willich, Techow, studiosus Schurz, hrabě Oskar Reichenbach a průměrný berlínský literát Meyen. *Privatim* získal Kinkel ale ještě podpisy *Löwa von Calbe* (Kalba von Löwe by bylo lepší)*, bývalého předsedy stuttgartského říšského kusého parlamentu[508]. Tento Löwe vlastní dokument schválený ve Stuttgartu, který ho opravňuje svolat říšský parlament kdykoli a kdekoli. Pro Kinkela, který má v úmyslu vtrhnout do Německa jako prozatímní vláda, bylo získání toho člověka důležité proto, aby mohl postavit svou „vládu" na „půdu práva".

Druhým tajným ručitelem je Dr. *d'Ester*. Jeho četní *věřitele* v Německu se jistě se zadostiučiněním dovědí, že ručí za úroky z kinkelovské dvoumiliónové půjčky a že bude zároveň jako ministr financí spravovat oněch 20 000 dolarů, které se už scházejí. Pan d'Ester chce také ve Švýcarsku jako venkovský lékař nerušeně brát na hůl rolníky (má tam prý lepší podmínky než v Kolíně, kde na něho doléhaly spíš dluhy, než aby ho obléhali pacienti) a zároveň si nechat otevřenu hlavní bránu, aby mohl vstoupit na nebesa revoluční vlády. Proto se za půjčku zaručil jen pod pečetí tajemství. Neuškodí, bude-li přinucen obhajovat *veřejně* to, co jako vždycky tiše spřádá.

Ze zprávy, kterou Vám kdysi poslal Freiligrath, jste dostatečně

* Slovní hříčka: Löwe — lev, Kalb — tele.

poznal charakter pana Gottfrieda Kinkela. Neudiví Vás tedy, když se dovíte, že ve Spojených státech byla „lež" jeho „velkým" a v poslední instanci jediným prostředkem. Jeden můj přítel mi mj. píše:

„Kinkel velmi silně koketuje s Ledru-Rollinem, který slíbil svým váženým přátelům z Německa, že pošle přes hranice vojska k vedení propagační války, jakmile se Kinkel a spolu s ním i Löwe dostanou k veslu. S Mazzinim Kinkel, jak říká, naváže spojení, jakmile bude mít plné ruce peněz a tím(!) se mu *vyrovná*(!)".

Jak víte, Ledru je ve spojení s výborem, který je Kinkelovi *nepřátelský*, a Kinkelovým vyslancům *ukázal dveře*. Pokud jde ale o Mazziniho, postačí k vysvětlení toto: Asi před 14—15 měsíci poslal veliký Gottfried Kinkel k Mazzinimu naprosto bezvýznamného bývalého pruského poručíka Schimmelpfenniga s prohlášením, že on, Schimmelpfennig, pojede z Kinkelova pověření se zvláštním posláním do Německa. K tomu jim prý ale něco schází, mj. peníze. Mazzini mu dal 1000 fr. v hotovosti a 4000 fr. v mazziniovských státních obligacích s podmínkou, že oněch 1000 fr. bude splaceno do 12 měsíců a že ve stejné lhůtě bude splacena polovina umístěných obligací. Schimmelpfennig se vrátil z Německa, kde se mu sice podařilo „odpravit" hodně lahví vína, ale zato žádného tyrana. 12 měsíců uplynulo. U Mazziniho se však neukázal ani Kinkel, ani Kinkelův vyslanec. Pár neděl nato se u Mazziniho objevil zase tentýž Schimmelpfennig, ne však aby zaplatil, ale aby znovu vyzval Mazziniho k alianci s Gottfriedem. Gottfried totiž právě dostal z New Orleansu 160 lib. št., a protože mu podle jeho názoru do „velikána" scházelo už jen několik liber, myslel si, že *teď* se Mazzinimu vyrovná. Mazzini byl jiného názoru a prohlásil, že má v Německu *své* lidi (Ruga a spol.), a aliance s panem Gottfriedem chce být ušetřen. Kinkel je však nezlomně a hluboce přesvědčen, že když se Mazzinimu ještě „nevyrovnal" se 160 librami, dokáže tento zázrak jistě s 20 000 dolary. Blahoslavení, kdo tomu přikládají víru.

Kinkelův úspěch ve Spojených státech lze zčásti vysvětlit tím, že sám měl o hnutí právě tak nejasnou představu jako tamější masa, která v něm proto viděla spřízněnou duši, zčásti pak tím,

že lhal a zastíral to, co *opravdu* reprezentuje. Pan Kinkel a spol. chtějí zvolit revoluční výbor o 7 lidech, z nichž každý dostane zvláštní ministerstvo, např. d'Ester finance, Kinkel ministerstvo výřečnosti a vysoké politiky, Techow vojenství, Willich ministerstvo *rekvizicí*, v těch se velmi dobře vyzná, Meyen školství atd. Každý z těch Sedmi má sídlo v Jednom z těchto výborů, aby mohl neustále o všem informovat nejvyšší výbor, onu septarchii. Jak vidíte, přesně podle plánu francouzské prozatímní vlády, až na to, že septarchie má své sídlo za hranicemi Německa a její národ představuje klub o 50—100 lidech.

Pan Kinkel výslovně prohlásil, že peněz, které sehnal v Americe, *nepoužije* k podpoře uprchlíků. Dokonce se k tomu zavázal. Pochopíte, že je to jen finta, aby *nebyl* zavázán pustit k librám nižší emigraci a mohl je projíst *sám*. To se děje už teď, a jak to jmění poroste, bude se to dít ve stále větší míře takto:

1. 7 septarchů a jejich 7 ministerstev musí dostat zaplaceno, tedy všechny kreatury Kinkelovy, Willichovy aj., jakož i tito pánové sami si tak pod záminkou, že pracují pro revoluci, zajišťují lví podíl na penězích. Pan Willich, který se tu např. už 2 roky živí veřejnou žebrotou.

2. Pánové vydávají litografovaný bulletin, který posílají novinám *zdarma*. Ubozí literáti Meyen, Oppenheim, studiosus Schurz aj. dostávají další část těch peněz jako honoráře.

3. Jiní z velikánů, jako je Schimmelpfennig, Schurz atd., jsou rovněž placeni jako „emisaři".

Vidíte tedy, že celý ten plán sleduje dvojí cíl: vyloučit z užívání peněz masu emigrantů žijících v krajní bídě (dělníky atd.) a na druhé straně zajistit panu Kinkelovi a jeho kreaturám spolehlivé a přitom i politicky výnosné *sinekury*, a to všechno pod záminkou, že peníze se vynakládají *jen* na revoluční účely. Bylo by jistě na místě *seznámit širší veřejnost* s těmito finančními spekulacemi, které vymyslel studiosus Schurz.

Než skončím, musím ještě napsat pár stručných poznámek o *Kossuthovi*. Kossuth ukázal ve svých projevech velký talent a postupoval vůbec vůči anglické veřejnosti s taktem. Situace nebyla ale tak jednoduchá, jak si to ten člověk z Východu představoval.

Na jedné straně to přehnal s lichotkami na adresu buržoazie a oslavoval orientálním způsobem instituce, na které dokonce i „Times" denně útočí jako na veřejné zlo, jako např. londýnskou City s jejím *municipálním zřízením*. Na druhé straně si znepřátelil chartistickou stranu, která ho prostřednictvím svého nejtalentovanějšího představitele, Ernesta Jonese, napadá tak rozhořčeně, jak by snad mohla napadat jen Haynaua. A od Kossutha bylo ovšem netaktní, že sám vystoupil pro určitou *stranu*, když si předtím všechny *stranické* projevy zakázal. Konečně se Kossuth přesvědčil, že entuziasmus a hotové peníze jsou si nepřímo úměrné. Dosud mu všechno to nadšení pro *jeho* půjčku nevyneslo ani 800 lib. št.

Naše demokratická emigrace se při této příležitosti znovu blamovala, jak to má ve zvyku. Kossuth neuznal žádnou z jejích adres za hodnou odpovědi. Ten ješitný hejsek a dotěrný trpaslík L. Blanc byl tak šťastný, když na svou adresu dostal odpověď, ale byla to odpověď, ve které Kossuth přímo dezavuuje socialismus.

Zůstávám v plné úctě Váš

K. Marx

Poprvé uveřejněno v knize „Mitteilungen des österreichischen Staatsarchivs", sv. 9, Vídeň 1956

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

108

Engels Marii Blankové

do Londýna

Milá Marie,

dostal jsem Tvůj dopis v sobotu, jediný den v týdnu, kdy se mi nikdy nepodaří napsat soukromý dopis, protože zavíráme kancelář už v poledne, jinak bys měla odpověď už dřív.

Žes měla poslední dobou v rodině tolik nemocných, to mě mrzí, ale rád slyším, že se to teď obrací k lepšímu; doufám, že až přijedu, budou Hermann a malá Titi už úplně zdrávi. Mohlas mi o tom také napsat, předpokládám přece, že je všechno v pořádku, když nepíšete; kromě toho jsi mi dlužila dopis, odpověď na ten, ve kterém jsem Ti loni v létě vracel klíč od Vašeho domu.

Celou tu dobu se mi vedlo dobře jako obvykle, jenom od té doby, co se zhoršilo počasí a nemohl jsem z města ven, a to tady v Manchesteru člověk opravdu potřebuje, jsem se trochu otravoval. Už několik dní cítím určité varovné příznaky, asi se znovu hlásí bolesti zubů, které mě tak trápily minulou zimu a jsou pro mě tím mrzutější, že mi brání brát mé obvyklé koupele atd. Ale doufám, že to přejde bez větších nepříjemností — rozhodně se nechci předem soužit bolestmi, které ještě nemám.

Počítám s tím, že koncem tohoto týdne budu mít své běžné záležitosti v pořádku, a protože teď máme beztak mrtvou sezónu, budu se snažit, abych odsud odjel v sobotu večer. Vlaky přijíždějí do Londýna buď příliš pozdě večer, nebo zase příliš brzo ráno, než abych mohl hned jet do Camberwellu, a tak si trochu odpočinu v hotelu Euston a v neděli před obědem k vám zaskočím. V každém případě mě můžete čekat v Grove v neděli na oběd, nedostaneš-li ode mne v neděli ráno dopis s jinými údaji.

Pokud jde o Francouze, ať si ti oslové dělají, co chtějí, mně je to jedno.

Pozdravuj srdečně Emila, Hermanna a děti. Na Tvé nové služebné jsem podle Tvého vylíčení zvědav. Notabene, kdybys ještě měla v neděli doma tolik starostí, že bych rušil a má společnost nebyla ještě žádoucí, stačí, když napíšeš a po vojensku vydáš povel, kdy se mám hlásit, a já se dostavím na vlas přesně.

Toujours* Tvůj

Bedřich

Manchester v pondělí 15. prosince 51

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočiněnija,
2. vyd., sv. 27, Moskva 1962

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Stále.

109

Engels Jenny Marxové

do Londýna

Milá paní Marxová,

dostal jsem oba Vaše dopisy* a spěchám, abych Vám na ně ihned odpověděl, že každý z nás bude samozřejmě posílat své články zvlášť, protože jinak by se podle všeho ani jeden nedostal včas na loď.[509] Dopisy musí být v Londýně na poště nejpozději v pátek večer do 5 nebo do 6 hodin. Uvidím, co stačím udělat — vlast se mi už dávno tak strašně zprotivila, že o ní už nic nevím. Ale rozhodně něco pošlu. Anglický „Manifest"** a výtisky newyorské „Schnellpost", které tu ještě mám, přivezu s sebou. Řekněte Marxovi, aby nezapomněl napsat Weydemeyerovi, že si má vyzvednout u Dany příslušná čísla „Tribune" a poslat je sem, abych mohl pokračovat v práci.***

Kdy budu moci odjet — snad teprve v sobotu ráno — to ještě přesně nevím. Myslím ale, že přijedu nejpozději v sobotu večer v 6 hodin, možná už v 11 dopoledne. Zatím přijměte Vy a celá Vaše rodina srdečné pozdravy od Vašeho

B. Engelse

[Manchester] ve čtvrtek večer
[18. prosince 1851]

Poprvé otištěno
v Marx-Engels, Gesamtausgabe,
třetí oddíl, sv. 1, Berlín 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 688 (druhý dopis se nezachoval).
** „Manifest Komunistické strany" (překlad v „Red Republican").
*** Jde o seriál „Revoluce a kontrarevoluce v Německu".

110

Marx Josephu Weydemyerovi

do New Yorku[510]

[Londýn] 19. prosince 1851
28, Dean Street, Soho

Milý Weydemeyere!

Předevčírem jsem dostal od Engelse Tvůj dopis.

Jak já, tak moje žena přejeme nejprve všechno nejlepší k Novému roku Tvé paní i Tobě.

Právě sedím a pracuji na článku pro Tebe. Tvá objednávka přišla příliš pozdě, takže ji nemohu vyřídit ještě dnes. V úterý (*23. prosince*) Ti odsud pošleme: 1. „*18. brumaire Ludvíka Bonaparta*" od K. Marxe. 2. „*Státní převrat ve Francii*" od F. Wolffa. 3. „*Nemesis*" od Wilhelma Wolffa. *Engels* Ti pošle svůj článek — myslím o Prusku — možná už dnešní poštou. *Freiligrath* nemá nic hotového, zmocňuje Tě ale, abys ho uvedl jako jednoho ze svých spolupracovníků. S *Weerthem* se jedná. Rovněž s *Eccariem*.

Můžeš se teď zařídit ve Spojených státech alespoň na rok. Na druhou květnovou neděli 1852[511] „*to*" nezačne.

Myslím, že počkáš se svým prvním číslem*, až přijdou uvedené články. Beztak je to jen rozdíl 5 dní. Můžeš oznámit, že v dalších číslech bude na pokračování vycházet ve formě článků má práce „Nejnovější zjevení socialismu aneb ‚Všeobecná idea revoluce v XIX. století' od J. P. Proudhona. Kritika K. M."[512]

Napiš hned „Adolfu Clussovi, U. S. Navy Yard, Washington D. C." Už jsme mu o Tobě napsali. Je to jeden z našich nejlepších

* časopisu „Die Revolution".

a nejtalentovanějších lidí a může Ti být všeobecně velmi prospěšný, zvlášť při přípravě a založení Tvého listu.

Nezapomeň na toto:

Jdi k Danovi; ať Ti dá ta čísla „Tribune", ve kterých vycházely mé články*, a pošli mi je *ihned* sem. Protože se neozýval, přestal jsem psát a přestávka v práci je už tak dlouhá, že se musím dokonce do těch novin podívat, abych mohl pokračovat, a to musím už z finančních důvodů.

Jakmile bude Tvůj list vycházet, musíš nám ho posílat nejen pravidelně, ale také ve větším počtu výtisků, abychom je mohli rozeslat na ukázku.

Tout à Toi.**

Tvůj

K. Marx

Nejsi-li už smluvně vázán, nekupuj od toho ubožáka Weitlinga jeho „Arbeiterrepublik". Získáš možná 200 straubingerů[52], ale ztratíš velkou čtenářskou obec. Vystupovat jen pod starým názvem. Obecná zásada.

V plném znění otištěno poprvé rusky v Marx-Engels, Sočiněnija, 1. vyd., sv. XXV, 1934

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Série Engelsových článků „Revoluce a kontrarevoluce v Německu", která vycházela v „New-York Daily Tribune" pod Marxovým jménem.

** zcela Tvůj.

111

Marx Ferdinandu Freiligrathovi

do Londýna[513]

[Londýn] 27. prosince 1851
28, Dean Street, Soho

Kníže mouřenínů![514]

Přikládám Ebnerův dopis.

Dostal jsem dnes také zase psaní od Weydemeyera. Píše mj.:

„V těchto dnech přijel vyslanec londýnského ‚Agitačního spolku', aby zorganizoval akci proti Kinkelovým půjčkám. Ti lidé si pravděpodobně představují, že tady v Americe se všechno rozdělilo na kinkelovce a antikinkelovce, protože hrstka emigrantů nadělala mnoho povyku pro nic. Pro ten tyátr s Kossuthem se na Kinkela už dávno zase zapomnělo, a těch pár tisíc dolarů, které sežene, fakticky nestojí za takové pozdvižení.

Prodej ‚Revue' Ti tu mohu v každém případě obstarat. Stejně tak by se tu dal udat ještě určitý počet Freiligrathových novějších básní."

Potom na nás Weydemeyer ještě jednou naléhá a píše:

„Především ale nějakou Freiligrathovu báseň: ta táhne nejvíc."

Vezmi si to k srdci a slož nějakou novoroční píseň na nový svět. Za dnešních okolností pokládám skutečně za snazší psát ve verších než v próze, ať už pateticky nebo humoristicky. Ostatně kdyby ses jednou pokusil umělecky zpracovat humor, který je vlastní Tvému afrického Veličenstvu v soukromém životě, uplatnil by ses podle mého názoru nesporně i v tomhle žánru, protože jak správně poznamenala Tvá paní, je v Tobě kus šibala.

Poslal bych Ti také Weydemeyerův dopis, ale musím ho napřed ukázat Engelsovi, který tady asi zůstane až do čtvrtka; doufal, že Tě najde minulé úterý v lůně „synagogy".

Společnost teď přesídlila do „Farringdon Street, City, Market House, u W. J. Masterse, obchodníka vínem a lihovinami". Schůze jsou od nynějška ve čtvrtek, v 9 hodin. Společnost teď právem tvrdí, že místnost je v Tvém rajónu.[515]

Russell propustil Palmerstona[516], 1. aby vypadal před Bonapartem jako konstituční hrdina, 2. aby udělal ústupek Rusku a Rakousku. Nesdílím názor, že tento fakt bude mít prozatím nějaký vliv na osud emigrantů vůbec nebo dokonce speciálně na náš osud, pokládám jej ale za předzvěst roku, který bude pro Anglii politicky velmi neklidný. Podle toho, co mi říkal Engels, sdílejí teď i velkoobchodníci náš názor, že krize, oddálená nejrůznějšími okolnostmi (např. politickými obavami, vysokou cenou bavlny v loňském roce) atd., musí propuknout nejpozději na podzim. A po posledních událostech jsem přesvědčen víc než kdy jindy, že nebude opravdová revoluce bez obchodní krize.

Zdravíme Vás všichni vespolek.

Na věky Tvůj

Mouřenín

V plném znění otištěno poprvé rusky v Marx-Engels, Sočiněnija, 1. vyd., sv. XXV, 1934

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

PŘÍLOHY

1

Marx belgickému králi Leopoldovi I.

do Bruselu

Sire,

podepsaný Karel Marx, doktor filosofie, šestadvacetiletý, z Trevíru, Království pruské, chtěl by se usadit se svou ženou a s dítětem ve státech Vašeho veličenstva, a dovoluje si proto žádat Vás co nejuctivěji o laskavé svolení, aby se směl usídlit v Belgii.[517]

Ujišťuji Vaše Veličenstvo svou hlubokou úctou.

Váš velmi pokorný a oddaný služebník
Dr. Karel Marx

Brusel, 7. února 1845
24, place du petit sablon

Poprvé otištěno
v „L'Europe Nouvelle",
čís. 346, 1924

Podle rukopisu
Přeloženo z francouzštiny

2

Marx vrchnímu starostovi Görtzovi

do Trevíru

Brusel, 17. října [1845]
Rue de l'Alliance 5,
hors de la Porte du Louvain

Vaše Vysokoblahorodí,

žádám co nejuctivěji, abyste mi u veleslavné trevírské král. krajské správy laskavě opatřil vystěhovalecký průkaz pro Spojené státy severoamerické. Osvědčení o mém zproštění král. pruské vojenské služby[518] musí být na úřadě vrchního starosty v Trevíru nebo na král. krajské správě tamtéž.

Vašemu Vysokoblahorodí oddaný
Dr. Karel Marx

Poprvé otištěno v brožuře:
H. Schiel, „Die Umwelt des jungen Karl Marx", Trevír 1954

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

3

Marx vrchnímu starostovi Görtzovi

do Trevíru

Jeho Vysokoblahorodí, král. pruskému zemskému radovi a vrchnímu starostovi, panu Görtzovi!

Vaše Vysokoblahorodí,

odpovídám tímto na Váš ctěný přípis z 8. tohoto měsíce, že moje žádost z 13. minulého měsíce* o propuštění ze svazku král. prus. poddanství za účelem vystěhování do Spojených států severoamerických se týkala pouze mé osoby, že však, *je-li to k udělení souhlasu nutné*, žádám o zproštění i pro svou rodinu.

Brusel, 10. listopadu 1845

Vašemu Vysokoblahorodí oddaný
Dr. Karel Marx

Poprvé otištěno v brožuře:
H. Schiel, „Die Umwelt des jungen Karl Marx", Trevír 1954

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* žádost je datována 17. října.

4

Jenny Marxová Josephu Weydemeyerovi

do Hammu

Paříž, ve čtvrtek* [16. března 1848]
Hotel Manchester, rue Grammont No 1

Milý pane Weydemeyere!

Můj muž, na něhož se v tomto obrovském městě opět navalila spousta práce a pochůzek, Vás mým prostřednictvím prosí, abyste ve „Westphälisches Dampfboot" přece jen uveřejnil oznámení, že se tady vytvořilo — pan Lüning je o tom podrobněji informován — několik německých společností; že však *Německý* dělnický klub[519], v jehož čele jsou Němci z Londýna, Schapper, Bauer**, Moll a Němci z Bruselu, Marx, Wolff***, Engels, Wallau, Born, že tito lidé (kteří mají prostřednictvím Harneyho a Jonese také přímé spojení s chartisty v Anglii) nemají nic společného s Německou demokratickou společností[130], kterou vedou Börnstein, Bornstedt, Herwegh, Volk, Decker atd., se společností, která se hlásí k černo-rudo-zlatému praporu (v tom ji ostatně už předstihl Spolkový sněm) a mluví o otci Blücherovi a kterou cvičí po oddílech bývalí pruští důstojníci. Je naprosto nezbytné distancovat se co nejrozhodněji od této společnosti jak před *Francií*, tak před Německem, protože bude Němce blamovat. Kdyby snad „Dampfboot" měl vyjít příliš pozdě, tak udělejte z uvedených údajů článeček pro kterékoli

** Heinrich Bauer.
*** Wilhelm Wolff.

německé noviny, které Vám tam na jihu jsou teď přece jen spíš k dispozici. Pokuste se v co největší míře dostat to do německých listů.

Ráda bych Vám napsala ještě víc o tom, co zajímavého se tu děje, je tu stále rušněji (dnes večer potáhne 400 000 dělníků před Radnici), lidé se zase srocují, ale mám s domácností a s těmi třemi drobečky práce až nad hlavu, a tak mám už jen čas připsat Vám a Vaší ženě mnoho srdečných pozdravů zdaleka.

Salut et fraternité.*

Vaše citoyenne et vagabonde**

Jenny Marxová

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočinenija,
1. vyd., sv. XXV, 1934

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Pozdrav a bratrství.
** občanka a tulačka.

5

Conrad Schramm Josephu Weydemeyerovi

do Frankfurtu

Londýn 8. ledna 1850

Milý Weydemeyere.

Píšu Vám z pověření Marxe, který má nad hlavu práce s dokončováním prvního sešitu „Revue". Tuto „Revui" bude rozšiřovat vydavatelství, ve větších městech mimoto i agenti. Tisk atd. se obstarává v Hamburku a odtud se také „Revue" rozesílá agentům. První sešit se trochu opozdí, ale další budou následovat rychle, takže březnový sešit vyjde patrně začátkem měsíce. Půjde-li „Revue" dost dobře, bude vycházet dvakrát měsíčně. Oznámení uveřejněte prosím *ihned*, i kdyby je snad Kolíňanka* nebyla ještě dostala. Pokud jde o Vaše články z jižního Německa, Marx by je potřeboval pro únorové číslo co nejdříve; nezáleží ani tak na tom, aby se psalo o nejnovějších událostech, to se ani nedá dělat; myslím že by bylo nejlepší uzavřít zprávy vždycky k 15. daného měsíce a odeslat rukopis tak, aby sem došel k 19. nebo 20. téhož měsíce. Ještě něco: změňte laskavě v oznámení cenu z 24 na 25 stříbrných grošů nebo 20 dobrých grošů; tato cena je vhodnější, a proto nám ji navrhuje sám vydavatel. Ve Frankfurtu se do čela hnutí pro „Revue" postavíte zajisté Vy sám, náklady na další agenty, roznášeče atd. nám musíte potom vyúčtovat. Kolik výtisků Vám mám dát posílat?

* „Kölnische Zeitung".

Odsud dnes málo novinek. Struve a Heinzen dělají spoustu skandálů a blamují sebe i německou emigraci, jak jen mohou. Jinak jsou tihle dva diktátoři na kordy, že prý Struve ukradl Heinzenovi jeho ideu(?)! Bruhnovi, kterého dávám pěkně pozdravovat, napíšu příště a vylíčím pak podrobněji, co se tady událo.

Nepotřebujete odsud dopisovatele? Mohl bych Vám vždycky hned posílat nejdůležitější události z parlamentu, který ostatně bude zajímavý. Hnutí za anglickou finanční reformu[202] neustále sleduji a mohu Vás o něm průběžně informovat. V nejbližších dnech Vám pošlu na zkoušku nějaký příspěvek a Vy mi pak můžete příležitostně sdělit, zda moje příspěvky chcete a kolik za ně dáte. Tady v Anglii musí člověk něco mít, aby měl na maso a na pivo.

U Marxů se objevil malý komunista, jmenuje se Henry Edward Guy Fawkes. Narodil se ve výroční den spiknutí střelného prachu, a proto dostal jméno Guy Fawkes.[170] Prozatím obtěžuje tento človíček celé okolí svým křikem, časem však taky dostane rozum.

Všem známým srdečné pozdravy.

S přátelským pozdravem

Váš

C. Schramm

[Marxovou rukou připsáno:]

Milý Weydemeyere!

Přikládám* stvrzenku ze zastavárny[472]. Buď tak hodný, obnov ji a výlohy si odečti z* předplatného. Moje žena dává pěkně pozdravovat Tvou ženu a Tebe také.

K. Marx

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočinenija
2. vyd., sv. 27, Moskva 1962

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Na tomto místě je rukopis poškozen.

6

Jenny Marxová Josephu Weydemeyerovi

do Frankfurtu n. M.

Londýn 20. května [1850]

Milý pane Weydemeyere!

Brzy to bude už rok, co jste mě Vy a Vaše paní tak přátelsky přijali a co jsem se u Vás cítila tak dobře, docela jako doma, a za celou tu dobu jsem se ani slůvkem neozvala. Neodpověděla jsem, když mi Vaše paní tak mile psala, neodepsala jsem ani, když jsme dostali zprávu, že se Vám narodilo děťátko. Toto mlčení mne samotnou často tížilo, ale většinou jsem vůbec nebyla s to psát, a ještě i dnes je mi to velmi zatěžko.

Avšak poměry mne nutí vzít pero do ruky — prosím Vás, *abyste nám co možno brzy poslal peníze, které přišly nebo docházejí* za „Revui". Opravdu je *velice potřebujeme*. Jistě o nás nikdo nemůže říci, že jsme nadělali mnoho hluku s tím, co jsme za ta léta už obětovali a prožili; zřídkakdy nebo skoro nikdy jsme neobtěžovali veřejnost svými osobními záležitostmi. Můj muž je v těchto věcech velmi citlivý a raději obětuje poslední, než aby se snížil k demokratickému žebrání, které pěstují oficiální veličiny. Ale mohl snad aspoň očekávat od svých přátel, zejména v Kolíně, aktivní, energickou podporu své „Revue". Tuto podporu mohl očekávat především tam, kde byly známy jeho oběti pro „Neue Rheinische Zeitung". Místo toho nedbalé a nepořádné vedení celý podnik úplně pohřbilo a je těžko říci, co bylo škodlivější, zda průtahy způsobené nakladatelem nebo jednateli a známými v Kolíně či chování demokratů vůbec.

Můj muž tu byl skoro udolán nejmalichernějšími existenčními starostmi, které na nás doléhaly v tak pobuřující formě, že bylo zapotřebí vší jeho energie, všeho klidného, jasného a tichého sebevědomí, jež je mu vlastní, aby v těchto bojích, jež musel svádět den co den, hodinu co hodinu, úplně neklesl na mysli. Vy víte, milý pane Weydemeyere, co můj muž těm novinám obětoval. Nastrkal do nich tisíce v hotovosti, převzal list na sebe — k tomu ho umluvili ti demokratičtí výtečníci, kteří by byli jinak za dluhy ručili sami — v době, kdy bylo už málo vyhlídek na úspěch. Aby zachránil politickou čest listu a občanskou čest kolínských známých, dal si naložit na záda všechna břemena, obětoval i svůj tiskařský stroj, vzdal se všech příjmů z listu, a když odcházel, vypůjčil si dokonce 300 tolarů, aby mohl zaplatit nájem za novou místnost, dosud nevyplacené honoráře redaktorům atd. — a nakonec byl násilně vypovězen.

Vy víte, že nám nakonec nezbylo vůbec nic; jela jsem do Frankfurtu zastavit své stříbro, to poslední, co jsme měli;[472] v Kolíně jsem dala prodat nábytek, protože hrozilo nebezpečí, že nám zabaví prádlo a všechno ostatní. Když nadešlo to nešťastné období kontrarevoluce, odjel můj muž do Paříže, a já jsem ho s třemi dětmi* následovala. V Paříži se ještě ani pořádně nezabydlil a už ho znovu vypověděli, ani mně a dětem nepovolili další pobyt. Znovu jsem jela za mužem přes moře. Za měsíc se nám narodilo čtvrté dítě**. Musel byste znát Londýn a zdejší poměry, abyste si dovedl představit, co to tu znamená: tři děti a narození čtvrtého. Jen za činži jsme platili měsíčně 42 tolarů. To všechno jsme mohli platit z hotovosti, kterou jsme si přivezli s sebou. Ale naše skromné zdroje se brzy vyčerpaly, když začala vycházet „Revue". Přes všechna ujednání peníze nedocházely a potom jen v malých částkách, takže jsme se dostali do nejstrašnější situace.

Vylíčím Vám jenom *jediný* den z tohoto života tak, jak byl, a uvidíte, že snad jen málo emigrantů prožilo něco podobného. Protože kojné jsou tu nedostupně drahé, rozhodla jsem se přes stálé prudké bolesti na prsou a v zádech, že budu dítě kojit sama. Ale to malé nebožátko vpilo do sebe tolik starostí a skrytého žalu, že ne-

* Jenny, Laurou a Edgarem.
** Heinrich Guido.

ustále churavělo, ve dne v noci mělo prudké bolesti. Co je na světě, nespalo jedinkou noc víc než dvě tři hodiny. V poslední době se k tomu přidružily silné křeče, takže dítě se neustále potácelo mezi žalostným živořením a smrtí. V těchto svých bolestech sálo tak silně, že se mi prs zanítil a praskl; často prýštila do jeho malé třesoucí se pusinky krev. Tak jsem tu jednoho dne seděla, když tu najednou přišla naše bytná, které jsme tu zimu zaplatili přes 250 tolarů a s kterou jsme uzavřeli dohodu, že další peníze nebudeme platit jí, nýbrž jejímu domácímu, který před tím na ni poslal exekutora. Ale ona úmluvu popřela a žádala pět liber, které jsme jí ještě byli dlužni, a když jsme je hned neměli po ruce (Nautův dopis došel pozdě), přišli do domu dva exekutoři, zabavili všechny moje svršky — peřiny, prádlo, šaty, všechno, dokonce i kolébku mého ubohého dítěte a lepší hračky děvčátek, která to všechno viděla a plakala. Hrozili, že za dvě hodiny si to všechno odvezou — ležela jsem pak s bolavým prsem na holé zemi s dětmi, které se třásly zimou. Náš přítel Schramm* běžel do města, aby sehnal pomoc. Nastoupil do drožky, koně se splašili, Schramm vyskočil za jízdy z vozu a zkrvaveného nám ho přivezli do domu, kde jsem hořekovala se svými ubohými, třesoucími se dětmi.

Den nato jsme museli z bytu. Bylo zima, deštivo a sychravo. Můj muž nám hledal byt, nikde nás nechtěli přijmout, jakmile se zmínil o čtyřech dětech. Konečně nám vypomohl jeden přítel, zaplatili jsme a já rychle prodala peřiny, abych mohla zaplatit lékárníkovi, pekaři, řezníkovi, mlékaři, kterým skandál s exekucí nahnal strach a kteří se na mne všichni najednou vrhli se svými účty. Prodané peřiny jsme vynesli před dům, naložili na káru — a co se stalo? Mezitím už se začalo stmívat, anglický zákon zakazuje stěhování v noci, domácí se strážníky se na nás vrhl, tvrdil, že by tam mohly být i jeho věci, že chceme utéci za hranice. Za necelých pět minut stálo před domem víc než dvě stě či tři sta lidí, všichni povaleči z Chelsea. Peřiny jsme museli zanést dovnitř, teprve druhý den, když se rozednívalo, jsme je směli odevzdat kupci. Když jsme tedy všechno prodali, abychom mohli do haléře

* Conrad Schramm.

zaplatit všechny dluhy, nastěhovala jsem se se svými miláčky do našich nynějších dvou komůrek v Německém hotelu, 1 Leicester Street, Leicester Square, kde se nám za 5 ½ libry týdně dostalo lidského přijetí.

Odpusťte, milý příteli, že jsem Vám tak široce a dlouze vylíčila jeden den našeho zdejšího života; je to neskromné, vím, ale srdce mi dnes večer přeteklo do chvějících se rukou a musela jsem si zase jednou vylít srdce jednomu z našich nejstarších, nejlepších a nejvěrnějších přátel. Nemyslete si, že mě ty malicherné trampoty zlomily, vím až příliš dobře, že se takto nepotýkáme sami, vím, že hlavně já ještě patřím k neobyčejně šťastným lidem, protože mi po boku stojí můj milovaný muž, opora mého života. Co mě však skutečně do hloubi duše bolí, proč mi srdce krvácí, je to, že můj muž musí snášet tolik malicherných trampot, když by mu pomohlo tak málo, a že on, který tolika lidem tak rád a ochotně pomohl, tu zůstal tak docela bez pomoci. Ale nemyslete si, milý pane Weydemeyere, že po někom něco chceme, kdybychom *od někoho dostali půjčku*, můj muž by byl *ještě s to ji splatit*. Jediné, co snad můj muž měl právo vyžadovat od těch, kteří z něho načerpali tolik myšlenek, kterým byl posilou a oporou, bylo to, aby projevili pro jeho „Revui" víc energie, víc zájmu. To si troufám směle tvrdit, aspoň tím mu byli povinni. Také nevím, zda si můj muž nezasloužil za svou práci plným právem 10 stříbrných grošů. *Myslím, že přitom nikdo nepřišel zkrátka.* To mě bolí. Ale můj muž soudí jinak. Neztratil nikdy, ani v nejhorších chvílích, pevnou víru v budoucnost, vždy si zachoval svůj nezkalený humor, a byl docela spokojen, když mě viděl veselou a když viděl naše roztomilé děti, jak se tulí ke své mamičce. Neví, milý pane Weydemeyere, že jsem Vám psala tak obšírně o našem postavení. Nezmiňujte se proto o těchto řádcích. Ví jen, že jsem Vás jeho jménem žádala, abyste co možná urychleně sehnal a odeslal peníze. Vím, že použijete těchto řádků jenom jako náš *taktní, diskrétní přítel.*

Buďte zdráv, milý příteli! Své milé paní vyřiďte mé nejsrdečnější pozdravy a Vašeho andílka polibte od matky, která prolila mnoho slz nad svým robátkem. Jestli Vaše žena sama kojí, neříkejte jí o tomhle dopise nic. Vím, jak každé rozčilení působí a jak malič-

kému škodí. Našim třem starším dětem se přes to všechno daří skvěle. Děvčata jsou hezká, zrovna kvetou, jsou veselá a spokojená a náš malý tlouštík je výlupek všech šibalství a má spoustu legračních nápadů. Zpívá, šibal, po celý den s ohromným patosem a mohutným hlasem legrační písně a když zanotuje na celé kolo slova z Freiligrathovy Marseillaisy

„Ó, červne, přijď a přines činy,
po svěžím činu prahne srdce mé“,[520]

rozléhá se to po celém domě. Snad je dějinným posláním tohoto měsíce, jako jeho dvou neblahých předchůdců, zahájit obrovský boj, v němž si zase všichni podáme ruce.

Buďte zdráv.

Otištěno v „Die Neue Zeit“, sv. 2, čís. 27, 1906—1907

Podle rukopisu srovnaného s textem v novinách
Přeloženo z němčiny

7

Jenny Marxová
Josephu Weydemeyerovi

do Frankfurtu

[Londýn kolem 20. června 1850]

Milý pane Weydemeyere!

Mého muže nesmírně udivilo, že jste mohl poslat peníze Nautovi, a rovněž to, že jste peníze za rudá čísla[449] poslal někomu jinému než jemu.

Celý prodej „Revue" se ovšem musí změnit. Prozatím Vás můj muž mým prostřednictvím žádá, abyste panu Nautovi už nic neposílal, nýbrž všecko, i sebemenší částku (v pruských tolarech) sem. Tady jsou jiné poměry než v Německu. Bydlíme všichni v jedné světnici a jednom docela malém pokojíčku, 6 lidí, a platíme víc než za sebevětší dům v Německu a navíc musíme platit týdně. Dovedete si tedy představit, do jaké situace se člověk dostane, když třeba jen jeden tolar přijde jen o den později. Všem nám tady jde teď o chléb vezdejší. Nečekejte tedy na příkazy pana Nauta apod. Dále Vám můj muž vzkazuje, že to opravdu není moc dobré, jestliže ho Lüning kritizuje*, prudký výpad by se snesl, jen žádné uznání. Můj muž také nečekal nějakou hlubší kritiku, jen prostě to, co dělají všechny noviny a Vaše noviny** také, když jde o revue a brožury a o to, seznámit veřejnost s nějakým spisem a propagovat ho. V tom případě přinášejí malé vhodné výňatky. To nedá příliš práce.

* Viz tento svazek, str. 604.
** „Neue Deutsche Zeitung".

Pozdravujte ode mne mnohokrát svou milou ženu a srdečně pozdravuji i Vás.

Vaše

Jenny Marxová

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočiněnija,
1. vyd., sv. XXV, 1934

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

8

Jenny Marxová Bedřichu Engelsovi

do Manchesteru

Londýn 19. prosince [1850]

Milý pane Engelsi!

Posílám Vám z Karlova pověření šest výtisků „Neue Rheinische Zeitung"*. Harney, jemuž se daří trochu lépe, prosí, abyste jeden z nich poslal Helen Macfarlanové. Představte si, že ten bídák Schuberth chce dát těch 300 výtisků Eisenovi jen za hotové a ten hlupák Naut je teď z toho celý pryč. Karel musí kvůli tomu napsat spoustu dopisů a to víte, co to pro něj znamená. Včera došla kolínská vyobcovací bula proti Willichovi a spol. včetně nových stanov, oběžníku atd.[521] Kolínští byli tentokrát výjimečně energičtí a aktivní a vystoupili proti té sprosté bandě naprosto rozhodně. Představte si, že Willichovi nestačila ta první blamáž s fanonovsko-caperonovským manifestem**, velikáni teď vydali další epištolu, a Willich šel tak daleko, že rudému Beckerovi poslal tři dekrety, aby je předal kolínské zeměbraně; rozkazuje jim odsud, aby se vzbouřili, v každé rotě jmenovali prozatímní vládu a sesadili všechny civilní i vojenské orgány, popřípadě je dali postřílet. A to ta kolínská zeměbrana už zase pěkně spokojeně popíjí a žvaní v městě otců svých na chladném břehu Rýna. Není-li tenhle Willich zralý pro blázinec, tak už nevím kdo jiný. Schapper si opatřil hamburský pas, aby mohl sám převzít Haudovo emisaření. Mnoho zdaru, Hippopotame!

Od Dronka také přišel dopis. Moseska zas už tomu svému namluvila, že je chlafou všech kchomunistů. Ale vždyť brzy přijedete

* „Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue".
** Viz tento svazek, str. 177–179.

a uslyšíte a uvidíte všechno, co se tu událo. Caperonovci jednou v noci přepadli rudého Wolffa, zbili ho a Rudoch podal žalobu na Wenglera. Druhý den, když byl vynesen rozsudek, Willich ho 20 šilinky vyplatil.

Všichni se těšíme, že brzy přijedete.

Vaše

Jenny Marxová

[Adresa na rubu dopisu]

Frederic Engels, Esquire.
Manchester 70, Great Ducie Street.

Poprvé otištěno
v Marx-Engels, Gesamtausgabe,
třetí oddíl, sv. 1, Berlín 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

9

Jenny Marxová Bedřichu Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn 11.] ledna 1851

Milý pane Engelsi!

Posílám Vám z pověření svého muže dopis pro Weertha. Chtěl jste ho odeslat zároveň se svým. Rudý Wolff udělal na stroji pár nových bot, občan Liebknecht je den ze dne vážnější a ctnostnější, Schramm* se oddává svému žalu a není ho vidět. Děti pozdravují Engelse a můj muž je v knihovně a maří tam čas.

Pozdravuji Vás srdečně

Jenny Marxová

Poprvé otištěno
v Marx-Engels, Gesamtausgabe,
třetí oddíl, sv. 1, Berlín 1929

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Conrad Schramm.

10

Jenny Marxová Bedřichu Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn 17. prosince 1851]

Milý pane Engelsi!

Mouřenín mě právě pověřil, abych Vám co nejrychleji krátce odpověděla na Weydemeyerův dopis*, který právě došel. Sám Vám chce do pátku poslat článek o francouzské mizérii** a chtěl by vědět, jestli byste nemohl dodat do Ameriky humorný článek o německé ubohosti a zejména o Prusku ošuleném Rakouskem atd. Píši také zároveň na rozkaz nejvyšší vrchnosti upomínací dopis Freiligrathovi. Všichni se už moc těšíme, že se u nás zase brzy ukážete. Plukovník Vrabčík a slečny sestřičky*** Vás srdečně pozdravují, já rovněž.

Jenny Marxová

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočinenija,
2. vyd., sv. 27, Moskva 1962

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 443.
** „Osmnáctý brumaire Ludvíka Bonaparta".
*** Edgar, Jenny a Laura.

POZNÁMKY

[1] Tento dopis je první známý Engelsův dopis Marxovi. Napsal ho brzy po svém návratu z Anglie. Když se vracel do Německa, stavil se koncem srpna 1844 v Paříži a zdržel se tam 10 dní. Tehdy došlo k jeho historickému setkání s Marxem, od něhož se datuje společná vědecká činnost a revoluční boj za zájmy proletariátu. Když si ujasnili, že se názorově shodují ve všech teoretických oblastech, přikročili k práci na svém prvním společném díle, zaměřeném proti mladohegelovcům. Chtěli je původně nazvat „Kritika kritické Kritiky. Proti Brunovi Bauerovi a spol.". Když byla kniha v tisku, dal jí Marx hlavní titul „Svatá rodina". — *17.*

[2] Karl Ludwig Bernays, jeden z redaktorů německého listu „Vorwärts!" vycházejícího v Paříži, byl v září 1844 na žádost pruské vlády postaven francouzskými úřady před soud a odsouzen do vězení a k peněžitému trestu pro kritiku reakčních poměrů v Prusku. — *18.*

[3] Míní se „*Deutsch-Französische Jahrbücher*" [„Německo-francouzské ročenky"], vycházely německy v Paříži za redakce Karla Marxe a Arnolda Ruga. Vyšlo jen první dvojčíslo v únoru 1844. Byly tu uveřejněny práce Karla Marxe „K židovské otázce" a „Úvod ke kritice Hegelovy filosofie práva", a rovněž práce Bedřicha Engelse „Nástin kritiky politické ekonomie" a „Situace Anglie. ‚Minulost a přítomnost' od Thomase Carlyla" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 1, čes. vyd. 1956, str. 371—400, 401—414, 525—550, 551—575). Tyto práce znamenají Marxův a Engelsův definitivní přechod k materialismu a komunismu. Hlavní příčinou, proč časopis přestal vycházet, byly zásadní neshody mezi Marxem a buržoazním radikálem Rugem. — *18.*

[4] Engels odjel v listopadu 1842 z Německa a strávil téměř dva roky v Anglii. Pracoval v přádelně bavlny Ermen & Engels v Manchesteru, jejímž spolumajitelem byl jeho otec, současně však také studoval sociální a politické poměry v Anglii, životní a pracovní podmínky anglických dělníků a seznámil se s chartistickým hnutím. Začátkem září 1844 se vrátil do Německa. — *18.*

[5] „*Vorwärts!*" [„Vpřed!"] — německé noviny, které vycházely dvakrát týdně v Paříži od ledna do prosince 1844. Vyšly v nich některé Marxovy a Engel-

sovy články (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 1, čes. vyd. 1956, str. 415—432 a 576—619). Pod vlivem Marxe, který se od léta 1844 bezprostředně podílel na redakci listu, začal „Vorwärts!" dostávat komunistické zaměření a ostře kritizoval reakční poměry v Prusku. Na žádost pruské vlády vypověděla Guizotova vláda v lednu 1845 Marxe a některé další spolupracovníky listu z Francie a „Vorwärts!" přestal vycházet. — *19.*

6 Engels zde píše o Marxově chystané práci „Kritik der Politik und Nationalökonomie" [„Kritika politiky a politické ekonomie"]. Marx, který se od konce roku 1843 zabýval studiem politické ekonomie, si už na jaře 1844 vytkl za úkol vydat tiskem kritiku buržoazní politické ekonomie z materialistického a komunistického stanoviska; z rukopisů, které tehdy napsal, se dochovala pouze část známá pod názvem „Ekonomicko-filosofické rukopisy z roku 1844" (viz čes. vyd. 1961). Pro práci na knize „Svatá rodina" se Marx na čas přestal zabývat politickou ekonomií a vrátil se k ní až v prosinci roku 1844. Dochovalo se velmi mnoho konspektů, výpisků a poznámek, které si Marx pořídil v letech 1845—1846 při studiu anglických, francouzských a jiných ekonomů. Ale ani tentokrát se Marxovi nepodařilo uskutečnit svůj úmysl. Smlouvu o vydání tohoto dvousvazkového díla, kterou Marx uzavřel s vydavatelem Leskem 1. února 1845 (viz poznámku 415), Leske zrušil v únoru 1847. — *20, 29, 36.*

7 V prosinci 1844 uveřejnil Engels v „Deutsches Bürgerbuch für 1845" [„Kniha německých občanů na rok 1845"] článek „Beschreibung der in neuerer Zeit entstandenen und noch bestehenden kommunistischen Ansiedlungen" [„Popis komunistických osad vzniklých v nedávné době a dosud trvajících"] (viz Marx-Engels, Werke, sv. 2, 1957, str. 521—535 a Marx-Engels, Gesamtausgabe, první oddíl, sv. 4, Moskva-Leningrad 1933, str. 351—366). Tato práce o komunistických koloniích, které v duchu idejí utopického komunismu založil v USA Robert Owen a jeho stoupenci, shrnovala materiály uveřejněné v anglických listech „The New Moral World" [„Nový mravní svět"], „The Northern Star" [„Severní hvězda"] a „The Morning Chronicle" [„Ranní kronika"]. — *20.*

8 Názorové různice mezi Marxem a Engelsem na jedné straně a Arnoldem Rugem na druhé začaly už v době společné práce na „Deutsch-Französische Jahrbücher" (viz poznámku 3). Jejich příčinou byla Rugova nevražívost vůči komunismu jako revolučnímu světovému názoru a nepřeklenutelná propast mezi názory Marxe a Engelse a názory mladohegelovce Ruga, který byl stoupencem filosofického idealismu a odmítal revoluční masové akce. Rugovým nepřátelským postojem k povstání slezských tkalců roku 1844 se tento zásadní rozdíl ještě vyhrotil. K definitivní roztržce mezi Marxem a Rugem došlo v březnu 1844. Marx pranýřoval Rugův měšťácký a šosácký postoj

v článku „Kritické poznámky k ‚Prusovu' článku ‚Pruský král a sociální reforma'", který vyšel v srpnu 1844 v časopise „Vorwärts!" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 1, čes. vyd. 1956 a 1961, str. 415—432). — *21.*

9 *Spolky pro povznesení dělnictva* (Vereine zur Hebung der Arbeiter) se v letech 1844—1845 zakládaly v řadě pruských měst z iniciativy německé liberální buržoazie. Když byla v srpnu 1844 v Berlíně uspořádána první pruská průmyslová výstava, výbor složený převážně z porýnských průmyslníků vytvořil 29. října v Berlíně Ústřední spolek pro blaho pracujících tříd (Zentralverein zum Wohle der arbeitenden Klassen). Ústřední spolek byl zprvu podporován pruským králem a vydal výzvu k zakládání poboček ve všech městech.

Liberální buržoazie se polekala povstání slezských tkalců v létě 1844, které vyvolalo další stávkové boje a menší povstání. Křiklavé rozpory mezi hladovou bídou ve Slezsku a leskem berlínské průmyslové výstavy rozbily tvrzení, že třídní protiklad mezi proletariátem a buržoazií existuje jen v Anglii a ve Francii, a ne v Německu. Ústřední spolek se proto snažil odvrátit dělníky od boje za jejich třídní zájmy. Zakládání spolků pro blaho pracujících tříd v Cáchách, Elberfeldu, Düsseldorfu, Mülheimu, Vratislavi, Hamburku, Královci a jiných městech probíhalo velmi různě. Nejdále došel vývoj v porýnských průmyslových městech, zvláště v Kolíně, kde byly rozpory mezi buržoazií a proletariátem zvlášť silné a kde už existovala radikálně demokratická opozice proti pruskému absolutismu.

V rozporu se snahami německé buržoazie a vládnoucích kruhů, které chtěly dát spolkům neškodný filantropický ráz, působilo zakládání spolků v předbřeznové době na růst politického uvědomění a politické aktivity lidových mas ve městech a obrátilo pozornost široké veřejnosti k sociální otázce. Představitelé revolučně demokratické inteligence využívali ustavujících schůzí a diskusí o stanovách spolků a šířili pokrokové ideje. Pruská vláda se snažila tomuto vývoji čelit, a aby ochromila činnost spolků, neschvalovala od jara 1845 jejich stanovy a zakazovala další schůze. 4. dubna 1845 zamítla pruská vláda s konečnou platností žádost o schválení berlínského ústředního spolku. — *22.*

10 V *Kolíně* byla 10. listopadu 1844 svolána schůze, kterou navštívilo 500 osob — továrníci i dělníci, úředníci, řemeslníci i inteligence. Vedla se na ní polemika proti názvu Spolek pro blaho pracujících tříd a byl dán podnět k založení *Všeobecného podpůrného a vzdělávacího spolku* (Allgemeiner Hilfs- und Bildungsverein). Této schůze se zúčastnili četní akcionáři a spolupracovníci někdejší „Rheinische Zeitung" (1842 a 1843), jako Gustav Bergenroth, J. Bürgers, Ludolf Camphausen, Gerhard Josef Compes, Karl d'Ester, Georg Jung, Gustav Mevissen, Dagobert Oppenheim, Franz Raveaux a Rudolph Schramm. Aktivně vystoupili někteří členové tohoto kruhu

a další představitelé radikálně demokratické a socialistické inteligence.

Zvolený výbor pro vypracování stanov, o němž Engels píše, uveřejnil 12. prosince 1844 v „Kölnische Zeitung" návrh stanov, který měl velký vliv na další podobné snahy v Německu. Cílem Všeobecného podpůrného a vzdělávacího spolku bylo podle tohoto návrhu zakládání podpůrných a nemocenských pokladen, zaopatřování lidí bez přístřeší a ostatních lidí vystavených nouzi, organizované zprostředkování práce, zakládání bytových, spotřebních a výrobních družstev, vytváření úvěrových pokladen a prodejních trhů pro drobné řemeslníky a výrobní družstva, zřizování řemeslnických a průmyslových škol a lepší odborné vzdělání pro dělníky a řemeslníky. Úřady stanovy zamítly; valné shromáždění Spolku ze 16. a 31. března a ze 13. dubna 1845, kterého se zúčastnilo přes 1000 osob, je však jednomyslně přijalo. Předseda vlády nato zakázal další schůze, ale konečné zamítnutí stanov oznámil teprve v říjnu 1845.

Protože během těchto rozepří nemohl Spolek ještě působit a nouze v Kolíně v zimě 1844—1845 neustále rostla, až na jaře 1845 vyvrcholila, nejaktivnější a nejrozhodnější představitelé výboru společně s několika jinými, komunisticky smýšlejícími demokraty založili v březnu 1845 v Kolíně *Spolek pro ulehčení současné nouze.* Vedoucí roli v něm sehráli Gustav Bergenroth, C. H. Dahlen, Roland Daniels, Dr. Karl d'Ester, Georg Jung, J. A. Loellgen, Carl Schneider a Joseph Weydemeyer — téměř sami Marxovi a Engelsovi známí nebo přátelé. Od 20. března 1845 vydával Spolek pro ulehčení současné nouze denně několika tisícům lidí bezplatně jídlo, vytvořil nouzové ubytovny a staral se o lékařskou péči. Spolupracovníci spolku mimoto až do léta 1845 prováděli šetření o nuzných poměrech kolínského proletariátu a vystupovali v tisku, mimo jiné v měsíčníku „Gesellschaftsspiegel", proti pomluvám.

V *Elberfeldu* byl 17. listopadu 1844 na hojně navštívené schůzi založen lidový vzdělávací spolek, jehož organizátoři museli od samého začátku čelit místnímu duchovenstvu, které bylo ve Wuppertalu zvlášť silně pietistické a svatouškovské, snažilo se dostat spolek pod svůj vliv a dát jeho činnosti náboženský ráz. Engels a jeho přátelé se snažili využívat schůzí spolku i výboru k propagování komunistických názorů (srovnej Engelsovy „Projevy v Elberfeldu", Marx-Engels, Spisy, sv. 2., čes. vyd. 1957 a 1961, str. 523—544).

„*Racionalisty*" zde Engels ironicky nazývá představitele průmyslu ve Wuppertalu, kteří byli ještě silně v zajetí náboženství, museli ale v důsledku svých kapitalistických zájmů vystupovat proti pietistickému, od světa odtrženému blouznění.

Spolkové stanovy nebyly úředně schváleny a spolek sám přestal existovat na jaře 1845. — *22, 35.*

11 Engels se tu zmiňuje o zamýšleném spise o sociálních dějinách Anglie, k němuž sbíral materiál za svého pobytu v Anglii (od listopadu 1842 do srpna 1844). Původně chtěl v této práci vyhradit zvláštní kapitolu postavení děl-

nictva. Když však pochopil zvláštní poslání proletariátu v buržoazní společnosti, rozhodl se věnovat postavení anglické dělnické třídy samostatné dílo („Postavení dělnické třídy v Anglii"), které psal po návratu do Německa od září 1844 do března 1845. Z Engelsových konspektů napsaných v červenci a srpnu 1845 a také z dopisů, které zaslal nakladatel Leske Marxovi 14. května a 7. července 1845, vysvítá, že Engels na jaře a v létě 1845 pracoval na knize o sociálních dějinách Anglie. Až do konce roku 1847 se nevzdával tohoto záměru; svědčí o tom noticka v „Deutsche-Brüsseler-Zeitung" ze 14. listopadu 1847 (čís. 91). Byla tu však celá řada důvodů, pro které se Engelsovi nepodařilo knihu dokončit. — *23, 28.*

12 Brožuru o Friedrichu Listovi Engels nenapsal. V druhém „Projevu v Elberfeldu" (15. února 1845) se však vypořádává s názory německých stoupenců ochranářství, především s Listem (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 2, čes. vyd. 1957 a 1961, str. 536—544). — *23.*

13 Podrobný rozbor knihy Maxe Stirnera „Der Einzige und sein Eigenthum" [„Jedinec a co mu náleží"] a kritiku reakčnosti jeho filosofických, ekonomických a sociologických názorů obsahuje Marxovo a Engelsovo dílo „Německá ideologie" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 3, čes. vyd. 1958, str. 23—551 a dotisk 1962, str. 23—555). — *23, 488.*

14 Engels se tu zmiňuje o jediném čísle „Berliner Monatsschrift" [„Berlínský měsíčník"], které roku 1844 vydal Ludwig Buhl a v němž vyšla recenze románu Eugèna Sue „Les mystères de Paris" [„Tajnosti Paříže"] od Kaspara Schmidta (skutečné jméno Maxe Stirnera) pod jménem M. Schmidt. Sueův román, který vycházel v Paříži v letech 1842—1843 v časopise „Journal des Débats" [„Noviny pro diskuse"], je napsán v duchu sentimentální a maloburžoazní sociální fantastiky. — *23, 39.*

15 V kroužku „*svobodných*" se scházeli berlínští spisovatelé, mimo jiné mladohegelovci Bruno Bauer, Edgar Bauer, Eduard Meyen, Ludwig Buhl a Max Stirner. Franz Mehring výstižně napsal ve své knize „Život Karla Marxe", že se v této společnosti „sešli téměř všichni předbřezňoví literáti pruského hlavního města, aby si tu hráli na politické a sociální revolucionáře v podobě zdivočelých šosáků". Srovnej také Marxovu kritiku „svobodných" v jeho dopisech Arnoldu Rugovi z roku 1842 (viz tento svazek, str. 459—460 a 466—467). „Svobodní", odtržení od života a vyžívající se v abstraktních filosofických sporech, se v letech 1843—1844 zřekli „radikalismu roku 1842", klesli k vulgárnímu subjektivnímu idealismu a hlásali „teorii", podle níž jsou tvůrci dějin jen vyvolené osobnosti, nositelé „ducha", „čisté kritiky", zatímco masa, lid, působí v historickém procesu jen jako trpný materiál, jako přítěž. Škodlivé,

reakční ideje mladohegelovců, kteří své názory nazývali „kritickou kritikou", odhalili Marx a Engels ve svém prvním společném díle „Svatá rodina" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 2, čes. vyd. 1957 a 1961, str. 15—232). — *25, 30, 459, 465.*

16 Výrazem „démocratie pacifique" (pokojná demokracie) naráží Engels na názory epigonů Fourierovy školy, kteří ve svém listu „Démocratie pacifique" dali Fourierovu učení vysloveně sektářský a dogmatický ráz. Marx a Engels několikrát kritizovali „rozředěný fourierismus" hlásaný v tomto listě a vyjadřující v podstatě názory měšťáckých filantropů. — *25, 30, 91.*

17 *Ukerská marka* (Uckermark) — severní část braniborské provincie v Prusku, opora reakčního pruského junkerstva. — *25.*

18 Úryvek tohoto dopisu uveřejnil poprvé Franz Mehring v článku „Z Engelsových dopisů Marxovi" („Die Neue Zeit", sv. 2, čís. 44, 1900—1901). — *27.*

19 Engels tím míní brožuru Mosesa Hesse „Die letzten Philosophen" [„Poslední filosofové"], vydanou v Darmstadtu roku 1845, proti knize Maxe Stirnera „Der Einzige und sein Eigenthum" [„Jedinec a co mu náleží"]. Hess ve své brožuře kritizoval Stirnerovy filosofické názory z pozice pravého socialismu (viz poznámku 49). — *27.*

20 „*Deutsches Bürgerbuch für 1845*" [„Knihu německých občanů na rok 1845"] vydal v prosinci 1844 v Darmstadtu Hermann Püttmann. Celkové zaměření této ročenky bylo ovlivněno tím, že na ní spolupracovali představitelé pravého socialismu. Přinesla však i práce představitelů revolučně demokratického hnutí, jako Wilhelma Wolffa a Georga Weertha, a také Engelsův popis komunistických osad v Anglii a v Americe (viz poznámku 7). — *27, 33.*

21 „*Gesellschaftsspiegel*" [„Zrcadlo společnosti"] — měsíčník, který vycházel v Elberfeldu v letech 1845—1846 za redakce Mosesa Hesse. Engels se zpočátku zúčastnil organizačních příprav vydávání časopisu, do redakce však nevstoupil. V časopise se otiskovaly články pravých socialistů. — *28, 33.*

22 *Řemeslník* („Ein Handwerker") — pod tímto pseudonymem vyšel 24. srpna, 4. září a 2. října 1844 v pařížských německých novinách „Vorwärts!" cyklus básní „Písně života" [„Lebenslieder"] a 25. prosince 1844 glosa „Učení řemeslu" [„Handwerksunterricht"]. — *28.*

23 „*Rheinische Jahrbücher zur gesellschaftlichen Reform*" [„Porýnské ročenky k otázkám společenské reformy"] — německý časopis vydávaný Hermannem Püttmannem; zpočátku byl plánován jako čtvrtletník, vyšly však jen dva svazky, první v Darmstadtu v srpnu 1845, druhý koncem roku 1846 v tiskárně

Belle-Vue v blízkosti Kostnice na německo-švýcarských hranicích. Marx a Engels se snažili získat v Německu opěrné body pro propagandu svých komunistických názorů a pokládali za nutné využít časopis pro tento účel. V prvním svazku byl uveřejněn text Engelsových projevů na schůzích v Elberfeldu 8. a 15. února 1845 („Projevy v Elberfeldu"), ve druhém svazku jeho článek „Svátek národů v Londýně" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 2, čes. vyd. 1957 a 1961, str. 523—544 a 582—594). Celkové zaměření ročenek však určovali spolupracovníci z řad představitelů pravého socialismu; Marx a Engels proto ostře kritizovali časopis ve své práci „Německá ideologie" (viz Marx-Engels, Spisy sv. 3, čes. vyd. 1958, str. 23—551 a dotisk 1962 str. 23—555).

Podle tiskových zákonů některých německých států byly všechny publikace přesahující 20 tiskových archů osvobozeny od předběžné cenzury. „Rheinische Jahrbücher" patřily k těmto publikacím, to však nevadilo policii velkovévodství hesenského, aby pod záminkou, že obsah časopisu je „buřičský", nezkonfiskovala hned první svazek a nezakázala další vydávání. — *28, 34, 39.*

24 „*Rheinische Zeitung für Politik, Handel und Gewerbe*" [„Porýnské noviny pro politiku, obchod a průmysl"] — deník, který vycházel v Kolíně nad Rýnem od 1. ledna 1842 do 31. března 1843. Založili jej představitelé porýnské buržoazie, opozičně naladěné proti pruskému absolutismu. Pro spolupráci s tímto listem byli získáni i někteří mladohegelovci. Od dubna 1842 se stal spolupracovníkem „Rheinische Zeitung" Karel Marx a od října téhož roku byl jedním z jejích redaktorů. V „Rheinische Zeitung" vyšlo i několik článků Bedřicha Engelse. Za Marxovy redakce začal tento list nabývat stále určitějšího revolučně demokratického charakteru. Vláda uvalila na „Rheinische Zeitung" zvlášť přísnou cenzuru a později noviny vůbec zakázala. — *29.*

25 Míní se „*Telegraph für Deutschland*" [„Německý telegraf"] — literární časopis založený Karlem Gutzkowem, vycházel v letech 1838—1848 v Hamburku. Koncem třicátých a na začátku čtyřicátých let zastupoval názory Mladého Německa. Engels spolupracoval s tímto časopisem od března 1839 do roku 1841. V prosinci 1844 vyšel v čís. 203 a 204 Rugův článek „An einen Patrioten" [„Vlastenci"]. — *30.*

26 Tento dopis uveřejnil poprvé Franz Mehring ve zkráceném znění v článku „Z Engelsových dopisů Marxovi" („Die Neue Zeit", sv. 2, čís. 44, 1900 až 1901). — *32.*

27 Marx byl vypovězen z Francie za účast na redakci listu „Vorwärts!" Dekret o vypovězení vydala francouzská vláda na nátlak Pruska v lednu 1845. 3. února 1845 odjel Marx z Paříže do Bruselu. — *32, 489.*

[28] *Cabinet noir* (černý kabinet) — tajný úřad při poštovních správách ve Francii, Prusku, Rakousku a jiných státech, který otvíral a četl dopisy. Existoval od vytvoření evropských absolutistických monarchií. — *35.*

[29] Engels měl na mysli Fourierovu nedokončenou práci „Section ébauchée des trois unités externes" [„Nástin oddílu o třech vnějších jednotách"], která byla uveřejněna teprve po Fourierově smrti ve fourierovském časopise „La Phalange" [„Falanga"] (1845). V témž časopise byly otištěny také Fourierovy rukopisy o kosmogonii. — *37.*

[30] Slova „122 fr. 22 c. k 26. březnu na Brusel" jsou napsána rukou Stephana Adolfa Nauta. — *37.*

[31] Zpráva o schůzích v Elberfeldu 8. a 15. února 1845, na kterých vystoupil také Engels, byla uveřejněna roku 1845 v prvním svazku časopisu „Rheinische Jahrbücher", vydávaném Hermannem Püttmannem (viz poznámku 23).

Kritika názorů Friedricha Lista je v druhém Engelsově „Projevu v Elberfeldu" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 2, čes. vyd. 1957 a 1961, str. 536—544). — *39.*

[32] Tím se myslí reorganizace Královské banky v Berlíně, založené roku 1765, kterou provedla v roce 1846 vláda Bedřicha Viléma IV. Výsledkem byl vznik Pruské banky, akciové společnosti řízené státem. Cílem této reorganizace, podepřené výnosem z 5. října 1848, bylo přilákat soukromý kapitál ve výši 10 miliónů, aby byly kryty státní dluhy (viz Engelsův článek „Otázka Pruské banky", Marx-Engels, Spisy, sv. 4, čes. vyd. 1958, str. 41—42). — *43.*

[33] Dne 15. srpna 1846 odjel Engels do Paříže, aby tam z pověření bruselského Komunistického korespondenčního výboru propagoval vědecký komunismus mezi dělníky, především mezi členy pařížských obcí Svazu spravedlivých (viz poznámku 37 a 47), a aby tu získal spolupracovníky pro korespondenční výbor, který se měl v Paříži vytvořit. Část německých řemeslníků, kteří tehdy žili v Paříži, se přikláněla k utopistickému rovnostářskému komunismu Wilhelma Weitlinga. Značně je ovlivňoval i Karl Grün, který šířil na dělnických shromážděních ideje pravého socialismu a Proudhonovy maloburžoazní utopie. Vědecký komunismus bylo proto možné propagovat jen ve vytrvalém boji proti utopickým idejím Weitlingovým, proti proudhonismu a proti pravému socialismu. Díky Engelsovu působení se většina členů pařížských obcí Svazu spravedlivých odklonila od těchto názorů neslučitelných s vědeckým komunismem. — *45.*

[34] Narážka na Marxův a Engelsův pokus vydat „Německou ideologii" ve Vestfálsku s pomocí tamějších podnikatelů, pravých socialistů Julia Meyera a Rudolpha Rempela. Jednání s nimi zahájil Joseph Weydemeyer v květnu

1846. V dopise, který se nedochoval, adresovaném Rudolphu Rempelovi 2. července 1846, odsoudili Marx a Engels příkře průtahy, vytáčky a výmluvy těchto vestfálských kapitalistů. Nato Meyer a Rempel pod záminkou, že nemají dost prostředků, definitivně odmítli financovat vytištění „Německé ideologie" i vydávat jinou socialistickou literaturu. Skutečnou příčinou tohoto odmítnutí bylo však to, že Meyer a Rempel byli představiteli toho směru, který Marx a Engels ve své práci kritizovali. — *45, 502.*

35 Zde je míněna brožura Karla Grüna „Die preussischen Landtags-Abschiede. Ein Wort zur Zeit" [„Usnesení pruského zemského sněmu. Aktuální poznámky"], vydaná anonymně roku 1846 v Birwinken ve Švýcarsku. — *46, 55.*

36 Karl Grün, „Die soziale Bewegung in Frankreich und Belgien. Briefe und Studien" [„Sociální hnutí ve Francii a Belgii. Dopisy a studie"], Darmstadt 1845. — *46, 499.*

37 Tím se myslí Komunistický korespondenční výbor, který Marx a Engels založili počátkem roku 1846 v Bruselu a podle něhož měly být vytvořeny socialistické skupiny v Německu, ve Francii, v Anglii a v jiných zemích. Účelem těchto korespondenčních výborů, které měly podle Marxova a Engelsova záměru připravovat půdu pro vytvoření internacionální proletářské strany, bylo ideově a organizačně semknout socialisty a pokrokové dělníky z různých zemí a bojovat proti těm směrům v dělnickém hnutí, které byly proletariátu cizí. Založením bruselského korespondenčního výboru se vytvářely organizační, politické a ideové předpoklady k tomu, aby si předvoj dělnického hnutí mohl osvojit vědecký komunismus. Při vytváření korespondenčních výborů v Londýně, v Paříži a v různých částech Německa měli být pro spolupráci v těchto výborech získáni významní socialisté a komunisté z evropských zemí. Jak je vidět z dopisu George Juliana Harneyho Engelsovi z 30. března 1846 a z dopisů Karla Schappera Marxovi z 6. června a 17. července 1846, byl v Londýně vytvořen korespondenční výbor, v němž spolupracovali vůdcové levého křídla chartistů a členové londýnského německého dělnického vzdělávacího spolku vedeného Schapperem (viz poznámku 64). Marx a Engels se pokoušeli získat ke spolupráci také Étienna Cabeta, Pierra Josepha Proudhona a jiné francouzské socialisty (viz tento svazek str. 498 až 499). Tento pokus se však nezdařil, jak o tom svědčí Proudhonův dopis Marxovi ze 17. května 1846 (viz poznámku 53 a 410). V Německu udržoval Wilhelm Wolff spojení se slezskými dělníky; z Kielu psal do Bruselu Georg Weber, z Vestfálska Joseph Weydemeyer; v Porýnské provincii se korespondovalo s elberfeldskými socialisty přes Stephana Nauta a Gustava Köttgena a kolínští komunisté Roland Daniels, Heinrich Bürgers a Karl d'Ester si pravidelně dopisovali s Marxem a Engelsem. — *46, 498.*

[38] Engels tím myslí první kapitolu prvního svazku díla, které napsal společně s Marxem, „Německé ideologie"; tato kapitola obsahuje kritiku filosofických názorů Ludwiga Feuerbacha (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 3, čes. vyd. 1958, str. 31—90, dotisk 1962, str. 31—91). Na této kapitole pracovali zřejmě ještě v druhé polovině roku 1846, ale ani pak ji nedokončili. — *46.*

[39] Narážka na desátý článek ze série Hugha Dohertyho „La Question religieuse" [„Náboženská otázka"], který vyšel v časopise „La Phalange", sv. 4. str. 136 až 163. — *47.*

[40] Členy Komunistického korespondenčního výboru (viz poznámku 37), který Marx a Engels založili v Bruselu počátkem roku 1846, byli také Wilhelm Wolff a belgický socialista Philippe Gigot.

Engels, který z pověření tohoto výboru odjel v polovině srpna 1846 do Paříže, podával výboru pravidelné zprávy v dopisech zasílaných Marxovi. Tento dopis je první z nich. — *49.*

[41] Engels tu podává zprávu o pařížských obcích Svazu spravedlivých (viz poznámku 47), v jejichž čele stál August Hermann Ewerbeck. V těchto obcích byli organizováni němečtí řemeslníci žijící v Paříži. Jádro Svazu tvořili krejčí, kteří, podobně jako koželuzi a truhláři, tvořili zvláštní obec.

Weitlingovci — stoupenci Wilhelma Weitlinga, kteří už tehdy (v polovině roku 1846) hráli ve Svazu spravedlivých a v dělnickém hnutí negativní úlohu a překáželi vytvoření revoluční dělnické strany.

Weitlingovský komunismus, který měl revoluční cíle, ale svým ideovým zdůvodněním a utopickým obsahem byl ještě v zajetí buržoazního způsobu myšlení, sehrál při vytvoření Svazu spravedlivých významnou úlohu. Weitling, asi v letech 1837—1844, jeden z nejvýznamnějších členů Svazu, napsal také programový spis (1838) „Menschheit, wie sie ist und wie sie sein sollte" [„Lidstvo, jaké je a jaké by mělo být"]. Tento spis byl tehdy nejrevolučnějším, teoreticky nejrozvinutějším programem komunismu, šel o krůček dál než dosavadní utopický komunismus. Weitling tímto svým programem i dalšími spisy a také svou činností probouzel třídní uvědomění německých dělníků a přispěl k jejich organizování.

S rozvojem dělnického hnutí a zvláště se vznikem marxismu byly ovšem Weitlingovy názory překonány. Stále zřetelněji se projevoval utopický, náboženský a anarchistický, rovnostářský charakter jeho učení a byl roku 1845 kritizován londýnským vedením Svazu spravedlivých a v květnu 1846 bruselským Komunistickým korespondenčním výborem. Marx a Engels a jejich přátelé vystupovali v letech 1846—1847 zvlášť ostře proti Weitlingovi a jeho stoupencům, protože weitlingovci odmítali revoluční masový boj, hájili spontánnost a vystupovali proti přípravě proletariátu na revoluci. Přitom

neviděli, že v Německu je nutně na pořadu dne nejprve buržoazně demokratická revoluce. — *49, 53, 382.*

42 V letech 1846 až 1847 uveřejnil Pierre Leroux v časopise „Revue sociale", který vydával, sérii článků „Lettres sur le fouriérisme" [„Dopisy o fourierismu"]. Engels tu připomíná 3. a 4. článek z této série („Saint-Simon a Fourier" a „Fourierův plagiát"), které vyšly v srpnovém a zářijovém čísle roku 1846. — *50.*

43 *Buchezovci* — stoupenci Phillipa Bucheze, francouzského buržoazně republikánského politika a historika. Buchez byl žákem Saint-Simonovým, propagoval zřizování výrobních družstev za podpory státu a stal se ideologem „křesťanského socialismu". — *50.*

44 Tím se myslí červencová revoluce ve Francii z roku 1830. — *50.*

45 Přípis Otto Wiganda „Arnoldu Rugovi" je v prvním svazku časopisu „Die Epigonen". — *50.*

46 Wilhelm Weitling, „Garantien der Harmonie und Freiheit" [„Záruky harmonie a svobody"], Vivis (Veveux) 1842. — *52.*

47 Narážka na *Svaz spravedlivých* — tajnou organizaci německých dělníků a řemeslnických tovaryšů, která vznikla v Paříži v letech 1836—1838 odštěpením proletářských živlů buržoazně demokratického tajného Svazu psanců. Svaz spravedlivých byl první politickou organizací německých dělníků. Stanovy svazu, přijaté roku 1838, vycházely z demokratických zásad, ale projevoval se v nich také vliv francouzských tajných společností spikleneckého charakteru. Svaz měl také vlastní politický program, Weitlingův spis „Die Menschheit, wie sie ist und wie sie sein sollte" [„Lidstvo, jaké je a jaké by mělo být"] (1838). Byl to program utopického komunismu, ale kladl si už revoluční cíle, ostře kritizoval kapitalistické vykořisťovatelské poměry, chtěl — z morálních důvodů — odstranit vykořisťování člověka člověkem, likvidovat soukromé vlastnictví a sociální revolucí zavést komunistické společenství majetku.

Určitý počet členů Svazu tvořil obec, obce tvořily župu a v čele celého Svazu stála lidová hala (Volkshalle). Sídlem této haly byla zprvu Paříž, později Londýn. Svazové obce existovaly v Německu, ve Francii, ve Švýcarsku a v Anglii.

V Paříži vedl Svaz po Weitlingově odchodu (1841) August Hermann Ewerbeck. Činnost Svazu se omezovala většinou na propagandu mezi německými řemeslníky žijícími v Paříži, časem se v něm projevoval značný vliv maloburžoazní ideologie (Proudhon, Karl Grün aj.).

Od roku 1843—1844 se dalším vývojem dělnického hnutí dostalo Weitlingovo učení do rozporu s potřebami dělnické třídy. Svaz spravedlivých, především v Londýně, kde se němečtí dělníci setkali s tehdy nejpokročilejšími kapitalistickými poměry, překonával ve svém vývoji utopický dělnický komunismus (viz poznámku 41). Pod vedením Karla Schappera, Heinricha Bauera, Josepha Molla, Carla Pfändera a Johanna Georga Eccaria se Svaz postupně zbavoval svého spikleneckého charakteru a přestával přehnaně zdůrazňovat prostředky mírumilovné propagandy. V době, kdy vůdcové Svazu docházeli postupně k učení vědeckého komunismu, vstoupili do Svazu Marx a Engels. Počátkem roku 1847 se v Londýně konal sjezd Svazu, na němž byl svaz reorganizován a přejmenován na Svaz komunistů (viz poznámku 94). O dějinách Svazu spravedlivých viz také Marxův polemický spis „Pan Vogt" a Engelsovu stať „K dějinám Svazu komunistů" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 14, čes. vyd. 1963, str. 478—480, a sv. 21, čes. vyd. 1967, str. 238—247). — *53, 80, 382.*

[48] „Krejčovským komunismem" nazývá Engels Weitlingovo učení o rovnostářském komunismu (viz poznámku 41). — *54.*

[49] Karl Grün, který v letech 1846 až 1847 žil v Paříži, propagoval mezi německými dělníky maloburžoazně sentimentální názory pravého socialismu a také stále víc velebil maloburžoazně reformátorské ideje Proudhonovy. Pravý socialismus, od roku 1844 propagovaný v Německu, byl projevem reakční ideologie německé maloburžoazie. Praví socialisté odmítali politickou činnost a boj za demokracii. Jejich pseudosocialistické ideje, vyšperkované jednak „blábolením o lásce" a abstraktním „lidstvím", jednak šosáctvím a politickou zbabělostí, byly škodlivé zejména ve čtyřicátých letech 19. století v Německu, kdy hlavním úkolem bylo sjednotit demokratické síly v boji proti absolutismu a feudálnímu režimu a vytvořit samostatné proletářské hnutí na základě revolučního třídního boje. Marx a Engels od druhé poloviny roku 1845 a zejména v letech 1846 a 1847 pravý socialismus ostře kritizovali. — *54.*

[50] Míní se kniha Pierra Josepha Proudhona „Système des contradictions économiques, ou Philosophie de la misère" [„Systém ekonomických rozporů, aneb Filosofie bídy"], sv. I—II, Paříž 1846. Roku 1847 vydal Karl Grün v Darmstadtu německý překlad prvního svazku této knihy: „Philosophie der Staatsökonomie oder Nothwendigkeit des Elends" [„Filosofie politické ekonomie, aneb nutnost bídy"]. — *55, 79, 84, 92, 184.*

[51] *Labour-bazars* — čili *labour-markets* — bazary práce čili trhy práce. Engels tím myslí Labour Exchange Bazars čili Equitable Labour Exchange Bazars or Offices (Bazary aneb střediska pro spravedlivou směnu produktů práce),

zakládané dělnickými kooperativními sdruženími v různých městech Anglie. První takový bazar založil roku 1832 Robert Owen v Londýně; udržel se do poloviny roku 1834. Na těchto bazarech se směňovaly produkty práce prostřednictvím papírových „pracovních peněz", jejichž jednotkou byla pracovní hodina. Tyto podniky, které byly utopickým pokusem organizovat v podmínkách kapitalistického zbožního hospodářství směnu bez peněz, brzy ztroskotaly. — *55.*

52 *Straubingeři* (Straubinger) — vandrovní tovaryši v Německu. Marx a Engels tak nazývali německé řemeslníky, kteří byli ještě značně pod vlivem starých cechovních názorů a předsudků a oddávali se reakčním maloburžoazním iluzím o možnosti návratu od kapitalistického velkoprůmyslu k drobnému řemeslu. — *56, 62, 75, 77, 83, 87, 97, 118, 132, 140, 180, 285, 323, 404, 422, 430, 666.*

53 Engels tu připomíná Proudhonův dopis Marxovi ze 17. května 1846, kterým Proudhon odpověděl na návrh, aby působil v korespondenčním výboru (viz poznámku 410). Viz „Correspondance de P.-J. Proudhon" [„Korespondence P. J. Proudhona"], sv. 2, Paříž 1875, str. 198—202. — *56.*

54 Engels dostal od Karla Ludwiga Bernayse a Heinricha Börnsteina mylnou informaci, jak o tom sám později píše v dopise Marxovi z 15. ledna 1847 (viz tento svazek, str. 93—94). V noticce otištěné v „Allgemeine Zeitung" se mluví o carském špiónovi Jakovu Nikolajeviči Tolstém, a ne o liberálním statkáři Grigoriji Michajloviči Tolstém, s nímž se Marx a Engels seznámili v Paříži. — *57.*

55 V čís. 57 (15. svazek) „Journal des Économistes" ze srpna 1846 byla uveřejněna recenze knihy Karla Biedermanna „Unsre Gegenwart und Zukunft" [„Naše přítomnost a budoucnost"] (2 díly), napsaná Theodorem Fixem. —*59.*

56 Recenze knihy B. Engelse „Postavení dělnické třídy v Anglii" vyšla anonymně v čís. 56 časopisu „Journal des Économistes" z července 1846. — *59.*

57 Míní se recenze brožury Gustava Juliuse „Bankwesen. Ein neues Gespenst in Deutschland" [„Bankovnictví. Nový německý strašák"], Lipsko 1846; recenzi napsal Theodor Fix a vyšla v „Journal des Économistes", čís. 58, září 1846. — *59.*

58 Poprvé vyšel tento dopis značně zkráceně v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx" [„Vzájemná korespondence mezi Engelsem a Marxem"], sv. I, Stuttgart 1913. — *61.*

[59] Engels míní práci Ludwiga Feuerbacha „Das Wesen der Religion" [„Podstata náboženství"], která vyšla roku 1846 v prvním svazku časopisu „Die Epigonen" [„Epigoni"]. — *61.*

[60] Když se Marxovi, Engelsovi a jejich přátelům nepodařilo vydat „Německou ideologii" za pomoci Rudolpha Rempela a Julia Meyera ve Vestfálsku (viz poznámku 34), požádal Marx Weydemeyerovým prostřednictvím, aby byl rukopis poslán do Kolína nad Rýnem Rolandu Danielsovi. — *61.*

[61] Engels se tu zmiňuje o plánu, který zamýšlela skupina příslušníků socialistického hnutí v Kolíně nad R. (Heinrich Bürgers, Karl d'Ester, Moses Hess). Šlo o vytvoření nakladatelství, které by vydávalo a rozšiřovalo socialistickou a komunistickou literaturu. Tento plán vznikl v červnu až srpnu 1846, když ztroskotaly pokusy o vydání „Německé ideologie". Nakladatelství mělo být založeno jako akciová společnost a navrhovalo se přizvat několik představitelů německé buržoazie sympatizujících se socialistickými idejemi, aby je pomohli financovat. O tomto plánu, který se rovněž nepodařilo uskutečnit, viz také tento svazek str. *68—70.* — *61.*

[62] V červenci 1846 byl v časopise „Das Westphälische Dampfboot" uveřejněn „Oběžník proti Kriegovi", který napsali Marx a Engels (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 4, čes. vyd. 1958, str. 19—35). Redaktor tohoto časopisu, Otto Lüning, představitel pravého socialismu, však tento oběžník tendenčně přepracoval, vložil do textu své vlastní dodatky a místy text svévolně změnil. Ačkoli se snažil oslabit zásadový stranický boj sentimentálními frázemi, byl přece jen nucen uznat v jedné z poznámek, že uveřejnění „Oběžníku proti Kriegovi" je také sebekritikou časopisu. — *62.*

[63] Z Goethova epigramu „Totaita". — *62.*

[64] Engels míní provolání londýnského Německého dělnického vzdělávacího spolku k německým proletářům, týkající se šlesvicko-holštýnské otázky. Bylo otištěno v „Northern Star", čís. 463 z 26. září 1846. Tento dopis podceňoval nacionální otázku a ignoroval konkrétní sociálně ekonomický vývoj.

Německý dělnický vzdělávací spolek v Londýně založili 7. února 1840 Karl Schapper, Joseph Moll a další členové Svazu spravedlivých (viz poznámku 47), aby politicky vzdělávali dělníky a propagovali mezi nimi socialistické ideje. V tomto spolku hráli vedoucí úlohu členové tajného Svazu spravedlivých a později místní obce Svazu komunistů. V druhé polovině čtyřicátých let 19. století měl vzdělávací spolek mezinárodní charakter. Z jeho středu vyšlo mnoho členů Svazu komunistů, z kterých se později stali význační představitelé komunistického a dělnického hnutí. Marx a Engels se v letech 1847 a 1849—1850 aktivně podíleli na činnosti spolku. 17. září 1850 Marx, Engels

a několik jejich spolubojovníků ze spolku vystoupili, protože v boji mezi většinou ústředního výboru Svazu komunistů, vedenou Marxem a Engelsem, a sektářskou a dobrodružnou menšinou (Willichovou a Schapperovou frakcí) se spolek postavil na stranu menšiny. Koncem padesátých let se Marx a Engels znovu zúčastnili práce vzdělávacího spolku. Londýnský vzdělávací spolek existoval až do roku 1918, kdy jej anglická vláda rozpustila. — *62, 429.*

65 Tím se myslí dánský král Kristián VIII., za jehož vlády bylo národní hnutí ve Šlesviku-Holštýnu všemožně potlačováno. Před revolucí z roku 1848 nepřekračovalo národní hnutí německého obyvatelstva ve vévodství Šlesvik a Holštýn meze umírněné liberální opozice. Bylo to hnutí separatistické, jeho cílem bylo vytvoření dalšího německého státečku na severu Německa, který by byl satelitem reakčního Pruska. Za revoluce z let 1848 až 1849 se situace změnila. Pod vlivem revolučních událostí v Německu se národní hnutí ve Šlesviku a Holštýnu vyvinulo v revoluční hnutí za osvobození. Boj za odtržení Šlesviku a Holštýna od Dánska se stal významnou součástí boje všech pokrokových sil v Německu za národní jednotu a Marx s Engelsem jej rozhodně podporovali. — *63.*

66 *Droit d'aubaine* (právo na odúmrť) — feudální obyčej, rozšířený ve středověku ve Francii a jiných zemích, podle něhož si král přisvojoval majetek cizince, který zemřel a nezanechal dědice. — *64.*

67 Ve Francii vyšla celá řada anonymních pamfletů na Rothschilda; jeden z nich napsal dělník Georges-Maria Dairnvaell (jiný pamflet proti Rothschildovi vyšel pod jeho jménem). Takové akce proti jednomu z největších francouzských finančních magnátů svědčily o rostoucí politické opozici proti režimu červencové monarchie. Bernaysova brožura proti Rothschildovi, o níž se Engels zmiňuje, napsaná německy roku 1846 a vytištěná ve Švýcarsku, se nenašla. — *67.*

68 Tento Engelsův dopis se dochoval jen ve fragmentu. Engels tu kritizuje úmysl založit nakladatelství pro vydávání socialistické a komunistické literatury (viz poznámku 61). — *68.*

69 Engels míní rozhovory o vydání „Německé ideologie" (viz poznámku 34). — *69.*

70 V týdeníku „Der Volks-Tribun", který vydávali němečtí praví socialisté v New Yorku (v číslech 26, 27 a 29 z 27. června, 4. a 18. července 1846), byl uveřejněn výňatek z dopisu Wilhelma Weitlinga Hermannu Kriegovi a řada prohlášení Kriegových i jeho stoupenců („Skromná odpověď", „Našim přátelům", „Adresa německých sociálních reformátorů"); tyto ma-

teriály obsahovaly nepřátelské výpady proti Marxovi, Engelsovi a jiným členům bruselského komunistického Korespondenčního výboru, kteří v květnu 1846 rozšířili „Oběžník proti Kriegovi" jako litografovaný leták. — *74.*

[71] *Ženevská revoluce* — tím se myslí povstání v Ženevě, které začalo v říjnu 1846. V tomto povstání se dostali k moci představitelé radikální buržoazie, což přispělo k semknutí pokrokových švýcarských kantonů v boji proti spolku reakčních kantonů — Sonderbundu. — *79.*

[72] *Portugalská kontrarevoluce* — tím se myslí potlačení lidového povstání z let 1846 až 1847 v Portugalsku, namířeného proti tamějšímu reakčnímu režimu. Portugalská panovnická větev koburské dynastie povstání nemilosrdně rozdrtila za podpory anglických a španělských interventů. — *81.*

[73] Engels tu má na mysli druhý oběžník proti Kriegovi, který napsal Marx. Dosud se nepodařilo tento dokument nalézt. — *83.*

[74] *Bratrští demokraté* (Fraternal Democrats) — mezinárodní demokratická společnost, založená roku 1845 v Londýně představiteli levého křídla chartistů (George Julian Harney a Ernest Charles Jones) a revolučními emigranty (členy Svazu spravedlivých aj.); usilovala o vytvoření těsných vztahů mezi demokratickým hnutím v různých zemích (viz Bedřich Engels, „Svátek národů v Londýně", Marx-Engels, Spisy, sv. 2, čes. vyd. 1957 a 1961, str. 582—594). Marx a Engels se zúčastnili příprav schůzky demokratů různých národů 22. září 1845, na které byla tato společnost fakticky založena. Schůzky samé se nemohli zúčastnit, protože mezitím odjeli z Londýna. Byli pak se společností Bratrských demokratů ve stálém kontaktu, snažili se vychovávat její členy — zvláště proletářské jádro společnosti, které přešlo roku 1847 do Svazu komunistů — v duchu proletářského internacionalismu a vědeckého komunismu a zároveň prostřednictvím této společnosti ideově působit na chartismus. Marx a Engels kritizovali teoreticky nezralé názory členů společnosti. Demokratické sdružení založené roku 1847 v Bruselu, jehož místopředsedou byl Marx, udržovalo s Bratrskými demokraty těsné spojení. Po porážce chartistů roku 1848 činnost společnosti značně ochabla a roku 1853 se společnost úplně rozpadla.

Engelsův dopis Harneymu, o kterém je zde zmínka, se napodařilo najít. — *84, 106, 108, 112, 123, 222, 232, 239.*

[75] Tyto řádky připsal Engels k Bernaysovu dopisu Marxovi z 2. listopadu 1846. — *85.*

[76] Poprvé vyšel tento dopis značně zkráceně v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913. — *87.*

[77] Engelsův dopis Gigotovi, o kterém je zde zmínka, se dosud nepodařilo najít. — *87.*

[78] Ve dnech 30. září až 2. října 1846 vypukly v pařížském Faubourg St. Antoine dělnické nepokoje v souvislosti s připravovaným zvýšením cen chleba. Dělníci přepadali pekařství a stavěli barikády. Došlo také ke srážkám dělníků s nasazeným vojskem. — *87.*

[79] Narážka na vztahy mezi Marxem a Engelsem a vůdci Svazu spravedlivých v Londýně (Karl Schapper, Joseph Moll, Heinrich Bauer), kteří se v listopadu 1846 obrátili ke všem obcím Svazu s adresou. Vedle mnoha správných myšlenek obsahovala tato adresa také zmatené a nesprávné názory vůdců Svazu spravedlivých v základních otázkách; obrážela se v ní i nedůvěra — vzniklá zásluhou Wilhelma Weitlinga — vůči vzdělancům — teoretikům, tj. vůči revoluční inteligenci. Za jediný správný způsob, jak ukončit ideologický boj a skoncovat s názorovými diferencemi v komunistickém hnutí, pokládali autoři adresy svolání mezinárodního komunistického kongresu, který navrhovali uspořádat v květnu 1847. Protože o tomto svém záměru neinformovali předem Marxe a Engelse, jednali v rozporu s bruselským Korespondenčním výborem, kolem něhož se v té době soustřeďovali stoupenci vědeckého komunismu. Marx a Engels byli toho názoru, že než bude takový kongres svolán, je třeba konsolidovat už existující organizace německých komunistů a upevnit jejich mezinárodní spojení, především s anglickými chartisty a jejich levým křídlem, v jehož čele stál George Julian Harney, který organizoval Korespondenční výbor v Anglii. V souvislosti s tím Marx a Engels neúnavně objasňovali zásady vědeckého komunismu a nemilosrdně kritizovali různé systémy utopického a maloburžoazního socialismu. Londýnské vedení Svazu spravedlivých se konečně přesvědčilo o správnosti Marxových a Engelsových názorů a koncem ledna 1847 jim navrhlo, aby vstoupili do Svazu, pomohli jej reorganizovat a aby vypracovali program Svazu, který se měl opírat o zásady vědeckého komunismu. Marx a Engels s tím souhlasili. — *89.*

[80] Adresa Německého dělnického vzdělávacího spolku v Londýně Johannesu Rongovi, zakladateli a vůdci buržoazního opozičního hnutí německých katolíků, napsaná v březnu 1845, svědčí o teoretické nezralosti vůdců Německého dělnického vzdělávacího spolku a Svazu spravedlivých. V této adrese byla vyslovena myšlenka, že by křesťanské náboženství, „očištěné" a reformované, mohlo sloužit věci komunismu. August Becker, tehdejší vůdce obcí Svazu spravedlivých ve Švýcarsku, sympatizoval s Rongem, ale londýnští členové se od něho ostře distancovali, protože poznali, že tento druh opozice nemůže nijak změnit dané poměry. Výňatky z adresy vyšly v „Rheinische Jahrbücher zur gesellschaftlichen Reform", 1845, str. 327—328.

O přípisu Německého dělnického vzdělávacího spolku v Londýně Šlesvičanům-Holštýňanům viz tento svazek, str. 62, a poznámku 64. — *89.*

81 Poprvé vyšel tento dopis s vynechávkou v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx, sv. I, Stuttgart 1913. — *93.*

82 Engels tu naráží na teorii anglického utopického socialisty Johna Francise Braye o bezpeněžní směně produktů práce. Tyto Brayovy názory kritizuje Marx ve svém díle „Bída filosofie" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 4, čes. vyd. 1958, str. 118—124). — *95.*

83 Engels tu cituje část Sarastrovy árie z Mozartovy opery „Kouzelná flétna" (jednání druhé, výstup 12). — *95.*

84 Míní se druhý svazek „Německé ideologie", věnovaný kritice německého pravého socialismu (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 3, čes. vyd. 1958, str. 463—551 a dotisk 1962, str. 467—555). Engels pokračoval v práci na kapitolách tohoto svazku až asi do dubna 1847; výsledky této práce se nám dochovaly jako rukopis „Praví socialisté" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 3, čes. vyd. 1958, str. 552—594 a dotisk 1962, str. 556—598). Podle závěru lze předpokládat, že rukopis nebyl dokončen. — *95.*

85 Engelsův článek o knize Karla Grüna „Über Goethe vom menschlichen Standpunkte" [„O Goethovi z lidského hlediska"], který napsal začátkem roku 1847, byl základem druhé studie z jeho kritických statí „Německý socialismus veršem a prózou" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 4, čes. vyd. 1958, str. 234—259). Tento článek chtěl Engels původně přepracovat pro druhý svazek „Německé ideologie" jako doplněk ke kapitolám věnovaným kritice pravého socialismu. — *96.*

86 Poprvé vyšel tento dopis značně zkráceně v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913. — *97.*

87 Tento Engelsův list, o němž je zde zmínka, se dosud nepodařilo najít. — *97.*

88 Míní se Engelsova práce o ústavní otázce v Německu (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 4, čes. vyd. 1958, str. 61—78), kterou napsal v březnu až dubnu 1847. Engels ji chtěl vydat v Německu jako brožuru. Brožura však nevyšla, protože vydavatel byl zatčen (viz také tento svazek, str. 103.). — *99.*

89 *Materialističtí komunisté* (communistes matérialistes) — členové tajné spiklenecké společnosti, založené ve čtyřicátých letech 19. století francouzskými dělníky. Byli pod vlivem idejí Théodora Dézamyho, představitele revolučního

a materialistického směru ve francouzském utopistickém komunismu. V červenci 1847 se konal s členy Společnosti materialistických komunistů proces, který skončil jejich odsouzením k dlouholetému žaláři. — *100.*

[90] Jde o první díl práce Louise Blanca „Histoire de la Révolution française" [„Dějiny Francouzské revoluce"], který vyšel roku 1846. — *101.*

[91] Úryvek tohoto dopisu byl poprvé uveřejněn v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913. — *103.*

[92] Jde o Engelsovu karikaturu na trůnní řeč Bedřicha Viléma IV., při zahájení Spojeného zemského sněmu v Berlíně dne 11. dubna 1847 (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 4, čes. vyd. 1958, str. 51). Karikatura vyšla jako zvláštní příloha k listu „Deutsche-Brüsseler Zeitung" z 6. května 1847. — *103.*

[93] Míní se *„Deutsche-Brüsseler-Zeitung"* [„Německé bruselské noviny"], založené německými politickými emigranty v Bruselu, které vycházely dvakrát týdně od 3. ledna 1847 do února 1848. Původně se v zaměření listu obrážely snahy jeho vydavatele a redaktora, maloburžoazního demokrata Adalberta von Bornstedta, který chtěl smířit různé směry radikálního a demokratického tábora. Ale už od léta 1847 se list díky tomu, že do něho začali přispívat Marx, Engels a jejich spolubojovníci, stále víc měnil v tribunu revolučně demokratických a komunistických idejí. Už od února 1847 dokázal zejména Wilhelm Wolff uplatňovat v listě při své spolupráci marxistický vliv. Od září 1847 se Marx a Engels stali stálými spolupracovníky listu, začali bezprostředně ovlivňovat jeho linii a v posledních měsících roku 1847 měli fakticky v rukou jeho redakci. Pod Marxovým a Engelsovým vedením se noviny staly orgánem Svazu komunistů, který se tehdy formoval. — *103.*

[94] Marx měl v úmyslu jet do Londýna a zúčastnit se prvního kongresu Svazu komunistů.

Svaz komunistů (viz B. Engels, „K dějinám Svazu komunistů", Marx-Engels, Spisy, sv. 21, čes. vyd. 1967, str. 238—256) byla první mezinárodní komunistická organizace proletariátu, první revoluční, samostatná proletářská strana v dějinách. Svaz komunistů se vyvinul ze Svazu spravedlivých (viz poznámku 47 a 79) a bruselského Korespondenčního výboru (viz poznámku 37). Základ k němu byl položen začátkem června 1847 v Londýně na sjezdu Svazu spravedlivých, který po přejmenování svazu vešel do dějin jako první sjezd Svazu komunistů, jeho formování bylo dovršeno druhým sjezdem, který se konal koncem listopadu a začátkem prosince 1847 v Londýně (viz poznámku 116). Prvního sjezdu se zúčastnili Engels jako delegát pařížských obcí a Wilhelm Wolff jako delegát bruselských komunistů. Na tento sjezd navazovaly diskuse o programu Svazu (viz poznámku 107).

Marx a Engels napsali z pověření Svazu „Manifest komunistické strany" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 4, čes. vyd. 1958, str. 423—462) a po vypuknutí revoluce 1848 17 „Požadavků Komunistické strany v Německu" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 5, čes. vyd. 1959, str. 19—21). V revoluci z roku 1848 sehráli členové Svazu komunistů význačnou úlohu při vytváření masového politického hnutí německého proletariátu a v revolučním boji demokratických sil za další rozvoj revoluce. Řídícím centrem se přitom stala „Neue Rheinische Zeitung" (viz poznámku 134). Na rozhraní let 1849 a 1850 byl Svaz reorganizován (viz „Provolání ústředního výboru ke Svazu komunistů", Marx-Engels, Spisy, sv. 7, čes. vyd. 1959, str. 273—283) a po zúčtování s rádobyrevolucionářstvím maloburžoazní Willichovy-Schapperovy frakce v září 1850 (viz „Schůze ústředního výboru z 15. září 1850", Marx-Engels, Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 597—602) byl ilegální ústřední výbor přeložen do Kolína. Nový rozmach propagační a organizační činnosti Svazu komunistů v Německu na jaře 1851 byl přerušen hromadným zatýkáním, které začalo v květnu. Činnost Svazu ustává fakticky s kolínským procesem proti komunistům koncem roku 1852 (viz Marx „Odhalení o kolínském procesu proti komunistům", Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 443—508). Svaz komunistů byl základním kamenem pro celý další historický vývoj revolučního dělnického hnutí. — *103, 131, 367.*

95 Koncem července 1847 odjel Engels z Paříže do Bruselu, kde zůstal do poloviny října a propagoval společně s Marxem ideje vědeckého komunismu v místní obci a kraji Svazu komunistů a také v demokratických a dělnických spolcích. Tento dopis napsal Engels v době Marxovy cesty k příbuzným do Holandska, kde si měl Marx urovnat své finanční záležitosti. — *105.*

96 Jde o *Německý dělnický spolek* založený v Bruselu Marxem a Engelsem koncem srpna 1847. Dělnický spolek měl politicky vychovávat německé dělníky žijící v Belgii a propagovat mezi nimi myšlenky vědeckého komunismu. Pod vedením Marxe, Engelse a jejich spolubojovníků se tento spolek stal legálním centrem německých revolučních dělníků v Belgii. Měl těsné spojení s vlámskými a valonskými dělnickými spolky. Jeho nejpokrokovější členové vstoupili do bruselské obce Svazu komunistů. Spolek měl důležitou úlohu při zakládání bruselského Demokratického sdružení (viz poznámku 97). Německý dělnický spolek v Bruselu se rozpadl krátce po únorové revoluci 1848 ve Francii, kdy belgická policie pozatýkala a vypověděla mnoho jeho členů. — *105.*

97 Na mezinárodním banketu demokratů v Bruselu 27. září 1847, o kterém se hovoří v Engelsově dopisu, bylo rozhodnuto založit Demokratické sdružení. Engels byl zvolen do organizačního výboru.

Demokratické sdružení (Association démocratique), založené na podzim

roku 1847 v Bruselu, sjednocovalo ve svých řadách proletářské revolucionáře, převážně německé revoluční emigranty, a pokrokové buržoazní a maloburžoazní demokraty. Na vytvoření tohoto sdružení se aktivně podíleli Marx a Engels. 15. listopadu 1847 byl Marx zvolen místopředsedou Demokratického sdružení, předsedou se stal belgický demokrat Lucien Jottrand. Dík Marxovu vlivu se bruselské Demokratické sdružení stalo významným střediskem mezinárodního demokratického hnutí. V době únorové revoluce ve Francii se proletářské křídlo Demokratického sdružení zasazovalo o ozbrojení belgických dělníků a usilovalo o široce založený boj za demokratickou republiku. Když byl Marx začátkem března 1848 vypovězen z Bruselu a belgické úřady pronásledovaly nejrevolučnější členy sdružení, nedokázali belgičtí buržoazní demokraté vést protimonarchistické hnutí dělníků. Činnost Demokratického sdružení se pak zúžila, nabyla pouze místního rázu a už roku 1849 fakticky ustala. — *107, 526.*

98 *Anniversaire du Ier vendémiaire an I de la république* (výročí 1. vendémiairu prvního roku republiky) — tj. 22. září 1792, den, kdy ve Francii vstoupil v platnost nový republikánský kalendář. — *107.*

99 Jde o zpravodajskou kancelář, kterou založil v Bruselu Sebastian Seiler. Pracoval v ní také Wilhelm Wolff. — *108.*

100 Míní se projev Georga Weertha, Marxova a Engelsova přítele a spolubojovníka, na mezinárodním kongresu ekonomů o svobodě obchodu, který se konal v Bruselu 16.—18. září 1847. Weerth vystoupil na kongresu 18. září. Podrobná zpráva o kongresu je v Engelsově článku „Bruselský kongres o svobodě obchodu" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 4, čes. vyd. 1958, str. 268—277). Marx chtěl rovněž na kongresu vystoupit, ale nedostal slovo. — *108.*

101 Jde o dohodu s Adalbertem Bornstedtem, podle níž byli Marx a Engels od září 1847 stálými spolupracovníky „Deutsche Brüsseler-Zeitung". V posledních měsících roku 1847 se list stal fakticky orgánem Svazu komunistů. — *109.*

102 Engels tu píše o zasedání bruselské obce Svazu komunistů, která byla založena 5. srpna 1847 v rámci Komunistického korespondenčního výboru. Předsedou obce byl zvolen Marx. — *113.*

103 Míní se tu pruský Spojený zemský sněm, který byl zahájen 11. dubna 1847. Sněm, který pruské vládě odmítl zaručit se za půjčku, byl Bedřichem Vilémem IV. v červnu téhož roku rozpuštěn. — *115.*

104 Engels míní projev, který chtěl Marx přednést na mezinárodním kongresu ekonomů o svobodě obchodu. Kongres se konal 16.—18. září 1847 v Bruselu.

Marx a Engels se zúčastnili zasedání kongresu. Marx se chystal vystoupit, organizátoři kongresu však z obavy před revolučním obsahem Marxova projevu rychle zakončili diskusi. Projev, který chtěl Marx pronést, byl uveřejněn 29. září v bruselském listu „Atelier Démocratique" [„Demokratická dílna"]. Začátek Marxova projevu uveřejnil Joseph Weydemeyer v německém překladu roku 1848 pod titulem „Ochranáři, freetradeři a dělnická třída". Marxova řeč je dále reprodukována v Engelsově článku „Bruselský kongres o svobodě obchodu" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 4, čes. vyd. 1958, str. 265 až 267 a 268—277). 9. ledna 1848 promluvil pak Marx na toto téma na schůzi bruselského Demokratického sdružení (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 4, čes. vyd. 1958, str. 409—422). — *115.*

105 Francouzský maršál Praslin, vévoda de Choiseul, zabil v srpnu 1847 svou ženu. Tento zločin vysoce postavené osoby vyvolal rozhořčení širokých kruhů francouzské veřejnosti. — *116.*

106 Míní se tím zpravodajská kancelář (viz poznámku 99). — *118.*

107 Po prvním sjezdu Svazu komunistů (viz poznámku 94), na kterém se jednalo o přijetí programu Svazu, rozeslal londýnský ústřední výbor Svazu komunistů (Karl Schapper, Heinrich Bauer a Joseph Moll) krajům a obcím Svazu návrh „Komunistického katechismu" (v podobě otázek a odpovědí). Tento dokument, na němž byl patrný vliv utopického socialismu, Marxe a Engelse neuspokojoval, stejně jako „opravený" návrh, který vypracoval v Paříži pravý socialista Moses Hess. Engels podrobil tento návrh 22. října 1847 na zasedání krajského výboru Svazu v Paříži důkladné a ostré kritice a z pověření krajského výboru Svazu vypracoval nový návrh — „Zásady komunismu" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 4, čes. vyd. 1958, str. 328—344 a tento svazek, str. 126). — *118.*

108 Stephan Born, člen Svazu komunistů, přijel koncem října 1847 do Bruselu; druhého sjezdu Svazu komunistů se však nezúčastnil, nýbrž zastupoval Marxe 29. listopadu 1847 jako referent za bruselský Německý dělnický spolek na mezinárodní polské slavnosti v Bruselu (viz též tento svazek, str. 129). — *119.*

109 Jde o článek Karla Heinzena „Ein ‚Repräsentant' der Kommunisten" [„‚Představitel' komunistů"], otištěný v „Deutsche Brüsseler-Zeitung", čís. 84 z 21. října 1847. Článek odpovídal na Engelsovu polemickou stať „Komunisté a Karl Heinzen", která vyšla v témž časopisu. Koncem října 1847 odpověděl Heinzenovi Marx ve své práci „Moralizující kritika a kritizující morálka" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 4, čes. vyd. 1958, str. 278—293 a 299—327).—*119.*

110 Engels míní odpověď chartistického vůdce Fearguse O'Connora šesti anglickým radikálním listům, které vedly proti němu pomlouvačnou kampaň. Odpověď vyšla v listu „The Northern Star" [„Severní hvězda"] 23. října 1847. Podrobněji o tom viz Engelsův článek „Agrární program chartistů" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 4, čes. vyd. 1958, str. 345—347). — *119.*

111 V „Deutsche-Brüsseler-Zeitung" vyšla v říjnu a listopadu 1847 série článků Mosesa Hesse „Die Folgen einer Revolution des Proletariats" [„Důsledky revoluce proletariátu"]. — *120.*

112 Jde o Engelsův pokus uveřejnit v listu „La Réforme" [„Reforma"] text Marxova projevu o svobodě obchodu (viz poznámku 104), s nímž chtěl vystoupit na mezinárodním kongresu ekonomů v Bruselu (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 4, čes. vyd. 1958, str. 265—267 a 274—277). — *121.*

113 Jde o volbu delegátů pařížského kraje Svazu komunistů na druhý sjezd Svazu komunistů (viz poznámku 116). — *122.*

114 O banketu v Lille a o protidemokratickém stanovisku představitelů liberální strany a strany „Nationalu" na tomto banketu viz Engelsův článek „Rozkol v táboře stoupenců reformy. — ‚Réforme' a ‚National' — Demokracie na postupu" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 4, čes. vyd. 1958, str. 372—375). — *123.*

115 29. listopadu 1847 uspořádala v Londýně společnost Bratrských demokratů (viz poznámku 74) na počest výročí polského povstání z roku 1830 mezinárodní mítink. Marx předal společnosti Bratrských demokratů adresu bruselského Demokratického sdružení, vyjadřující přesvědčení, že je nutné vytvořit ještě těsnější vztahy mezi oběma organizacemi. Na mítinku vystoupili Marx a Engels s projevy o Polsku (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 4, čes. vyd. 1958, str. 376—378). — *123.*

116 Míní se druhý sjezd Svazu komunistů, který se konal v Londýně 29. listopadu — 8. prosince 1847; práce sjezdu se zúčastnili Marx a Engels. V několikadenní polemice obhájili zásady vědeckého komunismu, které sjezd jednomyslně přijal. Druhý sjezd také definitivně schválil stanovy Svazu komunistů, první marxistické, na zásadách demokratického centralismu založené stanovy v dějinách dělnického hnutí (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 4, čes. vyd. 1958, str. 518—523). Z pověření sjezdu vypracovali pak Marx a Engels program Svazu, „Manifest Komunistické strany" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 4, čes. vyd. 1958, str. 423—462), který byl uveřejněn v únoru 1848. — *125.*

117 Engels míní kongres ekonomů v Bruselu, na kterém vystoupil Georg Weerth (viz poznámku 100). — *129.*

[118] Poprvé vyšel tento dopis značně zkráceně v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913. — *130.*

[119] Jde o druhý svazek spisu Julese Micheleta „Histoire de la révolution française [„Dějiny francouzské revoluce"], který vyšel v Paříži roku 1847. — *131.*

[120] Míní se spojené výbory — pruský poradní orgán, skládající se ze zástupců provinčních sněmů. Engelsův článek, o kterém je v dopise zmínka, nebyl nalezen. —*133.*

[121] Ramon de La Sagra, „Organisation du travail. Questions préliminaires à l'examen de ce problème" [„Organizace práce. Předběžné otázky ke zkoumání tohoto problému"], Paříž 1848. — *134.*

[122] 19. ledna 1848 vyšla v „La Réforme" nepodepsaná noticka obsahující informaci o Marxově řeči o svobodě obchodu, kterou pronesl v Demokratickém sdružení v Bruselu 9. ledna 1848 (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 4, čes. vyd. 1958, str. 409—422).

Chartistickými věcmi míní Engels svou stať otištěnou v „La Réforme" 10. a 19. ledna 1848 pod názvem „Chartistické hnutí" (viz Marx-Engels, Gesamtausgabe, první oddíl, sv. 6, str. 576—582); v této stati reprodukuje provolání „Bratrských demokratů" (viz poznámku 74) k dělníkům Velké Británie a Irska a zprávu o chartistickém mítinku, uveřejněné v „The Northern Star". — *134.*

[123] Koncem ledna 1848 vypověděla francouzská vláda Engelse z Francie pro revoluční činnost mezi pařížskými dělníky a Engels se vrátil do Bruselu. — *136.*

[124] 3. března 1848 dostal Marx královský příkaz, aby do 24 hodin opustil Belgii. V noci na 4. března, když se Marx připravoval k odjezdu, vtrhla do jeho bruselského bytu policie a zatkla ho. 4. března byla zatčena i Marxova žena. Po osmnáctihodinovém věznění byl Marx s rodinou donucen opustit okamžitě Belgii; na pozvání Ferdinanda Flocona, člena prozatímní vlády francouzské republiky, odjel Marx do Francie. — *136.*

[125] 3. března 1848 se v Kolíně konala masová demonstrace, kterou uspořádala místní obec Svazu komunistů (viz poznámku 126). Jménem účastníků demonstrace odevzdal Andreas Gottschalk magistrátu petici obsahující požadavek demokratických svobod a ochrany dělnických práv. Demonstrace byla rozehnána vojskem. Vůdci demonstrace, Andreas Gottschalk, August Willich a Fritz Anneke, byli zatčeni a postaveni před soud; na základě královské amnestie byli všichni 21. března 1848 propuštěni na svobodu. Události 3. března v Kolíně byly předzvěstí březnové buržoazně demokratické revoluce v Prusku a v jiných německých státech. — *136.*

[126] V Kolíně existovala ještě před březnovou revolucí z roku 1848 obec Svazu komunistů, jejímiž členy byli Karl d'Ester, Roland Daniels, Heinrich Bürgers (Marxovi a Engelsovi „staří přátelé") a také Fritz Anneke, Andreas Gottschalk, August Willich a další. Většinou byli pod vlivem pravých socialistů. — *137.*

[127] Roku 1797 vzniklo na územích na levém břehu Rýna, obsazených francouzskými armádami, hnutí za vytvoření porýnské republiky. Účastníci tohoto hnutí, republikáni z celé řady porýnských měst (mimo jiné z Kolína), usilovali o to, aby na těchto územích byly odstraněny feudální poměry a prosazeny buržoazně demokratické reformy. Toto hnutí však bylo omezené v tom, že jedinou cestu k uskutečnění svých pokrokových cílů viděl v odtržení území na levém břehu Rýna od německé říše a z tohoto důvodu dokonce podporovalo francouzské anekční snahy. Se souhlasem vrchního velitele francouzské armády generála Hoche byl v září 1797 vypracován plán na vytvoření Cisrhenské republiky na levém břehu Rýna (Cisrhenanische Republik) podle vzoru Batavské republiky (Nizozemí) a Cisalpinské republiky.

Stále se stupňující agresivní tendence v zahraniční politice francouzské buržoazní vlády za direktoria však zmařily uskutečnění tohoto plánu. V říjnu 1797 byl podepsán campoformijský mír, podle jehož tajného článku připadl levý břeh Rýna Francii. — *137.*

[128] Člen Svazu komunistů Victor Tedesco a řada dalších belgických demokratů byli koncem února 1848 zatčeni jako účastníci republikánského hnutí v Belgii, které bylo ovlivněno únorovou buržoazně demokratickou revolucí ve Francii. — *137.*

[129] Marx informuje Engelse o vytvoření ústředního výboru Svazu komunistů v Paříži. Ihned po vypuknutí únorové revoluce ve Francii bylo vedení Svazu přeneseno z londýnského ústředního výboru na bruselský krajský výbor řízený Marxem. 3. března byl Marx vypovězen z Bruselu a odjel do Paříže. Zároveň se Paříž stala sídlem nového ústředního výboru, do něhož byl zvolen i Engels. V druhé polovině března a počátkem dubna organizoval ústřední výbor návrat několika set německých dělníků, většinou členů Svazu komunistů, do Německa, aby se mohli zúčastnit začínající německé revoluce. V podobě 17 „Požadavků Komunistické strany v Německu" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 5, 1959, str. 19—21), které Marx a Engels napsali koncem března 1848 a které schválil ústřední výbor Svazu, předložili komunisté vlastní politický program německé dělnické třídy v buržoazně demokratické revoluci. —*139.*

[130] Tím se myslí Německá demokratická společnost, založená v Paříži po únorové revoluci z roku 1848. V čele této společnosti stáli maloburžoazní demo-

kraté Georg Herwegh a Adalbert von Bornstedt. Zamýšleli rozpoutat v Německu revoluci s pomocí ozbrojené legie, která měla být vytvořena ve Francii z německých emigrantů, a nastolit tam republikánské zřízení. Marx a Engels byli rozhodně proti tomuto dobrodružnému podniku. Když Herweghova legie v dubnu 1848 překročila hranice, byla na bádenském území rozprášena vojskem jihoněmeckých států.

Černo-červeno-zlatá byly barvy symbolizující hnutí za německou národní jednotu. Hesla jednoty využívali maloburžoazní demokraté k agitaci za vytvoření federace autonomních německých států podle švýcarského vzoru (offenburský program ze září 1847). Dosavadní feudální roztříštěnost by tím byla zůstala zachována. — *140, 536, 674.*

131 Bruselský oficiální list „Le Moniteur Belge" uveřejnil 12. března 1848 tendenční noticku o vypovězení Marxe z Belgie (viz poznámku 124). Tato noticka zlomyslně překrucovala fakta a pokoušela se ospravedlnit nezákonný postup belgických úřadů. Byla vyvrácena v demokratických belgických novinách „Le Débat social" 19. března 1848. — *142.*

132 Engels přijel z Bruselu do Paříže pravděpodobně 21. března 1848. — *143.*

133 Začátkem dubna 1848 se Engels a Marx vrátili z emigrace do Německa, aby se zúčastnili revoluce, která už začala. 11. dubna 1848 přijeli Marx a Engels do Kolína a rovnou se pustili do příprav na vydávání velkého politického deníku, „Neue Rheinische Zeitung", který se stal pro členy Svazu komunistů řídícím orgánem. Po svém návratu do Německa vynaložili hned velké úsilí na zorganizování proletariátu, ale za tehdejších podmínek se nepodařilo vytvořit samostatnou masovou dělnickou organizaci, o kterou by se mohli opřít. Proto pokládali za správné postavit se na krajní levé, fakticky proletářské křídlo demokratického hnutí. Vstoupili do kolínské Demokratické společnosti a svým stoupencům doporučili, aby se přidali k demokratickým organizacím, aby tam hájili pozice revolučního proletariátu, kritizovali nedůslednost a kolísavost maloburžoazních demokratů a snažili se je přimět k rozhodnému jednání. Zároveň svým stoupencům doporučovali, aby zakládali dělnické spolky, nezapomínali na politickou výchovu proletariátu a vytvářeli podmínky pro vznik masové proletářské strany. Asi 15. dubna odjel Engels do Barmenu, Elberfeldu a dalších měst v Porýnské provincii, aby tam umístil akcie novin a zorganizoval nové obce Svazu komunistů. — *145, 538.*

134 Míní se upisování akcií „Neue Rheinische Zeitung", které organizovali Marx a Engels a jejich stoupenci v dubnu a květnu 1848 v různých německých městech.

„*Neue Rheinische Zeitung. Organ der Demokratie*" [„Nové porýnské noviny. Orgán demokracie"] — list vycházel za Marxovy redakce jako deník v Ko-

líně od 1. června 1848 do 19. května 1849. Členy redakce byli Engels, dále Wilhelm Wolff, Georg Weerth, Ferdinand Wolff, Ernst Dronke, Ferdinand Freiligrath a Heinrich Bürgers, vesměs členové a funkcionáři ústředního výboru Svazu komunistů. Založení listu mělo zaručit, aby komunisté mohli v rámci širokého demokratického hnutí vždycky zaujmout samostatné stanovisko. Za nových podmínek třídního boje, po vydobytí buržoazně demokratických práv v březnových dnech, dávala „Neue Rheinische Zeitung" možnost veřejně zastávat politické názory a cíle Svazu komunistů a získávat pro ně dělnickou třídu. Mimoto jenom prostřednictvím politického deníku bylo možné poskytovat jednotlivým členům Svazu v různých krajích Německa, kteří museli postupovat do značné míry samostatně, účinný návod k jednání. Redakce listu tak fakticky zastávala úlohu ústředního orgánu Svazu komunistů.

Politickou základnou „Neue Rheinische Zeitung" byl samostatný proletářský program pro demokratickou revoluci v Německu, který formulovali Marx a Engels a schválili další členové ústředního výboru Svazu, Karl Schapper, Heinrich Bauer, Joseph a Wilhelm Wolff — „Požadavky Komunistické strany v Německu" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 5, čes, vyd. 1959, str. 19—21). Úvodníky, které určovaly stanovisko listu k nejdůležitějším otázkám německé a evropské revoluce, psali zpravidla Marx a Engels.

Rozhodný a nesmiřitelný postoj listu, jeho bojový internacionalismus, uveřejňování politických odhalení usvědčujících pruskou vládu i místní kolínské úřady, to všechno vyvolávalo proti listu hned od počátku štvanice feudálně monarchistického a liberálně buržoazního tisku a pronásledování ze strany pruské vlády.

Po zářijových událostech v Kolíně (viz poznámku 137, 138 a 148) vyhlásily vojenské úřady 26. září 1848 stav obležení a zakázaly demokratické noviny, především „Neue Rheinische Zeitung". Engels, Dronke, Wilhelm Wolff a Ferdinand Wolff museli dočasně opustit Kolín (viz poznámku 446). 12. října začala „Neue Rheinische Zeitung" znovu vycházet. V květnu 1849, za všeobecného nástupu kontrarevoluce, využila pruská vláda toho, že Marxovi bylo odepřeno pruské občanství, a vydala příkaz, aby byl vypovězen z pruského území. Marxovo vypovězení a represálie proti ostatním redaktorům „Neue Rheinische Zeitung" byly příčinou, že list přestal vycházet. Poslední, 301. číslo „Neue Rheinische Zeitung", vytištěné rudou barvou, vyšlo 19. května 1849. V článku na rozloučenou, v němž se redaktoři listu obracejí k dělníkům, prohlašují, že „jejich posledním slovem bude vždy a všude: osvobození dělnické třídy!". — *145.*

135 Jde o prospekt listu „Neue Rheinische Zeitung", který se dosud nepodařilo najít. — *145.*

136 Engels tím myslí plnou moc pro schůzi akcionářů „Neue Rheinische Zeitung", která se měla konat v Kolíně v květnu 1848, ještě než se začalo s vydáváním

listu. Akcionáři z jiných měst, kteří se nemohli schůze zúčastnit osobně, poslali své plné moci redaktorům „Neue Rheinische Zeitung" nebo jiným osobám v Kolíně. — *148.*

137 Koncem září 1848 opustil Engels Kolín, kde mu hrozilo zatčení a soudní stíhání ze strany pruských úřadů pro revoluční činnost (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 5, čes, vyd. 1959, str. 551). Odjel do Belgie, kde byl 4. října zatčen a vypovězen. 5. října přijel do Paříže a krátce nato se vydal pěšky do Švýcarska, dorazil tam koncem října 1848 (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 5, čes. vyd. 1959, str. 503—521). Po několikadenním pobytu v Ženevě odjel Engels začátkem listopadu do Lausanne a potom do Bernu, kde zůstal až do svého návratu do Německa v polovině ledna 1849. — *150.*

138 Vydávání „Neue Rheinische Zeitung" a některých dalších demokratických novin bylo 26. září 1848 na čas zastaveno. Vojenské úřady v Kolíně, které se zalekly rozmachu revolučně demokratického hnutí, vyhlásily ve městě stav obležení. Proti Marxovi, Engelsovi a dalším redaktorům „Neue Rheinische Zeitung" bylo zavedeno soudní řízení pro účast na shromážděních lidu v Kolíně. Když byl stav obležení odvolán, zahájil Marx v říjnu 1848 opět vydávání listu, i když musel překonávat velké finanční a organizační obtíže. Vložil do novin všechnu svou hotovost, aby zaplatil dluhy a kryl náklady spojené s jejich vydáváním (viz tento svazek, str. 678—679). — *150.*

139 V srpnu až září 1848 podnikl Marx cestu do Berlína a Vídně, aby získal prostředky na další vydávání „Neue Rheinische Zeitung". Podle ujednání s polskými demokraty dostal Marx od Władysława Kościelského dva tisíce tolarů. — *152.*

140 Začátkem července 1848 bylo s Marxem zavedeno soudní řízení pro uveřejnění článku „Zatýkání" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 5, čes. vyd. 1959, str. 188—190), který odhaloval represálie pruských úřadů proti demokratům. Začátkem října 1848 zahájila kolínská prokuratura soudní vyšetřování proti Marxovi a dalším redaktorům „Neue Rheinische Zeitung", a to pro otištění anonymních fejetonů „Život a skutky slavného rytíře Schnapphahnského", které napsal Georg Weerth. Koncem října 1848 podala kolínská prokuratura ještě jednu žalobu na Marxe jako šéfredaktora listu pro uveřejnění výzvy maloburžoazního demokrata Friedricha Heckera. Marx na to odpověděl článkem „Státní návladní ‚Hecker' a ‚Neue Rheinische Zeitung' " (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 5, čes. vyd. 1959, str. 480—484). Soudní proces proti Marxovi, Engelsovi a odpovědnému vydavateli „Neue Rheinische Zeitung" Hermannu Korffovi se konal 7. února 1849 a skončil jejich osvobozením. — *153.*

[141] Marx míní redakční poznámku uveřejněnou ve zvláštním vydání „Neue Rheinische Zeitung", čís. 155 z 29. listopadu 1848. — *154.*

[142] V článku „Proudhon", který napsal pro „Neue Rheinische Zeitung" a který tehdy nebyl uveřejněn, se Engels zmiňuje o Marxově práci „Bída filosofie" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 6, čes. vyd. 1959, str. 574—577). — *154.*

[143] Začátkem prosince 1848 napsal Engels článek „Národní rada" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 6, čes. vyd. 1959, str. 110—125), v němž zdůrazňuje lokální, omezený charakter politických poměrů v tehdejším Švýcarsku, které tehdy platilo za příkladnou buržoazní federativní republiku. — *154.*

[144] Karl Heinzen, „Die Helden des teutschen Kommunismus" [„Hrdinové německého komunismu"], Bern 1848. — *154.*

[145] *Code pénal* — trestní zákoník, platný ve Francii od roku 1811, byl zaveden na území západního a jihozápadního Německa obsazeném Francouzi; Code pénal zůstal zároveň s Napoleonovým občanským zákoníkem Code civil v Porýnské provincii v platnosti, i když byla roku 1815 znovu připojena k Prusku. — *154, 549.*

[146] Redakce listu „Neue Rheinische Zeitung" se snažila pohotově informovat čtenáře o všech nejdůležitějších událostech německé a evropské revoluce, a proto často vydávala přílohy k základnímu číslu nebo druhé vydání listu. Jestliže došly další důležité zprávy, vydávaly se zvláštní přílohy a zvláštní vydání, tištěné jako letáky. — *154.*

[147] Andreas Gottschalk a Friedrich Anneke, kteří byli koncem března 1848 propuštěni z vězení (viz poznámku 125), byli 3. července 1848 znovu zatčeni za své projevy z 25. června na schůzi kolínského Dělnického spolku, jejž vedli. Kolínská porota je 23. prosince 1848 osvobodila. — *156.*

[148] 26. září 1848 podala kolínská prokuratura soudní žalobu na redaktory „Neue Rheinische Zeitung" Engelse, Wilhelma Wolffa a Heinricha Bürgerse, kteří byli za své projevy na táborech lidu v Kolíně obviněni za spiknutí proti stávajícímu zřízení. Po vyhlášení stavu obležení v Kolíně (viz poznámku 134 a 138) musel odtud Engels odjet. Přestože byl 3. října stav obležení v Kolíně odvolán, vydal státní navládní příkaz, aby byl Engels vypátrán a zatčen. Engels se vrátil do Kolína až v polovině ledna 1849 (viz poznámku 137). — *156.*

[149] „*Oktrojovaným Pruskem*" nazývá Engels ironicky Prusko po kontrarevolučním státním převratu z 5. prosince 1848, kdy bylo rozpuštěno pruské Národní

shromáždění a zveřejněna takzvaná oktrojovaná (králem „darovaná") ústava. — *158.*

150 Jde o příspěvek pod titulem „Ein Aktenstück des Märzvereins" [„Dokument Březnového spolku"], uveřejněný v „Neue Rheinische Zeitung", čís. 181 z 29. prosince 1848.

Březnové spolky v různých německých městech byly pobočkami Ústředního březnového spolku, který koncem listopadu 1848 založili ve Frankfurtu nad Mohanem příslušníci levice frankfurtského Národního shromáždění. Spolky prohlašovaly za svůj cíl obranu vymožeností německé březnové revoluce z roku 1848. Vůdcové Březnových spolků — maloburžoazní demokraté Julius Fröbel, Ludwig Simon, Arnold Ruge, Karl Vogt a jiní — zaměňovali revoluční akce frázemi a vedli polovičatou a nerozhodnou politiku. Marx a Engels podrobili v řadě svých prací činnost maloburžoazních vůdců Březnových spolků nemilosrdné kritice a dokazovali, že jejich politika jen nahrává nepřátelům revoluce. — *158.*

151 Jde o článek Heinricha Bürgerse „Hr. v. Ladenberg und die Volksschullehrer" [„Pan von Ladenberg a učitelé národních škol"], uveřejněný v „Neue Rheinische Zeitung", čís. 182 z 30. prosince 1848. Pokračování článku, které slíbila redakce, však nebylo v listu uveřejněno. — *158.*

152 Engels pravděpodobně myslí oznámení „ ‚Neue Rheinische Zeitung' vypisuje předplatné na první čtvrtletí 1849" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 6, čes. vyd. 1959, str. 589—590). — *158.*

153 Od poloviny dubna do začátku května 1849 podnikl Marx zájezd po městech v severozápadním Německu a Vestfálsku. Setkal se s členy Svazu komunistů a s demokraty, seznámil se s místní revoluční situací a snažil se opatřit peněžní prostředky na další vydávání „Neue Rheinische Zeitung". Za Marxovy nepřítomnosti řídil list Engels. — *159.*

154 Po zastavení „Neue Rheinische Zeitung" 19. května 1849 odjeli Marx a Engels ihned do Frankfurtu nad Mohanem, kde se snažili přimět levicové poslance Národního shromáždění k rozhodným akcím na obranu výsledků revoluce. Od 21. asi do 26. května se pak zdržovali v Mannheimu, Ludwigshafenu, Karlsruhe, Speieru a Kaiserslauternu. Na cestě z Kaiserslauternu do Bingenu byli Marx a Engels zatčeni hesenskými vojáky pro podezření, že se zúčastnili povstání na obranu říšské ústavy, a dopraveni do Darmstadtu a potom do Frankfurtu nad Mohanem. Když byli propuštěni, pokračovali společně v cestě do Bingenu, kde se rozešli. Marx odjel potom začátkem června do Paříže z pověření ústředního výboru demokratů a Engels se zdržoval nějakou dobu v Kaiserslauternu, kde tehdy měla sídlo falcká prozatímní vláda. Odtud

odjel do Offenbachu, aby vstoupil do bádensko-falcké revoluční armády (podrobně o tom viz Engelsovu práci „Německá kampaň za říšskou ústavu", Marx-Engels, Spisy, sv. 7, čes. vyd. 1959, str. 171—188).

Dopis byl poprvé uveřejněn ve zkráceném znění v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913. — *161.*

155 Marx míní diplomatické zástupce prozatímních vlád Falce a Bádenska, které se utvořily na jaře 1848 za povstání na obranu říšské ústavy v jihozápadním Německu. Ústavu schválenou frankfurtským Národním shromážděním 28. března 1849 řada německých vlád včetně Pruska odmítla. V květnu 1849 propuklo v Sasku, porýnském Prusku, Bádensku a Falci povstání na obranu ústavy. Frankfurtské Národní shromáždění však povstalce vůbec nepodporovalo. V červenci 1849 bylo hnutí definitivně poraženo. Charakteristiku tohoto revolučního hnutí podal Engels v pracích „Německá kampaň za říšskou ústavu" a „Revoluce a kontrarevoluce v Německu" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 7, čes. vyd. 1959, str. 133—225 a sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 27—134). O Blindově diplomatickém poslání v Paříži a jeho neúspěchu viz článek Marxe a Engelse „O Karlu Blindovi" (Marx-Engels, Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 299—300). — *161.*

156 *Montagnardi*, členové strany Montagne (Hora), což byla strana maloburžoazních republikánských demokratů vedená Ledru-Rollinem, která se seskupila kolem listu „La Réforme"; představitelé této strany tvořili roku 1849 velkou frakci ve francouzském Zákonodárném shromáždění. — *161, 342, 615.*

157 Marx má na mysli ústřední výbor německých demokratů, který byl zvolen na druhém demokratickém sjezdu v Berlíně koncem října 1848. Začátkem června 1849 odjíždí Marx, který očekával rozhodující revoluční události ve Francii, z pověření ústředního výboru demokratů do Paříže, aby zastupoval německou revoluční stranu u francouzských demokratů a socialistů. — *162.*

158 Po porážce bádensko-falckého povstání přešel Engels 12. července 1849 společně s oddílem dobrovolníků, v jehož řadách se účastnil bojových akcí proti pruským vojskům, švýcarské hranice a 24. července přijel do Vevey (kanton Waadt), kde strávil měsíc (viz také tento svazek str. 565—566). — *164.*

159 Koncem srpna 1849 začal Engels psát svou práci „Německá kampaň za říšskou ústavu" (viz tento svazek str. 573—574 a Marx-Engels, Spisy, sv. 7, čes. vyd. 1959, str. 133—225). — *164.*

160 Jednání, o němž se mluví v dopise, skončilo v prosinci 1849 založením časopisu „*Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue*" [„Nové porýnské

noviny. Politicko-ekonomická revue"]. Časopis vydávali Marx a Engels do listopadu 1850; byl teoretickým a politickým orgánem Svazu komunistů, pokračováním „Neue Rheinische Zeitung", kterou vydávali Marx a Engels za revoluce z let 1848—1849. Od března do listopadu 1950 vyšlo celkem šest čísel časopisu včetně jednoho dvojčísla (5—6). Časopis byl redigován v Londýně a vycházel v Hamburku. Na titulním listě byl udán také New York, protože Marx s Engelsem počítali s tím, že se časopis rozšíří mezi německými emigranty v Americe. Převážnou část příspěvků (články, přehledy a recenze) napsali Marx a Engels, kteří také získali za spolupracovníky své stoupence Wilhelma Wolffa, Josepha Weydemeyera a Georga Eccaria. V tomto časopise vyšly Marxovy „Třídní boje ve Francii" a Engelsova „Německá kampaň za říšskou ústavu" a „Německá selská válka". V pracích uveřejněných v časopisu hodnotí autoři výsledky revoluce z let 1848—1849 a rozpracovávají dále teorii a taktiku revoluční proletářské strany. Časopis přestal vycházet, protože byl v Německu neustále pronásledován policií a také pro nedostatek materiálních prostředků. — *164.*

161 *13. června* 1849 zorganizovala v Paříži maloburžoazní strana Hory (viz poznámku 156) pokojnou demonstraci, která žádala, aby byla odvolána francouzská vojska vyslaná do Itálie potlačit revoluci, a protestovala proti tomu, že president a většina Zákonodárného shromáždění tak porušili ústavu Francouzské republiky. Demonstrace byla rozehnána vojskem a potvrdila neschopnost maloburžoazní demokracie ve Francii (podrobněji o tom viz Marxův článek „13. červen" a jeho práci „Třídní boje ve Francii", Marx-Engels, Spisy, sv. 6, čes. vyd. 1959, str. 539—541, a sv. 7, čes. vyd. 1959, str. 86—92). Po rozehnání demonstrace z 13. června začaly represálie proti demokratům a také proti cizincům. — *166.*

162 Marx poukazuje na rozpadnutí většiny francouzského Zákonodárného shromáždění, strany pořádku (viz poznámku 271), na soupeřící monarchistické frakce. — *166.*

163 Přirážková daň *45 centimů* na každý frank přímých daní, kterou francouzská prozatímní vláda schválila 16. března 1848, zatěžovala hlavně rolnictvo, většinu francouzského národa, a vyvolala u něho velkou nespokojenost. Této nespokojenosti využili velkostatkáři a katoličtí duchovní k agitaci proti demokratům a pařížským dělníkům. Buržoazní republikáni svou politikou způsobili, že se značná část rolnictva odklonila od revoluce a při presidentských volbách 10. prosince 1848 dala své hlasy Ludvíku Bonapartovi. —*166.*

164 V polovině srpna 1849 byla na nátlak monarchistických poslanců odročena práce francouzského Zákonodárného shromáždění o 2 měsíce. Shromáždění začalo zasedat opět v polovině října 1849. — *166.*

[165] *Liga proti obilním zákonům* (Anti-Corn-Law League) bylo freetraderské sdružení založené roku 1838 v Manchesteru továrníky Richardem Cobdenem a Johnem Brightem. Obilní zákony, které omezovaly nebo zakazovaly dovoz obilí ze zahraničí, byly vydány v Anglii roku 1815 v zájmu velkých pozemkových vlastníků. Liga požadovala úplnou svobodu obchodu a bojovala za zrušení obilních zákonů, aby dosáhla snížení dělnických mezd a oslabila hospodářské a politické pozice pozemkové aristokracie. V boji proti pozemkovým vlastníkům se Liga pokoušela využít dělnických mas. Tehdy však už nejvyspělejší angličtí dělníci začali formovat samostatné politické hnutí dělnictva (chartismus). Boj mezi průmyslovou buržoazií a pozemkovou aristokracií o obilní zákony skončil roku 1846 tím, že byl schválen zákon o jejich zrušení. Potom Liga zanikla. — *167, 568.*

[166] *Zákony o námořní plavbě* (Navigation Acts) — byly vydány Oliverem Cromwellem roku 1651 a později několikrát obnoveny a doplňovány. Byly zvlášť zaměřeny proti holandskému zprostředkovacímu obchodu a k upevnění anglického koloniálního panství. Stanovily, že nejdůležitější druhy zboží z Evropy a všechno zboží z Ruska a z Turecka smějí být do Anglie dováženy pouze na anglických lodích nebo na lodích té země, z níž zboží pochází. Pobřežní plavba na anglickém pobřeží byla zcela vyhrazena anglickým lodím. Zákony byly v dvacátých letech 19. století značně omezeny a roku 1849 byly zrušeny až na několik maličkostí, které byly zlikvidovány roku 1854. — *167, 568.*

[167] Heinrich Heine, „Německo. Zimní pohádka", kap. VIII. — *167.*

[168] V červnu a červenci 1849 se Engels účastnil revolučních bojů ve Falci a Bádensku (viz tento svazek, str. 565—566). Podrobněji o tom viz Marx-Engels, Spisy, sv. 7, čes. vyd. 1959, str. 133—225.

V květnu 1849 vedl Engels přípravu povstání v Elberfeldu (viz jeho článek „Elberfeld", Marx-Engels, Spisy, sv. 6, čes. vyd. 1959, str. 511—513). — *169, 623.*

[169] Marx přijel koncem srpna 1849 do Londýna, kde žil až do konce svého života. Na podzim 1849 se v Londýně shromáždila většina vedoucích představitelů Svazu komunistů. V listopadu 1849 tam přijel Engels. Hlavní úsilí nového ústředního výboru Svazu, vedeného a reorganizovaného Marxem a Engelsem, se na jaře 1850 zaměřilo na obnovení dřívější organizace Svazu a oživení jeho činnosti. Marx a Engels byli autory „Provolání ústředního výboru ke Svazu komunistů" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 7, čes. vyd. 1959, str. 273—283), v němž shrnuli výsledky revoluce z let 1848 až 1849 a vytyčili úkol vytvořit samostatnou, na maloburžoazii nezávislou proletářskou stranu.

V polovině listopadu 1850 odjel Engels z Londýna do Manchesteru, kde

začal znovu pracovat u firmy Ermen & Engels; rozhodl se k tomu hlavně proto, aby mohl materiálně podporovat Marxe a umožnil mu tak, aby dál rozpracovával ekonomickou teorii. Od té doby si Marx a Engels pravidelně takřka denně dopisují. — *171, 623.*

170 *Foxík* (Fawksy) — Marxův syn Heinrich Guido, který se narodil 5. listopadu 1849. Říkalo se mu Foxík podle Guy Fawkese, hrdiny spiknutí z 5. listopadu 1605. Toto spiknutí, při němž měli angličtí katolíci v úmyslu vyhodit střelným prachem do povětří budovu parlamentu, se v Anglii každoročně slaví. — *171, 677.*

171 Úryvek tohoto dopisu vyšel poprvé v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913. — *172.*

172 Míní se chartistický týdeník vydávaný Harneym „The Red Republican" [„Rudý republikán"], kde vyšel první anglický překlad „Manifestu Komunistické strany".

Kolkovné — jedna z anglických daní z novin, zavedená roku 1712, aby se zvýšily státní příjmy a čelilo se opozičnímu tisku. Kolkovné neobyčejně zdražovalo noviny, takže byly pro široké masy nedostupné, a omezovalo jejich rozšiřování. Roku 1836 musel parlament kolkovné snížit a roku 1855 úplně zrušit. — *172, 174.*

173 Míní se soudní proces, který byl zosnován proti Marxovým stoupencům Heinrichu Bauerovi a Karlu Pfänderovi po odtržení Svazu komunistů od většiny londýnského Německého dělnického vzdělávacího spolku. Okolnosti tohoto případu jsou vyloženy v prohlášení pro tisk, které napsal Karl Pfänder:

„*Předsedovi londýnského Dělnického vzdělávacího spolku.*

17. září jsme poslali (Heinrich Bauer a já jako dva kurátoři části spolkových peněz) spolku v Great Windmill Street (viz poznámku 176) prohlášení o tom, že vystupujeme, zároveň s dopisem, v kterém jsme žádali, aby k nám příští den poslali třetího kurátora, Franze Bauera, abychom urovnali peněžní záležitosti. Odpověď nepřišla několik dnů. Později dostal Heinrich Bauer dopis, který nás *vyzýval*, abychom se dostavili do spolkové místnosti v Great Windmill Street. Tuto impertinentní výzvu jsme nechali samozřejmě bez povšimnutí.

Po čtrnácti dnech opakoval spolek svou výzvu a připojil k ní vyhrůžku o zlých následcích atd. Na tuto opětovanou opovážlivost jsme se s H. Bauerem rozhodli, že peníze budeme nyní splácet pouze po částkách. Naši političtí přátelé s tím souhlasili, tím spíš, že bylo známo, že peněz má být použito k vyslání emisarů do Německa, aby tam rozšiřovali pošetilé pomluvy o těch, kdo vystoupili ze spolku. Peněz se tedy mělo použít k účelům, které odporovaly stanovám, a pouze v zájmu několika intrikánů. Nakonec k nám přišel třetí

kurátor a s ním jsme se dohodli, že se peníze budou vyplácet po částkách a první výplatní termín že bude 1. prosince 1850. Tohoto sjednaného termínu jsme se však nedočkali, místo toho jsme dostali pozvání k soudu na 20. listopad. Dostavili jsme se tam, a jak se dalo čekat, spolek se svým požadavkem na převedení peněz neuspěl. 1. prosince se u nás nikdo ze spolku neukázal, aby vyzvedl privatim sjednanou částku; zato však vyšla ve švýcarských, německých a amerických listech prohlášení spolku, která se nás snažila nařknout ze zpronevěry peněz. Před několika týdny přišel ke mně jeden z předsedů spolku a prohlásil, že se doslechl, že chci peníze vyplatit. Odpověděl jsem, že peníze byly stále k dispozici a že je to jeho vina, jestliže se uchýlili k soudním žalobám a pomluvám v tisku, místo aby dodržovali zákonné termíny. Mezitím jsem se však musel domluvit s H. Bauerem. Řekl mi, že vzhledem k tomu, že spolek prohrál proces, není mu podle zákona už nic dlužen, a po tom, jak nás provokativně osočili, že se bude držet svých občanských práv. Co se mne týče, může spolek u mne kdykoli vyzvednout 5 liber št. na potvrzení vystavené předsedou, tajemníkem a pokladníkem, a to spolku daruji soudní útraty 18 šilinků 4 pencí a honorář za Mollův portrét, který spolek u mne objednal.

Londýn 21. ledna 1852

C. Pfänder

Příštího dne se objevili tři úředníci spolku z Windmill Street, o nichž mluvím výše, převzali na potvrzení peníze a dali si velký pozor, aby se nezmínili o některém faktu uvedeném v mém dopise, mezi jiným o tom, co mi spolek dluží.

C. Pfänder"

Jak vysvítá ze Schabelitzova dopisu Marxovi z 6. března 1852, vyšel tento dokument v listu „Schweizerische National-Zeitung". — *173, 408.*

[174] Poprvé vyšel tento dopis zkráceně v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913. — *174.*

[175] Poprvé vyšel tento dopis zkráceně v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913. — *176.*

[176] *V Great Windmill Street* sídlil londýnský Německý dělnický vzdělávací spolek (viz poznámku 64), kde se scházeli po rozkolu ve Svazu komunistů (viz poznámku 94) Willichovi a Schapperovi stoupenci. V létě 1850 se v ústředním výboru Svazu komunistů vyhrotily rozdíly v názorech na otázky taktiky. Asi v srpnu 1850 došli Marx a Engels k závěru, že vzhledem k tomu, že začíná hospodářská prosperita, nelze v nejbližší době očekávat novou revoluci. Usoudili proto, že za těchto nových podmínek je nutné obrátit pozornost hlavně na propagování myšlenek vědeckého komunismu a přípravu kádrů proletářských revolucionářů pro budoucí proletářské boje.

Proti této střízlivé analýze a taktice založené na vědeckých závěrech vystoupili členové ústředního výboru Svazu komunistů Willich a Schapper s obhajobou své sektářské dobrodružné taktiky, která směřovala k okamžitému rozpoutání revoluce bez ohledu na reálné politické poměry v Evropě. Zásadní rozpory, které z toho vznikly v ústředním výboru Svazu, propukly silně už na schůzích v srpnu a v první polovině září a nejvíce se vyhrotily na schůzi 15. září 1850, na které došlo k rozkolu ve Svazu (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 597—602). Většina ústředního výboru vedená Marxem a Engelsem rozhodně odsoudila rozbíječskou Willichovu a Schapperovu frakci. Na této schůzi byla na Marxův návrh přenesena pravomoc ústředního výboru na kolínský krajský výbor. Obce Svazu komunistů v Německu toto rozhodnutí většiny londýnského ústředního výboru vesměs schválily. 17. září 1850 vystoupili Marx, Engels a jejich stoupenci z Německého dělnického vzdělávacího spolku, protože většina jeho členů byla na straně Willichovy a Schapperovy frakce. Nový ústřední výbor v Kolíně nad Rýnem vypracoval podle Marxových a Engelsových pokynů v prosinci 1850 nové stanovy Svazu (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 7, čes. vyd. 1959, str. 568 až 570). Policejní perzekuce a zatýkání členů Svazu způsobily, že Svaz komunistů v Německu v květnu 1851 fakticky přestal pracovat. 17. listopadu 1852, brzy po kolínském procesu proti komunistům, Svaz na Marxův návrh oznámil, že se rozpouští. — *177, 212, 214, 217, 220, 222, 231, 244, 274, 297, 301, 304, 314, 319, 368, 408, 591, 596.*

177 Míní se Sociálně demokratický emigrantský výbor při londýnském Německém dělnickém vzdělávacím spolku. Vznikl původně v září 1849 pod názvem Výbor pro podporu německých politických emigrantů v Londýně, jehož členem byl Marx. Aby se čelilo pokusům maloburžoazně demokratických emigrantů podřídit proletářské živly londýnské emigrace jejich vlivu, byl Výbor na návrh Marxe a jiných vůdců Svazu komunistů přeměněn 18. listopadu 1849 na Sociálně demokratický emigrantský výbor, do jehož vedení vstoupil také Engels. Výbor měl značný význam pro obnovování spojení mezi členy Svazu komunistů, pro upevňování semknutosti Marxových a Engelsových stoupenců v Londýně a pro reorganizaci Svazu komunistů v letech 1849—1850. 17. září 1850 oznámili Marx a Engels a jejich stoupenci, že vystupují z Německého dělnického vzdělávacího spolku a zároveň také ze Sociálně demokratického emigrantského výboru, jehož většina členů se dostala po rozkolu Svazu komunistů do vleku Willichovy a Schapperovy frakce (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 7, čes. vyd. 1959, str. 444). — *179, 368, 373, 596.*

178 Marx míní provolání Ústředního výboru evropské demokracie „Le comité central démocratique européen, aux Allemands" [„Ústřední výbor evropské demokracie k Němcům"], které bylo uveřejněno v orgánu Výboru „La Voix du Proscrit" [„Hlas vyhnance"] čís. 4 ze 17. listopadu 1850.

Ústřední výbor evropské demokracie byl vytvořen v červnu 1850 v Londýně z iniciativy Mazziniho, který ho připravoval už koncem roku 1849 ve Švýcarsku. Patřili k němu také Alexandre Ledru-Rollin, Albert Darasz a Arnold Ruge. Výbor měl sdružit v mezinárodní organizaci buržoazní a maloburžoazní emigranty z různých zemí. Byla to organizace jak složením, tak názorově krajně nesourodá, a proto se dlouho neudržela; zostření vztahů mezi italskými a francouzskými emigranty-demokraty způsobilo, že se Ústřední výbor evropské demokracie už v březnu 1852 fakticky rozpadl. — *180, 367, 616, 641.*

[179] Jde o členy ústředního výboru Svazu komunistů v Kolíně nad Rýnem, který vznikl v říjnu 1850 po rozkolu Svazu komunistů. — *180, 279, 280, 301, 312, 382, 428.*

[180] V originále *crapauds* — ironické označení členů francouzského Konventu, kteří měli svá místa v nejnižší části zasedacího sálu a obyčejně hlasovali ve prospěch vlády. Též přezdívka Francouzů vůbec. Marx a Engels používají ve svých dopisech tohoto výrazu velmi často ve smyslu „filistr", a to obvykle pro francouzské maloměšťáky, dále pak jako přezdívky pro francouzské maloburžoazní emigranty, kteří se po porážce z roku 1848 a po státním převratu z roku 1851 ve Francii usadili na ostrově Jersey a v Londýně. — *181, 183, 249, 277, 299, 426, 433.*

[181] *Moral force* (morální síla) — narážka na stoupence protirevolučních, reformistických metod k dosažení demokratických a socialistických cílů. V Anglii třicátých až padesátých let se říkalo také představitelům pravého křídla chartistického hnutí, kteří usilovali o dohodu s buržoazií, „stoupenci morální síly". — *184.*

[182] *Disenteři*, též *disidenti* (jinověrci) — přívrženci náboženských sekt a směrů, které neuznávaly některá dogmata oficiální anglikánské církve. — *184.*

[183] 5. ledna 1851 se Marx zúčastnil zasedání londýnského kraje Svazu komunistů, kde byly přijaty nové stanovy, které po rozkolu Svazu komunistů v září 1850 vypracoval podle pokynů Marxe a Engelse kolínský ústřední výbor. Text stanov viz Marx-Engels, Spisy, sv. 7, čes. vyd. 1959, str. 568 až 570. — *185.*

[184] Demokratičtí emigranti z Německa Magnus Gross, L. A. Hine a Franz Wilhelmi se koncem roku 1850 obrátili z Cincinnati (USA) na Marxe a Engelse s návrhem, aby bezplatně spolupracovali na takzvaných „pokrokových pamfletech" a v listech „Sozial-Demokrat" [„Sociální demokrat"] a „Republik der Bauern" [„Rolnická republika"], které tito demokraté chtěli vydávat. Marx a Engels tento návrh odmítli. Připadalo jim, že několik emigrantů chce využít jejich tíživé situace k vlastnímu obohacení. — *191, 202.*

[185] Marx zřejmě naráží na to, že Eduard von Müller-Tellering pocházel z Koblenze. — *191.*

[186] Koncem prosince 1850 přijel Engels z Manchesteru na několik dní do Londýna, kde se společně s Marxem a jeho ženou zúčastnil novoročního večírku pořádaného společností Bratrských demokratů (viz poznámku 74). Ve svém projevu na večírku Engels podrobně rozebral příčiny, které vedly k porážce revoluce na kontinentu. — *192.*

[187] 5. ledna 1851 se v místnostech People's Institute (Lidového institutu) v Manchesteru konala schůze, kterou svolala místní chartistická rada. V této radě měly převahu reformistické živly (James Leach, Daniel Donovan). Byli to stoupenci Fearguse O'Connora, který od roku 1848 nastoupil cestu dohody s buržoaznímí radikály. Organizátoři schůze se snažili zmařit vliv Ernesta Jonese a George Juliana Harneyho, zástupců revolučního křídla chartistů, kteří měli vedoucí funkce v londýnském výkonném výboru Národního chartistického sdružení. Jones a Harney vyvíjeli tehdy s Marxovou a Engelsovou podporou velkou aktivitu, aby přebudovali chartistickou stranu na principu uznání samostatné třídní pozice proletariátu a otevřeného vyhlášení socialistických cílů hnutí. Když se Jones dozvěděl o svolání schůze, jel do Manchesteru. Harney pak sdělil Engelsovi, že se chce vypořádat na schůzi se svými odpůrci (stoupenci taktiky dohody a nahrazení revolučního boje družstevní činností). Žádal Engelse, aby se zúčastnil schůze a Jonese podporoval. Z dopisu je zřejmé, že Engels Harneymu vyhověl.

Řeč Ernesta Jonese na schůzi z 5. ledna 1851, v níž ostře kritizoval reformistickou linii manchesterské chartistické rady, značně přispěla k tomu, že se chartistická organizace v Manchesteru rozštěpila a že podstatná část řadového členstva otevřeně přešla na stranu revolučního křídla chartismu.

Na schůzi došlo k tvrdé výměně názorů o vztazích mezi chartistickou radou v Manchesteru a londýnským výkonným výborem Národního chartistického sdružení. O'Connor, který spoléhal na svůj vliv v manchesterské chartistické radě, navrhl už v listopadu 1850, aby byla do Manchesteru svolána chartistická konference, kde by se konfrontovaly jeho názory s názory výkonného výboru. Výkonný výbor byl proti svolání takové separátní konference a provedl v prosinci 1850 nové volby, aby zjistil, jaké je mínění řadových členů o stanovisku výkonného výboru. Nové volby ukázaly, že většina organizace, s výjimkou manchesterské chartistické rady, podporuje Harneyho a Jonese, kteří byli znovu zvoleni do výkonného výboru. Na schůzi z 5. ledna 1851 v Manchesteru se polovina účastníků přes odpor reformistických vůdců vyslovila pro uznání nového výkonného výboru. — *192.*

[188] Poprvé vyšel tento dopis značně zkráceně v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913. — *195.*

189 Jde o pomlouvačné prohlášení Oswalda Dietze, který patřil k Willichově-Schapperově maloburžoazní frakci. Prohlášení vyšlo v listu „Schweizerische National-Zeitung" [„Švýcarské národní noviny"] ze 7. ledna 1851. Dietz v něm obvinil Marxovy stoupence Heinricha Bauera a Carla Pfändera, že si přivlastnili peníze, které patřily londýnskému Německému dělnickému vzdělávacímu spolku (podrobněji o tom viz poznámku 173). — *195.*

190 Míní se pomlouvačný článek Arnolda Ruga v listu „Bremer Tages-Chronik" [„Brémská denní kronika"] ze 17. ledna 1851. Článek zle napadal „Neue Rheinische Zeitung" a zvláště Marxe a Engelse („Prohlášení proti A. Rugovi", viz Marx-Engels, Spisy, sv. 7, čes. vyd. 1959, str. 495—496). — *195.*

191 Marx začal jednat s Hermannem Beckerem o vydání svých prací už v prosinci 1850. Na základě toho vyšel koncem dubna 1851 první sešit pod názvem „Gesammelte Aufsätze von Karl Marx" [„Sebrané stati Karla Marxe"]. Sešit obsahoval článek „Poznámky k nové pruské cenzurní instrukci" a část prvního článku „Jednání šestého porýnského sněmu", které Marx napsal roku 1842. Po prvním sešitu bylo vydávání „Sebraných statí" přerušeno, protože Hermann Becker byl zatčen. — *195, 296, 647.*

192 Marx chtěl na hamburského nakladatele Julia Schubertha podat žalobu a soudně ho donutit, aby pokračoval ve vydávání časopisu „Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue". — *195.*

193 Z Goethovy balady „Der Fischer" [„Rybář"]. — *196.*

194 Jde o manifest Ústředního výboru evropské demokracie (viz poznámku 178) „K národům! Organizace demokracie", který vyšel v srpnu 1850 s podpisem Giuseppe Mazziniho, Ledru-Rollina, Alberta Darasze a Arnolda Ruga. Ruge, který se předtím vydával za ateistu, podepsal manifest, přestože v něm byla náboženská hesla. Marx a Engels podrobili manifest obsáhlé kritice ve svém „Třetím mezinárodním přehledu", (viz Spisy, sv. 7, čes. vyd. 1959, str. 490—493). — *197.*

195 Míní se Ústřední výbor evropské demokracie (viz poznámku 178). — *197.*

196 *Přátelé světla* — náboženský směr, který byl namířen proti pietismu vládnoucímu v oficiální protestantské církvi a přehnanému mysticismu a pobožnůstkářství, kterým se pietismus vyznačoval. Tato náboženská opozice byla jednou z forem, jíž se ve čtyřicátých letech 19. století projevovala nespokojenost německé buržoazie s reakčním režimem v jednotlivých německých státech. V letech 1846 a 1847 vedlo hnutí Přátel světla k vytvoření takzvaných Svobodných obcí, (viz poznámku 281), které se oddělily od oficiální protestantské církve. — *197, 319.*

[197] Slova z Rugova článku v „Bremer Tages-Chronik" ze 17. ledna 1851, o kterém se dopis zmiňuje. V článku se říká: „Conrad Schramm (nezaměňovat s berlínským poslancem Rudolphem Schrammem)..." — *198.*

[198] Engels zamýšlel uveřejnit v chartistickém listu „The Friend of the People" [„Přítel lidu"], který redigoval George Julian Harney, sérii kritických článků proti maloburžoazním vůdcům různých emigrantských skupin — Mazzinimu, Ledru-Rollinovi, Rugovi a dalším. Protože Harney zaujímal vůči maloburžoazním vulgárním demokratům dvojaký postoj, jak se to projevilo při „banketu rovných" 24. února 1851 (viz poznámku 231), vzdal se Engels tohoto úmyslu. Svůj plán napsat satirickou práci namířenou proti maloburžoazní emigraci uskutečnil Engels do značné míry v pamfletu „Velikáni emigrace", který napsal roku 1852 společně s Marxem (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 267—372). — *198, 210, 222.*

[199] Marxovu a Engelsovu odpověď na Rugův pomlouvačný článek „Weser-Zeitung" neuveřejnila. Text prohlášení viz Marx-Engels, Spisy, sv. 7, čes. vyd. 1959, str. 495—496. — *199.*

[200] Ironická narážka na slova maloburžoazního demokrata Siegfrieda Weisse, který ve svém dopise Marxovi z 2. dubna 1850 nabízel, že bude spolupracovat na „Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue", a napsal: „Moje pero je ostré a štiplavé". — *202.*

[201] Jde o chartistickou konferenci v Manchesteru, kterou svolali stoupenci Fearguse O'Connora přes odmítavé stanovisko výkonného výboru Národního chartistického sdružení (viz poznámku 187). Konference se konala 26.—30. ledna 1851 a zabývala se hlavně otázkami vztahů chartistů k druhým stranám a zakládáním družstev. Stanovisko, které zaujala k těmto otázkám většina účastníků konference, odpovídalo reformistické linii organizátorů konference. Konference se na Harneyho žádost účastnil Engels, aby mohl o jejím průběhu a výsledcích informovat zástupce revolučního chartistického křídla.

Konference také rozhodla o vyslání delegátů na chartistický sjezd, který svolal výkonný výbor. Většina reformistických vůdců konference (James Leach, Philipp MacGrath, Thomas Clark a jiní) se vyslovila proti vyslání delegátů, avšak pod vlivem O'Connora, který doufal, že i na sjezdu zvítězí jeho názory, rozhodla konference, že delegáty vyšle.

Chartistický sjezd, který se konal 31. března—10. dubna 1851 v Londýně, však neprobíhal podle představ O'Connora a reformistů. Na sjezdu nabyli převahy stoupenci revoluční proletářské linie Harneyho a Jonese. Hlavním výsledkem sjezdu bylo přijetí programu Národního chartistického sdružení.

Přes určité slabiny a nezralé formulace odrážel program ideový růst chartismu pod vlivem teorie vědeckého komunismu a otevřeně hlásal socialistické cíle chartistického hnutí. — *202.*

202 *Stoupenci finanční reformy* (*financial reformers*) — přívrženci Národního sdružení pro parlamentní a finanční reformu, které založili roku 1849 buržoazní radikálové, aby prosadili volební reformu (takzvanou Malou chartu) a daňovou reformu. Když proti požadavkům chartistů postavili svůj program, počítali buržoazní radikálové s tím, že se jim vzhledem k poklesu politické aktivity anglické dělnické třídy, který nastal po neúspěšné demonstraci chartistů z 10. dubna 1848, podaří rozštěpit chartistické hnutí a že získají vliv na dělnické masy. Agitace buržoazních radikálů, kterou podporovali Richard Cobden, John Bright a také reformistické živly mezi chartisty v čele s O'Connorem, neměla úspěch. Většina chartistů zůstala i v padesátých letech věrna Lidové chartě. V roce 1855 se Národní sdružení pro parlamentní a finanční reformu rozpadlo. — *203, 210, 582, 677.*

203 Míní se kniha Louise Blanca „Histoire de dix ans. 1830—1840" [„Dějiny deseti let. 1830—1840"]. První vydání v pěti svazcích vycházelo v Paříži v letech 1841—1844. — *211.*

204 „*Papežská agrese*" se nazývala v Anglii snaha papeže Pia IX. vměšovat se aktivně do záležitostí anglických katolíků. 30. září 1850 vydal papež bulu o zřízení několika katolických biskupství v Anglii a jmenoval anglického katolického kněze Nicolase Wisemana westminsterským arcibiskupem a kardinálem. Ministerský předseda whigovského kabinetu John Russell, který se demagogicky stavěl jako ochránce anglických národních zájmů proti papežovým zásahům, prosadil roku 1851 vydání zákona, který prohlašoval papežovo jmenování biskupů a arcibiskupů v Anglii za neplatné. Tento zákon však zůstal jen na papíře. — *211.*

205 Jde o *londýnskou průmyslovou výstavu* — první světovou obchodní a průmyslovou výstavu, která se konala v květnu — říjnu 1851. — *211, 245, 277, 287, 303, 317, 341, 378, 404, 620.*

206 *Purkrabí* — tak se říkalo 17 orleanistickým a legitimistickým předákům, kteří byli v roce 1849 členy komise Zákonodárného shromáždění, jež měla vypracovat návrh nového volebního zákona. Tuto přezdívku dostali pro své neoprávněné osobování moci a reakční snahy. Přezdívka vznikla podle stejnojmenného historického dramatu Victora Huga ze života středověkého Německa. Purkrabí se nazývali v Německu správci měst a krajů, jmenovaní císařem. — *211.*

207 Parafráze citátu z bible, žalm 139, verš 9. — („Vzal-li bych křídla záře jitřní, abych bydlil při nejdalším moři...", Bible Kralická.) — *212.*

[208] Poprvé vyšel tento dopis značně zkráceně v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913. — *214.*

[209] V *Church Street* v Londýně bylo sídlo Bratrské společnosti francouzských socialistických demokratů, v níž se soustředily nejrůznější živly francouzské emigrace v Londýně; jejími členy byli Ledru-Rollin a Louis Blanc. Společnost byla založena na podzim 1850 a měla materiálně pomáhat francouzským politickým emigrantům (viz také tento svazek, str. 616). — *214, 225, 246, 249, 615.*

[210] *24. únor* — výročí francouzské únorové revoluce z roku 1848. — *214, 615.*

[211] V předvečer revoluce z roku 1848 odešel Willich, který byl pruským důstojníkem, z armády a pracoval v Kolíně nad Rýnem jako tesař. — *215, 613, 614.*

[212] „*Ecce (iterum) Crispinus*" („Ejhle, zase Crispinus") — tak začíná IV. satira Juvenálova, vysmívající se v první části Crispinovi, jednomu z dvořanů římského císaře Domiciána. V přeneseném smyslu: „zase ten člověk", „zase totéž". — *217.*

[213] V únoru 1851 projednávalo francouzské Zákonodárné shromáždění návrh dotace na reprezentaci pro Ludvíka Napoleona ve výši 1 800 000 franků. Strana pořádku (viz poznámku 271) společně s Horou zamítla tento návrh většinou 102 hlasů. — *218.*

[214] Poprvé vyšel tento dopis značně zkráceně v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913. — *219.*

[215] *Svatá aliance* — spolek kontrarevolučních mocností vytvořený po porážce Napoleona roku 1815 carským Ruskem, Rakouskem a Pruskem. Jeho cílem bylo potlačení revolučních hnutí v jednotlivých zemích a zachování feudálně monarchických režimů. — *220, 268, 299.*

[216] Narážka na to, že zástupce strany pořádku Montalembert se v Zákonodárném shromáždění v únoru 1851 vyslovil pro poskytnutí dotace Ludvíku Napoleonovi ve výši 1 800 000 franků (viz také poznámku 213). — *220.*

[217] „*Aut Caesar aut Clichy*: *Buď císařem, nebo do Clichy*" (Clichy — pařížská věznice pro zbankrotované dlužníky, neschopné platit); Engels tu parafrázuje výrok Cesara Borgii „*Aut Caesar aut nihil*: *Buď císařem, nebo ničím!*" — *220.*

[218] Poprvé vyšel tento dopis značně zkráceně v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913. — *225.*

[219] Míní se Ústřední výbor evropské demokracie (viz tento svazek, str. 616 a poznámku 178). — *225.*

[220] Míní se *lucemburská komise* — vládní komise pro dělnickou otázku, která zasedala v Lucemburském paláci v Paříži za předsednictví Louis Blanca 28. února—16. května 1848. Byla založena na nátlak dělníků, kteří požadovali vytvoření ministerstva práce. Praktická činnost komise, která se skládala z dělníků i podnikatelů, se omezovala na zprostředkování v pracovních sporech. Kompromisní taktika Louis Blanca napomáhala často k rozhodnutí ve prospěch podnikatelů. Po vystoupení lidových mas 15. května 1848 vláda lucemburskou komisi zrušila. — *226.*

[221] *Předparlament* — shromáždění zástupců německých států, které se konalo ve Frankfurtu nad Mohanem 31. března—4. dubna 1848. Na rozdíl od Spolkového sněmu to byli členové stavovského shromáždění nebo delegáti určitého spolku, případně Národního shromáždění. Valnou většinu delegátů předparlamentu tvořili stoupenci konstituční monarchie. Předparlament rozhodl svolat celoněmecké Národní shromáždění a vypracoval návrh „Základní práva a požadavky německého národa", dokument, který deklaroval slovy některé buržoazní svobody, nedotýkal se však základů polofeudálního absolutistického zřízení v tehdejším Německu. Po úspěšných březnových dnech šlo o to prohlásit předparlament za suverénní orgán a zlomit moc reakčního Spolkového sněmu. Namísto toho však většina předparlamentu zamítla návrh republikánsko-demokratické menšiny, aby bylo v Německu nastoleno federativní republikánské zřízení a aby se předparlament přeměnil ve stálý orgán. Předparlament pak zvolil v dubnu 1848 *výbor padesáti*, který se měl starat především o svolání Národního shromáždění. Výbor padesáti se skládal převážně z buržoazních liberálů. Jeho činnost skončila, jakmile se sešlo Národní shromáždění. — *227.*

[222] Marx tu má na mysli vládní krizi v Anglii. V únoru 1851 rezignoval předseda whigovské vlády John Russell, když se marně snažil čelit návrhu člena parlamentu Locka Kinga o rozšíření volebního práva v hrabství na držitele pozemků s ročním výnosem nad 10 liber št. (předtím byla hranice 50 liber). Když ale vůdce toryů Stanley (Edward Geoffrey Smith Stanley Derby) nebyl s to sestavit vládu, ujal se Russell v březnu znovu úřadu ministerského předsedy. — *229.*

[223] Engels mluví o knize Louise Adolpha Thierse „Histoire du Consulat et de l'Empire" [„Dějiny konzulátu a císařství"]; vydání této mnohasvazkové práce, jejíž první díl vyšel v Paříži roku 1845, bylo dokončeno roku 1862. Dále má na mysli knihu Roberta Southeyho „History of the Peninsular War" [„Dějiny války na Pyrenejském poloostrově"], 3 díly, Londýn 1823 až 1832. — *237, 277.*

[224] V polovině dubna 1850 uzavřeli Marx a Engels jménem Svazu komunistů dohodu s francouzskými blanquistickými emigranty v Londýně a s představiteli revolučního křídla chartistů o vytvoření „Světové společnosti revolučních komunistů". Byla podepsána smlouva (psal ji August Willich a podepsali Marx, Engels, Harney, Willich, Jules Vidil a Adam), skládající se ze 6 článků (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 7, čes. vyd. 1959, str. 555—556). Po rozkolu v ústředním výboru Svazu komunistů se francouzští blanquističtí emigranti postavili na stranu sektářské menšiny vedené Willichem a Schapperem a spolu s nimi navázali těsné styky s maloburžoazní demokratickou emigrací. Za této situace pokládali Marx a Engels spolu s Harneym za účelné počátkem října 1850 dohodu s blanquisty zrušit (viz K. Marx a B. Engels, „Dopis Adamovi, Barthélemymu a Vidilovi", Marx-Engels, Spisy, sv. 7, čes. vyd. 1959, str. 445). — *240.*

[225] Poprvé vyšel tento dopis s velkou vynechávkou v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913. — *241.*

[226] Myslí se tu dopis Ferdinanda Wolffa z 25. února 1851, který došel Engelsovi z Londýna. Wolff píše Engelsovi o svém očividně nereálném výdělečném plánu vydat pro návštěvníky světové výstavy (viz poznámku 205) ruského průvodce, a chce, aby mu Engels poradil. — *241.*

[227] Poprvé vyšel tento dopis značně zkráceně v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913. — *244.*

[228] *Zákon o cizincích* (Alien Bill) přijal anglický parlament nejprve roku 1793, potom roku 1802, 1803, 1816 a 1818 a také roku 1848 v době, kdy došlo k revolučním událostem na evropském kontinentu a k chartistické demonstraci z 10. dubna 1848. Podle tohoto zákona z roku 1848 mohl být cizinec na rozkaz vlády kdykoli vypovězen z Anglie. Tento zákon měl zůstat v platnosti do roku 1850. — *245, 299.*

[229] Poprvé vyšel tento dopis značně zkráceně v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913. — *246.*

[230] Začátkem března 1851 přijel Engels na několik dní k Marxovi do Londýna, aby spolu připravili některá opatření k odhalení maloburžoazních demokratů, kteří zorganizovali banket z 24. února. — *247.*

[231] Marx míní Engelsovo prohlášení poslané redaktorovi listu „The Times" [„Doba"] 5. března 1851. V prohlášení vyslovuje Engels svůj názor na pomlouvačný dopis Louis Blanca o Blanquiho zdravici, který byl uveřejněn v „Times". Engelsovo prohlášení nebylo otištěno. Text prohlášení viz

Marx-Engels, Spisy, sv. 7, čes. vyd. 1959, str. 497—498 (B. Engels, „Dopis redaktorovi listu ‚Times' ").

Blanquiho zdravice „Výstraha lidu" (Avis au peuple) — zdravice, kterou poslal Auguste Blanqui z vězení na ostrově Belle-Île „banketu rovných". „Banket rovných" byl mezinárodní mítink, který se konal v Londýně 24. února 1851 na oslavu výročí únorové revoluce. Uspořádala ho část francouzské maloburžoazní emigrace vedená Louis Blancem a vůdci blanquistického emigrantského sdružení Barthélemym, Adamem aj. spolu s Willichovou a Schapperovou frakcí. Blanqui v této zdravici pranýřoval bývalé členy francouzské prozatímní vlády z roku 1848 — Ledru Rollina, Louis Blanca, Lamartina a další jako zrádce národa. Text zdravice Augusta Blanquiho, který organizátoři banketu zatajili účastníkům, byl uveřejněn v několika francouzských listech. Marx a Engels přeložili zdravici do němčiny a angličtiny a napsali k ní úvodní slovo (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 7, čes. vyd. 1959, str. 571—573). — *248, 250, 256, 281, 631.*

[232] Ve „Friend of the People" [„Přítel lidu"], čís. 14 z 15. března 1851, bylo uveřejněno prohlášení Conrada Schramma, v němž protestuje proti urážkám, které utržil s Pieperem na mítinku 24. února. — *248.*

[233] O Bommelu se Marx zmiňuje v souvislosti s vyhlídkami na finanční výpomoc. Myslí tím holandské město Zalt-Bommel, kde žil jeho strýc Lion Philips. — *249.*

[234] Engels myslí šestisvazkové dílo Williama Francise Patricka Napiera „History of the War in Peninsula and in the South of France, from the year 1807 to the year 1814" [„Dějiny války na Pyrenejském poloostrově a v jižní Francii od roku 1807 do roku 1814"], které vycházelo v Londýně v letech 1828—1840. — *251, 272.*

[235] Mluví se o poslancích pruského Národního shromáždění v Berlíně a celoněmeckého Národního shromáždění ve Frankfurtu nad Mohanem za revoluce z let 1848—1849 v Německu. — *253.*

[236] Jules Vidil byl jeden z šesti členů výboru pro přípravu banketu z 24. února, kteří hlasovali pro přečtení Blanquiho zdravice (viz poznámku 231). Proti přečtení hlasovalo ostatních 7 členů výboru. — *254.*

[237] Zaragoza se proslavila statečností svých obránců ze španělské národně osvobozenecké války proti Napoleonově nadvládě. Město bylo dvakrát obléháno Francouzi (v roce 1808 a 1809); jeho obránci kapitulovali před vojenskou převahou Francouzů až 21. února 1809 při druhém obléhání, které trvalo dva měsíce. — *257.*

238 Začátek tohoto dopisu napsal Marx na poslední stránce dopisu Wilhelma Piepera Engelsovi z 22. března 1851. Ve svém dopise uvedl Pieper na Marxovu žádost úplný text provolání „Němcům!", které uveřejnili v březnu 1851 Arnold Ruge, Gustav Struve, Ernst Haug, Johannes Ronge a Gottfried Kinkel jménem takzvaného Výboru pro německé záležitosti, který tehdy založili. Zkrácený text provolání citovali Marx a Engels ve svém pamfletu „Velikáni emigrace" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 341—342). — *259, 295.*

239 Míní se takzvaný Výbor pro německé záležitosti (viz poznámku 238). — *259.*

240 Míní se kniha Gustava Struva „Grundzüge der Staatswissenschaft" [„Zásady státovědy"], sv. 1—4. První dva svazky vyšly roku 1847 v Mannheimu, svazek třetí a čtvrtý roku 1848 ve Frankfurtu nad Mohanem. Kromě toho věděl Marx, že Struve píše „Dějiny světa", které vydal později pod titulem „Weltgeschichte in neun Büchern" [„Dějiny světa v devíti knihách"] v New Yorku. — *259.*

241 Míní se kniha Carla von Rottecka a Carla Welckera „Das Staats-Lexikon. Encyklopädie der sämmtlichen Staatswissenschaften für alle Stände" [„Politický slovník. Encyklopedie veškeré státovědy pro všechny stavy"], sv. 1—12, Altona 1845—1848. — *259.*

242 Jde o knihu Carla von Rottecka „Allgemeine Weltgeschichte für alle Stände, von den frühesten Zeiten bis zum Jahre 1831" [„Všeobecné dějiny světa pro všechny stavy, od raných dob až do roku 1831"], sv. 1—4, Stuttgart 1831—1833. — *259.*

243 Poprvé vyšel tento dopis značně zkráceně v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913. — *261.*

244 Marx se tu vysmívá Proudhonovu tvrzení, že „čas je hodnotou". Marx kritizuje tuto Proudhonovu tezi ve své knize „Bída filosofie" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 4, čes. vyd. 1958, str. 134—137). — *264.*

245 Marx byl u Engelse v Manchesteru několik dní asi od 17. dubna 1851. — *264, 275, 619.*

246 *Modré knihy* (Blue Books) — společný název pro publikace materiálů anglického parlamentu a diplomatických dokumentů ministerstva zahraničních věcí. Modré knihy, nazývané tak podle modrých desek, vycházejí v Anglii od 17. století a jsou hlavním oficiálním pramenem hospodářských a diplomatických dějin této země.

V tomto dopisu míní Marx knihu „Correspondence relative to the Affairs

of Hungary. 1847—1849. Presented to both Houses of Parliament by Command of Her Majesty. August 15, 1850" [„Korespondence o událostech v Uhrách. 1847—1849. Předložena oběma sněmovnám parlamentu z příkazu Jejího Veličenstva 15. srpna 1850"], Londýn. — *264.*

247 Míní se rukopis práce Rolanda Danielse „Mikrokosmos. Entwurf einer physiologischen Anthropologie" [„Mikrokosmos. Náčrt fyziologické antropologie"]. Daniels, který žil v Kolíně nad Rýnem, poslal svůj rukopis Marxovi k posouzení. — *265, 269.*

248 Jde o francouzský překlad knihy Carla von Deckera „Der kleine Krieg, im Geiste der neueren Kriegführung. Oder: Abhandlung über die Verwendung und den Gebrauch aller drei Waffen im kleinen Kriege" [„Malá válka, ve světle nejnovějšího vedení války. Aneb: Pojednání o použití a využití všech tří druhů zbraní v malé válce"], Berlín a Poznaň 1822. Viz také tento svazek, str. 638. — *270, 638.*

249 V *bitvě u Waterloo* (Belle-Alliance) 18. června 1815 byla Napoleonova armáda poražena anglo-holandskými vojsky pod velením Wellingtonovým a pruskou armádou, které velel Blücher. — *271.*

250 Engels srovnává politickou taktiku některých vůdců konzervativní aristokratické strany toryů, kteří po tvrdošíjném (počátečním) odporu dělali různé ústupky buržoazii, s válečnou taktikou Wellingtonovou ve válce na Pyrenejském poloostrově z let 1808—1814, kdy roku 1810 anglická armáda pod Wellingtonovým vedením ustupovala k opevněné pozici u Tôrres Vedras (město u Lisabonu). — *272.*

251 Poprvé vyšel tento dopis s velkou vynechávkou v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913. — *273.*

252 Marx myslí noticku, která vyšla v únoru 1851 v orgánu Wilhelma Weitlinga „Republik der Arbeiter" [„Dělnická republika"]. Noticka obsahovala špinavé pomlouvačné výpady proti Marxovi a Engelsovi. — *273.*

253 *Parlamentní vlaky* (Parliamentary trains) se nazývaly v Anglii v 19. století vlaky třetí třídy zavedené zákonem z roku 1844; podle tohoto zákona musela každá železniční společnost vypravit na každé své trati denně jeden vlak, který jel rychlostí nejméně 12 mil za hodinu a v kterém se platilo maximálně 1 penny za míli. — *275.*

254 Poprvé vyšel tento dopis s velkými vynechávkami v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913. — *276.*

255 Jde o knihu „Mémoires du duc de Rovigo, pour servir à l'histoire de l'empereur Napoléon" [„Paměti vévody de Rovigo, osvětlující historii panování císaře Napoleona"], sv. 1—8, Paříž 1828. Titul vévody z Roviga dostal Savary roku 1807. — *276.*

256 U *Slavkova* došlo 2. prosince 1805 k bitvě mezi ruskými a rakouskými vojsky na straně jedné a francouzskými na straně druhé. Bitva skončila vítězstvím Napoleona I. — *276, 431.*

257 Zástupce kolínského starosty Schenk děkoval 25. února 1851 při vítání pruského prince Viléma, který projížděl Kolínem, jménem členů městské rady za potlačení revoluce. Pruský princ odpověděl, že každé revoluční povstání bude potlačeno armádou, a žádal, aby se kolínský tisk „polepšil", tj. aby zcela přešel na reakční pozice. Schenkova řeč vyvolala velkou nespokojenost mnoha členů rady. — *277.*

258 Míní se první sešit „Sebraných statí Karla Marxe" (viz poznámku 191). — *280.*

259 Jde patrně o členy takzvaného Výboru pro německé záležitosti (viz poznámku 238). — *280, 285, 291.*

[1] Marx uvádí v tomto dopise úryvky z článku „Electricity and agriculture" [„Elektřina a zemědělství"], který vyšel v čís. 17 a 18 časopisu „The Economist" [„Ekonom"] z 26. dubna a 3. května 1845. — *283.*

261 Míní se týdeník „*Notes to the People*" [„Zprávy pro lid"], orgán chartistů, který vycházel v Londýně v letech 1851—1852 za redakce Ernesta Jonese. Zvláště významné bylo vydávání tohoto časopisu, který byl mluvčím revolučního proletářského křídla chartismu, když přešel Harney do tábora maloburžoazní demokracie. Marx a Engels časopis podporovali, účastnili se jeho redigování a vydávání a uveřejnili v něm od června 1851 do dubna 1852 řadu článků. — *285.*

262 Engels naráží na to, že Wellington, který se zásadně stavěl proti zrušení obilních cel, musel ve funkci ministra bez portfeje v Peelově kabinetu roku 1846 spolupůsobit při jejich zrušení. Engels ironicky srovnává tuto Wellingtonovu porážku s porážkou Římanů v Kaudinských soutěskách (nedaleko města Caudia). Samnité zde porazili za druhé samnitské války roku 321 před. n. l. římské legie a donutili je projít pod „jhem", tj. branou ze zkřížených kopí, což se považovalo za největší pohanu poražené armády. Odtud výraz „projít pod kaudinským jhem", to jest zažít krajní ponížení. — *287.*

[263] Engels naráží na skandál, kdy Mazzini odhalil anglického ministra vnitra Jamese Grahama. Graham totiž nařídil roku 1844 poštovní správě, aby postoupila policii dopisy italských revolucionářů v emigraci. Policie pak tyto dopisy tajně otvírala; mezi jinými také dopisy Mazziniho, který žil od roku 1837 v Londýně. Graham informoval neapolskou a rakouskou vládu o obsahu dopisů. Grahamovo opatření bylo příčinou, že byly odhaleny plány Mazziniho stoupenců v Itálii, bratří Bandierů, kteří pak byli popraveni. — *288.*

[264] K chystanému vydávání takového měsíčníku nedošlo. — *291.*

[265] Poprvé vyšel tento dopis s velkou vynechávkou v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913.

Dopis, o kterém Marx na začátku svého dopisu píše, že ho dostal od Engelse, se nedochoval. — *295.*

[266] Narážka na Freiligrathovu baladu „Der Mohrenfürst" [„Kníže mouřenínů"], kde se v posledním verši říká „Uhodil do bubnu, až kůže úderem praskla". — *295.*

[267] Jde o setkání Mikuláše I. s pruským princem Vilémem a rakouským císařem Františkem Josefem I. a také s jejich ministry v říjnu 1850 ve Varšavě. Při tomto setkání vystupoval Mikuláš I. jako prostředník mezi Pruskem a Rakouskem, jejichž boj o hegemonii v Německu se zostřil po revoluci z let 1848—1849 a zvláště po konfliktu kvůli Hesensku-Kaselsku a Šlesviku-Holštýnu. Přestože byla v červenci 1850 uzavřena mezi Pruskem a Dánskem berlínská mírová smlouva, která obnovila v Šlesviku-Holštýnu předrevoluční situaci, Prusko i nadále poskytovalo vévodstvím pomoc v jejich boji s Dánskem. Rakouský ministerský předseda Schwarzenberg požadoval, aby bylo do Šlesviku-Holštýnu vpuštěno rakouské vojsko, které by si obě vévodství podrobilo; pruská vláda se tomu však bránila. Car Mikuláš I., který si nepřál posílení Pruska a snažil se zachovat feudální rozdrobenost Německa, dal ve Varšavě na srozuměnou, že Rakousko může rozhodně počítat s jeho podporou. — *296.*

[268] Jde o povstání v Portugalsku v dubnu 1851, namířené proti reakčnímu diktátorskému režimu vlády Costy Cabrala, který byl představitelem krajně monarchistických buržoazních a statkářských kruhů. Povstání skončilo v polovině května 1851 útěkem Costy Cabrala. Moc uchvátil maršál Saldanha, zástupce zájmů liberálně konstitučních kruhů velké buržoazie. — *296, 299.*

[269] Francouzské bonapartistické kruhy volaly roku 1851 usilovně po revizi ústavy Francouzské republiky, přijaté 4. listopadu 1848, zvlášť těch jejích částí, podle kterých byl president volen na 4 roky a nemohl být znovu zvolen

dřív než za čtyři roky po skončení svého presidentského období. Bonapartisté usilovali o zrušení těchto článků útavy, aby mohl Ludvík Napoleon zůstat u moci a později restaurovat císařství. Marx analyzuje francouzskou ústavu v článku „Ústava Francouzské republiky přijatá 4. listopadu 1848" (Marx-Engels, Spisy, sv. 7, čes. vyd. 1959, str. 529—541) a v práci „Osmnáctý brumaire Ludvíka Bonaparta" (Marx-Engels, Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 153—158). — *299, 310, 414.*

270 *Manchesterská škola* — ekonomické učení, které zastupovali zvláště angličtí buržoazní ideologové z první poloviny 19. století. Stoupenci tohoto směru, freetradeři, založili manchesterskou stranu, stranu anglické průmyslové buržoazie. Hájili svobodu obchodu, nezasahování státu do hospodářského života a neomezené vykořisťování dělnické třídy. Střediskem agitace byl Manchester. — *300.*

271 *Strana pořádku* — koalice dvou francouzských monarchistických frakcí: legitimistů (přívrženců „legitimní" bourbonské dynastie) a orleanistů (přívrženců orleánské dynastie). Tato strana, vzniklá roku 1848 jako strana konzervativní velkoburžoazie proti proletariátu, měla od roku 1849 až do státního převratu z 2. prosince 1851 vedoucí postavení v Zákonodárném shromáždění druhé republiky. Krachu její protilidové politiky využila ke svým cílům klika Ludvíka Bonaparta (viz poznámku 162). — *302, 414.*

272 V tomto dopisu analyzuje Engels politiku Německa vůči Polsku v případě, že by v Německu probíhalo vítězné revolučně demokratické hnutí. Přitom bere Engels v úvahu i možnost lidové revoluce proti carismu v Rusku. Z dopisu také vyplývá, že politická linie, kterou tu Engels doporučuje pro budoucí revoluční vlády v Německu a Rusku, zvítězí-li v těchto zemích revoluce, může být uskutečněna vůči Polsku jen tehdy, nebude-li se národní hnutí v Polsku pohybovat jen v úzkém rámci požadavků šlechty a nebude-li ignorovat, jak tomu v minulosti často bylo, osvobození polského rolnictva z feudální poroby. Lenin napsal v článku „O právu národů na sebeurčení" o tomto Engelsově dopisu, že „Marx a Engels vůbec pohlíželi na národnostní otázku velmi kriticky, neboť si byli vědomi její historické podmíněnosti" (V. I. Lenin, Spisy, sv. 20, čes. vyd. 1959, str. 443).

Marx a Engels se později přesvědčili, že se ve střední a východní Evropě společenské vztahy nezměnily a že se v Německu a Rusku udržely kontrarevoluční režimy. Naproti tomu viděli, že v polském národním hnutí zesílil vliv revolučně demokratických živlů, které sehrály podstatnou úlohu v osvobozovacím povstání z let 1863—1864. To je přimělo k tomu, jak říká Lenin, že „projevili nejhlubší a nejvřelejší sympatie polskému hnutí". (Viz V. I. Lenin, Spisy, sv. 20, čes. vyd. 1959, str. 444). — *304.*

[273] Takto se vyjádřil o pruské armádě král Bedřich Vilém IV. v novoročním blahopřání roku 1849. — Viz kritiku tohoto blahopřání v Marx-Engels, Spisy, sv. 6, čes. vyd. 1959, str. 186—190. — *305.*

[274] Poprvé vyšel tento dopis značně zkráceně v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913. — *309.*

[275] Marx zde naráží na to, že v květnu 1849 za voleb do francouzského Národního shromáždění poslal ministr vnitra Léon Faucher prefektům nepravdivé telegrafické sdělení, že by se mohly opakovat červnové dny (viz o tom Marx-Engels, Spisy, sv. 7, čes. vyd. 1959, str. 32—55). Chtěl tak zastrašit voliče a donutit je, aby dali své hlasy pravicovým kandidátům. — *310.*

[276] 31. května 1850 přijalo Národní shromáždění reakční volební zákon, který rušil všeobecné volební právo. Podle tohoto zákona měly mj. volební právo už jen ty osoby, které trvale žily alespoň tři roky na jednom místě a platily přímé daně; tímto způsobem byly z volebních seznamů vyškrtnuty asi 3 milióny hlasů. — *310.*

[277] V Marxově a Engelsově pamfletu „Velikáni emigrace", kde se také cituje tento článek z časopisu „Der Kosmos" [„Kosmos"], je uvedena jako autorka článku Kinkelova žena Johanna roz. Mockelová (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 301). — *311.*

[278] Z Engelsova dopisu Weydemeyerovi z 19. června 1851 (viz tento svazek, str. 626) je zřejmé, že Engels strávil v Londýně asi dva týdny v první polovině června 1851. — *312.*

[279] Tím se míní provolání kolínského ústředního výboru Svazu komunistů z 1. prosince 1850 (Ansprache der Kölner Zentralbehörde an den Bund), které vypracoval především Heinrich Bürgers. V provolání se odsuzovala rozbíječská činnost Willichovy a Schapperovy frakce a zdůrazňoval význam teorie pro rozvoj komunistického hnutí; tím se autoři celkem solidarizovali s Marxem a Engelsem. Tento dokument obsahuje usnesení londýnského ústředního výboru z 15. září 1850 o vytvoření nového ústředního výboru v Kolíně nad Rýnem a oznamuje, na základě Návrhu londýnského kraje Svazu komunistů ústřednímu výboru v Kolíně (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 7, čes. vyd. 1959, str. 567), vyloučení všech členů odštěpeného svazu vytvořeného Willichem a Schapperem.

Tento oběžník však neodhaluje skutečné příčiny rozkolu ve Svazu komunistů, neboť vinu za rozkol přikládá zčásti také Marxovi a Engelsovi. Jednotlivé teze provolání jsou nejasné a rozplizlé. To má právě na mysli Engels, když hovoří ve vztahu k Bürgersovi o „clair-obscur des Räsonne-

ments" [šerosvitu jeho soudů]. Při zatýkání členů Svazu komunistů se provolání dostalo do rukou policie a bylo uveřejněno v červnu 1851 v „Dresdner Journal und Anzeiger" [„Drážďanské noviny a věstník"] a v „Kölnische Zeitung" [„Kolínské noviny"]. — *314, 318, 326.*

280 Jde o nové stanovy Svazu komunistů, které vypracoval kolínský ústřední výbor Svazu v prosinci 1850 (viz poznámku 183). — *314.*

281 *Svobodné obce* („Freie Gemeinden") — obce, které se roku 1846 a 1847 oddělily od oficiální protestantské církve pod vlivem hnutí přátel světla (viz poznámku 196) a 30. března 1847 dostaly právo svobodně vykonávat náboženské úkony. Roku 1859 se svobodné obce spojily s německokatolickými obcemi. — *315.*

282 Poprvé vyšel tento dopis s velkou vynechávkou v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913. — *316.*

283 Míní se reakce buržoazních kruhů na zatčení členů Svazu komunistů v Kolíně. Zástupce těchto kruhů nazývá Marx ironicky „vzdychaly" („Heuler"), podle přezdívky, kterou dávali za revoluce z let 1848—1849 republikánští demokraté buržoazním konstitucionalistům. — *318, 585.*

284 Engels má na mysli příspěvek lipského dopisovatele z 6. července, otištěný v „Allgemeine Zeitung", čís. 189 z 8. července 1851. Článek se odvolává na „Dresdner Journal und Anzeiger". — *325.*

285 Engels ironicky přirovnává Mazziniho výzvu adresovanou Výboru pro německé záležitosti (viz poznámku 238) k „Pavlově epištole k Římanům" z Nového zákona. — *328.*

286 Viz Max Stirner, „Der Einzige und sein Eigenthum" [„Jedinec a co mu náleží"], Lipsko 1845, str. 126. — *330.*

287 Viz Karel Marx a Bedřich Engels, „Třetí mezinárodní přehled. Od května do října " (Marx-Engels, Spisy, sv. 7, čes. vyd. 1959, str. 465—467). — *332.*

288 Poprvé vyšel tento dopis s velkými vynechávkami v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913. — *334.*

289 Narážka na Stirnerovu knihu „Der Einzige und sein Eigenthum", Lipsko 1845 .— *335.*

290 Pierre Joseph Proudhon, „Idée générale de la révolution au XIXe siècle" [„Obecná idea revoluce v 19. století"], Paříž 1851. — *336, 339, 349, 351, 355, 359, 360, 371, 383, 388, 406, 409.*

[291] Poprvé vyšel tento dopis značně zkráceně v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913. — *338.*

[292] Engels naráží na články a projevy Wilhelma Wolffa, v nichž pranýřoval nepřátele německé revoluce z let 1848—1849, a také na sérii článků „Slezská miliarda", v níž odhalil nesmírně těžkou situaci slezského rolnictva a vykořisťování rolníků slezskými junkery. Wolff pocházel ze Slezska a byl zvolen poslancem frankfurtského Národního shromáždění za Slezsko. — *339.*

[293] Plánované litografované zpravodajství se nepodařilo uskutečnit. — *339.*

[294] Kolem 8. srpna 1851 dostal Marx od Charlese Dany, redaktora pokrokového buržoazního deníku „New-York Daily Tribune" [„Newyorská denní tribuna"], návrh, aby s listem spolupracoval. Marx Danovu nabídku přijal; začal s listem spolupracovat v srpnu 1851 a psal do něho přes deset let, do března 1862. Mnoho článků pro „New-York Daily Tribune" napsal na Marxovo přání Engels.

Marxovy a Engelsovy články pro „New-York Daily Tribune" pojednávaly o důležitých otázkách dělnického hnutí, mezinárodní a vnitřní politiky, hospodářského vývoje evropských zemí, koloniálních výbojů, národně osvobozeneckého hnutí v utlačovaných a závislých zemích atd. V období, kdy v Evropě reakce znovu zvedala hlavu, využívali Marx a Engels tohoto rozšířeného pokrokového amerického listu k tomu, aby na konkrétních faktech odhalovali zlořády kapitalistické společnosti, její nesmiřitelné rozpory a také omezenost buržoazní demokracie.

Redakce „New-York Daily Tribune" v mnoha případech prováděla v Marxových a Engelsových článcích svévolné změny, některé články otiskovala bez autorova podpisu jako redakční úvodníky, některé články vůbec neotiskla. Marx proti těmto zásahům několikrát protestoval. Od podzimu 1857, kdy v USA vypukla hospodářská krize, která se odrazila také na finanční situaci listu, musel Marx omezit počet svých článků pro „New-York Daily Tribune". Jeho spolupráce s listem skončila definitivně v březnu 1862, za občanské války v USA. K Marxovu rozchodu s „New-York Daily Tribune" značně přispělo to, že v redakci nabyli převahy stoupenci kompromisu s otrokářskými státy a že list přestal být pokrokový. — *341.*

[295] Podle pověsti přemluvil římský patricij Menenius Agrippa plebeje, kteří se roku 494 před n.l. vzbouřili a odešli na Svatou horu na znamení protestu proti utlačování patricijů, ke smíru tím, že jim vyprávěl bajku o lidských údech, které se vzbouřily proti žaludku. Menenius Agrippa přirovnal tehdejší společnost k živému organismu, jehož ruce jsou plebejové, které živí žaludek tohoto organismu — patricije. Jako by oddělení rukou od žaludku

vedlo k neodvratné smrti živého organismu, tak by zdráhání plebejů plnit své povinnosti analogicky znamenalo zánik římské říše. — *348.*

[296] Míní se výpady Karla Heinzena v „Deutsche-Brüsseler-Zeitung", čís. 77 z 26. září 1847, proti představitelům vědeckého komunismu, na které odpověděl Engels článkem „Komunisté a Karl Heinzen" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 4, čes. vyd. 1958, str. 278—293). — *349.*

[297] Narážka na verš básnické satiry Heinricha Heina „Atta Troll" (kapitola XXIV, závěrečný verš): „žádný talent, charakter však!". — *349.*

[298] Na Marxovu žádost napsal Engels kritický komentář k Proudhonovu spisu a poslal jej Marxovi koncem října 1851 (vyšel v „Archivu Marxa i Engelsa", sv. X, 1848, s názvem doplněným redakcí „Kritický rozbor Proudhonovy knihy ‚Obecná idea revoluce v 19. století' "). — *355, 409, 418, 422, 426.*

[299] Viz knihy Richarda Price vydané roku 1772 v Londýně: „An Appeal to the Public, on the Subject of the National Debt" [„Výzva k veřejnosti ve věci státního dluhu"] a „Observations on Reversionary Payments; on Schemes for providing Annuities for Widows, and for Persons in Old Age; on the Method of Calculating the Values of Assurances on Lives; and on the National Debt" [„Poznámky o návratných platbách; o návrzích na zajištění ročních rent pro vdovy a staré lidi; o metodách výpočtu hodnoty životního pojištění a o státním dluhu"]. — *356.*

[300] Engels vyhověl Marxově žádosti a napsal v době od srpna 1851 do září 1852 sérii článků „Revoluce a kontrarevoluce v Německu" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str 27—134). „New-York Daily Tribune" ji uveřejňovala od 25. října 1851 do 23. října 1852 s Marxovým podpisem. Teprve roku 1913, když byla vydána korespondence mezi Marxem a Engelsem, vyšlo najevo, že tyto články napsal Engels. — *357.*

[301] *Adolphe Jules César Auguste Dureau de la Malle,* „Économie politique des Romains" [„Politická ekonomie Římanů"], díl 1—2, Paříž 1840. — *359.*

[302] *Historická právní škola* — reakční směr v historické a právní vědě, který vznikl v Německu koncem 18. století. — *361.*

[303] Wilhelm Wolff byl v letech 1848—1849 poslancem frankfurtského Národního shromáždění. — *361.*

[304] *„Dohodovači"* („Vereinbarer") myslí Marx bývalé poslance pruského Národního shromáždění, které bylo svoláno do Berlína za revoluce v květnu 1848, aby v „dohodě s korunou" vypracovalo ústavu. — *363, 374, 641.*

305 Míní se Německý dělnický vzdělávací spolek v Londýně (viz poznámku 64 a 176). — *369.*

306 Poprvé vyšel tento dopis značně zkráceně v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913. — *371.*

307 Poprvé vyšel tento dopis značně zkráceně v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913. — *373.*

308 Poprvé vyšel tento dopis značně zkráceně v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913. — *378.*

309 Jde o dvě vzájemně soupeřící maloburžoazní emigrantské organizace: Agitační spolek vedený Rugem a Klub emigrace vedený Kinkelem. — *378.*

310 Koncem srpna 1851 se v tisku objevily zprávy o vykázání redaktora „Kölnische Zeitung" Brüggemanna z Kolína. Zvěsti se ukázaly nepravdivé. — *380.*

311 V září 1851 byli ve Francii zatčeni někteří členové místních obcí Willichovy a Schapperovy frakce, která se v září 1850 odtrhla od Svazu komunistů a utvořila zvláštní svaz (Marx a Engels jej ironicky nazývají Sonderbundem podle švýcarského Sonderbundu — separátního spolku katolických kantonů ze čtyřicátých let 19. stol.). Maloburžoazní spiklenecká taktika ignorující skutečné podmínky a zaměřená na okamžité organizování povstání, kterou tato frakce přijala, umožnila francouzské a pruské policii za pomoci provokatéra Chervala (vlastním jménem Crämera), který stál v čele jedné z pařížských obcí, vykonstruovat takzvané německo-francouzské spiknutí. Zatčení byli v únoru 1852 odsouzeni pro přípravu státního převratu. Provokatéru Chervalovi byl umožněn útěk z vězení. Pokusy pruské policie dokázat, že se na německo-francouzském spiknutí podílel Svaz komunistů vedený Marxem a Engelsem, úplně ztroskotaly. Člen Svazu komunistů Conrad Schramm, zatčený v září 1851 v Paříži, byl brzy pro nedostatek důkazů propuštěn. Viz Marxovy práce „Odhalení o kolínském procesu proti komunistům" (Marx -Engels, Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 456—468) a „Pan Vogt" (Spisy, sv. 14, čes. vyd. 1963, str. 454—463.). — *382.*

312 Po pádu Římské republiky v červenci 1849 emigrovalo mnoho poslanců Ústavodárného shromáždění do Anglie, kde vytvořili prozatímní Italský národní výbor; v něm byl také Mazzini a jeho stoupenci. Výbor dostal od těch, kdo jej zvolili, plnou moc vypisovat půjčky v zájmu národní věci a zabývat se všemi otázkami, které se týkaly italských občanů. — *384.*

313 Marx míní politiku rakouské vlády, která se snažila využít třídních a národnostních rozporů mezi ukrajinským rolnictvem v Haliči a polskou šlechtou

k potlačení polského národně osvobozeneckého hnutí. V únoru a březnu roku 1846, když se v některých oblastech Polska chystalo povstání, jehož cílem bylo národní osvobození Polska, a současně vypuklo povstání v Haliči, podařilo se Rakušanům v několika případech obrátit vzbouřené rolníky proti polským povstaleckým oddílům. Po potlačení krakovského povstání bylo krutě potlačeno i hnutí haličských rolníků. Rakouská vláda, aby si v období revoluce 1848 zase zajistila podporu haličských rolníků v boji s polským národně osvobozeneckým hnutím, vyhlásila na jaře 1848 zrušení nevolnictví a některých dalších feudálních břemen haličských rolníků. To však byla naprosto nedostačující reforma, která nechala pozemkový majetek statkářů nedotčený a rolníky zatížila obrovským výkupným, jehož splácení trvalo několik desítek let. — *385, 650.*

[314] Jde o dopis Ernsta Dronka Marxovi ze Ženevy, napsaný v srpnu 1851. Dronke v něm píše o svém souboji s ruským žurnalistou, emigrantem Nikolajem Ivanovičem Sazonovem, o svých plánech přestěhovat se do Piemontu, protože švýcarské úřady ho chtějí vykázat za hranice, a o svém úmyslu vymáhat s pomocí Weertha, který byl tehdy v Hamburku, dluhy od tamních dlužníků. — *385, 389.*

[315] V létě 1851 na sjezdu „Sonderbundu", který utvořila Willichova-Schapperova skupina po rozkolu „Svazu komunistů" (viz poznámku 311) byl schválen oběžník „Směrnice pro období před revolucí, během revoluce a po revoluci". V dokumentu se obrážejí sektářské dobrodružné plány vůdců „Sonderbundu" na umělé rozpoutání revoluce bez ohledu na objektivní podmínky. V září 1851, když bylo ve Francii zatčeno mnoho členů místních obcí „Sonderbundu", se provolání dostalo do rukou policie a bylo uveřejněno ve francouzských listech pod titulem „Instructions pour la Ligue, avant, pendant et après la révolution" [„Instrukce Svazu pro období před revolucí, během revoluce a po revoluci"]. Výňatky z provolání vyšly také v „Kölnische Zeitung" čís. 225 z 19. září 1851. — *387, 389, 393, 399.*

[316] Poprvé vyšel tento dopis značně zkráceně v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913. — *388.*

[317] Viz Marxovu a Engelsovu práci „První mezinárodní přehled" (Marx-Engels, Spisy, sv. 7, čes. vyd. 1959, str. 249—250). — *390.*

[318] Narážka na to, že do Austrálie byli posíláni zločinci do vyhnanství. — *390.*

[319] Narážka na bádensko-falcké povstání, které probíhalo v květnu až červenci 1849 za revoluce z let 1848—1849 v Německu. — *400.*

320 U belgické vesničky *Risquons-Tout* nedaleko francouzských hranic se 29. března střetla belgická republikánská legie, která mířila z Francie do vlasti, s oddílem belgických vojáků a byla poražena. Belgičtí republikáni se pokoušeli vpadnout na belgické území a uskutečnit tam republikánský převrat; pokus se nezdařil hlavně proto, že volili základně chybnou, dobrodružnou a sektářskou taktiku. (Viz o tom Marx-Engels, Spisy, sv. 5, čes. vyd. 1959, str. 413—416). — *402.*

321 Marx míní své „Prohlášení" ze 4. října 1851, které vyšlo v „Kölnische Zeitung", čís. 242 z 9. října 1851 (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 135—136). V tomto „Prohlášení" vyvrací Marx pomlouvačné výmysly reakční augsburské „Allgemeine Zeitung" o tom, že prý svěřil baronce von Beckové tajné informace o činnosti Svazu komunistů, které se dozvěděla vláda a které byly podkladem pro zatčení členů Svazu. — *403.*

322 Na zasedání ústředního výboru Svazu komunistů koncem srpna 1850 za ostré polemiky mezi Marxem a Engelsem na jedné straně a Willichem na druhé straně vyzval Marxův a Engelsův stoupenec Conrad Schramm Willicha na souboj. Souboj se konal nedaleko Ostende v září (1850) a skončil lehkým poraněním Conrada Schramma. — *403.*

323 Z Schillerova epigramu „Die Sonntagskinder" [„Miláčci štěstěny"] (z „Xenií"). — *403.*

324 Jde o uveřejnění série Engelsových článků „Revoluce a kontrarevoluce v Německu" v listu „New-York Daily Tribune". — *406.*

325 Poprvé vyšel tento dopis značně zkráceně v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913. — *408.*

326 Míní se spis Hermanna Ewerbecka „L'Allemagne et les Allemands". [„Německo a Němci"]. — *409.*

327 Engels myslí návštěvu královny Viktorie v Manchesteru v polovině října 1851. — *409.*

328 *Pokrokářští oslové z 13. června* — tak nazývá Engels ironicky francouzské maloburžoazní demokraty, kteří patřili v Zákonodárném shromáždění k straně Hory. Naráží tím na neúspěšný pokus vůdců Hory organizovat 13. června 1849 v Paříži masovou demonstraci. Demonstrace byla rozehnána vládním vojskem. Události z 13. června ukázaly úplnou neschopnost vůdců Hory vést revoluční hnutí lidových mas. — *410.*

329 Jde o chartistický týdeník „Notes to the People". — *411.*

[330] Poprvé vyšel tento dopis značně zkráceně v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913. — *412.*

[331] Jde o takzvanou německo-americkou revoluční půjčku, kterou se Kinkel a ostatní vůdci maloburžoazní emigrace pokoušeli rozšířit v letech 1851 až 1852 mezi německými emigranty a Američany německého původu, aby získali peněžní prostředky na okamžité rozpoutání revoluce v Německu. Aby získali upisovatele půjčky, přijel Kinkel v září 1851 do USA. Ale pokus vypsat „revoluční půjčku" zkrachoval. Marx a Engels se v mnoha svých pracích vysmívají tomuto Kinkelovu dobrodružnému nápadu a upozorňují, že je to jeden ze škodlivých a marných pokusů uměle vyvolat revoluci v době odlivu revolučního hnutí. — *412, 657.*

[332] Ke spojení Přátel světla (viz poznámku 196) s druhým opozičním náboženským směrem „německými katolíky" došlo roku 1850. — *413.*

[333] *Členové říšského sněmu* (Reichsversammler) — míní se poslanci frankfurtského Národního shromáždění. — *416.*

[334] Jde o zamýšlené uveřejnění „Bídy filosofie" v němčině, k němuž tehdy nedošlo (viz tento svazek, str. 406 a 609). Kromě toho plánoval Marx také uveřejnění polemiky proti Proudhonovu spisu „Idée générale de la révolution au XIXe siècle" (viz tento svazek, str. 355). — *421, 435.*

[335] Pruská vláda se všemožně snažila prodloužit vyšetřovací vazbu členů Svazu komunistů, zatčených v květnu 1851. Marx a Engels proto chtěli v zájmu zatčených dosáhnout toho, aby proces začal co nejdříve. — *421.*

[336] Kolem 5.—15. listopadu 1851 byl Marx u Engelse v Manchesteru. — *421.*

[337] Podle Marxových dopisů Engelsovi z 1. a 9. prosince 1851 a Engelsova dopisu Marxovi z 16. prosince je zřejmé, že Engels tehdy psal satirický pamflet na život londýnské maloburžoazní emigrace. Jedním z hrdinů tohoto spisu měl být Karl Schapper (Schnapper= chňapal, obžera), který tehdy patřil k vůdcům sektářské, dobrodružné skupiny a k iniciátorům rozkolu ve Svazu komunistů ze září 1850 (viz poznámku 176). Tento pamflet chtěli Marx a Engels uveřejnit anonymně v týdeníku „Die Revolution" [„Revoluce"], který se právě chystal vydávat Weydemeyer v USA. Z mnoha důvodů nedošlo k uskutečnění tohoto plánu, především proto, že Marx a Engels pracovali začátkem roku 1852 na větších spisech — „Osmnáctý brumaire Ludvíka Bonaparta" a „Revoluce a kontrarevoluce v Německu". Kromě toho se na jaře 1852 projevily diference mezi Schapperem a Willichem a Schapper se snažil smířit se s Marxem. Proto v pamfletu „Velikáni emigrace",

který byl napsán v květnu až červnu 1852 (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 267—372) Schapper už nevystupuje, sarkastické střely jsou tu namířeny proti Rugovi, Kinkelovi a Willichovi. — *423, 429, 443.*

338 Wilhelm Pieper v dopise Marxovi ze 17. listopadu 1851 citoval verše Heinricha Heina. — *424.*

339 Poprvé vyšel tento dopis značně zkráceně v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. I, Stuttgart 1913. — *428.*

340 Marx se snažil organizovat protestní kampaň proti zatčení čelných představitelů Svazu komunistů a proti procesu, který proti nim připravovala v Kolíně nad Rýnem pruská policie. Snažil se také prolomit mlčení emigrantského tisku o záležitosti kolínských zatčených a napsal proto řadu prohlášení, odhalujících provokační akce pruských úřadů a barbarské zacházení se zatčenými, a poslal je do Paříže k uveřejnění ve francouzském tisku. Současně žádal Wilhelma Wolffa, aby napsal podobné dopisy do Ameriky a Švýcarska a Engelse, aby napsal do Anglie. Nepodařilo se mu však zorganizovat širokou protestní kampaň v tisku, protože maloburžoazní a buržoazní listy odmítly uveřejnit prohlášení na obhajobu kolínských zatčených. — *429.*

341 Marxova a Engelsova prohlášení redakci „Times" a dalších anglických listů, v kterých odhalovali zvůli pruské vlády proti kolínským obviněním, nebyla uveřejněna. Náčrt Marxova a Engelsova prohlášení listu „Times" viz Marx-Engels, Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 251—253. — *429.*

342 Na počest Kossuthova příjezdu do Anglie v říjnu 1851 se chartisté chystali uspořádat slavnostní mítink v Copenhagen House na Copenhagen Fields v Londýně. Předseda chartistického výboru pro uvítání Kossutha, reformista Thornton Hunt, nechtěl, aby se mítinku zúčastnil Feargus O'Connor, a odvolával se na jeho příznaky šílenství. Huntovo jednání vyvolalo bouřlivý protest chartistů, kteří k svému bývalému vůdci cítili soucit a sympatie. O'Connor se zúčastnil mítinku na počest Kossutha z 3. listopadu 1851. Hunt se snažil ospravedlnit před masami chartistů a vystoupil 29. listopadu 1851 s demagogickým prohlášením na stránkách listu „Northern Star", v kterém se tvářil jako oddaný zastánce zájmů lidu a nazýval se komunistou. Jak předvídal Marx, Hunt nebyl zvolen do nového výkonného výboru Národního chartistického sdružení. — *429.*

343 „*Notes to the People*", 1851, sv. 2, str. 606. — *429.*

344 Dokončení Marxova dopisu Engelsovi je napsáno na třetí straně Pieperova dopisu Marxovi z Bruselu 27. listopadu 1851 a je bezprostředně za textem Pieperova dopisu. — *429.*

345 Engels napsal tento dopis pod dojmem bonapartistického státního převratu z 2. prosince 1851, který ve Francii vedl k nastolení kontrarevolučního režimu druhého císařství v čele s Napoleonem III. Některé myšlenky tohoto dopisu rozvedl Marx ve své práci „Osmnáctý brumaire Ludvíka Bonaparta" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 137—238), zvláště ironické srovnání převratu z 2. prosince 1851 s převratem z 9. listopadu 1799 (18. brumairu podle republikánského kalendáře), jehož důsledkem bylo zřízení vojenské diktatury Napoleona Bonaparta. — *431.*

346 „Představitelé Francie, rokujte v klidu!" Slova ze Changarnierovy řeči, pronesené ve francouzském Národním shromáždění 3. června 1851. Byla to odpověď na řeč Ludvíka Bonaparta v Dijonu z 1. června 1851, v níž byly skryté výhrůžky na adresu Národního shromáždění. — *431.*

347 Od 15. do 21. května 1800 přešlo 40 000 francouzských vojáků se 150 děly Alpy průsmykem *Velký sv. Bernard.*

V bitvě u *Marenga* (v severní Itálii) 14. června 1800 zvítězila armáda Napoleona Bonaparta nad rakouskými vojsky. Vítězství u Marenga a úspěšné akce jiných francouzských jednotek proti Rakušanům v jihozápadním Německu vedly k rozkladu druhé protifrancouzské koalice evropských mocností (Anglie, Rakousko, Rusko, Španělsko, Neapolské království a Turecko). Toto Bonapartovo první velké vítězství po státním převratu z 18. brumairu roku VIII (9. listopadu 1799) upevnilo jeho moc jako prvního konzula ve Francii. — *432.*

348 Engels cituje ironicky Wilhelma Jordana, poslance levice ve frankfurtském Národním shromáždění, na zasedání v červenci 1848 (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 5, čes. vyd. 1959, str. 374). — *432.*

349 *Krapülinski* — hrdina Heinovy básně „Dva rytíři", zchátralý polský šlechtic; jméno Krapülinski je utvořeno z francouzského slova crapule — opilá cháska, zhýralci, obžerství, pijanství a také povaleč, vyvrhel.

Marx zde tak nazývá Ludvíka Bonaparta. — *436, 442, 443.*

350 *Napoleonské ideje* — narážka na knihu Ludvíka Bonaparta „Des idées napoléoniennes" [„Napoleonské ideje"], která vyšla v Paříži roku 1839. — *438.*

351 Jde o úvod „A la Bourgeoisie" [„Buržoazii"], který napsal Proudhon ke své práci „Idée générale de la révolution au XIXe siècle". — *439.*

352 Míní se pařížské povstání dělnických mas z 1. dubna (12. germinalu podle republikánského kalendáře) 1795 a 20.—23. května (1.—4. prairialu) téhož roku proti zřízení vlády termidoriánů z 27. července (9. thermidoru) 1794

a také povstání lyonských dělníků z roku 1831 a 1834 po francouzské červencové revoluci z roku 1830. — *440.*

353 Jde o Weydemeyerův úmysl vydávat v New Yorku komunistický týdeník „Die Revolution" [„Revoluce"]. Marx a Engels souhlasili s tím, že budou s časopisem pravidelně spolupracovat. Weydemeyerovi se podařilo vydat pouze dvě čísla týdeníku v lednu 1852, potom musel pro finanční obtíže vydávání zastavit. V květnu a červnu 1852 se Weydemeyerovi podařilo s podporou Adolpha Clusse vydat ještě dvě čísla „neperiodického časopisu „Revolution"; v prvním z nich byla uveřejněna Marxova práce „Osmnáctý brumaire Ludvíka Bonaparta" a v druhém verše Ferdinanda Freiligratha „Zwei poetische Epistel" [„Dvě básnické epištoly"] proti Kinkelovi. — *443.*

354 Engels dělá narážku na chybu Josepha Weydemeyera, který napsal „abolucionisté" místo „abolicionisté". — *444.*

355 Po získání diplomu doktora filosofie přijíždí Marx v červenci 1841 do Bonnu, kde chtěl původně nastoupit místo docenta na universitě. Avšak reakční politika pruské vlády, která zakázala mnoha pokrokovým vědcům přednášet na universitách, přinutila Marxe vzdát se zamýšlené činnosti na universitní katedře. Věnoval se publicistice, aby mohl propagovat v tisku revolučně demokratické názory.

Od ledna do března 1842 byl Marx v Trevíru v rodině své nevěsty Jenny von Westphalen.

Marxova korespondence s Arnoldem Rugem souvisela s tím, že Marx měl v úmyslu spolupracovat na opozičních publikacích té doby — časopisu „Deutsche Jahrbücher" [„Německé ročenky"], sborníku „Anekdota zur neuesten deutschen Philosophie und Publicistik" (viz poznámku 357) a potom na listu „Rheinische Zeitung" [„Porýnské noviny"]. — *447.*

356 Míní se Feuerbachova recenze knihy Karla Bayera „Betrachtungen über den Begriff des sittlichen Geistes und über das Wesen der Tugend" [„Úvahy o pojmu mravního ducha a o podstatě ctnosti"] v časopisu „Hallische Jahrbücher" [„Hallské ročenky"], čís. 85—87 z 8.—10. dubna 1840. — *447.*

357 „*Anecdota philosophica*", příp. „*Anekdota*" — zkrácený název dvousvazkového sborníku „Anekdota zur neuesten deutschen Philosophie und Publicistik" [„Nevydané příspěvky k nejnovější německé filosofii a publicistice"], který vydal v Curychu a Winterthuru ve Švýcarsku Arnold Ruge. Ve sborníku vyšly Marxovy články „Poznámky k nové pruské censurní instrukci" a „Luther jako rozhodčí mezi Straussem a Feuerbachem" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 1, čes. vyd. 1956 a 1961, str. 21—43 a 44—45) a také články Bruna Bauera, Ludwiga Feuerbacha, Friedricha Köppena, Arnolda Ruga aj. — *449.*

[358] Míní se kniha Bruna Bauera, která vyšla anonymně, „Die Posaune des jüngsten Gerichts über Hegel den Atheisten und Antichristen. Ein Ultimatum" [„Pozouny posledního soudu nad ateistou a Antikristem Hegelem. Ultimátum"], Lipsko 1841. — *449.*

[359] Tuto kritiku podal Marx v práci „Ke kritice Hegelovy filosofie práva", kterou napsal v létě 1843. Tato práce nebyla za Marxova života uveřejněna. Byl otištěn pouze jeho „Úvod ke kritice Hegelovy filosofie práva", napsaný koncem roku 1843 a počátkem roku 1844. Vyšel v „Deutsch-Französische Jahrbücher" z roku 1844. (Viz Marx-Engels, Spisy, sv. 1, čes. vyd. 1956 a 1961, str. 225—357 a 401—414). — *449.*

[360] V březnu 1842 odvolala pruská vláda Bruna Bauera pro ateistické názory a liberálně opoziční vystupování z bonnské university, kde přednášel jako docent teologii. Bauerův dopis, o němž se Marx zmiňuje, se nedochoval. — *450.*

[361] Míní se „Výnos o změně předpisů kabinetních nařízení ze 6. března 1821 a 2. srpna 1834 o vyšetřování a trestání zločinů a přečinů proti státu a vyšetřování a trestání úředníků v obvodu apelačního soudu v Kolíně" z 18. února 1842, „Gesetz-Sammlung für die Königlichen Preussischen Staaten. 1842" [„Sbírka zákonů pro Královské pruské státy. 1842"], Berlín, str. 86—88. Tento výnos byl vydán pod tlakem buržoazie Porýnské provincie a znamenal revizi uvedených kabinetních nařízení, které vláda vyhlásila, aby francouzský trestní zákoník (Code pénal, viz poznámku 145), do té doby platný v Porýnské provincii, nahradila pruským právem a místo porotních soudů zavedla tajné soudní řízení. Přesto zůstalo ve výnosu z 18. února 1842 mnoho výhrad a omezení, jimiž se fakticky zachovávalo pruské trestní právo v otázce vlastizrady, přečinů, kterých se dopustili úředníci atd. — *452.*

[362] Ernst Bülow-Cummerow, „Preussen, seine Verfassung, seine Verwaltung, sein Verhältnis zu Deutschland" [„Prusko, jeho zřízení, správa a vztah k Německu"], díl 1, Berlín 1842. — *452.*

[363] Marx tím míní oficiální listy. — *452.*

[364] Podle Bible, Knihy žalmů, 119. žalm, verš 105, 98 a 99, a Proroctví Amose proroka, kapitola 1, verš 2. — *453.*

[365] Marxovi se nepodařilo jet do Kolína, jak měl v plánu (viz tento svazek, str. 458 a 455). V dubnu 1842 se vrátil z Trevíru do Bonnu, kde zůstal s přestávkami do poloviny října. — *453.*

[366] Jde o knihu Johannese Christiansena „Die Wissenschaft der römischen Rechtsgeschichte im Grundrisse" [„Náčrt vědeckých dějin římského práva"], sv. 1, Altona 1838. — *453.*

367 Z článků, které zde Marx uvádí, vyšel tiskem pouze jeden — „Filosofický manifest historické právní školy" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 1, čes. vyd. 1956 a 1961, str. 98-105), otištěný v „Rheinische Zeitung", čís. 221 z 9. srpna 1842. Článek „Pozitivní filosofové" byl zřejmě analýzou a kritikou jednoho ze směrů německé filosofie z konce třicátých a začátku čtyřicátých let 19. století, známého jako „pozitivní filosofie" (Christian Hermann Weisse, Immanuel Hermann von Fichte, Anton Günther, Franz Xaver von Baader, později také Schelling). Tento nábožensko-mystický směr podroboval Hegelovu filosofii kritice zprava. „Pozitivní filosofové" se snažili podřídit filosofii náboženství; vystupovali proti racionálnímu poznání a za jediný pramen „pozitivního" poznání považovali boží zjevení. Všechnu filosofii, která uznávala za své východisko racionální poznání, označovali za „negativní". — *455.*

368 První část knihy Friedricha Rudolfa Hasse „Anselm von Canterbury" [„Anselm z Canterbury"] vyšla roku 1843, druhá roku 1852. — *456.*

369 Engels zde má na mysli článek „Alexander Jung, ‚Přednášky o moderní německé literatuře' " (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 1, čes. vyd. 1956 a 1961, str. 456—469), který vyšel v časopise mladohegelovců „Deutsche Jahrbücher für Wissenschaft und Kunst". — *457.*

370 Engels byl od září 1841 do října 1842 v Berlíně, kde konal vojenskou povinnost u dělostřeleckého pluku. Ve volném čase poslouchal jako mimořádný posluchač přednášky na berlínské universitě. Z té doby se datuje jeho přátelství s mladohegelovci.

V říjnu 1842 se Engels vrátil do Barmenu a v listopadu odjel do Anglie, kde zůstal až do srpna 1844. — *457, 461, 623.*

371 Marxův článek, o němž je v dopise zmínka, se nedochoval.

Jako *„církevní zmatky"* nebo „kolínské zmatky" je v Německu znám konflikt, který vznikl mezi pruskou vládou a katolickou církví kolem otázky náboženského vyznání dětí z takzvaných smíšených manželství (mezi katolíky a protestanty). Tento konflikt začal roku 1837 zatčením kolínského arcibiskupa barona Clemense Augusta von Droste-Vischering. Arcibiskup se vzepřel požadavkům pruského krále Bedřicha Viléma III., byl obviněn z velezrady a uvězněn na pevnosti Minden. Za Bedřicha Viléma IV. skončil konflikt kapitulací pruské vlády před Vatikánem. — *459.*

372 Marx míní článek v „Königsberger Zeitung" — zkrácený název deníku „Königlich Preussische Staats- Kriegs- und Friedens-Zeitung" [„Královské pruské noviny k otázkám státu, války a míru"], čís. 138 ze 17. června 1842, ve kterém se psalo o cílech a úkolech kroužku „svobodných" (viz poznámku

15). Článek byl přetištěn v „Rheinische Zeitung", čís. 176 z 25. června 1842, s označením „Z Berlína". — *459.*

[373] Jde o knihu Philippa Konrada Marheineka „Einleitung in die öffentlichen Vorlesungen über die Bedeutung der Hegelschen Philosophie in der christlichen Theologie" [„Úvod k veřejným přednáškám o významu hegelovské filosofie pro křesťanskou teologii"], Berlín 1842. — *460.*

[374] Do té doby podpisoval Engels své práce pseudonymem „Oswald" (viz tento svazek, str. *457*). — *461.*

[375] Míní se odpověď Alexandra Junga otištěná v „Königsberger Literatur-Blatt" [„Královecké literární noviny"], čís. 42 z 20. července 1842 („Ein Bonbon für den kleinen Oswald, meinen Gegner in den deutschen Jahrbüchern" [„Bonbónek pro malého Oswalda, mého protivníka z ‚Deutsche Jahrbücher' "]), na Engelsův článek „Alexander Jung, ‚Přednášky o moderní německé literatuře' ". — *462.*

[376] Článek Arnolda Ruga, o kterém je zmínka v dopise, vyšel v příloze „Rheinische Zeitung", čís. 268 z 25. září 1842, pod názvem „Sächsische Zustände" [„Poměry v Sasku"]. — *463.*

[377] Jde o anonymní článek v příloze „Rheinische Zeitung", čís. 226 ze 14. srpna 1842, „Ein Wort als Einleitung zur Frage: entspricht die Rheinische Kommunal-Verfassung den Anforderungen der Gegenwart?" [„Úvodní slovo k otázce: odpovídá porýnské obecní zřízení požadavkům dnešní doby?"].

Články Carla Heinricha Hermese proti židovství vyšly v „Kölnische Zeitung", čís. 187, 211 a v příloze k čís. 235 z 6. a 30. července a 23. srpna 1842. — *463.*

[378] Jde patrně o anonymní článek „Aus dem Hannoverschen" [„Z Hannoverska"] v „Rheinische Zeitung", čís. 241 z 29. srpna 1842. — *463.*

[379] Jde o sérii článků nazvaných „Das Juste-Milieu" [„Zlatá střední cesta"], které vyšly bez podpisu v přílohách listu „Rheinische Zeitung", čís. 156, 228, 230, 233 a 235 z 5. června a 16., 18., 21. a 23. srpna 1842. Jejich autorem byl mladogehelovec Edgar Bauer. Spolu s politickým heslem „juste-milieu", které bylo tehdy běžné a vyjadřovalo nechuť zaujmout rozhodné stanovisko, Edgar Bauer jako mluvčí berlínských „svobodných" (viz poznámku 15) kritizoval stanovisko, které zaujímali liberálové ve své opozici proti feudálnímu absolutismu. Marx byl rovněž proti kolísavé, rozporuplné politice liberálů, jejichž cílem byla konstituční monarchie, ale neschvaloval naprosto negativní, extrémně odmítavý postoj „svobodných" vůči liberální buržoazii.

Nebylo možné účinně bojovat proti reakci, jestliže se největší protiabsolutistická síla kritizovala z abstraktně teoretických pozic a tím se ještě nesmyslně provokoval zákaz „Rheinische Zeitung". Marx tehdy už odmítl čistě abstraktní chápání politických otázek a po několika měsících se za svého působení jako šéfredaktor „Rheinische Zeitung" definitivně se „svobodnými" rozešel. —*463.*

380 V první polovině října 1842 přijel Marx do Kolína nad Rýnem a od 15. října se stal redaktorem „Rheinische Zeitung". Pod jeho vedením dostával list stále jasněji revolučně demokratické zaměření. — *465.*

381 Parafráze verše z Heinovy básnické sbírky „Die Nordsee" [„Severní moře"], první cyklus, báseň „Frieden" [„Mír"]. — *466.*

382 V listu „Rheinische Zeitung", čís. 333 z 29. listopadu 1842, byla uveřejněna zpráva s označením „Z Berlína", v níž se říkalo: „*Herwegh* a *Ruge* shledali, že ‚svobodní' kompromitují věc a stranu svobody svým politickým romantismem, geniálničením a chvastounstvím." — *466.*

383 V polovině listopadu 1842 vznikl ostrý konflikt mezi pruskou vládou a redakcí „Rheinische Zeitung". Marx jako šéfredaktor se ze všech sil snažil odvrátit hrozící zastavení listu. Pruské úřady předložily 12. listopadu odpovědnému redaktorovi listu Josephu Engelbertu Renardovi řadu požadavků. Především žádaly, aby časopis zaujal postoj příznivější vládě. 17. listopadu napsal Marx Renardovým jménem dopis vrchnímu presidentovi Porýnské provincie von Schaperovi, v němž protestoval proti novým šikanám cenzury a proti úmyslu zastavit list. Marx hájil opoziční zaměření „Rheinische Zeitung" a psal, že list „není pouhou bezzásadovou směsicí suchých referátů a ubohého pochlebování, ale že svou kritikou s vědomím ušlechtilého cíle vrhá světlo na státní poměry a zřízení vlasti", že je listem, „který hovoří důstojně a nebojácně řečí svobodných lidí". „Rychlé rozšíření tohoto listu, které nemá příkladu", poznamenává Marx, „dokazuje, jak velice porozuměl přání národa." 19. ledna 1843 rozhodla pruská vláda, že zakáže „Rheinische Zeitung" s platností od 1. dubna; na zbývající dobu uvalila na list zvlášť přísnou cenzuru (viz tento svazek, str. 468). — *467.*

384 Marx míní návrh zákona o rozvodu, který byl koncipován roku 1842 pod vedením Friedricha Karla von Savigny. Příprava návrhu a jeho projednávání ve vládních kruzích byly udržovány v nejpřísnější tajnosti. Přesto však 20. října 1842 uveřejnila „Rheinische Zeitung" návrh zákona, a tím rozvířila širokou veřejnou diskusi na stránkách opozičních listů. Marx kritizoval návrh zákona v článku „Návrh zákona o rozvodu" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 1, čes. vyd. 1956 a 1961, str. 173—176). — *468.*

[385] Jde o radikální měsíčník „Der Deutsche Bote aus der Schweiz" [„Německý posel ze Švýcar"], který chtěl roku 1842 vydávat v Curychu Georg Herwegh. V únoru 1842 dostal Marx od Herwegha nabídku na spolupráci. Ale plán vydávání časopisu se neuskutečnil, protože Herwegh byl z Curychu vypovězen. Články různých autorů, které byly pro časopis napsány, vydal Herwegh v létě 1843 jako sborník (publikace nad 20 tiskových archů nepodléhaly cenzuře) pod názvem „Einundzwanzig Bogen aus der Schweiz" [„Jedenadvacet archů ze Švýcarska"]. — *469.*

[386] Jde o chystaný plán vydávat časopis „Deutsch-Französische Jahrbücher" (viz poznámku 3). — *471.*

[387] Článek Roberta Prutze pod titulem „Die Jahrbücher der Gegenwart und die deutschen Jahrbücher" [„Ročenky současnosti a německé ročenky"] vyšel v příloze k „Rheinische Zeitung", čís. 43 z 12. února 1843. Autor v něm dokazoval, že časopis „Jahrbücher der Gegenwart" [„Ročenky současnosti"], o jehož připravovaném vydávání byla zpráva v novinách, se celým svým ideovým zaměřením naprosto nemůže pokládat za pokračování časopisu „Deutsche Jahrbücher". — *472.*

[388] Marx míní Rugovu brožuru „An die Hohe Zweite Kammer der Sächsischen Ständeversammlug. Beschwerde über die durch ein Hohes Ministerium des Innern angeordnete und am 3. Januar 1843 ausgeführte Unterdrückung der Zeitschrift ‚Deutsche Jahrbücher für Wissenschaft und Kunst' " [„Druhé komoře saského stavovského shromáždění. Stížnost na zastavení časopisu ‚Deutsche Jahrbücher für Wissenschaft und Kunst', které nařídilo a 3. ledna provedlo ministerstvo vnitra"]. Brožura vyšla počátkem roku 1843 v Brunšviku. Vedle Rugova jména je na brožuře uvedeno také jméno lipského nakladatele Otty Wiganda, který vydával spisy radikálních autorů.

Pfützнerova recenze Rugovy a Wigandovy brožury vyšla v přílohách „Rheinische Zeitung", čís. 71 a 72/73 z 12. a 14. března 1843. — *472.*

[389] Jde o Rugovu korespondenci s německými cenzory, která vyšla spolu s cenzurními výnosy v prvním svazku sborníku „Anekdota" pod souhrnným názvem „Aktenmässige Darlegung der Censurverhältnisse der Hallischen und Deutschen Jahrbücher in den Jahren 1839, 1841, 1842" [„Dokumentární důkazy o cenzurních poměrech časopisů ‚Hallische Jahrbücher' a ‚Deutsche Jahrbücher' v letech 1839, 1841, 1842"]. — *473.*

[390] Míní se recenze Bruna Bauera o knize Christopha Friedricha von Ammona „Die Geschichte des Lebens Jesu mit steter Rücksicht auf die vorhandenen Quellen dargestellt" [„Historie Ježíšova života se stálým zřetelem k dosažitelným pramenům"], která vyšla ve druhém svazku sborníku „Anekdota". — *473.*

391 Článek Bruna Bauera „Leiden und Freuden des theologischen Bewusstseins" [„Strasti a radosti teologického vědomí"] vyšel ve druhém svazku sborníku „Anekdota". V souvislosti s ním odkazuje Marx na Hegelovu „Fenomenologii ducha". — *473.*

392 Marx míní kritický článek Arnolda Ruga, uveřejněný ve druhém svazku sborníku „Anekdota", „Das ‚christlich-germanische' Justemilieu. Die Berliner ‚litterarische Zeitung'. 1842, Januar und Februar" [„‚Křesťansko-německá' zlatá střední cesta. Berlínské ‚literární noviny'. Leden a únor 1842"]. — *473.*

393 Míní se kniha Bruna Bauera „Die gute Sache der Freiheit und meine eigene Angelegenheit" [„Dobrá věc svobody a moje vlastní věc"], Curych a Winterthur 1842. — *473.*

394 V létě 1843 odjel Marx z Kolína nad Rýnem do Kreuznachu, kde se 19. června konala jeho svatba s Jenny von Westphalen. Od března do září 1843 jednal Marx s Rugem o vydávání časopisu „Deutsch-Französische Jahrbücher" (viz poznámku 3), který měl vycházet v cizině. Tento dopis Feuerbachovi souvisí s Marxovým úmyslem získat pro spolupráci na časopisu přední představitele německé a francouzské inteligence. Koncem října 1843 odjel Marx do Paříže, kde se měl časopis vydávat. — *474.*

395 Marx míní předmluvu k Feuerbachově knize „Das Wesen des Christenthums" [„Podstata křesťanství"], druhé, rozšířené vydání, Lipsko 1843, str. XXIII. Ale když se Feuerbach zmiňoval o tom, že brzy vyjde kritika Schellinga, nemínil svou práci, jak vyplývá z jeho odpovědi Marxovi z 25. října 1843, nýbrž knihu svého přítele a stoupence Christiana Kappa „Friedrich Wilhelm Joseph von Schelling", Lipsko 1843. — *474.*

396 Zřejmě tady Marx ironicky míní Německý spolek, tj. spolek německých států vytvořený podle usnesení vídeňského kongresu roku 1815. Zahrnoval zpočátku 35 německých států a 4 svobodná města. Mimoto však do něho vstoupilo i vévodství Holštýn, patřící dánské koruně, a velkovévodství Lucemburk, patřící králi nizozemskému — celkem bylo tedy jeho členy 37 států. — *474.*

397 Jde o spor, který vyvolalo vydání knihy „Die endlich offenbar gewordene Philosophie der Offenbarung oder Entstehungsgeschichte, wörtlicher Text, Beurteilung und Berichtigung der v. Schellingschen Entdeckungen über Philosophie überhaupt, Mythologie und Offenbarung des dogmatischen Christentums im Berliner Wintercursus von 1841/42. Der allgemeinen Prüfung vorgelegt von Dr. H. E. G. Paulus" [„Konečně zjevená pozitivní filosofie zjevení, aneb historie vzniku, doslovný text, posouzení a oprava

schellingovských objevů o filosofii vůbec, mytologii a zjevení dogmatického křesťanství v berlínském zimním semestru 1841/42. K veřejnému přezkoumání předloženo dr. H. E. G. Paulusem"], Darmstadt 1843. Schelling vedl několik procesů, aby dostal honorář za knihu. O těchto procesech se ve veřejnosti mnoho diskutovalo. Heinrich Heine na to napsal satirickou báseň „Konzistorní rada Prometheus". — *475.*

398 Feuerbach, přestože plně souhlasil s Marxovým politickým hodnocením Schellingovy filosofie, ve své odpovědi z 25. října 1843 odmítl napsat pro „Deutsch-Französische Jahrbücher" článek o Schellingovi. Odvolával se na to, že je zaměstnán jinými závažnějšími plány. — *476.*

399 Časopis „Deutsch-Französische Jahrbücher" (viz poznámku 3) se tiskl v Curychu v „literárním kontoáru" („literarisches Comptoir"), který založil Julius Fröbel roku 1842 (viz tento svazek, str. 477—*479*). Vedle důvodu, o kterém hovoří Marx v tomto dopise, sehrály značnou úlohu při zastavení časopisu i názorové neshody mezi Marxem a Rugem (viz poznámku 8). — *480.*

400 Marx míní tyto Feuerbachovy knihy: „Grundsätze der Philosophie der Zukunft" [„Zásady filosofie budoucnosti"], Curych a Winterthur 1843, a „Das Wesen des Glaubens im Sinne Luther's. Ein Beitrag zum ‚Wesen des Christenthums' " [„Podstata víry v Lutherově smyslu. Příspěvek k ‚Podstatě křesťanství' "], Lipsko 1844. — *481.*

401 Vydání anglického překladu se zřejmě neuskutečnilo. Francouzský překlad vyšel v knize Augusta Hermanna Ewerbecka „Qu'est ce que la religion d'après la nouvelle philosophie allemande" [„Co je náboženství podle nové německé filosofie"], Paříž 1850. — *481.*

402 Jde o knihu Édouarda de Pomperyho „Exposition de la science sociale, constituée par C. Fourier" [„Výklad sociální vědy založené Charlesem Fourierem"], 2. vydání, Paříž 1840, str. 13 a 29. — *482.*

403 Citáty, které tu Marx volně uvádí, jsou vzaty z článků uveřejněných roku 1844 v sešitě V a VI „Allgemeine Literatur-Zeitung" [„Všeobecné literární noviny"]. Tyto citáty podrobil Marx kritice v sedmé a deváté kapitole „Svaté rodiny" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 2, čes. vyd. 1957 a 1961, str. 164—182 a 231—232). — *483.*

404 Marx míní noticku pod názvem „Z dopisu jisté německé dámy", která byla uveřejněna bez podpisu v listu „Vorwärts!", čís. 64 z 10. srpna 1844. Byl to úryvek z dopisu Jenny Marxové Karlu Marxovi. — *484.*

[405] Institut marxismu-leninismu při ÚV KSSS nemá originál tohoto Marxova dopisu. Tento úryvek z něho uveřejnil Fr. Hirth v článku „Heinrich Heine a Karel Marx" (v časopisu „Das Goldene Tor" [„Zlatá brána"], roč. 2, čís. 11—12, Lahr 1947). — *485.*

[406] Jde o výňatky z Feuerbachovy knihy „Das Wesen des Glaubens im Sinne Luther's" [„Podstata víry v Lutherově smyslu"], které byly otiskovány v listu „Vorwärts!" v srpnu—říjnu 1844. — *487.*

[407] Marx tu zřejmě myslí Heinovu báseň „Unsere Marine. Ein nautisches Gedicht" [„Naše námořnictvo. Píseň plavců"]. — *491.*

[408] Jde patrně o spisek „Ludwig Börne's Urtheil über H. Heine. Ungedruckte Stellen aus den Pariser Briefen. Als Anhang: Stimmen über H. Heine's letztes Buch, aus Zeitblättern" [„Úsudek Ludwiga Börna o Heinrichu Heinovi. Neotištěná místa z pařížských dopisů. Jako dodatek: Hlasy z časopisů o poslední knize Heinricha Heina"], Frankfurt nad Mohanem 1840. — *497.*

[409] Míní se kniha „Heinrich Heine über Ludwig Börne" [„Heinrich Heine o Ludwigu Börnovi"], Hamburk 1840.
Žádný Marxův článek o této Heinově knize nebyl dosud nalezen. —*497.*

[410] Ve své odpovědi Marxovi ze 17. května 1846 odmítl Proudhon spolupracovat jako dopisovatel Komunistického korespondenčního výboru v Bruselu a prohlásil, že je odpůrcem revolučních metod boje a komunismu. Viz „Correspondance de P. J. Proudhon" [„Korespondence P. J. Proudhona"], sv. 2, Paříž 1875, str. 198—202. — *498.*

[411] Jde o kapitolu o Arnoldu Rugovi, kterou napsal v první polovině roku 1846 pro „Německou ideologii" Moses Hess pod názvem „Dottore Graziano, der Bajazzo der deutschen Philosophie" [„Doktor Grazziano, šašek německé filosofie"]. Pro potíže, s nimiž se roku 1846 setkalo vydání „Německé filosofie", navrhl Hess Marxovi v dopisu z 28. července 1846, že vydá tuto kapitolu jako brožuru, a žádal ho o souhlas a vrácení rukopisu. V tomto dopise odpovídá Marx na Hessovu žádost. Hessova kapitola byla uveřejněna v „Deutsche-Brüsseler-Zeitung", čís. 62 a 63 z 5. a 8. srpna 1847, pod titulem „Dottore Graziano's Werke. Zwei Jahre in Paris, Studien und Erinnerungen von A. Ruge" [„Spisy doktora Grazziana. Dva roky v Paříži. Črty a vzpomínky A. Ruga"]. — *502.*

[412] Míní se sborník „Die Opposition" [„Opozice"], který vydal Karl Heinzen roku 1846 v Mannheimu. — *502.*

[413] Jde o Arnolda Ruga a jeho knihu „Zwei Jahre in Paris. Studien und Erinnerungen" [„Dva roky v Paříži. Črty a vzpomínky"], díl 1 a 2, Lipsko 1846. — *502.*

[414] Marx míní dopis vydavatele Carla Wilhelma Leska z 31. března 1846 o vydání chystané Marxovy práce „Kritika politiky a politické ekonomie" (viz poznámku 6). V tomto dopise Marx odpovídá na Leskův dopis z 29. července 1846. — *503.*

[415] Jde o tuto smlouvu mezi Marxem a Leskem: „Mezi panem dr. Marxem, t. č. v Paříži, na straně jedné a vydavatelstvím C. W. Leska v Darmstadtu na straně druhé byla k dnešnímu datu uzavřena tato smlouva.

§ 1. Pan dr. Marx předává vydavatelství C. W. Leska výhradní právo na vydání svého spisu s názvem „Kritika politiky a politické ekonomie", který bude mít dva svazky oktávového formátu, každý přes dvacet archů.

§ 2. Autor dr. Marx se zavazuje, že nevydá v jiném vydavatelství žádné dílo, které by mohlo s tímto konkurovat.

§ 3. Leskovo vydavatelství má naproti tomu zaplatit panu dr. Marxovi za celé dílo honorář 3000 franků (slovy tři tisíce franků), a to tak, že při dodání úplného rukopisu vyplatí první polovinu této sumy a druhou polovinu při dokončení tisku.

Kromě toho se zavazuje, že panu autorovi dodá dvanáct volných výtisků knihy.

§ 4. Vydavatelství dá spis do tisku ihned po předání rukopisu a postará se o to, aby vyšel v patřičné úpravě.

§ 5. Náklad „Kritiky politiky a politické ekonomie" se stanoví na 2000 výtisků.

§ 6. Tato smlouva platí pouze pro první vydání spisu. Bude-li zapotřebí druhého vydání, bude uzavřena nová smlouva. Je samozřejmé, že Leskovo vydavatelství bude mít přednostní právo i při druhém vydání.

Tato smlouva je vyhotovena dvojmo a podepsána oběma stranami.

Paříž 1. února 1845.

Dr. Karel Marx
C. Leske"

— *503.*

[416] Marx tím míní jednání s vestfálskými podnikateli Rudolphem Rempelem a Juliem Meyerem o vydání „Německé ideologie" a také plán založit komunistické nakladatelství na akciovém základě (viz poznámku 34 a 61). — *504.*

[417] „*Physiocrates*" [„Fyziokraté"] — sborník prací François Quesnaye, Duponta de Nemours a dalších fyziokratů, který vydal Eugène Daire roku 1846. — *505.*

[418] Za společného pobytu v Anglii s Engelsem v červenci — srpnu 1845 studoval Marx v manchesterské veřejné knihovně díla anglických ekonomů. — *506.*

[419] V odpovědi z 19. září 1846 sdělil Leske Marxovi, že vzhledem k přísné cenzuře a policejnímu pronásledování pruské vlády ustupuje od vydání Marxova spisu. — *507.*

[420] Pavel Vasiljevič Annenkov napsal Marxovi 1. listopadu 1846 o Proudhonově knize „Système des contradictions économiques, ou Philosophie de la misère": „Je vous avoue que le plan même de l'ouvrage me paraît plutôt un jeu d'esprit, auquel on a montré un coin de la philosophie allemande, qu'une chose produite naturellement par le sujet et les nécessités de son développement logique." („Přiznám se Vám, že sám plán díla mi připadá spíš jako duchaplná hříčka člověka, jemuž se podařilo nahlédnout trošku do německé filosofie, než jako věc přirozeně daná tématem a potřebami jeho logického rozvíjení.") — *508.*

[421] Jde o připravovanou Marxovu práci „Kritika politiky a politické ekonomie" (viz poznámky 6, 414 a 415). — *519.*

[422] K tomuto dopisu je připojena douška Jenny Marxové, adresovaná Herweghově ženě. — *522.*

[423] Míní se Německý dělnický spolek v Bruselu (viz poznámku 96). — *527.*

[424] Míní se Demokratické sdružení v Bruselu (viz poznámku 97). — *527.*

[425] Koncem listopadu přijel Marx s Engelsem do Londýna, aby se zúčastnili druhého sjezdu Svazu komunistů (viz poznámku 116). — *529.*

[426] 29. listopadu 1847 měli Marx a Engels projev na mezinárodním shromáždění v Londýně, které uspořádala společnost „Bratrští demokraté" na počest výročí polského povstání z roku 1830 (viz poznámku 115). — *529.*

[427] Engels míní dobrodružný plán, aby republikánská dobrovolnická legie německých emigrantů vtrhla z Francie do Německa (viz poznámku 130). — *532.*

[428] Autoři přípisu datovaného 1. dubna — Adalbert von Bornstedt, Wilhelm von Löwenfels, Karl Börnstein, Volk a Mayer — žádali Marxe, aby sdělil jméno autora, který napsal článek o Německé demokratické společnosti (viz poznámku 130) v „Trier'sche Zeitung". — *536.*

[429] Chartisté zorganizovali v Londýně na 10. duben 1848 masovou demonstraci, z níž se měla podat parlamentu petice s požadavkem o přijetí Lidové charty. Vláda demonstraci zakázala, do Londýna bylo staženo vojsko a policie, aby demonstraci zabránily. Chartističtí vůdci, namnoze rozkolísaní, se rozhodli demonstraci odvolat a demonstranty, shromážděné na Kennington Common, odkud se měli odebrat k budově parlamentu, přemluvili, aby se rozešli. — *538.*

[430] Na Engelsově karikatuře „Ruge u berlínských svobodných", jsou zobrazeni zleva doprava: Arnold Ruge, Ludwig Buhl, Karl Nauwerck, Bruno Bauer, Otto Wigand, Edgar Bauer, Max Stirner, Eduard Meyen, dvě neznámé osoby a Karl Friedrich Köppen (jako poručík). Bruno Bauer šlape po „Rheinische Zeitung". Na stěně je zobrazena gilotina a v levém roku veverka (narážka na pruského ministra kultu Johanna Albrechta Friedricha Eichhorna — Eichhörnchen je německy veverka).

Karikatura „Pohřbívání ‚Rheinische Zeitung' vyšla v Cáchách po vydání vládního výnosu (z 21. ledna 1843) o zákazu „Rheinische Zeitung". Tři hrobaři v popředí jsou tři pruští ministři, kteří odpovídali za cenzurní záležitosti: Johann Albrecht Eichhorn, ministr kultu, zobrazený jako veverka (Eichhörnchen) v mnišské kutně, ministr spravedlnosti Heinrich Gottlob Mühler se znaky soudní pravomoci — váhami, mečem a zavázanýma očima — a ministr vnitra von Arnim (hrabě Adolf Heinrich Arnim-Boitzenburg), nakreslený s vlčí hlavou. „Rheinische Zeitung" leží v rakvi a je obklopena alegorickými postavami, které mají náhubky a řetězy a představují opoziční tisk. — Za *str. 448.*

[431] „Neue Rheinische Zeitung" se tiskla zpočátku (od června 1848) v tiskárně Wilhelma Cloutha, v Kolíně nad Rýnem, St. Agatha 12, a potom od čís. 88—89 (konec srpna 1848) v tiskárně Johanna Wilhelma Dietze, Unter Hutmacher 17. — *540, 542.*

[432] Engels musel na čas odjet z Německa, kde mu hrozilo zatčení. Za svého pobytu v různých švýcarských městech, zejména v Lausanne a Bernu, navázal těsné styky s místními demokratickými a dělnickými spolky. V prosinci 1848 se jako delegát lausannského dělnického spolku zúčastnil prvního sjezdu dělnických spolků a sekcí Německého demokratického národního spolku, který se konal v Bernu (viz poznámku 435). — *546.*

[433] Jde o první sjezd dělnických spolků a sekcí Německého demokratického národního spolku Švýcarska, který se konal v Bernu 9.—11. prosince 1848. Na tomto sjezdu byly zastoupeny demokratické a dělnické spolky z různých švýcarských měst. Sjezd schválil stanovy sdružení německých spolků ve Švýcarsku, podle nichž měl v čele sdružení stát ústřední spolek. Tato funkce

byla přenesena na dělnický spolek v Bernu. Stálým vedením však byla pověřena pětičlenná ústřední komise. Členem ústřední komise zvolené 14. prosince byl také Engels jako jednatel.

V dopise ze 7. prosince se spolek ve Vevey vyslovil proti několika návrhům Německého národního spolku v Curychu a navrhl mimo jiné, aby nové sdružení vedl Německý branný spolek v Bielu (viz poznámku 436). O dopise, který sjezdu zaslal spolek ve Vevey, se diskutovalo na zasedání sjezdu 10. prosince 1848. Ústřední komisi bylo uloženo odpovědět na dopis a přesvědčit spolek ve Vevey, aby upustil od svých požadavků a účastnil se práce v nově utvořeném sdružení . — *546.*

434 Míní se Německý národní spolek v Curychu, který byl založen v dubnu 1848 a vytyčil si demokratické a republikánské cíle. Patřili k němu představitelé buržoazní inteligence, ale také němečtí dělníci, kteří žili ve Švýcarsku. Spolek byl pod vlivem maloburžoazních demokratů (Julius Fröbel, Arnold Ruge). V létě 1848 se Národní spolek připojil k organizaci demokratických spolků Německa, která se utvořila podle usnesení prvního demokratického sjezdu ve Frankfurtu nad Mohanem. V srpnu 1848 vyzval Národní spolek všechny německé spolky ve Švýcarsku, aby vytvořily společnou organizaci a svolaly sjezd. — *546.*

435 Lausanne zastupoval na sjezdu Engels, který byl v Bernu od listopadu 1848: Lausannský dělnický spolek mu 8. prosince 1848 poslal mandát delegáta na sjezd a instrukce (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 6, čes. vyd. 1959, str. 587 až 588). Vůdcové lausannského spolku, G. Schneeberger, Chr. Haaf a Bangert, napsali z toho důvodu bernskému dělnickému spolku 8. prosince 1848: „Nemáme možnost poslat delegáta pro nezájem spolku ve Vevey (který uznává za ústřední orgán pouze spolek v *Bielu*). Proto jsme rozhodli, že pověříme plnou mocí přítele *Engelse*. Kdyby snad nebyl přítomen, převezme plnou moc přítel Frost." — *547.*

436 *Branný spolek „Svépomoc"* (Wehrbund „Hilf Dir") založil na podzim 1848 přední průkopník demokratického a dělnického hnutí Johann Philipp Becker. Ústřední výbor spolku byl v Bielu (kanton Bern); připojili se k němu spolky, které vznikly v různých švýcarských městech a jejichž členy byli hlavně řemeslníci. Branný spolek, který měl maloburžoazně demokratické zaměření, se snažil sjednotit všechny německé dobrovolnické oddíly ve Švýcarsku a jeho cílem bylo zřídit v Německu republiku.

Jak už napovídá název, byla tato organizace pod vlivem francouzských a italských tajných společností a měla konspirativně spiklenecký charakter. Švýcarské úřady Beckera a další organizátory branného spolku na nátlak německého Spolkového sněmu soudně stíhaly. Becker byl odsouzen a na jeden rok vypovězen z kantonu Bern. — *547.*

[437] Míní se *ústřední výbor německých demokratů*, který byl zvolen na druhém demokratickém sjezdu v Berlíně ve dnech 26.—30. října 1848. Byli v něm Karl Ludwig Johann d'Ester, Eduard Reichenbach a Adolf Hexamer.

Dále tu jde o *ústřední výbor německých dělníků*, který byl zvolen na dělnickém sjezdu v Berlíně ve dnech 23. srpna—3. září 1848 jako vedoucí orgán nově založeného dělnického bratrstva, měl sídlo v Lipsku a byl veden Stephanem Bornem. Dělnické bratrstvo bylo první větší, ještě nejednotné a volné spojení německých dělnických spolků. Svým programem a zaměřením to byla převážně odborově družstevní organizace. Born nevedl dělníky k politickému boji, ale orientoval je na neužitčné maloburžoazně sociální experimenty. Přes tuto úzce hospodářskou a třídně smířlivou politiku mělo dělnické bratrstvo určitý pozitivní význam, protože poprvé spojilo řadu místních dělnických spolků a pomáhalo překonávat mnoho zaostalých, cechařských představ, které v nich panovaly. — *547.*

[438] Policejní rada Stieber zaslal redakci „Neue Rheinische Zeitung" 26. prosince 1848 dopis, kterým protestoval proti zprávě dopisovatele z Frankfurtu nad Mohanem, uveřejněné pod titulem „Dr. Stieber" v čís. 177 z 24. prosince. Ve zprávě se psalo, že Stieber je znám jako královský pruský špión a že přijede do Frankfurtu nad Mohanem vyšetřovat lidové povstání ze září 1848. V příloze k čís. 182 z 30. prosince 1848 uveřejnila redakce opravu této zprávy. V opravě se uvádělo, že Stieber přijel do Frankfurtu vyřizovat své soukromé záležitosti. — *549.*

[439] Engels napsal tuto adresu Březnovému spolku jako člen ústřední komise z pověření bernského sjezdu německých spolků ve Švýcarsku (viz poznámku 433). Na zasedání sjezdu z 10. prosince 1848 došlo k bojovné diskusi o otázce navázání styků s maloburžoazním Březnovým spolkem (viz poznámku 150). Přestože delegát bernského dělnického spolku vystoupil proti dopisování s Březnovým spolkem, poněvadž to nebyla republikánská organizace, bylo přijato usnesení, aby se Březnovému spolku zaslala adresa. Její text byl schválen na zasedání z 11. prosince 1848. Při koncipování adresy se musel Engels řídit rozhodnutím sjezdu. Podařilo se mu však v tomto oficiálním dopise vyjádřit postoj proletářských revolucionářů i listu „Neue Rheinische Zeitung" k Březnovému spolku. Zdůraznil, že republikánský program nově utvořeného sdružení německých spolků ve Švýcarsku znemožňuje těsnou spolupráci této organizace s Březnovým spolkem. — *551.*

[440] Dělnický spolek v Bernu patřil roku 1848 k největším a nejvlivnějším německým dělnickým spolkům ve Švýcarsku a zaujímal vedoucí úlohu vůči řadě menších dělnických spolků v kantonu Bern. Měl republikánsko-demokratický program, byl však značně ovlivněn Wilhelmem Weitlingem a Stephanem Bornem. Dělnický spolek se rozpadl na jaře 1849. — *551.*

441 Podle článku 1 stanov sdružení německých spolků ve Švýcarsku, které byly přijaty na sjezdu v Bernu, bylo cílem nové organizace „vychovávat členy sdružení v sociálně demokratickém a republikánském duchu a usilovat všemi zákonnými prostředky o to, aby sociálně demokratické a republikánské zásady a instituce byly mezi Němci uznány a aby vešly v život". — *551.*

442 *Německá říšská moc* — míní se tu prozatímní *ústřední moc*, skládající se z říšského správce (rakouského arcivévody Jana) a říšské vlády, která byla vytvořena usnesením frankfurtského Národního shromáždění z 28. června 1848. Prozatímní ústřední moc, která neměla vlastní rozpočet a armádu, neměla žádnou reálnou moc a byla jen vykonavatelem kontrarevoluční politiky německých panovníků. O požadavcích ústřední moci na švýcarskou vládu v souvislosti s činností německých republikánských emigrantů ve Švýcarsku viz Engelsův článek „Německá ústřední moc a Švýcarsko" (Marx-Engels, Spisy, sv. 6, čes. vyd. 1959, str. 71—79). — *551.*

443 Míní se Národní shromáždění, které bylo svoláno po březnové revoluci v Německu a zahájilo své zasedání 18. května 1848 ve Frankfurtu nad Mohanem. Hlavním úkolem Národního shromáždění bylo likvidovat politickou rozdrobenost Německa a vypracovat celoněmeckou ústavu. Avšak pro zbabělost a kolísavost zástupců liberální buržoazie, kteří měli početní převahu, a pro nerozhodnost a nedůslednost maloburžoazního levého křídla nebylo Národní shromáždění s to vyřešit základní úkoly revoluce z let 1848 až 1849. Nedokázalo zmobilizovat síly národa k odporu proti agresívní kontrarevoluci na obranu říšské ústavy, kterou přijalo. V květnu 1849 se začalo rozpadat a jeho zbytek, který přesídlil do Stuttgartu, byl 18. června 1849 rozehnán württemberským vojskem. — *552.*

444 Engels odjel z Kolína koncem září 1848 (viz poznámku 137) a vrátil se tam v polovině ledna 1849. — *555.*

445 „‚Neue Rheinische Zeitung' vypisuje předplatné na první čtvrtletí 1849" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 6, čes. vyd. 1959, str. 589—590).

Marx myslí zprávu „Aliance evropské policie" o vypovězení francouzského emigranta Wiedeckera z Londýna, která byla uveřejněna s označením „Kolín 8. ledna" a s Dronkovou dopisovatelskou šifrou v „Neue Rheinische Zeitung", čís. 192 z 11. ledna 1849. — *556.*

446 Začátkem října 1848 přijeli Engels a Dronke, kteří uprchli z Kolína nad Rýnem po zářijových událostech (viz poznámku 137 a 148), do Bruselu; 4. října byli oba zatčeni bruselskou policií, uvězněni a posláni postrkem na francouzské hranice, odkud odjeli do Paříže. — *557.*

[447] Jde o nepodepsanou noticku, která vyšla v příloze „Neue Rheinische Zeitung", čís. 233 z 28. února 1849, a v níž byl obviněn setník 8. roty 16. pěšího pluku von Uttenhoven, známý svými reakčními názory, že zpronevěřil erární palivo a spekuloval s ním. — *558.*

[448] Po zastavení „Neue Rheinische Zeitung" jezdili Marx a Engels po jihozápadním Německu a koncem května 1849, odjeli z Falce do Bingenu, odkud Marx psal tento dopis. Odtud odcestoval v prvních červnových dnech do Paříže (o tomto období viz poznámku 154). — *562.*

[449] Jde o poslední, 301. číslo „Neue Rheinische Zeitung" z 19. května 1849, které bylo vytištěno rudou barvou. — *563, 603, 683.*

[450] Engels míní německou kampaň za říšskou ústavu (viz poznámku 155). — *565.*

[451] U Rastattu se 29.—30. června 1849 naposled utkala revoluční bádenská armáda s pruskými vojsky. Zbytky bádenské armády, obklíčené v pevnosti Rastatt, kapitulovaly 23. července. — *565, 573.*

[452] Po porážce bádensko-falckého povstání přešel oddíl, v němž bojoval Engels, 12. července 1849 přes hranice do Švýcarska. — *566.*

[453] *Ideology* nazývají Marx a Engels ty filosofy, sociology a historiky, stoupence idealistické představy o samostatné úloze ideje, kteří nechápali závislost myšlení a vědomí na materiální skutečnosti. Marx a Engels zaujali k těmto ideologům kritické stanovisko zejména v „Německé ideologii" (viz Marx-Engels, sv. 3, čes. vyd. 1958, str. 23—551, dotisk 1962, str. 23—555). — *566.*

[454] Úryvek tohoto dopisu uveřejnil poprvé Franz Mehring v článku „Freiligrath a Marx ve vzájemné korespondenci" (v „Die Neue Zeit. Ergänzungshefte" [„Nová doba. Dodatky"], čís. 12 z let 1911—1912). — *567.*

[455] Jde o hledání nakladatele pro sérii brožur, které měl Marx v úmyslu vydávat (viz tento svazek, str. 570). — *572.*

[456] O Marxově a Engelsově zatčení na cestě do Bingenu viz poznámku 154.

Začátkem června 1849 byl Engels z popudu jednoho člena prozatímní falcké vlády zatčen v Kirchheimbolandenu pro obvinění z pobuřování proti vládě. Následující den byl Engels osvobozen na naléhání člena prozatímní vlády Karla d'Estera. — *575.*

[457] Míní se londýnský Německý dělnický vzdělávací spolek (viz poznámku 64) a maloburžoazní Demokratický spolek. Organizátoři Demokratického spolku,

maloburžoazní demokraté Karl Heinzen, Gustav Struve, F. H. K. Bobzin a Louis Bauer, se snažili stavět se proti samostatné proletářské organizaci a intrikovali proti londýnskému Německému dělnickému vzdělávacímu spolku.

„Emigrantským výborem" nazývá Marx Sociálně demokratický emigrantský výbor v Londýně (viz poznámku 177). — *580, 585.*

458 Článek Wilhelma Wolffa, o kterém se zmiňuje v dopise Engels, nebyl otištěn v prvním sešitě „Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue". V redakční poznámce bylo oznámeno, že Wolffova práce „Die letzten Tage des deutschen Parlaments" [„Poslední dny německého parlamentu"] bude uveřejněna v druhém čísle časopisu. Avšak teprve ve čtvrtém sešitě vyšel Wolffův článek „Nachträgliches ‚aus dem Reich'" [„Dodatky k rubrice ‚Z říše'"], věnovaný stuttgartskému „kusému" Národnímu shromáždění a říšské správě.

Míní se „První mezinárodní přehled", který napsali Marx a Engels a který vyšel v druhém sešitě časopisu (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 7, čes. vyd. 1959, str. 242—254).

Přednášky o politické ekonomii, které měl Marx v Německém dělnickém vzdělávacím spolku, nevyšly v „Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue". — *585.*

459 A. Daul, „Tagebuch eines politischen Flüchtlings während des Freiheitskampfes in der Rheinpfalz und Baden" [„Deník politického emigranta za osvobozovacího boje v porýnské Falci a Bádensku"], St. Gallen 1849. Johann Philipp Becker a Christian Esselen, „Geschichte der süddeutschen Mai-Revolution des Jahres 1849" [„Historie jihoněmecké květnové revoluce roku 1849"], Ženeva 1849. — *585.*

460 Tento dopis napsal Marx jako odpověď na pozvání k účasti na shromáždění německých emigrantů z 30. prosince 1849, které podepsali Louis Bamberger, Eduard von Müller-Tellering a Rudolph Schramm. — *586.*

461 Institut marxismu-leninismu při ÚV KSSS nemá prozatím originál tohoto dopisu k dispozici. Uvádí jej zde podle textu ruského překladu, který vyšel v prvním ruském vydání Spisů Marxe-Engelse, sv. XXV, rus. vyd. 1936, str. 69 (51. dopis). — *589.*

462 Tímto dopisem odpovídá Engels na lístek od Müllera -Telleringa z 5. února 1850, který ho žádal, aby mu obstaral vstupenky na ples Německého dělnického vzdělávacího spolku. Engels jeho žádost odmítl a Tellering začal proto intrikovat proti Marxovi a Engelsovi a proti londýnskému Německému dělnickému vzdělávacímu spolku, který Marx a Engels podporovali. — *590.*

[463] K tomuto Engelsovu dopisu byly přiloženy kopie těchto dokumentů:

„Potvrzuji tímto, že pan Karl Kilinsky byl poslán v červenci 1849 do Cařihradu s maďarskými husary přicházejícími ze Sardinie a že se odtud vrátil v únoru 1850 do Londýna, protože už neměl možnost nabídnout své služby armádě.

Londýn 22. února 1850

Franz Pulszky"

„Potvrzuji tímto, že pan Martin Ryschka byl poslán v červenci 1849 do Cařihradu s maďarskými husary, kteří přišli ze Sardinie, a že měl v úmyslu vstoupit do maďarské armády. Protože mu v tom zabránil konec války, vrátil se v únoru 1850 do Londýna.

Londýn 22. února 1850

Franz Pulszky"

— *591.*

[464] Marx napsal tento dopis v souvislosti s intrikami maloburžoazního demokrata Eduarda von Müllera-Telleringa proti Marxovi a Engelsovi (viz poznámku 462).

3. března vyloučil čestný soud von Telleringa z Dělnického spolku, on však proti tomu protestoval v novém dopise, plném špinavých insinuací a pomlouvačných výpadů proti Engelsovi. Tento Marxův dopis je odpovědí na všechny tyto intriky. — *594.*

[465] Jde o Telleringovu brožuru „Westdeutscher Zeitungsjammer" [„Ubohost ‚Westdeutsche Zeitung'"], Düsseldorf 1850. — *595.*

[466] Engels se zde zřejmě zmiňuje o těchto dokumentech: K. Marx a B. Engels, „Prohlášení emigrantského výboru", K. Marx a B. Engels, „Provolání ústředního výboru ke Svazu komunistů. Březen 1850" a „Účetní zpráva Sociálně demokratického emigrantského výboru v Londýně za květen, červen a červenec 1850" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 7, čes. vyd. 1959, str. 332—334, 273—283, 557—559). — *599.*

[467] Míní se organizace francouzských blanquistických emigrantů v Londýně. Marx a Engels jménem Svazu komunistů uzavřeli s nimi a také s představiteli revolučního křídla chartistů v polovině dubna 1850 dohodu o založení Světové společnosti revolučních komunistů (viz poznámku 224). — *601.*

[468] Společností v Greek Street se myslí Demokratický spolek (viz poznámku 457). — *601.*

[469] Marx myslí Lüningovu recenzi o vyšlých čtyřech číslech „Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue", která byla uveřejněna v „Neue Deutsche Zeitung", čís. 148—151 z 22., 23., 25. a 26. června 1850. Lüning

věnoval zvláštní pozornost Marxově práci „Třídní boje ve Francii 1848 až 1850" a Engelsově práci „Německá kampaň za říšskou ústavu", vyložil však nesprávně Marxovy názory na diktaturu proletariátu a odstranění třídních rozdílů. Marx odpověděl na tuto kritiku „Oznámením redaktorovi časopisu 'Neue Deutsche Zeitung'" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 7, čes. vyd. 1959, str. 352). — *604.*

[470] Jde o povstání pařížského proletariátu z 23. až 26. června 1848. — *605.*

[471] Míní se plánované svolání sjezdu Svazu komunistů (viz také Marx-Engels, Spisy, sv. 7, čes. vyd. 1959, str. 340). Svolání sjezdu se nepodařilo uskutečnit pro rozkol ve Svazu komunistů, ke kterému došlo v září 1850, a potom pro rozbíječskou činnost sektářské skupiny Willicha a Schappera (viz poznámku 176). — *606.*

[472] Jenny Marxová o tom píše ve svých „Umrisse eines bewegten Lebens" [„Stručný nástin pohnutého života"]. Po vydání posledního čísla listu „Neue Rheinische Zeitung" z 19. května 1849 „rozhodl se Karel odjet prozatím do Paříže, protože v Německu už nesměl zůstat... Já sama jsem se s třemi dětmi vydala přes Bingen (kde jsme zůstali 8 dní) do svého starého domova, do náruče milované maminky. Z Bingen jsem si udělala malou zajížďku (do Frankfurtu), abych znovu proměnila své stříbrné nádobí, které jsem právě předtím vyzvedla z bruselské zastavárny, za stříbrnou valutu. Weydemeyer a jeho žena mě srdečně přijali a byli mi při této zastavárenské akci velmi nápomocni. Tak jsem pro nás znovu opatřila peníze na cestu." — *608, 677, 679.*

[473] Institut marxismu-leninismu při ÚV KSSS nemá originál dopisu k dispozici Dopis je přeložen z úryvku citovaného v obžalobě kolínského procesu proti komunistům. — *613.*

[474] Bible. Kniha žalmů, žalm 137, verš 1. — *613.*

[475] Institut marxismu-leninismu při ÚV KSSS nemá originál dopisu k dispozici. Dopis je přeložen z úryvku citovaného v obžalobě kolínského procesu proti komunistům. — *614.*

[476] V Marxově dopisu Hermannu Beckerovi, převzatém z obžalovacího spisu proti Peteru Gerhardu Roeserovi..., je na tomto místě: *přátelům* (*Freunden*). Karl Hackenberg cituje ve své knize „Der rote Becker" [„Rudý Becker"], Lipsko 1922, str. 122, Beckerův dopis z let 1854—1855. Becker v něm jednoznačně a zřejmě i věrohodně prohlašuje, že Marxův dopis je zfalšován v tom, že původně tam bylo „*cizincům*" (*Fremden*). Stalo se to z politických důvodů,

aby se výrazem „přátelé" vzbudil dojem, že mezi Willichem, Marxem a Beckerem bylo velmi těsné spojení. — I podle smyslu se zdá výraz „cizinci" vhodnější. — *614.*

[477] Institut marxismu-leninismu při ÚV KSSS nemá originál dopisu k dispozici. Dopis se uchoval v úryvcích citovaných v obžalobě kolínského procesu proti komunistům; z nich je pořízen i tento překlad. — *615.*

[478] O tomto vynechaném místě se říká v obžalobě: „Dále se líčí, jak L. Blanc získal k účasti na svém banketu svého přítele Harneyho spolu s pokrokovou frakcí chartistů". — *616.*

[479] O tomto vynechaném místě se říká v obžalobě: „Dále se podrobně líčí, jak se při této příležitosti špatně nakládalo s dvěma jejich přáteli, kteří podle toho, co už bylo uvedeno výše, náleželi ke Svazu komunistů". — *617.*

[480] Institut marxismu-leninismu při ÚV KSSS nemá originál dopisu k dispozici. Dopis je přeložen z úryvku citovaného v obžalobě kolínského procesu proti komunistům. — *618.*

[481] Institut marxismu-leninismu při ÚV KSSS nemá originál dopisu. Citát je uveden podle Danielsovy odpovědi Marxovi z 1. června 1851. — *622.*

[482] Poprvé vyšel tento dopis značně zkráceně v časopise „Die Neue Zeit", sv. 2, čís. 28, roč. 1906—1907. — *623.*

[483] Marx naráží na to, že Arnold Ruge patřil k Ústřednímu výboru evropské demokracie (viz poznámku 178). — *628.*

[484] Míní se kniha A. Christa „Ueber den gegenwärtigen Stand der Frage der Schutzzölle" [„O současném stavu otázky ochranných cel"] Frankfurt nad Mohanem 1851.

Isaac Pinto, „Traité de la circulation et du crédit" [„Pojednání o oběhu a úvěru"], Amsterodam 1771. — *628.*

[485] Engels má na mysli rozkol ve Svazu komunistů a odchod Marxe a Engelse a jejich stoupenců z londýnského Německého dělnického vzdělávacího spolku (viz poznámku 176). — *630.*

[486] Myslí se Ústřední výbor evropské demokracie (viz poznámku 178). — *630.*

[487] Po porážce revoluce z let 1848—1849 vzplanul mezi Pruskem a Rakouskem boj o hegemonii v Německu. Rakousko se pokoušelo obnovit Německý spolek,

který se za revoluce fakticky rozpadl; Prusko se zase snažilo upevnit své vedoucí postavení vytvořením spolku německých států pod svou záštitou. Na podzim 1850 se boj mezi Rakouskem a Pruskem zostřil. Způsobil to konflikt, který mezi nimi vznikl kvůli Hesensku-Kaselsku. Revoluční události v Hesensku-Kaselsku poskytly Rakousku i Prusku záminku k vměšování do vnitřních záležitostí této země. Jako odpověď na to, že do Hesenska-Kaselska vstoupilo rakouské vojsko, vyhlásilo Prusko v listopadu 1850 mobilizaci a poslalo tam také vojsko. Na nátlak cara Mikuláše I. však Prusko ustoupilo Rakousku bez většího odporu. — *631.*

488 Poprvé vyšel tento dopis značně zkráceně v časopisu „Die Neue Zeit", sv. 2, čís. 28, roč. 1906—1907. — *634.*

489 Úryvek z tohoto dopisu byl poprvé uveřejněn v časopisu „Die Neue Zeit", sv. 2, čís. 28, roč. 1906—1907. — *638.*

490 Joseph Weydemeyer se sešel tehdy v Curychu se švýcarským důstojníkem Gustavem von Hoffstetterem, autorem vojenského spisu „Tagebuch aus Italien 1849" [„Italský deník z roku 1849"], Curych-Stuttgart 1851. — *638.*

491 Myslí se povstání v jihozápadním Německu na obranu říšské ústavy (viz poznámku 155). — *638.*

492 Engels tak nazývá ironicky členy frankfurtského Národního shromáždění, kteří připravovali říšskou ústavu. — *639.*

493 Tento Marxův dopis frankfurtskému novináři Hermannu Ebnerovi a Marxův dopis Ebnerovi z 2. prosince 1851, který je uveřejněn rovněž v tomto svazku (viz str. 657—661), byly poprvé otištěny roku 1956 v 9. svazku „Mitteilungen des österreichischen Staatsarchivs" [„Zprávy rakouského státního archívu"].

Jak je patrné z dalších materiálů otištěných ve „Zprávách", předal Ebner hned po obdržení tyto dopisy rakouské policii. Později se zjistilo, že byl tehdy jejím tajným agentem. Marx a Engels nemohli ovšem vědět o Ebnerových stycích s policií. Dokumenty, které předal Ebner rakouské policii, se pak dostaly do rakouského ministerstva vnitra a později do rakouského ministerstva zahraničních věcí, odkud byly předány do rakouského státního archívu. První dopis se uchoval v rakouském státním archívu jako kopie přepsaná neznámou rukou, druhý dopis je psán Marxovou rukou. V prvním dopise chybí začátek i konec, z druhého dopisu se nedochoval začátek. Tato místa zřejmě odstranil Ebner, než dopisy vydal policii.

Uvedené dopisy odhalují intriky maloburžoazní emigrace v Londýně. Marx je psal Ebnerovi proto, aby Ebner, který byl ve spojení s mnoha listy a ča-

sopisy, uveřejnil obsah dopisů v některém tiskovém orgánu. Marx se neustále snažil vyvracet i veřejně lživé výmysly, které rozšiřovaly různé maloburžoazní emigrantské kliky o proletářských revolucionářích. Materiál těchto dopisů použili Marx a Engels obšírně ve svém pamfletu z roku 1852 „Velikáni emigrace" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 267—372). — *641.*

494 Míní se Ústřední výbor evropské demokracie (viz poznámku 178). — *641.*

495 Míní se takzvaný Výbor pro německé záležitosti (viz poznámku 238). — *642.*

496 Jde o provolání „Němcům!" které uveřejnil takzvaný Výbor pro německé záležitosti (viz poznámku 238). — *642.*

497 *Křišťálový palác* — byl postaven z kovu a skla pro první světovou obchodní a průmyslovou výstavu, která se konala roku 1851 v Londýně. — *645.*

498 Míní se patrně Marxovo a Engelsovo „Provolání ústředního výboru ke Svazu komunistů. Březen 1850" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 7, čes. vyd. 1959, str. 273—283). — *647.*

499 Poprvé vyšel tento dopis zkráceně v časopisu „Die Neue Zeit", sv. 2, čís. 28, roč. 1906—1907. — *649.*

500 Tento Marxův dopis je dodatkem k dopisu, který napsala jeho žena Jenny paní Amalii Danielsové. V „Kölnische Zeitung", podle níž je dopis otištěn, chybí konec dopisu, kde Marx vypočítává knihy, které potřebuje. — *651.*

501 Nejznámější statistické práce Johna MacGregora jsou „The Resources and Statistics of Nations" [„Zdroje a statistika národů"], Londýn 1834, a „Commercial statistics: a digest of the productive resources, commercial legislation, custom tariffs.... of all nations" [„Obchodní statistiky: přehled výrobních zdrojů, obchodního zákonodárství, celních tarifů.... všech národů"], sv. 5, Londýn 1844—1850. — *652.*

502 Pravděpodobně se jedná o oficiální publikaci „Statistique générale de la France" [„Všeobecný statistický přehled Francie"] (ve 12 svazcích), kterou vydalo ministerstvo obchodu za vedení Alexandra Moreaua de Jonnèse v letech 1837—1852. Moreau de Jonnès je sám autorem celé řady prací k otázkám statistiky, avšak až do roku 1851 byla kniha „Statistique de l'agriculture de la France" [„Statistika francouzského zemědělství"], vydaná 1848 v Paříži, jeho jediným větším spisem, který do té doby o francouzské statistice uveřejnil. — *652.*

503 První anglický překlad „Manifestu Komunistické strany" byl uveden poznámkou Goerge Juliana Harneyho, která vyšla v chartistickém listu „The Red Republican", čís. 21—24 z 9., 16., 23. a 30. listopadu 1850. — *653.*

504 Marx míní sérii Engelsových článků o Uhrách „Der magyarische Kampf" [„Boj v Uhrách"] (viz sborník Marx-Engels-Lenin, „K dějinám Československa a československého dělnického hnutí", sv. 2, Praha 1963, str. 134—148), „Pruský zatykač na Kossutha", „‚Kölnische Zeitung' o boji Maďarů" a „Uhry" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 6, čes. vyd. 1959, str. 211—212, 303—307 a 518—527). — *654.*

505 Originál Marxova dopisu Adolfu Clussovi nemá Institut marxismu-leninismu při ÚV KSSS k dispozici. Tento úryvek je citován v Clussově dopisu Weydemeyerovi z 20. prosince 1851. — *656.*

506 K tomuto místu napsal Cluss ve svém dopisu Weydemeyerovi tuto poznámku: „Kinkelovská půjčka, do níž jsem se dal zaplést, poněvadž jsem nebyl o té věci dostatečně informován, a v níž si podle Marxova názoru mám zatím podržet svou pozici."

O Kinkelově půjčce (takzvané německo-americké revoluční půjčce) viz poznámku 331. — *656.*

507 O tomto Marxově dopisu Hermannu Ebnerovi viz poznámku 493. — *657.*

508 *Kusým parlamentem* (Rumpfparlament) se míní frankfurtské Národní shromáždění (viz poznámku 443), které se po odchodu konzervativních poslanců a značného počtu liberálních poslanců scvrklo na 130 členů a přesídlilo začátkem června 1849 do Stuttgartu. Württemberská liberální vláda, která schválila říšskou ústavu, ho měla ochránit před pruským vojskem i před lidovým povstáním. 18. června byl kusý parlament rozehnán württemberským vojskem. — *658.*

509 Marx a Engels měli v úmyslu spolupracovat s časopisem „Die Revolution" (viz poznámku 353). — *664.*

510 Poprvé vyšel tento dopis zkráceně v časopisu „Die Neue Zeit", sv. 2, čís. 29, 1906—1907. — *665.*

511 V květnu 1852 končilo období presidentského úřadu Ludvíka Bonaparta. Podle francouzské ústavy z roku 1848 se volby nového presidenta měly konat každý čtvrtý rok vždy druhou květnovou neděli. Marx zřejmě ironicky naráží na to, že francouzští demokraté očekávali od druhé květnové neděle 1852 jakési zázraky v politickém vývoji. — *665.*

[512] Časopis „Die Revolution" přinesl oznámení o tom, že chystá vydat Marxovu práci o Proudhonovi. Marx však tuto práci nenapsal, protože časopis přestal vycházet a Marx neměl jinou možnost práci vydat. — *665.*

[513] Krátký úryvek z tohoto dopisu byl poprvé otištěn v časopisu „Die Neue Zeit", Dodatky, čís. 12 z 12. dubna 1912 (viz poznámku 454). — *667.*

[514] Tímto oslovením dělá Marx narážku na stejnojmennou Freiligrathovu baladu. — *667.*

[515] Jde o změnu místa schůzí členů londýnské obce Svazu komunistů. Začátkem roku 1852 bylo místo schůzí znovu přeloženo jinam — do Crown Street (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 475). — *668.*

[516] Po Bonapartově státním převratu ve Francii z 2. prosince 1851 schválil tehdejší anglický ministr zahraničních věcí Palmerston v rozmluvě s francouzským velvyslancem v Londýně uzurpátorský postup Ludvíka Bonaparta. Protože Palmerston v tomto případě jednal bez souhlasu ostatních členů whigovského kabinetu, musel v prosinci 1851 odstoupit, třebaže se anglická vláda s Palmerstonovým stanoviskem zásadně nerozcházela a jako první evropská vláda uznala bonapartovský režim ve Francii. — *668.*

[517] Na tuto žádost nedostal Marx odpověď. 22. března 1845 se musel Marx písemně zavázat, že nebude v Belgii publikovat nic o současné politice (viz tento svazek, str. 491). — *671.*

[518] Roku 1838 byl Marx pro plicní onemocnění a chrlení krve osvobozen od povinnosti nastoupit vojenskou službu v Berlíně a roku 1841 byl pro slabé plíce prohlášen za neschopného vojenské služby. — *672.*

[519] Míní se *Klub německých dělníků*, který byl založen v Paříži začátkem března 1848 z iniciativy vedoucích členů Svazu komunistů. Stanovy Klubu vypracoval Marx. Pomocí této organizace chtěli Marx a Engels sjednotit německé dělníky, kteří žili jako emigranti v Paříži, vysvětlovat jim taktiku proletariátu v buržoazně demokratické revoluci a čelit dobrodružnému plánu maloburžoazních demokratů na vpád dobrovolnických legií do Německa. Klub vykonal velký kus práce tím, že organizoval návrat německých dělníků do vlasti, aby se tam zúčastnili revolučního boje. — *674.*

[520] Tyto dva verše jsou vzaty z druhé strofy Freiligrathovy básně „Réveille" [„Procitnutí"], kterou napsal pro revoluční slavnost na Gürzenichu v Kolíně nad Rýnem 19. dubna 1849. — *682*

[521] Míní se provolání ústředního výboru Svazu komunistů v Kolíně ke Svazu z 1. prosince 1850 (viz poznámku 279). V tomto dokumentu se odsuzuje rozbíječské jednání Willichovy a Schapperovy frakce. Současně s provoláním a jinými dokumenty poslal kolínský ústřední výbor londýnskému kraji Stanovy Komunistického svazu (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 7, čes. vyd. 1959, str. 568—570). — *685.*

JMENNÝ REJSTŘÍK*

Adam, francouzský dělník, blanquista, za červencové monarchie člen tajných revolučních společností; 1850 jeden z vůdců spolku francouzských blanquistických emigrantů v Londýně. — 179, 181, 214, 225

Adelung, Johann Christoph (1732 až 1806), německý filolog, autor řady prací o etymologii a gramatice německé řeči. — 54

Ahrens, Heinrich, německý dělník, stoupenec Weitlingův, jeden z nejaktivnějších představitelů Svazu spravedlivých v Paříži. — 52

Albert (skutečným jménem Alexandre *Martin*) (1815—1895), francouzský dělník, socialista, za červencové monarchie jeden z vůdců tajných revolučních společností, 1848 člen prozatímní vlády. — 534

Alexandr I. (1777—1825), ruský car (1801—1825). — 277

Alexandr Makedonský (Veliký) (356 až 323 před n. l.), významný starověký vojevůdce a státník; od 336 makedonský král. — 649

Alison, Archibald (1792—1867), anglický historik a ekonom, tory. — 625

Allard, francouzský demokrat. — 139

Allsop, Thomas (1795—1880), anglický burzovní makléř, publicista, přidal se k chartistům; v roce 1858 financoval Orsiniho atentát na Napoleona III. — 410

Ammon, Christoph Friedrich von (1766 až 1850), německý protestantský teolog. — 473

Andréová, Félicité, Engelsova známá v Paříži ve čtyřicátých letech 19. století. — 131, 531

Anneke, Friedrich (asi 1818 — asi 1872), pruský dělostřelecký důstojník, propuštěný 1846 z armády pro své politické přesvědčení; člen kolínské obce Svazu komunistů; kolísal mezi marxistickými silami a sektářskými přívrženci Gottschalkovými; 1848 jeden ze zakladatelů kolínského Dělnického spolku, redaktor listu „Neue Kölnische Zeitung", člen Porýnského krajského výboru demokratů; 1849 člen provinčního výboru porýnských a vestfálských dělnických spolků (duben—květen), velitel dělostřelectva bádensko-falcké revoluční armády; později se zúčastnil občanské války v USA na straně Severu. — 136, 156, 587

* *Anněnkov*, Pavel Vasiljevič (1812 až 1887), ruský liberální statkář, kritik

* Hvězdičkou jsou označena jména osob, jimž jsou adresovány dopisy zařazené v tomto svazku.

a publicista; na svých častých zahraničních cestách se seznámil s Marxem. — 57, 497, 508—519, 529, 530

Anselm z Canterbury (1033—1109), středověký teolog a filosof, představitel rané scholastiky; od 1093 arcibiskup v Canterbury. — 456

Antoine, Gustave, počátkem padesátých let 19. století francouzský emigrant v Londýně; švagr Augusta Blanquiho. — 248, 631

Arago, Dominique François (1786 až 1853), významný francouzský astronom, fyzik a matematik; buržoazní politik; za červencové monarchie člen poslanecké sněmovny, republikán; 1848 člen prozatímní vlády; účastnil se potlačení červnového povstání pařížského proletariátu. — 478, 534

Argout, Antoine Maurice Apollinaire, hrabě *d'* (1782—1858), francouzský státník, 1830—1834 byl několikrát ministrem, generální guvernér Francouzské banky (1834—1857). — 436

Arminius (Armin) (17 před n. l.—21 n. l.), kníže germánského kmene Cherusků, vedl boj germánských kmenů proti Římu; roku 9 n. l. porazil Římany v Teutoburském lese. — 54, 405

Arnošt August (1771—1851), hannoverský král (1837—1851). — 325, 329

Attila (zemř. 453), vůdce Hunů (433 až 453). — 178

Baedeker, Julius Theodor (1814—1880), německý pokrokový vydavatel a knihkupec, 1845—1846 vydával časopis „Gesellschaftsspiegel". — 19, 33, 36, 37

Baillut, belgický demokrat, 1848 pokladník bruselského Demokratického sdružení. — 140

Bakunin, Michail Alexandrovič (1814 až 1876), ruský revolucionář a publicista, účastník revoluce 1848 až 1849 v Německu; později jeden z ideologů narodnictví a anarchismu; v I. internacionále vystupoval jako zapřisáhlý odpůrce marxismu a na haagském kongresu 1872 byl z I. internacionály pro svou rozbíječskou činnost vyloučen. — 20, 30, 57, 101, 528

Bamberger, Louis, v padesátých letech 19. století německý emigrant v Londýně, redaktor listu „Deutsche Londoner Zeitung". — 176, 195, 253, 261, 262, 281, 334, 335, 338, 339, 342, 403, 421, 484

Bamberger, Simon, londýnský bankéř, otec Louise Bambergera. — 262, 334, 335

Barbaroux, Charles Jean (1767—1794), účastník francouzské buržoazní revoluce, člen Konventu, girondista. — 51

Barbès, Armand (1809—1870), francouzský revolucionář, maloburžoazní demokrat; za červencové monarchie jeden z vůdců tajné revoluční Společnosti čtyř ročních období; aktivně se zúčastnil revoluce 1848, poslanec Ústavodárného shromáždění; za účast na událostech z 15. května 1848 byl odsouzen k doživotnímu vězení, 1854 amnestován; po amnestii emigroval a později zanechal politické činnosti. — 217

Baroche, Pierre Jules (1802—1870), francouzský politik, právník, bonapartista; před státním převratem z 2. prosince 1851 i po něm byl

několikrát členem vlády. — 211

Barrot, Camille Hyacinthe Odilon (1791—1873), francouzský buržoazní politik, do února 1848 vůdce liberální dynastické opozice; od prosince 1848 do října 1849 předseda vlády; opíral se o kontrarevoluční blok monarchistických frakcí. — 123, 166, 431

Bartels, Adolphe (1802—1862), belgický demokrat, maloburžoazní publicista, 1844—1846 redaktor listu „Débat Social". — 106, 108, 112, 113

Bartels, Jules, belgický advokát, maloburžoazní demokrat; bratr Adolpha Bartelse. — 108

Barthélemy, Emmanuel (asi 1820 až 1855), francouzský dělník, blanquista, za červencové monarchie člen tajných revolučních společností, účastník červnového povstání v Paříži 1848; později emigroval do Anglie, byl jedním z vůdců spolku francouzských blanquistických emigrantů v Londýně; přiklonil se k Willichově a Schapperově sektářské frakci; 1855 byl odsouzen pro vraždu a popraven. — 177, 179, 183, 212, 214, 220, 226, 232, 239, 240, 248, 250, 254, 256, 259, 390, 433, 614, 616, 630, 631

Bastiat, Frédéric (1801—1850), francouzský vulgární buržoazní ekonom, hlasatel třídní harmonie. — 422

Bastide, Jules (1800—1879), francouzský politik a publicista; jeden z redaktorů buržoazně republikánského listu „Le National" (1836—1846); 1848 poslanec Ústavodárného shromáždění a ministr zahraničních věcí. — 81

Bauer, Bruno (1809—1882), německý idealistický filosof, jeden z nejvýznačnějších mladohegelovců, buržoazní radikál; po revoluci 1848 spolupracoval s reakčním listem „Kreuz-Zeitung"; po 1866 národní liberál; autor řady prací k dějinám křesťanství. — 18, 30, 39, 98, 405, 447, 450, 451, 453—455, 460, 467, 472, 473, 482, 483, 486

Bauer, Edgar (1820—1886), německý publicista, mladohegelovec; po revoluci 1848—1849 žil střídavě v Altoně, Flensburgu, v Londýně a Hamburku; po amnestii 1861 pruský úředník; bratr Bruno Bauera. — 18, 30, 39, 404, 463, 472, 473

Bauer, Heinrich, představitel německého hnutí, jeden z vůdců Svazu spravedlivých, člen ústředního výboru Svazu komunistů, povoláním obuvník; 1851 emigroval do Austrálie. — 139, 173, 177, 195, 408, 674

**Bauer*, Ludwig (Louis), německý lékař, 1848 poslanec pruského Národního shromáždění za kraj Stolpe (levé křídlo); 1849 odjel do Londýna, kde se přiklonil k buržoazním kruhům německé emigrace. — 363, 364, 367, 580, 600

Bayard, Pierre du Terrail, seigneur *de* (asi 1475—1524), francouzský rytíř, oslavovaný svými současníky jako vzor statečnosti a šlechetnosti, jako „rytíř bez bázně a hany". — 214

Bayer, Karl (1806—1883), německý idealistický filosof. — 447

Becker, August (1814—1871), německý publicista, člen Svazu spravedlivých ve Švýcarsku; stoupenec Weitlingův; účastník revoluce 1848 až 1849 v Německu; 1853 emigroval do USA, kde spolupracoval s demokratickými novinami. — 52

**Becker*, Hermann Heinrich („rudý Becker") (1820—1885), německý právník a publicista, člen předsednictva Spolku dělníků a zaměstnavatelů v Kolíně nad Rýnem, člen Porýnského krajského výboru demokratů; redaktor listu „Westdeutsche Zeitung" (květen 1849—červenec 1850); člen Svazu komunistů, 1852 odsouzen v kolínském procesu proti komunistům; později národní liberál. — 157, 195, 198, 215, 249, 257, 280, 281, 296, 309, 312, 575, 595, 609, 613—618, 647, 654, 685

Becker, Johann Philipp (1809—1886), povoláním kartáčník, jeden z vedoucích představitelů demokratického hnutí třicátých až čtyřicátých let v Německu a Švýcarsku; působil hlavně jako publicista; důstojník švýcarské armády ve válce proti Sonderbundu; aktivní účastník revoluce 1848—1849; za bádensko-falckého povstání 1849 velel bádenské domobraně; po revoluci se přiklonil k proletářskému komunismu; v šedesátých letech přední pracovník I. internacionály, účastník všech jejích kongresů; Marxův a Engelsův přítel a spolubojovník. — 274,585

Becker, Max Josef (zemř. 1896), inženýr z Porýnské provincie, maloburžoazní demokrat, účastník bádensko-falckého povstání 1849, po porážce povstání emigroval do Švýcarska, později do USA. — 230, 639

Beckerath, Hermann von (1801—1870), německý bankéř, jeden z vůdců porýnské liberální buržoazie; 1848 poslanec frankfurtského Národního shromáždní (pravý střed); v srpnu až září 1848 byl ministrem financí v říšské vládě. — 326, 643

Becková, Wilhelmine (zemř. 1851), rakouská dobrodružka, vydávala se za baronesu a Kossuthovu politickou důvěrnici; agentka rakouské a anglické policie. — 265, 270, 378

Bedřich II, (Veliký) (1712—1786), pruský král (1740—1786). — 269

Bedřich Vilém IV. (1795—1861), pruský král (1840—1851). — 64, 134, 181, 296, 469, 528, 628

Bem, Józef (1795—1850), polský generál, představitel národně osvobozeneckého hnutí, účastník polského povstání 1830—1831; v říjnu 1848 se zúčastnil obrany revoluční Vídně; 1849 jeden z velitelů maďarské revoluční armády; později sloužil v turecké armádě pod jménem Amurat paša. — 217, 222, 624

Bentham, Jeremy (1748—1832), anglický sociolog, teoretik utilitarismu. — 23, 38

Béranger, Pierre Jean *de* (1780—1837), významný francouzský demokratický básník, autor politických satir. — 50

Bergenroth, Gustav Adolph (1813 až 1869), německý historik a publicista, maloburžoazní demokrat, účastník revoluce 1848—1849, 1850 emigroval. — 34, 35

Bermbach, Adolph (1821—1875), právník z Kolína nad Rýnem, demokrat, poslanec frankfurtského Národního shromáždění; po revoluci 1848 až 1849 člen Svazu komunistů; svědek obhajoby v kolínském procesu proti komunistům (1852), obstarával spojení mezi Marxem a obžalovanými; později liberál. — 323, 330

Bernadotte, Jean Baptiste Jules (1764 až 1844), francouzský maršál; 1818 až 1844 král švédský a norský pod jménem Karel XIV. Jan. — 471

Bernard, Simon François (1817—1862), francouzský politik, republikán; emigroval do Anglie; 1858 byl francouzskou vládou obviněn z účasti na Orsiniho atentátu na Napoleona III., anglický soud (Old Bailey) ho však osvobodil. — 435

Bernays, Karl Ludwig (1815—1879), německý radikální publicista, 1844 člen redakce pařížského listu německých emigrantů „Vorwärts!", vydávaného za přímé Marxovy účasti; po revoluci 1848—1849 emigroval do USA. — 18, 21, 29, 30, 36, 45, 47, 48, 53, 55, 57, 61, 66, 67, 85, 86, 88, 93—95, 98—100, 103, 116, 135, 492, 521

Berryer, Pierre Antoine (1790—1868), francouzský advokát a politik, za druhé republiky poslanec Ústavodárného a Zákonodárného shromáždění, legitimista. — 414, 432

Berthold, Otto, bývalý pruský poddůstojník, po revoluci 1848—1849 se spojil s Willichem a Schapperem. — 413, 419

Beta, Heinrich (vlastním jménem *Bettziech*) (1813—1876), německý novinář, maloburžoazní demokrat, emigrant v Londýně, Kinkelův stoupenec. — 647

Beust, Friedrich von (1817—1899), pruský důstojník, byl dán pro své politické přesvědčení do výslužby; 1848 člen výboru kolínského Dělnického spolku a jeden z redaktorů „Neue Kölnische Zeitung" (září 1848—únor 1849), v říjnu 1848 delegát kolínského Dělnického spolku na druhém demokratickém kongresu v Berlíně, kde navrhoval program téměř shodný s „Požadavky Komunistické strany v Německu"; 1849 účastník bádensko-falckého povstání; po revoluci emigroval do Švýcarska a působil tam jako uznávaný pokrokový pedagog; člen sekce I. internacionály v Curychu. — 556

Biedermann, Karl (1812—1901), německý buržoazní historik a publicista, umírněný liberál; 1848 poslanec frankfurtského Národního shromáždění (střed); později národní liberál. — 59

Blanc, Jean Joseph Louis (1811—1882), francouzský maloburžoazní socialista, novinář a historik; 1848 člen prozatímní vlády a předseda lucemburské komise; byl pro třídní smír s buržoazií; v srpnu 1848 emigroval do Anglie; jeden z vůdců maloburžoazní emigrace v Londýně. — 91, 101, 114—119, 121, 122, 124—126, 130, 131, 134, 135, 211, 214, 215, 217, 219, 225—229, 231, 237, 239, 240, 248, 254, 256, 259, 277, 280, 282, 349, 357, 361, 433, 435, 437, 439, 442, 478, 534, 582, 614—617, 630—632, 661

**Blank*, Karl Emil (1817—1893), německý obchodník, ve čtyřicátých až padesátých letech se klonil k socialistickým názorům; švagr Bedřicha Engelse. — 17, 31, 43, 146, 148, 164, 193, 494, 496, 531—535, 538 až 541, 611, 612, 663

Blank, Wilhelm (1821—1892), spolužák Bedřicha Engelse, později obchodník. — 19

**Blanková*, Marie (1824—1901), sestra Bedřicha Engelse, od 1845 žena Karla Emila Blanka. — 17, 493, 494, 532, 539, 541, 612, 662, 663

Blanqui, Louis Auguste (1805—1881), francouzský revolucionář, utopický komunista, organizátor několika taj-

vyšetřování činnosti německých emigrantů ve Švýcarsku, vytvořené 1843 švýcarskou vládou, autor zprávy této komise uveřejněné 1843. — 477

Böhler, v padesátých letech 19. století německý emigrant v Londýně. — 363

Bohnstedt, německý právník, maloburžoazní demokrat, 1848 jeden

Börnstein, Arnold Bernhard Karl (1808—1849), německý maloburžoazní demokrat, jeden z vůdců dobrovolnické legie německých emigrantů v Paříži, v dubnu 1848 se účastnil bádenského povstání. — 674

* *Börnstein*, Heinrich (1805—1892), německý maloburžoazní demokrat; od 1842 žil v Paříži, 1844 založil list „Vorwärts!" a byl jedním z redaktorů; 1849 emigroval do USA; bratr Arnolda Bernharda Karla Börnsteina. — 48, 85, 93, 94, 99, 100, 116, 486—488, 491

Bourboni, královská dynastie ve Francii (1589—1792, 1814—1815 a 1815 až 1830). — 101

Bray, John Francis (1809—1897), anglický ekonom, utopický socialista, stoupenec Owenův; rozvíjel teorii „pracovních peněz". — 95

Bremerová, Frederika (1801—1865), švédská spisovatelka, zakladatelka žánru tzv. švédské rodové ságy. — 92

Brentano, Lorenz Peter (1813—1891), advokát v Mannheimu, maloburžoazní demokrat; 1848 poslanec frankfurtského Národního shromáždění (levé křídlo); 1849 předseda bádenské prozatímní vlády; po porážce bádensko-falckého povstání emigroval do Švýcarska a později do USA. — 641

Breyer, Friedrich Albert (1812—1876), německý liberál, ve čtyřicátých letech lékař v Bruselu; člen bruselského Demokratického sdružení. — 139, 140, 143

Bricourt, Jean Joseph (1805—1857), belgický soudní úředník, buržoazní demokrat, 1847—1848 člen belgické poslanecké sněmovny. — 143

Brockhaus, Heinrich (1804—1874), německý nakladatel, od 1823 až do své smrti majitel stejnojmenného nakladatelství a knihkupectví v Lipsku. — 61

Broglie, Achile Charles Léonce Victor, vévoda (1785—1870), francouzský státník, ministerský předseda (1835 až 1836), poslanec Zákonodárného shromáždění (1849—1851), orleanista. — 414

Brüggemann, Karl Heinrich (1810 až 1887), německý publicista, liberál; jako člen studentského spolku a vedoucí účastník hambašské slavnosti 1832 odsouzen k smrti a do 1840 vězněn na pevnosti; po amnestii spolupracovník „Rheinische Zeitung" a 1845—1855 šéfredaktor „Kölnische Zeitung". — 278, 380

Bruhn, Karl (nar. 1803), německý novinář, člen Svazu komunistů, z něhož byl 1850 vyloučen; stoupenec Willichovy a Schapperovy sektářské frakce; později lassallovec a redaktor listu „Nordstern" v Hamburku. — 640, 677

brunšvický vévoda, viz *Karl Friedrich August Wilhelm*

Brutus (Marcus Junius Brutus) (asi 85—42 před n. l.), římský politik, jeden z iniciátorů aristokratického republikánského spiknutí proti Juliu Caesarovi. — 218, 278, 384

Bugeuad de la Piconnerie, Thomas Robert (1784—1849), francouzský generál, od 1843 maršál, orleanista; člen poslanecké sněmovny za červencové monarchie; 1834 potlačil republikánské povstání v Paříži, jeden z organizátorů dobyvačných válek v Alžírsku a v Maroku, 1841—1847 generální guvernér Alžírska, 1848 až

1849 vrchní velitel alpské armády, poslanec Zákonodárného shromáždění. — 535

Buhl, Ludwig (1814 — asi 1882), německý publicista, mladohegelovec. — 23

Bucher, Lothar (1817—1892), pruský úředník a publicista; 1848 poslanec pruského Národního shromáždění (levý střed); po porážce revoluce 1848—1849 emigroval do Londýna; později národní liberál, spolupracovník Bismarckův v zahraničním úřadě. — 229, 253, 259, 367, 374

Buchez, Philippe (1796—1865), francouzský politik a historik, buržoazní republikán, jeden z ideologů křesťanského socialismu. — 50

Bülow, Adam Heinrich Dietrich, baron von (1757—1807), pruský důstojník a vojenský spisovatel. — 269

Bülow, Friedrich Wilhelm, hrabě *Dennewitz* (1755—1816), pruský generál, účastník válek proti napoleonské Francii, bratr Adama Heinricha Bülowa. — 269

Bülow-Cummerow, Ernst Gottfried Georg (1775—1851), pruský velkostatkář, reakční publicista a politik, vyjadřoval názory pruských junkerů. — 452

Bunsen, Christian Karl Josias, baron von (1791—1860), pruský diplomat, publicista a teolog; měl úzké styky s pruským dvorem; vyslanec v Londýně (1842—1854). — 340

Bürgers, Heinrich (1820—1878), německý radikální publicista, spolupracovník listu „Rheinische Zeitung" (1842—1843), 1848 člen kolínské obce Svazu komunistů, jeden z redaktorů listu „Neue Rheinische Zeitung"; od 1850 člen ústředního výboru Svazu komunistů, v kolínském procesu proti komunistům (1852) odsouzen k šesti letům vězení; později národní liberál. — 21, 36, 39, 63, 111, 137, 145, 148, 157, 158, 286, 291, 309, 312, 314, 318, 326, 422, 488, 504, 520, 609, 620

Burnsová, Lizzy (1827—1878), irská dělnice, účastnila se irského národně osvobozeneckého hnutí; druhá družka Bedřicha Engelse. — 196

Burnsová, Mary (zemř. 1863), irská dělnice, první družka Bedřicha Engelse. — 131, 196, 204, 313, 496

Butz, Gustav, ve čtyřicátých letech 19. století německý nakladatel v Hagenu. — 28

**Cabet*, Ètienne (1788—1856), francouzský právník a publicista, utopický komunista; 1834 emigroval do Anglie, byl silně ovlivněn Owenovými myšlenkami; autor utopického románu „Voyage en Icarie" [„Cesta do Ikarie"] (1842); redaktor listu „Le Populaire" [„Lid"] (1841—1849), 1848—1856 zakládal v Texasu (USA) vzorné komunistické osady. — 46, 100, 116, 355, 537

Caesar, Gaius Julius (asi 100—44 před n. l.), římský vojevůdce a státník. — 220

**Campe*, Johann Julius Wilhelm (1792 až 1867), německý knihkupec a nakladatel, od 1823 jeden z majitelů hamburského nakladatelství „Hoffmann a Campe"; ve třicátých letech vydával díla skupiny spisovatelů „Mladé Německo". — 281, 406, 460, 485, 495

Camphausen, Ludolf (1803—1890), německý bankéř, jeden z vůdců po-

rýnské liberální buržoazie; v březnu až červnu 1848 pruský ministerský předseda; prováděl zrádcovskou politiku dohody s reakcí. — 541

Capefigue, Jean Baptiste Honoré Raymond (1802—1872), francouzský publicista a historik, monarchista. — 101

Caperon, Paulin, francouzský emigrant, počátkem padesátých let 19. století člen výboru spolku proskribovaných francouzských blanquistických emigrantů v Londýně. — 179, 180, 183, 685, 686

Carlier, Pierre Charles Joseph (1799 až 1858), pařížský policejní prefekt (1849—1851), bonapartista. — 410, 414

Carlyle, Thomas (1795—1881), anglický spisovatel, historik a idealistický filosof hlásající kult hrdinů; kritizoval anglickou buržoazii z pozic reakčního romantismu a feudálního socialismu; tory, po 1848 otevřený nepřítel dělnického hnutí. — 18, 390

Carnap, Johann Adolph, pruský úředník, 1837—1851 primátor Elberfeldu. — 34

Carnot, Lazare Nicolas (1753—1823), francouzský matematik a fyzik, politik a vojevůdce, buržoazní republikán; za Francouzské revoluce nejprve jakobín, jeden z organizátorů obrany Francie proti koalici evropských států; 1794 se zúčastnil kontrarevolučního převratu 9. thermidoru. — 433

Castiau, Adelson (1804—1879), belgický advokát a politik, buržoazní demokrat, 1843—1848 člen poslanecké sněmovny. — 136, 143

Caussidière, Marc (1808—1861), francouzský maloburžoazní socialista, 1834 účastník lyonského povstání; za červencové monarchie jeden z organizátorů tajných revolučních společností; po únorové revoluci 1848 pařížský policejní prefekt, poslanec Ústavodárného shromáždění, po porážce červnového povstání 1848 emigroval do Anglie. — 277, 433

Cavaignac, Louis Eugène (1802—1857), francouzský generál a politik, umírněný buržoazní republikán, ve třicátých až čtyřicátých letech se zúčastnil dobytí Alžírska, 1848 generální guvernér Alžírska (od března), v květnu—červnu 1848 ministr války, s nevídanou krutostí potlačil červnové povstání pařížských dělníků; od června do prosince 1848 ministerský předseda. — 296, 299, 302, 303, 305, 310, 397, 400, 415, 431

Cicero (Marcus Tullius Cicero) (106 až 43 před n. l.), vynikající římský řečník, spisovatel a státník, ideolog aristokraticko-republikánské státní formy, eklektický filosof; jeho prostřednictvím se Římané seznámili s řeckou filosofií. — 252

Clark, Thomas (zemř. 1857), jeden z chartistických vůdců; po 1848 reformista; zakladatel Národní chartistické ligy (National Charter League) — 203, 217

Clausewitz, Karl von (1780—1831), pruský generál a vynikající buržoazní vojenský teoretik; 1812 až 1814 sloužil v ruské armádě. — 625

Clouth, Wilhelm, majitel kolínské tiskárny, kde se od 1. června do 27. srpna 1848 tiskla „Neue Rheinische Zeitung". — 540

* *Cluss*, Adolf (asi 1820—po 1889), ně-

mecký inženýr, člen Svazu komunistů, 1848 tajemník mohučského Dělnického vzdělávacího spolku, 1849 emigroval do USA; úředník ve washingtonských loděnicích, v padesátých letech si pravidelně dopisoval s Marxem a Engelsem, spolupracoval s mnoha německými, anglickými a americkými demokratickými a dělnickými listy. — 428, 656, 665

Cobbett, William (1762—1835), anglický politik a publicista; významný představitel maloburžoazního radikalismu, bojoval za demokratizaci anglického politického zřízení. — 120

Cobden, Richard (1804—1865), anglický továrník, buržoazní politik, jeden z vůdců freetraderů a spoluzakladatel Ligy proti obilním zákonům; člen parlamentu. — 167, 212, 287, 568

Cohenová, žena Karla Blinda. — 404, 405, 409

Considérant, Victor (1808—1893), francouzský publicista, utopický socialista, žák a stoupenec Fourierův. — 91, 343

Costa Cabral, António Bernardo *da*, markýz *de Thormar* (1803—1889), portugalský reakční státník, vůdce buržoazně monarchistické strany, předseda vlády (1842—1846, 1849 až 1851). — 299

Cotta, Johann Georg (1796—1863), německý nakladatel, 1832—1863 majitel velké vydavatelské firmy. — 336, 406

Cousin, Victor (1792—1867), francouzský idealistický filosof, eklektik. — 475

Crémieux, Adolphe (1796—1880), francouzský advokát a buržoazní politik, ve čtyřicátých letech liberál; za revoluce 1848 (únor—květen) ministr spravedlnosti v prozatímní vládě, za druhé republiky poslanec Ústavodárného a Zákonodárného shromáždění. — 533

Cromwell, Oliver (1599—1658), anglický státník; vůdce buržoazie a zburžoaznělé šlechty za buržoazní revoluce z konce 17. století; 1653 až 1658 lord protektor (hlava státu) Anglie, Skotska a Irska. — 215, 261

Crüger, Friedrich (1820—1850), německý maloburžoazní demokrat z Královce, publicista; 1846 emigroval do Bruselu, člen bruselského Demokratického sdružení, spolupracovník „Deutsche Brüsseler-Zeitung". — 105—107, 109—112

Culpeper, sir Thomas (1578—1662), anglický ekonom, merkantilista. — 425

Damm, německý maloburžoazní demokrat; 1849 předseda bádenského Ústavodárného shromáždění; později emigroval do Anglie. — 363

Dana, Charles Anderson (1819—1897), americký pokrokový novinář, ve čtyřicátých až šedesátých letech redaktor listu „New-York Daily Tribune" a „New American Cyclopaedia". — 385, 428, 434, 635, 652, 664, 666

* *Daniels*, Roland (1819—1855), německý lékař; člen kolínské obce Svazu komunistů, od 1850 člen kolínského ústředního výboru Svazu komunistů, jeden z obžalovaných v kolínském procesu proti komunistům (1852), porota jej zprostila viny; Marxův a Engelsův přítel. —

61, 137, 237, 265, 269, 278, 281, 307 až 309, 313, 318, 330, 409, 502, 520, 578, 620, 622, 625, 651

**Danielsová*, Amalie (1820—1895), žena Rolanda Danielse. — 651

Dante Alighieri (1265—1321), velký italský básník. — 405, 457

Danton, Georges Jacques (1759—1794), významný politik Francouzské revoluce, vůdce pravého křídla jakobínů. — 51, 433

Darasz, Albert (1808—1852), představitel polského národně osvobozeneckého hnutí, účastník povstání 1830—1831, vedoucí člen demokratických organizací polské emigrace, člen Ústředního výboru evropské demokracie. — 183

Daul, A., německý maloburžoazní demokrat, účastník bádensko-falckého povstání 1849. — 585

Decker, německý maloburžoazní demokrat; po únorové revoluci 1848 člen Německé demokratické společnosti v Paříži. — 674

Decker, Karl von (1784—1844), německý generál a vojenský spisovatel· — 270, 638

Delessert, Gabriel Abraham Marguerite (1786—1858), policejní prefekt v Paříži (1836—1848). — 87, 88

Dembiński, Henryk (1791—1864), polský generál, představitel národně osvobozeneckého hnutí, účastník povstání 1830—1831, za revoluce 1848—1849 jeden z hlavních velitelů maďarské revoluční armády. — 268, 568

Děmidov, Anatolij Nikolajevič (1813 až 1870), ruský aristokrat, majitel mnoha dolů a hutí, mecenáš a filantrop. — 306

Demuthová, Helene (1823—1890), hospodyně a věrná přítelkyně Marxovy rodiny. — 251

Derby, Edward Geoffrey Smith *Stanley*, od 1851 hrabě (1799—1869), anglický státník, do 1835 whig, později vůdce toryů, v druhé polovině 19. století jeden z vůdců konzervativců; ministerský předseda (1852, 1858 až 1859, 1866—1868). — 229

Desmoulins, Lucie Simplice Camille Benoit (1760—1794), francouzský advokát a publicista, účastník Francouzské revoluce, pravicový jakobín, přítel Dantonův. — 66

d'Ester, Karl Ludwig Johann (1811 až 1859), německý socialista a demokrat, povoláním lékař; člen kolínské obce Svazu komunistů, 1848 poslanec pruského Národního shromáždění (levé křídlo); od října 1848 člen německého Ústředního výboru demokratů; hrál významnou úlohu v bádensko-falckém povstání; emigroval do Švýcarska. — 19, 29, 63, 137, 148, 162, 163, 236, 573, 658, 660

Dickens, Charles (1812—1870), významný anglický realistický spisovatel. — 172

Dietz, Bernhard (zemř. 1850), německý novinář, maloburžoazní demokrat. — 160

Dietz, Oswald (asi 1824—1864), německý architekt ve Wiesbadenu, účastník revoluce 1848—1849, emigrant v Londýně; člen Svazu komunistů; po rozkolu ve Svazu 1850 se připojil k Willichově a Schapperově maloburžoazní frakci, člen jejího ústředního výboru; později účastník občanské války v USA na straně Severu. — 179, 183, 195, 368, 397, 404, 408, 413, 429, 430

Disraeli, Benjamin, od 1876 hrabě *Beaconsfield* (1804—1881), anglický politik a spisovatel, jeden z vůdců toryů, v druhé polovině 19. století vůdce konzervativní strany; kancléř pokladu (ministr financí) (1852, 1858—1859 a 1866—1868), ministerský předseda (1868 a 1874 až 1880). — 229

Döbler, Ludwig (1801—1864), rakouský iluzionista, předváděl „mlhové obrazy". — 310

Doherty, Hugh, irský publicista, vydavatel fourierovského listu „London Phalanx", který vycházel v letech 1841—1843; autor filosofických a filologických prací. — 47

Dolleschall, Laurenz (nar. 1790), policejní úředník v Kolíně nad Rýnem (1819—1847); cenzor listu „Rheinische Zeitung". — 296

Dominicus, Adolf, německý obchodník, strýc Ernsta Dronka. — 146

Donovan, Daniel, anglický chartista, ve čtyřicátých až padesátých letech 19. století jeden z vůdců chartistických organizací v Lancashiru. —192

**Dronke*, Ernst (1822—1891), německý publicista a spisovatel, zpočátku „pravý" socialista, od 1848 člen Svazu komunistů; 1848—1849 jeden z redaktorů „Neue Rheinische Zeitung"; po porážce revoluce 1848 až 1849 emigroval do Francie, 1850 odjel do Švýcarska, kde měl reorganizovat Svaz komunistů; za rozkolu ve Svazu zůstal stoupencem Marxe a Engelse; od 1852 v Anglii; po rozpuštění Svazu komunistů koncem 1852 zanechal politické činnosti a věnoval se obchodu. — 143, 145, 146, 150, 152, 162, 164, 167, 180, 184, 191, 202, 230, 236, 240, 255, 276, 279, 280, 286, 385, 389, 405, 406, 412, 416, 555, 556, 563, 566, 570, 599, 600, 630—633, 640, 650, 653, 685

Dronke, Ernst Friedrich Johann (1797 až 1849), německý učitel, od 1841 ředitel gymnasia ve Fuldě; autor několika filologických a historických prací; otec Ernsta Dronka. — 146

Droste-Vischering, Clemens August, svobodný pán von (1773—1845), arcibiskup v Kolíně nad Rýnem (1835 až 1845). — 459

Drucker, Louis, německý novinář, maloburžoazní demokrat, vydavatel humoristického týdeníku „How do you do?" v Londýně. — 349, 647

Dubourg-Butler, Frédéric, hrabě (1788 až 1850), francouzský generál, aktivně se účastnil bojů na barikádách za revoluce 1830, později zanechal politické činnosti. — 256

Dufaure, Jules Armand Stanislas (1798 —1881), francouzský advokát a státník, orleanista; ministr veřejných prací (1839—1840), ministr vnitra (1848—1849), ministr spravedlnosti (1871—1873, 1875—1876, 1877—1879) a ministerský předseda (1876, 1877—1879); kat Pařížské komuny. — 166

Duchâtel, Charles Marie Tanneguy, hrabě (1803—1867), francouzský státník, orleanista; ministr obchodu (1834—1836) a ministr vnitra (1839 a 1840 až únor 1848). — 87, 132

Dulon, Rudolph (1807—1870), německý pastor, stoupenec hnutí „přátel světla", které bylo v opozici proti oficiální církvi; 1853 emigroval do USA. — 197—199, 336

Dumas, Alexandre (otec) (1803 až

1870), známý francouzský romanopisec. — 227

Dumon, Pierre Sylvain (1797—1870), francouzský liberální advokát a státník, ministr veřejných prací (1843—1847) a ministr financí (1847 až 1848); po únorové revoluci 1848 zanechal politické činnosti. — 47

Dumouriez, Charles François (1739 až 1823), francouzský generál a politik; za Francouzské revoluce girondista; 1792—1793 velel severní revoluční armádě; v březnu 1793 zradil Francouzskou republiku. — 400

Dupin, André Marie Jean Jacques (1783—1865), francouzský právník a politik, orleanista, poslanec Ústavodárného shromáždění (1848 až 1849) a předseda Zákonodárného shromáždění (1849—1851); později bonapartista. — 431

Dupont de l'Eure, Jacques Charles (1767 až 1855), francouzský liberální politik; účastník Francouzské revoluce a revoluce 1830; v čtyřicátých letech se klonil k umírněným buržoazním republikánům; 1848 předseda prozatímní vlády. — 533

Dureau de La Malle, Adolphe Jules César Auguste (1777—1857), francouzský vědec, filolog a archeolog. — 359

**Ebner*, Hermann, německý novinář, ve čtyřicátých až padesátých letech 19. stol. tajný agent rakouské policie. — 336, 406, 412, 421, 424, 426, 641—648, 657—661, 667

Eccarius, Johann Friedrich, německý krejčovský dělník, člen Svazu komunistů; od 1851 emigrant v Londýně, za rozkolu ve Svazu komunistů Marxův a Engelsův stoupenec; bratr Johanna Georga Eccaria. — 422

Eccarius, Johann Georg (1818—1889), německý krejčovský dělník, emigrant v Londýně; publicista; významný představitel mezinárodního dělnického hnutí, člen Svazu spravedlivých, potom Svazu komunistů, člen generální rady I. internacionály; později se přiklonil k reformistickým vůdcům anglických tradeunionů. — 180, 196, 218, 422, 665

Eichhorn, Johann Albrecht Friedrich (1779—1856), pruský státník, ministr kultury, osvěty a lékařství (1840 až 1848). — 451

Eisen, v padesátých letech 19. stol. německý knihkupec v Kolíně, staral se o rozšiřování „Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue". — 593, 597, 685

Eisermann, německý truhlář, ve čtyřicátých letech 19. stol. stoupenec Karla Grüna. — 54, 55, 64, 75, 77, 78, 81, 87, 100

Elsner, Karl Friedrich Moritz (1809 až 1894), slezský publicista a politik, radikál, 1848 poslanec pruského Národního shromáždění (levé křídlo); v padesátých letech jeden z redaktorů listu „Neue Oder-Zeitung". — 259

Enfantin, Barthélemy Prosper (1796 až 1864), francouzský utopický socialista, jeden z nejbližších žáků Saint-Simona; spolu s Bazardem jedním z hlavních představitelů saint-simonovské školy. — 50

**Engels*, pruský plukovník, od 1851 generál; 1848—1849 vojenský velitel Kolína nad Rýnem. — 287, 558—561

Engels, Friedrich (1796—1860), otec Bedřicha Engelse, 1837 založil v Manchesteru a později spolu s Ermenem v Engelskirchenu přádelnu bavlny Ermen & Engels; pietista. — 31, 35, 39, 40, 145, 146, 150, 153—155, 181, 212, 237, 238, 266, 316—318, 381, 382, 496, 531, 611, 612

Engels, Hermann (1822—1905), bratr Bedřicha Engelse; továrník v Barmenu. — 19, 378, 381, 384, 386

Engels, Rudolf (1831—1903), bratr Bedřicha Engelse. — 40

Engelsová, Anna (1825—1853), sestra Bedřicha Engelse. — 539

Engelsová, Elisabeth Francisca Mauritia (1797—1873), matka Bedřicha Engelse. — 34, 41, 155, 381, 531, 538

Engelsová, Hedwiga (1830—1904), sestra Bedřicha Engelse. — 34, 40

Engelsová, Marie, viz *Blanková*, Marie

Ermen, Anton, spolumajitel firmy „Ermen & Engels" v Manchesteru. — 528

Ermen, Gottfried, spolumajitel firmy „Ermen & Engels" v Manchesteru. — 316, 611, 612

Ermen, Peter (Pitt), spolumajitel firmy „Ermen & Engels" v Manchesteru. — 184, 264, 316, 333, 437, 611, 612

Essellen, Christian (1823—1859), německý maloburžoazní demokrat, publicista, 1848 jeden z vůdců frankfurtského Dělnického spolku, redaktor listu „Allgemeine Arbeiter-Zeitung"; 1845 emigroval do Švýcarska, později do USA. — 132, 142, 576, 585

Esser, Christian Joseph (nar. asi 1809), německý dělník, člen kolínského Dělnického spolku, 1849 redaktor listu „Freiheit, Brüderlichkeit, Arbeit" [„Svoboda, bratrství, práce"]. — 379

Ewerbeck, August Hermann (1816 až 1860), německý lékař a spisovatel, vůdce pařížských obcí Svazu spravedlivých, později člen Svazu komunistů (1850 vystoupil). — 17, 20, 30, 45—50, 53—55, 58, 62, 65, 75, 79, 87—88, 97, 100—101, 116—117, 147, 361, 405, 409, 413, 481, 521, 537, 556

Fabricius, Franz, frankfurtský obchodník, maloburžoazní demokrat. — 627

Faider, Victor, belgický advokát a politik, buržoazní demokrat. — 142, 143

Fanon, francouzský emigrant, počátkem padesátých let 19. stol. člen výboru blanquistického spolku francouzských socialistických demokratů v Londýně. — 179, 180, 183, 685

Faucher, Julius (1820—1878), německý publicista, mladohegelovec, stoupenec svobodného obchodu; začátkem padesátých let hlásal buržoazně individualistické, anarchistické názory; 1850—1861 emigrant v Anglii. — 296, 299, 349, 358, 641

Faucher, Léon (1803—1854), francouzský publicista, ekonom a politik, orleanista, později bonapartista, ministr vnitra (prosinec 1848—květen 1849, 1851). — 310, 410, 414

* *Fenner von Fenneberg*, Daniel (1820 až 1863), bývalý rakouský důstojník, 1848 velitel vídeňské národní gardy, 1848 krátkou dobu vrchní velitel a náčelník štábu falcké revoluční armády, po nezdařeném pokusu o dobytí pevnosti Landau byl zbaven

své funkce; po porážce povstání emigroval. — 338, 557

**Feuerbach*, Ludwig Andreas (1804 až 1872), vynikající německý materialistický filosof; představitel německé klasické filosofie. — 24, 33, 34, 46, 61, 71, 73, 74, 181, 376, 405, 409, 447, 453, 472—474, 478, 481—484, 487

Fickler, Joseph (1808—1865), německý novinář, maloburžoazní demokrat, 1848—1849 jeden z vůdců demokratického hnutí v Bádensku, 1849 člen bádenské prozatímní vlády; po porážce revoluce emigroval do Švýcarska, později do Anglie a USA. — 319, 320, 322, 327, 329, 341, 363 až 367, 636, 643, 658

Fieschi, v padesátých letech 19. stol. emigrant v Londýně. — 181

Fichte, Immanuel Hermann von (1797 až 1879), profesor filosofie v Bonnu (1840—1842) a v Tübingen (1842 až 1863); představitel etického teismu; syn Johanna Gottlieba Fichta, jehož dílo a biografii uveřejnil. — 456

Fischer, německý novinář, maloburžoazní demokrat, 1849 účastník bádensko-falckého povstání, po jeho porážce emigroval do USA. — 273, 276, 279, 359, 365, 370, 371, 374, 416, 419, 420

Fischer, F., člen Svazu komunistů. — 110

Fix, Théodore (1800—1846), švýcarský ekonom a publicista, spolupracoval s různými časopisy, např. s časopisem „Journal des Économistes". — 59

Fleischer, Karl Moritz (1809—1876), německý publicista, spolupracovník listu „Rheinische Zeitung".—473

Flocon, Ferdinand (1800—1866), francouzský politik a publicista, maloburžoazní demokrat, jeden z redaktorů listu „La Réforme"; 1848 člen prozatímní vlády. — 115—117, 119, 121, 122, 130, 134, 139, 140, 483, 532, 534, 632

Florencourt, Franz von (1803—1886), německý publicista, redaktor řady německých listů; zpočátku liberál, od poloviny čtyřicátých let konzervativec. — 278

Foucault, Jean Bernard Léon (1819 až 1868), francouzský fyzik. — 281

Fould, spolumajitel pařížského bankovního domu. — 531

Fourier, François Marie Charles (1772 až 1837), francouzský utopický socialista. — 25, 36—38, 47, 50, 508, 518

Franck, Gustav (zemř. 1860), rakouský maloburžoazní demokrat, počátkem padesátých let emigrant v Londýně. — 363, 366, 367

Franck, Paul, německý novinář, maloburžoazní demokrat, od počátku padesátých let emigrant v USA, účastník občanské války na straně Severu. — 287

Frank, A., pařížský nakladatel, ve čtyřicátých letech až v první polovině šedesátých let 19. stol. společně s C. G. Voglerem v Bruselu vydal Marxovu „Bídu filosofie". — 121, 123, 126, 486

František Josef I. (1830—1916), rakouský císař (1848—1916). — 296

**Freiligrath*, Ferdinand (1810—1876), významný německý revoluční básník, dlouholetý Marxův přítel, 1848 až 1849 spolupracovník „Neue Rheinische Zeitung", člen Svazu komunistů; 1851—1868 emigrant

v Londýně, v padesátých letech zanechal revoluční činnosti. — 150, 165, 286, 295, 301, 307, 309, 319, 320, 323, 341, 349, 370, 374, 404, 406, 412, 556, 562, 567—569, 577, 578, 587, 588, 595, 626, 629, 632, 635, 646, 647, 652, 655, 658, 665, 667, 682, 688

Freiligrathová, Ida (1817—1899), žena Ferdinanda Freiligratha. — 569, 578, 667

* *Fröbel*, Julius (1805—1893), německý publicista a vydavatel pokrokové literatury, maloburžoazní demokrat; účastník revoluce 1848—1849 v Německu, poslanec fraknfurtského Národního shromáždění (levé křídlo); člen ústředního výboru německých demokratů; po porážce revoluce emigroval do Ameriky, 1857 se vrátil do Evropy a působil jako publicista ve službách reakční rakouské vlády. — 30, 68, 477—479, 504

Galeer, Albert (1816—1851), švýcarský učitel a literát; maloburžoazní demokrat, 1847 se zúčastnil války proti Sonderbunbu ve Švýcarsku, 1849 bádensko-falckého povstání. — 255, 630

Garnier-Pagès, Louis Antoine (1803 až 1878), francouzský politik, umírněný buržoazní republikán, 1848 člen prozatímní vlády a starosta Paříže. — 533

Gebert, August, truhlář z Meklenburska, člen Svazu komunistů ve Švýcarsku, později v Londýně; po rozkolu ve Svazu 1850 se připojil k Willichově a Schapperově maloburžoazní frakci, byl členem jejího ústředního výboru. — 179, 257, 274, 314, 632

Gehrke, v padesátých letech 19. stol. německý emigrant v Londýně. — 363

Geiger, Wilhelm Arnold, pruský policejní úředník, 1848 vyšetřující soudce, později policejní ředitel v Kolíně nad Rýnem. — 553

Gerlach, von, představitel pruské reakční byrokracie; předseda kolínské vlády (1839—1844). — 468

Gigot, Philippe (1820—1860), účastník belgického dělnického a demokratického hnutí, člen Svazu komunistů; ve čtyřicátých letech blízký spolupracovník Marxův a Engelsův. — 87, 104, 109, 113, 130, 136, 139 až 141, 143, 144, 150, 152, 498, 499

Girardin, Émile *de* (1806—1881), francouzský buržoazní publicista a politik, ve třicátých až padesátých letech byl s přestávkami redaktorem listu „La Presse"; v politice naprosto bezzásadový; před revolucí 1848 byl v opozici proti Guizotově vládě, za revoluce buržoazní republikán, poslanec Zákonodárného shromáždění (1850—1851); později bonapartista. — 299, 302, 305, 372, 376, 414

Godwin, William (1756—1836), anglický maloburžoazní spisovatel a publicista, jeden z ideových původců anarchismu, odpůrce malthusovství. — 38

Goegg, Amand (1820—1897), německý novinář, maloburžoazní demokrat, 1849 člen bádenské prozatímní vlády; po porážce revoluce emigroval; v sedmdesátých letech se přiklonil k německé sociální demokracii. — 297, 300, 319, 320, 327, 363 až 369, 374, 607, 636, 643, 644

Goethe, Johann Wolfgang (1749 až

1832), velký německý spisovatel a myslitel. — 62, 96, 193, 196, 405, 453

Gö(h)ringer, Karl (nar. asi 1808), hostinský z Badenu, 1848—1849 se zúčastnil bádenského revolučního hnutí, po porážce revoluce emigroval do Anglie, člen Svazu komunistů, po rozkolu ve Svazu 1850 se přiklonil k Willichově a Schapperově maloburžoazní frakci; v jeho hostinci v Londýně se scházeli němečtí maloburžoazní emigranti. — 256, 273, 281, 301, 363, 405, 408, 413, 417, 423

Goldheim, pruský policejní důstojník, počátkem padesátých let 19. stol. jeden z tajných agentů pruské policie v Londýně. — 288

Görgey, Arthur (1818—1916), maďarský generál, za revoluce v Uhrách 1848 až 1849 vrchní velitel armády (duben—červen 1849); opíral se o reakční důstojníky a kontrarevoluční část buržoazie, sabotoval revoluční boj. — 268, 568

* *Görtz*, Franz Damian (1788—1865), zemský rada a vrchní starosta Trevíru (1841—8. dubna 1848). — 672, 673

Gottschalk, Andreas (1815—1849), německý lékař, člen kolínské obce Svazu komunistů; v dubnu až červnu 1848 předseda kolínského Dělnického spolku; zastával maloburžoazní sektářské stanovisko a vystupoval proti Marxově a Engelsově strategii a taktice v německé revoluci. — 136, 156, 292, 528

Gouté, francouzský emigrant, počátkem padesátých let 19. stol. člen výboru blanquistického spolku francouzských emigrantů v Londýně. — 179, 180, 183

Graham, sir James Robert George (1792—1861), anglický státník, whig, později peelovec; 1841—1846 ministr vnitra v Peelově kabinetu. — 288

Greppo, Jean Louis (1810—1888), francouzský politik, maloburžoazní socialista; účastník lyonského povstání 1831 a 1834; za druhé republiky poslanec Ústavodárného a Zákonodárného shromáždění. — 617

Grey, sir George (1799—1882), anglický státník, whig, ministr vnitra (1846 až 1852, 1855—1858 a 1861—1866) a ministr pro kolonie (1854—1855). — 288

Gross, Magnus, německý publicista, maloburžoazní demokrat, v padesátých letech 19. stol. emigrant v USA. — 191, 199, 202

Grouchy, Emmanuel, markýz *de* (1766 až 1847), francouzský generál, od 1815 maršál, účastník válek napoleonské Francie. — 535

Grün, Karl (1817—1887), německý maloburžoazní publicista, v polovině čtyřicátých let hlavní představitel „pravého" socialismu; za revoluce 1848—1849 vystupoval jako maloburžoazní demokrat; poslanec pruského Národního shromáždění (levé křídlo). — 21, 45, 46, 51—57, 64, 65, 75—79, 81, 83—85, 88, 96, 97, 100, 101, 103, 319, 499

Gubitz, Friedrich Wilhelm (1786 až 1870), německý buržoazní spisovatel a dřevorytec, od 1817 vydával časopis „Der Gesellschafter". — 647

Guerrier, francouzský socialista, přítel Augusta Hermanna Ewerbecka, ve čtyřicátých letech 19. stol. se přikláněl k Marxovi a Engelsovi. — 20, 30, 481

Guizot, François Pierre Guillaume (1787—1874), francouzský historik a státník, orleanista, od 1840 do únorové revoluce 1848 prakticky řídil vnitřní i zahraniční politiku Francie; zastánce zájmů finanční buržoazie. — 47, 161

Gümpel, Johann Heinrich, německý dělník, počátkem padesátých let 19. stol. emigrant v Londýně. — 429

Günther, Georg, německý novinář, maloburžoazní demokrat, 1849—1850 jeden z redaktorů „Neue Deutsche Zeitung", v padesátých letech 19. stol. emigrant v Londýně. — 216

Gutenberg, Johann (asi 1400—1468), německý zlatník z Mohuče, vynálezce evropského způsobu knihtisku pomocí odlévaných liter. — 375

Gutzkow, Karl (1811—1878), německý spisovatel, jeden z představitelů literární skupiny „Mladé Německo"; 1838—1842 redaktor časopisu „Telegraph für Deutschland", 1847 až 1850 dramaturg dvorního divadla v Drážďanech. — 497

Habsburk, viz *František Josef I.*

Hagen, Karl (1810—1868), německý historik, politik; od 1836 soukromý docent heidelberské university; 1848 až 1849 poslanec frankfurtského Národního shromáždění (krajní levice), od 1855 profesor v Bernu. — 478

* *Hagen*, Theodor (1823—1871), člen Svazu komunistů v Hamburku, vydavatel „Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue". — 592, 593, 595—597

Hain, August, německý emigrant v Londýně, člen Svazu komunistů, za rozkolu ve Svazu 1850 stoupenec Marxův a Engelsův. — 334, 637

* *Harney*, George Julian (1817—1897), významný představitel anglického dělnického hnutí, jeden z vůdců levého chartistického křídla; redaktor listů „Northern Star", „Democratic Review", „Friend of the People", „Red Republican" a jiných chartistických novin a časopisů; do padesátých let byl ve spojení s Marxem a Engelsem; člen bruselského korespondenčního výboru, Svazu spravedlivých a Svazu komunistů; počátkem padesátých let se přiklonil k maloburžoazním demokratům a dočasně se rozešel s revolučním směrem v dělnickém hnutí. — 84, 89, 90, 115, 123, 139, 167, 171, 172, 174, 181, 193, 196, 198, 203, 210, 217, 218, 220, 222, 224—231, 233, 237, 239—242, 244—248, 250, 251, 285, 302, 337, 406, 410, 420, 538, 579, 616, 630, 631, 653, 674, 685

Harneyová, Mary (zemř. 1853), žena Georga Juliana Harneyho. — 196, 217, 229, 237, 285

Hasse, Friedrich Rudolf (1808—1862), německý teolog, profesor na bonnské universitě. — 456

Hassenpflug, Hans Daniel (1794 až 1862), německý reakční státník, 1832—1837 ministr spravedlnosti a vnitra v Hesensko-Kaselsku, 1850 až 1855 ministerský předseda, absolutista. — 637

Hatzfeldt-Wildenburg, Edmund, hrabě von (nar. 1798), muž hraběnky Sophie Hatzfeldtové. — 527

Hatzfeldtová, Sophie, hraběnka (1805 až 1881), Lassallova přítelkyně a stoupenkyně. — 527, 567

Haude, účastník demokratického hnutí v Německu ve čtyřicátých letech

19. stol., člen Svazu komunistů, za rozkolu ve Svazu 1850 stoupenec Willichovy a Schapperovy maloburžoazní frakce, 1850 emisar této frakce v Německu. — 180, 181, 314, 632, 685

Haug, Ernst, rakouský důstojník, maloburžoazní demokrat, účastník italské revoluce 1848—1849, po porážce revoluce emigroval do Anglie, jeden z redaktorů týdeníku „Kosmos". — 256, 280, 285, 296, 301, 358, 363, 364, 366, 367, 642, 643

Haupt, Hermann Wilhelm (nar. asi 1831), německý obchodní příručí, člen Svazu komunistů, po rozkolu ve Svazu vyslán Marxem a Engelsem do Německa; 1851 jeden ze zatčených při kolínském procesu proti komunistům, při vyšetřování zbaběle vypovídal a byl zproštěn obžaloby; vystěhoval se do Brazílie. — 195, 330, 404, 408, 409, 413, 418, 419, 422, 640

Haynau, Julius Jakob (1786—1853), rakouský generál, 1848-1849 krutě potlačil revoluční hnutí v Itálii a v Uhrách. — 231, 615, 661

Hébert, Michel Pierre Alexis (1799 až 1887), francouzský právník a státník, orleanista, 1834—1848 člen poslanecké sněmovny, od 1841 generální prokurátor královského soudu, ministr spravedlnosti (1847 až únor 1848); 1849 poslanec Zákonodárného národního shromáždění. — 100

Hecker, německý demokrat v Elberfeldu (1848). — 145, 148

Hegel, Georg Wilhelm Friedrich (1770 až 1831), nejvýznamnější představitel německé klasické filosofie, objektivní idealista; v jeho systému je celý přírodní, historický i duchovní svět poprvé znázorněn jako proces. — 24, 25, 92, 181, 354, 422, 425, 433, 449, 453, 464, 481, 511

Heilberg, Louis (nar. 1818), německý novinář, politický emigrant v Bruselu, 1846 člen bruselského Komunistického korespondenčního výboru, později člen Svazu komunistů. — 105, 107, 108, 112, 123, 176

**Heine*, Heinrich (1797—1856), veliký německý básník. — 58, 93, 94, 98, 119, 124, 131, 167, 195, 349, 424, 436, 442, 443, 466, 485, 490—492, 497, 646

Heinová, Mathilde (1815—1883), žena Heinricha Heina. — 491

Heinzen, Karl (1809—1880), německý radikální publicista, maloburžoazní demokrat, vystupoval proti Marxovi a Engelsovi; krátce se zúčastnil bádensko-falckého povstání 1849; emigroval do Švýcarska, později do Anglie; na podzim 1850 odjel natrvalo do USA. — 105, 109, 119 131, 154, 229, 253, 280, 281, 305 323, 336, 341, 348, 349, 365, 375 376, 386, 404, 412, 443, 444, 502 583, 585, 621, 628, 634, 639, 649 654, 658, 677

Heise, Heinrich (zemř. asi 1860), německý maloburžoazní demokrat, publicista, jeden z redaktorů listu „Hornisse" (1848—1850); zúčastnil se revoluce 1848—1849 v Německu, emigroval do Anglie. — 216

Henricus, viz *Bürgers*, Heinrich

Hentze, Julius (nar. asi 1816), německý důstojník; člen Svazu komunistů; po rozkolu ve Svazu 1850 se připojil k Willichově a Schapperově maloburžoazní frakci; 1852 svědek obža-

loby v kolínském procesu proti komunistům. — 583

Hermes, Karl Heinrich (1800—1856), německý publicista, 1842 jeden z redaktorů „Kölnische Zeitung"; tajný agent pruské vlády. — 459, 463

Hertle, Daniel (nar. 1824), německý novinář, maloburžoazní demokrat, 1849 účastník bádensko-falckého povstání; 1850 emigroval do USA. — 366, 367

**Herwegh*, Georg (1817—1875), německý revoluční básník; od 1842 Marxův přítel; po únorové revoluci 1848 jeden z vůdců Německé demokratické společnosti v Paříži a spoluorganizátor dobrovolnické legie německých emigrantů v Paříži na pomoc bádenskému povstání v dubnu 1848; po dlouhém exilu ve Švýcarsku se 1866 vrátil do Německa; později stoupenec Lassallův, od 1869 do své smrti člen sociálně demokratické strany (eisenašských). — 131, 140, 466, 467, 469, 490, 492, 521—524, 527, 528, 536, 674

Herweghová, Emma (1817—1904), žena Georga Herwegha. — 523, 528

**Hess*, Moses (1812—1875), německý maloburžoazní publicista, v polovině čtyřicátých let jeden z hlavních představitelů „pravého" socialismu; po rozkolu ve Svazu komunistů 1850 stoupenec Willichovy a Schapperovy maloburžoazní frakce; v šedesátých letech lassallovec. — 18, 19, 21, 23, 24, 27, 28, 32—40, 43, 45, 48, 57—59, 61, 62, 74, 76, 93—95, 97, 101, 109—110, 118, 120, 125—126, 130—133, 139, 143, 146, 478, 490, 501—504, 520, 525, 636, 685

Hessová, Sybille (rozená Peschová) (1820—1903), žena Mosesa Hesse. — 43, 48, 58, 501, 632, 685

Hill, zaměstnanec firmy „Ermen & Engels" v Manchesteru v padesátých až šedesátých letech 19. stol. — 266, 611

Hine, L. A., německý maloburžoazní demokrat, v padesátých letech 19. stol. emigrant v USA. — 202

Hirsch, Wilhelm, příručí z Hamburku, počátkem padesátých let 19. stol. pruský policejní agent v Londýně. — 429

Hody, A. B., policejní ředitel v Bruselu ve čtyřicátých letech 19. stol. — 493, 494

Hoff, Heinrich (1810—1852), německý vydavatel v Mannheimu, účastník revoluce 1848—1849 v Německu, po její porážce emigroval do USA. — 375, 649

Hoffstetter, Gustav von (1818—1874), švýcarský důstojník a vojenský spisovatel, 1847 účastník války proti Sonderbundu, 1849 bojoval v oddílu Garibaldiho. — 638

Hollinger, německý emigrant v Londýně. — 368, 369

Homér, pololegendární starořecký epický básník, autor „Iliady" a „Odyssey". — 371, 456

Howitt, William (1792—1879), anglický spisovatel, autor knih o dějinách křesťanství a o jiných otázkách. — 309

Hühnerbein, F. W., německý komunista, povoláním krejčí; za povstání v Elberfeldu v květnu 1849 člen vojenské komise bezpečnostního výboru. — 148, 243

Hunt, Thornton Leigh (1810—1873), anglický novinář, buržoazní radikál; ve čtyřicátých a padesátých letech

se účastnil chartistického hnutí. — 429

Hurst, Ambrose, anglický chartista, po roce 1848 reformista. — 203

Changarnier, Nicolas Anne Théodule (1793—1877), francouzský generál a politik, monarchista; za druhé republiky poslanec Ústavodárného a Zákonodárného shromáždění, po červnu 1848 velitel pařížské posádky a národní gardy, účastnil se potlačení demonstrace z 13. června 1849; po státním převratu z 2. prosince byl z Francie vypovězen. — 299, 302, 305, 410, 414, 431, 432

Christ, A., německý publicista, autor brožury o ochranných clech — 628, 635

Christiansen, Johannes (1809—1853), německý právník, historik římského práva, profesor na kielské univerzitě. — 453

Imandt, Peter, německý učitel, demokrat, účastník revoluce 1848—1849, po porážce revoluce emigroval do Švýcarska, později do Anglie; člen Svazu komunistů; Marxův a Engelsův stoupenec. — 555

Imbert, Jacques (1793—1851), francouzský socialista, účastník lyonského povstání 1834, ve čtyřicátých letech emigrant v Belgii, místopředseda bruselského Demokratického sdružení; po únorové revoluci 1848 velitel Tuilerií. — 105—107, 109, 112, 535

Jacobi, Abraham (1830—1919), německý lékař, jeden z vedoucích představitelů Svazu komunistů, obžalovaný v kolínském procesu proti komunistům (1852), porota jej zprostila viny, ale pro „urážku veličenstva" zůstal dále ve vazbě; 1853 emigroval do Anglie, později do USA, kde propagoval v tisku ideje marxismu; účastnil se občanské války na straně Severu; president Akademie lékařských věd v New Yorku (1885—1889), profesor a president řady lékařských institucí, autor řady lékařských vědeckých prací. — 313

Jacoby, Johann (1805—1877), německý lékař, publicista a politik, buržoazní demokrat; 1848 jeden z vůdců levého křídla v pruském Národním shromáždění; 1849 člen druhé komory (krajní levé křídlo); v sedmdesátých letech sociální demokrat. — 114, 330

Jakub I. (1566—1625), anglický král (1603—1625), jako Jakub IV. král (1567—1625). — 64

Jenni, Friedrich (zemř. 1849), švýcarský publicista, radikál, redaktor a vydavatel bernského humoristického časopisu „Gukhasten". — 85

Johnston, Alexander Keith (1804 až 1871), anglický cestovatel, geograf a kartograf. — 406

Johnstone, James Finley Weir (1796 až 1855), anglický chemik, autor řady prací o agrochemii. — 406

Joinville, François Ferdinand Philippe Louis Marie, vévoda *Orleánský*, princ *de* (1818—1900), syn Ludvíka Filipa, po vítězství únorové revoluce 1848 emigroval do Anglie. — 535

Jomini Henri (1779—1869), generál ve francouzských a později (od 1813) v ruských službách, původem Švýcar; vojenský teoretik, autor četných prací o strategii a dějinách vojenství. — 625

Jones, Ernest Charles (1819—1869), významný pracovník anglického dělnického hnutí, proletářský básník a publicista, jeden z vůdců revolučního chartismu; redaktor „Northern Star", redaktor „Notes to the People" a „People's Paper"; Marxův a Engelsův přítel. — 139, 172, 174, 181, 192, 193, 203, 217, 218, 227, 228, 231, 239, 240, 244, 247, 260, 285, 337, 339, 411, 429, 631, 661, 674

* *Jottrand*, Lucien Léopold (1804 až 1877), belgický právník a publicista, ve čtyřicátých letech maloburžoazní demokrat; 1847 předseda bruselského Demokratického sdružení. — 106, 108, 112, 113, 136—138, 141, 526

Julius, Gustav (1810—1851), německý publicista, maloburžoazní demokrat, představitel „pravého" socialismu. — 59, 63, 229, 253, 336, 349, 648

Jung, Alexander (1799—1884), německý spisovatel a literární historik; publicista, přikláněl se k literární skupině „Mladé Německo". — 462

Jung, Georg (1814—1886), německý publicista, maloburžoazní demokrat, mladohegelovec, jeden z odpovědných vydavatelů listu „Rheinische Zeitung"; 1848 poslanec pruského Národního shromáždění (levé křídlo), později národní liberál. — 21, 22, 32, 453, 462, 490, 587

Junge, Adolph Friedrich, německý dělník, jeden z předních představitelů Svazu spravedlivých, od 1847 člen Svazu komunistů. — 54, 55, 65, 79, 81, 87, 97, 109, 110, 113

Kant, Immanuel (1724—1804), zakladatel klasické německé filosofie; snažil se smířit materialismus s idealismem, spojit různorodé, navzájem si odporující filosofické směry v jeden systém. Přírodovědné spisy z prvního období jeho činnosti a zejména jeho hypotéza o vzniku světa obsahují prvky materialismu a spontánní dialektiky. — 456

Kanut, viz *Knut Veliký*

Kapp, Friedrich (1824—1884), německý historik a politik, maloburžoazní demokrat, účastník revoluce 1848 až 1849, 1850 emigroval do USA. — 375, 555, 556, 636, 649

Kapp, Christian (1790—1874), německý filosof, mladohegelovec, přítel Ludwiga Feuerbacha. — 475, 478

Karl Friedrich August Wilhelm (1804 až 1873), od 1823 vévoda *brunšvický*, svržen počátkem září 1830, emigroval; pokoušel se obnovit svou vládu za pomoci různých evropských států; ve čtyřicátých až padesátých letech byl ve spojení s demokratickými živly v emigraci, vydával „Deutsche Londoner Zeitung". — 181, 643

Kato starší (Marcus Porcius Cato Maior) (234—149 před n. l.), římský politik a spisovatel, hájil výsady patriciátu; 184 před n. l. byl zvolen cenzorem, vykonával svůj úřad s příslovečnou tvrdostí. — 369

Kats, Jacob (1804—1886), belgický dělník, básník a dramatik, činný v dělnickém hnutí, byl pod vlivem utopického socialismu. — 106—108

Kendall, ředitel školy v Manchesteru — 637

Kilinsky, Karl, počátkem padesátých

let 19. stol. maďarský emigrant v Londýně. — 591

Kinkel, Gottfried (1815—1882), německý básník a publicista, maloburžoazní demokrat, účastník bádensko-falckého povstání 1849; pruským soudem odsouzen k doživotnímu žaláři; 1850 uprchl z vězení a emigroval do Anglie; jeden z vůdců maloburžoazní emigrace v Londýně, Marxův a Engelsův odpůrce. — 181, 229, 253, 260, 261, 274, 280, 281, 285, 295, 298, 301, 309, 310, 319, 336, 358, 359, 363—368, 370, 371, 374, 375, 384, 388, 399, 404, 412, 413, 416, 428, 429, 565, 618, 628, 636, 641—646, 649, 657—661, 667

Kinkelová, Johanna, roz *Mockelová* (1810—1858), německá spisovatelka, žena Gottfrieda Kinkela. — 295, 301, 305, 642, 643

Kirchmann, Julius (1802—1884), německý právník a filosof, radikál; 1848 poslanec pruského Národního shromáždění (levý střed); 1849 člen druhé komory; později pokrokář. — 298

Klapka, György (1820—1892), maďarský generál, za revoluce 1848 až 1849 velel jedné z uherských armád; 1849 emigroval; v padesátých letech byl ve spojení s bonapartistickými kruhy, 1867 se po amnestii vrátil do Uher. — 595

Klein, Johann Jacob (asi 1818—1895 až 1897), lékař v Kolíně nad Rýnem, člen Svazu komunistů, jeden z obžalovaných v kolínském procesu proti komunistům (1852); porota jej osvobodila. — 606

Kleist-Retzow, Hans Hugo (1814 až 1892), pruský politik, stál v čele krajně pravého křídla konzervativní strany, jeden ze zakladatelů listu „Neue Preusische Zeitung". — 326

Klose, G., německý emigrant v Londýně, člen Svazu komunistů, za rozkolu ve Svazu (1850) stál na straně Marxově. — 322, 325

Knut Veliký (Kanut Veliký) (asi 995 až 1035), dánský král (1014—1035), zároveň král anglický (od 1017) a norský (od 1028). — 91

Köhler, J., ve čtyřicátých letech 19. stol. bankéř v Ženevě. — 151

Köhler, J. E. M., majitel tiskárny v Hamburku, ve které se v roce 1850 tiskl první sešit časopisu „Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue". — 581, 592

Koch, Eduard Ignaz, německý katolický duchovní, účastník revoluce 1848—1849 v Německu; v padesátých letech emigrant v USA, spolupracovník listu „New-Yorker Staatszeitung". — 652, 653

**Köppen*, Karl Freidrich (1808—1863), německý radikální publicista a historik, mladohegelovec, celoživotní Marxův přítel, kterého poznal v berlínském „doktorském klubu"; 1842 spolupracovník „Neue Rheinische Zeitung"; za revoluce 1848—1849 působil v demokratickém hnutí. — 453, 542

Korff, Hermann, pruský důstojník, propuštěný 1847 z armády pro své politické přesvědčení; maloburžoazní demokrat; 1848—1849 odpovědný vydavatel „Neue Rheinische Zeitung"; později emigroval do USA. — 154, 555

Körner, A. F., německý malíř, ve čtyřicátých letech 19. stol. Engelsův známý v Paříži. — 88, 101, 124

Kossuth, Lajos (1802—1894), vůdce

maďarského národně osvobozeneckého hnutí, představitel buržoazně demokratických živlů, hlava maďarské revoluční vlády v revoluci 1848–1849; po porážce revoluce emigroval; v padesátých letech se snažil získat podporu bonapartistických kruhů. – 265, 268, 404, 405, 419, 420, 423, 429, 436, 660, 661, 667

Köttgen, Gustav Adolf (1805–1882), německý malíř a básník, zúčastnil se ve čtyřicátých letech dělnického hnutí; svými názory byl blízký „pravému" socialismu; dopisovatel bruselského Korespondenčního výboru; účastnil se revoluce 1848 až 1849; působil v brémském dělnickém spolku, 1849 tam vydával dělnické noviny, vystupoval jako důsledný demokrat. – 32, 35, 41, 95

Krämer, počátkem čtyřicátých let 19. stol. mechanik v Bonnu. – 455

Krapülinski, viz *Napoleon III. Ludvík Bonaparte*

Kriege, Hermann (1820–1850), německý novinář, představitel „pravého" socialismu; v druhé polovině čtyřicátých let vedl skupinu německých „pravých" socialistů v New Yorku. – 33, 36, 75, 80, 83, 84

Kristián VIII. (1786–1848), dánský král (1839–1848). – 63

Krug, Wilhelm Traugott (1770–1842), německý idealistický filosof; stoupenec Kantův, od 1805 profesor filosofie v Královci; liberální publicista. – 252

Krummacher, Friedrich Wilhelm (1796 1868), německý kazatel, kalvínský pastor, vůdce wuppertalských pietistů. – 18

Küthmann, ve čtyřicátých letech 19. stol. německý nakladatel v Brémách. – 74, 90, 95, 98, 99

Ladenberg, Adalbert (1798–1855), jeden z představitelů pruské reakční byrokracie; 1848–1850 ministr kultu, osvěty a lékařství. – 158

Lamartine, Alphonse Marie Louis *de* (1790–1869), francouzský básník, historik a politik, ve čtyřicátých letech umírněný republikán; 1848 ministr zahraničních věcí, fakticky řídil prozatímní vládu. – 115, 117, 126, 144, 478, 532–534

Lamennais, Félicité Robert *de* (1782 až 1854), francouzský abbé, publicista, ideolog křesťanského socialismu. – 376

Landolphe, francouzský maloburžoazní socialista, emigrant v Londýně; po rozkolu ve Svazu komunistů 1850 se klonil k Willichově a Schapperově maloburžoazní frakci. – 214, 215, 217, 219, 226, 229–231, 239, 244 až 246, 249, 251, 254, 259, 617

La Sagra, Ramon *de* (1798–1871), španělský ekonom, historik a přírodovědec, liberál. – 134, 135

**Lassalle*, Ferdinand (1825–1864), významný německý nemarxistický socialista, povoláním advokát; radikální demokrat, 1848–1849 se zúčastnil demokratického hnutí v Porýnské provincii, až do roku 1862 byl v písemném styku s Marxem a Engelsem; počátkem šedesátých let propagátor socialistických idejí a organizátor dělnického hnutí, zakladatel Všeobecného německého dělnického spolku (1863); podporoval politiku sjednocení Německa „shora" pod hegemonií Pruska; založil

oportunistický směr v německém dělnickém hnutí. — 543, 567, 577

Lautz, v padesátých letech 19. stol. bankéř v Trevíru. — 262

Leach, James, povoláním tkadlec, jeden z vůdců chartistických organizací v Lancashiru ve čtyřicátých letech 19. stol.; po 1848 reformista. — 192, 193, 203

Ledru-Rollin, Alexandre Auguste (1807 až 1874), francouzský publicista a politik, jeden z vůdců maloburžoazních demokratů, redaktor listu „La Réforme"; 1848 ministr vnitra v prozatímní vládě; poslanec Ústavodárného a Zákonodárného shromáždění, kde vedl stranu Hory; po demonstraci z 13. června 1849 emigroval do Anglie; jeden z vůdců maloburžoazní emigrace v Londýně. — 130, 180, 183, 210, 214, 220, 225—227, 240, 277, 302, 343, 364—366, 376, 377, 414, 433, 436, 438, 532, 534, 614—616, 630, 642, 659

Lehmann, Albert, německý dělník v Londýně, působil ve Svazu spravedlivých a v Německém dělnickém vzdělávacím spolku v Londýně, člen ústředního výboru Svazu komunistů, po rozkolu ve Svazu se připojil k Willichově a Schapperově maloburžoazní frakci. — 177

Lehmann, August Friedrich Gottlieb (nar. 1819), německý obuvník, maloburžoazní demokrat, byl ve spojení s Willichem; za účast v revoluci 1848—1849 byl obžalován z velezrady a 1851 odsouzen k smrti; tento rozsudek byl změněn v doživotní žalář. — 304

Lenka, viz *Demuthová*, Helene

**Leopold I.* (1790—1865), belgický král (1831—1865). — 93, 402, 671

Leroux, Pierre (1797—1871), francouzský maloburžoazní publicista, utopický socialista, stoupenec křesťanského socialismu. — 50, 475, 582

**Leske*, Karl Wilhelm, ve čtyřicátých a padesátých letech 19. stol. knihkupec a vydavatel v Darmstadtu. — 28, 37, 62, 68, 83, 85, 490, 503—507, 570

Lessner, Friedrich (1825—1910), povoláním krejčovský tovaryš, člen Svazu komunistů, účastník revoluce 1848—1849, v kolínském procesu proti komunistům 1852 odsouzen ke třem letům pevnostního vězení; od 1856 emigrant v Londýně; člen generální rady I. internacionály, Marxův a Engelsův přítel a spolubojovník. — 337

Liebig, Justus von (1803—1873), německý chemik, průkopník teorie organické a analytické chemie a jejího využití v zemědělství. — 406

Liebknecht, Wilhelm (1826—1900), významný pracovník německého a mezinárodního dělnického hnutí, účastník revoluce 1848—1849, emigroval do Švýcarska, později do Anglie; člen Svazu komunistů; 1862 se vrátil do Německa, 1869 spoluzakladatel sociálně demokratické dělnické strany a jeden z jejích vůdců; Marxův a Engelsův přítel a spolubojovník. — 185, 253, 269, 273, 319, 320, 322, 327, 335, 359, 369, 385, 405, 687

Lièvre, Eugène, francouzský maloburžoazní demokrat, emigrant v USA; ve čtyřicátých letech 19. stol. stoupenec Hermanna Kriega. — 639

List, Friedrich (1789—1846), německý buržoazní ekonom, přívrženec ochranářství. — 23, 39, 74

Löllchen, J. A. ve čtyřicátých letech 19. stol. hostinský v Kolíně nad Rýnem. — 19

Löwe, Wilhelm (známý pod jménem Löwe von Calbe, protože byl zvolen za okres Calbe do frankfurtského Národního shromáždění) (1814 až 1886), německý politik, maloburžoazní demokrat, místopředseda frankfurtského Národního shromáždění (levé křídlo), po přeložení „kusého" parlamentu Národního shromáždění do Stuttgartu byl jeho předsedou; po porážce revoluce emigroval, po amnestii 1861 se vrátil do Německa, přidal se k pokrokářům. — 431, 435, 658, 659

* *Löwenthal*, ve čtyřicátých až padesátých letech 19. stol. nakladatel ve Frankfurtu. — 29, 61, 406, 421, 424—427, 442, 492

Loyd, Samuel Jones, baron *Overstone* (1796—1883), lord (1860), anglický bankéř a ekonom, stoupenec školy „currency principle" („principu oběživa"). — 200, 204

Lubliner, Ludwik, polský revolucionář, advokát, 1848 emigrant v Bruselu. — 136

Lucius, německý advokát a publicista, svědek v kolínském procesu proti komunistům (1852). — 301

Lüders, Wilhelm, německý publicista, maloburžoazní demokrat, ve čtyřicátých letech 19. stol. spolupracovník několika demokratických novin, později emigrant v Londýně. — 363

Ludvík XVIII. (1755—1824), francouzský král (1814—1815, 1815—1824). — 471

Ludvík Filip, vévoda *Orleánský* (1773 až 1850), francouzský král (1830 až 1848). — 252, 471, 522, 523, 535

Ludvík Filip Albert, vévoda *Orleánský*, hrabě Pařížský (1838—1894), vnuk Ludvíka Filipa, následník francouzského trůnu. — 567

Ludvík Napoleon, viz *Napoleon III.*

Lüning, Otto (1818—1868), německý lékař a publicista, v polovině čtyřicátých let představitel „pravého" socialismu; po 1866 národní liberál. — 62, 142, 143, 167, 170, 178, 563, 598, 604, 674, 683

Lupus, viz *Wolff*, Wilhelm

Luther, Martin (1483—1546), významný reformátor, zakladatel protestantismu (luteránství) v Německu; ideolog německého měšťanstva. — 339

MacCulloch, John Ramsay (1789 až 1864), anglický buržoazní ekonom, vulgarizátor Ricardova učení, rozhodný obhájce kapitalismu. — 652

Macfarlanová, Helen, aktivní spolupracovnice časopisu „The Democratic Review" (1849—1850) a „The Red Republican" (1850), které vydával vůdce revolučních chartistů George Julian Harney; přeložila „Manifest komunistické strany" do angličtiny. —229, 685

MacGrath, Philipp, účastník chartistického hnutí, ve čtyřicátých letech 19. stol. člen výkonného výboru Národního chartistického sdružení; po 1848 reformista. — 203

MacGregor, John (1797—1857), anglický statistik a historik, freetrader, poslanec, zakladatel a jeden z ředitelů Královské britské banky (1849 až 1856), autor řady prací o statistice. — 652

Malthus, Thomas Robert (1766—1834),

anglický duchovní, ekonom, ideolog zburžoaznělé pozemkové aristokracie, obhájce kapitalismu, hlasatel reakční populační teorie. — 186, 189, 357

Manteuffel, Otto Theodor, baron (1805 až 1882), pruský státník; představitel reakční šlechtické byrokracie; ministr vnitra (1848—1850), ministerský předseda a ministr zahraničních věcí (1850—1858). — 349

Mantle, George Joseph, účastník chartistického hnutí, 1851 delegát chartistické konference v Manchesteru a chartistického sjezdu v Londýně. — 203

Marheineke, Philipp Konrad (1780 až 1846), německý protestantský teolog, historik křesťanství, pravý hegelovec. — 460

Marie II. da Gloria (1819—1853), portugalská královna (1826—1828 a 1834 až 1853). — 300

Marie, Alexandre Thomas de Saint-Georges (1795—1870), francouzský advokát a politik, umírněný buržoazní republikán, 1848 ministr veřejných prací v prozatímní vládě, později ministr spravedlnosti v Cavaignacově vládě. — 533

Marrast, Armand (1801—1852), francouzský publicista a politik, jeden z vůdců umírněných buržoazních republikánů, redaktor listu „National"; 1848 člen prozatímní vlády a pařížský starosta, předseda Ústavodárného shromáždění (1848 až 1849). — 81, 101, 533, 534

Martens, Joachim Friedrich (asi 1804 až 1877), německý truhlář, člen Svazu spravedlivých, jeden z vůdčích představitelů Dělnického vzdělávacího spolku v Hamburku a hamburské obce Svazu komunistů. — 325, 362

Martin du Nord, Nicolas Ferdinand (1790—1847), francouzský advokát a politik, od 1840 ministr spravedlnosti a kultu, představitel finanční buržoazie. — 99

Marx, Edgar (Vrabčík) (1847—1855), syn Karla Marxe. — 181, 303, 307, 675, 679, 682, 688

Marx, Heinrich Guido (Foxík) (1849 až 1850), syn Karla Marxe. — 171, 172, 181, 582, 677, 679, 680

Marxová, Franziska (1851—1852), Marxova dcera. — 265

Marxová, Henriette (1787—1863), Marxova matka. — 249, 261, 262, 469, 529

**Marxová*, Jenny rozená *von Westphalen* (1814—1881), Marxova žena a spolupracovnice. — 20, 21, 31, 119, 136, 140, 142, 159, 165, 169, 171, 172, 175, 181, 182, 184, 194, 198, 199, 213, 214, 229, 261, 262, 270, 275, 278, 282, 289, 307, 336, 371, 428, 469, 472, 476, 484, 491, 501, 523, 528, 529, 543, 564—566, 569, 571, 576, 577, 582, 589, 604, 606, 608, 635, 636, 650, 653, 664, 665, 671, 673—675, 677—688

Marxová, Jenny (1844—1883), Marxova nejstarší dcera; novinářka; představitelka mezinárodního dělnického hnutí; hrála významnou roli v boji irského národa za nezávislost; 1872 se provdala za Charlese Longueta. — 608, 675, 679, 680—682, 687, 688

Marxová, Laura (1845—1911), druhá dcera Karla Marxe, od 1868 žena Paula Lafargua, pracovnice francouzského dělnického hnutí. — 675, 679, 680—682, 687, 688

Masters, J. W., majitel hostince v Londýně. — 668

Mäurer, Friedrich Wilhelm German (1813—asi 1882), německý demokratický spisovatel, člen Svazu psanců, později Svazu spravedlivých. — 46, 58, 59, 75, 97, 98, 476, 477, 478

Mayer, Adolph, německý emigrant v Londýně, počátkem padesátých let 19. stol. člen sociálně demokratického emigrantského výboru a Německého dělnického vzdělávacího spolku v Londýně. — 179

Mayer, Eduard, kolínský advokát, člen dozorčí rady „Rheinische Zeitung". — 463

Maynz, Karl Gustav (1812—1882), německý právník, profesor bruselské university, člen bruselského Demokratického sdružení. — 136, 139, 141—143

Mazzini, Giuseppe (1805—1872), italský revolucionář, buržoazní demokrat, jeden z vůdců národně osvobozeneckého hnutí v Itálii; 1849 stál v čele prozatímní vlády Římské republiky, 1850 jeden ze zakladatelů Ústředního výboru evropské demokracie v Londýně; v padesátých letech vystupoval proti zasahování bonapartistické Francie do národně osvobozeneckého boje italského lidu. — 181, 183, 184, 197, 210, 219, 220, 225, 226, 256, 259, 277, 288, 293, 302, 303, 305, 319, 327, 364—366, 377, 384, 385, 388, 414, 419, 420, 436, 616, 630, 642, 643, 650, 659

Mellinet, François (1768—1852), belgický generál, původem Francouz; jeden z vůdců belgické buržoazní revoluce 1830 a belgického demokratického hnutí; čestný předseda bruselského Demokratického sdružení, jeden z obžalovaných v risquonstoutském procesu, odsouzen k trestu smrti, který mu byl změněn na 30 let vězení; v září 1849 byl omilostněn. — 106

Menenius Agrippa (zemř. 493 před n. l.), římský patricij. — 348

Metternich, Klemens Wenzel Lothar, kníže von (1773—1859), rakouský reakční státník a diplomat; ministr zahraničních věcí (1809—1821) a kancléř (1821—1848), jeden z organizátorů Svaté aliance. — 179, 639

Meyen, Eduard (1812—1870), německý publicista, mladohegelovec; maloburžoazní demokrat, po porážce revoluce 1848—1849 emigroval do Anglie; později národní liberál. — 30, 167, 296, 299, 302, 349, 358, 363, 364, 367, 374, 416, 459, 465 až 467, 632, 641, 658, 660

Meyer, ve čtyřicátých letech 19. stol. hostinský v Elberfeldu. — 19

Meyer, Julius (zemř. 1867), vestfálský podnikatel a publicista, v polovině čtyřicátých let „pravý" socialista. — 45

Mierosławski, Ludwik (1814—1878), polský revolucionář, historik a voják, účastník polského povstání 1830 až 1831 a 1846; 1848 stál v čele poznaňského povstání, později vůdce povstání na Sicílii; za bádensko-falckého povstání 1849 velel revoluční armádě; v padesátých letech byl ve spojení s bonapartistickými kruhy; za polského povstání 1863 až 1864 byl jmenován diktátorem polské národní vlády, po porážce povstání emigroval do Francie. — 585

Mignet, François Auguste Marie (1796

až 1884), francouzský liberálně buržoazní historik z doby restaurace. — 101

Michel, Louis Chrysostome (1797 až 1853), francouzský advokát a politik, maloburžoazní republikán, poslanec Zákonodárného shromáždění (1849—1851) (strana Hory). — 376

Michelet, Jules (1798—1874), francouzský historik a spisovatel, maloburžoazní demokrat; autor prací o francouzských dějinách; 1848 byl pro své demokratické a antiklerikální smýšlení odvolán z katedry. — 131

Mikuláš I. (1796—1855), ruský car (1815—1855). — 178, 179, 296, 306, 392

Mill, John Stuart (1806—1873), anglický buržoazní ekonom a pozitivistický filosof, epigon klasické školy politické ekonomie, vulgarizátor Ricardova učení. — 200

Miquel, Johannes (1828—1901), německý politik, advokát a bankéř, do 1852 člen Svazu komunistů; později národní liberál. — 285, 292, 315, 318, 323, 325, 329, 330

Mirbach, Otto, bývalý pruský dělostřelecký důstojník, maloburžoazní demokrat, účastník revoluce 1848 až 1849; za květnového povstání 1849 velitel Elberfeldu; po porážce povstání emigroval. — 243

Molikoy, P., maďarský emigrant, počátkem padesátých let 19. stol. člen maďarské demokratické společnosti v Londýně. — 179, 183

Moll, Josef (1813—1849), významný pracovník německého a mezinárodního dělnického hnutí, povoláním hodinář; jeden z vedoucích členů Svazu spravedlivých, člen ústředního výboru Svazu komunistů; v červenci až září 1848 předseda kolínského Dělnického spolku, člen Porýnského krajského výboru demokratů; po zářijových událostech 1848 v Kolíně nad Rýnem emigroval do Londýna, odkud se brzy vrátil pod cizím jménem a prováděl agitační práci v různých částech Německa; účastnil se bádensko-falckého povstání 1849 a padl v bitvě na Murgu. — 139, 674

Montalembert, Charles (1810—1870), francouzský politik a publicista, za druhé republiky poslanec Ústavodárného a Zákonodárného shromáždění, orleanista, vůdce katolické strany; podporoval Ludvíka Bonaparta při jeho státním převratu 2. prosince 1851, ale brzy přešel do opozice. — 220

Montecucculi (Montecuccoli), Raimondo, hrabě, kníže a vévoda *z Melfi* (1609 až 1681), rakouský císařský vojevůdce a vojenský spisovatel. — 624

Montezová, Lola (1820—1861), známá tanečnice a mezinárodní dobrodružka; 1846—1848 favoritka bavorského krále Ludvíka I.; po jeho odstoupení emigrovala do Londýna a 1851 do USA. — 97, 99, 423

Moras, německý emigrant, 1847 člen bruselského Demokratického sdružení. — 105—107, 112

Moreau de Jonnès, Alexandre (1778 až 1870), francouzský ekonom, autor řady statistických pojednání. — 652

Morelly (18. století), významný představitel utopického komunismu ve Francii. — 38

Morison, James (1770—1840), anglický obchodník, získal velké jmění pro-

dejem tzv. Morisonových pilulek. — 425

Moses (Mózes, Mose) viz *Hess*, Moses

Moseska, viz *Hessová*, Sibylle

Müller, Wilhelm (literární pseudonym — Wolfgang Müller von Königswinter) (1816—1873), německý básník, ve čtyřicátých letech lékař v Düsseldorfu. — 19, 33

**Müller-Tellering*, Eduard von (nar. asi 1808), německý právník a publicista, maloburžoazní demokrat, 1848—1849 spolupracoval s listem „Neue Rheinische Zeitung"; po porážce revoluce emigroval do Anglie, v tisku nenávistně pomlouval Marxe a Engelse; 1852 emigroval do USA. — 191, 198, 544, 545, 553, 554, 586, 589, 590, 594, 595, 600

Müllerová-Telleringová, Amalie von, herečka, žena Eduarda von Müllera-Telleringa. — 545,553

Napier, William Francis Patrick (1785 až 1860), anglický generál a vojenský historik; 1808—1814 účastník válek proti Napoleonovi I. na Pyrenejském poloostrově (1808 až 1814). — 236, 237, 251, 272, 625

Napoleon I. Bonaparte (1769—1821), francouzský císař (1804—1814 a 1815). — 237, 261, 268, 269, 272, 276, 287, 291, 397, 402, 432, 433, 471, 623

Napoleon III. (Ludvík Napoleon Bonaparte) (1808—1873), synovec Napoleona I., president druhé republiky (1848—1852), francouzský císař (1852—1870). — 211, 220, 226, 299, 302, 303, 305, 310, 343, 410, 414, 432, 433, 436—438, 440, 441, 444, 567, 668

**Naut*, Stephan Adolf, obchodník v Kolíně nad Rýnem, 1848—1849 odpovědný vydavatel listu „Neue Rheinische Zeitung". — 37, 159, 562, 572, 592, 593, 597, 599, 604, 680, 683, 685

Nauwerck, Karl (1810—1891), německý publicista, patřil k berlínskému mladohegelovskému kroužku „svobodných". — 30

Neubeck, Philipp, ve čtyřicátých letech 19. stol. učitel v Mohuči. — 132, 147

Neuhaus, lékař z Durynska, 1849 velel oddílu revoluční bádensko-falcké armády. — 277

Nothjung, Peter (1821—1866), krejčí, člen kolínského Dělnického spolku a Svazu komunistů, jeden z obžalovaných v kolínském procesu proti komunistům (1852), odsouzen k šesti letům vězení. — 309, 325, 362

Obermeyerová, majitelka lokálu v Elberfeldu, kde se konaly v 1845 komunistické schůze. — 34

O'Connor, Feargus Edward (1794 až 1855), jeden z vůdců levého křídla chartistického hnutí, zakladatel a redaktor listu „The Northern Star"; po 1848 reformista. — 119, 120, 123, 138, 167, 193, 202, 203, 227, 277, 410, 429

Oehlenschläger, Adam Gottlob (1779 až 1850), dánský spisovatel, představitel demokratického romantismu v Dánsku. — 92

Ohnemans, Engelbert (nar. 1817), německý řemeslník, ve čtyřicátých letech emigrant v Bruselu, člen Svazu komunistů. — 113

**Oppenheim*, Dagobert (1809—1889), německý publicista, mladohegelo-

vec, jeden z odpovědných vydavatelů listu „Rheinische Zeitung"; později zanechal politické činnosti. — 463, 464

Orleáni, francouzská královská dynastie (1830—1848). — 436

Osy, belgický aristokrat, ve čtyřicátých letech 19. století se zabýval spekulacemi s obilím. — 522

Otterberg, W., německý maloburžoazní demokrat, 1847 člen Německého dělnického spolku v Bruselu. — 105, 277

Otto, německý emigrant v New Yorku; počátkem padesátých let 19. stol. jeden z redaktorů listu „Deutsche Schnellpost". — 375

Overstone, viz *Loyd*, Samuel Jones, baron *Overstone*

Owen, Robert (1711—1858), významný anglický utopický socialista, původně továrník v New Lanark ve Skotsku, na základě praktických zkušeností dospěl ke kritice kapitalistické společnosti a k utopickým plánům na její reformu pomocí sociálních zařízení a spotřebních a výrobních družstev; pro své komunistické názory zavržen oficiální společností a odjel do USA; jeho pokusy založit tam komunistické osady ztroskotaly, zchudl a vrátil se do Anglie, kde působil v dělnickém hnutí. — 38, 184, 302

Palafox y Melci, José de Rebolledo duque de Zaragoza (1776—1847), španělský generál, účastník války za nezávislost (1808—1814), 1808 až 1809 řídil obranu Zaragozy. — 257

Palmerston, Henry John *Temple*, vikomt (1784—1865), anglický státník, zpočátku tory, od 1830 jeden z předáků whigů; opíral se o pravicové živly této strany; ministr vojenství (1809—1828), ministr zahraničních věcí (1830—1834, 1835—1841, 1846 až 1851), ministr vnitra (1852 až 1855), ministerský předseda (1855 až 1858 a 1859—1865). — 167, 220, 264, 288, 538, 668

**Pardigon*, F., francouzský socialista, účastník revoluce 1848—1849; později emigrant v Anglii, počátkem padesátých let vůdce blanquistického spolku proskribovaných francouzských demokratů v Londýně. — 601

Pařížský hrabě, viz *Ludvík Filip Albert*, vévoda *Orleánský*

Passos, Manuel (v originálu: José) *da Silva* (1801—1862), portugalský politik, jeden z vůdců levého křídla liberální buržoazie. — 300

Paulus, Heinrich Eberhard Gottlob (1761—1851), německý protestantský teolog, racionalista. — 475

Peel, Robert (1788—1850), anglický státník a ekonom, vůdce umírněných toryů, nazvaných podle něho peelovci; ministr vnitra (1822 až 1827, 1828—1830), ministerský předseda (1834—1835 a 1841—1846); s podporou liberálů prosadil zrušení obilních zákonů (1846). — 272

Pellering, Jean (1817—1877), belgický socialista, povoláním obuvník; člen bruselského Demokratického sdružení. — 107, 108, 136

Peto, sir Samuel Morton (1809—1889), anglický železniční podnikatel; člen parlamentu, liberál; po bankrotu své firmy v roce 1866 odešel z veřejného života. — 211

Pettie, John, anglický chartista, člen

společnosti „Bratrských demokratů“ („Fraternal Democrats“). — 420

Petty, sir William (1623—1687), anglický ekonom a statistik, zakladatel klasické buržoazní politické ekonomie v Anglii. — 189, 425

Petzler, Johann, německý učitel hudby, maloburžoazní demokrat, v padesátých letech 19. stol. emigrant v Londýně. — 363

Pfänder, Karl (1818—1876), pracovník německého a mezinárodního dělnického hnutí, malíř miniatur; od 1845 emigrant v Londýně, člen Svazu spravedlivých a Německého dělnického vzdělávacího spolku v Londýně; 1847 podstatně přispěl k přeměně Svazu spravedlivých ve Svaz komunistů; člen ústředního výboru Svazu komunistů a člen generální rady I. internacionály (listopad 1864—1867 a 1870 až 1872), Marxův a Engelsův přítel a spolubojovník. — 173, 177, 180, 195, 408, 602

Pfützner, německý advokát, drážďanský dopisovatel listu „Rheinische Zeitung“. — 472

Philips, Jacques, bratranec Karla Marxe. — 129

Philips, Lion (zemř. 1866), strýc Karla Marxe. — 606

Pieper, Wilhelm (nar. asi 1826), německý filolog a novinář, člen Svazu komunistů, emigrant v Londýně; v padesátých letech se sblížil s Marxem a Engelsem. — 196, 200, 218, 231, 239, 240, 242, 244, 245, 247, 259, 261, 281, 282, 285, 289, 290, 292, 294, 335, 405, 409, 412, 416, 421, 424, 426, 428, 435, 436, 439, 442, 609, 615, 617, 630

Pinto, Isaak (1715—1787), holandský velkoobchodník a burzovní spekulant, ekonom. — 628

Pitt, William, mladší (1759—1806), anglický státník, tory; jeden z hlavních organizátorů války kontrarevoluční evropské koalice proti Francouzské republice; ministerský předseda (1783—1801, 1804—1806). — 167

Plasman, ve čtyřicátých letech 19. stol. majitel zasilatelské firmy v Kolíně. — 150, 159, 555

Pompery, Edouard *de* (1812—1895), francouzský spisovatel a publicista; ve třicátých a čtyřicátých letech stoupenec a propagátor fourierismu. — 482

Porter, George Richardson (1792 až 1852), anglický buržoazní ekonom a statistik. — 652

Post, Carl, ve čtyřicátých letech 19. stol. Marxův známý. — 563

Pottier, Eugène (1816—1887), francouzský proletářský básník, ve čtyřicátých letech známý jako autor revolučních písní; 1871 člen Pařížské komuny; autor „Internacionály“ (červen 1871). — 177

Praslin, Charles, vévoda *de Choiseul* (1805—1847), francouzský aristokrat a státník, francouzský pair; 1847 byl souzen pro vraždu své manželky. — 116, 135

Praslinová, Altaris Rozalba Fanni, vévodkyně *de Choiseul* (1807—1847), žena Charlese Praslina, vévody de Choiseul. — 116

Price, Richard (1723—1791), anglický radikální publicista, ekonom a moralistický filosof. — 356

princ *Pruský*, viz *Vilém I.*

* *Proudhon*, Pierre Joseph (1809—1865),

francouzský publicista, ekonom a sociolog, ideolog maloburžoazie, jeden z teoretických zakladatelů anarchismu; 1848 poslanec Ústavodárného shromáždění. — 46, 54—56, 64, 75, 77, 79, 84, 92, 95, 114, 134, 154, 184, 264, 336, 339, 342—347, 349, 351—357, 359—361, 371, 378, 383, 388, 406, 409, 418, 420, 422, 424, 426, 435, 439, 483, 498—501, 508—519, 529, 563, 582, 609, 665

Prutz, Robert Eduard (1816—1872), německý básník, publicista a literární historik, buržoazní liberál; stýkal se s mladohegelovci. — 472

Pulszky, Ferenz (1814—1897), maďarský politik, spisovatel a archeolog, původem Polák; zúčastnil se revoluce v Uhrách 1848—1849; po porážce revoluce emigroval; v padesátých letech spolupracoval s listem „New-York Daily Tribune"; po amnestii 1867 se vrátil do Uher, byl poslancem uherského sněmu (1867—1876 a 1884—1897). — 591

Püttmann, Hermann (1811—1894), německý radikální básník a novinář, v polovině čtyřicátých let jeden z hlavních představitelů „pravého" socialismu; vydával „Rheinische Jahrbücher zur gesselschaftlichen Reform" (1845—1846) a „Deutsches Jahrbuch" (1845—1846) s příspěvky Bedřicha Engelse, Georga Weertha a Wilhelma Wolffa; po revoluci 1848 emigroval do Austrálie. — 27, 28, 33, 34, 39, 62, 64, 83, 85, 90, 95, 411

Radecký (Radetzky), Josef, hrabě (1766 až 1858), rakouský polní maršál, od 1831 velel rakouskému vojsku v severní Itálii, 1848—1849 potlačil revoluční a národně osvobozenecké hnutí v Itálii; 1850—1857 generální guvernér Lombardsko-Benátského království. — 395

Radowitz, Josef Maria von (1797 až 1853), pruský generál a politik, představitel reakční dvorní kamarily; 1848—1849 jeden z vůdců pravého křídla ve frankfurtském Národním shromáždění. — 302, 642

Raveaux, Franz (1810—1851), německý politik, maloburžoazní demokrat; 1848—1849 poslanec frankfurtského Národního shromáždění za Kolín nad Rýnem (levý střed); říšský vyslanec ve Švýcarsku, v červnu 1849 jeden z pěti říšských regentů; člen bádenské prozatímní vlády, po porážce bádensko-falckého povstání emigroval. — 158, 287, 325, 416, 603

Reden, Friedrich Wilhelm Otto Ludwig, baron von (1804—1857), německý statistik a politik, 1848 až 1849 poslanec frankfurtského Národního shromáždění (levé křídlo). — 652

Reich, Franz Joseph (nar. asi 1812), německý právník, maloburžoazní demokrat; účastník revoluce 1848 až 1849, po porážce revoluce emigroval do Francie, 1851 do USA. — 403, 655

Reichenbach, Eduard, hrabě (1812 až 1869), slezský demokrat; 1848 poslanec pruského Národního shromáždění (levé křídlo), od října 1848 člen Ústředního výboru německých demokratů; později pokrokář. — 253, 374

Reinchenbach, Oskar, hrabě (nar. 1815),

slezský statkář, maloburžoazní demokrat, 1848—1849 poslanec frankfurtského Národního shromáždění, 1850 emigroval do Anglie, později do Ameriky. — 253, 363, 374, 384, 658

Reichhelm, německý emigrant v New Yorku, spolumajitel listu „New-Yorker Staatszeitung". — 634

Reinhardt, Richard (1829—1898), německý básník; emigrant v Paříži, tajemník Heinricha Heina, přítel Marxovy rodiny; později se zabýval obchodem. — 57, 121—123, 126, 398, 435, 439, 440

Rempel, Rudolf (1815—1868), německý podnikatel, v polovině čtyřicátých let „pravý" socialista. — 45

Renouard, ve třicátých až čtyřicátých letech 19. stol. francouzský nakladatel. — 491

Reynolds, George William MacArthur (1814—1879), anglický politik a novinář, maloburžoazní demokrat, vydavatel listu „Reynolds's Weekly Newspaper". — 193, 227, 228

Ricardo, David (1772—1823), anglický ekonom, jeden z nejvýznamnějších představitelů klasické buržoazní politické ekonomie. — 186, 190, 201, 204, 264, 298

Riedel, Richard, německý obuvník, emigrant v Bruselu, od 1847 člen Svazu komunistů. — 113

Rings, L. W., člen Svazu komunistů, počátkem padesátých let 19. stol. emigrant v Londýně; stoupenec Marxův a Engelsův. — 181

Rittinghausen, Moritz (1814—1890), německý publicista, demokrat a maloburžoazní socialista; 1848—1849 spolupracovník listu „Neue Rheinische Zeitung", člen I. internacionály, později člen německé sociálně demokratické strany, 1884 vyloučen. — 343

Roberts, William Prouting (1806—1871), anglický právník, stoupenec chartistického a tradeunionistického hnutí. — 173

Robertson, anglický chartista, přítel George Juliana Harneyho. — 193

Robespierre, Maximilien (1758—1794), vůdce jakobínů za Francouzské revoluce, 1793—1794 stál v čele revoluční vlády. — 342, 357, 361, 433

Rodbertus-Jagetzow, Johann Karl (1805 až 1875), pruský velkostatkář, ekonom a politik, ideolog zburžoazněných pruských junkerů, 1848—1849 vůdce levého středu v pruském Národním shromáždění; později hlasatel reakčních idejí pruského „státního socialismu". — 298, 635

Rogier, Charles Latour (1800—1885), belgický buržoazní státník, umírněný liberál; 1847—1852 ministr vnitra. — 138

Rollin, viz *Ledru-Rollin*, Alexandre Auguste

Ronge, Johannes (1813—1887), německý duchovní, jeden z iniciátorů a vůdců „německého katolicismu", hnutí, které se snažilo přizpůsobit katolicismus potřebám německé buržoazie; maloburžoazní demokrat, účastník revoluce 1848—1849; po porážce revoluce emigroval do Anglie. — 89, 197, 285, 296, 298, 320, 363, 366, 374, 413, 629, 642, 643

Röser. Peter Gerhard (1814—1865), dělník, doutníkář v Kolíně nad Rýnem; 1848—1849 místopředseda kolínského Dělnického spolku, člen Svazu komunistů, 1852 jeden z obžalovaných v kolínském procesu

proti komunistům (odsouzen k šesti letům pevnostního vězení); později lassallovec. — 309, 312

Rösing, Johannes (nar. 1791), brémský kupec, aktivní účastník demokratického hnutí v Německu ve třicátých a čtyřicátých letech 19. stol.; od 1848 vedl demokratický spolek v Brémách. — 159

Roth, Richard, ve čtyřicátých letech 19. stol. Engelsův známý v Elberfeldu. — 19

Rothacker, Wilhelm (1828—1859), německý novinář, maloburžoazní demokrat, člen Svazu komunistů; počátkem padesátých let emigrant v USA, jeden z redaktorů „Turnzeitung". — 273

Rother, Christian von (1778—1849), pruský státník, ministr financí (1836 až 1848). — 63

Rothschild, James baron (1792—1868), šéf bankovního domu Rothschildů v Paříži. — 65, 67, 95, 123

Rothschildové, dynastie bankéřů vlastnící banky v mnoha evropských zemích. — 405, 412, 435

Rotteck, Karl Wenzeslaus Rodecker von (1775—1840), německý buržoazní historik a politik, liberál. — 259

Rouseau, Jean Jacques (1712—1778), vynikající francouzský osvícenec, demokrat, ideolog maloburžoazie, deista. — 342, 357, 361

Rovigo, vévoda *de*, viz *Savary*, Anne Jean Marie René, vévoda *de Rovigo*

**Ruge*, Arnold (1802—1880), německý publicista, mladohegelovec, buržoazní radikál; 1848 člen frankfurtského Národního shromáždění (levé křídlo); v padesátých letech jeden z vůdců německé maloburžoazní emigrace v Anglii, po 1866 národní liberál. — 21, 30, 50, 95, 115, 162, 180, 183, 195, 197—199, 210, 217, 220, 229, 253, 259, 260, 274, 280, 285, 296, 301, 302, 319 až 323, 327, 328, 335, 336, 341, 342, 348, 349, 358, 359, 363—368, 374 až 376, 378, 429, 447—463, 465—474, 479, 480, 489, 502, 628, 629, 634 až 636, 641—646, 658, 659

Rühl, J., německý dělník, člen Německého dělnického vzdělávacího spolku v Londýně; člen generální rady I. internacionály (1870 až 1872). — 572

Rumpf, E., německý krejčí, člen Svazu komunistů, od 1851 emigrant v Londýně, Marxův a Engelsův stoupenec. — 369, 370

Russell, John (1792—1878), anglický státník, vůdce whigů, ministerský předseda (1846—1852 a 1865 až 1866), ministr zahraničních věcí (1852—1853 a 1859—1865). — 211, 229, 668

Rutenberg, Adolf (1808—1869), německý publicista, mladohegelovec; 1842 člen redakce „Rheinische Zeitung"; po 1866 národní liberál. — 30, 460, 465, 466

Ryschka, Martin, v padesátých letech 19. stol. maďarský emigrant v Londýně. — 591

Sack, Karl Heinrich (1789—1875), německý protestantský teolog, profesor v Bonnu. — 456

Sagra, viz *La Sagra*, Ramon *de*

Saint-Just, Louis Antoine Léon *de* (1767—1794), francouzský politik za Francouzské revoluce; vůdce jakobínů. — 433

Saint-Simon, Claude Henri (1760 až 1825), významný francouzský uto-

pický socialista. — 38, 50, 299, 360
Saldanka, João Carlos, vévoda *de* (1790 1876), portugalský politik a státník, maršál, od padesátých let vůdce strany velké buržoazie, ministerský předseda (1847—1849, 1851—1856 a 1870). — 299, 300
Sandkuhl, ve čtyřicátých letech 19. stol. emigrant v Bruselu. — 105, 110
Sarrans, Bernard (1795—1874), francouzský publicista a politik, umírněný buržoazní republikán. — 210
Savary, Anne Jean Marie René, vévoda *de Rovigo* (1774—1833), francouzský generál, politik a diplomat, účastník válek napoleonské Francie; ministr policie (1810—1814), generální guvernér Alžírska (1831—1833). — 276, 277
Sawaszkiewicz, Leopold, polský emigrant, ve čtyřicátých letech 19. stol. žil v Paříži; počátkem padesátých let člen stálé komise sekce polské demokracie v Londýně. — 179, 183
Sazanov, Nikolaj Ivanovič (1815 až 1862), ruský novinář, liberál; počátkem čtyřicátých let emigroval, v zahraničí pracoval v různých časopisech a novinách. — 405, 406, 409
Seel, německý karikaturista, ve čtyřicátých letech 19. stol. Engelsův známý. — 19
Seiler, Sebastian (asi 1810—asi 1890), německý publicista, počátkem čtyřicátých let ve Švýcarsku weitlingovec, 1846 se v Bruselu seznámil s Marxem a Engelsem, člen bruselského Komunistického korespodenčního výboru, člen Svazu komunistů; 1848—1849 pracoval v Paříži jako stenograf Národního shromáždění; 1856 odjel do New-Yorku a působil tam jako novinář a učitel, podporoval americké socialistické hnutí. — 51, 105, 106, 108, 112, 118, 123, 139, 172, 174, 176, 252, 262, 586, 635
Semmig, Friedrich Hermann (1820 až 1897), německý spisovatel, v polovině čtyřicátých let „pravý" socialista. — 95
Semper, Gottfried (1803—1879), německý architekt, účastník květnového povstání v Drážďanech 1849; po porážce povstání emigroval do Paříže, 1851—1855 emigrant v Londýně. — 374
Shakespeare, William (1564—1616), velký anglický spisovatel. — 120, 214, 435
Shelley, Percy Bysshe (1792—1822), anglický básník, představitel revolučního romantismu, ateista. — 33
Schabelitz, švýcarský nakladatel a knihkupec; otec Jakoba Schabelitze. — 573, 574, 584
**Schabelitz*, Jakob (1827—1899), švýcarský nakladatel a knihkupec, buržoazní radikál; koncem čtyřicátých a počátkem padesátých let udržoval styky s Marxem a Engelsem. — 195, 341, 365, 374, 573, 574, 584, 585
Schapper, Karl (1812—1870), významný pracovník německého a mezinárodního dělnického hnutí, jeden z vůdců spravedlivých, člen ústředního výboru Svazu komunistů, účastník revoluce 1848—1849; spoluzakladatel německého dělnického vzdělávacího spolku v Londýně; za rozkolu ve Svazu komunistů 1850 spolu s Willichem vůdce protimarxovské maloburžoazní frakce; 1856 se znovu a natrvalo sblížil s Marxem; 1865 člen generální rady I. internacionály. — 139, 179, 181, 183, 214, 216, 217, 226, 239, 240, 246,

248, 257, 259, 274, 282, 314, 319, 327, 369, 370, 373, 382, 389, 397, 404, 423, 429, 430, 435, 443, 586, 614, 616, 617, 627, 630–632, 635, 636, 640, 674, 685

Schärttner, August, bednář z Hanau, účastník revoluce 1848–1849 a bádensko-falckého povstání 1849, emigroval do Londýna; v jeho hostinci se scházeli němečtí maloburžoazní emigranti; člen Svazu komunistů, po rozkolu ve Svazu 1850 patřil k Willichově a Schapperově maloburžoazní frakci; člen jejího ústředního výboru. — 179, 323, 363, 413, 435, 640

Scheidler, v padesátých letech 19. stol. redaktor listu „Preussische Lithographische Correspondenz". — 364

Schelling, Friedrich Wilhelm Joseph von (1775–1854), představitel klasické německé idealistické filosofie, objektivní idealista, nejcennější v jeho učení je přírodní filosofie; v posledním období svého života hlásal mystiku a teosofii a stal se zastáncem společenského zřízení feudálního Německa. — 457, 474–476

Schenk, pruský úředník, počátkem padesátých let místostarosta v Kolíně nad Rýnem. — 277

Scherzer, Andreas (1807–1879), německý krejčí, člen pařížské obce Svazu komunistů, po rozkolu ve Svazu patřil k Willichově a Schapperově maloburžoazní frakci; jeden z obžalovaných v procesu proti organizátorům tzv. německo-francouzského spiknutí v Paříži v únoru 1852; později emigroval do Anglie; jeden z vůdců Německého dělnického vzdělávacího spolku v Londýně, vydavatel listu „Neue Zeit" a spolupracovník listu „Volk". — 140

Schiller, Friedrich (1759–1805), velký německý básník a dramatik. — 59, 405, 467

Schily, Victor (1810–1875), německý demokrat, advokát; účastník bádensko-falckého povstání (1849); později emigroval do Francie; člen I. internacionály. — 566

Schimmelpfennig, Alexander (1824 až 1865), bývalý pruský důstojník, maloburžoazní demokrat, 1849 účastník bádensko-falckého povstání; později emigrant, patřil k Willichově a Schapperově maloburžoazní frakci; zúčastnil se občanské války v USA na straně Severu. — 274, 301, 303, 304, 363, 364, 366, 369, 658–660

Schläpfer, Johann Michael (1822 až 1885), švýcarský nakladatel. — 90, 95, 99

Schlöffel, Gustav Adolf (asi 1828–1849), německý student a novinář, pokrokový buržoazní demokrat; po březnové revoluci 1848 v Berlíně vydával jeden z nejradikálnějších listů „Volksfreund"; 1849 spolupracoval s „Neue Rheinische Zeitung"; 1849 účastník revolučních bojů v Uhrách a bádensko-falckého povstání; padl 21. června 1849. — 549

Schmidt, průvodčí na železnici; zprostředkoval korespondenci mezi Marxem a obhájci v kolínském procesu proti komunistům; v říjnu 1851 byl zatčen a vyšetřován. — 412

Schmidt, Simon, německý kožařský dělník, jeden z organizátorů Svazu spravedlivých, stoupenec Weitlingův. — 52

Schmolze, Karl Heinrich (1823–1859), německý karikaturista a básník;

účastník revoluce 1848—1849, později emigroval. — 363, 364

Schnaake, Friedrich, německý novinář, v polovině čtyřicátých let „pravý" socialista. — 146

Schnauffer, Karl Heinrich (1823 až 1854), německý básník a novinář, maloburžoazní demokrat; 1848 až 1849 se zúčastnil revolučního hnutí v Bádensku; po porážce bádensko-falckého povstání emigroval. — 273

Schoelcher, Victor (1804—1893), francouzský politik a publicista, levý republikán; za druhé republiky poslanec Ústavodárného a Zákonodárného shromáždění. — 376

**Schramm*, Conrad (asi 1822—1858), německý revolucionář, člen Svazu komunistů, účastník revoluce 1848 až 1849 v Německu; od roku 1849 emigrant v Londýně, později na ostrově Jersey; odpovědný vydavatel časopisu „Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue"; za rozkolu ve Svazu komunistů 1850 Marxův stoupenec; Marxův a Engelsův přítel a spolubojovník. — 172, 174, 177, 181, 185, 195, 198, 200, 202, 215, 231, 232, 239, 240, 242, 244—246, 248, 250, 251, 256, 257, 281, 289, 295, 334—336, 338, 341, 385, 389, 393, 398, 399, 403, 408, 423, 586, 587, 615, 617, 630, 676, 677, 680, 687

Schramm, Rudolf (1813—1882), německý publicista, maloburžoazní demokrat, 1848 poslanec pruského Národního shromáždění (levé křídlo), po revoluci emigroval do Anglie; vystupoval proti Marxovi; v šedesátých letech stoupenec Bismarckův; bratr Conrada Schramma. — 172, 174, 198, 229, 253, 335, 341, 367 až 370, 374, 600, 635

**Schubert*, Julius, německý nakladatel; 1850 vydával v Hamburku časopis „Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue". — 195, 592, 593, 597, 609, 685

Schüller, německý nakladatel v Düsseldorfu. — 421, 478

Schulz, Louis, kolínský obchodník, demokrat, odpovědný vydavatel listu „Rheinische Zeitung". — 150, 151, 318, 323, 331

Schurz, Karl (1829—1906), německý publicista, maloburžoazní demokrat, účastník bádensko-falckého povstání 1849; 1850 vysvobodil Kinkela ze špandavského pevnostního vězení; 1852 emigroval přes Paříž a Londýn do USA, zúčastnil se občanské války; později politik a státník v USA. — 363, 364, 368, 404, 416, 644, 658, 660

**Schuster*, Theodor, německý maloburžoazní socialista, stoupenec Sismondiho; ve třicátých letech jeden z vůdců Svazu psanců; ve čtyřicátých letech se odklonil od socialismu a byl stoupencem „mírného pokroku" v Německu; v padesátých letech poskytoval německým emigrantům materiální podporu. — 255, 385, 386, 602, 608, 630, 640

Schütz, německý maloburžoazní demokrat, účastník bádensko-falckého povstání 1849, zástupce bádenské prozatímní vlády v Paříži; později emigrant v Anglii. — 161, 162

Schwegler, Albert (1819—1857), německý teolog, filosof, filolog a historik. — 472

Sigel, Albert (1827—1884), bádenský

důstojník, novinář, maloburžoazní demokrat; účastník revolučního hnutí v Bádensku 1848—1849; po porážce revoluce emigroval do Anglie, 1853 do USA, zúčastnil se občanské války na straně Severu. — 363, 368

Sigel, Franz (1824—1902), bývalý bádenský důstojník, maloburžoazní demokrat; účastník revolučního hnutí v Bádensku 1848—1849, vrchní velitel, potom zástupce vrchního velitele bádenské revoluční armády za bádensko-falckého povstání 1849; později emigrant ve Švýcarsku a v Anglii; 1852 odjel do USA a zúčastnil se občanské války na straně Severu; bratr Alberta Sigela. — 274, 301, 304, 320, 341, 349, 358, 363—368, 373, 374, 384, 643

Simonyi, Ernö (1821—1882), maďarský politik, zúčastnil se revoluce v Uhrách 1848—1849 a po její porážce emigroval; počátkem padesátých let 19. stol. člen maďarského demokratického svazu v Londýně. — 179, 183

Smith, Adam (1723—1790), anglický ekonom, jeden z nejvýznamnějších představitelů klasické buržoazní politické ekonomie. — 264, 512

Soult, Nicolas Jean (1769—1851), francouzský maršál a státník, bezzásadový politik; ministerský předseda (1832—1834, 1839—1840 a 1840 až 1847). — 535

Southey, Albert (1774—1843), anglický básník a spisovatel, tory. — 237

Spilthoorn, Charles Louis (1804—1872), belgický advokát, demokrat a republikán, účastník belgické revoluce 1830, člen bruselského Demokratického sdružení, předseda Demokratického sdružení v Gentu. — 107

Stämpfli, Jacob (1820—1879), švýcarský buržoazní státník, radikál; ve čtyřicátých až padesátých letech zakladatel a redaktor listu „Berner Zeitung"; president Švýcarského spolku (1856,1859 a 1862). — 158

Standau, Julius, německý učitel, účastník demokratického hnutí ve třicátých až čtyřicátých letech 19. stol. v Německu; jeden z organizátorů branného spolku „Svépomoc" v Bielu (Švýcarsko,) po porážce revoluce 1848—1849 emigroval do USA. — 548

Stanley, viz *Derby*, Edward George Geoffrey Smith

Stehely, majitel berlínské cukrárny, kde se scházeli členové kroužku „svobodných" a berlínští literáti. — 30

Stechan, Gottlieb Ludwig (nar. asi 1814), truhlář z Hannoveru, člen Svazu komunistů, po rozkolu ve Svazu 1850 patřil k Willichově a Schapperově maloburžoazní frakci; v prosinci 1851 se připojil k Marxovým a Engelsovým stoupencům; od ledna 1852 vedl londýnský dělnický spolek. — 397—399, 404, 413, 418, 429

Steuart (Stewart), James (známý též pod jménem *Denham*) (1712—1780), anglický buržoazní ekonom, jeden z posledních představitelů merkantilismu, který teoreticky systematizoval. — 425

Stevens, kapitán anglického škuneru „Cornish Diamond", na kterém se Engels plavil z Janova do Londýna (1849). — 579

Stewart, viz *Steuart*, James

Siebel, Marxův věřitel v Londýně. — 261, 602

**Stieber*, Wilhelm (1818—1882), pruský policejní rada, náčelník pruské politické policie (1850—1860); jeden z iniciátorů kolínského procesu proti komunistům (1852). — 288, 549, 550

Stieler, Adolf (1775—1836), německý kartograf. — 625, 638

Stirner, Max (literární pseudonym Johanna Caspara *Schmidta*) (1806 až 1856), německý filosof, mladohegelovec, jeden z ideologů buržoazního individualismu a anarchismu. — 23—25, 27, 30, 95, 98, 330, 335, 354, 372, 488

Strodtmann, Adolph (1829—1879), německý spisovatel, buržoazní demokrat, 1848 účastník revolučního hnutí ve Šlesviku-Holštýnu, 1850 emigroval; autor Kinkelova životopisu. — 363, 644

Strücker, F. W., Engelsův přítel z Elberfeldu. — 19, 20, 25

Struve, Gustav (1805—1870), německý advokát a publicista; maloburžoazní demokrat; jeden z vůdců bádenských povstání (v dubnu a září) 1848 a bádensko-falckého povstání 1849; po porážce revoluce emigroval; jeden z vůdců německé maloburžoazní emigrace v Anglii; později se zúčastnil občanské války v USA na straně Severu. — 195, 229, 253, 259, 260, 273, 362, 585, 599, 600, 621, 642, 643, 677

Struvová, Amalie (zemř. 1862), účastnice demokratického hnutí v Německu 1848—1849; žena Gustava Struva. — 273

Stucke, Karl Friedrich (1800—1871), německý lékař, člen dozorčí rady listu „Rheinische Zeitung". — 471

Stumpf, Paul (asi 1827—1913), pracovník německého dělnického hnutí, povoláním mechanik; 1847 člen Německého dělnického spolku v Bruselu, člen Svazu komunistů, emisar ústředního výboru Svazu; účastník revoluce 1848—1849 v Německu; člen I. internacionály, delegát lausannského kongresu I. internacionály (1867), člen německé Sociálně demokratické strany; přítel Marxův a Liebknechtův. — 132, 398

Stupp, Heinrich Josef (1793—1870), soudní rada v Kolíně nad Rýnem, klerikál; 1848 poslanec pruského Národního shromáždění (pravé křídlo); počátkem padesátých let kolínský vrchní starosta. — 278, 287

Talleyrand-Périgord, Charles Maurice, kníže (1754—1838), významný francouzský diplomat, ministr zahraničních věcí (1797—1799, 1799 až 1807, 1814—1815), zástupce Francie na vídeňském kongresu (1814—1815), v politice naprosto bezzásadový a zištný. — 179, 285, 471

Tausenau, Karl (1808—1873), rakouský politik, představitel levého křídla maloburžoazní demokracie, za revoluce 1848 předseda Ústředního výboru demokratických spolků ve Vídni; od 1849 emigrant v Londýně. — 217, 253, 363—369, 641

Tedesco, Victor (1821—1897), belgický advokát, revoluční demokrat a socialista, účastník dělnického hnutí; jeden ze zakladatelů bruselského Demokratického sdružení; 1847 až 1848 se stýkal s Marxem a Engelsem; byl obžalován v risquonstoutském procesu a odsouzen k trestu smrti, který mu byl změněn na

30 let vězení; 1854 byl osvobozen. — 122, 125, 137, 142

Techow, Gustav Adolph (1813—1893), bývalý pruský důstojník, maloburžoazní demokrat, 1848 účastník revolučních událostí v Berlíně; náčelník generálního štábu falcké revoluční armády; po porážce bádensko-falckého povstání 1849 emigroval do Švýcarska, 1852 odjel do Austrálie. — 363—365, 368, 374, 393, 394, 397, 399—402, 436, 658, 660

Tellering, viz *Müller-Tellering*, Eduard von

Tessier du Mothay, francouzský socialista, účastník revoluce 1848—1849, v padesátých letech emigrant v Londýně, člen blanquistického spolku proskribovaných francouzských socialistických demokratů v Londýně. — 225, 227

Thieme, ve čtyřicátých letech 19. stol. německý nakladatel v Hagenu. — 28

Thierry, francouzský emigrant, počátkem padesátých let 19. stol. člen výboru blanquistického spolku proskribovaných francouzských socialistických demokratů v Londýně. — 179

Thierry, Jacques Nicolas Augustin (1795—1856), francouzský liberální historik v době restaurace. —101

Thiers, Louis Adolphe (1797—1877), francouzský historik a státník, orleanista; ministr vnitra (1832, 1834), ministerský předseda (1836, 1840); 1848 poslanec Ústavodárného shromáždění, 1849—1851 poslanec Zákonodárného shromáždění; president republiky (1871—1873); kat Pařížské komuny. — 81, 94, 123, 237, 277, 305, 431, 432, 567, 625

Thomas, Clément (1809—1871), francouzský politik, generál, umírněný buržoazní republikán; jeden z vydavatelů a za revoluce 1848 přechodně redaktor listu „La National"; za druhé republiky poslanec Ústavodárného shromáždění, 1848 se zúčastnil krutého potlačení červnového povstání v Paříži; velitel pařížské národní gardy (listopad 1870 až únor 1871), sabotoval obranu města; 18. března 1871 byl povstaleckými vojáky zastřelen. — 81

Thomis, 1847 člen Německého dělnického spolku v Bruselu. — 109, 110

Thompson, Thomas *Perronet* (1783 až 1869), anglický buržoazní politik, vulgární ekonom, freetrader. — 167

Tolstoj, Grigorij Michajlovič (1808 až 1871), ruský velkostatkář, liberál, ve čtyřicátých letech Marxův a Engelsův známý v Paříži. — 56, 67, 94, 528

Tolstoj, Jakob Nikolajevič (1791 až 1867), ruský emigrant v Paříži; od 1837 tajný agent carské vlády. — 56, 67

Tooke, Thomas (1774—1858), anglický buržoazní ekonom, zastánce svobody obchodu, kritizoval Ricardovu teorii peněz. — 205, 652

* *Trützschler*, Wilhelm Adolph (1818 až 1849), německý politik, maloburžoazní demokrat, 1848—1849 poslanec frankfurtského Národního shromáždění (krajní levé křídlo), jeden z vůdců Ústředního březnového spolku; za účast na bádensko-falckém povstání 1849 byl zastřelen pruskými vojáky. — 552

Ulmer, Johann, německý dělník, člen Svazu komunistů, počátkem pade-

sátých let 19. stol. emigrant v Londýně; za rozkolu ve Svazu komunistů Marxův a Engelsův stoupenec. — 323, 367—370, 397

Uttenhoven, von (zemř. 1849), pruský důstojník, známý svými reakčními názory; padl za povstání v Elberfeldu v květnu 1849. — 558

Vatke, Wilhelm (1806—1882), německý protestantský teolog, hegelovec, profesor na berlínské universitě. — 447, 456

Vauban, Sébastien le Prêtre (Prestre), markýz *de* (1633—1707), francouzský maršál, vojenský inženýr, autor četných děl o opevňovacích pracích a obléhání. — 624

Vaulabelle, Achille Tenaille *de* (1799 až 1879), francouzský historik a politik, umírněný buržoazní republikán; 1848—1849 člen Ústavodárného shromáždění a ministr vyučování v Cavaignacově vládě. — 101

Venedey, Jakob (přízvisko *Kobes*) (1805 až 1871), německý radikální publicista; jeden z vůdců Svazu spravedlivých, 1848—1849 poslanec frankfurtského Národního shromáždění (levé křídlo); po revoluci 1848 až 1849 liberál. — 117

Véron, Louis Désiré (1798—1867), francouzský novinář a politik, do 1848 orleanista, později bonapartista; majitel a vydavatel listu „Le Constitutionnel". — 414

vévoda brunšvický, viz *Karl Friedrich August Wilhelm*

Vidal, François (1814—1872), francouzský ekonom, maloburžoazní socialista, 1848 tajemník lucemburské komise, 1850—1851 poslanec Zákonodárného shromáždění. — 126

Vidil, Jules, bývalý francouzský důstojník, socialista; člen výboru blanquistického spolku francouzských emigrantů v Londýně; po rozkolu ve Svazu komunistů 1850 byl ve spojení s Willichovou a Schapperovou maloburžoazní frakcí. — 179, 240, 254, 256, 259, 616, 631

Viktor Emanuel II. (1820—1878), savojský vévoda, sardinský král (1849 až 1861), italský král (1861—1878). — 402

Viktorie (1819—1901), anglická královna (1837—1901). — 409

Vilém I. (1797—1888), princ pruský, princ regent (1858—1861), pruský král (1861—1888), německý císař (1871—1888). — 277

Vogler, C. G., německý nakladatel a knihkupec v Bruselu, člen Svazu komunistů, vydal Marxovu „Bídu filosofie". — 74, 99, 103, 140, 141, 501

Volk, německý emigrant, maloburžoazní demokrat, 1848 člen Německé demokratické společnosti v Paříži. — 674

Voltaire, François Marie (vlastním jménem *Arouet*) (1694—1778), francouzský filosof, deista, satirik a historik, významný představitel osvícenství 18. stol.; bojoval proti absolutismu a katolicismu. — 452

Vrabčík, viz *Marx*, Edgar

Waldeck, Benedikt Franz Leo (1802 až 1870), německý politik, buržoazní radikál, povoláním právník; 1848 jeden z vůdců levého křídla a místopředseda pruského Národního shromáždění; později pokrokář. — 330

Wallau, Karl (1823—1877), německý emigrant v Bruselu, 1848 člen

ústředního výboru Svazu komunistů, předseda mohučského Dělnického vzdělávacího spolku; později vrchní starosta v Mohuči. — 106—111, 113, 139, 674

Walthr, Friedrich (nar. 1810), německý novinář, maloburžoazní demokrat, v polovině čtyřicátých let se přiklonil k „pravým" socialistům; redaktor (1846—1851) a vydavatel listu „Trier'sche Zeitung". — 65

Warskiroski, Konst., polský emigrant, počátkem padesátých let 19. stol. člen stálé komise sekce polské demokracie v Londýně. — 179

Watts, John (1818—1887), anglický publicista, zpočátku utopický socialista, stoupenec Owenův, později buržoazní liberál, obhájce kapitalismu. — 50, 183, 212, 361, 362, 637

Weber, Georg, německý lékař, účastník demokratického hnutí ve čtyřicátých letech 19. stol.; spolupracovník pařížského listu „Vorwärts!"; jeden z organizátorů Korespodenčního výboru v Kielu; ve čtyřicátých letech Marxův a Engelsův přítel; v padesátých letech emigroval do USA, později se vrátil do Německa. — 63

Weerth, Georg (1822—1856), německý proletářský básník a publicista, povoláním obchodník; od 1843 v Anglii, člen Svazu komunistů, 1848—1849 jeden z redaktorů listu „Neue Rheinische Zeitung"; od 1850 podnikal obchodní cesty do Západní Indie a Střední a Jižní Ameriky; zemřel 1856 v Havaně; Marxův a Engelsův přítel. — 108, 112, 129, 144, 150, 164, 199, 203, 250, 251, 281, 325, 328, 361, 371, 404, 409, 413, 418, 419, 424, 444, 520, 555, 582, 585, 586, 633, 638, 654, 655, 687

Weill, Alexandre (1811—1899), německý novinář, buržoazní demokrat, ve čtyřicátých letech emigrant ve Francii. — 47, 478

Weiss, Siegfried (nar. 1822), německý publicista, maloburžoazní demokrat. — 202

Weiss, Theodor (1813—1890), rakouský úředník; v padesátých letech policejní ředitel ve Vídni. — 403

Weitling, Wilhelm (1808—1871), významný představitel německého dělnického hnutí v době jeho zrodu, jeden z teoretiků utopického rovnostářského komunismu; povoláním krejčí. — 45, 49, 52, 53, 59, 74, 75, 80, 84, 88, 229, 273, 666

Welcker, Karl Theodor (1790—1869), německý právník, liberální publicista; 1848—1849 poslanec frankfurtského Národního shromáždění (pravý střed). — 259

Wellington, Arthur *Wellesley*, vévoda (1769—1852), anglický vojevůdce a státník, tory; 1808—1814 a 1815 velel anglickým vojskům v bojích proti napoleonské Francii; ministerský předseda (1828—1830), ministr zahraničních věcí (1834—1835). — 237, 271, 272, 286, 287, 293

Westphalen, Edgar von (1819—asi 1890), bratr Jenny Marxové; 1846 člen bruselského Komunistického korespondenčního výboru. — 19, 103, 261, 653

Westphalen, Ferdinand Otto Wilhelm von (1799—1876), reakční pruský státník, ministr vnitra (1850—1858); nevlastní bratr Jenny Marxové. — 278, 296, 454, 647

Westphalen, Karoline von (zemř. 1856),

matka Jenny Marxové. — 261, 472, 484, 653

Westphalen, Ludwig von (1770—1842), tajný rada v Trevíru, otec Jenny Marxové. — 448, 449

**Weydemeyer*, Joseph (1818—1866), významný pracovník německého a amerického dělnického hnutí, poručík dělostřelectva, 1845 vystoupil z pruské armády; 1846—1847 „pravý" socialista, pod vlivem Marxe a Engelse se přiklonil k vědeckému komunismu, člen Svazu komunistů; účastník revoluce 1848—1849 v Německu, jeden z odpovědných redaktorů „Neue Deutsche Zeitung" (1849—1850); emigroval do USA; za občanské války v USA plukovník v armádě Severu, spolu s Clussem propagoval v USA marxismus, Marxův a Engelsův přítel a spolubojovník. — 45, 61, 66, 180, 270, 313, 323, 337, 338, 358, 403, 419, 429, 443, 444, 504, 562—564, 570 až 572, 575, 576, 581—583, 589, 596, 598—600, 602—604, 608, 623—629, 634—636, 638—640, 649, 650, 652 až 656, 664—668, 674—684, 688

Weydemeyerová, Louise, žena Josepha Weydemeyera. — 571, 572, 583, 589, 596, 598, 603, 608, 636, 650, 653, 665, 675, 677, 678, 681, 684

Wiethaus, pruský úředník, koncem 1842 až začátkem 1843 cenzor listu „Rheinische Zeitung". — 468

Wigand, Otto (1795—1870), německý nakladatel a knihkupec, majitel vydavatelské firmy v Lipsku; vydával díla radikálních spisovatelů. — 23, 35, 37, 50, 68, 447, 504

Wilhelmi, Franz, maloburžoazní demokrat, účastník revoluce 1848 až 1849 v Německu, po porážce revoluce emigroval do USA, účastník občanské války na straně Severu. — 202

Willich, August (1810—1878), pruský důstojník, pro své přesvědčení vystoupil z vojenské služby; člen Svazu komunistů, velitel dobrovolnického sboru v bádensko-falckém povstání 1849; za rozkolu ve Svazu komunistů 1850 spolu se Schapperem vůdce protimarxovské maloburžoazní frakce; 1853 emigroval do USA, za občanské války generál v armádě Severu. — 136, 137, 143, 165, 179, 181, 195, 212, 214, 215, 217, 220, 231, 232, 240, 246, 248, 249, 251, 253, 256, 257, 259, 273, 274, 281, 287, 297, 299, 302—304, 314, 319, 349, 358, 363—366, 368—371, 373, 374, 384, 387, 389, 390, 393, 397, 399, 400, 403, 404, 413, 418, 419, 429, 430, 435, 565, 566, 570, 573, 575, 579, 582, 586, 595, 613—617, 626—632, 635, 636, 639—641, 643, 645, 646, 658, 660, 685

Willisen, Wilhelm (1790—1879), pruský generál a vojenský teoretik; 1848 královský komisař v Poznaňsku, 1850 vrchní velitel šlesvicko-holštýnské armády ve válce proti Dánsku. — 625

Wiss, C., německý lékař a novinář, mladohegelovec, maloburžoazní demokrat, počátkem padesátých let 19. stol. emigrant v USA; Kinkelův stoupenec. — 428

Wolf(f), Ferdinand („Rudý Wolf") (1812—1895), německý publicista, 1846—1847 člen bruselského Komunistického korespondenčního výboru; člen Svazu komunistů; 1848 až 1849 jeden z redaktorů „Neue Rheinische Zeitung"; po porážce

revoluce 1848—1849 emigrant v Paříži a Londýně; za rozkolu ve Svazu komunistů 1850 stoupenec Marxův, později zanechal politické činnosti. — 109—112, 130, 164, 167, 185, 215, 241, 248, 253, 259, 342, 404, 409, 431, 582, 585, 586, 633, 665, 686, 687

**Wolff*, Wilhelm („*Lupus*") (1809 až 1864), proletářský revolucionář a publicista, povoláním učitel, syn slezského poddaného rolníka; účastník studentského hnutí, 1834—1839 vězněn v pruských kasematech; 1846—1847 člen bruselského Komunistického korespondenčního výboru; člen Svazu spravedlivých, spoluzakladatel Svazu komunistů a od března 1848 člen jeho ústředního výboru; 1848—1849 jeden z redaktorů listu „Neue Rheinische Zeitung"; poslanec frankfurtského Národního shromáždění (krajní levice); Marxův a Engelsův přítel a spolubojovník. — 103, 106, 107, 109, 110, 112, 118, 123, 129, 130, 136, 139, 164, 167, 170, 236, 273, 276, 279, 280, 286, 303, 319—322, 327, 335, 336, 339, 349, 361, 374, 398, 428, 444, 556, 585, 619—621, 626, 630, 634, 637—639, 646, 649, 654, 655, 665, 674, 689

Wurm, Gustav (1819—1888), spolužák Engelsův, později filolog. — 18

Zákupský, Joseph Fançois Charles Bonaparte, vévoda (1811—1832), syn Napoleona I. a Marie Louisy; byl bonapartisty prosazován na francouzský trůn. — 471

Zalewski, Konstantin, polský emigrant; 1847 člen bruselského Demokratického sdružení. — 108

Zimmermann, německý demokrat, emigrant v Londýně. — 259

Zulauff, ve čtyřicátých letech 19. stol. německý komunista. — 148, 520

POSTAVY Z MYTOLOGIE A KRÁSNÉ LITERATURY

Adónis, v řeckém bájesloví bůh umírající a vždy znovu ožívající přírody; je představován jako krásný jinoch, kterého milovala bohyně plodnosti Afrodité. — 202, 628

Ananiáš, podle bible člen jeruzalémské obce, s manželkou Safirou prodal statek ve prospěch obce křesťanské a zatajil před apoštoly část peněz, byl za to stižen náhlou smrtí. — 80

Atta Troll, postava medvěda ze stejnojmenné Heinovy satirické básně. — 195

Crispin(us), postava ze IV. satiry Juvenálovy. — 217

Hektor, postava z řeckého bájesloví, hlavní hrdina Trojanů, zabit Achillem. — 375

Herkules, římské jméno pololegendárního hrdiny řeckého bájesloví Herakla, známého svou atletickou silou a bohatýrskými činy. — 135

Jan Křtitel, podle bible kazatel a prorok, který předpověděl příchod Mesiáše a pokřtil Krista. — 413

Jidáš Iš-Karjót, podle bible jeden ze 12 apoštolů, který zradil svého učitele za 30 sékelů; jméno Jidáš se stalo symbolem zrady a věrolomnosti. — 645

Jozue, postava ze Starého zákona, vojevůdce Izraelitů; rozbořil zdi Jericha zvukem svatých trub a válečným pokřikem svých bojovníků. — 390

Krapülinski, postava z Heinovy básně „Dva rytíři"; rozmařilý polský šlechtic bez peněz; jméno Krapülinski pochází z francouzského slova crapule — žrout, nenasyta, opilec, také zahaleč, vyvrhel; Marx tak nazývá Ludvíka Bonaparta. — 436 443

Kristus (Ježíš Kristus). — 261, 356, 413, 483

Mojžíš, biblický prorok. — 253, 390, 512

Moor, Karl, postava ze Schillerova dramatu „Loupežníci". — 59

Pavel, podle Nového zákona jeden z apoštolů. — 419

Poza, markýz, jedna z hlavních postav Schillerovy tragédie „Don Carlos"; typ šlechetného a svobodomyslného dvořana, usilujícího ovlivnit despotického krále. — 467

Sancho Panza, postava panoše ze Cervantesova románu „Don Quijot". — 334

Safira, podle bible žena Ananiášova; spolu s ním zatajila část výtěžku za prodaný statek. — 80

Sarastro, postava z Mozartovy opery „Kouzelná flétna". — 95

Sibyla, ve starověku jméno věštkyně; nejznámější byla Sibyla z Cum (řecká osada v jižní Itálii). Její věštby, zaznamenané v tzv. Sibylinych knihách, hrály velkou úlohu v náboženském životě starého Říma. —425

Siegfried, hrdina germánského bájesloví, jedna z hlavních postav středověkého eposu „Píseň o Nibelunzích". — 131

Thersités, postava z Homérovy Iliady; nejšerednější a nejzlostnější člověk v řeckém táboře, chromý a hrbatý; Odysseus jej ztrestal za to, že se protivil Agamemnónovi, vůdci řeckého vojska. — 456

Tuck, mnich, hrdina anglické balady o Robin Hoodovi. — 176

Tupman, postava z románu Charlese Dickense „Kronika Pickwickova klubu". — 281, 285, 290, 428

Uriáš, biblická postava, bojovník krále Davida, který ho poslal k svému nejvyššímu veliteli Joabovi s příkazem, aby Uriáše postavil v bitvě na nejnebezpečnější místo; tak se ho zbavil a zmocnil se jeho ženy Betsabé. — 398

Winkelried, Arnold, pololegendární švýcarský voják, v bitvě mezi Švýcary a vojskem rakouského vévody Leopolda III. u Sempachu 9. července 1386 se podle pověsti obětoval pro vítězství Švýcarů; hrdina epické „Sempašské písně". — 229, 271

SEZNAM LITERATURY

A. VLASTNÍ DÍLA K. MARXE A B. ENGELSE*

Marx, Karel, „Bída filosofie. Odpověď na ‚Filosofii bídy' pana Proudhona" (viz Spisy, sv. 4, čes. vyd. 1958, str. 83–196). – „Misère de la philosophie. Réponse à la philosophie de la misère de M. Proudhon", Paříž a Brusel 1847. – 95, 98, 99, 107, 115, 121–123, 126, 134, 154, 316, 406, 421, 425, 523, 529, 563, 609, pozn. 82

Marx, Karel, „Buržoazie a kontrarevoluce" (viz Spisy, sv. 6, čes. vyd. 1958, str. 127–150).

– „Die Bourgeoisie und die Kontrerevolution", vyšlo v „Neue Rheinische Zeitung", čís. 165, 169, 170 a 183 z 10., 15., 16. a 31. prosince 1848. – 654

Marx, Karel, „Dopis redaktorovi listu ‚Réforme' " (viz Spisy, sv. 4, čes. vyd. 1958, str. 508–510). Vyšlo v „La Réforme" z 8. března 1848. – 137

Marx, Karel, „Filosofický manifest historické právní školy" (viz Spisy, sv. 1, čes. vyd. 1956, str. 98–105).

– „Das philosophische Manifest der historischen Rechtsschule", vyšlo v „Rheinische Zeitung", čís. 221 z 9. dubna 1842, příloha. – 455, pozn. 367

Marx, Karel, „Jednání šestého porýnského zemského sněmu (První článek) – Debaty o svobodě tisku a o zveřejňování jednání zemských stavů" (viz Spisy, sv. 1, čes. vyd. 1956, str. 46–97).

– „Die Verhandlungen des 6. rheinischen Landtags. Von einem Rheinländer. Erster Artikel: Debatten über Pressfreiheit und Publication der Landständischen Verhandlungen", vyšlo v „Rheinische Zeitung", čís. 125, 128, 130, 132, 135 a 139 z 5., 8., 10., 12., 15. a 19. května 1842, přílohy. – 455

*Marx, Karel,** „Ke kritice Hegelovy filosofie práva" (viz Spisy, sv. 1, čes. vyd. 1956, str. 225–357). – 449, 453, pozn. 359

Marx, Karel, „Moralizující kritika a kritizující morálka. Příspěvek k německým kulturním dějinám. Proti Karlu Heinzenovi" (viz Spisy, sv. 4, čes. vyd. 1958, str. 299–327).

– „Die moralisierende Kritik und die kritisierende Moral. Beitrag zur deutschen Kulturgeschichte. Gegen Carl Heinzen", vyšlo v „Deutsche-Brüsseler-Zeitung", čís. 86, 87, 90, 92, 94 z 28. a 31. října, 11., 18. a 25. listopadu 1847. – 119, 654, pozn. 109

* Názvy článků, resp. děl, které doplnila redakce Marxových a Engelsových Spisů podle 2. ruského vydání, jsou označeny hvězdičkou.

Marx, Karel, „Námezdní práce a kapitál" (viz Spisy, sv. 6, čes. vyd. 1959, str. 400–430).

— „Lohnarbeit und Kapital", vyšlo v „Neue Rheinische Zeitung", čís. 264, 265, 266, 267 a 269 z 5., 6., 7., 8. a 11. dubna 1849. — 570

Marx, Karel,* „ ‚Neue Rheinische Zeitung' opět vychází" (viz Spisy, sv. 5, čes. vyd. 1959, str. 455), vyšlo v „Neue Rheinische Zeitung", čís. 114 z 12. října 1848. — 152

Marx, Karel, „Obhajoba moselského dopisovatele" (viz Spisy, sv. 1, čes. vyd. 1956, str. 197–223).

— „Rechtfertigung des Korrespondenten von Mosel", vyšlo v „Rheinische Zeitung", čís. 15, 17, 18, 19 a 20 z 15., 17., 18., 19. a 20. ledna 1843. — 468

Marx, Karel, „Ochranáři, freetradeři a dělnická třída" (viz Spisy, sv. 4, čes. vyd. 1958, str. 265–267).

— „Die Schutzzöllner, die Freihandelsmänner und die arbeitende Klasse", vyšlo v „Zwei Reden über die Freihandels- und Schutzzollfrage", Hamm 1848. — 115, 117, 121, 122, 124, pozn. 104

Marx, Karel, „Osmnáctý brumaire Ludvíka Bonaparta" (viz Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 137–238).

— „Der 18te Brumaire des Louis Napoleon", vyšlo v „Die Revolution. Eine Zeitschrift in zwangslosen Heften", 1. sešit, New York 1852. — 665, 688

Marx, Karel, „Oznámení redaktorovi časopisu ‚Neue Deutsche Zeitung' " (viz Spisy, sv. 7, čes. vyd. 1959, str. 352).

— „Erklärung. An den Redakteur der ‚Neuen Deutschen Zeitung' ", vyšlo v „Neue Deutsche Zeitung", čís. 158 ze 4. července 1850. — 604, pozn. 469

Marx, Karel, „Poznámky k nové pruské cenzurní instrukci" (viz Spisy, sv. 1, čes. vyd. 1956, str. 21–43).

— „Bemerkungen über die neueste preussische Zensurinstruktion", vyšlo v „Anekdota zur neuesten deutschen Philosophie und Publicistik", 1. svazek, Curych a Winterthur 1843. — 447, 450

Marx, Karel, „Prohlášení" (viz Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 135).

— „Erklärung", vyšlo v „Kölnische Zeitung", čís. 242 z 9. října 1851. — 403, pozn. 321

Marx, Karel, „Řeč o svobodě obchodu pronesená 9. ledna 1848 na veřejné schůzi bruselského Demokratického sdružení" (viz Spisy, sv. 4, čes. vyd. 1958, str. 409–422).

— „Discours sur la question du libre échange, prononcé à l'Association Démocratique de Bruxelles, dans la séance publique du 9 Janvier 1848", Brusel 1848. — 135, 582, pozn. 122

Marx, Karel, „Gesammelte Aufsätze" [„Sebrané stati"], 1. sešit, Kolín 1851. — 195, 280, 296, pozn. 191

Marx, Karel, Třídní boje ve Francii, 1848–1850" (viz Spisy, sv. 7, čes. vyd. 1959, str. 29–131).

— „1848 bis 1850", vyšlo v „Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue", čís. 1, 2, 3, 5 a 6 z ledna až března a května až října 1850. — 361

Marx, Karel, „Úvod ke kritice Hegelovy filosofie práva" (viz Spisy, sv. 1, čes. vyd. 1956 a 1961, str. 401—414).
— „Zur Kritik der Hegelschen Rechtsphilosophie. Einleitung", vyšlo v „Deutsch-Französische Jahrbücher", 1. a 2. vyd., Paříž 1844. — 481, pozn. 359

Marx, Karel, „Úvodník v čís. 179 ‚Kölnische Zeitung' " (viz Spisy, sv. 1, čes. vyd. 1956, str. 106—125).
— „Der leitende Artikel in Nr. 179 der ‚Kölnischen Zeitung' ", vyšlo v „Rheinische Zeitung", čís. 191, 193, 195, přílohy z 10., 12. a 14. července 1842. — 459

Marx, Karel, „Zákaz ‚Leipziger Allgemeine Zeitung' " (viz Spisy, sv. 1, čes. vyd. 1956, str. 177—196).
— „Das Verbot der Leipziger Allgemeinen Zeitung für den preussischen Staat", vyšlo v „Rheinische Zeitung", čís. 1, 4, 6, 8, 10, 13 a 16 z 1., 4., 6., 8., 10., 13. a 16. ledna 1843. — 468

Engels, Bedřich, „Alexander Jung, ‚Přednášky o moderní německé literatuře' " (viz Spisy, sv. 1, čes. vyd. 1956, str. 456—469).
— „Alexander Jung, Vorlesungen über die moderne Literatur der Deutschen", vyšlo v „Deutsche Jahrbücher für Wissenschaft und Kunst". — 457, pozn. 369

Engels, Bedřich, „Boj v Uhrách" (viz „K dějinám Československa a československého dělnického hnutí", díl II, 1963, str. 134—148).
— „Der magyarische Kampf", vyšlo v „Neue Rheinische Zeitung", čís. 194 z 13. ledna 1849. — 154, 157, 553, 654, pozn. 504

Engels, Bedřich, „Dělnické třídě Velké Británie" (viz Spisy, sv. 2, čes. vyd. 1957, str. 237—239).
— „To the working classes of Great-Britain", vyšlo v „Die Lage der arbeitenden Klasse in England. Nach eigner Anschauung und authentischen Quellen", Lipsko 1845. — 22, pozn. 11

Engels, Bedřich, „Dopis redaktorovi listu ‚Northern Star' " (viz Spisy, sv. 4, čes. vyd. 1958, str. 503—507).
— „To the editor of the ‚Northern Star' ", čís. 544 z 25. března 1848. — 137

Engels, Bedřich, „Dopis redaktorovi listu ‚Times' " (viz Spisy, sv. 7, čes. vyd. 1959, str. 497—498).
— „To the editor of the ‚Times' ". — 248, 250, pozn. 231

Engels, Bedřich, „Hnutí roku 1847" (viz Spisy, sv. 4, čes. vyd. 1958, str. 463 až 472).
— „Die Bewegungen von 1847", vyšlo v „Deutsche-Brüsseler-Zeitung", čís. 7 z 23. ledna 1848. — 132

Engels, Bedřich, „Chartistické hnutí" (viz Marx-Engels, Gesamtausgabe, 1. oddíl, sv. 6, str. 576—582).

— „Mouvement Chartiste", vyšlo v „La Réforme" z 10. a 19. ledna 1848. — 134, pozn. 122

Engels, Bedřich, „‚Kölnische Zeitung' o boji Maďarů' " (viz Spisy, sv. 6, čes. vyd. 1959, str. 303—307).

— „Die ‚Kölnische Zeitung' über den magyarischen Kampf", vyšlo v „Neue Rheinische Zeitung", čís. 225 z 18. února 1849. — 654, pozn. 504

Engels, Bedřich, „Komunisté a Karl Heinzen" (viz Spisy, sv. 4, čes. vyd. 1958, str. 278—293).

— „Die Kommunisten und Karl Heinzen", vyšlo v „Deutsche-Brüsseler-Zeitung", čís. 79 a 80 ze 3. a 7. října 1847. — 109, 654, pozn. 109

*Engels, Bedřich,** „Kritický rozbor Proudhonovy knihy ‚Idée générale de la révolution au XIXe siècle' " (ruský překlad viz Archiv Marxa i Engelsa, díl X, str. 5—34, Moskva 1948). — 409, 418, 420, 422, 426, pozn. 298

Engels, Bedřich, „Listy ‚Réforme' a ‚National' " (viz Spisy, sv. 4, čes. vyd. 1958, str. 386—388).

— „Die ‚Réforme' und der ‚National' ", vyšlo v „Deutsche-Brüsseler-Zeitung", čís. 104 z 30. prosince 1847. — 130

Engels, Bedřich, „Možnosti a perspektivy války Svaté aliance proti Francii roku 1852" (viz Spisy, sv. 7, čes. vyd. 1959, str. 501—528).

— „Möglichkeiten und Voraussetzungen eines Krieges der Heiligen Allianz gegen Frankreich 1852". — 271

Engels, Bedřich, „Národní rada" (viz Spisy, sv. 6, čes. vyd. 1959, str. 110—125).

— „Der Nationalrath", vyšlo v „Neue Rheinische Zeitung", čís. 165 z 10. prosince 1848. — 154, pozn. 143

Engels, Bedřich, „Nástin kritiky politické ekonomie" (viz Spisy, sv. 1, čes. vyd. 1956, str. 525—550).

— „Umrisse zu einer Kritik der Nationalökonomie", vyšlo v „Deutsch-Französische Jahrbücher", Paříž 1844. — 18, 202, pozn. 3

Engels, Bedřich, „Německá kampaň za říšskou ústavu" (viz Spisy, sv. 7, čes. vyd. 1959, str. 133—225).

— „Die deutsche Reichsverfassungskampagne", vyšlo v „Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue", čís. 1, 2, 3, leden až březen 1850. — 164, 573, 574, 584, 585, 592, 599, pozn. 159

Engels, Bedřich, „Německý socialismus veršem a prózou. 2. Karl Grün, ‚O Goethovi z lidského hlediska', Darmstadt 1846" (viz Spisy, sv. 4, čes. vyd. 1958, str. 223—248).

— „Deutscher Sozialismus in Versen und Prosa. Artikel 2. Karl Grün: ‚Über Goethe vom menschlichen Standpunkte'. Darmstadt, 1846", vyšlo v „Deutsche-Brüsseler-Zeitung", čís. 93, 94, 95, 96, 97, 98 z 21., 25. a 28. listopadu, 2., 5. a 9. prosince 1847. — 96, pozn. 85

*Engels, Bedřich,** „Obchodní krize v Anglii. — Chartistické hnutí. — Irsko" (viz Spisy, sv. 4, čes. vyd. 1958, str. 294—296).

— „La crise commerciale en Angleterre. — Mouvement chartiste. — Irlande", vyšlo v „La Réforme" z 26. října 1847. — 119

Engels, Bedřich, „Popis komunistických osad vzniklých v nedávné době a dosud trvajících".

— „Beschreibung der in neueren Zeit entstandenen und noch bestehenden kommunistischen Ansiedlungen" (viz Marx-Engels, Gesamtausgabe, 1. oddíl, sv. 4, Moskva—Leningrad 1933, str. 351—366), vyšlo v „Deutsches Bürgerbuch für 1845", Darmstadt 1845. — 20, 33, 62, 83, pozn. 7

Engels, Bedřich, „Postavení dělnické třídy v Anglii (Podle vlastních poznatků a autentických pramenů)" (viz Spisy, sv. 2, čes. vyd. 1957, str. 233—508).

— „Die Lage der arbeitenden Klasse in England. Nach eigner Anschauung und authentischen Quellen", Lipsko 1845. — 22, 28, 32, 35, 37, 495

*Engels, Bedřich,** „Projevy v Elberfeldu" (viz Spisy, sv. 2, čes. vyd. 1957, str. 523 až 544), vyšlo v „Rheinische Jahrbücher zur gesellschaftlichen Reform", první svazek, str. 45—62, 71—81, Darmstadt 1845. — 39, pozn. 31

*Engels, Bedřich,** „Proudhon" (viz Spisy, sv. 6, čes. vyd. 1959, str. 574—577). — 154, pozn. 142

Engels, Bedřich, „Pruský zatykač na Kossutha" (viz Spisy, sv. 6, čes. vyd. 1959, str. 211—212).

— „Preussischer Steckbrief gegen Kossuth", vyšlo v „Neue Rheinische Zeitung", čís. 207 z 28. ledna 1849. — 654, pozn. 504

Engels, Bedřich, „Revoluce a kontrarevoluce v Německu" (viz Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 27—134).

— „Germany. Revolution and Counter-Revolution", vyšlo v „New-York Daily Tribune" z 25. a 28. října, 6., 7., 12. a 28. listopadu 1851, 27. února, 5., 15., 18. a 19. března, 9., 17. a 24. dubna, 27. července, 19. srpna, 18. září, 2. a 23. října 1852. — 357, 360, 363, 372, 383—386, 388, 399, 428, 434, 664, 666, pozn. 300

Engels, Bedřich, „Situace Anglie. ‚Minulost a přítomnost' od Thomase Carlyla. Londýn 1843" (viz Spisy, sv. 1, čes. vyd. 1956, str. 551—575).

— „Die Lage Englands. ‚Past and Present' by Thomas Carlyle, London, 1843", vyšlo v „Deutsch-Französische Jahrbücher", 1. a 2. sešit, Paříž 1844. — 18

*Engels, Bedřich,** „Situace v Belgii" (viz Spisy, sv. 4, čes. vyd. 1958, str. 513—514). — 143

Engels, Bedřich, „Svátek národů v Londýně" (viz Spisy, sv. 2, čes. vyd. 1957, str. 582—594).

— „Das Fest der Nationen in London", vyšlo v „Rheinische Jahrbücher zur gesellschaftlichen Reform", druhý svazek, Belle-Vue 1846. — 62

Engels, Bedřich, „Švýcarský tisk" (viz Spisy, sv. 6, čes. vyd. 1959, str. 191—195).

— „Die Schweizer Presse", vyšlo v „Neue Rheinische Zeitung", čís. 197 z 17. ledna 1849. — 157

Engels, Bedřich, „Schelling a zjevení. Kritika nejnovějšího útoku reakce proti svobodné filosofii".

— „Schelling und die Offenbarung. Kritik des neuesten Reaktionsversuchs gegen die freie Philosophie", Lipsko 1842, vyšlo v Marx-Engels, Gesamtausgabe, 1. oddíl, sv. 2, str. 181—227. — 457

Engels, Bedřich, „Schelling, filosof v Kristu aneb proměna světské moudrosti v božskou moudrost. Pro věřící křesťany, kteří neznají filosofický způsob vyjadřování", Berlín 1842.

— „Schelling, der Philosoph in Christo, oder die Verklärung der Weltweisheit zur Gottesweisheit. Für glaubige Christen, denen der philosophische Sprachgebrauch unbekannt ist", Berlin 1842, vyšlo v Marx-Engels, Gesamtausgabe, 1. oddíl, sv. 2, str. 181—227. — 457

Engels, Bedřich, „Továrníci a dělníci v Anglii" (viz Spisy, sv. 4, čes. vyd. 1958, str. 297—298).

— „Les maîtres et les ouvriers en Angleterre", vyšlo v „L'Atelier", čís. 2 z listopadu 1847. — 117

*Engels, Bedřich,** „Uhry" (viz Spisy, sv. 6, čes. vyd. 1959, str. 518—527), vyšlo v „Neue Rheinische Zeitung", čís. 301 z 19. května 1849. — 654, pozn. 504

Engels, Bedřich, „‚Uspokojená' většina. — Guizotův návrh ‚reformy'. — Podivné názory pana Garniera-Pagèse. — Demokratický banket v Chalonu. — Řeč pana Ledru-Rolina. — Demokratický kongres. — Řeč pana Flocona. — Listy ‚Réforme' a ‚National'" (viz Spisy, sv. 4, čes. vyd. 1958, str. 396—402).

— „The ‚satisfied' majority — Guizot's scheme of ‚Reform' — Queer notions of M. Garnier-Pagès — Democratic banquet at Chalon — Speech of M. Ledru-Rollin — A democratic congress — Speech of M. Flocon — The ‚Réforme' and the ‚National'", vyšlo v „The Northern Star", čís. 533 z 8. ledna 1848. — 130

*Engels, Bedřich,** „Ústavní otázka v Německu" (viz Spisy, sv. 4, čes. vyd. 1958, str. 61—78). — 99, 103, 104, pozn. 88

Engels, Bedřich, „Zásady komunismu" (viz Spisy, sv. 4, čes. vyd. 1958, str. 328 až 344).

— „Grundsätze des Kommunismus". — 118, 126, pozn. 107

Marx, Karel a Bedřich Engels, „Dopis Adamovi, Barthélemymu a Vidilovi" (Spisy, sv. 7, čes. vyd. 1959, str. 445).

— „Messr. Adam, Barthélemy and Vidil". — 240, pozn. 224

Marx, Karel a *Bedřich Engels*, „Dopis redaktorovi listu ‚Times'" (viz Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 251—253).

— „To the Editor of the ‚Times'". — 428, 429

Marx, Karel a *Bedřich Engels*, „Manifest Komunistické strany" (viz Spisy, sv. 4, čes. vyd. 1958, str. 423—462).

— „Manifest der Kommunistischen Partei. Veröffentlicht im Februar 1848", Londýn 1848. — 126, 132, 147, 193, 276, 292, 330, 361, 406, 425, 631, 652, 653, pozn. 116

Marx, Karel a Bedřich Engels, „Manifest Komunistické strany".
— „Manifesto of the Communist Party", vyšlo v „The Red Republican", čís. 21, 22, 23 a 24 z 9., 16., 23. a 30. listopadu 1850. — 653, 664, pozn. 503

Marx, Karel a Bedřich Engels, „Německá ideologie. Kritika nejnovější německé filosofie v jejích představitelích Feuerbachovi, B. Bauerovi a Stirnerovi a kritika německého socialismu v jeho různých proporcích" (viz Spisy, sv. 3, čes. vyd. 1958, str. 23—551).
— „Die deutsche Ideologie. Kritik der neuesten deutschen Philosophie, in ihren Repräsentanten Feuerbach, B. Bauer und Stirner, und des deutschen Sozialismus in seinen verschiedenen Propheten" — 46, 61, 71, 74, 81, 95, 98, 99, 502, 504, 505, 519, 523, 529, pozn. 38

Marx, Karel a Bedřich Engels,* „Oběžník proti Kriegovi" (viz Spisy, sv. 4, čes. vyd. 1958, str. 19—35). — 62, 80, 83, pozn. 62

Marx, Karel a Bedřich Engels,* „O Polsku. Projevy na mezinárodním sjezdu v Londýně uspořádaném 29. listopadu 1847 k 17. výročí polského povstání z roku 1830" (viz Spisy, sv. 4, čes. vyd. 1958, str. 376—378), vyšlo v „Deutsche-Brüsseler-Zeitung", čís. 98 z 9. prosince 1847. — 529

Marx, Karel a Bedřich Engels, „Oznámení o vydávání ‚Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue" (viz Spisy, sv. 7, čes. vyd. 1959, str. 25—26).
— „Ankündigung der ‚Neuen Rheinischen Zeitung. Politisch-ökonomische Revue'", vyšlo ve „Westdeutsche Zeitung", čís. 6 z 8. ledna 1850. — 581, 584, 676

Marx, Karel a Bedřich Engels, „Oznámení redaktorovi časopisu ‚Neue Deutsche Zeitung'" (viz Spisy, sv. 7, čes. vyd. 1959, str. 352).
— „Erklärung. An den Redakteur der ‚Neuen Deutschen Zeitung'", vyšlo v „Neue Deutsche Zeitung" z 4. července 1850. — 602

Marx, Karel a Bedřich Engels, „Požadavky Komunistické strany v Německu" (viz Spisy, sv. 5, čes. vyd. 1959, str. 19—21).
— „Forderungen der Kommunistischen Partei in Deutschland" (leták). — 147

Marx, Karel a Bedřich Engels, „Prohlášení emigrantského výboru" (viz Spisy, sv. 7, čes. vyd. 1959, str. 332—334).
— „Erklärung", vyšlo v „Neue Deutsche Zeitung", čís. 102 z 28. dubna 1850. — 598, 599, pozn. 466

Marx Karel a Bedřich Engels, „Prohlášení proti A. Rugovi" (viz Spisy, sv. 7, čes. vyd. 1959, str. 495—496).
— „Erklärung". — 197, 199, 200, 202, 335

Marx, Karel a Bedřich Engels, „Provolání ústředního výboru ke Svazu komunistů. Březen 1850" (viz Spisy, sv. 7, čes. vyd. 1959, str. 273—283).
— „Ansprache der Zentralbehörde an den Bund vom März 1850", vyšlo v „Kölnische Zeitung", čís. 156 z 1. července 1851. — 318, 325, pozn. 466

Marx, Karel a Bedřich Engels, „Provolání ústředního výboru ke Svazu komunistů. Červen 1850" (viz Spisy, sv. 7, čes. vyd. 1959, str. 336–342).
— „Ansprache der Zentralbehörde an den Bund vom Juni 1850". — 606

Marx, Karel a Bedřich Engels, „První mezinárodní přehled" (viz Spisy, sv. 7, čes. vyd. 1959, str. 242–254).
— „Revue. [Januar/Februar 1850]", vyšlo v „Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue", čís. 2, únor 1850. — 390, 585, pozn. 317

Marx, Karel a Bedřich Engels, „Předmluva k německému překladu zdravice A. Blanquiho (s textem zdravice)" (viz Spisy, sv. 7, čes. vyd. 1959, str. 571–573).
— „Vorbemerkung zur deutschen Übersetzung des Toastes von L. A. Blanqui. Mit dem Text des Toastes" (leták). — 251, 274, 631

Marx, Karel a Bedřich Engels, „Svatá rodina aneb Kritika kritické Kritiky (proti Brunovi Bauerovi a spol.)" (viz Spisy, sv. 2, čes. vyd. 1957, str. 15–232).
— „Die heilige Familie, oder Kritik der kritischen Kritik. Gegen Bruno Bauer und Consorten", Frankfurt nad Mohanem 1845. — 18, 25, 27, 29, 35, 39, 40, 426, 486, 492, 495, pozn. 15

Marx, Karel a Bedřich Engels, „Třetí mezinárodní přehled. Od května do října" (viz Spisy, sv. 7, čes. vyd. 1959, str. 451–494).
— „Revue. Mai bis Oktober 1850", vyšlo v „Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue", 5. a 6. sešit, květen až říjen 1850. — 332, pozn. 287.

Marx, Karel a Bedřich Engels, „Účetní zpráva sociálně demokratického výboru v Londýně" (viz Spisy, sv. 7, čes. vyd. 1959, str. 557–559).
— „Rechnungsablage des Sozial-demokratischen Flüchtlingskomitees in London", vyšlo v „Norddeutsche Freie Presse", čís. 349 z 10. května 1850. — 599, pozn. 466

B. PRÁCE JINÝCH AUTORŮ

V tomto seznamu jsou uvedena, pokud to bylo možno zjistit, ta vydání, jichž Marx a Engels pravděpodobně používali. V některých případech, zejména u všeobecných odkazů na prameny a literaturu, se neuvádí žádné určité vydání. Zákony a dokumenty jsou do seznamu zařazeny jen v tom případě, je-li z nich citováno. Některé prameny se nepodařilo zjistit.

I. Spisy, časopisecké články a dokumenty

„Adresse des Bildungs-Vereins in London an die deutschen Proletarier" [„Adresa londýnského vzdělávacího spolku německým proletářům"], Londýn 1846. — 62, 89

„*Adresse der deutschen Socialreformer zu Philadelphia an Hermann Kriege und die Socialreformer in New-York*“ [„Adresa německých sociálních reformátorů ve Philadelphii Hermannu Kriegovi a sociálním reformátorům v New Yorku“]. S podpisy členů Sdružení národní reformy. „Der Volks-Tribun“, čís. 29 z 18. července 1846. – 74

Alison, Archibald, „History of Europe from the commencemnet of the French revolution in MDCCLXXXIX to the Restoration of the Bourbons in MDCCCXV“ [„Dějiny Evropy od začátku Francouzské revoluce roku 1789 do restaurace Bourbonů roku 1815“]. První vydání v 10 svazcích v Edinburghu 1833–1842. – 625

„*An den Apostel Ronge*“ [„Apoštolu Rongovi“]. Podepsáni Heinrich Bauer, Joseph Moll, Karl Schapper, Albert Lehmann. „Telegraph für Deutschland“, čís. 56 z 1845. – 89

Antoine, Gustave, „À M. le rédacteur du journal ‚La Patrie‘ “ [„Panu redaktorovi listu ‚La Patrie‘ “], „La Patrie“, čís. 66 ze 7. března 1851. – 248, 631

„*Aux démocrates de toutes les nations*“ [„Demokratům všech národů“]. Podepsáni Adam, Emmanuel Barthélemy, Paulin Caperon, Fanon, Gouté, Thierry, Jules Vidil, Leopold Sawaszkiewicz, Konstantin Warskiroski, Oswald Dietz, August Gebert, Adolph Mayer, August Schärttner, Karl Schapper, August Willich, P. Molikoy, Ernö Simonyi. „Le Constitutionel“ z 18. listopadu 1850. – 177–179, 183, 685

„*Aux Peuples! Organisation de la démocratie*“ [„K národům! Organizace demokracie“]. Podepsáni Giuseppe Mazzini, Alexandre Auguste Ledru-Rollin, Albert Darasz, Arnold Ruge. „Le Proscrit“, čís. 2 ze srpna 1850. – 197, pozn. 194

Barthélemy, Emmanuel, „Au Rédacteur en chef du journal ‚La Patrie‘ “ [„Šéfredaktorovi listu ‚La Patrie‘ “], „La Patrie“, čís. 71 z 12. března 1851. – 254, 631

[*Bastiat, Frédéric* a *Pierre Joseph Proudhon*], „Gratuité du crédit. Discussion entre M. Fr. Bastiat et M. Proudhon“ [„Bezplatnost úvěru. Diskuse mezi panem Fr. Bastiatem a panem P. J. Proudhonem“], Paříž 1850. – 422

Bauer, Bruno, „Die gute Sache der Freiheit und meine eigene Angelegenheit“ [„Dobrá věc svobody a moje vlastní věc“], Curych a Winterthur 1842. – 473

Bauer, Bruno, „Leiden und Freuden des theologischen Bewusstseins“ [„Strasti a radosti teologického vědomí“], ve druhém svazku sborníku „Anekdota zur neuesten deutschen Philosophie und Publicistik“, Curych a Winterthur 1843. – 473

Bauer, Bruno, „Die Posaune des jüngsten Gerichts über Hegel den Atheisten und Antichristen. Ein Ultimatum“ [„Pozouny posledního soudu nad ateistou a Antikristem Hegelem. Ultimátum“], Lipsko 1841. – 449, 452, 453, pozn. 358

Bauer, Bruno, recenze knihy Christopha Friedricha von Ammona: „Die Geschichte des Lebens Jesu mit steter Rücksicht auf die vorhandenen Quellen dargestellt“ [„Historie Ježíšova života se stálým zřetelem k dosažitelným pramenům“], I. sv., Lipsko 1842. Ve druhém svazku sborníku „Anekdota zur

neuesten deutschen Philosophie und Publicistik", Curych a Winterthur 1843. – 473

Bauer, Edgar, „Das Juste-Milieu" [„Zlatá střední cesta"], „Rheinische Zeitung", jako příloha k čís. 156, 228, 230, 233 a 235 z 5. června a 16., 18., 21. a 23. srpna 1842. – 463, pozn. 379

Bayer, Karl, „Betrachtungen über den Begriff des sittlichen Geistes und über das Wesen der Tugend" [„Úvahy o pojmu mravního ducha a o podstatě ctnosti"], Erlangen 1839. – 447, pozn. 356

Becker, Johann Philipp a *Essellen, Christian*, „Geschichte der süddeutschen Mai-Revolution des Jahres 1849" [„Historie jihoněmecké květnové revoluce roku 1849"], Ženeva 1849. – 585, pozn. 459

Bem, Józef, „Erfahrungen über die Congrevschen Brand-Raketen bis zum Jahre 1819 in der Königl. Polnischen Artillerie gesammelt und an Seine Kaiserliche Hoheit den Grossfürsten Constantin, General en Chef aller Königl. Polnischen Truppen, berichtet" [„Zkušenosti s Congrevovými zápalnými raketami, shromážděné do roku 1819 v královském polském dělostřelectvu a podané Jeho královské Výsosti, velkoknížeti Konstantinovi, vrchnímu veliteli všech královských polských vojsk"], vyd. M. Schuh, Výmar 1820. – 624

„*Bescheidene Erwiderung auf die Beschlüsse der literarischen Repräsentanten des deutschen Kommunismus in Brüssel gegen den ‚Volks-Tribun', Organ des jungen Amerika*" [„Skromná odpověď na rozhodnutí literárních představitelů německého komunismu v Bruselu proti listu ‚Volks-Tribun', orgánu mladé Ameriky"]. S podpisy členů revolučního výboru. „Der Volks-Tribun", čís. 26 z 27. června 1846. – 74, 75, pozn. 70

Bible. – 212, 613

Blanc, Louis, „Histoire de dix ans. 1830–1840" [„Dějiny deseti let. 1830–1840"]. První vydání v pěti svazcích vyšlo v Paříži 1841–1844. – 211, 227, 237

Blanc, Louis, „Histoire de la Révolution française" [„Dějiny Francouzské revoluce"], sv. 1–2, Paříž 1847. Celé dvanáctisvazkové dílo bylo dokončeno 1862. – 101, 117, 131, 135, 237, pozn. 90

Blanc, Louis, „Organisation du travail" [„Organizace práce"], 4. vyd., Brusel 1845. První vydání vyšlo v Paříži 1840. – 114, 237

Blanc, Louis, „Pages d'histoire de la Révolution de février 1848" [„Stránky historie únorové revoluce z roku 1848"], Brusel 1850. První vydání vyšlo v Paříži 1849. – 237

Blanc, Louis, „To the editor of ‚The Daily News' " [„Redaktorovi ‚The Daily News' "], „Daily News" z 11. prosince 1851. – 439

Blanc, Louis, „To the editor of ‚The Times' " [„Redaktorovi listu ‚The Times' "], „The Times", čís. 20 741 z 5. března 1851. – 631

Blanc, Louis; Barthélemy, Emmanuel; Karl Schapper, August Willich atd., [„Prohlášení"], „La Patrie", čís. 66 ze 7. března 1851 a „Le Constitutionnel", 8. března 1851. – 248, 631

Blanc, Louis, Bernard le Clubiste atd., „To the People" [„Národu"], „The Daily News", 5. prosince 1851. — 435

Blanqui, Louis Auguste, „Avis au peuple" [„Výstraha lidu"]. Vyšlo v řadě francouzských listů, také v „La Patrie", čís. 58 z 27. února 1851. — 248, 250, 254, 274, 281, 631, pozn. 231

[*Börne, Ludwig*], „Ludwig Börne's Urtheil über H. Heine. Ungedruckte Stellen aus den Pariser Briefen". Als Anhang: „Stimmen über H. Heine's letztes Buch, aus Zeitblättern" [„Úsudek Ludwiga Börna o Heinrichu Heinovi. Neotištěná místa z pařížských dopisů". Jako dodatek „Hlasy z časopisů o poslední knize Heinricha Heina", Frankfurt nad Mohanem 1840. — 497, pozn. 408

Büllow-Cummerow, [Ernst Gottfried Georg], „Preussen, seine Verfassung, seine Verwaltung, sein Verhältnis zu Deutschland" [„Prusko, jeho zřízení, správa a vztah k Německu"], díl I, Berlín 1842. — 452

Bürgers, Heinrich, „Hr. v. Ladenberg und die Volksschullehrer" [„Pan von Ladenberg a učitelé národních škol"], „Neue Rheinische Zeitung", čís. 182 z 30. prosince 1848. — 158, pozn. 151

Capefigue, „*Les Cent jours*" [„Sto dní"], díl 1—2, Paříž 1841. — 101

„*Die Centralbehörde an den Bund*" („Ansprache der Kölner Zentralbehörde an den Bund der Kommunisten vom 1. Dezember 1850") [„Ústřední výbor Svazu" („Provolání kolínského ústředního výboru Svazu komunistů z 1. prosince 1850")], viz Marx-Engels, Werke, sv. 7, str. 561—565. „Dresdner Journal und Anzeiger", čís. 171 z 22. června 1851. — 314, 318, 326, 685, pozn. 279

Cicero, Marcus Tullius, „Epistolae" [„Dopisy"]. — 252

„*Code pénal, ou code des délits et des peines*" [„Trestní zákoník, neboli zákoník přečinů a trestů"]. Schválen 1810. — 154, 549

„*Le Comité central démocratique européen, aux Allemands*" [„Ústřední výbor evropské demokracie k Němcům"]. Podepsáni Alexandre Auguste Ledru-Rollin, Albert Darasz, Giuseppe Mazzini, Arnold Ruge. „La Voix du Proscrit", čís. 4 ze 17. listopadu 1850. — 180

„*Correspondence relative to the Affairs of Hungary. 1847—1849. Presented to both Houses of Parliament by Command of Her Majesty. August 15, 1850*" [„Korespondence o událostech v Uhrách. 1847—1849. Předložena oběma sněmovnám parlamentu z příkazu Jejího Veličenstva 15. srpna 1850"], Londýn. — 264, pozn. 246

Daniels, Roland, „Mikrokosmos. Entwurf der physiologischen Anthropologie" [„Mikrokosmos. Náčrt fyziologické antropologie"]; rukopis. — 265, 269, pozn. 247

Dante, Alighieri, „Božská komedie". — 405

Daul, A., „Tagebuch eines politischen Flüchtlings während des Freiheitskampfes in der Rheinpfalz und Baden" [„Deník politického emigranta za osvobozovacího boje v porýnské Falci a Bádensku"], St. Gallen 1849. — 585

Decker, C[arl von], „La petite guerre, ou traité des opérations secondaires de la guerre; traduit de l'allemand avec des notes par M. Ravichio de Peretsdorf,

suivie de l'instruction secrète de Frédéric II." [„Malá válka, aneb pojednání o druhořadých válečných operacích; z němčiny přeložil a poznámkami opatřil pan Ravichio de Peretsdorf, jako příloha tajné instrukce Bedřicha II."], Brusel 1828 (první vydání ve 3 svazcích v Paříži 1827). — 270, 638, pozn. 248

Dietz, Oswald, „An die deutschen Arbeiter-Vereine" [„Německým dělnickým spolkům"], „Schweizerische National-Zeitung", čís. 5 ze 7. ledna 1851. — 195

Doherty, Hugh, „La question religieuse" [„Náboženská otázka"], „La Phalange", sv. 4, Paříž 1846. — 47

[*Dronke, Ernst*], „Allianz der europäischen Polizei" [„Aliance evropské policie"], „Neue Rheinische Zeitung", čís. 192 z 11. ledna 1849. — 556

Dureau de La Malle, [*Adolphe Jules César Auguste*], „Économie politique des Romains" [„Politická ekonomie Římanů"], díl 1—2, Paříž 1840. — 357

Eccarius, Johann Georg, „The last stage of bourgeois society" [„Poslední fáze buržoazní společnosti"], „The Friend of the People", čís. 4, 5, 6 a 7 z 4., 11., 18. a 25. ledna 1851. — 218

Eccarius, Johann Georg, „Die Schneiderei in London oder der Kampf des grossen und des kleinen Capitals" [„Krejčovina v Londýně, aneb boj velkého a malého kapitálu"], „Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue", čís. 5—6, 1850. — 180

Ewerbeck, [*August*] *Hermann*, „L'Allemagne et les Allemands" [„Německo a Němci"], Paříž 1851. — 405, 409

Ewerbeck, [*August*] *Hermann*, „Qu'est ce que la religion d'après la nouvelle philosophie allemande" [„Co je náboženství podle nové německé filosofie"], Paříž 1850. — 481, pozn. 401

Feuerbach, Ludwig, „Grundsätze der Philosophie der Zukunft" [„Zásady filosofie budoucnosti"], Curych a Winterthur 1843. — 481

Feuerbach, Ludwig, recenze o knize Karla Bayera „Betrachtungen über den Begriff des sittlichen Geistes und über das Wesen der Tugend" [„Úvahy o pojmu mravního ducha a o podstatě ctnosti"], Erlangen 1839. „Hallische Jahrbücher für deutsche Wissenschaft und Kunst", čís. 85 z 8. dubna 1840. — 447

Feuerbach, Ludwig, „Das Wesen des Glaubens im Sinne Luther's. Ein Beitrag zum ‚Wesen des Christenthums' " [„Podstata víry v Lutherově smyslu. Příspěvek k ‚Podstatě křesťanství' "], Lipsko 1844. — 481, 487, pozn. 406

Feuerbach, Ludwig, „Das Wesen des Christenthums" [„Podstata křesťanství"], Lipsko 1841. — 24, 481, 484

Feuerbach, Ludwig, „Das Wesen des Christenthums" [„Podstata křesťanství"], druhé, rozšířené vydání, Lipsko 1843. — 474, pozn. 395

Feuerbach, Ludwig, „Das Wesen der Religion" [„Podstata náboženství"], „Die Epigonen", sv. 1, Lipsko 1846. — 46, 61, 71—74

[*Fix, Theodor*], recenze brožury Gustava Juliuse „Bankwesen. Ein neues Gespenst in Deutschland" [„Bankovnictví. Nový německý strašák"], „Journal des Économistes", sv. 15, Paříž, září 1846. — 59, pozn. 57

[*Fix, Theodor*], recenze knihy Karla Biedermanna „Unsere Gegenwart und Zu-

kunft" [Naše přítomnost a budoucnost"], 2 svazky, Lipsko 1846. „Journal des Économistes", sv. 15, Paříž, srpen 1846. — 59

Fourier, Charles, „Section ébauchée des trois unités externes" [„Nástin úseku o třech vnějších jednotách"], „La Phalange", sv. 1, Paříž 1845. — 36

Fourier, Charles, „Théorie des quatre mouvements et des destinées générales" [„Teorie čtyř pohybů a všeobecných osudů"] v „Oeuvres complètes" [„Sebrané spisy"], druhé vydání, díl 1, Paříž 1841. První vydání vyšlo anonymně v Lyonu 1808. — 50

Freiligrath, Ferdinand, „Der Mohrenfürst" [„Kníže mouřenínů"]. — 295, 667

Goethe, Johann Wolfgang, „Der Fischer" [„Rybář"]. — 196, 405

— „Torquato Tasso". — 193

— „Totalität" [„Totalita"]. — 62

Godwin, William, „An Enquiry Concerning Political Justice, and its Influence on General Virtue and Happiness" [„Zkoumání politické spravedlnosti a jejího vlivu na obecnou ctnost a obecné blaho"], sv. 1—2, Londýn 1793. — 38

[*Grün, Karl*], „Die preussischen Landtags-Abschiede. Ein Wort zur Zeit, [„Usnesení pruského zemského sněmu. Aktuální poznámky"], Birwinken 1846. — 46, 51, 52, 55, pozn. 35

Grün, Karl, „Die soziale Bewegung in Frankreich und Belgien. Briefe und Studien" [„Sociální hnutí ve Francii a Belgii. Dopisy a studie"], Darmstadt 1845. — 46, 499

Grün, Karl, „Über Goethe vom menschlichen Standpunkte" [„O Goethovi z lidského hlediska"], Darmstadt 1846. — 96, pozn. 85

Gutzkow, Karl, „Börnes Leben" [„Börnův životopis"], v Sebraných spisech Ludwiga Börna, zcela přepracované vydání, šestý svazek, Frankfurt nad Mohanem 1845. — 497

[*Harney, George Julian*], Úvodní poznámka k anglickému vydání „Manifestu Komunistické strany", „The Red Republican", čís. 21 z 9. listopadu 1850. — 653

Harney, Jones etc. „Manifesto of the Fraternal Democrats. To the democracy of Europe" [„Manifest Bratrských demokratů. Evropské demokracii"], „The Northern Star", čís. 519 z 2. října 1847. — 123

Hasse, F[riedrich] R[udolf], „Anselm von Canterbury" [„Anselm z Canterbury"], 1. díl „Das Leben Anselm's [„Anselmův život"], Lipsko 1843. — 456, pozn. 368

Hegel, Georg Wilhelm Friedrich, „Phänomenologie des Geistes" [„Fenomenologie ducha"], Bamberg a Würzburg 1807; Werke , sv. 2, Berlín 1832 (druhé vydání Berlín 1841). — 425, 473

Heine, Heinrich, „Atta Troll". — 195, 349, 646

— „Deutschland. Ein Wintermärchen" [„Německo. Zimní pohádka"]. — 167, 491

— „Die Nordsee". 1. Zyklus: „Frieden" [„Severní moře", 1. cyklus, báseň „Mír"]. — 466

— „Unsere Marine. Ein nautisches Gedicht" [„Naše námořnictvo. Píseň plavců"]. — 491

— „Ritter Olaf" [„Rytíř Olaf"]. — 435

Heine, Heinrich, „Heinrich Heine über Ludwig Börne" [„Henrich Heine o Ludwigu Börnovi"], Hamburk 1840. — 497, pozn. 409

Heinzen, Karl, „Die Helden des deutschen Kommunismus" [„Hrdinové německého komunismu"], Bern 1848. — 154

Heinzen, Karl, (v článku) „Polemik. Karl Heinzen und die Kommunisten" [„Polemika. Karl Heinzen a komunisté"], „Deutsche -Brüsseler-Zeitung", čís. 77 z 26. září 1847. — 349

Heinzen, Karl, „Ein ‚Repräzentant' der Kommunisten" [„ ‚Představitel' komunistů"], „Deutsche-Brüsseler-Zeitung", čís. 84 z 21. října 1847. — 119, pozn. 109

[*Hermes, Carl Heinrich*], Kolín 5. července; Kolín 29. července: „Letztes Wort an Hrn. Philippson zu Magdeburg" [„Poslední slovo panu Philippsonovi z Magdeburku"], „Kölnische Zeitung", čís. 187, 211 a v příloze k čís. 235 z 6. a 30. července a 23. srpna 1842. — 463, pozn. 377

Hess, Moses, „Dottore Graziano s Werke. ‚Zwei Jahre in Paris. Studien und Erinnerungen von A. Ruge' " [„Spisy doktora Graziana. ‚Dva roky v Paříži. Črty a vzpomínky Arnolda Ruga' "], „Deutsche-Brüsseler-Zeitung", čís. 62 a 63 z 5. a 8. srpna 1847. — 502, pozn. 411, 413

Hess, Moses, „Erklärung" [„Prohlášení"], „Kölnische Zeitung", příloha k čís. 209 z 28. července 1846. — 502

Hess, Moses, „Die Folgen einer Revolution des Proletariats" [„Důsledky revoluce proletariátu"], „Deutsche-Brüsseler-Zeitung", čís. 82, 87, 89, 90 ze 14. a 31. října a 7. a 11. listopadu 1847. — 120, pozn. 111

Hess, Moses, „Die letzten Philosophen" [„Poslední filosofové"], Darmstadt 1845. 27, pozn. 19

Homér, „Ilias". — 371

Horác (Quintus Horatius Flaccus) „Ars poetica" [„O umění básnickém"]. — 73

Horác (Quintus Horatius Flaccus), „Ódy a epódy", kniha III. — 298

Christ, A., „Über den gegenwärtigen Stand der Frage der Schutzzölle" [„O současném stavu otázky ochranných cel"], Frankfurt nad Mohanem 1851. — 628, 635

Christiansen, Johannes, „Die Wissenschaft der römischen Rechtsgeschichte im Grundrisse" [„Náčrt vědeckých dějin římského práva"], sv. 1, Altona 1838. — 453

„*Instructions pour la ligue, avant, pendant et après la révolution*" [„Instrukce Svazu o opatřeních pro dobu před revolucí, v jejím průběhu a po ní"]. Překlad z němčiny. „La Patrie" ze 17. září 1851 a v dalších francouzských listech. — 387, 393, pozn. 315

Johnston, A[lexander] K[eith], „The Physical atlas of natural phenomena: a series of maps and illustrations of the geographical distribution of natural pheno-

mena" [„Fyzikální atlas přírodních jevů; série map a ilustrací geografického rozdělení přírodních jevů"]. První vydání vyšlo v Edinburghu a Londýně 1848. — 406

Johnston, James F[inlay] W[eir], „Notes on North America agricultural, economical, and social" [„Poznámky o Severní Americe po stránce zemědělské, ekonomické a sociální"], sv. 1—2, Edinburgh a Londýn 1851. — 406

Jones, Ernest, „What is Kossuth? At last he has made his choice" [„Kdo je Kossuth? Nakonec si přece vybral"], „Notes to the People", sv. 2, čís. 31, Londýn 1851. — 429

Jung, Alexander, „Ein Bonbon für den kleinen Oswald, meinen Gegner in den deutschen Jahrbüchern" [„Bonbónek pro malého Oswalda, mého protivníka z ‚Deutsche Jahrbücher' "], „Königsberger Literatur-Blatt", čís. 42 z 20. června 1842. — 462, pozn. 375

Juvenál [Decimus Iunius Iuvenalis], „Satiry". — 217, 367

[*Kapp, Christian*], „Friedrich Wilhelm Joseph von Schelling, ein Beitrag zur Geschichte des Tages von einem vieljährigen Beobachter" [„Friedrich Wl-o helm Joseph von Schelling. Příspěvek k současným dějinám od dlouholetého, pozorovatele"], Lipsko 1843. — 475. pozn. 395

[*Kinkelová, Johanna*], Bonn 10. května (výňatky z dopisu), „Kölnische Zeitung" čís. 114 z 13. května 1851. — 295, 642

Kriege, Hermann, „Die kommunistischen Literaten in Brüssel und die kommunistische Politik" [„Komunističtí literáti v Bruselu a komunistická politika"], „Der Volks-Tribun", čís. 25 a 26 z 20. a 27. června 1846. — 80

La Sagra, Ramon de, „Organisation du travail. Questions préliminaires à l'examen de ce problème" [„Organizace práce. Předběžné otázky k posouzení tohoto problému"], Paříž 1848. — 134

Leroux, Pierre, „Lettres sur le fouriérisme. IIIe lettre: Saint-Simon et Fourier. IVe lettre: Le plagiat de Fourier" [„Dopisy o fourierismu. Třetí dopis: Saint-Simon a Fourier. Čtvrtý dopis: Fourierův plagiát"], „Revue Sociale", čís. 11 a 12 ze srpna a září, Boussac 1846. — 50

[*Lubliner, Ludwig*], noticka, „L'Emancipation", čís. 67 ze 7. března 1848. — 136

[*Lüning, Otto*], recenze o čís. 1—4 „Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue", „Neue Deutsche Zeitung", čís. 148, 149, 150 a 151 z 22., 23., 25. a 26. června 1850. — 604, pozn. 469

[*Lüning, Otto*], „Der Volkstribun, redigiert von Hermann Kriege in New York' (Einleitung und Kommentar zu dem von Marx und Engels verfassten „Zirkular gegen Kriege") [„‚Volks-Tribun', redigovaný Hermannem Kriegem v New Yorku" (Úvod a komentář k „Oběžníku proti Kriegovi" od Marxe a Engelse)], „Das Westphälische Dampfboot", červenec 1846. — 62, pozn. 62

MacCulloch, John Ramsay, „A Dictionary, practical, theoretical, and historical, of commerce and commercial navigation" [„Praktická teoretická a historická příručka o obchodu a obchodní plavbě"]. První vydání vyšlo v Londýně 1832. — 652

MacGregor, John, „Commercial statistics: a digest of the productive resources, commercial legislation, custom tariffs... of all nations" [„Obchodní statistiky: přehled výrobních zdrojů, obchodního zákonodárství, celních tarifů... všech národů"]. sv. 5, Londýn 1844—1850. — 652, pozn. 501

MacGregor, John, „Commercial Tariffs and Regulations, Resources, and Trade, of the Several States of Europe and America" [„Obchodní tarify a ustanovení, finanční prostředky a obchod různých evropských a amerických států"], Londýn 1841—1850. — 652, pozn. 501

MacGregor, John, „Progress of America" [„Pokrok Ameriky"], Londýn 1847. — 652

MacGregor, John, „The Resources and Statistics of Nations" [„Zdroje a statistika národů"], Londýn 1835. — 652, pozn. 501

Marheineke, Philipp Konrad, „Einleitung in die öffentlichen Vorlesungen über die Bedeutung der Hegelschen Philosophie in der christlichen Theologie" [„Úvod k veřejným přednáškám o významu hegelovské filosofie pro křesťanskou teologii"], Berlín 1842. — 460

Marseillaisa. — 107, 535

[*Marxová, Jenny*], „Aus dem Briefe einer deutschen Dame" [„Z dopisu jisté německé dámy"], „Vorwärts", čís. 64 z 10. srpna 1844. — 484

„*Massregeln vor, während und nach der Revolution*" [„Opatření pro dobu před revolucí, v jejím průběhu a po ní"]. Výňatky z provolání „Instructions...". „Kölnische Zeitung", čís. 225 z 13. září 1851. — 389, 399, pozn. 315

[*Mayer, Eduard*], „Ein Wort als Einleitung zur Frage: entspricht die Rheinische Kommunal-Verfassung den Anforderungen der Gegenwart?" [„Úvodní slovo k otázce: odpovídá porýnské obecní zřízení požadavkům dnešní doby?"], „Rheinische Zeitung", čís. 226 ze 14. srpna 1842. — 463, pozn. 377

Mazzini, Joseph, „Au Rédacteur" [„Dopis redaktorovi"], „Journal des Débats politiques et littéraires" z 18. května 1851. — 303

Mazzini, Joseph, „Italy, Austria, and the Pope. A letter to Sir James Graham, Bart." [„Itálie, Rakousko a papež. Dopis baronetu Jamesu Grahamovi"], Londýn 1845. — 288

Mazzini, Joseph, „Le Pape au dix-neuvième siècle" [„Papež v devatenáctém století"], sv. 1—2, Brusel 1850. — 181

Mazzini, Joseph, „Republic and royalty in Italy" [„Republika a monarchie v Itálii"], „The Red Republican", čís. 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 10, 11, 13, 15, 17, 19, 20, 21 z 29. června, 6., 13., 20. a 27. července, 3., 10., 24. a 31. srpna. 14. a 28. září, 12. a 26. října, 2. a 3. listopadu 1850. — 181, 184

Mieroslawski, Ludwik, „Rapports du général Mieroslavski sur la campagne de Bade" [„Zpráva generála Mierosławského o bádenském tažení"], Bern 1849. — 585

Michelet, Jules, „Histoire de la Révolution française" [„Dějiny Francouzské revoluce"], sv. 1—2, Paříž 1847. Celé sedmisvazkové dílo bylo dokončeno 1853. — 131, pozn. 119

Molinari, Gustave de, „Un nouveau manifeste rouge" [„Nový rudý manifest"], „La Patrie", 28. listopadu 1850. — 180

Moreau de Jinnès, Alexandre, „Statistique générale de la France" [„Všeobecný statistický přehled Francie"]. — 652, pozn. 502

Napier, William Francis Patrick, „History of the war the Peninsula and in the south of France from the year 1807 to the year 1814" [„Dějiny války na Pyrenejském poloostrově a v jižní Francii od roku 1807 do roku 1814"], sv. 1—6, Londýn 1828—1840. — 236, 251, 272, 625

O'Connor, Feargus Edward, „To the editors of the ‚Nottingham Mercury', the ‚Nonconformist', the ‚Dispatch', the ‚Globe', the ‚Manchester Examiner' and ‚Lloyds' Trash' " [„Vydavatelům listů ‚The Nottingham Mercury', ‚The Nonconformist', ‚The Dispatch', ‚The Globe', ‚The Manchester Examiner' a ‚The Lloyds' Trash' "], „The Northern Star", čís. 522 z 23. října 1847. — 119

„*Die Opposition*" [„Opozice"], vyd. Karl Heinzen, Mannheim 1846. — 502

Paulus, H[einrich] E[berhard] G[ottlob], „Die endlich offenbar gewordene positive Philosophie der Offenbarung oder Entstehungsgeschichte, wörtlicher Text, Beurtheilung und Berichtigung der v. Schellingischen Entdeckungen über Philosophie überhaupt, Mythologie und Offenbarung des dogmatischen Christentums im Berliner Wintercursus von 1841—1842" [„Konečně zjevená pozitivní filosofie zjevení, aneb historie vzniku, doslovný text, posouzení a oprava schellingovských objevů o filosofii vůbec, mytologii a zjevení dogmatického křesťanství v berlínském zimním semestru roku 1841—1842"], Darmstadt 1843. — 475, pozn. 397

[*Pfützner*], „Über die Broschüre an die hohe zweite Kammer der sächsischen Ständeversammlung" [„O brožuře, která obsahuje stížnost adresovanou druhé komoře saského stavovského shromáždění"], „Rheinische Zeitung", příloha k čís. 71 a 73 z 12. a 14. března 1843. — 472

„*Physiocrates. Quesnay, Dupont de Nemours, Mercier de la Rivière, Baudeau, Le Trosne, avec une introduction sur la doctrine des physiocrates, des commentaires et des notices historiques, par Eugène Daire*" [„Fyziokraté. Quesnay, Dupont de Nemours, Mercier de la Rivière, Baudeau, Le Trosne. S úvodem do fyziokratického učení, komentáři a historickými poznámkami Eugèna Daira"], první část, Paříž 1846. — 505

[*Pinto, Isaac*], „Traité de la circulation et du crédit" [„Pojednání o oběhu a úvěru"], Amsterodam 1771. — 628

Pompery, Édouard de, „Exposition de la science sociale, constituée par C. Fourier" [„Výklad sociální vědy založené Charlesem Fourierem"]. 2. opravené a rozšířené vydání, Paříž 1840. — 482

Porter, George Richardson, „The Progress of the nation, in its various social and economical relations, from the beginning of the nineteenth century" [„Pokrok národa v jednotlivých sociálních a ekonomických oblastech od počátku 19. století"], nové vydání, Londýn 1851. — 652

Price, Richard, „An Appeal to the Public, on the Subject of the National Debt"

[„Výzva k veřejnosti ve věci státního dluhu"], nové vydání, Londýn 1774. (První vydání vyšlo v Londýně 1772.). — 356

Price, Richard, „Observations on Reversionary Payments; on Schemes for providing Annuities for Widows, and for Persons in Old Age; on the Method of Calculating the Values of Assurances on Lives; and on the National Debt" [„Poznámky o návratných plavbách; o návrzích na zajištění ročních rent pro vdovy a staré lidi; o metodách výpočtu hodnoty životního pojištění a o státním dluhu"], 3. vydání, Londýn 1773. (První vydání vyšlo v Londýně 1771.). — 356

Proudhon, Pierre Joseph, viz [*Bastiat, Frédéric*, a *Pierre Joseph Proudhon*]

Proudhon, Pierre Joseph, „Idée générale de la révolution au XIXe siècle" [„Obecná idea revoluce devatenáctého století"], Paříž 1851. — 336, 339, 342—347, 349 až 357, 371, 406, 409,, 439

Proudhon, Pierre Joseph, „Philosophie der Staatsökonomie oder Nothwendigkeit des Elends. Deutsch bearbeitet von Karl Grün" [„Filosofie politické ekonomie, aneb nutnost bídy. Do němčiny přeložil Karl Grün"], sv. 1—2, Darmstadt 1847. — 55, 84, pozn. 50

Proudhon, Pierre Joseph, „Système des contradictions économiques, ou Philosophie de la misère" [„Systém ekonomických rozporů, aneb Filosofie bídy"], sv. 1—2, Paříž 1846. — 55, 56, 64, 65, 79, 84, 184, 508—519

[*Prutz, Robert*], „Die Jahrbücher der Gegenwart und die deutschen Jahrbücher" [„Ročenky současnosti a německé ročenky"], „Rheinische Zeitung", příloha k čís. 43 z 12. února 1843. — 472, pozn. 387

Reden, Friedrich von, „Vergleichende Kultur-Statistik der Gebiets- und Bevölkerungsverhältnisse der Gross-Staaten Europa's" [„Srovnávací kulturní statistika územních poměrů a lidnatosti ve velkých evropských státech"], Berlín 1848. — 652

Rodbertus[*-Jagetzow, Johann Karl*], „Sociale Briefe an von Kirchmann. Dritter Brief: Widerlegung der Ricardo'schen Lehre von der Grundrente und Begründung einer neuen Rententheorie" [„Sociální dopisy von Kirchmannovi. Třetí dopis: Vyvrácení Ricardova učení o pozemkové rentě a zdůvodnění nové teorie renty"], Berlín 1851. — 298

Rotteck, Carl von, „Allgemeine Weltgeschichte für alle Stände, von den frühesten Zeiten bis zum Jahre 1831" [„Všeobecné dějiny světa pro všechny stavy, od raných dob až do roku 1831"], sv. 1—4, Stuttgart 1831—1833. — 259

Rotteck, Carl von a *Welcker, Carl*, „Das Staats-Lexikon. Encyklopädie der sämmtlichen Staatswissenschaften für alle Stände" [„Politický slovník. Encyklopedie veškeré státovědy pro všechny stavy"], sv. 1—12, Altona 1845—1848. — 259

Ruge, Arnold, „Aktenmässige Darlegung der Censurverhältnisse der Hallischen und deutschen Jahrbücher in den Jahren 1839, 1841, 1842" [„Dokumentární důkazy o cenzurních poměrech časopisů ‚Hallische Jahrbücher' a ‚Deutsche Jahrbücher' v letech 1839, 1841 a 1842"]. V prvním svazku sborníku „Anekdota zur neuesten deutschen Philosophie und Publicistik", Curych a Winterthur. — 473, pozn. 389

Ruge, Arnold, „An einen Patrioten" [„Vlastenci"], „Telegraph für Deutschland", čís. 203 a 204 z prosince 1844. — 30, pozn. 25

Ruge, Arnold, Dopis z Londýna, 13. ledna, v listu „Bremer Tages-Chronik", čís. 474 ze 17. ledna 1851. — 195, 198

Ruge, Arnold, „Das ‚christlich-germanische' Justemilieu. Die Berliner ‚litterarische Zeitung'. 1842, Januar und Februar" [„‚Křesťansko-německá' zlatá střední cesta. Berlínské ‚literární noviny'. Leden a únor 1842"]. V druhém svazku sborníku „Anekdota zur neuesten deutschen Philosophie und Publicistik", Curych a Winterthur 1843. — 473

Ruge, Arnold, „Sächsische Zustände" [„Poměry v Sasku"]. „Rheinische Zeitung", příloha k čís. 268 z 25. září 1842. — 463

Ruge, Arnold, „Zwei Jahre in Paris. Studien und Erinnerungen" [„Dva roky v Paříži. Črty a vzpomínky"], díl 1 a 2, Lipsko 1846. — 502, pozn. 411

Ruge, Arnold a *Wigand, Otto*, „An die Hohe Zweite Kammer der Sächsischen Ständeversammlung. Beschwerde über die durch ein Hohes Ministerium des Innern angeordnete und am 3. Januar 1843 ausgeführte Unterdrückung der Zeitschrift ‚Deutsche Jahrbücher für Wissenschaft und Kunst' " [„Druhé komoře saského stavovského shromáždění. Stížnost na zastavení časopisu ‚Deutsche Jahrbücher für Wissenschaft und Kunst', které nařídilo a 3. ledna 1843 provedlo ministerstvo vnitra"], Brunšvik 1843. — 472

Saint-Simon, [*Claude Henri de*], „Catéchisme des industriels" [„Katechismus průmyslníků"]. První vydání vyšlo v Paříži 1823—1824. — 299

Saint-Simon, [*Claude Henri de*], „Lettres d'un habitant de Genève à ses contemporains" [„Listy obyvatele Ženevy současníkům"], první vydání vyšlo anonymně v Paříži 1803. — 50

Sarrans, Bernard mladší, „Lafayette et la révolution de 1830, histoire des choses et des hommes de juillet" [„Lafayette a revoluce z roku 1830; historie o událostech a lidech červencové revoluce"], sv. 1—2, Paříž 1832. — 210

[*Savary, Anne Jean Marie René, vévoda*], „Mémoires du duc de Rovigo, pour servir à l'histoire de l'empereur Napoléon" [„Paměti vévody de Rovigo, osvětlující historii panování císaře Napoleona"], sv. 1—8, Paříž 1828. — 276, 277, pozn. 255

Shakespeare, William, „Hamlet", 1. jednání, 4. scéna. — 214

— „Král Jindřich IV.", I. díl, 5. jednání, 4. scéna. — 435

Schiller, Friedrich, „Don Carlos, infant španělský". — 467

— „Die Räuber" [„Loupežníci"]. — 59

— „Die Sonntagskinder" [„Miláčci štěstěny"]. — 405

Schmidt, Max, recenze knihy Eugèna Sua „Tajnosti Paříže". „Berliner Monatsschrift", první a jediný sešit, Mannheim 1844. — 23

Schramm, Conrad, „To the editor of ‚The Friend of the People' " [„Vydavateli listu ‚The Friend of the People' "], „The Friend of the People", čís. 14 z 15. března 1851. — 248, 251

Southey, Robert, „History of the Peninsular War" [„Dějiny války na Pyrenejském poloostrově"], 3 díly, Londýn 1823—1832. — 237

„*Statuten des Communistischen Bundes*" [„Stanovy Komunistického svazu" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 7, čes. vyd. 1959, str. 568–570)], „Dresdner Journal und Anzeiger", čís. 171 z 22. června 1851. – 314, 685

Stechan, Gottlieb Ludwig, zpráva, Hannover 28. září. „Zeitung für Norddeutschland", čís. 544 z 29. září 1851. – 404

Stirner, Max, „Der Einzige und sein Eigenthum" [„Jedinec a co mu náleží"], Lipsko 1845. (Kniha vyšla 1844.). – 23–25, 27, 330, 335, pozn. 13

Struve, Gustav, „Grundzüge der Staatswissenschaft" [„Zásady státovědy"], sv. 1–4, Mannheim 1847 a Frankfurt nad Mohanem 1848. – 259

Struve, Gustav, „Weltgeschichte in neuen Büchern" [„Dějiny světa v 9 knihách"]. První kniha vyšla v New Yorku 1856. – 259

Sue, Eugène, „Les Mystères de Paris" [„Tajnosti Paříže"]. Poprvé vyšlo v Paříži 1842–1843 v „Journal des Débats". – 23, 39

Techow, Gustav, „Umrisse des kommenden Krieges" [„Obrysy příští války"], „New-Yorker Staatszeitung" ze 6. září 1851. – 393–397, 399–402

Tellering, [*Eduard von Müller*], „Westdeutscher Zeitungsjammer" [„Ubohost ‚Westdeutsche Zeitung'"], Düsseldorf 1850. – 594

Thiers, Adolphe, „Histoire du Consulat et de l'Empire" [„Dějiny konzulátu a císařství"], sv. 1–11, Paříž 1845–1851. Celé vydání o 20 svazcích bylo dokončeno 1862. – 237, 277

Tooke, Thomas, „A History of prices, and of the state of the circulation, from 1839 to 1847 inclusive" [„Dějiny cen a stavu oběhu od roku 1839 do roku 1847 včetně"], Londýn 1848. – 205, 652

Vatke, Wilhelm, „Die menschliche Freiheit in ihrem Verhältnis zur Sünde und zur göttlichen Gnade" [„Svoboda člověka ve vztahu k hříchu a k boží milosti"], Berlín 1841. – 447

Vaulabelle, Achille de, „Histoire des deux restaurations jusqu' à la chute de Charles X, en 1830" [„Dějiny dvou restaurací až do svržení Karla X. roku 1830"]. První díl tohoto mnohasvazkového díla vyšel v Paříži 1844. – 101

Vergilius Maro, Publius, „Aeneis". – 575, 581

Vidil, Jules, „Monsieur le rédacteur" [„Redaktorovi"]. Prohlášení z 8. března 1851. „La Patrie", čís. 69 z 10. března 1851. – 254, 631

Weerth, Georg, „Schutzzoll und Freihandel – welchen Einfluss üben sie auf die arbeitenden Klassen?" [„Ochranné clo a svobodný obchod – jaký vliv mají na pracující třídy?"], „Die Ameise" z 15. října 1847. – 108

Weitling, Wilhelm, „Aus einem Privatbriefe von Wilhelm Weitling" [„Ze soukromého dopisu Wilhelma Weitlinga"], „Volks-Tribun", čís. 26 z 27. června 1846. – 75

Weitling, Wilhelm, „Garantien der Harmonie und Freiheit" [„Záruky harmonie a svobody"], Vevey 1842. – 52

Weitling, Wilhelm, „Die Menschheit; wie sie ist und wie sie sein sollte" [„Lidstvo jaké je a jaké by mělo být"], 1838. – 52

Wigand, Otto, „An Arnold Ruge" [„Arnoldu Rugovi"], „Die Epigonen", první svazek, Lipsko 1846. — 50

Wolff, Wilhelm, „Nachträgliches ‚aus dem Reich'" [„Dodatky k rubrice ‚Z říše'"], „Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue", čís. 4, 1850. — 585, pozn. 458

[Wolff, Wilhelm], „Die Schlesische Milliarde" [„Slezská miliarda"], „Neue Rheinische Zeitung", čís. 252, 255, 256, 258, 264, 270, 271, 272, 281 z 22., 25., 27., 29. března a 5., 12., 13., 14. a 25. dubna 1849. — 654, pozn. 292

II. Časopisecké články bez udání autora

„*Allgemeine Literatur-Zeitung*" [„Všeobecné literární noviny"], Charlottenburg
— sešit 5, duben 1844: „Correspondenz aus Zürich" [„Zprávy z Curychu"] — 483
— sešit 6, květen 1844: „Correspondenz aus der Provinz" [„Zprávy z provincie"]. — 483

„*Allgemeine Zeitung*" [„Všeobecné noviny"], Augsburg
— čís. 202, 21. července 1846: „Die russische Allianz und die russische Gesandschaft" [„Spolek s Ruskem a ruské vyslanectví"] — 56
— čís. 137, 17. května 1851: „Paris, 13. Mai" [„Paříž, 13. května"] — 299
— čís. 186, příloha, 5. července 1851: „Der Communistenbund" [„Svaz komunistů"] — 319
— čís. 189, 8. července 1851: „Noch umfassendere Haussuchung in Aussicht. Umfassende Geständnisse des Schneiders Nothjung" [„Ještě rozsáhlejší domovní prohlídky v dohledu. Obšírné přiznání krejčího Nothjunga"] — 325
— čís. 264, 21. září 1851: „Das revolutionäre Actenstück des Völkerbundes" [„Revoluční dokument svazu národů"] — 393
— 30. září 1851: „Neueste Posten. Köln, 26. Sept." [„Poslední pošta. Kolín. 26. září"] — 403

„*Berner-Zeitung*" [„Bernské noviny"]
— čís. 361, 27. prosince 1849: „Oznámení o vydávání ‚Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue'" — 584

„*Le Corsaire-Satan*" [„Korzár-Satan"], Paříž
— čís. 11093, 16. a 17. srpna 1846 — 47

„*The Daily News*" [„Denní zprávy"], Londýn
— 25. února 1851: „Banquet des Égaux" [„Banket Rovných"] — 256
— 8. května 1851 — 288
— 1. září 1851: „Remarkable case of fraud by an Austrian spy. — Sudden death of the impositor" [„Pozoruhodný případ podvodu rakouské špionky. — Náhlá smrt podvodnice"] — 378, 379
— 10. prosince 1851 — 441

„*Le Débat social*" [„Sociální diskuse"], Brusel

— 19. března 1848: „Encore et toujours l'expulsion de M. Marx" [„Ještě znovu o vyhoštění pana Marxe"] — 143
„*Deutsche Schnellpost*" [„Německá spěšná pošta"], New York
— 23. července 1851 — 348
— 13. srpna 1851 — 375, 376
„*The Economist*" [„Ekonom"], Londýn
— čís. 17 a 18, 26. dubna a 3. května 1845: „Remarkable discovery — electricity and agriculture" [„Pozoruhodný objev — elektřina a zemědělství"] — 283, 284, 290, 291, 295
„*Frankfurter Journal*" [„Frankfurtské noviny"]
— čís. 111, druhá příloha, 9. května 1851: Zpráva dopisovatele, Kolín 8. května — 299
— čís. 123, 23. května 1851: Zpráva dopisovatele, Kolín 20. května — 312
„*La Fraternité*" [„Bratrství"], Paříž
— čís. 8. 11, 12, 16, 18, 20; srpen, listopad, prosinec 1845, duben, červen, srpen 1846: „La civilisation" [„Civilizace"] — 59, 60
„*The Friend of the People*" [„Přítel lidu"], Londýn
— čís. 9, 8. února 1851: „Honour to general Bem, the patriot and hero" [„Památce generála Bema, vlastence a hrdiny"] — 222
„*Illustrirte Zeitung*" [„Ilustrované noviny"], Lipsko
— čís. 410, 10. května 1851, str. 298—306
„*L'Indépendance belge*" [„Belgická nezávislost"], Brusel
— čís. 323, 19. listopadu 1850 — 180
„*Journal des Débats politiques et littéraires*" [„Noviny pro politické a literární diskuse"], Paříž
— 19. května 1851: „Message de Mazzini au Comité central de Londres" [„Mazziniho poselství ústřednímu výboru v Londýně"] — 303
„*Journal des Économistes*" [„Časopis pro ekonomy"], Paříž, sv. 14, čís. 56, červenec 1846: Recenze Engelsovy knihy „Postavení dělnické třídy v Anglii" — 59
„*Kölnische Zeitung*" [„Kolínské noviny"]
— 8. března 1847 — 99, 100
— čís. 136, 6. června 1849: „Briefe aus Baden und Pfalz. IV. Dürkheim a. d. Haardt, 1. Juni" [„Dopisy z Bádenska a Falce. IV. Dürkheim pod Haardtem, 1. června"] — 162
— čís. 150, 24. června 1851: „Der communistische Bund" [„Komunistický svaz"] — 314
„*Königlich-Preussische Staats- Kriegs- und Friedenszeitung*" [„Královské pruské noviny k otázkám státu, války a míru"], Královec
— čís. 138, 17. června 1842 — 459
„*Moniteur belge*" [„Belgický zpravodaj"], Brusel
— čís. 72, 12. března 1848, str. 643 — 142, 143
„*Le National*" [„Národní noviny"], Paříž
— 19. srpna 1846, str. 1—51

„*Neue Preussische Zeitung*“ [„Nové pruské noviny“], Berlín
— str. 137, 17. června 1851 „Kreistags-Lieder. II“ [„Písně obvodního sjezdu. II“] — 326
„*Neue Rheinische Zeitung. Organ der Demokratie*“ [„Nové porýnské noviny. Orgán demokracie“], Kolín
— čís. 155, „Extra-Blatt“ [„Zvláštní výtisk“], 29. listopadu, středa, str. 1 — 154
— čís. 172—195, 19. prosince 1848 — 14. ledna 1849: „Bestellungen auf die ‚Neue Rheinische Zeitung‘ für das nächste Quartal, Januar bis März 1849“ [“ ‘Neue Rheinische Zeitung‘ vypisuje předplatné na první čtvrtletí 1849“] (viz Spisy, sv. 6, čes. vyd. 1959, str. 589—590) — 158, 556
— čís. 177, 24. prosince 1848: „Dr. Stieber“ — 549
— čís. 181, 29. prosince 1848: „Ein Aktenstück des Märzvereins, Heidelberg, 26. Dezember“ [„Dokument Březnového spolku. Heidelberg, 26. prosince“] — 158
— čís. 182, příloha, 30. prosince 1848: „Stieber“ — 549
— čís. 233, příloha, 28. února 1849: Zpráva dopisovatele, Kolín 24. února — 558
„*The Northern Star*“ [„Severní hvězda“], Londýn
— čís. 733, 22. listopadu 1851: „Treatment of Mr. O’Connor at the Kossuth metropolitan demonstration“ [„Zacházení s p. O’Connorem za demonstrace konané v hlavním městě na počest Kossutha“] — 429
„*La Patrie*“ [„Vlast“], Paříž
— 28. listopadu 1850 (viz G. Molinari v oddíle: Spisy, časopisecké články a dokumenty)
— čís. 71, 12. března 1851, str. 1 — 180, 255
„*La Réforme*“ [„Reforma“], Paříž
— 19. ledna 1848, str. 3 — 134, 135
„*Die Republik der Arbeiter*“ [„Dělnická republika“], New York
— čís. 2, únor 1851: „Korrespondenzen. Paris, den 2. Januar 1851“ [„Zpráva dopisovatele, Paříž, 2. ledna 1851“] — 273
„*Rheinische Zeitung für Politik, Handel und Gewerbe*“ [„Porýnské noviny pro politiku, obchod a průmysl“], Kolín
— čís. 241, 29. srpna 1842: „Aus dem Hannoverschen, 25. August“ [„Z hannoverského života, 25. srpna“] — 463—464
„*The Sun*“ [„Slunce“], Londýn
— 17. května 1851 — 298
„*Trier’sche Zeitung*“ [„Trevírské noviny“]
— čís. 354, 20. prosince 1846, str. 3—4 — 95
— čís. 158, 6. června 1851: „Eine Polizei-Ente?“ [„Policejní kachna?“] — 319
Der Volks-Tribun“ [„Tribun lidu“], New York
— čís. 27, 4. července 1846: „An unsere Freunde“ [„Našim přátelům“] — 74

REJSTŘÍK
PERIODICKÝCH PUBLIKACÍ

Abendzeitung", viz „*New-Yorker Abendzeitung*"

„*Aftonbladet*" [„Večerník"] — večerní noviny, které vycházely od 1830 ve Stockholmu; v 19. století orgán liberální buržoazie. — 91

„*Allgemeine Literatur-Zeitung*" [„Všeobecné literární noviny"] — německý měsíčník, který vydával od prosince 1843 do října 1844 v Charlottenburgu mladohegelovec Bruno Bauer. — 39, 483

„*Allgemeine Preussische Staats-Zeitung*" [„Všeobecné pruské státní noviny"] — byly založeny 1819 v Berlíně; ve čtyřicátých letech 19. století polooficiální orgán pruské vlády. — 455

„*Allgemeine Zeitung*" [„Všeobecné noviny"] — německý konzervativní deník, založený 1798; 1810—1882 vycházel v Augsburgu. — 56, 299, 319, 325, 393, 403, 480

„*Anekdota zur neuesten deutschen Philosophie und Publicistik*" [„Nevydané příspěvky k nejnovější německé filosofii a publicistice"] — dvoudílný sborník vydaný Arnoldem Rugem 1843 ve Švýcarsku; ve sborníku byly otištěny dva Marxovy články. — 449, 453, 458, 460, 464, pozn. 357

„*Arbeiterrepublik*", viz „*Die Republik der Arbeiter*"

„*Die Arbeiterzeitung*" [„Dělnické noviny"] — vydávané německými emigranty v New Yorku 1851—1852. — 338, 636, 639

„*L'Assemblée nationale*" [„Národní shromáždění"] — francouzský deník monarchisticko-legitimistického zaměření, vycházel v Paříži 1848 až 1857. 1848—1851 vyjadřoval názory stoupenců spojení obou dynastických stran — legitimistů a orleanistů. — 258

„*L'Atelier, organe spécial de la classe labourieuse, rédigé par des ouvriers exclusivement*" [„Dílna, zvláštní orgán pracující třídy, redigovaný výlučně dělníky"] — francouzský měsíčník, orgán řemeslníků a dělníků, kteří byli pod vlivem idejí křesťanského socialismu; vycházel v Paříži 1840 až 1850; členy redakce byli též zástupci dělníků, každé tři měsíce se volili noví. — 50, 115—118

„*L'Atelier Démocratique*" [„Demokratická dílna"] — belgický dělnický týdeník, vycházel 1846—1847 v Bruselu; 1847 byl jeho redaktorem Louis Heilberg. — 107, 108

„*Athenaeum. Zeitschrift für das gebildete Deutschland*“ [„Athenäum. Časopis pro vzdělané Německo“] – týdeník, který vycházel (pod tímto názvem) 1841 v Berlíně; orgán mladohegelovců. – 296

„*Berliner Monatsschrift. Erstes und einziges Heft*“ [„Berlínský měsíčník. První a jediný sešit“] – německý časopis, který vydal v Mannheimu 1844 mladohegelovec Ludwig Buhl; vyšlo jediné číslo, potom byl časopis cenzurou zastaven. – 23

„*Berliner Zeitungs-Halle*“ [„Berlínská čítárna“] – německý deník, který vydával od 1846 v Berlíně Gustav Julius; jeden z orgánů maloburžoazních demokratů. – 98

„*Berner-Zeitung*“ [„Bernské noviny“] – švýcarský deník, vycházel (pod tímto názvem) německy v Bernu od ledna 1845 do listopadu 1894; ve čtyřicátých letech 19. století orgán radikální strany. – 158, 584

„*Le Bon Sens*“ [„Zdravý rozum“] – francouzský deník, vycházel 1832 až 1839 v Paříži; orgán konstituční opozice. – 91

„*Bremer Tages-Chronik. Organ der Demokratie*“ [„Brémská denní kronika. Orgán demokracie“] – německý demokratický list, vycházel 1849 až 1851; od března 1850 byl jeho redaktorem Rudolph Dulon; 1851 spolupracoval s listem Arnold Ruge. – 195, 198, 199, 285, 642

„*Brüsseler-Zeitung*“, viz „*Deutsche-Brüsseler-Zeitung*“

„*Le Commerce*“ [„Obchod“] – francouzský liberální deník; pod tímto názvem vycházel v Paříži 1837 až 1848. – 478

„*Le Constitutionnel*“ [„Konstituční noviny“] – francouzský buržoazní deník; vycházel v Paříži 1815 až 1870; ve čtyřicátých letech byl orgánem umírněného křídla orleanistů; za revoluce 1848 vyjadřoval názory kontrarevoluční buržoazie seskupené kolem Thierse; po státním převratu z 2. prosince 1851 bonapartistický list. – 99, 236, 248, 444

„*Le Corsaire-Satan*“ [„Korzár-Satan“] – francouzské satirické noviny, pod tímto názvem vycházely v Paříži 1844–1847. – 47, 57

„*Le Courrier Suisse*“ [„Švýcarský posel“ – reakční list, který vycházel v Lausanne od března 1840 do června 1853. – 478

„*The Daily News*“ [„Denní zprávy“] – anglické liberální noviny, orgán průmyslové buržoazie; pod tímto názvem vycházely v Londýně 1846 až 1930. – 256, 288, 378, 439, 441

„*Dampfboot*“, viz „*Das Westphälische Dampfboot*“

„*Le Débat social, organe de la démocratie*“ [„Sociální diskuse, orgán demokracie“] – belgický týdeník, orgán buržoazních radikálů a demokratů; vycházel v Bruselu 1844–1849. – 141, 143

„*Débats*“, viz „*Journal des Débats politiques et littéraires*“

„*La Démocratie pacifique*“ [„Mírumilovná demokracie“] – deník fourierovců, který vycházel v Paříži 1843 až 1851 za redakce Victora Considéranta. – 25, 47, 91, 135, 478

„*Deutsche-Brüsseler-Zeitung*“ [„Německé bruselské noviny“] – noviny založené německými politickými emigranty v Bruselu, vycházely od ledna 1847 do února 1848. Od září 1847 byli stálými spolupracovníky listu

Marx a Engels a měli přímý vliv na jeho zaměření. — 103, 105, 109, 118, 130, 132, 133, 349, 522, 523, 654, pozn. 93

„*Deutsche Jahrbücher für Wissenschaft und Kunst*" [„Německé ročenky pro vědu a umění"] — literárně filosofický časopis mladohegelovců; pod tímto názvem vycházel v Lipsku od července 1841 za redakce Arnolda Ruga. V lednu 1843 byl časopis saskou vládou zastaven a usnesením Spolkového sněmu zakázán na celém území Německa. — 447—449, 457, 460, 468, 471

„*Deutsche Londoner Zeitung*" [„Německé londýnské listy"], týdeník německých emigrantů v Londýně; vycházel od dubna 1845 do února 1851 a byl finančně podporován sesazeným brunšvickým vévodou Karlem. Redaktorem listu byl maloburžoazní demokrat Louis Bamberger. 1849 až 1850 uveřejňoval tento list hlavně články Karla Heinzena, Gustava Struva a jiných maloburžoazních demokratů. — 643

„*Deutsche Schnellpost für Europäische Zustände, öffentliches und sociales Leben Deutschlands*" [„Německá spěšná pošta o evropských poměrech, o veřejném a sociálním životě Německa"] — orgán německých maloburžoazních demokratů-emigrantů v USA; vycházel 1843—1851 v New Yorku dvakrát týdně. 1848 a 1851 byl redaktorem listu Karl Heinzen, 1851 vstoupil do redakce též Arnold Ruge. — 229, 253, 281, 336, 341, 348, 375, 386, 421, 426, 443, 634, 643, 644, 649, 664

„*Deutsche Tribüne*" [„Německá tribuna"] — buržoazně radikální list, od července 1831 do února 1832 vycházel v Mnichově, později v Homburgu; byl vládou zakázán. — 464

„*Deutscher Zuschauer*" [„Německý divák"] — německý radikální týdeník, který vydával maloburžoazní demokrat Struve od prosince 1846 do dubna 1848 v Mannheimu a od července do září 1848 v Basileji. — 229, 643

„*Deutsches Bürgerbuch für 1845*" [„Kniha německých občanů na rok 1845"] — ročenka, kterou vydal Hermann Püttmann v Darmstadtu v prosinci 1844; ročenka na rok 1846 vyšla v létě 1846 v Mannheimu. V ročenkách byly otištěny dva Engelsovy články. — 27, 33, 62, pozn. 20

„*Deutsch-Französische Jahrbücher*" [„Německo-francouzské ročenky"] — vycházely německy v Paříži za redakce Karla Marxe a Arnolda Ruga. Vyšlo jen první dvojčíslo v únoru 1844. Byly tu uveřejněny některé Marxovy a Engelsovy práce. — 18, 30, 51, 53, 202, 471, 474, 478, 480, 495, 504, pozn. 3

„*The Economist*" [„Ekonom"] — anglický týdeník pro ekonomické a politické otázky, založený v Londýně 1843; orgán průmyslové velkoburžoazie. — 283, 284, 290, 295, 379, 406, 540

„*L'Émancipation*" [„Osvobození"] — belgický deník, orgán klerikálně katolických kruhů; založen v Bruselu 1830. — 136

„*Die Epigonen*" [„Epigoni"] — filosofický časopis mladohegelovců, který vydával 1846—1848 v Lipsku Otto Wigand. — 46, 50, 71—73

„*Frankfurter Journal*" [„Frankfurtské noviny"] — německý buržoazní

deník; vycházel ve Frankfurtě nad Mohanem od 17. století do 1903. — 299, 312

„*La Fraternité de 1845. Organe du communisme*" [„Bratrství z roku 1845. Orgán komunismu"] — dělnický měsíčník babeufovského zaměření; vycházel v Paříži od ledna 1845 do února 1848. — 59, 60

„*The Friend of the People*" [„Přítel lidu"] — chartistický týdeník, který vydával George Julian Harney v Londýně od prosince 1850 do července 1851. — 181, 198, 210, 217, 219, 222, 226, 250, 251, 337

„*Gemeinnütziges Wochenblatt des Gewerb-Vereins zu Köln*" [„Obecně prospěšný týdeník průmyslového spolku v Kolíně"] — vycházel 1836—1855 v Kolíně; 1842—1843 vycházel jako příloha listu „Rheinische Zeitung". 1845 byl jedním z jeho redaktorů Karl d'Ester. — 29

„*Der Gesellschafter oder Blätter für Geist und Herz*" [„Společník, aneb Listy pro ducha a srdce"] — německé liberální noviny, vycházely v Berlíně 1817—1848. — 647

„*Gesellschaftsspiegel. Organ zur Vertretung der besitzlosen Volksklassen und zur Beleuchtung der gesellschaftlichen Zustände der Gegenwart*" [„Zrcadlo společnosti. Orgán na ochranu zájmů nemajetných tříd lidu a pro objasňování současných společenských poměrů"] — měsíčník „pravých" socialistů, vycházel za redakce Mosesa Hesse v Elberfeldu 1845—1846; celkem vyšlo 12 sešitů. — 28, 35, 37, 38, 103, pozn. 21

„*Hannoversche Zeitung*" [„Hannoverské noviny"] — deník hannoverské vlády, založený 1842. — 459

„*Le Charivari*" [„Kočičina"] — francouzský satirický časopis buržoazně republikánského zaměření; vycházel v Paříži od 1832; za červencové monarchie jízlivě útočil na vládu; 1848 přešel do tábora kontrarevoluce. — 212, 478

„*Chronicle*", viz „*The Morning Chronicle*"

„*The Illustrated London News*" [„Ilustrované londýnské noviny"] — anglický ilustrovaný týdeník, vychází od 1842; vycházel také v jiných jazycích. — 296, 299

„*Illustrierte Zeitung*" [„Ilustrované noviny"] — německý týdeník, vycházel v Lipsku 1843—1944; v polovině 19. století měl umírněné liberární zaměření. — 298

„*L'Indépendance belge*" [„Belgická nezávislost"] — buržoazní deník, založený v Bruselu 1831; orgán liberálů. — 176, 180

„*Jahrbücher*", viz „*Deutsche Jahrbücher für Wissenschaft und Kunst*"

„*Jahrbücher*", *viz* „*Deutsch-Französische Jahrbücher*"

„*Jahrbücher der Gegenwart*" [„Ročenky současnosti"] — německý týdeník, vycházel ve Stuttgartu a Tübingen od července 1843 do roku 1848 za redakce teologa Alberta Schweglera. — 472

„*Journal des Débats politiques et littéraires*" [„Noviny pro politické a literární diskuse"] — francouzský buržoazní deník, který byl založen v Paříži 1789. Za červencové monarchie byl vládním listem, orgánem orleanistické buržoazie. Za revoluce 1848 vyjadřoval názory kontrarevoluční buržoazie. — 99, 212, 254, 299, 303, 305, 387, 414

„*Journal des Économistes. Revue mensuelle d'économie politique, et des questions agricoles, manufacturières et commerciales*" [„Časopis pro ekonomy. Měsíční přehled o otázkách politické ekonomie, zemědělství, průmyslu a obchodu"] — francouzský buržoazní časopis, vycházel v Paříži 1841 až 1943. — 59

„*Journal des Österreichischen Lloyd*" [„Časopis Rakouského Lloyda"] — rakouský poloúřední deník, vycházel 1836—1854 ve Vídni. — 365

„*Karlsruher Zeitung*" [„Karlsružské noviny"] — německý deník, vycházel od 1757, 1849 oficiální orgán bádenské vlády. — 162

„*Kölnische Zeitung*" [„Kolínské noviny"] — německý deník, který pod tímto názvem vycházel v Kolíně nad Rýnem 1802—1945; ve čtyřicátých letech 19. století orgán liberální buržoazie, zaujímal nepřátelský postoj k revolučně demokratickému hnutí; za revoluce 1848—1849 a v období reakce, které po ní následovalo, se v něm obrážela zbabělá a zrádcovská politika pruské liberální buržoazie. — 79, 92, 100, 146, 158, 162, 287, 295, 296, 314, 318, 325, 326, 329, 338, 389, 393, 403, 459, 502, 642—644, 676

„*Königlich-Preussische Staats- Kriegs- und Friedens-Zeitung*" [„Královské pruské noviny k otázkám státu, války a míru"] — německý deník, pod tímto názvem vycházel v Královci 1752 až 1850. Ve čtyřicátých letech 19. století pokrokové buržoazní noviny. — 459

„*Königsberger Zeitung*", viz „*Königlich-Preussische Staats- Kriegs- und Friedens-Zeitung*"

„*Der Kosmos*" [„Kosmos"] — německý týdeník, orgán maloburžoazních demokratů-emigrantů v Anglii, který vydával 1851 v Londýně Ernst Haug; spolupracovníky byli Gottfried Kinkel, Arnold Ruge, Johannes Ronge, Heinrich Bernhard Oppenheim a Karl Tausenau. Vyšlo celkem 6 čísel. — 285, 291, 301, 302, 310, 629, 642, 645

„*Közlöny, hivatalos lap*" [„Věstník, oficiální list"] — maďarský deník, Kossuthův orgán; vycházel 1848 až 1849 v Budapešti, Debrecíně a Segedíně. — 268

„*Kreuz-Zeitung*", viz „*Neue Preussische Zeitung*"

„*Leipziger Allgemeine Zeitung*" [„Lipské všeobecné noviny"] — německý deník, vycházel od 1837. Na začátku čtyřicátých let 19. století to byl pokrokový buržoazní list. Byl zakázán pro území Pruska kabinetním nařízením za dne 28. prosince 1842, v Sasku vycházel do 1. dubna 1843. — 468

„*Literarische Zeitung*" [„Literární noviny"] — literární týdeník, který vycházel v Berlíně 1834—1849 financován pruskou vládou. — 473

„*Literatur-Zeitung*", viz „*Allgemeine Literatur-Zeitung*"

„*Lithographische Correspondenz*", viz „*Preussische Lithographische Correspondenz*"

„*Lloyd*", viz „*Journal des Österreichischen Lloyd*"

„*The London Telegraph*" [„Londýnský telegraf"] — anglický buržoazně liberální deník, vycházel v Londýně od 1848. — 540

„*Mannheimer Abendzeitung*" [„Mann-

heimský večerník"] — německý radikální deník založený Karlem Grünem, vycházel 1842—1849. — 162

„*Le Moniteur belge. Journal officiel*" [„Belgický zpravodaj. Oficiální list"] — tak se nazýval podle francouzského vládního orgánu belgický oficiální deník založený v Bruselu 1831. — 142, 143

„*The Morning Chronicle*" [„Ranní kronika"] — anglický buržoazní deník, který vycházel v Londýně 1770 až 1862; orgán whigů, počátkem padesátých let orgán peelovců, později konzervativců. — 254, 647

„*Le National*" [„Národní noviny"] — francouzský deník, který vycházel v Paříži 1830—1851; orgán umírněných buržoazních republikánů. — 46, 51, 57, 81, 94, 101, 116, 117, 122, 130, 158, 302, 414, 415, 478, 533, 534

„*National-Zeitung*", viz „*Schweizerische National-Zeitung*"

„*Neue Deutsche Zeitung. Organ der Demokratie*" [„Nové německé noviny. Orgán demokracie"] — demokratický list, který vycházel 1848—1850, do 1. dubna 1849 v Darmstadtě a od 1. dubna 1849 ve Frankfurtě nad Mohanem. Odpovědným redaktorem listu byl do 1. října 1849 Otto Lüning, od 1. října 1849 Otto Lüning, Georg Günther a Joseph Weydemeyer. — 178, 571, 572, 581, 598, 603, 683

„*Neue Preussische Zeitung*" [„Nové pruské noviny"] — německý deník, který začal vycházet v Berlíně v červnu 1848; byl orgánem kontrarevoluční dvorské kamarily a pruských junkerů. Tento deník je také znám pod názvem „Kreuz-Zeitung" [„Křížové noviny"]. — 326, 327, 349, 358, 361, 549, 600, 647

„*Neue Rheinische Zeitung. Organ der Demokratie*" [„Nové porýnské noviny. Orgán demokracie"] — list vycházel za Marxovy redakce v Kolíně nad Rýnem od 1. června 1848 do 19. května 1849; členem redakce byl také Engels. — 152, 154, 158, 159, 162, 164, 264, 267, 269, 286, 292, 303, 304, 307, 309, 312, 327, 330, 331, 339, 531, 533, 540, 544, 549, 553, 555, 558, 560, 563, 565, 570, 572, 573, 588, 594, 599, 603, 623, 631, 636, 654, 678, 683, pozn. 134

„*Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue*" [„Nové porýnské noviny. Politicko-ekonomická revue"] — časopis, který Marx a Engels založili v prosinci 1849 a vydávali do listopadu roku 1850. — 164, 169, 176, 185, 192, 195, 198, 210, 291, 296, 393, 406, 420, 577, 581, 584, 585, 587, 589, 592, 593, 596, 597, 603, 504, 609, 655, 667, 676, 678, 679, 683, 685, pozn. 160

„*New-York Daily Tribune*" [„Newyorská denní tribuna"] — americký deník, který vycházel 1841—1924. Založil jej význačný americký novinář a politik Horace Greeley. Do poloviny padesátých let byl list orgánem levého křídla amerických whigů, potom orgánem republikánské strany. Ve čtyřicátých až padesátých letech byl pokrokovým listem a bojoval proti otrokářství. Od srpna 1851 do března 1862 s listem spolupracovali Marx a Engels. — 341, 350, 357, 360, 363, 372, 406, 428, 434, 635, 652, 664, 666, pozn. 294

„*New-Yorker Abendzeitung*“ [„Newyorský večerník“] — vydávaný německými emigranty v padesátých letech 19. století. — 428, 429, 656

„*New-Yorker Staatszeitung*“ [„Newyorské státní noviny“] — německý demokratický deník, který vycházel od 1834; později jeden z listů demokratické strany USA. — 335, 375, 393—396, 416, 635, 636, 639, 644, 649, 656

„*Norddeutsche Zeitung*“, viz „*Zeitung für Norddeutschland*“

„*The Northern Star*“ [„Severní hvězda“] — anglický týdeník, ústřední orgán chartistů; byl založen 1837, vycházel do 1852, zpočátku v Leedsu a od listopadu 1844 v Londýně. Zakladatelem a redaktorem listu byl Feargus O'Connor, ve čtyřicátých letech jej redigoval George Julian Harney. 1845—1848 s časopisem spolupracoval Bedřich Engels. — 115, 119, 120, 123, 130, 137, 144, 429

„*Notes to the People*“ [„Zprávy pro lid“] — anglický týdeník, orgán chartistů, vycházel v Londýně 1851 až 1852 za redakce Ernesta Jonese. Marx a Engels časopis podporovali, pomáhali při jeho redakci a vydávání a uveřejnili v něm od června 1851 do dubna 1852 řadu článků. — 285, 337, 329, 429

„*Pariser Horen*“ [„Pařížské hodiny“] — německý buržoazně demokratický měsíčník, vycházel v Paříži 1847 za redakce Germana Mäurera. — 75, 97

„*La Patrie*“ [„Vlast“] — francouzský deník založený 1841; 1850 zastupoval zájmy spojených monarchistů, takzvané strany pořádku; po státním převratu z 2. prosince 1851 bonapartistický list. — 180, 248, 254, 631

„*Le Père Duchesne*“ [„Otec Duchesne“] — francouzské noviny, které vydával v Paříži 1790—1794 Jacques René Hébert; vyjadřovaly názory městských poloproletářských mas za Francouzské revoluce. — 326

„*La Phalange. Revue de la science sociale*“ [„Falanga. Sociálně vědecký přehled“] — orgán fourierovců, který vycházel v Paříži 1832—1849; vycházel v různých intervalech, různém rozsahu a formátu, několikrát změnil název. — 47

„*La Presse*“ [„Tisk“] — buržoazní deník, vycházel v Paříži od 1836; za červencové monarchie měl opoziční charakter; 1848—1849 orgán buržoazních republikánů, později orgán bonapartistů. Ve čtyřicátých letech 19. století byl redaktorem listu Émile Girardin. — 126, 414, 478

„*Preussische Lithographische Correspondenz*“ [„Pruská litografovaná korespondence“] — poloficiální orgán pruského ministerstva zahraničních věcí, vycházel v Berlíně. — 349, 358, 364, 378, 641, 647

„*Preussische Staats-Zeitung*“, viz „*Allgemeine Preussische Staats-Zeitung*“

„*Prometheus. Organ zur socialem Reform*“ [„Prométheus. Orgán pro sociální reformu“] — německý socialistický časopis, který vydával na podzim roku 1846 v Herisau ve Švýcarsku Hermann Püttman. Pravděpodobně vyšlo jedno číslo, většina exemplářů poslaných do Německa byla zkonfiskována a časopis byl pak německými úřady zakázán. — 62

„*Le Proscrit, journal de la république universelle*“ [„Vyhnanec, časopis světové republiky“] — měsíčník ústředního výboru evropské demokracie, vycházel v Paříži 1850. Vyšla jen dvě čísla. V redakci časopisu byli Ledru-Rollin, Mazzini, Haug, Étienne Arago, Albert Darasz, Louis Charles Delecluze, Stanislav Worcell. Od konce října 1850 byl přejmenován na „La Voix du Proscrit. Organ de la république universelle“ [„Hlas vyhnance. Časopis světové republiky“], vycházel v Saint-Amandu (Francie) do září 1851. — 377

„*The Red Republican*“ [„Rudý republikán“] — chartistický týdeník, který vydával Julian Harney od června do listopadu 1850. — 172, 174, 181, 184

„*La Réforme*“ [„Reforma“] — francouzský deník, orgán maloburžoazních demokratů-republikánů a maloburžoazních socialistů; vycházel v Paříži 1843—1850. Od října 1847 do ledna 1849 v něm uveřejnil Engels řadu článků. — 51, 81, 114, 116—119, 123, 130, 133—135, 138, 143, 228, 478, 534, 535

„*Republik der Arbeiter*“ [„Dělnická republika“] — dělnický list, list, který vydával Wilhelm Weitling v New Yorku 1850—1855; vyjadřoval názory stoupenců sektářského rovnostářského komunismu. — 273, 666

„*Die Revolution*“ [„Revoluce“] — komunistický týdeník, který vydával 1852 v New Yorku Joseph Weydemeyer; pro finanční obtíže vyšla jen dvě čísla v lednu 1852. V květnu a červnu 1852 se podařilo Weydemeyerovi vydat za podpory Adolfa Clusse ještě dvě čísla časopisu s názvem „Die Revolution. Eine Zeitschrift in zwangslosen Heften“ [„Revoluce. Neperiodický časopis“]. — 665

„*Revue*“, viz „*Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue*“

„*La Revue indépendante*“ [„Nezávislá revue“] — francouzský společensko-politický měsíčník, byl pod vlivem utopického socialismu; vycházel v Paříži od listopadu 1841 do února 1848 za redakce Pierra Lerouxe, George Sandové a Louise Viardotta. — 115, 478

„*Revue Sociale, ou Solution pacifique du problème du prolétariat*“ [„Sociální přehled, aneb Pokojné řešení problému proletariátu“] — francouzský měsíčník, orgán křesťanských socialistů; vycházel v Boussacu a Paříži 1845—1850 za redakce Pierra Lerouxe a 1850 v Paříži za redakce jeho stoupenců. — 50

„*Reynolds's Newspaper*“ [„Reynoldsovy noviny“] — anglický radikální týdeník, který vydával v Londýně od 1850 George William MacArtur Reynolds; počátkem padesátých let podporoval tento týdeník chartisty. — 429

„*Rheinische Jahrbücher zur gesellschaftlichen Reform*“ [„Porýnské ročenky k otázkám společenské reformy“] — německý časopis, který vydával Hermann Püttmann; vyšly jen dva svazky, první v Darmstadtu v srpnu 1845, druhý v městečku Belle-Vue na německo-švýcarských hranicích koncem 1846. — 28, 34, 39, 62, 490, 495, pozn. 23

„*Rheinische Zeitung für Politik, Handel und Gewerbe*“ [„Porýnské noviny pro politiku, obchod a průmysl“] —

deník, který vycházel v Kolíně nad Rýnem od 1. ledna 1842 do 31. března 1843. Od dubna 1842 se stal spolupracovníkem listu Karel Marx a od října téhož roku byl jedním z jeho redaktorů. — 29, 455, 458 až 460, 462—466, 468, 469, 473, 474, 615, pozn. 24

„*Rheinische Beobachter*" [„Porýnský pozorovatel"] — konzervativní deník, vycházel v Kolíně nad Rýnem od 1844 do začátku 1848. — 63, 90

„*Schnellpost*", viz „*Deutsche Schnellpost für Europäische Zustände, öffentliches und sociales Leben Deutschlands*"

„*Schweizerische National-Zeitung*" [„Švýcarské národní noviny"] — buržoazní deník, který vycházel v Basileji od 1842. — 158, 195, 365, 584

„*Le Siècle*" [„Století"] — francouzský deník, který vycházel v Paříži 1836 až 1839; ve čtyřicátých letech 19. století byl mluvčím názorů té části maloburžoazie, která se omezovala na požadavek umírněných konstitučních reforem; v padesátých letech umírněně republikánský list. — 414, 478

„*Staatszeitung*", viz „*New-Yorker Staatszeitung*"

„*Star*", viz „*The Northern Star*"

„*The Sun*" [„Slunce"] — anglický buržoazně liberální deník, který vycházel v Londýně 1798—1876. — 298, 429

„*Tages-Chronik*", viz „*Bremer Tages-Chronik. Organ der Demokratie*"

„*The Telegraph*", viz „*The London Telegraph*"

„*Telegraph für Deutschland*" [„Německý telegraf"] — literární časopis, vycházel v Hamburku 1838—1848. Od března 1839 do 1841 spolupracoval s časopisem Engels. — 30

„*The Times*" [„Doba"] — největší anglický konzervativní deník, vychází v Londýně od 1785. — 239, 248, 250, 256, 277, 428, 429, 478, 540, 631, 661

„*Tribun*", viz „*Der Volks-Tribun*"

„*Tribune*", viz „*New-York Daily Tribune*"

„*Tribüne*", viz „*Deutsche Tribüne*"

„*Trier'sche Zeitung*" [„Trevírské noviny"] — založené 1757 v Trevíru; pod tímto názvem vycházely od 1815; na počátku čtyřicátých let 19. století to byl buržoazně radikální orgán; od poloviny čtyřicátých let byly pod vlivem „pravých" socialistů. — 46, 95, 103, 319

„*Veilchen Harmlose Blätter für die moderne Kritik*" [„Fialky. Bezelstné listy pro moderní kritiku"] — týdeník „pravých" socialistů, vycházel za redakce G. Schlüssela v Budyšíně 1846 až 1847. — 95

„*Der Volks-Tribun*" [„Tribun lidu"] — týdeník založený německými „pravými" socialisty v New Yorku; vycházel od 5. ledna do 31. prosince 1846 za redakce Hermanna Kriega. — 74, 80

„*Vorwärts!*" [„Vpřed!"] — německé noviny, vycházely od ledna do prosince 1844 dvakrát týdně v Paříži; s listem spolupracovali Marx i Engels. — 19, 26, 27, 29, 484, pozn. 5

„*Weser-Zeitung*" [„Veserské noviny"] — německé buržozaně liberální noviny, vycházely v Brémách 1844 až 1930. — 199, 200

„*Westdeutsche Zeitung*" [„Západoněmecké noviny"] — německý demokratický list, vydávaný Hermannem

Beckerem od 25. května 1849 do 21. července 1850. — 572, 595

„*Das Westphälische Dampfboot*“ [„Vestfálský parník“] — měsíčník „pravých“ socialistů; vycházel za redakce Otty Lüninga v Bielefeldu od ledna 1845 do prosince 1846 a v Paderbornu od ledna 1847 do března 1848. — 674

„*Zeitung für Norddeutschland*“ [„Noviny pro severní Německo“] — německý liberální deník, vycházel v Hannoveru 1848—1872. — 404

VYSVĚTLENÍ CIZÍCH SLOV A ODBORNÝCH TERMÍNŮ

ab ovo — od vajíčka, od samého začátku
ad oculos — názorně
ad hoc — mimořádně, příležitostně
ad notam — na vědomost; upozorňuji
ad rem — k věci
afirmace — kladné tvrzení, these; v hegelovské filosofii první stupeň triády
anachronismus — kladení nějaké události, jevu nebo osoby do jiné doby, než kam skutečně patří; neshoda s dobovým rázem
anecdota — dosud neznámé, senzační novinky
antecedence — co předchází, podmínka, předpoklad
anticipovaný — předjímaný, vzatý předem
anuita — pravidelná roční splátka
apropos — mimochodem; abych nezapomněl
arrondissement — správní jednotka ve Francii, odpovídá asi našemu okresu nebo ve městě obvodu

bombardýr — dělostřelec

caput mortuum (lat. mrtvá hlava) — starý název červeného odpadu při výrobě dýmavé kyseliny sírové

depozitum — odborně, se zárukou uložená věc; úschova cennosti; vklad, kterým banka disponuje
dezavuovat — popírat, neuznávat

eskontní — zabývající se koupí a prodejem směnek
Esq. (Esquire) — ctihodný, důstojný
expozé — informativní výklad

fait accompli — dokonaná, hotová věc
farthing — anglická drobná mince
filistr — šosák
freetrader — stoupenec svobodného obchodu

hermafroditní — dvojpohlavní; přeneseně: obojetný, ramenářský
hic jacet — zde leží
honorarius — čestný

chirografický (dluh) — zaručený jen dlužním úpisem
cholerína — lehká forma nakažlivé střevní choroby

imaginace — obrazivost, obrazotvornost
in abstracto — jako pojem; vůbec
in natura — v přirozené podobě, v hmotné podobě
in medias res — rovnou k věci

in partibus — jen podle jména, podle titulu; mimo reálnou skutečnost
irelevantní — bezpodstatný

juste milieu — zlatá střední cesta

kakrlák — albín
karmelista — odborník v oboru státního hospodářství
kantonovat (voj.) — ubytovat se mimo vojenské státní budovy
klakér — člověk získaný pro klaku, tj. organizovaný potlesk
konkláve — uzavřené shromáždění
konsekvence — důsledek
konsignační obchod — komisionářský

militaria — vojenské v ěci (knihy, stati, názory)
moniteur — oficiální list
mutatis mutandis — s příslušnými změnami

nota bene — upozorňuji; abych nezapomněl (označení doušky, poznámky)
nova (lat.) — novinky, něco nového

pair — příslušník politicky privilegované šlechty ve Francii
par excellence — po výtce; tělem i duší
post festum — s křížkem po funuse
poštovní bon — druh poštovní poukázky vystavené poštovním úřadem na pevné částky do 20 franků nebo 1 libry tomu, kdo je složí na poštovním úřadě, aby si je mohl vybrat u jiného poštovního úřadu on sám nebo ten, na koho bon zní
potpourri — všehochuť
premisa — předpoklad
privatim — soukromě
profánní — obyčejný, sprostý
prorogace — prodloužení, odklad
proselyté — osoby přecházející od jednoho vyznání k druhému; přívrženci
prosit — ať slouží ke zdraví
proskripce — vyhlášení klatby; zavedení seznamů podezřelých osob

reglementace — úprava zvláštními pravidly nebo předpisy
rekursní — odvolací
reskript — dekret, výnos
referendář — právník v přípravné službě
res publica — veřejná věc; stát, republika

salut — pozdrav (zdravím Tě)
sansculoti — v 18. století francouzské označení pro chudinu (protože nenosili culottes — krátké kalhoty podvázané pod koleny); ve francouzské revoluci pak označení revoluční jakobínské strany
status quo — daný, existující stav

tabula rasa — nepopsaný list
thesaurace — odnímání peněz z oběhu jejich uschováváním doma

vice versa — obráceně, neopak
vótum — hlas, projev
vista směnka — směnka splatná na viděnou, tj. při předložení

OBSAH

Předmluva k českému vydání 7—12

PRVNÍ ČÁST

Korespondence mezi Marxem a Engelsem
Říjen 1844 až prosinec 1851

1844

1 – Engels Marxovi – počátkem října 17—20
2 – Engels Marxovi – 19. listopadu 21—26

1845

3 – Engels Marxovi – 20. ledna 27—31
4 – Engels Marxovi – 22.—26. února a 7. března 32—36
5 – Engels Marxovi – 17. března 37—41

1846

6 – Engels Marxovi – 27. července 42—44
7 – Engels Marxovi – 19. srpna 45—48
8 – Engels Komunistickému korespondenčnímu výboru — 19. srpna 49—52

9 – Engels Komunistickému korespondenčnímu výboru — 16. září 53—60
10 – Engels Marxovi – 18. září 61—67
11 – Engels Marxovi — září 68—70
12 – Engels Marxovi — 18. října 71—76
13 – Engels Komunistickému korespondenčnímu výboru 23. října 77—82
14 – Engels Marxovi – kolem 23. října 83—84
15 – Engels Marxovi – 2. listopadu 85—86
16 – Engels Marxovi – prosinec 87—92

1847

17 – Engels Marxovi – 15. ledna 93—96
18 – Engels Marxovi – 9. března 97—102
19 – Marx Engelsovi – 15. května 103—104
20 – Engels Marxovi – 28.—30. září 105—113
21 – Engels Marxovi – 25.—26. října 114—120
22 – Engels Marxovi – 14.—15. listopadu 121—124
23 – Engels Marxovi – 23.—24. listopadu 125—129

1848

24 – Engels Marxovi – 14. ledna 130—133
25 – Engels Marxovi – 21. ledna 134—135
26 – Engels Marxovi – 9. března 136—138
27 – Marx Engelsovi – kolem 12. března 139
28 – Marx Engelsovi – 16. března 140—141
29 – Engels Marxovi – 18. března 142—144
30 – Marx Engelsovi – před 25. dubnem 145
31 – Engels Marxovi – 25. dubna 146—147
32 – Engels Marxovi – 9. května 148—149
33 – Marx Engelsovi – 26. října 150—151
34 – Marx Engelsovi – v polovině listopadu 152—153
35 – Marx Engelsovi – 29. listopadu 154—155
36 – Engels Marxovi – 28. prosince 156

1849

37 – Engels Marxovi – 7.—8. ledna 157—158
38 – Marx Engelsovi – 23. dubna 159
39 – Marx Engelsovi – v druhé polovině dubna až počátkem května 160
40 – Marx Engelsovi – 7. června 161—163
41 – Marx Engelsovi – kolem 1. srpna 164—165
42 – Marx Engelsovi – 17. srpna 166—168
43 – Marx Engelsovi – 23. srpna 169—170

1850

44 – Marx Engelsovi – 19. listopadu 171
45 – Marx Engelsovi – 23. listopadu 172—173
46 – Engels Marxovi – 25. listopadu 174—175
47 – Marx Engelsovi – 2. prosince 176—182
48 – Engels Marxovi – 17. prosince 183—184

1851

49 – Marx Engelsovi – 6. ledna 185
50 – Marx Engelsovi – 7. ledna 186—191
51 – Engels Marxovi – 8. ledna 192—194
52 – Marx Engelsovi – 22. ledna 195—196
53 – Engels Marxovi – 25. ledna 197—198
54 – Marx Engelsovi – 27. ledna 199—200
55 – Engels Marxovi – 29. ledna 201—203
56 – Marx Engelsovi – 3. února 204—209
57 – Engels Marxovi – 5. února 210—213
58 – Marx Engelsovi – 10. února 214—216
59 – Marx Engelsovi – 11. února 217—218
60 – Engels Marxovi – 12. února 219—221
61 – Engels Marxovi – 13. února 222—224
62 – Marx Engelsovi – 23. února 225—230
63 – Marx Engelsovi – 24. února 231—232

64 – Engels Marxovi – 25. února	233—235
65 – Engels Marxovi – 26. února	236—238
66 – Marx Engelsovi – 26. února	239—240
67 – Engels Marxovi – 26. února	241
68 – Engels Marxovi – 27. února	242—243
69 – Engels Marxovi – 28. února	244—245
70 – Marx Engelsovi – 1. března	246—247
71 – Marx Engelsovi – 8. března	248—249
72 – Engels Marxovi – 10. března	250
73 – Engels Marxovi – 17. března	251—252
74 – Marx Engelsovi – 17. března	253—255
75 – Engels Marxovi – 19. března	256—258
76 – Marx Engelsovi – 22. března	259—260
77 – Marx Engelsovi – 31. března	261—263
78 – Marx Engelsovi – 2. dubna	264—265
79 – Engels Marxovi – 3. dubna	266—270
80 – Engels Marxovi – 11. dubna	271—272
81 – Marx Engelsovi – 15. dubna	273—274
82 – Engels Marxovi – 15. dubna	275
83 – Engels Marxovi – 1. května	276—279
84 – Marx Engelsovi – 3. května	280—282
85 – Marx Engelsovi – 5. května	283—285
86 – Engels Marxovi – 6. nebo 7. května	286—287
87 – Engels Marxovi – 8. května	288—289
88 – Engels Marxovi – 9. května	290—293
89 – Engels Marxovi – 15. května	294
90 – Marx Engelsovi – 16. května	295—297
91 – Engels Marxovi – 19. května	298—300
92 – Marx Engelsovi – 21. května	301—303
93 – Engels Marxovi – 23. května	304—308
94 – Marx Engelsovi – 28. května	309—311
95 – Engels Marxovi – 3. června	312
96 – Marx Engelsovi – 16. června	313
97 – Engels Marxovi – 27. června	314—315
98 – Engels Marxovi – kolem 6. července	316—317
99 – Marx Engelsovi – 13. července	318—322
100 – Marx Engelsovi – kolem 17. července	323—324
101 – Engels Marxovi – 17. července	325—328

102 – Engels Marxovi – kolem 20. července 329—331
103 – Engels Marxovi – 30. července 332—333
104 – Marx Engelsovi – 31. července 334—337
105 – Engels Marxovi – kolem 1. srpna 338—340
106 – Marx Engelsovi – 8. srpna 341—347
107 – Engels Marxovi – kolem 10. srpna 348—350
108 – Engels Marxovi – kolem 11. srpna 351—354
109 – Marx Engelsovi – 14. srpna 355—358
110 – Marx Engelsovi – kolem 20. srpna 359
111 – Engels Marxovi – 21. srpna 360—362
112 – Marx Engelsovi – 25. srpna 363—370
113 – Engels Marxovi – kolem 27. srpna 371—372
114 – Marx Engelsovi – 31. srpna 373—377
115 – Engels Marxovi – 1. září 378—380
116 – Engels Marxovi – 8. září 381—382
117 – Engels Marxovi – 11. září 383
118 – Marx Engelsovi – 13. září 384—385
119 – Engels Marxovi – 19. září 386—387
120 – Engels Marxovi – 23. září 388—392
121 – Marx Engelsovi – 23. září 393—398
122 – Engels Marxovi – 25. září 399
123 – Engels Marxovi – 26. září 400—402
124 – Marx Engelsovi – 13. října 403—407
125 – Engels Marxovi – 15. října 408—411
126 – Marx Engelsovi – 19. října 412—415
127 – Marx Engelsovi – 25. října 416—417
128 – Engels Marxovi – kolem 27. října 418—420
129 – Marx Engelsovi – 24. listopadu 421—423
130 – Engels Marxovi – 27. listopadu 424—427
131 – Marx Engelsovi – 1. prosince 428—430
132 – Engels Marxovi – 3. prosince 431—434
133 – Marx Engelsovi – 9. prosince 435—436
134 – Engels Marxovi – 10. prosince 437—438
135 – Engels Marxovi – 11. prosince 439—442
136 – Engels Marxovi – 16. prosince 443—444

DRUHÁ ČÁST

Marxovy a Engelsovy dopisy jiným osobám

Únor 1842 až prosinec 1851

1842

1 – Marx Arnoldu Rugovi – 10. února 447—448
2 – Marx Arnoldu Rugovi – 5. března 449—450
3 – Marx Arnoldu Rugovi – 20. března 451—454
4 – Marx Arnoldu Rugovi – 27. dubna 455—456
5 – Engels Arnoldu Rugovi – 15. června 457
6 – Marx Arnoldu Rugovi – 9. července 458—460
7 – Engels Arnoldu Rugovi – 26. července 461—462
8 – Marx Dagobertu Oppenheimovi – kolem 25. srpna 463—464
9 – Marx Arnoldu Rugovi – 30. listopadu 465—467

1843

10 – Marx Arnoldu Rugovi – 25. ledna 468—470
11 – Marx Arnoldu Rugovi – 13. března 471—473
12 – Marx Ludwigu Feuerbachovi – 3. října 474—476
13 – Marx Juliu Fröbelovi – 21. listopadu 477—479

1844

14 – Marx redakci „Allgemeine Zeitung“ – 14. dubna 480
15 – Marx Ludwigu Feuerbachovi – 11. srpna 481—484
16 – Marx Juliu Campovi – 7. října 485
17 – Marx Heinrichu Börnsteinovi – podzim 486
18 – Marx Heinrichu Börnsteinovi – podzim 487
19 – Marx Heinrichu Börnsteinovi – prosinec 488

1845

20 – Marx Arnoldu Rugovi – leden 489
21 – Marx Heinrichu Heinovi – 12. ledna 490
22 – Marx Heinrichu Heinovi – 24. března 491
23 – Marx Löwenthalovi – 9. května 492
24 – Engels Marii Engelsové – 31. května 493—494
25 – Engels Juliu Campovi – 14. října 495

1846

26 – Engels Emilu Blankovi – 3. dubna 496
27 – Marx Heinrichu Heinovi – kolem 5. dubna 497
28 – Marx Pierru Josephu Proudhonovi – 5. května 498—500
29 – Engels a Marx Mosesu Hessovi – 27. července 501—502
30 – Marx Carlu Wilhelmu Leskovi – 1. srpna 503—507
31 – Marx Pavlu Vasiljeviči Anněnkovovi – 28. prosince 508—519

1847

32 – Marx Rolandu Danielsovi – 7. března 520
33 – Marx Georgu Herweghovi – 27. července 521
34 – Marx Georgu Herweghovi – 8. srpna 522—524
35 – Marx Mosesu Hessovi – 2. září 525
36 – Engels Lucienu Jottrandovi – 30. září 526
37 – Marx Georgu Herweghovi – 26. října 527—528
38 – Marx Pavlu Vasiljeviči Anněnkovovi – 9. prosince 529—530

1848

39 – Engels Emilu Blankovi – 26. března 531—532
40 – Engels Emilu Blankovi – 28. března 533—535
41 – Marx a Engels Adalbertu von Bornstedtovi a dalším 1. dubna 536
42 – Marx a Engels Étiennu Cabetovi – 5. dubna 537
43 – Engels Emilu Blankovi – 15. dubna 538—539

44 – Engels Emilu Blankovi – 24. května 540—541
45 – Engels Karlu Friedrichu Köppenovi – 1. září 542
46 – Marx Lassallovi – 13. listopadu 543
47 – Marx Eduardu von Müllerovi-Telleringovi – 5. prosince 544—545
48 – Engels jménem ústřední komise německých spolků ve Švýcarsku spolku ve Vevey – kolem 25. prosince 546—548
49 – Marx policejnímu radovi Wilhelmu Stieberovi – kolem 29. prosince 549—550
50 – Engels předsednictvu Březnového spolku ve Frankfurtu nad Mohanem jménem ústřední komise dělnických spolků ve Švýcarsku – prosinec 551—552

1849

51 – Marx Eduardu von Müllerovi-Telleringovi – 15. ledna 553—554
52 – Marx Ernstu Dronkovi – 3. února 555—556
53 – Engels Danielu Fenneru von Fennebergovi – 1. března 557
54 – Marx plukovníku Engelsovi – 3. března 558—559
55 – Marx plukovníku Engelsovi – kolem 5. března 560—561
56 – Marx Josephu Weydemeyerovi – 1. června 562
57 – Marx Josephu Weydemeyerovi – 13. července 563—564
58 – Engels Jenny Marxové – 25. července 565—566
59 – Marx Ferdinandu Freiligrathovi – 31. července 567—569
60 – Marx Josephu Weydemeyerovi – kolem 1. srpna 570—571
61 – Marx Josephu Weydemeyerovi – v polovině srpna 572
62 – Engels Jakobu Schabelitzovi – 24. srpna 573—574
63 – Engels Josephu Weydemeyerovi – 25. srpna 575—576
64 – Marx Ferdinandu Freiligrathovi – 5. září 577—578
65 – Engels Georgeovi Julianu Harneymu – 5. října 579
66 – Marx Louisi Bauerovi – 30. listopadu 580
67 – Marx Josephu Weydemeyerovi – 19. prosince 581—583
68 – Engels Jakobu Schabelitzovi – 22. prosince 584—585

1850

69 – Marx Eduardu von Müllerovi-Telleringovi – 1. ledna 586
70 – Marx Ferdinandu Freiligrathovi – 10. ledna 587—588
71 – Marx Josephu Weydemeyerovi – 4. února 589
72 – Engels Eduardu von Müllerovi-Telleringovi – 7. února 590
73 – Engels výboru maďarských emigrantů – koncem února 591
74 – Engels Juliu Schuberthovi a Theodoru Hagenovi do Hamburku a Stephanu Adolphu Nautovi do Kolína – 4. března 592—593
75 – Marx Eduardu von Müllerovi-Telleringovi – 12. března 594—595
76 – Marx Josephu Weydemeyerovi – 9. dubna 596
77 – Engels Juliu Schuberthovi – kolem 11. dubna 597
78 – Engels Josephu Weydemeyerovi – 22. dubna 598
79 – Engels Josephu Weydemeyerovi – 25. dubna 599—600
80 – Engels a Marx F. Pardigonovi – 6. května 601
81 – Engels Theodoru Schusterovi – 13. května 602
82 – Marx Josephu Weydemeyerovi – 8. června 603
83 – Marx Josephu Weydemeyerovi – 27. června 604
84 – Marx předsedovi jedné schůze emigrantů v Londýně – 30. června 605
85 – Marx Karlu Blindovi – 17. července 606—607
86 – Marx Josephu Weydemeyerovi – 29. října 608
87 – Marx Hermannu Beckerovi 2. prosince 609—610
88 – Engels Emilu Blankovi – 3. prosince 611—612

1851

89 – Marx Hermannu Beckerovi – kolem 1. února 613
90 – Marx Hermannu Beckerovi – 8. února 614
91 – Marx Hermannu Beckerovi – 28. února 615—617
92 – Marx Hermannu Beckerovi – 9. dubna 618
93 – Engels Wilhelmu Wolffovi – 1. května 619—621

94 – Marx Rolandu Danielsovi – květen 622
95 – Engels Josephu Weydemeyerovi – 19. června 623—626
96 – Marx Josephu Weydemeyerovi – 27. června 627—629
97 – Engels Ernstu Dronkovi – 9. července 630—633
98 – Marx Josephu Weydemeyerovi – 2. srpna 634—636
99 – Engels Wilhelmu Wolffovi – 6. srpna 637
100 – Engels Josephu Weydemeyerovi – 7. srpna 638—640
101 – Marx Hermannu Ebnerovi – druhá polovina srpna 641—648
102 – Marx Josephu Weydemeyerovi – 11. září 649—650
103 – Marx Amalii Danielsové – mezi 4. a 8. říjnem 651
104 – Marx Josephu Weydemeyerovi – 16. října 652—653
105 – Marx Josephu Weydemeyerovi – 31. října 654—655
106 – Marx Adolfu Clussovi – počátkem prosince 656
107 – Marx Hermannu Ebnerovi – 2. prosince 657—661
108 – Engels Marii Blankové – 15. prosince 662—663
109 – Engels Jenny Marxové – 18. prosince 664
110 – Marx Josephu Weydemeyerovi – 19. prosince 665—666
111 – Marx Ferdinandu Freiligrathovi – 27. prosince 667—668

PŘÍLOHY

1 – Marx belgickému králi Leopoldovi I. – 7. února 1845 671
2 – Marx vrchnímu starostovi Görtzovi do Trevíru – 17. října 1845 672
3 – Marx vrchnímu starostovi Görtzovi do Trevíru – 10. listopadu 1845 673
4 – Jenny Marxová Josephu Weydemeyerovi – 16. března 1848 674—675
5 – Conrad Schramm Josephu Weydemeyerovi – 8. ledna 1850 676—677
6 – Jenny Marxová Josephu Weydemeyerovi – 20. května 1850 678—682
7 – Jenny Marxová Josephu Weydemeyerovi – kolem 20. června 1850 683—684
8 – Jenny Marxová Bedřichu Engelsovi – 19. prosince 1850 685—686

9 – Jenny Marxová Bedřichu Engelsovi – 11. ledna 1851 687
10 – Jenny Marxová Bedřichu Engelsovi – 17. prosince 1851 688

Poznámky 689—773

Jmenný rejstřík 774—818
Postavy z mytologie a krásné literatury 819—820
Seznam literatury 821—853
A. Vlastní díla K. Marxe a B. Engelse 821
B. Práce jiných autorů 828
I. Spisy, časopisecké články a dokumenty 828
II. Časopisecké články bez udání autora 841
Rejstřík periodických publikací 844—853
Vysvětlení cizích slov a odborných termínů 854—855

Ilustrace

Karel Marx v době studií za str. 32
Marxův rodný dům v Trevíru za str. 32
Bedřich Engels jako jednoroční dobrovolník (Berlín 1841) za str. 48
Engelsův rodný dům v Barmenu za str. 48
Jenny Marxová v mládí za str. 64
Dům v Bruselu, kde žil Marx od května 1845 do května 1846 za str. 64
První strana Engelsova dopisu Marxovi z 23.—24. listopadu 1847 str. 127
Dům v Paříži, kde žil Engels od listopadu 1846 do března 1847 za str. 144
Engelsova karikatura pruského krále Bedřicha Viléma IV. z roku 1848 za str. 144
První strana Marxova dopisu Engelsovi ze 7. ledna 1851 str. 187
Ruge u berlínských „svobodných". Karikatura B. Engelse (1842) za str. 448
Pohřbívání „Rheinische Zeitung" (dobová karikatura) za str. 448

K. MARX — B. ENGELS

SPISY

Svazek 27

Odpovědné redaktorky
Bohumila Žežulková a Olga Fialová

Vydalo nakladatelství Svoboda v Praze
jako svou 2670. publikaci

Graficky upravil Milan Hegar

Z nové sazby, písmem Baskerville s pěti přílohami. Vytiskla tiskárna Rudé právo, vydavatelství ústředního výboru KSČ, Praha. Formát papíru 95 × 126 cm. AA 47,48, VA 49,87. Náklad 5000. Tematická skupina 00/1. Daň 5 %.

Cena brož. výt. 16,60 Kčs, váz. výt. 22,— Kčs. 66/202–21–8.7

25 – 030 – 68 Kčs 22,—